Liber Caroli Gerardi

643 28

PETRI PAVLI PEREDÆ SETABENSIS,

DOCTORIS MEDICI, ET APVD VALENTINOS PVBLICI Medicinæ Professoris,

IN

MICHAELIS IOANNIS PASCHALIS METHODVM CVRANDI

SCHOLIA.

Addita in extremo operis disputatio medica, an Cannabis, & aqua, in qua mollitur, possint aërem inficere.

Opus recens recognitum, & Indicibus suis insignitum.

EDITIO NOVISSIMA.

Ex Libris Caroli Gerardi

LVGDVNI,
Sumptibus Iacobi Cardon.

M. DC. XXX.

PETRI PAVLI

PEREDAE

SETABENSIS

DOCTORIS MEDICI, ET

APVD VALENTINOS PVBLICI

Medicinae Professoris,

IN

MICHAELIS IOANNIS PASCHALIS

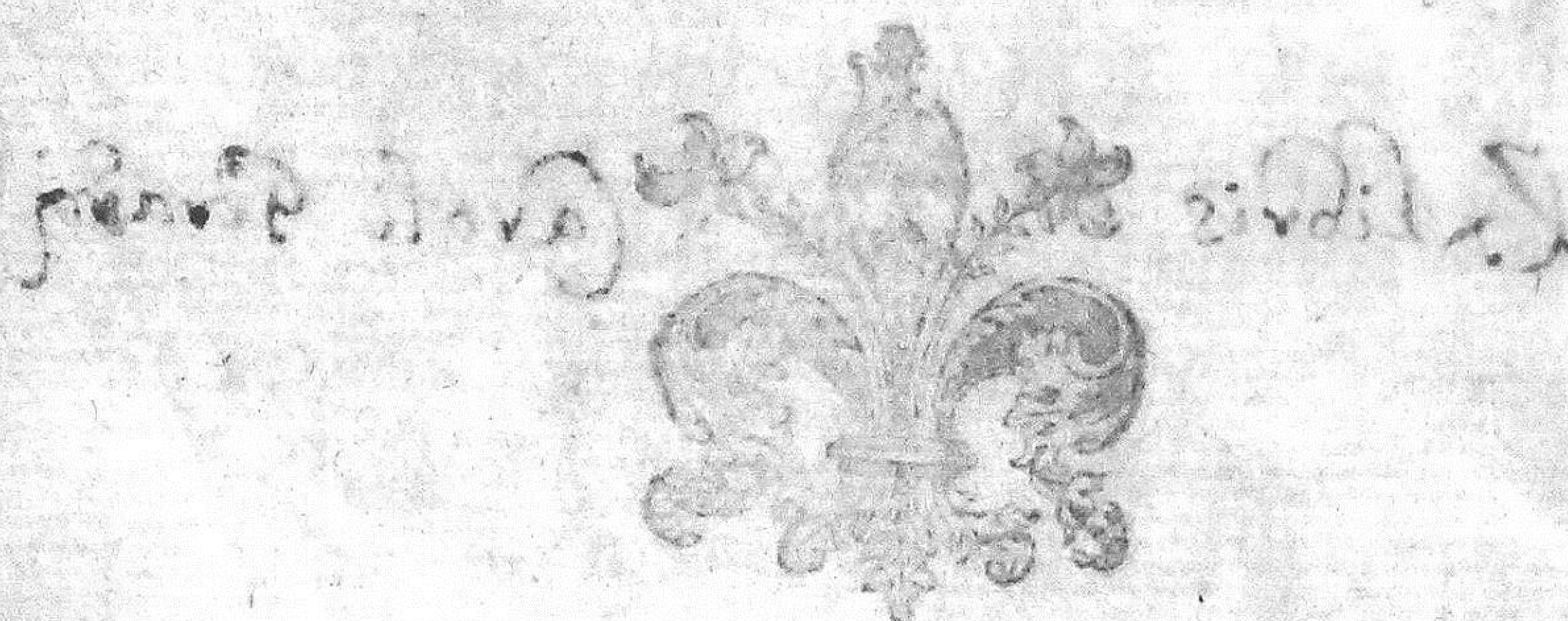
METHODVM CVRANDI

SCHOLIA.

Addita in extremo operis disputatio medica, an Cuminibus & aqua, in qua malleus possint acrem ...

Opus ... recognitum & ...

EDITIO NOVISSIMA.

LVGDVNI,

Sumptibus Iacobi Cardon.

M. DC. XX.

ILL^MO AC REV^MO

DN. GASPARI A CHIROGA,

Archiepiſcopo Toletano, Hiſpaniarum Primati, & fidei Catholicæ primo cognitori,

Petrus Pereda Medicus, felicitatem.

COGITANTI mihi, Præſul Ampliſſime, cui ſtudiorum meorum primitias conſecrarem, occurrebant multi, quibus me multum debere cognoſcebam; quibúſque honeſtè me labores meos, totámque familiam committere poſſem. Deerat autem aliis magnarum rerum cognitio, quam mihi ad hanc rem apprimè neceſſariam videbam, aliis auctoritas, quæ meas lucubrationes ab omni reprehenſione contineret: aliis denique prudentia, quæ diuturno rerum vſu & experientia comparata, non parum vtilitatis meo ope-

ri videbatur allatura. Quibus quidem omnibus, vitæ integritas, facilitas morum, generis ſplendor maximus, & ſumma inerant ornamenta virtutis. Tu tamen vnus ex omnibus præcipuè occurriſti, in quem viſa eſt natura, ex aliis hauſtas virtutum dotes transfudiſſe: & qui præter generis nobilitatem, auguſtam quidem illam, & planè regiam, multiplici rerum ſcientia, auctoritate, & prudentia, reliquos anteires. Quid enim memorem tuam in ferendis laboribus conſtantiam? in regendis clientium animis ſolertiam? in gubernandis populis ſagacitatem? Quid referam beneficia, quibus me tibi deuinctum ſentio, cùm fratrem meum in fidem tuam recepiſti, & receptum maximis honoribus affeciſti? Tacebóne humanitatem, qua vnus maximè excellis? Dum enim quantos in litteris feceris progreſſus contemplor, te earundem ornamentum intueor: dum multarum diſciplinarum perfectam cognitionem mihi ob oculos pono, quem tibi anteponam neſcio. Denique vbi in omni virtutis genere præſtantiam ſuſpicio, tam exiguum tempus ad iſta referenda doleo. Quæ ita eſſe, vel me tacente dignitatis gradus, in quem tanto optimorum hominum applauſu euectus es, neceſſariò comprobat. Illi enim ſoli ad iſtam dignitatem, & honoris locum efferuntur, quibus maxima

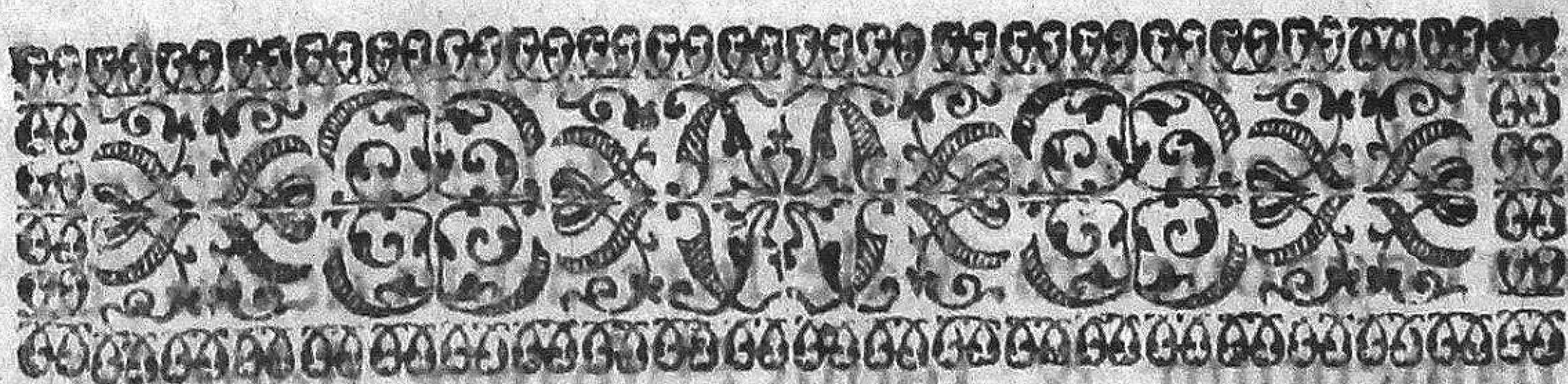
eſt

est cum virtute coniuncta sapientia, cum sapientia humanitas, & cum humanitate, summa Christianæ religionis obseruatio. Hæc Philippum Hispaniarũ Regem æquissimum, vbi Archiepiscopus renunciatus es, non latuerunt. Hæc Toletanæ ciuitatis non ignorauit auctoritas. Hæc nullum genus hominum, etsi immane & barbarum, effugerunt. Omnes enim tuam probitatem, humanitatem in pauperes, facilitatem in amicos, & in cæteros integritatis splendorem agnoscunt. Atque, vt hæc omittam, ne videar meridiano Soli accensam facem attulisse, rem per se nobilem sermonis humilitate obscurasse, scias velim, me, Valentinæ vrbis medicum tui perpetuò obseruantissimum, vt medicinæ candidatis meo quocunque labore gratum facerem, Methodum quandam medendi à Paschalio huius vrbis quondam medico insigni conscriptam, emendatiorem excudere, & scholiis illustriorem efficere voluisse. Qua in re quos sim æmulos habiturus, non ignoras, videor enim multos iam mihi blaterantes, & turpia effutientes audire, méque acriter accusantes, quod hæc scholia eo solùm nomine ediderim, vt huic graui medico, & aliis practicis facerem iniuriam, non, vt studiosam iuuentutem, immenso quodam schedarum onere, citra rationem oppressam,

& multoties prauè edoctã meis vigiliis subleuarem. Aliquos præterea deierantes, ostentationis gratia, non communis vtilitatis ratione hunc laborem suscepisse. Scio & fore alios, qui suo modo studeant aliquam mihi infamiæ notam inferre. Quod omnes, te patrono, quantum aspernet, animus ipse, quem tua nobilitas ad hæc scribenda fecit, testatur. Spero enim me tua humanitate, fide, & nomine tanquam Miltiadis clypeo tectum, intrepidè omnes aduersariorũ ictus elusurum: neque futurum esse quemquam, qui, si te mihi, operísque meo defensorem audierit, non penitus obmutescat, & eos, quos in me antea dentes acuerat, non facile obtundat. Hos igitur, Præsul Amplissime, primos labores meos, rudes sanè & impolitos, meæ tamen in te obseruantiæ, & voluntatis sempiternæ monumenta accipies, eósq; pro tua sapientia ita foue, vt qui me tui semper studiosissimum audierunt, iidem intelligant quo tibi magis deberem, denuò te maiora apud me beneficia collocasse. Experiĕtur enim ij lectis scholiis fortasse, communi vtilitati à me fuisse inseruitum, & ob eam rem faciliùs, quod à te postulo, perpetrasse. Quod vt facias, te vehementer etiam atque etiam rogo, efficies enim vt qui in puluere & tenebris diutissimè vixi, excusso nunc puluere & fugatis tenebris,

bris, per te in loca clariora euadam, omnémque laborem contemnam, si hunc tibi gratum cognouerim. Vale litterarum decus, & ornamentum, & totius Hispaniæ sidus fulgentissimum, tuúmque Peredam nominis tui, & gloriæ propugnatorem acerrimum, vt fratrem quem apud te habes, & quem tibi esse charissimum cognosco, ama. Id si feceris, & me tibi iam maximè deuinctum summo beneficio in perpetuum obligabis, & ad maiora aggredienda nunc quasi dormientem excitabis.

***

LECTORIS.

EDICINA, quæ tota est practica, cùm habeat finem opus aliquod, nempe sanitatis consecutionem, in duas præcipuas partes diuiditur: quarum vna sanitatem præsentem tuetur: & altera, curando morbos, eam restituit. Curatio morborum ab empiricis experientia, à methodicis verò communitatibus quibusdam perficitur. Quorum curatio non rectè procedit, quia nec omnes morbi curantur experientia, neque curamus hominem vniuersalem Proinde Hippocrates, Galenus, & alij docti viri methodo rationali, quæ ex indicationibus constat, morbos curant. Sic multi libros ediderunt, in quibus morborum docent curationem methodo rationali. Inter quos Michaël Paschalius enumeratur, vir sua ætate doctus, & expertus: cuius liber per omnium manus circumfertur, & ex ipso multi morborum remedia desumunt. Cæterùm cùm hic vir doctus scripserit tempore, quo multæ falsæ barbarorum sententiæ vigebant, & veritates Galeni,

Galeni, quas modò multorum annorum lectione habemus, erant occultæ. Proinde in eius librum, qui inter alios breuiora, & vsitata habet remedia (quod optimum est) scholia scribere decreui: vt ex iis, quæ ipse rectè docuit, & quæ addita à nobis sunt ex rei natura, optima & legitima fieret morborum curatio. Tu lector amicè hæc accipe, neque morosè reprehendas.

AMICVS AD VINCENTIVM GISBERTVM.

QVæris quid, Gisberte, noui sit: nil ego præter
Hoc vnũ scio (namque aliis, quæ plurima vulgus
Nunc hominum narrat, non est cur immorer, ad te
Cùm scribam magni Hippocratis, doctique Galeni
Scripta volutantem, vel quæ sunt seria, cúmque
Arctantem breuibus chartis, atque ordine pulchro.)
Alta igitur cùm concepisset mente Pereda,
Est Asclepiadum qui vnus, fœtum, & pariturus
Iam esset, eum excipere ipsa sinu malè sana refugit
Tellus, pallenti inuidia stimulata medentum:
Sic, qua concepit fœtum, non edidit vrbe
Egregij mens culta viri: partus tamen ipse
Aureus hanc vrbem inuisit, quæ flore medentum
Collato tumet, huic vni cupit ille probari,
Quem stupet hæc, & deinde omnis mirabitur ætas:
Téque adit in lucem nunc editus, atque salutat
Nomine non solùm nostro, doctíque parentis,
Verùm etiam Bonifantis amici, quem auguror olim
Artis Phœbææ sidus fulgere coruscum.
Tu hunc partum Gisberte foue, defende, meretur.

MI

MICHAEL IOANNES PASCHALIVS AD inuidum.

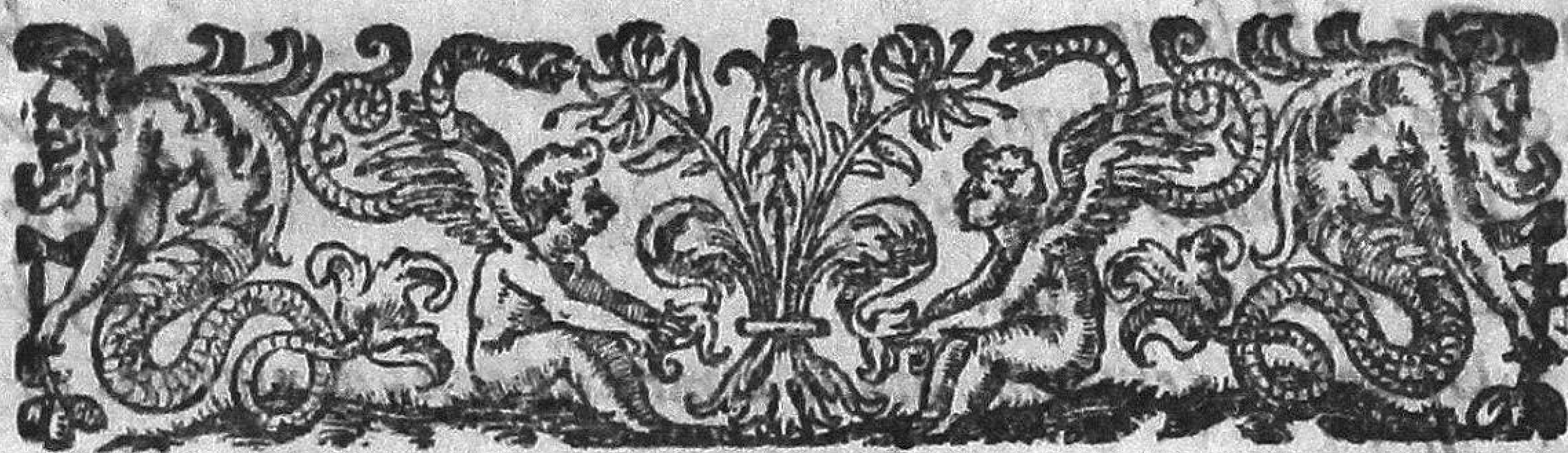
IAm nouus exorior: iam depositáque senecta
Humo tollentem splendida colla vides:
Me tamen exuta nitidum prodire senecta
Palles? tu palles ergo nitore meo?
Æterno ô vtinam tu iam squallore regare:
Exuuias liceat nec posuisse tibi.
At contrà æterno niteat splendore Pereda,
Cuius sic maculas tersit amica manus.

PAV

PAVLVS ASTOR DERTVSENSIS
PHILOSOPHIÆ CANDIDATVS
de sui magistri Scholiis.

HIppolyti lacera vt vidit, disiectáque passim
Mẽbra Deus, pulchris qui nitet vsque comis:
Ingemuit casum iuuenis miseratus acerbum,
Atque salutari contigit illa manu.
Præsentem sensisse Deum quæ tacta, & in auram
Hanc ipsam vitæ mox rediisse ferunt.
Impete barbarico sic, & compage soluta
Artis, Phœbe, tuæ, membra Pereda legit:
Hippocratis pandénsque sinus, & laxa Galeni
Æquora percurrens, hinc opem, & inde petit:
Nec magis Hippolytus tibi, quàm tu Phœbe Peredæ
Debes, inuentum qui tibi seruat idem.

SYLLA

SYLLABVS CAPITVM QVÆ HOC LIBRO continentur.

LIBRI PRIMI

De

LIBRI SECVNDI

FINIS.

LIBRI SECVNDI

FINIS

PETRI PAVLI PEREDÆ SETABENSIS, IN MICHAELIS IOANNIS PASCHALII methodum curandi, SCHOLIA.

De pilorum decidentia, in quo multa continentur tyronibus necessaria ad curationem omnium morborum.

CAPVT I.

ECIDENTIA pilorum (quam caluitiem appellamus) affectio capitis est, qua vniuersi eius capilli defluunt. Prouenit ea aut ob cutis raritatem, aut ob humoris defectum, ex quo ipsi generantur, atque nutriuntur. Porrò si à cutis laxitate id contingat, promptè & à calore, & à frigore caput læditur: quod raritatis proprium signum est. Sin ex alimenti defectu, primùm extenuantur, deinde concidunt vniuersi. Quam rem in iis, qui tabe laborant, quotidie cernimus euenire, maximum inde argumentum desumentes, decidentium pilorum ob alimenti deiectum tabis indicium esse. Huiusmodi affectio morbi Gallici symptoma plerunque est, vbi non tam ex prædictis fit causis, quàm ex humorum corruptela: à qua & Alopeciam, & Ophiasim fieri Gal. existimat. Quo in casu cutis colorem spectare oportet. Nam si pro naturæ modo albidior sit, pituitæ soboles erit morbus: sin pallidior, bilis flauæ: sin nigrior, atræ bilis: sin rubicundior, sanguinis. Sed anteactam vitam etiam considerabimus prius,

Descriptio.

Causa.

Signa.

tamen scientes, quæ qualem humorem soleant adaugere. Pilorum decidentia (nam de vero caluitio hîc non agimus) curatur, primùm, si à sanguine fiat, victu refrigerante & exsiccante, & sanguinem minuente: si à flaua bile, victu refrigerante & humectante, vt sunt aër frigidus arte paratus, nempe floribus, herbis, liquoribus, si naturalis non reperiatur: cibus sit prisana hordeacea, lactuca, cucurbita, portulaca, & ius pulli refrigeratum, illis vel similibus. Nocent huic calida, vt piper, cinnamomum, eruca, cæpe, & similia. Si fiat à pituita, curatur primùm victu calefaciente, & siccante. Quare exercitatio, & motus præsertim ventriculo vacuo maximè huic prodest, quemadmodum & vsus rerum calidarum, vt sunt piper, crocus, cinnamomum, fœniculus, & similia; frigida, quæ pituitam augent, nocent: vt pisces, herbæ frigidæ, & legumina omnia præter cicera. Si ab atra bile fiat, primum curatur victu calfaciente, & humectante, & quiete, & aëre similis veris, & iure gallinæ & arietis, cum borragine, vel buglossa. Quæ atram bilem augent, huic incommoda sunt, vt caro bubula, hircina, leporina, & ceruina, caseus antiquus, & omnia salsa. In omni tamen pilorum decidentia, quæ humores corrumpunt, diligentissimè vitanda sunt, vt inordinata ratio sumendi cibos, veluti si cibus difficilioris concoctionis præcedat alterum facilioris. Fugienda etiam est ciborum multitudo in eadem mensa, tum cibatio post cruditatem, necnon exercitatio immodica statim ab esu: lac denique, & butyrum, si aliis alimentis, præsertim piscibus immixta comedantur, vitari debent: quoniam maximè humores corrumpunt, elephantiasimque efficere solent.

Curatio Primò Victus ratio.

Deinde curetur decidentia pilorum sanguinea per sectionem basilicæ dextræ, educatúrque sanguinis quantitas respondens plenitudini: habeatúrque ratio præcipua roboris facultatis, secundò magnitudinis morbi, vt Gal. lib. de rat. curandi per sanguinis missionem docuit. quanquam Hippocrat. 4. de rat. vict. in morbis acutis, præter illa duo, ætatem floridam addit, & Galenus in commentario quartum considerandum esse iudicat, videlicet aëris dispositionem. Hæc tamen omnia sub duobus primis comprehenduntur.

Secundò Sectio vena.

Tertiò, post sanguinis missionem euacuetur bilis flaua sequenti potione, qua etiam sanguinis feruor, & caliditas immodica remittitur. ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens per setam extractæ. & medullæ tamarindorum in aqua mente prius infusorum, si fuerit ventriculi imbecillitas, an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua. endiuiæ ʒ. j. electuarij de

Tertiò Purgatio.

suc

succo rosarum. ℥. ij. ß. decoctionis florum cordialium. q. s. misce, & fiat potio sumenda in aurora.

An verò sumpto medicamento purgante ante opus inceptum sit semper dormiendum, discrimen est inter authores: eorum tamen verior pars vult parum esse dormiendum sumpto medicamento purgante benigno & liquido: diutius tamen post medicamentum potens & liquidum: multò diutius post medicamentum medium inter liquidum & solidum quòd à nostris medicis dicitur bolus. Maximè verò domiendum erit sumpto medicamento siue benigno, siue potenti, in formam pilularum, quia primum minori calore eget, dum reducitur de petentia ad actum: vltimum verò maiori.

De somne in potione.

Opere autem incepto semper somnus nocet, nisi sit immoderatum opus egens restrictione, Post opus sufficiens per horam ante prandium ad lauandum ventriculum, & intestina bibat ℥. iiij. iuris sine sale, vt noster Valentinus mos est, vel ℥. iiij. decocti hordei cum cortice, addendo ℥. j. sacchari: quo decocto Itali vtuntur. In prandio parcè comedat, & à prandio dormiat. Die verò sequenti mundificentur intestina sequenti, vel simili clystere. ℞. decocti foliorum maluarum, violarum, siclæ, furfuris & hordei ℥. xv. olei rosati ℥. iij. sacchari rubei ℥. ij. salis ℥. j. misce, & fiat clyster: & si opus fuerit, adde diacatholiconis ℥. j.

Valentini Itali.

Si fuerit pilorum decidentia à flaua bile, euacuanda est medicamentis cholagogis, priùs tamen facta illius leui concoctione. Nolo in præsentia demonstrare, quid sit concoctio, neque quomodo medicorum coctio fieri soleat in duplici transmutatione, naturali videlicet (quæ circa alimenta versatur, nihil aliud est, quàm alteratio nutrimenti ad propriam qualitatem nutriti) & altera, quæ in putrida substantia versatur, & est alteratio cessare faciens putredinem manente substantia, autore Galeno vltima parte artis paruæ. Nolo etiam hîc ostendere, an omnis humor præter sanguinem corruptus, vel putridus, vel ad nutrimentum ineptus egeat secunda concoctione: neque libet mihi explicare, an tenuis humor, qualis est flaua bilis, indigeat ea, vt reuera indiget: quæ an fieri debeat per reductionem ad mediam substantiam incrassatione (vt crassus humor concoquitur attenuatione) non est præsentis instituti. Quidam ex recentioribus volunt tenuem humorem calidis & attenuantibus medicamentis concoqui, quibus dedit ansam errandi comment. 24. lib. 1. Aphor. quo loco Gal. docet concoctionem in morbis acutis (si necessaria sit) faciendam esse melicrato decocti origani,

De concoctione bilis.

mentastri, pulegij & similium. Alij volunt tenuem humorem per se nulla concoctione egere, contra quos est autoritas Hippocr. Gal. & aliorum autorum, ratio, & experientia crisis factæ. 7. vel 14. die morborum, qui fiunt à flaua bile: quæ in eorum initio bona esse non potest propter priuationem concoctionis. Concoctione enim, autore Gal. lib. 1. de crisibus, celeritatem, & certitudinem iudicij ostendit. Villanouanus contra Manardum, & contra alios docet nullum humorem corruptum putridum, & ineptum nutritioni, cōcoqui posse. Hæc omnia in expos. 22. aph. lib. 1. tractanda sunt nobis. tamen hoc loco sufficit, humores neque à natura, neque ab arte rectè euacuari posse non præcedenti concoctione: quæ licet à calore natiuo præcipuè fiat, alia tamen multa coadiuuant, vt sunt syrupi, decocta, succi & aquæ, quæ vias aperiendo in obstructione (quæ in omni febre dependente ex putredine humorum inuenitur) vel reducendo substantiam rei concoquendæ ad mediocritatem, vel illius acrimoniam & intemperiem corrumpendo præparant. Quilibet igitur humor ante vacuationem concoctione eget, crassus tamen difficiliùs concoquitur. Sed vt sit tyronibus omnibus notus catalogus medicamentorum omnium humores concoquentium, quæ sequuntur adiecimus.

Medicamenta humorem biliosum concoquentia sunt, quæ sequuntur.

Primò omnia medicamenta frigida, à primo ordine vsque ad tertium, siue sint in forma decocti, vel succi, vel aquæ: quibus vsi sunt Arabes, & alij multi. Neque quorundam iuniorum ratio de vi perniciosa plumbi, & æris, quibus distillantur aquæ vi ignis, obstat. Cùm etiam omnia medicamenta composita fiant illis vasis: dum tamen decocta & succi inueniri possint, eis est vtendum, propter maiorem facultatem. Aquæ omnes fermè præter rosaceam, violaceam & vitis, carent proprio odore, & sapore. Vbi tamen aquis vtendum est propter defectum simplicium, vel ægrotantium gustum, augenda est quantitas earum. Sunt etiam medicamenta hæc in forma melicrati (quo Græci vtebantur propter sacchari inopiam, vel in forma syruporum, quibus nos vtimur) propter sacchari copiam, & ægrorum delectationem, præcipuè in morbis calidis: nam multi fieri solent syrupi cum melle in morbis frigidis. Pestilentes tamen pharmacopolæ, si syrupos frigidos melle vel saccharo rubro conficiant, ægros interficiunt: quos pœna capitali puniendos censeo.

In pharmacopolas. Flauā bile concoquentia.

Simplicia flauam bilem concoquentia (quæ officinarum more scribuntur, ne à pharmacopolis vnum pro alio infirmis tribua

tribuatur) sunt hæc: Endiuia, Cichorea, Lactuca, Portulaca, Cucurbita, Vermicularis, Semperuiua, Virga pastoris, Solatium, Vmbilicus Veneris, Nenuphar, & alia similia. Composita, sunt syrupus acetosus. S. syrup. endiuiæ. S. syrup. de iuiubis, oxisacchare. S. syr. endiuiæ comp. syr. violarum. syr. rosarum. syr. de succo acetosæ. syr. de agresta. syr. de pomis. syrup. acetositatis citri, syrup. acetositatis limonum, syrup. de nenuphare. syrup. de papauere: iulep rosarum & violarum.

Pituitæ concoquětia.

Simplicia, quæ pituitam concoquere valent calefaciendo, attenuando, incidendo, & aperiendo meatus, sunt fœniculum, petroselinum, hyssopus, scabiosa, betonica, capillus veneris, pulegium, calceamentum, satureia, menta, serpillum, origanum, melissa, pæonia, mel, & similia.

Composita, sunt syrupus acetosus s. rhodomel, syrup. de bizantiis, oxymel. s. syrup. de liquiritia, syrup. capillorum veneris. syrup. acetosus compos. syrup. de hyssopo. oximel compos. syrup. de stichados. syrup. de eupatorio. syrup. de absinthio. syrup. de prassio, & oximel scilliticum.

Atram bilem concoquětia.

Simplicia, quæ atram bilem concoquere valent, sunt borrago, buglossa, lupulus, fumus terræ, scolopendria, ceterac, tamariscus, rubea tinctorum, & similia. Composita, sunt syrup. borraginis, syrup. buglossæ, syrup. de pomis, syrup. de fumo terræ, s. & comp. quamuis comp. pro parte sit purgans. Syrup. regis Sabor ex Mesue cap. de melancholia sanguinea. syrup. de epithimo. Concoquuntur humores calidi & tenues breui tempore: frigidi & crassi longiori: exhibendo semel, vel bis, vel ter in primis humoribus, videlicet tenuibus, qui parua egent concoctione. In crassis autem & frigidis, multo tempore. Quare errant qui in omni morbo perpetuò ter exhibent hæc medicamenta, cùm quandoque fieri possit vacuatio ab arte sine concoctione ab eadem facta, quando talis à natura perfecta est: Dosis tamen syruporum vnaquæque est ℥.j. cum semisse vsque ad duas, & aquarum est trium vnciarum. Carpetani solent, & optimè, tantum dosim vnam syruporum & aquarum præscribere: etsi opus fuerit maiori concoctione, secundam, quandoque tertiam & quartam dosim præscribunt. Nos verò Valentini tres simul doses describere solemus, quem morem non laudo, cùm sæpe maior sit sufficiens minor concoctione, sæpe maior sit necessaria, vt prædiximus. Galli autem syrupos aquis miscent, addentes sacchari parum, & peluerem aliquem: quam mixtionem lento igne confectam syrupum aromatizatum appellant. Concoquetur bilis flaua Valentino more sic ℞. syrup. endiuiæ s. & oxysaccharæ. s. an. ℥. iij. misce.

Error exhibentium syrupos.

Dosis syr. Castella.

Valentini.

Galli.

 item

item ♃. aquarum cichoreæ, endiuiæ & lactucæ an. ℥.iij. miſce. Eodem modo dabitur forma ſyruporum & aquarum pituitam vel atram bilem concoquentium, quamuis (vt prædiximus) maiori egeant concoctione pituitoſi humores, maximè verò attrabiliarij. ¶ His itaque concoctionibus humorum fiat eorum vacuatio propriis & neceſſariis medicamentis, tum ſimplicibus, tum compoſitis, quorum catalogum nota.

Purgantia flauam bilem.

Simplicia purgantia flauam bilem, ſunt hæc, rhabarbarum, ſcammonium, myrobalani citrini, caſſia fiſtula, manna, tamarindi, ſuccus roſarum, aqua caſei, & aloë. Compoſita verò ſunt electuarium de ſucco roſarum, elect. diaprunis ſolutiuum, elect. de pſyllio, quo non vtuntur Valentini: hiera. ſ. pilulæ de hiera. ſ. pilulæ de rhabarbaro, pilulæ aureæ, pilulæ aggregatiuæ, quamuis bilem mixtam cum pituita euacuent, quemadmodum & elect. diaphænicon, cuius vis non tranſit hepar.

Pituitã.

Simplicia medicamenta pituitam purgantia, ſunt agaricus, turbit, myrobalani, chebuli, emblici, bellirici, colloquintida, euphorbium, eſula, hermodactyli: Compoſita, ſunt diaphænicon, electuarium indum vtrunque, benedicta hiera. ſ. & compoſita, pilulæ de hiera. elephanginæ, aggregatiuæ, de agarico, cochiæ de hermodactylis maiores, lucis fœtidæ, ſtomachicæ, ſine quibus eſſe nolo.

Atram bilem.

Simplicia purgantia atram bilem, ſunt myrobolani indi, lapis armenus, lapis lazuli, ſena, epithimum, polypodium, ſunt tamen præter iuniores, qui damnent lapidem armenum, quia non cognoſcitur: & lapidem lazuli, propter eius vehementiam. Si tamen bene præparetur lapis lazuli, & lauetur, eſt medicamentum cardiacum, cùm confectio Alchermes Regum hoc lapide etiam bene lauato conſtet. Compoſita, ſunt diaſene, confectio medicaminis, quod ſcripſit Hamec Hiera Ruſi, pilulæ indæ, pilulæ de fumo terræ, de lapide armeno, de lapide lazuli.

De lapide lazuli.

Formulæ purgantium medicamentorum compoſitorum, quarum tres purgant bilem flauam, tres pituitam, aliæ verò tres, atram bilem, dictæ ſunt: perpetuò tamen non eſt exhibenda ſimilis quantitas, cùm varianda ſit ſecundum naturam ægri & humoris: certa enim rei quantitas neque calamo ſcribi poteſt, neque lingua proferri: imò quod difficilius eſt, idem homo in diuerſis ætatibus diuerſam habet naturam, vt conſtat ex Hip. aph. 20. ſecundi lib. quibus iuuenibus aluus, &c. Et propterea optimè Hip. libello de purgantibus medicamentis docuit, quæ à medico ſunt conſideranda in purgandis humoribus: quibus etiam egeat interrogationibus: vbi etiam docuit alimenta non rectè adhibita morbum efficere, quantò magis medicam

dicamenta, à quibus potentiùs alteratur nostrum corpus.

Prima formula potionis purgantis flauam bilem.

♃. medullæ cassiæ fistulæ recens per setam extractæ ʒ. vj. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. squinanti g̃. iij. elect. de succo rosarum ʒ. iiij. syrup. violarum ℥. j. decocti florum cordialium, quod S. misce, & fiat potio. **Potio.**

Secunda formula buccellarum quas bolos appellant purgantium flauam bilem.

♃. Medullæ cassiæ fistuæ recens per setam extractæ ; vel loco eius diaprunis simp. ℥. ß. elect. de succo rosarum ʒ. iiij. sacchari quod s. misce, & fiant septem buccellæ, & plures, si opus fuerit. **Boli.**

Tertia formula pilularum purgantium eandem bilem flauam.

♃. massæ pilularum aurearum ʒ. j. diagridij optimi g̃. iij. fiant cum aqua endiuiæ pilulæ septem, & aurentur, si diues fuerit. Poterit æger, si non potest deglutire pilulas, neque potionem bibere, aut detinere, ad euacuandam bilem flauam accipere g̃. v. vel vij. diagridij optimi cum ℥. j. syrup. violati, vel cum ℥. j. conseruæ violarum, vel borraginis, vel rosarum, vel cum iure sine sale. Poterit etiam si abhorret à medicaminibus mali saporis, accipere ℥. ij. syrup. rosarum alexandrinarum, vel rhodomellis earundem rosarum. **Pilulæ.**

Prima formula potionis purgantis pituitam.

♃. diacatholiconis ℥. ß. elect. indi maioris ʒ. iiij. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi, quod s. misce, & fiat potus. **Potio.**

Secunda formula buccellarum purgantium pituitam.

♃. diaprunis simp. ʒ. vj. agarici trochiscati ʒ. j. elect. indi maioris ʒ. iij. sacchari, q. s. misce, & fiant septem buccellæ, seu boli. **Boli.**

Tertia formula pilularum purgantium eandem pituitam.

♃. pilularum de agarico & de hiera simp. an. ʒ. ß. diagridij. g̃. iiij cum aqua fœnic. fiant pilulæ vij. & aurentur. **Pilulæ.**

Prima formula potus purgantis atram bilem.

♃. medullæ cassiæ recenter per setam extractæ ʒ. vj. confectionis medicaminis hamec & diasenæ. an. ʒ. iij. syrup. borraginis ℥. j. decocti florum cordialium, addendo ʒ. ß. epithymi & folliculorum senæ, q. s. misce, & fiat potus, fieri potest cum sero caprino decoctum. **Potio.**

Secunda formula bolorum purgantium bilem atram.

♃. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ per setam ℥. ß. pulueris epithymi ʒ. j. confectionis medicaminis hamec. ʒ. iij. & ß. sacchari, q. s. misce, & fiant boli vii. sacchara cooperti. **Boli.**

Tertia formula pilularum purgantium atram bilem.

Pilulæ. ℞. pilularum de fumo terræ & indarum, an. ʒ. ß. diagridij g̃. iiij. cum sero caprino fiant pilulæ vij. & aurentur, si non fuerit pauper. Similibus formulis vti poteris addendo, vel minuendo quantitatem medicamentorum purgantium tam simplicium quàm compositorum, secundum variam quantitatem, & naturam humorum, & ægri: vnum est tamen maximè considerandum, ne tempore quo purgare volumus ægrum misceamus plura medicamenta siue simplicia, siue composita: nam tempore breui multorum medicamentorum mixtura non potest vnicam temperaturam, & formam acquirere. Actio illa, quam medici barbari fermentationem appellant, sufficienti & longo tempore eget, quamuis interdum maiori, interdum minori, secundùm variam naturam simplicium temporis, & regionis. Quemadmodum theriaca magna ad sui generationem, seu fermentationem sex, vt minimum, eget mensibus, antea tamen dum recens, & non fermentata esset, somnum inducit à ʒ. ß. vsque ad j. ʒ. posteà verò corruptis formis & temperamentis omnium simplicium, introductáque vnica forma, & temperatura, calida est in fine secundi ordinis. Compositum enim medicamentum purgans si recens fuerit, non potest fœlicem & optatum finem inducere: nam prius vnum medicamentum purgabit altero, quandoque vnum impediet opus alterius. Quare errant Medici nostri in purgandis ægris varia medicamenta miscentes, cùm sufficiat vnum, aut alterum, etiam si humor euacuandus sit mixtus, cum inueniri possit medicamentum vnicam temperaturam & formam habens, quod purgare valeat mixtum humorem. Quemadmodum diaphænicon, & pilulæ aggregatiuæ. Sed quia in vsu medicamentorum purgantium timor est, ne maior copia humoris educatur quàm conueniat ad quam facultas necessariò soluitur, cùm cuicunque vacuationi sit annexus casus virtutis, aliquando quoque ab immodica purgatione fiunt alij affectus præter naturam, vt febris. Quare perpetuò vacuatio parca tutior est immodica: natura enim sæpe vel euacuat, vel resoluit derelictum à medicamento humorem: immodica tamen & laboriosa purgatio ferè semper fieri solet à medicamentis prauam ac venenosam qualitatem habentibus: benigna enim & salubria, vt cassia fistularis, rhabarbarum, manna, tamarindi, & myrobalani omni tempore, omni ætate, & etiam vterum gerentibus audacter tribui possunt.

Error quorundam.

Si scire cupis quæ sint benigna, & quæ valentia, & qua hæc egeant præparatione & correctione; Mesues suo 1. lib. doctissimè tradit, & post ipsum breui epitome Ioannes Tagantius

duobus

duobus libris de purgantibus medicamentis simplicibus, quorum priori vniuersales canones Mesuæ collegit, posteriori verò simplicia omnia Medici summè necessaria quinquaginta quinque capitibus scripsit, & illorum veram cognitionem etiam cum Græcis demonstrat, & aliis paucioribus componuntur omnia fermè medicamenta purgantia, quorum dosis in forma elect. raro excedit ʒ. iiij. & in forma pilularum ʒ. j. quamuis si clementibus & benignis tantùm componantur, dosis augeri possit.

Ad integram tamen & veram huius rei cognitionem (præter ea quæ Mesues suo antidotario, & Arnaldus de Villanoua, & nunc eruditus Fuchsius suo Nicolai Mirepsij opere medicamentorum scriptam reliquerunt) notare numerum sequentium medicamentorum purgantium, præcipuè eorum quibus nostræ officinæ, & nos vtimur. Hîc tamen quantitatem scammonij, esulæ, colocynthidis, hellebori, & similium potentium, vnciæ vnius electuarium, & drachmæ vnius pilularum demonstrabo, quod non parum necessarium est medico: alioqui tanquam cæcus in foueam caderet. Animaduertendum tamen est ℈. g. xxiiij. continere, quamuis multi granis xx. constare velint, apud primos ʒ. constat xxiiij. ℈. vel viij. ʒ. scire etiam oportet in constituendis electuariis ℥. iij. puluerum indigere ℔. j. mellis, aut sacchari.

Error nonnullorum.

Diaphænicon Mesuæ tota compositio constat lib. vj. scammonij quantitas est viginti duarum drachmarum: erant ergo qui duodecim drachmas tantùm miscent. Huius electuarij quælibet vncia constat viginti duobus granis scammonij: propter dactylos tamen eius vis non transit hepar. Dosis eius est à drachmis quatuor & semis vsque ad drachmas decem & semis.

Electuarij rosarum compositio Mes. constat libris tribus, & vnciis octo, scammonij quantitas est duodecim drachmarum: quælibet vncia huius electuarij habet grana decem & nouem scammonij cum dimidio: cuius dosis sunt drachmæ quinque.

Confectionis medicaminis, quod scripsit Hamec Mes. constat libris quinque compositio, scammonij quantitas est drachmarum duodecim: quælibet vncia huius electuarij habet grana tredecim cum dimidio scammonij, dosis eius est à drachmis duabus vsque ad quatuor.

Electuarij indi maioris Mes. compositio constat libris sex habet hæc compositio præter alia potenter purgantia drachmas duodecim scammonij: & eius quælibet vncia habet grana duodecim scammonij: dosis est drachmarum quatuor.

Electuarii indi minoris compositio constat libris quatuor, habent drachmas duodecim scammonii: quælibet igitur vncia huius electuarii habet grana decem & octo scammonii, dosis est dragmarum quatuor & semis apud Mesuen, licèt videatur maior inesse vis huic, quàm electuario indo maiori.

Electuarii diaprunis solutiui Nic. quælibet libra habet drachmas septem scammonii: quare quælibet eius vncia habebit grana triginta octo scammonii: dosis eius est drachmis duabus vsque ad vnciam semis, quamuis Nic. vnius castaneæ quantitatem tribuat.

Electuarii de succo rosarum Nic. compositio libris duabus constat, habétque drachmas duodecim scammonii, quare quælibet eius vncia habet triginta sex grana scammonii, dosis est à drachmis duabus vsque ad quatuor. Nicol. tamen castaneæ quantitatem tribuit.

Benedictæ. s. Nic. compositio est trium librarum cum dimidia, habet hoc medicamentum drachmas quinque scammonii, & drachmas decem esulæ, quælibet eius vncia grana octo cum dimidio scammonii habet, & grana decem, & septem esulæ, dosis est ad modum castaneæ Nicolao, aliis à drachmis duabus vsque ad vnicam vnam.

Hiera Logodionis Nico. compositio est librarum duarum & octo vnciarum, eius quælibet vncia habet scammonii minùs quàm duo grana, & colocynthidis grana triginta sex. Dosis est Nicolao ad modum castaneæ, aliis tamen à drachmis duabus & semis, vsque ad drachmas quatuor: quæ in clysteribus verò datur, vncia vna & semis.

Electuarii Sebesten Montagnanæ compositio est trium librarum & trium vnciarum, & eius quælibet vncia habet grana sex cum dimidio scammonii: dosis est drachmarum quinque vel sex.

Electuarii Elescoph Mes. compositio est libræ vnius cum dimidia, habétque drachmas sex scammonii, & totidem turbit, eius quælibet vncia habet scammonii & turbit an. viginti quatuor grana. Dosis est à drachmis tribus & semis vsque ad quatuor & semis.

Electuarii de psyllio Mes. compositio constat libris quatuor cum dimidia, & eius quælibet vncia habet scammonii grana viginti sex, & tertiam partem grani: dosis est à drachmis tribus vsque ad drachmas quatuor & semis.

Electuarii de psyllio Montagnanæ compositio constat libris octo, habétque eius quælibet vncia scammonii grana viginti quatuor. Dosis est à drachmis quatuor vsque ad quinque.

Pilu

Pilularum aurearum Nic. compositio est trium vnciarum, habet scammonij drachmas quinque, habétque drachma earum scammonii grana quindecim: dosis est à drachma vna vsque ad scrupulos quatuor, Nicolaus dat nouem vel vndecim ad magnitudinem ciceris, huius magnitudinis septem habet quælibet drachma.

Pilularum aggregatiuarum Mesu. compositio est sex vnciarum, & duarum drachmarum: habet scammonii drachmas sex, & quælibet drachma habet scammonij grana octo, & tres quartas grani vnius. Dosis est à drachma vna vsque ad drachmam vnam & semis.

Pilularum fumariæ Auicennæ compositio est vnciarum triũ, & trium drachmarum, habet drachmas quinque scammonij, & earum quælibet drachmá grana tredecim, & tertiam partem grani vnius: dosis est à scrupulis iiij. vsque ad drachmas ij.

Pilularum fœtidarum Mes. compositio est vnciarum septem, & drachmarum duarum, habet scammonij drachmas tres, & esulæ drachm. duas & colocynthidis drachmas quinque: quælibet drachma earum habet scammonij grana tria & tres quartas grani vnius, & esulæ grana duo cum dimidio, & colocynthidis grana sex, & quartam grani vnius purgant potenter. Quare errant qui cum Rhase c. de resolutione dant drachmas duas & ß. cùm earum dosis sit à drachma vna vsque ad scrupulos quatuor.

Error quorundam.

Pilularum mezereon Mes. compositio est vnciarum duarum, habétque drachmas quinque mezereon, & quælibet drachma earum grana viginti duo cum dimidio: quare earum vsus est suspectus, nisi in morbis magnis, & præsente virium robore: dosis est à scrupulis duobus vsque ad drachmam vnam.

Pilularum hermodactylorum maiorum Mes. compositio est vnciarum octo, habet quælibet drachma earum colocynthidis grana sex, & tres quartas grani, & euphorbii grana tria cum dimidio, & hermodactylorum grana sex, & tres quartas grani: dosis est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Pilularum hermodactylorum minorum Mes. compositio est vnciarum trium, quæ habet scammonij drachmas duas & semis, & earum quælibet drachma scammonij grana septem cum dimidio, & hermodactylorum grana quindecim, dosis est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Pilularum Arabicarum Nic. compositio est vnciarum vndecim, habet scammonij drachmas octo, & quælibet drachma scammonij grana sex cum dimidio: dosis est ab vncia vna vsque ad vncias duas.

Pilularum cochiarum Rhase compositio est vnciarum trium & drachmæ vnius, & quartæ partis drachmæ vnius, habet scammonij drachmas duas & semis, & colocynthidis drachmas tres & quartam drachmæ vnius, & turbit drachmas quinque, & quælibet drachma habet scammonij grana sex, & fermè bis tertiam partem grani vnius, & colocynthidis fermè octo grana, & turbit grana propè quindecim. Quare errant qui cum Rhase cap. de cephalalgia drachmas duas & semis dant, cum earum dosis sufficiens sit drachmæ vnius.

Error quorundam.

Pilularum indarum Mes. compositio est vnciarum septem, & drachmarum quatuor: habet hellebori drachmas quinque, & colocynthidis drachmas quatuor, & eius quælibet drachma hellebori grana sex, & colocynthidis grana quatuor, & quatuor quintas vnius grani: dosis Mes. est à drachmis duabus vsque ad drachmas tres, quamuis drachma vna nostris temporibus sufficiat, vt multis placet.

Pilularum de lapide lazuli Mes. compositio est vnciarum septem, drachmarum quatuor, habet scammonij & hellebori nigri an. drachmas duas & semis: & earum quælibet drachma scammonij & hellebori an. grana tria: dosis est drachmarum duarum cum aqua casei, & succedit fœlix vacuatio.

Pilularum de Agarico Mes. compositio est vnciarum trium, habet colocynthidis drachmas duas, & turbit drachmas quinque, & earum quælibet drachma colocynthidis grana sex, & turbit grana quindecim: dosis est Mes. drachmarum duarum, alij verò dant scrupulos quatuor tantùm.

Pilularum de elaterio Nico. Compositio est sex vnciarum cuius dimidium est elaterium: quare quælibet drachma habet grana triginta sex elaterij & ideo potenter purgant, & non sunt in vsu. Dosis est ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam.

Pilularum de opopanace Mes. compositio est vnciarum septem & quatuor drachmarum: habet scammonij drachmas duas, & colocynthidis drachmas quinque, & earum quælibet drachma colocynthidis grana sex, & scammonij grana duo, & quinta duas grani: dosis est à drachma vna vsque ad drachmam vnam & semis.

Pilularum de Euphorbio Mes. compositio ex duarum vnciarum: habet hellebori & colocynthidis an. drachmas duas, & quælibet earum drachma hellebori & colocynthidis an. grana octo: dosis est à drachma semis vsque ad vnam.

Pilularum sine quibus esse nolo Nico. compositio est vnciarum quatuor: habet scammonij fermè drachmas tres & semis: & earum quælibet drachma scammonii grana octo: dosis est Nicolao

colao decem, vel tredecim pilulæ ciceribus similes, & est pondus drachmæ vnius, & semis, aliis verò est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Ex his & similibus quæ à doctoribus scribuntur, scire potest medicus dosim medicamentorum compositorum purgantium, quamuis simplicium dosim priùs oportet cognoscere, etiam si talium in compositis propter correctionem & alia maior quantitas dari potest: scammonium enim solum & non correctum malo coroneo raro datur: si quantitas excedat grana septem, in electuario de succo rosarum, vel diaprunis solutiuo, passim dantur grana decem & octo, vel plura, cùm dosis eius sit vnciæ semis.

Vnum tamen est maximè considerandum à nobis, ne vtamur medicamentis potenter, & violenter purgantibus, vt sunt scammonium, colocynthis, helleborus, & similia, nisi raro, & in magnis morbis, & cùm sunt bene correcta, præsertim in febribus, & morbis calidis. Nostris enim temporibus (quæ in hoc fæliciora sunt) vti possumus semper etiam in vterum gerentibus & pueris clementioribus, quæ benedicta dicuntur, vt sunt mannum Arabum, cassia fistula, rhabarbarum, myrobalani & tamarindi: tempore tamen Græcorum pruna damascena erant cognita clementissima in purgando, & aloë quoque.

Benedicta medicamẽta.

Facta iam totius euacuatione siue per sanguinis missionem cum oportet, siue per medicamenta purgantia, necesse est euacuare à parte affecta per partes proximas, scilicet per nares vel palatum, præcipuè cùm est materia pituitosa: de his tamen cap. de apoplexia fiet sermo copiosior. Laborans hoc morbo sæpe post totius euacuationem mandat sequentem apophlegmatismum (quod nostri barbari medici masticatorium appellant) præcipuè ventriculo vacuo. ℞. pulueris mastichis, sinapis, piperis, pyrethri, zinziberis, origani, thymi, pulegij. an. ʒ. ß. cum syrupo de stichade fiant pilulæ ad ciceris magnitudinem. Naribus quoque sæpe tunc admoueatur sequens liquor: ore tamen pleno aqua: ne descendat ad ventriculum prædictus liquor. Cuius hæc est descriptio. ℞. succorum cyclamim, siclæ, ceparum, & maioranæ an. ʒ. ß. pulueris piperis & castorei an. ʒ. j. misce. His iam factis, raso capite & confricto panno lineo præcipuè in causa frigida, vbi maiori opus est frictione, admouenda sunt parti affectæ olea, vnguenta, & alia medicamenta, de quibus Gal. primo de compositione secundum locos, & Ætius 6. sermone c. 55. & Paulus 3. lib. Nos tamen duo tantùm vnguenta describemus experta, & optima priùs alopeciæ, quæ fit à causa calida: posteriùs ei, quæ fit à frigida ℞.

Redit ad curationem.

Deriuatio

Apophlegmatismus.

Errhinum.

Vnguentũ causa calida.

pul

pulueris corticum auellanarum, amygdalarum, castanearum, & nucum tostarum an. ʒ. ij. pulueris stercoris caprarum. ʒ. ij. olei laurini, & rutæ an. ʒ. ij. olei rosarum. ℥. j. aceci coclearium. j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum, quo vtere in defluuio hoc pilorum, quod fit à raritate cutis & penuria materiæ pilos generantis: cui etiam confert mixtura ex oleis lentisci, myrtillorum, & omphacino cum laudano. Alterum vnguentum conferens causæ frigidæ est sequens. ℞. pulueris vtriusque hellebori, staphisagriæ, sinapis, piperis, stercoris columbi, radicum cannarum, & foliorum ficuum an. ʒ. i. oleorum euphorbii, castorei & rutæ an. ℥. ij. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum, quo sæpe vngatur pars depilata præcedente forti frictione, & incisione aliquarum partium, quæ non est facienda, cùm est causa calida.

Causa frigida.

Postquam de pilorum decidentia egimus, non erit extra præsens institutum in præsentia agere de iis quæ pilos augent, & quæ ipsos aureos efficiunt, & tandem de iis quæ nigros reddunt.

Frequens & assidua frictio, & capitis lotio decocto adianti auget pilos, dicitur tricomenes, quia facit luxuriare capillos, & subnasci, vel polytricum, quia creat capillorum multitudinem: & dicitur etiam callitrichon, quod crines denset, crispet, pulchrioresque reddat, ab aliis ebenetrichon appellatur, præcipuè genus nigrum: vox enim ebeni capillum significat nigrum: est officinis capillus veneris. Pectinatio etiam assidua idem efficit: & quæ causas pilorum augent præsertim effectricem, vt vinum, & alimenta omnia calida, & vaporosa.

Augẽtia pilos.

Idem facit lotio frequens decocti agrimoniæ, corticis vlmi, verbenæ, corticis salicis, absinthii, abrotani, seminis lini combusti, & cineris radicis arundinum, adde in fine parum lactis caprini. Lotio aquæ vitæ addendo parum aquæ rosarum, vel myrthillorum idem solet efficere.

Aureos efficiunt capillos multa, quorum nostræ fœminæ satis plenam & certam tenent cognitionem: inter ea tamen, quæ maximam habent vim, est aqua (qua aurum ab argento separatur, & dicitur ab illis fortis) cautè tamen est admouenda, nam si tangat cutim & carnem, corrodet.

Aureos reddentia.

Aqua mellis per distillationem facta vitreo instrumento aureos reddit pilos, & sine cutis & carnis nocumento, quamuis ipsos scindat. Decoctum seu lixiuium ex cinere genistæ seu genestæ, (quam spartum seu spartion appellant, & Arabes albahin seu albrachim) capillos aureos sine dubio efficit, hoc quotidie nostræ Valentinæ experiuntur.

Nigros capillos multa faciunt, vt Dioscorides, Gal. Paul. & Aëtius volunt, de quibus omnibus in præsentia agere esset præter

Nigros efficiẽtia.

ter nostrum institutum: aliqua tamen experta primò simplicia, deinde composita scribemus: semen myrti semen papaueris nigri, cortex nucis, cortex mori celsi, sumac, alcana, & lac ficuum, folia cupressi, fumus picis liquidæ, fumaria.

Compositum hoc pilos satis nigros efficit, quorum nigror viginti diebus conseruatur, accipe calcis viuæ integræ (quæ dicitur gleba) libræ j. ß. infundatur in aqua per diem facta noua infusione quinquies, eiectis prioribus aquis, postea reiecta aqua, adde illi calci lotæ lithargyrii puluerizati ℥. j. ß. horis sex, & tali mixtura vnge pilos nocte ponendo desuper folium brassicæ, vel pannum lini: postea præcedenti eorum leui frictione, seu agitatione, lauentur sapone & lixiuio communi clementi; est expertum. Hoc quoque medicamentum ipsos nigros reddit. Accipe lixiuii potentis, quo saponarii vtuntur lib. i. pulueris lithargyrii. ℥. i. bulliant simul, donec pili candidi illo liquore nigrescant, facto sæpe & sensim experimento, deinde conseruetur liquor, quo actu calido, cùm opus fuerit, poteris nigros facere capillos, interponendo pectinem inter cutim & capillos, quos, cùm denigrati fuerint, exsiccari, & aqua calida ablui oportet.

Scholium.

DEcidentia pilorum, quam caluitiem.) *Pili veræ partes non sunt, quia vita carent, & vero nutrimento. Cùm tamen habeant propriam circumscriptionem in corpore, & per se consistere possint: inter partes numerantur à Gal. 2. de temperamentis, vbi inter veras nostri corporis partes, eorum temperamentum inquirit: & 14. methodi, vbi pilorum defectum morbum in numero partium deficiente appellat. His pilis (qui in corpore generationem habent necessariam, ex excrementum euacuatione) abutitur natura ad ornatum & tegumentorum: vt in illis, qui in capite, & mento implantantur, videre est. Qui verò in superciliis habentur, humores à capite per frontem defluentes, ne oculos ingrediantur, prohibent: sicut pili palpebrarum exigua corpuscula. Cùm ergo decorem inter alia pili in nobis concilient, meritò eorum curam suscipimus, corrigentes affectus, qui in eis præter naturam euenire solent. In plis consideramus substantiam (hoc est ipsos pilos) in defluuio pilorum, caluitie, Alopecia, & Ophiasi: colorem verò in vitiligine.* ¶ *Defluuium pilorum si largè sumatur, omnia vitia, in quibus pili deficiunt, comprehendit: propriè tamen (de quo nunc agimus) tantum significat omnium pilorũ defectum. Hic morbus est in numero deficiente, non quia deficiat vera pars, sed quia deficit pars ad ornatũ corporis necessaria: ac proinde, cùm deficit, est restituenda, ac si esset vna ex partibus, quæ veræ sunt. Habet morbus hic duas causas. Raritatem cutis vnam, & alteram defectum*

Qua ratione pili partes corporis dicātur.

Quid sit defluuiũ pilorum.

defectum nutrimenti. Raritatem cutis cognoscemus. 1. Quia pili, qui exciderunt, eandem quam antea habebant, crassitiem, seruant: non enim sunt extenuati, cùm alimentũ eis non defecerit. 2. ex causa aliqua, quæ præcessit, rarefaciente cutem: med. scilicet calido, aut lotione aliqua calefaciente. Si nutrimenti defectus causa est, cum colliges 1. ex tenuitate pilorum, excrementũ enim, quod cuti aduenit, est paucum & exiguè apponitur. 2. ex morbo præcedente: solet enim vt plurimum hoc defluuium febrem ardentem, aut tabem sequi, de eo enim Gal. 1. de comp. med. secundum locos cap. 2. sic scribit: consueuit hæc circa pilos oblæsio, sæpe iis qui ægrotarunt accidere, rarò autem circa morbũ.

Causa defluuij pilorum.

Caluities defluuium pilorum est, sed in Sincipite tantùm ob cutis duritiem, & siccitatem eueniens: proinde qui in pueritia hanc cutem habent multùm siccam, in senectute calui fiunt: vnde non rectè Arist. caluitiem dixit fieri ob inopiam humoris calidi: neque Hiere ob raritatem cutis, neque Argenterius ob defectum terrei excrementi: reuera enim in caluis excrementum non deficit, non potest tamen penetrare ob cutis densitatem, ac proinde Gal. aliquando caluitiem ad defectum humorum refert, non quòd deficiant, vt diximus: sed quia non possunt penetrare, & sic videntur deficere. Atque hæc est caluities ætatis discursu facta: est enim altera vt morbi in iuuentute etiam eueniens, potissimum mulieribus ex raritate cutis & defectu alimenti. Hanc autem à prima distingues, quia caluities ratione ætatis adueniens, sensim fit, quia sensim cutis densatur: at illa, quæ vi morbi accidit, affatim & repentè sæuit.

Quid caluities & eius causa.

Duplex caluities.

Alopecia & Ophiasis sunt casus pilorum capitis, non omnium, sed aliquorum, vnum in duobus est malum: distinguuntur tamen ob figuram, & squammas: nam in ophiasi læsa capitis pars serpenti assimilatur, squammosáque est. Quæ ab occipite duorum digitorum latitudinem non excedens, vsque ad aures serpit. At alopecia (quæ à vulpe nomen accepit) nullam propriam habet figuram: & in ea cutis squammis caret. vtraque affectio fit à vitiosis humoribus per vitiosos humores seu corruptos non intelligens cum Rondoletio tenues & serosos, sed sanguinem prauum, biliosum, pili, aut melancolicum: ex eo enim (cum minùs rectè mutetur, & nutriat) non assurgunt excrementa, quæ sunt materia pilorum: possumus etiam per vitiosos humores, adustos, aut praua qualitate infectos intelligere. Vitiligo est cutis deprauatus color.

Quid sit alopecia & ophiasis.

Causa alopeciæ & ophiasis.

Vitiligo quid.

Curabis supradictos affectus hoc modo, à defluuio pilorũ incipiens. hoc n. cùm sit morbus in numero partiũ deficiẽte, curabitur restituẽdo partem quæ deficit: quæ cum excremẽto tertiæ concoctionis tanquã ex materia generetur, oportebit alimentũ attrahere parti, vt ea nutrita, excremẽtis abundet. Opus præterea erit cutẽ roborare, & reducere ad moderatã densitatẽ. Hæc cõmodè præstabimus medicamentis calefacientibus

Curatio defluuij pilorum.

cientibus (sic enim legedum est, & non humectantibus, vt legitur 2. de comp. secundum locos cap. 2.) modicè adstringentia permiscentes, calida enim attrahent sanguinem, & sic sua substantia caliditatem cutis (si aliqua est) temperabit, cùm temperatum, aut minus calidum, id quod magis calidum est refrigeret. Iam ergo æstate raso capite, & hyeme tonsis capillis, frictione vtemur leui, vt ex attracto sanguine calida intemperie curata, roboretur cutis, & ad mediocrem densitatem restituatur. Deinde oleis lentiscino, mirthino, aut nostro Hispano, cum laudano ad vnguenti formam redactis vngemus caput. Præterea in hoc defluuio pilorum, non est sanguis mittendus ratione affectus: quia neque raritas cutis, neque defectus alimenti euacuationem postulant: neque est purgandum, quia non contingit ex cacochimia, & si in venis vitiosus sit sanguis prædicta exercebimus remedia: non propter affectum pilorum, sed venarum: ac proinde non videtur audiendus auctor, cùm dicit pilorum defluuium à sanguine ortum, curari sanguinis missione: non enim video, quo modo à sanguine aut alio humore oriri possit.

Corrigitur locus Galeni.

Sanguinis missio in defluuio pilorum.

Reprehēditur auctor.

Caluities si ratione ætatis contingat, non potest curari, quia neque curatur densitas à siccitate procedens: at caluities in morbo orta, ea ratione, qua alopecia, curari solet.

Curatio caluitiei.

Alopecia & ophiasis cum ex vitiosis humoribus malè partem nutrientibus proueniant, curantur, purgantes peccantē humorem. Quem ex cutis colore cognosces: cutis enim in qua desiderantur pili, humoris redundantis admittit colorē. Id etiam deprehendes ex anteacta vita, natura hominis, & anni tēpore. Neque omittenda hoc in loco erit sanguinis missio, si affectus venarum postulet, hoc est sanguis vitiosus, & si obiicias Gal. hoc remedium omisisse, respondeo, consultò id fecisse, tantum agens de partis affectu. Post purgationem ad Apophlegmatismos accedes: hi enim ex ventriculis cerebri & venis aliquantulum euacuabunt. vltimò administrabis topica, hoc est localia medicamenta. Quæ constabunt ex medicamentis discutientibus prauos humores cutis, & attrahentibus sanguinem. Qualia sunt Thapsia mixta cum cerato ex oleo confecto, vt eius calida vis tepescat: synapi etiam, Euphorbium & alia valdè calida, temperata tamen, ne exulcerent. hoc in loco aduertere oportet, nos non agere de pilorum defluuio à morbo Gallico eueniente, de quo postea disputaturi sumus.

Alopecia & Ophiasis curatio.

Obiectio.

Colorem in pilo curabimus, remedium applicantes vtiligini quod alimentum cuti adhærens dissipet, & attrahat sanguinem: vt parte rectè nutrita, excrementum colorem in pilo mutet.

Curatio vitiati coloris in pilo.

An verò sumpto medicamento purgante.) *Cùm nullum medicamentum purgans actu, cognitum extet, nisi fortè pilulæ de chamelea Dioscoridis: sed omne potentia, purgandi facultatem habeat, inde habuit ortum controuersia, qua quæritur: An post assumptionem medicamenti purgantis sit dormiendum. Bætici semper, Valentini tantùm*

An ab assumptione.

in solidis medicamentis somnum imperant. Et verò existimo medicamentum siue liquidum sit, siue solidum etiam in vigilia in actum reduci. Nisi ventriculus sit languidus: tunc enim in omnibus medicamentis somnus vtilis est, longior in solidis, breuior verò in liquidis.

medicamenti purgãtis sit dormiendũ.

Opere autem incepto semper somnus.) *Multis rationibus dormiendum non est, quando humor attractus à medicamentis purgante, incepit expelli. 1. Quia cum excretio per aluum sit actio voluntaria, in somno, (in quo oriatur animalis facultas non fiat, sequentúrque ea incommoda, quæ ex humore in ventriculo & intestinis violenter detento sequi solent, angustia, morsus, cardialgia & similia alia. 2. Quia in somno ex reuocatione sanguinis ad interna, replentur venæ per quas humor peccans à medicamento trahitur. 3. Quia tempore somni calor reuocans, mutabit medicamẽtum in familiarem humorem. Consuetudo autem quam seruabant auctor, & sui temporis medici ius gallinæ insulsum tribuentes ante prandium, iam aboleta est, & meritò: quia reuera ius gallinæ, aut arietis non extergit: imò impedit purgationem, obtundendo vim medicamenti. Medicamentum autem extergendi vim habens à nobis tribui solet in die purgationis, aut in sequenti die. Si in die purgationis tribuatur, statim post medicamenti assumptionem id fiat, quando medicamentum est validũ: vt nulla eius portio in ore ventriculi maneat, vel vt medicamentum ad fundum ventriculi descendat, in his hominibus qui ab amaris sentiũt molestiam, & in his qui facilè vomunt. Die sequenti, quando medicamentum validum est, decocto hordei cum cortice, & pauco saccaro, aut alio extergente vtimur propter dictam rationem. Quòd si purgatio diminuta præcessit, clysterem extergentem, & purgantem, ex diacatholicone, benedicta, aut confectione hamec infundes.*

Cur post assumptionem medicamenti purgãtis non sit dormiẽdum.

An ab assũptione medicamenti purgãtis sit aliquid exhibendũ.

Si fuerit pilorum decidentia à flaua bile.) *Humores in corpore, quidam sunt turgẽtes, & alij in aliqua parte firmati: Turgentes humores dicuntur illi qui in loco putredinis, tantam tenuitatẽ & acrimoniam contraxerũt, vt irritata expultrice partiũ facultate, eos hinc inde expellat, vnde turgentia duas habet cõditiones. Prima, vt humor hinc inde moueatur, eo modo quo animal coitũ appetens. 2. est, vt pars irritetur ad expellendum. Ac proinde Hip. Turgentiam aliquãdo collocat in humoribus, cum 4. Aph. sent. 1. eos turgere scribit: & aliquãdo in parte 3. de fracturis sent. 18. ita vt partẽ turgere nil aliud sit, quàm incitari ad rei molestæ expulsionem. Humores firmati illi sunt, qui in aliqua quiescunt parte, obstructi, vt in febribus, aut inculcati, vt in tumoribus præter naturã. Iam si humor turgeat, statim hoc est in principio morbi, purgãte medicamento educẽdus est, ex Hip. 2. Aph. sent. 22. indicatione sumpta ex eius tenuitate, ob quã nec ab obstructione eius transitus impeditur. Quod nõ est difficile intellectu illi, qui non ignorat, obstructionem in vena, aut arteria non claudere omninò meatum. Dices nonne Gal. 1. Aph. com. vltimo in turgentia occasionẽ arripit*

Quid sit humor turgens.

Quid sit humor non turgens.

Purgatio humoris turgẽtis.

arripuit propinandi decoctum ex thymo, origano, hyssopo, aut alio simili, quòd vehementẽ extenuande facultatẽ habeat. Respondeo, Galenũ supradictis vti medicamentis, non propter obstructionẽ, vt ipsam apperiant ad purgandũ, quoniam hoc etiam seruandum est in humoribus non turgentibus: sed quia aliquando, turgente humore in principio non potest purgare: quia medicamentũ deficit, tunc accepta hac occasione, exhibet aperientia, vt obstructione aliquantulũ aperta, cesset putredo, & cũ ipsa turgentia. Si humor sit in parte firmatus, purgandus non est, quin coctio pracedat: iuxta praceptum Hipp. 1. aph. sent. 22. vbi concocta medicari (quod est purgare) pracipit, quod semper obseruandũ est etiã in multo humore, cùm purgatio concoctionem impediat, & coctio quietem requirat, hac autem concoctio à natura fit, qua semiputrem humorem alterat, reducens ad benignũ id quod potest: reliquum verò tanquã inutile expellens, vt in Crisibus experimur. quo tempore solã instituimus victus rationẽ. Quòd si natura non expellit, aut non integrè expellit, tunc debet medicus ei suppetias ferre, & purgatione facta eius defectũ supplere, aliter sequetur recidiua, vt aph. 12. lib. 2. nos docet, vt autem id commodè prastare possimus aduertenda est sententia Hip. 9. lib. 2. aph. qua sic habet, Corpora quacunque quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere: quod est, ante assumptionem medicamenti purgantis, debet corpus praparari.

Purgatio est humoris non turgentis.

Quinque autem modis fieri solet corporis praparatio: prima cùm ante assumptionem medicamenti vomitu, aut deiectione per aluum purgantis, aqua tepida, & lubricãtibus medicamentis consuetã reddimus naturam ad tales euacuationes: quam praparationem tanquam notam emissam fuisse ab Hippocrate scribit Gal. 4. aph. com. 13. Secundò, Praparamus corpus humectantes ipsum, alimentis, potu balneo, & quiete. quando helleboro purgare volumus 4. aph. sent. 13. ne in violentia motus sequatur conuulsio, ob consensum, qui est inter orificium ventriculi & cerebrum 3. Preparatio exercetur, quando humorem crassum attenuamus, sicut 4. cùm glutinosum incidimus. Vltima verò nil aliud est, quàm meatuũ apertio, qua videbitur aliquibus concidere cum 3. & 4. quia incidere glutinosos humores, & attenuare crassos, nil aliud est, quàm aperire.. reuera tamen res est diuersa: aperimus enim obstructionem, at incidimus & attenuamus, etiamsi non sit obstructio. Hac autem coporis praparatio varia, non solis medicamentis, sed alimentis etiam & potu exercenda venit: nã quid proderit assumere medicamentũ humorem attenuans, si carnem hircinam, vinum crassum, & alia, qua crassos generare solent humores non omittimus? Ac proinde non mirãdũ, si medicamentũ purgãs, etsi optimũ, non agat, aut si euacuet, cũ torminibus tamen & mala tolerantia. Prater dictas corporis praparationes, quas arte prastamus ad humores cõmode purgandum. nullam aliam à Gal. aut Hip. legimus scriptã: proinde existimo errare eos medicos, qui humorẽ tenuem

Quinque modis praparatur corpus ad purgationem.

An sit praparandus humor tenuis.

præparant, eum incrassando. quia si humorē crassum attenuamus, vt liberè educatur, qua ratione adducti humorē bilosum, qui ex sua natura tenuis est, incrassabunt? Respondent aliqui, eius præparationem non esse incrassationem, sed acrimoniæ retusionem. Quod falsum esse hinc intelliges, humor bilosus post coctionem debet purgari iuxta sententiā Hip. lib. 1. aph. 22. & cum in coctione bilis victa à natura mitior reddatur, vt Gal. lib. 2. de rat. vic. in mo. acutis com. 44. docet superfluus ergo erit labor eorum, qui temperare conātur bilem, vt eam expulsioni præparet. Quid autem debeamus in tenui humore efficere, breui accipe. Si humor tenuis peccat tenuitate, incrassandus est, vt crassior & frigidior factus non penetret, & hoc nomine minorem inferat molestiam, vt in dolore colico à bile facto videre est. Quia bilis si non qualitate, sed quantitate peccet, ita vt corpore educenda sit, varia eget præparatione: si sit in pectore, vt in pleuritide contigit, attenuanda erit, consule Gal. propter eam rationem, quam capite de pleuritide videre poteris: si verò humor tenuis in asperis pulmonū arteriis, à capite distillans inclusus maneat, cum in tussi impetu äëris educi debeat, aliquantulum incrassandus est, ne ab aëre ob tenuitatem diuulsus, ibidem immoretur, de his tamen præparationibus humoris tenuis non agimus, quia nō fiunt eo consilio, vt humorē medicamento purgante euacuemus: quē si purgare intendimus, nulla procuratione eget, sicut neque aqua in hydrope. Quòd si in tertiana & ardēti febre, quæ à bile fiunt, attenuātibus vtimur, ea propter humorem crassum, obstruentem præstamus: non enim humor tenuis obstruere potest, vt lib. 2. agentes de febribus explicabimus. Ex dictis intelliges, errare eos, qui syrupos, humores concoquere affirmant, cùm humoris coctio à sola natura fiat: nisi dicamus concoquere illa medicamenta, quæ seruant naturæ vim, & calidum innatum. Syrupi verò, quos hi concoquentes appellant, corpus præparantes ducendi sunt, vt paulò suprà docuimus.

Syrupus duplex.

Primò omnia medicamenta frigida] Medicamentū, quo corpus ad purgationem paramus, syrupus nominatur. Hic duplex est, vnus clarificatus in officinis seruari solitus, qui nil aliud est, quàm medicamentum liquidum ex succis, aut aliis plantarum partibus, cum humore aliquo percoctis, & mellitis, aut saccaratis, ad saporis gratiam, aut custodiæ diuturnitatem. Talis est syrupus fumi terræ, borraginis, & similes alij, quorum dosis est ℥. ij. cum duplo decocto aliquarum herbarum. Alter Apozima dicitur, quod medici in ægrorum domibus præscribunt ex decoctis herbarū & radicū cū melle aut saccaro. Paratur etiam ex aquis, & ex syrupis officinarum, decoctis tamen, permixtisque seminibus aut trocíscis. Solent multi aquis per alambicum extractis cum saccoro, aut aliquo syrupo clarificato vti: vt corpus præparent. Qui mos non placet Musæ, & aliis scrupulosis hominibus, variis rationibus adductis. Quidam ex eo quòd aqua per alambicum extracta caliditatem contrahant. Et proinde in his distillatis aquis, solùm

An liceat vti aquis distillatiis.

solùm concedunt calidarum vsum & non frigidarum. nisi frigida aqua seruet odorem rei, à qua distillatur (vt est aqua rosarum) tunc enim concedunt ipsam. Alij harum aquarum vsum non probant, existimantes eas ex ære aut plumbo prauam acquirere qualitatem. Horum rationes leues sunt: prædicta enim aquæ neque calorem acquirunt, neque qualitatem ex ære aut plumbo. Non acquirunt calorem, quia non vruntur, & ita si calefiunt statim illa caliditas euanescit: non acquirunt prauam qualitatem: quia neque plumbum, neque æs tunc liquantur. Existimo ego non esse vtendum his aquis stillatitiis, eo quòd solum medicamenti tenuem partem continent, cùm nos aliquando crassam & roborantem desideremus: tum quia succus potentiùs agere solet. Verùm est, coactos aliquando vti debere stillatitiis aquis, in penuria herbarum, qualem non habemus in hac Valentina ciuitate.

Simplicia flauã bilẽ] *Hæc medicamenta neque concoquẽtia sunt, neque his debemus præparare corpus ad purgationẽ bilis: vt ex superiorib. didicisti. Adde hæc esse frigida, & proinde augere obstructionẽ.*

℞. Pilularum de fumo terræ.] *Tria hoc loco animaduertit autor: Primum tempore quo purgare volumus, non esse miscenda plura medicamenta purgantia, quia tempore breui non potest fieri fermentatio, ac proinde non poterunt in vnam formam venire. Secundum compositum medicamentum recens non posse rectè purgare, quia prius vnũ altero purgabit, & vnũ impediet opus alterius. Tertium in purgationibus tutiorẽ esse euacuationem parcã, immodica. Hæc ille. Quæ trutinã postulant. Quod primò admonet, non posse cõstare. Quamuis enim medicamenta composita, in officinis seruata, fermentationem patiantur: potissimùm æstatis tempore, quam colligimus ex eorum ebullitione, non proinde vt eis vtamur, expectandum erit, vt fermentatio absoluta sit. Nam ante ipsam & posteà, imò vigente etiam fermentatione, ipsis vtimur cum felici successu. Neque enim tũc medicamenti vis impedita est. Secunda admonitio etiam est falsa. Gal. enim lib. quos quibus & quãdo purgare oportet cap. vltimo, agens de mixtione medicamentorum purgantium præcipit, vt medicamenta purgantia, quæ miscentur, nisi consentiẽtia, vt æqualis fiat purgatio. Est autem æqualis, quando medicamenta simul operãtur, aut quando cessante vno ab actione, alterum incipit: ita vt fiat continua euacuatio. Nam si vno cessante, longo post tempore alterum incipiat agere, est inæqualis euacuatio, ac proinde damnanda, quia vires, quo tempore refici debent, conflictantur. Qua in parte admoneo lectorem, vt in versione Loquillati aduertat vltimum caput libri. Quos, & quando purg. oportet, ita enim malè versum est, vt Latina lectio contrariũ habeat ab iis, quæ in Græca continentur. Vltima admonitio auctoris seruanda est. Si autem cõtingat immodica purgatio, ne quid*

Examinantur tria quæ aduertit autor.

Ad vtẽdũ purgãtibus in eorũ fermentatione.

Æqualis purgatio quid sit.

Mala Loquillati versio.

In immodica purgatio quam faciẽdũ

quam ex defectu virtutis colliges, succurrere poteris frictione partium extremarum. Offam etiam panis bis cocti, aut regij à nostris dicti in optimo vino intinctam offeres. Eiusdem etiã panis interiora vino ebriata, & cinnamomo inspersa supra ventriculum appones.

De morbo Gallico. Cap. II.

Descriptio morbi Gallici.

EST morbus Gallicus, quem & Hispanum & Neapolitanum nominant, nostro sanè malo hisce temporibus affectus notissimus, antiquioribus verò ne per somnium quidem notus detestandus tamen perpetuò, qui cùm à pudendis incipiat, in linguam terminatur vario & dolorum & pustularum prouentu, ac præcipuè noctu corpus discrucians. Fit autem à quatuor humoribus à naturali temperie per exustionem in malignam quandam naturam degenerantibus, à contagio vt plurimum primò affectis. Deprehenditur hoc malum, quia in pudendis à principio pustulæ apparent, crustis obiectæ, siccæ & lactea nonnunquam sanie manantes. Iam & in fronte, & circa radices capillorum pustulæ, seu veriùs dixeris, tubercula diuersi coloris oriuntur, modò circa vllius medicamenti opem desiccata, modò hinc inde frequenter renascentia. In capite summa inest grauitas, in collo, humeris atque adeò omnibus articulis perpetuus, cruciatus, dolorificis ibi tumoribus præter naturam obortis: qui cùm difficilè discutiantur, tardéque suppurentur, in nodos sæpe ac durities migrant. Ad extremum fauces palatúmque & insuper lingua nigris fœtidísque erumpentibus pustulis turpiter exeduntur.

Causa.

Signa.

Victus ratio.

Hic morbus curatur primò victu humectante, & in actiuis temperato, vel parum calido: quæ atram bilem efficiunt, maximè nocent, vt caro leporina, bubula, hircina, & ceruina, caseus antiquus, omnia salsa, & legumina: similiter quæ facilè putrescunt, vt pisces, & lac. Conferunt, quæ bonum succum efficiunt, vt panis optimi tritici, pullus gallinaceus, gallina, caro arietina, hispanica, vitulina, hœdi, coturnicis & similium: de quibus libello de bono & malo succo, libris de tuenda valetudine & de facultatibus alimentorum multa à Galeno tradita sunt copiosissimè: perpetuò tamen considerandæ sunt vires ægri, & morbi magnitudo: consideranda quoque est sententia Hippocratis 1. lib. aphor. quibus semel, aut bis, &c. in cibandis omnibus ægris, vtatur, si potest, exercitatione: præsertim ventriculo vacuo, abstineat venere & animi perturbationibus, quæ bilem atram augent, vt sunt ira, tristitia, & similes.

Sanguinis missio.

Secundò, sanguinis missione, præsertim si fuerit morbus recens: vbi vires sunt maiores secta vena iecoraria, aut communi, vt sanguinis copia respondeat plenitudini, fiatque vacuo

ventri

ventriculo & intestinis, nisi timeatur subita suffocatio, aliquando bis aut ter sanguis est mittendus.

Syrupus praeparans.

Tertiò concoctione per hæc vel similia. ℞. syrupi fumariæ. ſ. & borraginis. an. ℥.vj. syrupi fumariæ comp. & de epithomo an. ℥.ij. misce. Item. ℞.aquarum fumariæ, borraginis, lupulorum,& quinque radicum.an. ℥.viij. misce, facta iam concoctione, diebus nouem.

Purgatio.

Quarto vacuatione atræ bilis,per hoc,vel simile medicamentum. ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ ʒ.vj. confectionis medicaminis quod scripsit Hamec. ʒ. iij.ß. diachar rami ʒ. ij. ß.syrup. borraginis ℥. j. decocti florum cordialium, quod ſ. misce,& fiat potus.Vel. ℞. pilularum de fumo terræ & hermodactylorum maiorum an. ʒ. ß. diagridij gr̄. iiij. cum aqua buglossæ, fiant pilulæ vij. Deinde per aliquot dies roboretur ventriculus, & partes principes, sanguísque purior efficiatur electuario diarhodon Abbatis, vel conserua borraginis, vel buglossæ cum aqua, aut decocto borraginis,vel buglossæ, vel fumi terræ. Fiat quoque bis, vel ter in mense corporis purgatio, his, aut similibus pilulis. ℞. pilularum de fumo terræ, hermodactylorum maiorum,& indarum. an. ℈. ij. cum aqua buglossæ: fiant pilulæ xv. adde cuilibet earum granum j.optimi diagridij, doses tres.

Exercitatio & balneũ.

Quintò vtatur exercitio forti & balneo, donec sudet copiosè, bibat tunc per aliquot dies, oleum commune quantitatis. ℥. iiij.cum ℥ j.optimi sacchari. His omnibus solet curari Gallicus morbus, si fuerit recens: qui si habuerit pilorum decidentiam, eget præter iam dicta frequenti capitis rasione, frictione & lotione frequenti decocto pulegij, stichados, origani, saluiæ, roris marini & camomillæ, & similium.Si his omnibus mederi non possumus huic morbo, adhibebitur syrupus sequens. ℞.

Syrupus ex decocto guaiaci.

Corticis ligni indici, seu Guaiaci in minimas partes diuisi. ℥. viij. Interioris eiusdem similiter incisi. ℥.iiij. senæ. ℥.ij. epithymi, polypodij an. ℥. j. fumariæ, borraginis,cichoreæ,rostri porcini, radicum buglossæ. an. m. ij. florum cordialium an.m.j.liquiritiæ, radicum diureticarum an. ℥. ß. fiat decoctum in libris viginti quatuor aquæ optimæ, priùs per diem in ea infuso ligno guaiaco ad medietatem secundùm artem. Cuius percolati accipe libras decem, & cum quatuor libris sacchari fiat syrupus non perfectè decoctus ad modum mulsæ: cui addes pulueris hermodactylorum. ℥. ij. pulueris diarhodon abbatis ʒ. ij. cinnamomi electi ʒ. j. Cuius dosis summo mane erunt vnciæ quinque, vel sex. Hic syrupus in omni tempore etiam prægnantibus, & febrientibus est exibendus intrepidè & si opus fuerit, dum bibit hunc syrupum æger, euacua ipsum

Laus huius syrupi.

 per

per pilulas superiùs scriptas, vel per medicamentum hoc, si non possit deuorare pilulas. ℞. cassiæ fistulæ præparatæ & diacatholicon an. ℥. j. confectionis medicaminis Hamec, & diasenæ an. ʒ. vj. diachartami & conseruæ buglossæ an. ʒ. iij. syr. borraginis, quod s. misce, & fiat confectio ad modum opiatæ: dosis cochlearia duo semel in hebdomada.

Altera purgatio.

Aqua ligni guaiaci.

Si his peractis semper morbus permanserit, forsan curabitur aquis ligni guaiaci, prima valentiori, quæ bibitur bis in die, in aurora & nocte à cœna parca per quinque horas: & altera clementiori seu debili, quæ sola in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam erit potus: quarum formæ sunt hæ, quamuis secundum variam naturam morbi, & ægri, temporis & regionis, possint fieri valentiores, vel clementiores. ℞. ligni guaiaci lima vel torno in minimas partes diuisi lib. j. aquæ optimæ lib. xx. maneant per diem simul deinde decoquantur ad medietatem, cuius colatura, reiecta parte terrestri, seruetur in vase vitreo, quæ erit prima potentior, eius dosis est vnciæ quinque, vel sex. Deinde accipe lignum primæ aquæ, & iterum cum libris triginta aquæ decoquatur: donec quinta pars consumatur, & hæc erit secunda remissior prima. Quibus iam bibitis fiant aliæ duæ eiusdem formæ, vel similis, mutata aliquantum natura earum, si opus fuerit. Et finitis aquis secundæ libræ ligni guaiaci, fiant ex tertia & quarta libra eodem modo, donec æger sanetur. Accipiat qualibet hebdomada tres ex pilulis superiùs scriptis, vel duo cochlearia confectionis purgantis.

Aqua smylacis asperæ.

Fiunt ad idem efficiendum aquæ ex aspera smylace nostri temporis, & est sarça parrilla, quæ ab India ad Hispaniam aduehitur, forma earum est. Accipe vncias sex dictæ sarçæ parrillæ conquassatæ, & per diem naturalem infunde in libras duodecim optimæ aquæ, deinde decoquatur ad medietatem, cuius colatura in vase vitreo conseruetur, sumenda mane, & vespere, quantitate vnciarum quinque, & hæc est prima valentior. Deinde accipe eandem smylacem asperam prius decoctam, & in libris triginta aquæ decoquito donec quinta, vel sexta pars consumatur: & hæc erit secunda mitior ad potum in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam. Quibus finitis parentur aliæ eiusdem, vel similis formæ, quemadmodum fiunt ex ligno guaiaco. Tempus àccipiendis iis commodius est Ver, deinde Autumnus. Æstas verò est vehementer inepta & aduersa. Hyems accommodatior æstate, & Vere & Autumno deterior. Nostris quoque temporibus reperta est radix chyna, cuius aqua curare solet morbum Gallicum, & articularem, de qua liber extat scriptus à doctissimo Vessalio. Lege etiam methodum propinandi decoctum huius radicis apud Amatum Lusitanum

Tempus curandi morbum Gallicũ.

centuria

centuria 2. curat. 31. rectissimè traditam. Victus ratio (dum bibuntur hæ aquæ) præscripta est iam superiùs, quamuis in cœna nullæ carnes sunt exhibendæ, sed panis nauticus, vulgò bis coctus, vuæ passæ, vel radix buglossæ condita, vel cucurbita condita: præcipuè si fuerint Castellani. Semper tamen est sequenda Hippocratica veritas superiùs repetita, quibus semel, aut bis, &c.

Vinum sãctum.

Curatur quoque morbus hic vsu vini sancti, quamuis biliosis & dispositis ad hecticam minus, quàm aqua ligni guaiaci conferat. Eius forma hæc est. ℞. corticis ligni indici lima vel torno diuisi in partes minimas ℥. ix. interioris eiusdem ℥. iiii. folliculorum senæ, epithymi, polypodij an. ℥. j. fiat decoctum in libris viginti quatuor aquæ ad medietatem, de cuius colatura accipe lib. decem, quibus probè calefactis adde vini generosi lib. quindecim, & omnia simul maneant in vase fictili, donec calor absumatur, postea conseruetur mixtura in vasis vitreis: quibus adde pulueris hermodactylorum vncias duas: bibat in aurora, & vespere libram semis, huius vini loco primæ aquæ potentioris, & fiat ex ligno, & cortice iam prius decoctis aqua pro potu in prandio & cœna cum libris viginti quatuor aquæ, donec quarta pars consumatur, qua bibita & vino fiat secundò eodem modo, vt dictum est superiùs, cum de aqua ligni guaiaci agebamus. Hoc tamen breuiùs quàm aquæ solæ curare potest etiam antiquum Gallicum morbum.

Antiqui & difficilis morbi curatio.

Si fuerit antiquus, & curatu difficilis, fortioremque poscat curationem, facta iam clementiori medicina nisi morbi & symptomatum magnitudo solitum ordinem inuertat (nam authore Celso lib. 2. non potest vehementi malo succurrere, nisi æquè vehemens auxilium) potentioribus opus erit, inter quæ à multis expertum est, & à me laudatum medicamentum ex mercurio, brachiis, & aliis partibus externis admotum ordine consueto, consentientibus viribus ægri, quia vbi illæ non adsunt, non oportet laborare: neque facultas ipsius argenti viui est tunc pertimescenda, cùm olim sæpe morbis multis leuioribus admoueretur, vt scabiei. Galenus tamen nunquam fecit periculum de eo, an interiùs sumptum, vel exterius admotum interficiat.

Facultas argẽti viui an timenda.

Vnguentum.

Expertum à nobis vnguentum hoc. ℞. axungiæ porcinæ sine sale ℥. iij. oleorum laurini, de lilio & rutæ an. ℥. j. ß. theriacæ magnæ ʒ. iij. rubeæ tinctorum ʒ. ij. argenti viui ℥. iij. croci, cinnamomi, an. ʒ. j. musci & ambræ an. g. iij. misce & fiat vnguentum. Poterit augeri, vel minui aucto, aut imminuto mercurio, habita ratione virium ægrotantis & morbi. Certa rei quantitas neque præfiniri potest, neque scribi. Aliquando sufficit

cit prima vnguenti admotio, aliquando duæ sunt necessariæ, aliquando tres, & plures quàm sex, quod per sudores, alui excretiones, & oris deprehendes. Partes quibus admouetur, sunt extremæ, videlicet brachia, tibiæ, spina, & venter versus inferiores partes.

Quæ partes inungẽdæ.

At cor & ventriculus omnino custodiantur, ne ab illo medicamento lædatur pars nobilis, vel ei, & toti seruiens. Vnguentum cùm admouetur, sit actu bene calidum, & habitaculum, & si non sudauerit, ægri pedibus apponantur lateres calidi cum vino: quòd si his non sudauerit, neque oris excretiones, neque alui deiectiones habuerit, cum iis vel saltem aliqua ex ipsis euacuationibus soleat hoc medicamentum morbum hunc curare: tunc totius suffitu erit opus dempto capite, ne vis venefica per nares & palatum cordi, & aliis partibus noceat. Quare æger stans vestiatur conopæo, quod vulgò dicitur pauallon, capite solo nudo apparente, & inter illius tibias supra prunas spargatur sequens puluis. ℞ cinnabrij. ʒ. j. rubeæ tinctorum, cinnamomi, & croci an. ʒ. ß misce, & fiat puluis ad primum suffitum, & si opus fuerit, fiant duo vel tres: tunc, imò etiam tempore vnguenti ex mercurio habeat in ore crystallum vel aliquem liquorem astringentem, & repellentem ad defensionem dentium & oris. Si verò fuerint vlcera, & caliditas, quemadmodum fermè semper esse solent, lauetur sæpe os sequenti mixtione. ℞. aquæ plantaginis ℥. iiij. aquæ portulacæ, rosarum, & lactucæ an. ℥. ij. ß. rhodomellis, syrupi rosarum, & oxysaccharæ. S. an. ℥. ij. pulueris aluminis vsti, & mastichis. ʒ. ij. misce: hoc vel simili medicamento curantur oris vlcera. Aliarum verò partium vlcera omnia, si fuerint sine ossium corruptione solent curari sine medicamentis externis, facta curatione totius corporis per ea, quæ diximus: ossium tamen corruptio cauterio eget, & propria curatione, quæ ab erudito chirurgo administrabitur. Nonnulli in curatione huius morbi antiquissimi, & fortissimi, præter iam dicta vtuntur pilulis addendo grana aliqua pulueris Ioannis de Vigo: ego non auderem vti illo puluere, ne in parua quidem quantitate & correcto: quia est corrodens medicamentum: fit ex argento viuo, & aqua, seu lixiuio forti & potenti, quo aurifices vtuntur. Illius tamen autor. Vigo secunda parte sui operis in peste dat duo grana huius pulueris, quæ (ipso dicente) vomitu & ventris profluuio violenter purgant, in colica quoque grana duo eiusdem pulueris cum drachma seminis philonij Romani laudat tanquam vtile & optimum auxilium: eius tamen vis corrodens externis partibus clemens est, & sine periculo, & pauci doloris: aliquando tamen

Puluis Ioannis de Vigo non probatur in pilulis.

opus est miscere parum vnguenti albi, ne dolor magnopere intendatur, & ideò vnguento superiori loco argenti viui inde-re parum huius pulueris, potentius hoc esset, & tutius, quàm interius assumere. Qui deuorandum esse hunc puluerem censent, aquis frigidis, & cordialibus, & aliis corrigunt. Huius pulueris emendatio, autore Petro Andrea Matthæolo Senensi fit. ℞. pulueris præcipitati ex Mercurio (qui fit, vt docet idem Matthæolus, libro de ratione curandi morbi Gallici. j. ℥ ij. aquaram plantaginis & acetosæ. an. ℥. ij. macerentur per noctem, & summo mane prioribus aquis eiectis de integro alias eiusdem ponderis super infunde in vase æneo, seu testaceo, ad ignem collides, & non cesses agitare ferrea, vel lignea spatula, donec in puluerem redigantur, ex quo sic correcto poteris pilulas, quæ sequuntur, componere, & fiet maior correctio. ℞. electuarij cordialis Conciliatoris. ℈. ß. margaritarum præparatarum, hyacinthorum, pulueris præcipitati, seu Vigonis an. g̃. v. pulueris diamusci, & diamargaritonis frigidi. an. ℈. ß. fiant ex his catapotia quinque, quæ sumantur ante solis ortum. Hæc enim eodem autore breuiter tempore Gallici morbi dolores tollunt educendo vomitu & eiectione pituitam, & atram bilem. Plurima aliorum morborum genera idem doctor hoc puluere curauit, addendo diuersa medicamenta, pro ratione diuersorum morborum, quod ego quemadmodum dixi, periculosum existimo, etiam si præter autoritatem Pauli, & Arabis Auicenæ, tot experimentis sit credendum, & cum Hippocrate extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sint. Laudat similiter hic autor in hoc, & aliis morbis, qui ex atra bile fiunt pilulas ex helleboro, quas Mes. capite de eo ex Haly describit: earum tamen vsus in vere tantùm iuuenibus & robustis confert.

Puluis Ioannis de Vigo exterius admotus laudatur.

Correctio pulueris.

Pilulæ.

Scholium.

EST morbus Gallicus.) *Variæ ac diuersæ de Morbi Gallici essentia apud doctores extant sententiæ. Montanus hunc morbum, intemperiem iecoris calidam & siccam in certa specie nobis ignotam esse existimat. Fracostoreus ad humorem pituitosum eum refert: Musa eum venenum, & contagionem epydemiale facit. Hi omnes decipiuntur. Montanus quia videmus multoties iecur calidum & siccum, & non inficere omnes humores: Fracostoreus, quia hominis melancholici sanguinei & biliosi, eo afficiuntur: Musa verò, quia hic morbus caret illis symptomatis, quæ à veneno contingunt, neque plures interficit, neque causam habet communem. His ergo omissis simul cùm ortus, & eius originis inuestigatione quia ad curationem non est necessaria, breui eius essentiam hanc ratione accipe.*

Variæ sententiæ de essentia morbi Gallici refutantur.

Morbi,

Essentia morbi Gallici.

Morbi, qui nostrum inuadunt corpus, quidam manifesta qualitate afficiunt, vt qui calidi, frigidi, humidi, & sicci sunt. Alij verò toto temperamento, vt venena, & quæ contagione inficiunt, inter quos est morbus Gallicus. Qui nil aliud est, quàm Morbus totius substantiæ inficiens iecur & humores in eo contentos. In hac definitione, morbus est genus, quo communicat cum aliis morbis: reliquæ partes definitionis differentiæ sunt. Cùm dicimus totius substantiæ, separamus hunc morbum ab aliis, qui manifestæ qualitatis sunt: vltima parte quæ eum inficere iecur, & humores in eo contentos diximus, distinguimus morbum Gallicum, ab aliis morbis etiam totius substantiæ, peste, scabie, ophtalmia, & aliis qui non agunt in iecur, sed alias respiciunt partes. Modus, quo his morbus generatur, hic est.

Modus quo generatur morbus Gallicus.

Etsi contactu, osculis, poculis, pectinibus, vestibus, linteis, lactatione infantis facto, hic morbus contrahatur aliquando: vt plurimum tamen ex venereo congressu ob coniunctam conuersationem & calorem id contingit. Ex eo enim in pene, aut mulieris pudendo aliqua portio humoris infecti relinquitur, qui aliquando generans vlcus, & aliquando sine vlcere inficit humores proximos, & hi vicinos quoad iecur concipit illam prauam qualitatem: quam communicat humori cacochymo, hoc est in massa superfluitante: si talis non reperitur, partem sanguinis inficit, inde sequuntur morbi varij, cùm humor infectus non possit gubernari à natura. Hac ratione si sanguis infectionem admittat, fiunt phlegmones, & pustulæ rubræ. Si verò vnus ex aliis humoribus, molestus cum sit ad aliquam partem decumbat, faciet pustulas, tumores, dolores & vlcera, distincta tamen pro varia humoris natura, verum tamen est, tandem in hoc morbo humores crassos generari, & abundare in corpore: si iecur sit frigidum, pituitam, si calidum, atram bilem. Quæ cùm non possit gubernari, neque à natura mutari ob prauam qualitatem detinetur & aduritur, ita vt perueniens ad partes eas exulceret non parcens etiam ossibus ex sua natura duris, hic morbus antiquis medicis ignotus, nostris temporibus Dei beneficio, vt effrenem hominum libidinem reprimeret, apparuit.

Vallesius reprehenditur.

Quamuis hoc non placeat Vallesio (viro in medicina studioso & docto) qui 4. Epy. com. 1. hunc morbum veteribus cognitum fuisse confirmat, ex Hippocrate, qui 3. Epyd. Sec. 3. sent. 4. morbos recenset, quos in morbo Gallico in dies experimur, vlcera sordida, capitis & menti glabritiem sine febre, & cum exulceratione pudendorum, & faucium, ossa etiam excisa & nudata. Mirandum tamen est de tanto viro, hactenus non animaduertisse in morbo tam populari rem aliquam nouam veteribus incognitam, quum poterat ex contagione, causis, & curatione colligere. ex contagione, quia illa antiquorum vlcera alios non inficiebant, at ea quæ nunc in hoc apparent morbo, contagiosa sunt, & ex ipsis solet sequi profluuium pilorum. Ex causa, quia apud antiquos pilorum decidentia duas tantùm habuit

causas,

causas, vt in primi capitis scholio docuimus: at morbus Gallicus vnã tantùm habet eis ignotam, nempe vitium excrementi: tu adde dolores, qui etsi eos expertos habuerit antiquitas, non tamen illi semper exacerbabantur nocte, vt in huius morbi doloribus contingit. Curatio præterea hunc morbum nouum esse demonstrat. Pustulæ enim cutis apud illos, purgato corpore cessabant. Quas in hoc morbo nisi totum habitum corporis euacuemus, perseuerantes & cum ingentissimo dolore experimur. Dolores apud antiquos anodymis cessabant: at in hoc morbo magis exacerbantur. Et in summa, nisi medicamenta Alexipharmaca, quæ oppugnent prauam morbi Gallici qualitatem, adhibeantur, nunquam curabitur perseuerante semper humorum infectione. sunt autem Alexipharmaca symlax aspera, indica, lignum Guaiacum & Argentum viuum.

Hic morbus curatur primo victu.] *Malè præscribit autor rationem victus hominibus morbo Gallico affectis, non semper debet esse humida, sed aliquando humida, & aliquando sicca. humida cùm natura est sicca, & humor redundans siccus. Sicca verò in natura humida & humore humido. Neque etiam debet semper alimentum in actiuis qualitatibus temperatum assumi, cùm enim est infectio in bile, refrigerante alimento: cùm in pituita, aut melancholia, calfaciente vtendum est. Quia si imperamus in his alimenta temperata, prout licebit, debent alterari. In corpore frigido calidis, pipere borragine: in calido frigidis, lactuca, ptysana & similibus.*

Auctoris lapsus. Victus ratio in morbo Gallico.

Secundò sanguinis missione.] *Semper constante virtute in Gallico affectu sanguinem mittes, si sit plethora, vt euacues: si cacochimia ob sanguinem vitiosum.*

Sanguinis missio.

Tertiò concoctione.] *Omnem morbum Gallicum in Melancholico humore collocat auctor, ac proinde non est mirandum, si syrupi ab eo præscripti respiciant. Nos verò qui hunc morbum in omnium etiam aliorum humorum exuperantiis collocamus, non vnum solùm, sed eum qui redundat, præparare solemus.*

Purgatio.

Quartò euacuatione atræ bilis.] *Pro vario humore peccante, & proinde infecto, vario medicamento purgante vtere: neque sequaris auctorem, semper purgando melancholiam, crassissimè enim errabis, & cum maximo ægrotantis dispendio.*

Purgatio. In morbo Gallico varij sũt morbi, & varia sumptomata.

Quintò exercitio fortè.] *Morbus Gallicus nostri æui tyrannis, his famulis gaudet, pustulis, vlceribus pudendi, buboribus, gonorrhea, defluuiis pilorum, tumoribus præter naturam & tandem doloribus: ex quibus eius tempora colligimus. Principium, cùm pudendi vlcera apparent, loquimur enim modò de his, qui cum coitu contraxerunt. Augmentum cum inguina inflammantur, & maius augmentum, cùm iecur & humores in eo contenti inficiuntur, statum verò ex totius corporis infectione, quam ex pustulis, doloribus, tumoribus & pilorum defluuio cognoscimus. vbi aduertendum*

Tẽpora in morbo Gallico.

tendum est, hunc affectum, in quocunque tempore coniunctum habere humorem: Nam in principio humor fluit ad vlcus, in augmento ad bubonem, quo tempore in iecore humores iam sunt infecti in statu omnia mala, quæ in cute apparent, ex humoribus etiam pendet. Qua ratione his omnibus malis succurres, breuiter explicabo. Si pustulæ in cute appareant, cùm oriantur ex humore praua qualitate infecto, ac proinde irritante partes ad sui expulsionem, curandæ sunt, primò sanguinem mittentes in plethora, vt euacuemus, in cacochimia, ob sanguinis vitium: sanguinis autem missio non solùm bis aut ter, sed constante virtute, etiam sexies & septies facienda est. Postea purgato humore peccante, tandem ad decoctum ex smylace aspera & Guaiaco deueniendum: vt sudoribus habitum corporis euacuemus. Pustulas verò exsiccabimus aqua forti, aut aqua plantaginis cum alumine decocta. Si vlcus sit in pudendo, cùm hoc caliditatem aliquam habeat ex motu & fricatione contractam, prius auferenda erit lotione ex aqua rosacea, nenupharis aut alia, quæ frigida sit: deinde sordes (quæ impediunt vlceris consolidationem) auferes pauco puluere Vigonis cum vnguento albo permixto, vt extersio sit sine morsu. Quòd si labia vlceris dura sint aut vlcus difficiliter curetur, solo puluere tunc vtendum: quo & extergimus, & partem illam callosam consumimus, vlcere mundificato cicatrici induces, miscens alumen, tartarum, & æruginem, cum vino albo & aqua rosacea, ita vt aluminis sit maior quantitas, minor Tartari, & adhuc minor æruginis: & si difficulter vlcus cicatricem admittit, vnguento ex mercurio vngenda sunt inguina, & pudendum. Hoc enim exsiccat vlcera, corrigit intemperiem, & extinguit morbi seminarium. Bubonem hoc modo curabis. Cum bubo sit intemperies cum affluxu humoris, habet aliquid factum, & aliquid quod fit: id quod fit præuidebis, reuelles aliò humorem fluentem ad locum affectum. Reuulsio hæc sanguinis missione exercebitur, secta basilica eiusdem partis, quæ cum loco affecto rectitudinē seruat. Id verò quod in tumore factum esset, curari debet, euacuatione, quæ sectione venæ pedis eiusdem partis commodè fit: vltimò applicabis supra bubonem emplastrum diachilonis puluerem iridis inspersum, vt dirigatur humor per halitum. Quòd si non possit digeri sed ad suppurationem mutetur medicamenta suppurantia adhibenda erunt. Pus autem extrahemus non quemadmodum chirurgi faciunt medicamento caustico aperientes abscessum quoniam dolorem excitabimus magnum, & inde fluxionem ad partem languidam ex sua natura: sed scalpello sectionem facies, folium myrti repræsentante, vt puri via pateat ex Gal. 13. metho. c. 5. Neque enim hac in parte sequendus est Musa ante suppurationem aperiens bubonem ne dolore excitato augeamus affectum. Gonorrhea sequitur, quæ duplex est, vna propria, in qua assiduè semen emittitur, de qua non agimus modo: altera impropriè dicta, cum per

Curatio pustularum.

Curatio vlceris pudendi.

Curatio bubonis.

Curatio gonorrhea.

pudendum

pudendum substantia alba fluit, quæ non est semen, sed pus. Quod colligimus, quia semen sine dolore emitti solet, at pus cum dolore, hæc impropriè & per similitudinem. Gonorrhea est, quæ in morbo Gallico apparet, ex multis enim vlcusculis in parte interna penis ortis pus egreditur, dolorē sentientes non solū in illa puris excretione, sed etiam in pudendi erectione, ob partis vlceratæ tensionē. Curatur hæc sanguinis missione primò, ne ob dolorē attracto humore fiat inflāmatio, & vt portio humoris peccātis euacurtur. Quæ purgabimus, & vltimò extergemus, cicatricémque inducemus, in vlceribus, decoquētes hordeū cum rosis, eique mel rosatum colatum permescentes. Quo decocto syphone siue piulco sæpè vrinæ meatū lauare oportet, aut hoc alio. ℞. aquæ plantaginis ℥. vij aquæ rosarum ℥. iij rhodomellis ℥. ij. collyrij albi rasis ʒ. iij. dissoluantur, & misce. Si sit magnus dolor, collyriū fit cum opio: vrinæ. n. acrimonia (quia in transitu vlcuscula mordicationem parit tēperanda erit, bibentes decoctionē maluarum & liquiritiæ cum serupio rosaceo aut violaceo. Et si magnus sit ardor, syrupo de mucilaginibus à Matthæo de gradi descripto vtemur, quem capite de ardore vrinæ à me habes descriptū. Solet aliquando in vlceribus prædictis cum multū durant, caruncula innasci, & impedire transitum vrinæ. Quæ curabitur ea ratione, qua Laguna & Amatus Lusitanus docent. Decidentia pilorū in morbo Gallico ostēdit antiquos medicos eum non cognouisse. Ipsi. n. vt in 1. habes scholio, à duabus tantū causis defluere pilos scripserunt, cū in morbo Gallico à nulla ex illis eueniat, sed à prauitate excremēti. Remedia ad eiusmodi defluuiū multa habet Anton. Musa in suo li. de morbo Gallico inscripto. Ego vnum solum describā, quo si vtaris, prohibebis ne pili decidant, & excisi renascantur: quod expertissimum habemus, hoc autē est vnguentum ex Mercurio paratū, quo humeri articulos, vertebras colli, & retro aures iungere debes, quoad in ore iam incipiant vlcera apparere. Tumores præter naturā cessabunt sanguinis missione, seruata rectitudine, facta purgatione, decocto smylacis, & supra tumorē hoc vtens medicamento ℞. emplastri de ranis & cōtra durities ana partes æquales, extendātur super alutā ad formā dandā. Dolores in morbo Gallico sine tumore aliquo solēt molestiā inferre alicui, aut multis partibus: hi curātur primò sāguinis missione, vt impediamus fluxum humoris ad partē dolentem. 2. humoris peccātis purgatione, & decocto ligni Guaiaci aut smylacis, & si his non cessent vnguēto ex Mercurio partem dolentē vngemus: aut si sit in multis partibus dolor, vniuersalem faciemus vnctionē. Præterea in supradictis affectibus, decoctum ligni Guaiaci & mylacis à nobis propinatum fuit non solū vt sudorem moueremus, sed vt prauam morbi qualitatem his medicamentis, quæ illi toto temperamento contrariātur radicitus (si fieri hoc potest) euelleremus. Solet autem decoctum variè parari. Aliqui libram ligni in duodecim libris aquæ decoquunt ad medicitatis consumptionem.

Curatio decidentiæ pilorum in morbo Gallico.

Modus quo paratur decoctū ex Guaiaco, & smylace indica.

Quibus

Quibus omissis, cùm vehementem decoctionem imperent, nos duplex solemus parare decoctum unum (quod vulgo aiguafort dicitur) decoquentes usque ad medietatem: quatuor uncias ligni minutatim incisi, & per quatuor horas in duodecim libras aquæ infusi: secundum illud idem lignum in triginta libris aquæ usque ad tertiæ partis consumptionem igni lento etiam coquentes. Qua eadem ratione smylacem præparamus, primò decocto mane & vesperi utimur, ut sudorem moueamus: secundò verò in prandio & cœna loco aquæ consuetæ. Quòd tertio quoque die faciendum est : ubi aduerte in his decoctis rectè administrandis naturam, ætatem, & tempus anni esse consideranda. Nam si hæc calida sint, in decoctione miscenda, quæ temperent caliditatem horum medicamentorum, qualia sunt borrago, & endiuia : si verò frigida, quæ aliquantulum augeant calorem, stechadam, maioranam & similia miscebis. Neque oportet hoc in loco aliquorum consuetudinem sequi, cum syrupis humores præparantibus miscent senam & alia medicamenta purgantia. Ex Hippocrate enim didicimus, coctionem postulare quietem. Aliquando tamen, quando scilicet hic morbus totum habitum corporis occupauit, possumus cum multis euacuationibus per cutem, vrinam, & alium præcedente semper purgatione. Qua ratione hoc decocto utimur aliquando. ℞. polypodij, senæ & hermodactylorum ana ℥. j. ß. radicum diureticarum ℥. ij. & borraginis fumi terrij, cicoreæ, agrimoniæ an. man. j. ligni sancti minutatim incisi & smylacis asperæ ana ℥ iij. sena, Polypodium, & hermodactyli ponantur in ligatura, & decoquantur omnia in duo decim libris aquæ usque ad medietatis consumptionem.

Quando liceat in morbo Gallico multis uti euacuationibus.

Præterea cùm decoctum propinamus, an victus in principio debeat esse tenuis aut crassus non caret controuersia. Itali (sicut in morbis acutis efficere solent) victu vtuntur crasso, usque ad diem decimumquartum gallinas, hepata gallinarum, lactes, hædos & similia concedentes : at postea panem biscoctum solum, aut cum uuis passis. Hispani contra victum tenuem laudant in principio, crassum verò procedente morbo, eoque in progressu morbi prrcurantur multa euacuationes, quas non poterit ægrotus inedia utens tolerare. Meliùs tamen faciet, qui cum distinctione cibabit : in robustis utens Italorum victu, at Hispanorum in his, qui vires habent languidas.

Curatio per unguenta. Varia argenti viui præparatio.

Si fuerit antiquus & curatu difficilis, quando tumores & dolores perseuerant, ex quibus colligimus morbū iam esse in habitu, deueniendum est ad unctiones factas unguento ex Mercurio, seu argento viuo parato: solet autem argentū viuū multis modis parari primò ea ratione qua docuit Vigo suum præparare puluerē: assumentes argentum viuū, idque in alambico vitreo collocantes, cū certa quantitate eius aquæ, qua aurifices aurū ab argento separāt, eo usque percoquentes, donec tota humiditas assūpta sit, & massa remaneat: quæ rupto vitro

extractio

extracta præcipitatum dicitur. Quo vtendũ non est in vnguentis, quæ solent ad morbum Gallicum parari: ob eius vehementiã qua exiccat corpus, ita vt febrẽ inducat hecticã. Iacobus Syluius corio præparat: ponit enim argentũ viuum in corio, & exprimit, assumitq; eam portionem, quæ coriũ penetrauit, quia tenuis est: reliquam crassam tanquam inefficacem relinquens. Aliqui præparant coquentes illud cum aceto. Alij ipsum vrunt in vitreo vase sine humore aliquo. Mathiolus præparare solet argentũ viuum & præcipitatum Vigonis, aqua plantaginis vel solani, quod nonnulli tanquam rem secretam seruant. In hac Valentina ciuitate præparamus argentum viuum cum axungia porcina, quia hæc eius motum retardat, tum quia nolumus vrere medicamentum, quod sua frigiditate debet agere. Vnguentum ergo huic rei accommodatũ non potest describi, quia pro vario affectu, natura & tempore, variè solet parari: vsui tantum tamen nobis hoc est. ℞. Mercurij ℥.iij.ß. extinguatur in axungia porcina sine sale exactissimè, olei laurini & vulpiniana. ℥.ij. cineris vitis ℥.j.ß. theriacæ magnæ ℥.ß. mastichis, & thuris an. ʒ.iij. cerusæ ʒ.j.ß. misce, & fiat linimentum ad modum vnguenti: huius compositionis basis est Mercurius, axungia illud extinguit, hoc est facit, ne hinc inde moueatur, & simul temperat ipsum sicut thus & theriaca magna: cinis facit ipsum penetrare & exiccare vlcera, olea discutiunt, cerusa verò ob corpulentiam additur, hoc vnguento inungenda est pars, aut articuli. Neque audiendi sunt, qui existimant humorem, qui tumorem in cute generat, per eandem partem esse euacuandũ, cùm per ipsam impetum faciat: nullum enim inuenies medicamentum, quod eius crassitiem attenuet, præter hoc vnguentum. Argentum enim viuum adiutum aliis medicamẽtis, ex toto corpore euacuat, suáque frigiditate humores ab habitu corporis repellit interius ad loca euacuationi accommodata. Mathiolus (quem multi sequuntur) ex puluere Vigonis, aqua plantaginis extincto, pilulas cõstruit ex granis quinque istius pulueris, electuario diamargaritonis frigido, confectione Gentilis cõtra melancholiam, & syrupo aliquo. Alij bonum componunt ex præcipitato & cardiaca confectione. Abstinere tamen oportet ab his, neque per os assumenda sunt, eo quòd exiccant partes principes, & dissenteriam sæpissimè inducunt. Si enim habemus medicamenta, quæ humorem securè purgant, cur purgabimus cum periculo? Aliqui hunc morbum curant suffitu ex cinnabrio vulgò vermillo: quo etiam medicamento ob vehementiam non vtor. Quòd si eo vtaris, caue ne inspiretur vapor, quia est infestissimus thoraci & neruis.

Vnguentum ex argento viuo.

Pilulæ Mathioli damnantur.

Curatio per suffitum.

De vlceribus capitis manantibus, quæ à Græcis achores, & à iunioribus barbaris tinea dicuntur. Et de curatione pediculorum capitis, & aliarum partium.

CAPVT III.

Descriptio vlcerũ capitis manãtium.

QVIS Græci Achores dicunt, Plinius manantia capitis vlcera appellat Vulgus, quia vestium tineis simillima sunt, capitis tineas nominauit. Est autem, autore Paulo, hic morbus affectio quædam capitis tenuissimis foraminibus cutem perforans, quibus glutinosus humor depellitur. Causam habet nitrosam, salsámque pituitam, seu mixtum quendam humorem, qui partim tenuem saniem ac mordacem, partim verò crassum succum in se habet: vnde si qui excernitur humor tenuis sit biliosam dominari saniem coniicimus, sin crassus, atque glutinosus, pituitam. Pediculorum verò generatio, quam perdiculationem Latini, Græci phthiriasim nominant, à calidis fit humoribus, crassis tamen, sed cutim subeuntibus, atque in eius profundo pediculos generantibus Quod plurimum etiam iuuat, & immundities, & crassorum ciborum, earúmque rerum vsus, quæ excrementa ad cutim detrudunt, vt ficus. Morbus per se patet.

Causa.

Signa.

Pediculorũ generatio & causa.

Curatio Victus.

Curatur primò hic morbus victu temperato in actiuis, & humido, & alimentis boni succi: vt pullo gallinaceo, gallina, & similibus. Omnia quæ atram bilem generant, maximè nocent: de quibus capite superiori de curatione morbi Gallici abundè dictum est.

Concoctio.

Secundò materiam apparentibus his, & similibus. ℞. syrupi fumariæ. S. borraginis. an. ℥. iij. rhodomellis, syrup. endiuiæ compositi. an. ℥. ij. misce. Item. ℞. decocti borraginis, fumariæ, radicis buglossæ, & petroselini addendo parum epithymi libram vnam semis.

Purgatio.

Tertiò, vacuantibus per medicamenta conferentia, quæ humorem terrestrem mixtum cum seroso tenui purgant: de quibus superiori cap. disputauimus, vt ℞. diacatholiconis. ʒ. vj. confectionis medicaminis Hamec. ʒ. iij. diachartami & electuarij de succo rosatum an. ʒ. j. syr. buglossæ. ℥. j. aquæ borraginis quod s. misce, fiat potus. Præter hanc primam purgationem est vtilis & necessaria leuis purgatio, bis saltem in mense, inter quas accipiat electuarium diarhodonis abbatis, vel conseruam borraginis cum decocto, vel aqua buglossæ, vel borraginis. Hæc & similia tollunt nocumenta, quæ ventriculo, hepati, cordi, & toti corpori inferre solent purgantia medicamenta, fiat leuis purgatio per pilulas has. ℞. pilularum indarum. ℈. iiij. agarici trochiscati. ℈. ij. cum aqua buglossæ, fiant pilulæ quindecim: adde diagridij. g̃. decem, & aurentur ad vsum, tres pro dosi. Si non potest deuorare pilulas, vtatur hac mixtura

Iterãda purgatio modò leuis sit.

mixtura. ℞. diacatholicon. & diasenæ: an. ℥.j. diacarthami & confectionis, medicaminis Hamec. an. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ.ij. syr. borraginis. q. s. misce, & fiat confectio: dosis cochlearia duo.

Quartò, vacuantibus à parte affecta per loca propinqua, videlicet, per palatum & per nares: vt si succus siclæ admoueatur naribus, vel puluis piperis, vel mandat mastichen, vel alia composita: de quibus capite de apoplexia abundè dicemus. *Deriuatio.*

Quintò, repellentibus, & astringentibus, si incipiant achores, quod lotione assidua partis affectæ, decocto baccharum myrti, plantaginis, rosarum, portulacæ & similium fiet: vel vngatur bis in die hoc vnguento. ℞. vnguenti albi. ℥.j.ß. vnguenti rosati santalati. ℥.ß. misce. *Repulsio.*

Sextò, cùm morbus est in augmento, vel vigore, per ea quæ materiam partis affectæ extrahunt, & dissoluunt: primò fiat lotio decocto vrticæ, lapathij, fumariæ, fœnugræci, camomillæ, & similium, raso priùs capite: & vngatur hoc vnguento. ℞. succi lapathij. ℥. j. olei camomillæ & laurini, an. ℥. j. ß. olei rosarum. ℥. ß. aceti cochlearium j. sulphuris. ʒ. ij. tuthiæ, spumæ argenti. an. ʒ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. In hoc vlcere & aliis capitis affectibus laudantur à Galeno primo de compositione medicamentorum secundum locos, & à Paulo 3. lib. & ab Ætio. 6. sermone multa medicamenta: semper tamen à clementioribus est incipiendum, vt sunt duo superiora. In infantibus tamen omnia sunt suspecta, nisi quæ sequuntur. Primò post rationem victus nutricis debitam, capiti infantis sæpe admouentur semen sesami mansum, vel medulla, seu interior pars ossium mali persici, vel frictio sæpe fiat carne porcina veteri cum cuti, decocta vino albo. Hæc conferunt ad dolorem, & impediendum inprementum, quamuis omnes fermè cutanei mobi capitis impediant epilepsiam futuram in ipsis. Cùm ægroti nouem iam, aut decem annos nati sunt, fueritque hic morbus confirmatus, & factus ab humoribus adustis similiter, & crassis, cuti adeò contumaciter adhærentibus, vt in se quippiam schirrosum habeant, hi post vacuationem egent medicamentis valentioribus, de quibus Gal. Paulus, & Aëtius locis iam dictis satis plenè scripserunt. Inter quæ sal, fæx vini adusta, & arsenicum laudantur, & alia his similia, sequens tamen medicamentum spectatum & probatum est in tinea, & aliis vetustis vlcerib. ℞. vtriusque hellebori, sulphuris viui, atramenti, auripigmenti, calcis viuæ, vitreoli aluminis, gallarum, fuliginis, cineris clauellatarum an. ℥. ß. argenti

Resolutio. *Vnguentum.* *Ab ætate cõtra indicatio.* *Vnguentũ præstantissimum.*

ß. argenti viui extincti, viridis æris. an. ʒ.ij. fiat ex his puluis, & cum sequentibus misceatur. ℞. succorum borraginis, scabiosæ, fumi terræ, & lapatij acuti an ℥. j. ß. bulliant omnia; & adde fæcis olei antiqui ℥. iiij. aceti ℥. ij. picis liquidæ ʒ. ij ceræ, quod s. misce, & fiat vnguentum quo sine dubio curabitur hic morbus, dummodò post curationem ipsam fiat bis saltem in anno corporis euacuatio, ne natura assueta emittere à toto ad caput, iterum expellat. Hoc quoque vnguentum est optimum. ℞. gallarum ʒ. iij. seminis cuscutæ ʒ. ij. arsenici rubri, aristolochiæ an. ʒ. iij. salis armoniaci, fuliginis furni, sulphuris, amygdalarum amararum, colocynthidis, radicis papaueris, foliorum fici, foliorum oliuæ radicis arundinis viridis, aluminis, siephmemimitæ, myrrhæ, aloë, olibani an. ʒ. j. ß. fiat ad formam vnguenti cum aceto ad solem.

Vnguentũ mite.

Hoc quoque est probatum, & habet minorem vim & intrepidè potest medicus vti eo. ℞. cineris capillorum humanorum ℥. j. corticum auellanarum combustarum. ℥. j. ß. fæcis olei ℥. iiij. mellis sine spuma ℥. iij. myrrhæ ℥. j. ß. aloës ℥. croci ℥. iij. misce, & fiat vnguentum. Primum ex tribus iam dictis est potentius, & eo liberata fuit quædam iuuenis, quæ quatuordecim annos laborauit hoc morbo.

Historia.

Curatur etiam hic affectus à multis doctoribus, & à nostris fœminis nouem pileis, hac forma. Accipe pannum cæruleum laneum, super quem expende picem nigram, & resinam pini, & impone capiti raso, actu calidum: ibique adhæreat nouem diebus, deinde violenter extrahatur pileum adeò, vt pili euellantur saltem vulsellis, quas vulgò pinças vocamus, vel aliis ferreis instrumentis: postea lauetur caput decocto rerum dictarum, addendo parum hederæ: deinde imponatur secundum pileum eadem forma: & eodem modo imponatur tertium, & quartum, vsque ad nonum, seruando eundem ordinem, & modum in omnibus. Curabitur dubio procul, & forsan perpetuò habebit pilorum glabritiem, non secus ac si esset verum caluitium: semper tamen saltem per annum ab hac curatione fiat frequens corporis purgatio.

Curatio cũ pileis.

Pediculi interficiuntur, & prohibentur ne fiant: primò debita ratione victus per ea, quæ bonum gignunt succum, & sanguinis corruptionem impediunt, & excrementorum augmentum: quare nimia copia ciborum, & eos immoderatus sumendi ordo nocet, similiter & ocium, & alia multa de quibus in libris de tuenda sanitate, & libello de bono & malo succo agit Galenus. Secundò per sectionem venæ iecorariæ, præcipuè, si sint rubri pediculi, aut corpus sanguineum. Tertiò vacuantibus mate

Curatio pediculorum. Victus ratio.

Sectio vena.

materiam putrem, à qua fiunt, per medicamenta propria humori, præcedenti illius concoctione per accommodata medicamenta: de quibus omnibus j. cap. dictum est: semper tamen priùs est cognoscenda causa per sua signa. Quandoque sola vestium mutatio satis idonea est ad curationem morbi huius. Quartò post vacuationem curatur balneis aquæ marinæ, vel decocti lapathij, hederæ, absinthij, lupinorum, & similium. Quibus si addas parum hellebori & staphisagriæ, maior vis inerit balneo, seu lotioni.

Purgatio.

Balnea & lotiones.

Multa sunt, quæ pediculos necant, vt argentum viuum mixtum cum sanguine porci, & admotum scapulis, & parti mediæ inter thoracem & ventriculum. Hoc vnguentum potenter eos necat, si cum zona imponatur corpori, maximè si partes multæ corporis eo vngantur. ℞. olei ℥. iij. Mercurii extincti ℥. j. ceræ ℥. ß. misce, & fiat vnguentum.

Necãtia pediculos: Vnguentũ.

De dolore capitis à quacunque causa contingat.

CAPVT IV.

Dolor capitis, quem cephalalgiam Græci vocant, barbari sodam, affectus est caput infestans, qui si diuturnus sit, cephalea appellatur: graue quidem malum est, & quod vel leui occasione vehementes excitet accessiones, ita vt neque strepitum, neque vocis vllius vehementiam, neque splendorem tolerare possit infirmus: sed obscuritatem, tranquillitatémque intra cubiculum quærat, ídque ob doloris vehementiam: quippe malleo se nonnulli percuti arbitrantur, alii caput distendi, alii aliter affliguntur: ídque aut media solùm capitis parte, & hemicrania dicitur: aut omnibus simul, atque adeò vel intra caluariam vel extra, quod inde diiudicare poteris. Quibus enim intra caluariam morbus est, iis ad radices oculorum morbus porrigatur.

Descriptio & diuisio doloris capitis.

Prouenit generatim hoc malum, aut ob nudam intemperiem, aut ob succorum redundantiam, aut ob intemperiem simul, & succorum copiam, nonnunquam per consensum aliarum partium: sæpè etiam à causis externis (quas procatarcticas dicunt) vt vstione, frigore, ictu, & ebrietate, aliísque huiusmodi. Si ab intemperie sola acciderit, à frigore quidem, atque calore obortus capitis dolor vehementior erit, ab aliis qualitatibus remissior: aut fortasse nullus, nisi frigori aut calori coniungatur. Communem autem notam habebit à quacunque fiat intemperie, quod nulla aderit grauitas in

Causa generales.

Causa solius intẽperiei.

Signa solius intẽperiei.

in capite: quæ ſemper, cùm ab humore ſit capitis dolor, adeſſe ſolet. Si à ſuccorum redundantia contingat dolor: capitis, ſi quidem à ſanguine, cauſam habet immoderatam victus rationem ſanguinem generantis, vel quod ab euacuationibus, & exercitiis, aliiſque rebus eius copiam minuentibus ceſſauit infirmus: cognoſcetur id per has notas, rubor in facie adeſt, & oculis: venæ diſtenduntur, non maiores tantùm, ſed etiam minores adeò, vt quæ præ tenuitate nullam ſui phantaſiam præbebant conſpicuæ fiant. Pulſus magnus vehemens ac plenus, vrina ſubruffa, & craſſa, dolor capitis grauans. Si à bile, hunc efficere poſſunt capitis dolorem, quæcunque immoderatè vniuerſum corpus, atque adeò caput & calfaciunt, & ſiccant & bilis inſuper copiam coaceruant: cuiuſmodi ſunt ira, dolor ſollicitudo, vigiliæ, labor, exercitatio, inedia, abſtinentia, cibi bilem procreantes, ætas vigens, hominis temperamentum bilioſum, æſtas, atque alia id genus. Qui ſic affecti ſunt, dolore acriore, magíſque pungente, quàm ſuperiores tentantur: os his amareſcit, ſitiunt, & generatim omnia quæ bilem generare diximus, pro notis ſint: quin ea quoque, quæ in iis quos calor ſolis infeſtat, reperiuntur: accidit autem ipſis morſus interim maior, & pallor faciei, ſiccitáſque oculorum, & narium, & linguæ. Si à pituita, quæcunque pituitam in capite coaceruant, hanc peperiſſe affectionem certum eſt, vt holera, fructus, piſces, lac, aër frigidus, vitaque nullis negotiis impedita, ac deſes. Quæ omnia conſiderare oportet, & inſuper ægri temperamentum, ætatem, anni tempus, & faciei alborem, vt ab his in morbi notitiam deducamur. Demum ſi à melancholia, cauſæ, & ſigna ex capite de melancholia petenda ſunt. Si per conſenſum dolor capitis fiat, à ventriculo, vt plurimum oritur, ſæpè etiam ab aliis partibus, vt vtero, hepate, & ſplene: vbi conſideranda ſunt ſigna, quæ primogeneam affectionem ab ea, quæ per conſenſum eſt, diſtinguunt: ea ſunt, quod pars quæ per conſenſum aliam infeſtat, prior ipſa laborat, & pro modo intenſionis & remiſſionis eius morbi, quo ipſa afficitur. Illa ſimiliter, aut intentiùs, aut remiſſiùs affligitur: adde quòd hæc iugiter, illa quæ per conſenſum & ſympathiam ægrotat, non neceſſariò ſemper, ſed per interpellationem condolet. Affectiones verò, cauſæ, & ſigna partium, à quibus per ſympathiam caput laborat, ex propriis capitibus deſumenda ſunt. Si à cauſis procatarcticis, nempe ab vſtione, aut calore, cauſas ex ſermone laborantis venabimur, cuiuſmodi ſunt longior in ſole mora, aut in balneo, ira, exercitium, rerum

Cauſa ſãguinei doloris.
Signa ſanguinis.
Cauſa doloris bilioſi.
Signa bilioſi doloris.
Cauſa doloris à pituita.
Signa pituitæ.
Quando eſt per conſensũ aliarum partiũ.
Cauſa & ſigna doloris capitis à cauſis externis.

calidarum, odoramenta, & flammæ vicinitas. Indicium laborantium cute attactu calida, & primo statim manus iniectu aridiore quamprimùm elucet. Sic præterea affecti, præsertim qui ob ardorem laborant, rubris admodum sunt oculis. Si ab aliis fiat causis externis dolor capitis, eadem vtemur methodo, causas ab ægro exquirentes. Quibus scitis, morbus proculdubio constabit.

Curatio sanguinici doloris.

Victus.

Curatur sex remediorum generibus dolor hic, sit à sanguine fit: primò victas ratione frigida, & sicca, videlicet aëre (si naturalis non sit) arte refrigerato herbis, floribus, & aquis cum aceto, vtrosis, myrto, plantagine, violis & similibus. Cibus sit frigidus, & qui paucum generet sanguinem, vt sunt, lac amygdalarum dulcium parum tostarum (ne oleum earum noceat capiti) prisana hordeacea cum iure pulli gallinacei, si opus fuerit, lactuca cocta, & postea cum aceto rosato, similiter cucurbita, & cichorea, & similia maximè conueniunt. Quæ sanguinem multum augent, & calefaciunt, nocent, vt caro & oua. Magis etiam quæ vaporosa sunt, vt vinum, eruca, sinapi, cæpe, & alia prima mensa iuuant, quæ aluum lubricant, vt pruna damascena, & vuæ passæ sine granis. Secunda quæ prohibent vaporum ascensum, claudendo ventriculi orificium, vt sunt caro malorum cotoneorum saccaro condita, mala cotonea, & pira tosta, & coriandrum præparatum.

Sanguinis missio.

Secundò, sanguinis missione, præcedenti ventris lenitione per hunc clysterem, vel similem. ℞. maluarum, foliorum violarum, siclæ, furfuris, mercurialis. an. m.j. fiat decoctum, de quo accipe vncias quindecim, cui adde olei violarum ℥.j. olei rosarum ℥.iij. cassiæ fistulæ præparatæ & diacatholicanis an. ℥.j. salis ʒ. misce, & fiat clyster. Facta iam ventris vacuatione, scindatur, si fuerit plenitudo totius, media vena, quæ rectitudinem habet cum capite, quia ad cephalicam terminatur & ab hepate vacuat per iecorariam, & mittatur sanguis respondens plenitudinem. Si verò non fuerit plenitudo totius, cephalica secetur, nisi ex suppressis mensibus, & hæmorrhoidibus dolor factus fuerit. Tunc enim tibiæ, vel pedis vena incidenda est, secta vena media primò & secundò humerali, si oportuerit.

Repulsio.

Tertiò, repellentibus sanguinem fluentem ad caput potestate & actu frigidis, si fuerit in æstate, & æger iuuenis: & in hyeme & sene tantùm potestate frigidis, qualia sunt aqua, aut succus rosarum, endiuiæ, portulacæ, lactucæ, plantaginis, semperuiui, solani, singula per se vel mixta cum illis, aut

cum aceto, & oleo rosarum suturæ coronali facta rasione sæpè admoueantur, vel ab alto in modum torrentis impellantur ad maiorem penetrationem, quamuis Galenus ea in parte capitis statim sensit citissimam clarissimámque refrigerationem sola infusione rosacei frigidi. Hæc tamen repellentia, astringentia, & roborantia partem affectam, nocent, si fuerit febris. Inhibent enim transpirationem febrilis vaporis, augéntque febrim: nocent quoque cùm materia iam partem obsederit, quia ibi eam detinent. Denique si fuerit cephalalgia cum catharro nocent, quia per compressionem eum augent.

Contra indicantia.

Purgatio.

Quartò, purgantibus bilem flauam turgentem, aut proximam turgenti medicamentis cholagogis. Pars enim calidior, & tenuior sanguinis in bilem conuertitur. Medicamenta hæc simplicia, & composita multa sunt, de quibus capite 1. egimus. Vnum tamen est maximè notandum, huic affectui præter naturam non conferre purgantia medicamenta vehementia, quæ malefica & insalubria dicuntur, sed bona & salubria, vt cassia fistularis, manna Arabum, tamarindi, pruna damascena, rhabarbarum, & mirobalani citrinæ. Prima enim calefaciunt nimis sanguinem, & eum ad superiora mouent. Altera verò sanguinis feruorem tollunt, bilémque benignè vacuant: ℞. cassiæ fistularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum, an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in qua indiuiæ ʒ. j. ß. decocti florum cordialium, prunorum damascenorum, iuiubarum, & drachmæ vnius corticum myrobolanorum, citrinarum quod sufficit, misce & fiat potus, cui adde syrupi violarum ℥. j. Si non possit bibere potum, vel amat magis pilulas, accipiat ʒ. j. pilularum de rhabarbaro. vel ʒ. j. pilularum de hiera. S. hæc purgant sine nocumento.

Salubria medicamēta quæ.

Potio.

Pilulæ.

Sectio venæ ad deriuādum.

Quintò, sanguinis missione ex vena frontis vacuante materiam sanguineam à parte affecta, & materiam biliosam, & sanguineam in capite fixam digerentibus, seu clementer resoluentibus: qualia sunt fotus capitis ex seminibus altheæ, fœnugræci, lini, floribus camomillæ, meliloti, & similibus in sufficienti aqua coctis. Oleum camomillæ, vel de semine lini, vel lumbricorum, si capiti admoueatur idem faciet. Similiter si pullus gallinaceus, vel paruus canis, vel pullus columborum recens per spinam scissorum, vel pulmo arietis actu calidus.

Topica.

Alteratio.

Sextò, remediis frigidis sanantibus intemperiem calidam relictam in capite ab humoribus calidis: qualia sunt quæ diximus

mus in tertio genere. Hoc quoque vnguentum erit optimum inter hæc genera remediorum. ℞. olei rosarum ℥.j.olei violarum ℥. ß. mucilaginis, psyllij ʒ. iij. aceti rosati cochlearium. j. ceræ quod s. misce,& fiat vnguentum.

Curatio biliosa. Victus. Biliosa cephalalgia eisdem sex præsidiorum generibus curatùr: primò victu refrigerante, & humectante, prohibente generationem bilis,aut genitam temperante:qualis est victus febricitantium febre biliosa, frigidior tamen sit victu laborantium cephalalgia sanguinea.

Reuulsio. Secundò, venæ humeralis sectione, præcipuè si dolor sit vehemens reuulsionis gratia, ne fiat inflammatio in membranis cerebri,minor tamen copia sanguinis euacuanda est in hac, quàm in sanguinea.

Concoctio. Tertiò, concoquentibus materiam biliosam medicamentis annotatis primo cap. & his: ℞. syrupi rosarum ℥. iiij. oxysaccaræ. S. ℥.ij. misce. Item ℞. aquarum cichoreæ, endiuiæ, & acetosæ an.℥.iiij. misce,vel ℥.ix. decocti prædictorum, vel similium medicamentorum.

Purgatio. Quartò, vacuantibus bilem medicamentis cholagogis, de quibus vide caput primum vt hoc. ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum. an. ℥. ſ. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iij. squinantij. ǧ. iij. diaprunis solutiui ʒ. iij. syr. violarum ℥. j. decocti florum cordialium quod s. misce, & fiat potus: vel si abhorret à potu. ℞. pilularum de rhabarbaro, & assaiaret. an. ß. ſ. diagridij ǧ.iiij. cum aqua buglossæ, fiant pilulæ septem,& aurentur.

Repellētia. Quintò, & magis tertio post secundum genus repellentibus & refrigerantibus frigidis etiam actu, de quibus diximus in curatione sanguineæ cephalalgiæ: quamuis in hac frigidiora conferant.

Refrigerantia. Sextò, calidam intemperiem alterantibus frigidis, sincipiti raso ex alto inflictis: qualia sunt iam dicta in curatione sanguineæ cephalalgiæ, & fortiora vsque ad narcotica & stupefacientia tactum.

Obseruatio. His tamen cautè vtere,ne noceas parti principi, & frigidæ, soporémque altissimum inducas, à quo pauci liberentur, sed quomodo eis & quando sit vtendum,capite de curanda phrenitide demonstrabitur,& cap.de colico dolore. Naribus quoque sunt admouenda frigida, vt aqua rosata, & similia, non nostra camphora,quia calida est.

Curatio pituitosa. Pituitosa cephalalgia eisdem sex remediorum generibus curatur. Primò, victu calefaciente, & siccante, vt aëre æstiuo, vel arte facto per ignem, ac suffitu cinnamomi, caryophyllorum,

lorum, & similium aromatum, vel anthos, vel calendulæ, vel aliorum similium. Cibus sit panis fermentatus & salsus, habens parum anisi: vel melanthij, vel saccari, vel sit bis coctus. Carnes sint musculosæ, & auium montanarum, & animantium, quæ exercitio vtuntur, & non sint pituitosa. Piper, & alia aromata maximè conferunt, & omnia calida, nisi vaporosa sint: vt allium, cæpe, & similia: hæc enim nocent, quia caput feriunt, & vapores sursum ferunt. Quare sinapi, eruca, & crocus (nisi in parua quantitate vt medicamenta) lædunt, pisces, herbæ frigidæ, & legumina, ciceribus demptis, & tandem pituitosa similiter nocent.

Victus.

Vaporosa vitāda.

Concoquentia.

Secundò apparantibus pituitam, attenuantibus, & incidentibus: de quibus 1. cap. vt hoc, vel simili. ℞. rhodomellis ℥. vj. oxymellis S. iiij. misce. Item. ℞. decocti saluiæ, fœniculi & petroselini lib. j. ß.

Vacuantia.

Tertiò, vacuantibus pituitam medicamentis phlegmagogis, de quibus cap. 1. & hoc ℞. diacatholiconis ʒ. v. agarici trochiscati. ʒ. j. diaphæniconis. ʒ. iij. rhodomellis. ʒ. j. aquæ fœniculi q. s. misce & fiat potus: vel si magis amat pilulas. ℞. pilularum assaiaret, & cochiarum an. ʒ. ß. diagridij g̃. iij. cum aqua sticados, fiant pilulæ septem: & aurentur, si fuerit diues. In hac cephalalgia bis & ter est necessaria purgatio, secunda vehementior prima per pilulas cochias, & tertia vehementior secunda per pilulas cochias, & fœtidas, vel de opoponaco, vel serapino, aut per potum ex electuario indo maiori, & hiera logodionis & aliis similibus, præcedenti maiori concoctione ante secundam purgationem per syrupos de duabus radicibus, & de sticados, & oxymelli compositum, & decoctum rerum calidarum: & ante tertiam purgationem præcedat maxima concoctio per syrupum de quinque radicibus, syrupum de sticados S. & oxymel squilliticum cum decocto rerum intensè calidarum: vel aquis, vt sunt saluia, ros marinus, sticados, arethum, origanum, & similia. Et quia hæc cephalalgia diuturna est, præter has tres purgationes magnas vtilis erit, & necessaria purgatio frequens sine custodia, clementior siue per scrupulum vnum pilularum cochiarum factis tribus pilulis, siue per cochlearium electuarij indi maioris, vel huius mixturæ. ℞. diaphæniconis & diacatholiconis an. ℥. j. agarici throchiscati & turbit gummosi an. ℥. ij. electuarij indi maioris ℥. ß. rhodomellis. q. s. misce, & fiat confectio ad modum opiatæ.

Obseruatio.

Auertētia.

Quartò reuellentibus, seu auertentibus deorsum pituitam, quæ sursum per impetum ruit: qualia sunt præter dicta

ter

tertio genere, acres clysteres, & balani, seu suppositoria, de quibus capit. de morbo comitiali, & de apoplexia, & partium extremarum dolorifica vincula, & frictiones validæ, & lotio earundem partium decocto rerum capitalium: cuiusmodi sunt Curos marinus, saluia, ruta, sticados, & origanum, & similia. Cucurbitulæ ceruici & scapulis affixæ sunt optimæ in hoc genere. Repellentia quoque remisse frigida, & calidis astringentibus mixta sunt vtilia: & etiam in lethargo cum Galeno 13. methodi: vt ♃. aquæ rosarum ℥. vna aceti ℥. ß. pulueris castorei ʒ.j. misce.

Repellẽtia cum astringẽtibus.

Quintò, particularis euacuatio post prædictas, & post primam purgationem est necessaria per loca propinqua parti affectæ, videlicet per palatum & nares: qualia sunt succus siclæ, aut maioranæ naribus instillatus, vel puluis piperis, aut sæpe manducet ex sequentibus apophlegmatismismis, seu masticatoriis. ♃. pulueris mastichis ʒ.ij. pyrethri, zinziberis, & galangæ an. ʒ.j. cum syrupo de sticade, aut aqua maioranæ, aut cera fiant globuli ad magnitudinem lupinorum. De his tamen capite de apoplexia copiosiùs.

Deriuãtia.

Sextò, dissipantibus pituitam capitis, & corroborantibus ventriculum, & totum corpus, ne iterum tanta copia pituitæ gignatur. Electuarium, rosatæ nouellæ vel aromatici rosati Gabr. vel diacimini multis diebus in aurora in quantitate duarum drachmarum cum decocto, vel aqua, vel syrupo capitali comedatur, dissipabit enim pituitam capitis. Idem facit diamuscus dulcis, vel amarus, vel theriaca magna, vel mithridatum. Hæc mixtura erit optima in hoc genere. ♃. diamusci dulcis ℥. j. ß. diambræ ℥. ß. pulueris aromatici rosati Gabr. pulueris diagalangæ, & rosatæ nouellæ. an. ʒ. ij. syr. de sticade q. s. misce & fiat confectio, cui adde theriacæ magnæ, & mithridati an. ʒ.j. dosis est cochlerarium vnum cum aqua saluiæ, vel sticados, vel his simili. Parti dolenti admouenda sunt & vnguenta calida, & fotus ex decocto rerum capitalium. Hoc vnguentum est optimum tunc ♃. olei rutæ & lauri an. ℥. j. pulueris euphorbij, castorei, & sticcados an. ʒ. ß. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum. In diuturno dolore, ne æger in pessimos cerebri morbos incidat, vel in suffusionem (quam cataractam medici barbari appellant) venæ temporum incidantur, sanguisque copiosè per eas egrediatur: hoc tamen auxilium, quamquam multis placet, mihi est suspectum, quia periculosum est, & nostris temporibus inusitatum. Et in eo vtile hoc potentiale causticum, si suturæ coronali admoueatur. ♃. vnguenti rosati ℥. j. cantharidarum ʒ. ij.

Discutientia, & roborantia.

Mixtura vtilis

Topica.

Vnguentum,

Auxiliũ suspectum.

Cauterium. ℥. ij. pulueris ſinapis, & ſtercoris columbini an. ℥. j. miſce. Hunc antiquum dolorem curant multa, & parua actualia cauteria aurium. Alii cauteria actu futuræ coronali admouent: hæc enim materiam partis dolentis extrahunt. Alii filo lineo, vel argento per ceruicem traiecto, quod ſetale vocant, hunc dolorem antiquum curant. Oleum pyrethri & caſtorei, ſi capiti admoueatur, optimum eſt auxilium. Semen quoque rutæ cum caſtoreo, ſi cum vino & oleo decoquantur, & parti laboranti apponantur, erit præſens medicamentum. Idem poteſt efficere cataplaſma ex centurea, betonica, & branca vrſina, ſi cum vino & oleo fiat.

Cephalalgia, quæ fit ab atra bile curatur, quemadmodum melancholia, de qua cap. 9. huius libri.

Curatio melancholiæ. *Curatio eius, quæ fit per conſenſum.* Cephalalgia per conſenſum totius, vt in febribus, vel partis alicuius, videlicet ventriculi, iecoris, ſplenis, vel matricis, curatur per præciſionem cauſæ priùs curato morbo partis primò affectæ: niſi ſymptomata ad ſe curam trahant: horum tamen ſuis in locis fiet mentio. Sed quia frequentiùs fit per conſenſum ventriculi: tunc ſi ſit multitudo bilis euaporantis, euacuetur. Et comedat panem ſucco malorum granatorum acidulcium, vel agreſtæ, aut acetoſæ intinctum, aut cum rob. malorum cotoneorum.

Curatio eius, quæ fit ab ictu vel æſtu. Cephalalgia ab æſtu curatur eodem modo, quo curantur cephalalgia ſanguinea, & bilioſa vltimo genere remediorum.

Curatio eius, quæ fit ab ictu vel caſu. Cephalalgia à caſu, vel ictu, curatur primò tenui victu, prohibente generationem tumoris præter naturam in parte affecta. Nutriatur ergo lacte amygdalarum, cucurbita, ſaccaro condita, vuis paſſis, pyris, & cotoneis toſtis: abſtineat à carnibus & vino.

Victus. *Sectio venæ.* Secundò, ſanguinis miſſione per ſectionem venæ mediæ, ſi fuerit plenitudo: vel humeralis, ſi non fuerit. Si vulnus ſit, conſule doctum chirurgum. Si autem tumor fuerit abſque vulnere, ab initio parti affectæ oleum roſaceum cum puluere myrthillorum & roſarum eſt admouendum: vel mica panis cum aceto, & aqua decocta cum eodem puluere: poſt tertium diem hoc medicamentum eſt neceſſarium. ℞. emplaſtri contra conquaſſationem, & oxicroci an. partes æquales, extendantur ſuper alutam ad formam datam partis dolentis.

Curatio eius, quæ fit ab ebrietate. Cephalalgia ab ebrietate quandoque in mortem terminatur, aliquando non: quare ea, quæ Ariſt. tertia parte problematum docet, ſunt maximè animaduertenda. Aphoriſmus quoque ſextus quinti libri, & quinquageſimus ſexti libri non eſt tradendus obliuioni, videlicet ſi ebrius quiſpiam repentè

ob

obmutuerit,&c.& quicunque ſani dolore capitis,&c. *Victus.*

Curatur hæc cephalalgia primò tenui, aut tenuiſſimo victu, & prohibente vaporum aſcenſum. Si vinum in ventriculo ſit, ipſum euomere eſt neceſſarium frictione, aut titillatione radicis linguæ, & oris: digitis propriis, aut calamo oleo madefacto, vel per potum vnciarum trium ſyrupi acetoſi. S. vel per decoctum ſeminis raphani, aut ſeminis anethi cum ſyrupo acetoſo. S. Si per vomitum vinum non egeritur, tunc per vnciam vnam hieræ. S. aut vnciam ſemis diaphæniconis euacuetur: deinde dormiat, poſtea balneum ingrediatur, & partes extremæ oppoſitæ vinculis & frictionibus dolorificis afficiantur, vt ad ſe trahant atque à parte læſa reuellant: & oxyrhodinum hoc capiti ſæpè apponatur. ℞. aquæ roſarum ℥. ij. olei roſarum ℥. j. aceti ℥. ß. miſce. Braſicæ, præcipuè radix, prohibent futuram ebrietatem, & curam factam. Vltimò alatur pullis gallinaceis, cum agreſta, vel acetoſa decoctis pyris, & malis cotoneis toſtis, & in fine menſæ puluere coriandri cum ſaccaro. Potus ſit aqua decoctionis coriandri præparati, aut braſicæ.

Vomitus. *Potio.* *Oxyrhodinum.*

In cephalalgia tamen antiqua ſiue continua, ſiue cum intermiſſione, neceſſaria eſt frequens purgatio per pilulas clementes, ſeu benignas, quales ſunt de Hiera S. Galeni, & Maiaret & ſimiles à cœna, vt vis earum citiùs & meliùs ad caput aſcendat. Neque hoc pugnat Hippocrati neque Gal. licet Fuchſius in ſuis paradoxis aliter ſentiat: miſcuit enim Gal. ſuccum aliorum cum medicamentis caput purgantibus. Quare Aëtius ſexto ſermone dum minuit croci quantitatem in Hiera, quoniam caput purgat, non eſt laudandus, neque crocus (vt ipſe vult) caput multum percutit, cùm, autore Plinio, qui crocum prius biberint, crapulam non ſentiant.

Antiqua cephalalgia curatio. *Fuchſius* *Aëtius.*

Scholium.

DOlor capitis, quem cephalalgiam.] *Nomine capitis eas partes intelligimus, quæ cerebrum continent, proinde omnes ſiue externæ, ſiue internæ ſint, cõſiderandæ veniũt. Externæ ſunt, Pili, cutis, pinguedo, mẽbrana carnoſa, & perioſtiõ, quod in hac parte Pericranium appellari ſolet. Cranion eſt pars media. Partes internæ ſunt dura & tenuis meninx, cerebrũ, cerebellum, glandula oſſis cunei. Nerui orientes à cerebro, mamillares proceſſus, & alia. Ex his partibus quædam ſentiunt, quædam ſenſu deſtituuntur. Non ſentiunt pinguedo, cranion & cerebrum, reliquæ omnes ſentiunt. Quamuis de venis, & arteriis cõtrouerſia ſit ob locũ. Gal. qui habetur 16. de vſu par. c. 12. vbi venas & arterias ſenſu omninò expertes facit: ille tamẽ locus corruptus tibi apparebit, ſi legas eiuſdẽ lib. c. 2. ibi enim partes ſentiẽtes enumerans*

Caput quid, & variæ eius partes.

Dolor symptoma est. rans non omittit venas, & arterias, sicut nec in multis aliis locis. Dolor symptoma est, actio scilicet deprauata sensus tactus, quia in eo obiectum percipimus aliter atque est. Morbus, ad quem sequitur, est soluta continuitas, manifesta, aut occulta. Manifesta fit à rebus contundentibus, & secãtibus, occulta verò ab intemperie nuda, aut cum affluxu, dummodo sit calida, aut frigida, quia humida & sicca medio alio inferunt dolorem: fit etiam à tensione ab spiritu, aut humore facta, Quas omnes causas ad duas possumus reducere, externas, & internas. Dolorem capitis Gal. duplicem statuit. 3. de loc. affect. c. 9. distinctum ratione maioris, aut minoris, vnum recentem, qui cephalalgia, & alterum inueteratum, qui cephalæa dicitur. In cephalalgia curatione hac omnia considera. Primùm à qua causa fiat dolor, vt ei prospiciamus. 2. an sit in partibus externis, an internis. Quia si est in externis, faciliùs curatur, neque postulat ita vehementia med. vt dolor à causa interna: præterquam quòd hic dolor requirit ea med. quæ penetrent, 3. An dolor sit proprius c. hoc est excitatus à causa existente in c. an verò sit per consensum: ita vt causa extra c. in ventriculo, iecore, parte alia, aut toto corpore: hinc enim habebimus cognitã partem, cui med. sunt applicanda. 4. & vltimum cui intentos esse oportet, est: An caput sit languidum, siue natura, siue occasione, ita vt facilè suscipiat causas dolorificas. An verò sit robustum, afficiatur autem à magnitudine causæ. Hoc enim animaduerso intelligemus, an caput sit roborandum nécne. Signa causarũ doloris capitis in contextu leges.

Morbus.

Considerãda in cephalalgiæ curatione.

Sanguis quomodo causa sit celaphalalgiæ. Curatur sex remediorum generibus.] Sanguis si causa est cephalalgiæ, sua multitudine distendens venas id præstabit. Proinde alimenti quantitas minuenda, vt paucus sanguis generetur: vnde non video, qua ratione exhibeat auctor victum frigidum, nisi ratione consuetudinis id faciat: non enim necessum est, vt plethora intemperies calida sit coniuncta.

Sanguinis missio. Secundò sanguinis missione.] Ante sectionẽ venæ oportet clystere euacuare intestina, ne à primis venis substantia inutilis attrahatur. In cephalalgia sanguinea complexus est affectuum, sunt autẽ affectus dolor, & plenitudo. Ex his dolor rarò vrget, ac proinde curato à causa, plenitudine scilicet est inchoanda. Plenitudo euacuationẽ postulat: cùm autẽ ea quæ euacuant varia sint, inedia, frictio, balneum purgatio, & sanguinis missio: quo ex his vtendũ sit, deliberamus ex methodo medendi, quã doctissimè Ludouicus Collado præceptor ex variis Gal. locis in sua Isagoge ad faciendã medicinam nobis tradidit. Cùm ergo plethora sit affectus magnus, non poterit media, frictione, aut balneo euacuari, quia hæc sũt parua remedia: postulabit ergo nõ purgationẽ, quia hæc cacochymiæ debetur: sed sãguinis missionẽ, quæ citò & multùm euacuat sanguinẽ redundãtem: atque hæc est qualitas remedij. Quantitatem eius ex affectu, anni tẽpore, ætate, & aliis colligemus.

Deliberatio sãguinis missionis.

Occasio

Occasionem ex absentia cruditatis ventriculi, & animi deliquij, quæ impellentia sunt. modũ verò vtendi (hoc est ex qua vena sanguinem mittere oporteat colligimus ex loco affecto. Qui cùm cerebrum sit, cephalicam secabimus, vnde malè auctor basilicã incidere iubet. Quasi humeraria nõ etiam euacuet ex vena caua, ac proinde à toto corpore possumus etiam secare communem quæ à capite & basilica euacuet. Si dolor capitis ex suppressione mensium aut hæmorrhoidarũ oriatur, distingues. Nam si causa in capite fuerit iam coaceruata, cephalicam secabis: & deinde prædictas mouebis euacuationes, sedato dolore. Si verò tantùm fuerit consensus, ex crure secabis venam. Quòd si dolor capitis sit cum mensium fluxione, tunc considera, an hæc euacuatio sufficiat ad plethorã deponendam. Si sufficit, non est secanda vena: si non sufficit, ex cephalica eam quantitatem sanginis euacuabis, quæ vnà cum illa menstrua euacuatione plenitudini satisfaciat.

Tertiò repellentibus sanguinem.] *Et si sanguis possit discutientibus euacuari, id nõ licet in principio, ne ipsũ caliditate attrahamus: euacuabimus ergò medicamentis replentibus. Si distillatio cũ dolore coniuncta sit, considera an sit vrgens: si dolor vrgeat, vtere repellentibus, si vrgeat distillatio nõ his, sed frictionibus, ligaturis, & similib. Repellentia autem bregmati applicantur, vt per suturas penetrent.*

Repellentia.

Quartò purgantibus.] *Si cephalalgia sit à plethora, nulla cacochimia coniuncta, non erit purgandum.*

Secundò venæ humeralis.] *Aliqui sentiunt in cephalalgia biliosa non esse secandã venam: ne ægrũ ducamus in ebullitione cholericorum, euacuato sanguine, qui est frænũ bilis. Hos omittimus tanquam barbaros in sanguinis missione non solus sanguis, sed etiã innatã s bilis euacuetur. Nisi ergo multa sit quãtitas bilis, & exigua sãguinis, in hoc affectu sanguinem mittemus, non vt bilem educamus, id enim purgatio præstat, sed vt reuellamus. Quia vnà cum sanguine vitiosa quantitas bilis effluens minuetur, & contrarium acquiret motum.*

In biliosa cephalalgia secanda est vena.

Sextò calidam intemperiem.] *In biliosa cephalalgia aliquando cogimur importunam vigiliam, & magnum dolorem corrigere, sopientes facultatem animalẽ: cauere tamen semper oportet ne intemperiem cõtrariam frigidam inducamus. Vtemur ergo decocto lactucæ & seminis papaueris, miscentes chamemelum-caryophyllos, aut cinnamomum ob penetrationem: hisque irregabimus caput. Si hæc non possunt somnum conciliare ad radices. Mandragoræ, & hyoscyamum, aliáque fortiora, deueniemus. Vngemus etiam tempora oleo violaceo, aut papauerino, aut vnguento populeone, additis granis iij. aut iiij. opij, corrigentes opium oleo styracis, chamemelino & aliis.*

Ad vigiliam.

Pituitosa cephalalgia.] *Cùm raro vires constent ob frigiditatem humoris, & cùm cruditas sit in ventriculo, & habitu corporis: proinde in hac cephalalgia sanguinẽ non mittimus. Coquẽda est ergo cruditas*

In pituitosa cephalalgia non

mittimus sãguinem. Purgatio. Dolor capitis per consensum.

ditas primarum venarũ rhodomelle oxymelle simplici, & mulsa,cũ decocto fœniculi,capillorũ veneris,& stechados in pauca quantitate. Ea cocta purgabitur pilulis ex hiera,ex hiera etiã & mulsa. Cruditatem verò vena caua fortioribus concoquemus, syrupis de hyssopo, serpillo,stecados: coctione apparente, valentioribus purgabimus, vt docet auctor.

Cephalalgia per consensum.] *Dolor capitis aliquando contingit ob consensũ totius corporis,qualis est ille,qui in febribus potissimùm biliosis excitatur,vstilaginesenim tenues facilè caput petunt. Distingues ergo de febre,est enim intermittens,aut continua. In intermittenti dolor capitis in hora accessionis excitatur. Tuncque non oportet caput irrigare oxyrrhodino. Quia eius frigiditas detinebit vapores,qui post accessionem dolorem conseruabunt, qui solet vnà cum accessione cessare,ac proinde euacuatione non eget:nisi voluerimus eo perdurãte vti frictionibus crurum,& ligaturis. Si febris sit continua,aut habet dolorem criticum,aut symptomaticum. Si dolor est criticus,nõ est sedandus:si symptomaticus, distingue. Si dolor incipit vnà cum febre, curandus erit sectione vena,& repellẽtibus, ne dolor attrahat humores ad caput. Si verò dolor non incipiat cum febre,sed post primam aut secundam accessionem: si cessante exacerbatione cessat, non erit curandus: si non cessat, curandus erit ob causam prædictam.*

Cephalalgia à casu.] *Aliquando in parte interna capitis dolor citatur ex casu, cui admirabile est medicamentum à Guidone descriptum. Quod ex iure gallina, aut (si est pauper) decocto intestinorum,aut ventriculorum (vulgò malcuinat) constat:in quo atterendus est panis,fiat cataplasma,cui misce puluerem ex rosis,mirtillis, coriandro præparato,baccis lauri,caryophyllis,cinamomo,loto odorato (vulgò treuol)& aliis calidis.*

De Phrenitide. CAP. V.

Descriptio & diuisio. Sedes cerebri diuersas lædi scribit. Aëtius ser. 6. c. 2. Signa.

PHrenitis inflammatio est cerebri, aut membranarum eius cuius tres in vniuersum ponuntur differentiæ à Gal. pro numero principum cerebri facultatum. Prima est,cùm sola læditur imaginatio,quæ in priore ventriculo sedem habet. Secunda, cùm ratio illæsis altis corrumpitur:quod in medio ventriculo fit. Tertia,cùm memoria amittitur manente & imaginatione,& ratione, qui morbus posteriori cerebri parti inest, quæ omnia fusissimè à Galeno tractantur iiij.de loc. affect. Comitatur autem phreneticos peruigilium: nonnunquam tamen inquietus & turbulentus quidam somnus, ita vt subinde exurgentes exiliant, & vociferentur. Cæterùm si sanguinea sit phrenitis ridentes delirant: sin biliosa, velut furore quodam perciti sunt. Qui pleniorem signorum notitiam desiderat, adeat Paulum libr. 3.

Oritur

Oritur autem phrenitis, aut à ſanguine exuperante, aut à flaua bile cerebri ſubſtantiam, aut meningas eius imbuente. Nonnunquam per conſenſum à ventriculo fit, aliquando à toto, vt in febribus, & paraphrenitis vocatur. *Cauſa.*

Morbus igitur hic incipiens quinque auxiliorum generibus curatur: primò victu tenui refrigerante, & aſtringēte, vel aqua hordei, ptiſana hordeacea, aut ſucco malorum granatorum, vel limonum, aut lacte amygdalarum toſtarum: cucurbita ſaccharo condita, radice buglоſſæ condita, pyris, aut malis cotoneis toſtis, vel lactuca, aut cichorea cocta, & cum ſaccharo & aceto præparata. Abſtineat omnino à vino, & carnibus, bibat aquam hordei, niſi facultas eſſet imbecilla: tunc enim ius pulli, aut gallinæ teneræ eſt neceſſarium: in declinatione quoque & vinum bene dilutum aqua. Aër ſi frigidus natura non eſt, arte refrigeretur & humectetur aqua roſarum, aceto, floribus, & herbis per aream ſparſis. Obſcurus quoque ſit, diuerſi enim colores & figuræ nocent. Aſtantes blandè eum alloquantur, quandoque tamen acerbiùs ipſum increpare debent. *Curatio. Victus. Quæ vitanda ſunt.*

Secundò auertentibus, vt cephalica ſecta, ſi non fuerit plenitudo: nam ſi adſit, media aut cubiti vena hepatica eſt ſecanda. Aliquando etiam tibiarum, aut pedum venæ ſunt ſecandæ, videlicet ſi ex ſuppreſſis menſibus, aut hæmorrhoidibus genita fuerit phrenitis. Præter primam ſanguinis miſſionem ſæpe neceſſaria eſt ſecunda, & tertia, vbi fuerit plenitudo, & morbus poſt primam & ſecundam ſanguinis miſſionem augetur. Perpetuò tamen robur virium ſit præſens, quo deficientes, vel ſi ætas fuerit ante decimumquartum annum, vel poſt ſeptuageſimum, ſanguis extrahatur per cucurbitulas cum ſcarificatione inter ſcapulas appoſitas, quamuis præſente robore virium extra hanc ætatem poſſit ſecari vena. Auertunt quoque cucurbitulæ ſæpe ceruici, ſcapulis & partibus infernis admotæ. Similiter frictiones, & vincula artuum & partium extremarum, & lotiones tibiarum decocto rerum partim attrahentium, partim inducentium ſomnum. *Auertentia. Sectio venæ. Cucurbitulæ. Frictiones & vincula.*

Vacuatio quoque per medicamenta cholagoga præcipuè ſalubria, & benigna auertit: vt hoc. ℞. medullæ caſſiæ fiſtularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ʒ. iij. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iiij. ſyr. violati ℥. j. decocti florum cordialium, quod ſ. miſce, & fiat potus. Si fuerit magna copia bilis, medicamenta purgantia valentiora, vt (electuarium de ſucco roſarum, & diaprunis ſolutiui) erunt neceſſaria, vt quinto genere auxiliorum dicemus. *Purgantia.*

Tertiò, repellentibus materiam fluentem, qualia ſunt oxyrhodinum

d

Repellẽtia. rhodinum ex parte vna aceti, duabus olei rosarum, & quatuor aquæ rosarum, & alia: de quibus capite de sanguinea, aut biliosa cephalalgia dictum est. Hæc omnia sincipiti sunt admouenda, vel ab alto infligenda, aut collo pannus lineus madidus liquore repellente est circumponendus, vt impediatur motus, & ascensus humorum. *Admonitio.* Omnia tamen hæc ante mutanda sunt, quàm incalescant. An verò intensè frigida actu oporteat esse, an remissè, dictum est capite de cephlalgia sanguinea. *Odores.* Odora frigida naribus adiungantur sæpe, vt aqua rosarum, acetum, violæ, mirtus, nenuphar, santali, & similia.

Corrigẽtia intẽperiem. Quartò, corrigentibus calidam intemperiem à bile, aut sanguine bilioso relictam, & laxitatem viarum per quas ascendit: quæ sunt frigida & astringentia omnia, vt syrupus rosarum, de agresta, granatorum acidorum, & cotoneorum cum duplo aquæ rosarum, aut portulacæ, aut plantaginis, vel solani. Hæc & similia sumantur mane, aut post cœnam, vt petant citiùs caput cum vaporibus à cibo elatis. Sincipiti quoque & fronti sunt admouenda dicta capite de cephalalgia sanguinea, aut biliosa.

Digerẽtia. Quintò, digerentibus & vacuantibus materiam, quæ in meningibus superest per ea quæ bilem purgant, si non suffecerit prima & vnica purgatio (de qua in secundo genere diximus) secundò per similia, vel valentiora medicamenta cholahoga, fiat vacuatio sumptis prius medicamentis concoquentibus bilem: qualia sunt iam dicta in superiori quarto genere remediorum. *Topica.* Capiti quoque ad materiam euacuandam, resoluendo admoueantur tertia quaque hora pulmo arietis calens naturali calore (si fieri possit) aut pullus gallinaceus, capo, canis paruus, catulus, aut columbus per spinam sectus, & exenteratus, habens tamen calorem aliquem vitalem: & si supra hæc animalia sic parata apponatur parum pulueris sequentis, erit efficacius remedium, somnúmque inducet. *Pulnis.* ℞. florum camomillæ, & meliloti an. p. ij. rosarum, violarum, & coriandri præparati an. p. ß. corticum papaueris albi ʒ. iij. contundantur omnia. *Admonitio.* Hæc resoluentia non conferunt, nisi in vigore & declinatione: ante tamen vigorem in ipso incremento est optimum auxilium ex alto in caput instillare lac humanum, aut caprinum actu calidum.

De curatione symptomatum huius morbi. Et si vigiliæ fuerint immodicæ, vt sæpe sunt, præsertim in biliosa phrenitide, ex alto infunde capiti hoc decoctum. ℞. hordei sine cortice ℥. j. coriandri præparati, & corticum papaueris albi an. ℥. ß. florum camomillæ, rosarum, & violarum an. p. j. radicis iuschiami ʒ. ij. fiat decoctum cum libris tribus aquæ ad dimidium. Quia per vigilias febris & inflammatio augentur,

tur, facultásque omnis soluitur, summa cura oportet somnum conciliare: præter iam dicta, primò temporibus, & suturæ coronali admouendum est vnguentum populeonis: secundò in cœna vtetur iure pulli gallinacei, si opus fuerit, cum lacte drachmæ vnius seminis papaueris albi. Tertiò naribus sæpe instilla oleum violaceum, aut papauerinum cum granis tribus, aut quinque opij. Quartò admoueatur ano suppositorium mellis cum pauco opio.

Vigiliæ. Decoctũ.

Quintò, & vltimò: cũ alia iam dicta non suffecerint, & morbus fuerit acutissimus, bibat drachmam semis vsque ad drachmam vnam philonij Romani, dummodo non sit defectus caloris innati: quia ab his & similibus medicamentis narcoticis interiùs sumptis extinguitur paucus calor. Hæc tamen & similia ante annum sunt pessima, & post annum, quo antiquiora, tanto meliora: vt docet Galenus duodecimo methodi.

Narcotica quæ meliora.

Ischuria, seu vrinæ suppressio est alterum symptoma huius morbi, cuius curatio capite proprio tradetur. Vnctio tamen radicis penis, & pectinis oleo scorpionum cum cuniculi pinguedine, & titillatio eiusdem penis promouet vrinam suppressam. Eandem suppressam mouent parietaria, & apium, & alia diuretica vino cocta pectini admota.

Suppressio vrinæ.

Paraphrenitis est delirium non continuum, sed cum intermissione, symptomáque febris ardentis, & non inflammatio facta, sed fiens. Hanc febrem nostri medici proprietariam, seu habentem prauam & veneficam qualitatem appellant: cuius symptomatis curatio similis est fermè curationi phrenitidis, cùm quæcunque curant morbum factum, curent & fientem, mitioribus tamen auxiliis hic affectus indiget Maior & prior cura est adhibenda febri tanquam causæ, quàm affectui: nisi symptoma ad se curam omnem traheret propter sui magnitudinem. Animaduertendum tamen est ne victus sit tenuis, vt in phrenitide absoluta, quia hæc febris propter malignitatem suam venenatam facultatem, & spiritum vitalem resoluit.

Paraphrenitidis curatio.

Febris priùs curanda, si nil obstet.

Quare maiori copia alimentorum eget, qui enim viriliter comedunt, liberantur meliùs à peste: nutriatur ergò laborans hoc symptomate iure gallinæ cum aqua carnis & succo agrestæ, aut acetosæ, aut malorum cotoneorum, aut limonum, aut citri. Si fuerit magna imbecillitas, vtilis & necessarius erit hic, aut similis huic clyster nutriens & refrigerans, & purgans. ℞. iuris pulli gallinacei decocti cum hordeo sine cortice lib. I. cassiæ fistularis præparatæ (si sit aluus dura) ℥.j. olei violarum. ℥. iij. sacchari rubri ℥. j. mucaginis psyllij aqua rosarum extractæ ℥. ß. vitellorum ouorum numero 2. misce.

Obserua.

Clyster optimus.

Os & lingua quibus abluenda. Præter repellentia & reuellentia, siue per sanguinis missionem, siue per purgationem, & alia iam dicta superiùs, oportet humectare, refrigerare, & mundificare os & linguam, primò lacte amygdalarum dulcium, siue saccharo, & coctione: deinde mucagine seminis psyllij, & cotoneorum, aqua rosarum extracta, his sæpe & similibus os abluatur. *Electuarium.* Ad totius refrigerationem, & humectationem vtile est electuarium diatrium santalorum, aut diarhodonis abbatis, aut diamargaritonis frigidi, si manè cum aqua endiuiæ aut buglossæ, aut iure pulli gallinacei refrigerato, hordeo sine cortice, aut lactuca, aut alia simili herba frigida sumatur aliquot diebus. *Epithyma.* Cor omni tempore, etiam ante vacuationem (quia non potest obstructione laborare, vt aliæ partes) hoc epithymate refrigeretur sæpe, atque adeò in horas. ℞. aqua rosarum ℥. iiij. aquarum acetosæ & buglossæ an. ℥. ij. aceti albi ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi & santalorum omnium an. j. misce. *Cardiaca confectio diuitibus.* Ad calorem febris remittendum, & corroborandum, & resistendum prauæ qualitati & venenosæ est optima hæc confectio cordialis. ℞. theriacæ de citro ℥. j. ß. confectionis de hyacintho, & requiei magnæ an. ℥. iij. conseruæ acetosæ, buglossæ an. ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & coralli rubri præparati an. ʒ. j. margaritarum electarum ʒ. ß. foliorum auri numero 2, syrup acetositatis citri, quod s. misce, & fiat confectio. Cuius dosis est cochlearium vnum omni hora cum aqua acetosæ, aut rosarum, aut buglossæ. *Pauperibus.* Si fuerit pauper sola theriaca de citro erit bona. Similiter ad eundem affectum, & ad sitim conferet sæpe, præcipuè ventriculo vacuo, bibere aquam decocti hordei cum hac mixtura. *Mixtura.* ℞. iulep. rosarum ℥. iiij. syrupi acetositatis citri ℥. ij. misce. *Conditum.* Aut cum hoc condito. ℞. conseruæ rosarum ℥. ij. conseruæ acetosæ, violarum, & nenupharis an. ℥. j. conseruæ borraginis ℥. ß. sacchari, quod satis est, misce, & fiat conditum auro coopertum.

Scholium.

Delirium. PHrenitis inflammatio est cerebri.] *Delirium (quod ex primo prorhetico. com. 1. insania dicitur) comprehendit sub se delirium in melancholicis, & furentibus, phrenitim & paraphrenitim, quæ ex consensu aliarum partium fit. Phrenitis, de qua modò disputamus, duobus sumitur modis.* *Phrenitis duobus modis sumitur.* *Primò largè. ita vt Typhomaniam etiam comprehendat, quæ est delirium cum inclinatione in somnum. De qua loquitur Hippocrates 3. Epid. p. 3. sent. 45. cùm sic scribit. Nullus autem phreniticorum vehementer insaniuit, vt in aliis: sed alia quadam veternosa in somnum delatione, capite grauati*

uati moriebantur. Eodem etiam loco sent. 62. sic habet, Sopiebantur in primis phrenitici, cùm enim haberent, vt Galen. ait in com. caput affectum per se, facilè illud suscepit humores crudos, qui tunc abũdabant, à calore ad ipsum delatos. Hunc affectum, nempe delirium, cum inclinatione ad somnum vulgò appellamus modorrha, aut modorilla. De hac phrenitide impropriè, quæ non est inflammatio, non disputamus modò: sed de altera quæ propriè phrenitis dicitur. Hæc nil aliud quàm delirium continuum cum febre acuta. Delirium genus est, quod communicat cum aliis deliriis: illa dictione continuum, differt phrenitis à paraphrenitide, hoc est, à delirio, quod in accessionibus febriũ, pleuritide, peripneumonia, & ex vaporibus calidis ab ore ventriculi ad cerebrum ascendentibus contingit. Vltima definitionis parte phrenitis distinguitur à mania, & melancholia. Vallesius 3. epid. part. 1. comm. vltimo existimat de essentia phrenitidis non esse delirium continuum, quoniam hoc interrumpitur aliquando, neque semper æquè sit, quoniam ægrotus ad mẽtem redit. Hoc colligit ex Hippocrate, qui supradicto loco agens de ægroto in Dealcis horto habitanti, quarta inquit die vigilauit, delirauit aliquãtulùm, quinta non dorminit, delirauit septima: similiter octaua dormiuit, intelligebat. Hic homo phreniticus erat, & ante solutionem morbi intelligebat, ergo non est necessum vt phreniticus semper deliret. Ad Galenum autem (qui phrenitim delirium continuum habere scribit) respondet, dici continuum, quia reditus ad mentem non habet certas intermissiones, & statas periodos, certè vir alioqui doctus non rectè considerauit phrenitidis essentiam. Si enim delirium ex inflammatione sequitur, perseuerante inflammatione quomodo intermitteret, non erit continuum? Tum si phrenitis nõ est delirium cõtinuum, quomodo distinguetur à paraphrenitide? Neque id rectè ex Hippocrate deprompsit, nunquam enim Hippocrates intermittere delirium in phrenitide scripsit: & si in illa sententia id voluit, non erat vera phrenitis, sed paraphrenitis. Quòd si sit phrenitis illa, de qua loquitur, vt reuera est, non etiam rectè colligit, quia Hippocrates illa dictione (intelligebat) significat ægrotum parũ delirasse, id colligo ex die 11. in qua ægrotus omnino, aut vt Vallesius vertit, semper mẽte cõstitit: si omnino, ergo antea delirium remissum fuit, sed nõ omnino. Phrenitis symptoma est in actione læsa principe. Morbus, ad quẽ sequitur est inflammatio cerebri, aut membranarũ eius: vbi per inflammationẽ tumorem præter naturam intellige, non quemlibet, sed eum, quem Erysipelas appellamus, in eo enim humor putrescens cerebrum calefacit, & deliriũ excitat continuum ob caloris perseuerantiam: fit febris ob putridos vapores cordi cõmunicatos. Aliqui contendunt cerebrum non posse inflammationem pati, quia est pars rara, sicut & pulmo, carens venis & arteriis: secundo

Phrenitis quid.

Vallesij lapsus.

Phrenitis an sit morbus, an symptoma.

An cerebrũ possit timore affici.

ex Gal. qui tertio de Præs. ex pul cap. 8. pulmonem non posse affici schirris sentit. Contrariam sententiam habemus ex Gal. 4. de Præs. ex pul. c. 8. vbi cerebrum intemperiem cum fluxione & circa fluxionem posse pati scribit. Inflammatio ergo potest esse in cerebro & membrana tenui. Quæ duæ partes adhærentes cum sint, affectiones sibi communicant. Quod non est dicendum de dura meninge quæ cum separata sit, sola potest affici, neque cerebrũ ei consentire. Quod si aduertisset Vallesius, non scripsisset lib. 5. epid. posse esse inflammationem in cerebro sine delirio, ex eo quòd in fracturis capitis viderit, inflammatione existente in dura meninge, hominem non delirare. Rationes supradictæ nil concludunt. Prima, quia pulmones ob raritatem rarò Erysipelate afficiuntur: cerebrũ verò, cum sit molle & non rarum, ea frequenter corripitur. Tum supponit rem falsam, cerebrum enim arterias & venas habet, sed paucas. Secunda ratione, etiam si ostendat Galenum existimare cerebrum pulmonis schirris non affici, reuera tamen mos est Galeni, id quod rarò fit contemnere ac si nunquam contingeret: qua ratione quintanos circuitus non admittit, sicut neque schirrum in cerebro & pulmone: cum reuera in his partibus contingat, vt aliquando vidimus in pulmone arietis: & vnà cum Ludouico Collado in hominibus anatome dissectis, rarò tamen id euenit, quia schirrus ex crasso sanguine generatur, & pulmo nutritur ex sanguine tenui, & cerebrum ex humido: ac proinde Gal. non scripsit simpliciter non posse cerebrum & pulmonem schirris affici: sed fortasse non posse affici: dicet quis, si phrenitis est propria cerebri passio, cur Gal. 4. lib. de cau. pul. c. 14. phrenitim non solùm ex tenui meninge, sed & ex septo transuerso ortũ habere scribit? ideò enim vt ipsemet docet. 5. de loc. affec. c. 3. veteres septum appellabant phrenas, quia hac parte inflammatione affecta phrenitis sequi solet. Vallesius ad analogiam id refert, quæ est inter septum & cerebrum. Cuius sententiæ falsitas apparet ex varia & distincta natura cerebri & septi, cerebrum enim totum est spermaticum, at septum multa parte carnosum. Tum quia similitudo substantiæ est inter cerebrum & membranam. Quod si similitudo id faceret, cur eandem non habet pulmo, & pleura, ex quorum inflammatione etiam sequitur delirium: obiectioni ergo hac ratione satisfacere oportet. Cum ea inflammatio quæ in septo est, respirationem impediat (est enim septũ respirationis instrumentum) calor augetur in Thorace & corde, sanguisque attenuatur & bilescit, eoque nomine cerebrum ascendens herisypelas in eo generat: vel (quod idẽ est) phrenitim. Hoc de locis affec. considerans Gal. dicebat delirium factum à septo, pulmone, pleura, & orificio ventriculi differre, quòd à septo factum sit continuum: quod verò ab aliis partibus excitatur, intermittat. Differt tamen septi phrenitis, ab alia quæ primò in cerebro

Vallesij lapsus.

De phrenitide ex septo trãsuerso orta.

Vallesij lapsus.

rebro sit, quòd in hac statim apparet delirium: in illa verò, quæ ex septo pendent, primò febris ex inflammatione, & deinde delirium sequatur. Et ideo Gal. delirium ex septo ortum parùm à continuo distare affirmat, vbi non negat esse continuum, cùm ibidem continuum faciat: sed parum ait à continuo distare, hoc est inter hæc exiguum hoc esse discrimen, vt diximus: quod vnum vnà cum febre incipiat, & alterum parum post febrem. Quo tempore apparens cõtinuitatem sicut & primum seruat. Vnde non est quod Vallesius admoneat Galenum, vt sileat illam dictionem parum, quæ (vt ex dictis patet) necessario scribi debuit. Causa phrenitidis est fluxio sãguinis biliosi ad cerebrũ. Differentiæ phrenitidis tres sunt, quas hac ratione colligo. Cùm phrenitis delirium sit, & delirium cõmune sit imaginationi, & rationi, meritò vna differẽtia phrenitidis erit, cùm delirium in imaginatione, & altera, cùm in ratione reperitur, tertia verò, cùm vtraque actio læsa est. Inde colliges præsenti loco duos errores auctoris. Primum, cùm memoriam læsam differentiam phrenitidis appellat. Alterum collocans actiones principes in cerebri vẽtriculis, quæ in corpore eius sedem habent. Temperamentum enim cerebri tanquam animæ instrumentum illas actiones exercet.

Malè Vallesius monitorem se facit Galeni.

Causa phrenitidis & differentiæ.

Duo lapsus auctoris.

Morbus igitur hic.] *Cùm febris acuta in phrenitide sit, & sitis, non est quod aqua hordei marceremus ægrotantem, sed frigida simplici vtamur. Et cùm consuetudo in morbis sit seruanda, vinum bibant, paucum tamen & bene dilutum. Vtemur etiam carnibus, pullo scilicet gallinaceo solo, aut cum hordeo confracto (à nobis dicitur farto) lactuca, aut acetosa, quæ oxalis dicitur. In summa requirunt phrenitici victum frigidum & humidum, aut frigidum etsi coniunctam habeat siccitatem, quia hæc debiliter agit.*

Potus.

Secundò auertentibus.] *Cùm phrenitis sit inflammatio habens aliquid factum, & aliquid fiens, id quod fit, debet prohiberi ne fiat, & factum curari. Quæ omnia commodè in principio præstamus sanguinis missione, quæ reuellit humorem aliò, & euacuat ex parte inflammata, inanitis enim eius venis iterum remigrat humor ad eas. Debet secari cephalica, etsi sit plethora, quia rectitudinem seruans cum parte affecta, ex ea citam & multam euacuationem facit: hanc autem venam secamus, etsi fiat phrenitis ex suppressione mensium: quia ex Galeno reuulsio non est facienda ex loco, à quo fluit humor, sed ex eo, ad quem fluit. Iubet etiam auctor bis aut ter esse secandam venam quando est plethora: qui ostendit, se ignorare sanguinis missionem in phrenitide tunc esse sistendam, quando non fluit tam multus sanguis ad locum affectum.*

Curatio phrenitidis.

Vacuatio quoque per medicamenta.] *In phrenitide medicamento purgante non est vtendum, vt postea dicemus.*

Tertiò repellẽtibus.] *In principio phrenitidis debemus euacua-*

re humorem in parte affecta inclusum. Quod præter sanguinis missionem præstat etiam medicamentum frigidum: hoc enim, vt auctor est Gal. 5. lib. sim. c. 4. duplici ratione euacuat, primò, repellendo, secundò vnà cum calore multam educendo humiditatem. Repellemus ergò oxyrrhodino, (quod ex aqua rosarum, oleo rosarũ, & pauco aceto cõstat) aqua sola cum aceto, succo lactucæ cum aceto, & aliis similibus, in quibus acetum miscemus, quia præter frigiditatem quam habet, sua partium tenuitate alia cum eo mixta medicamenta deducit, per bregmatis suturas, per quas non solum vis medicamenti, sed & eius substantia vsque ad cerebrum penetrat.

Humorẽ ex cerebro non educi purgatione.

Quintò digerentibus.] *Materia, quæ in cerebro continetur, non purgatione totius corporis, quæ per aluum, aut vomitu fit, educenda est: sed per proprios cerebri meatus. Quod in declinatione, in qua euacuationis solius indicatio vrget, ferè ab omnibus obseruatur, capiti applicantes digerentia. Hoc nos non laudamus, quia ex Galeno humor faciens Erisypelas, tenuis cùm sit, facilè dissipatur. Aliqui hoc medicamento vtuntur. ℞. capitum papaueris num. 2. seminis lactucæ. p. 1. cortices radicis mandragoræ ʒ. j. florum cordialium ʒ. ij. chamemoli pug. ß. cariophyllorum num. 6. contundantur, & fiat puluis: quem immittunt in pulmonem arietis, aut intra columbum & bregmati apponunt. Hoc medicamentum inutile est in declinatione, optimum tamen in augmento & statu, cùm repellat, somnum, conciliet, & leuiter digerat, quæ omnia in statu desiderantur.*

Examinatur medicamẽtum.

Vigilia prospiciendũ.

Et si vigiliæ fuerint immodicæ.] *In augmento phrenitidis debemus ob vigiliam sopire facultatem, quam in lethargo excitamus. Vigilia symptoma est ad se aliquando trahens curationem, cùm ita est immodica, vt deiiciat vires: in ea enim ob perpetuum motum ad externa calidum innatum dissipatur, & vnà cum ipso spiritus. Decoctio ab auctore proposita optima est, adde tamen ei calendulam, cariophyllos, aut aliud calidum, quod narcoticam vim medicamenti reprimat, & penetrare ipsum faciat. Lotio etiam pedum cum decocto foliorum lactucæ, capitum papaueris crasse contusorum & chamemelo. Si hæc non prosint, vtere vnguentis c. de capitis dolore scriptis. Hæc etiam potio, qua frequenter vtor, vtilis est. ℞. emulsionem ʒ. j. seminis papaueris in aqua nenupharis extractam, syrupi papaueris ℥. j. ß. confectionis de hyacintho ℈. ij. cum aqua nenupharis q. s. misce, & fiat potio.*

Paraphrenitis.] *Delirium in accessione febris ardentis à magna fit caliditate, neque ibi est venenum, vt auctor existimat, cum symptomata veneni absint. An verò cardiaca confectio hoc loco proposita aliquid valeat, ex his quæ capite de Syncope à me explicantur, intelliges.*

De Lethargo. CAP. VI.

LEthargus, quem Latinorum nonnulli veternum nominãt, affectio est phrenitidi contraria: ab obliuione sic dicta, quòd ea correptos rerum omnium obliuio inuadat: vnde marcorem, & inexpugnabilem quandam dormiendi necessitatem cum obliuione & alienatione mentis eam dixeris. Lethargi (authore Aëtio) duplex origo est: quandoque enim à præcordiis, & visceribus per sympatiam oritur: quandoque in cerebro primò incipit: ac quibusdam statim ab initio euenit, quibusdam non nisi ex acutorum morborum decidentia, præcipuè ex phrenitide, vbi ob medicamentorum stupefacientium vim ea cerebri pars fuerit refrigerata. Sæpissimè etiam à febre synocha in Lethargum inciditur: & à pluribus aliis ægritudinibus, & generatim, omnibus, quas ingentes inanitiones consequuntur. Sed nec obliuisci oportet, quòd sæpe in singulis diuturnarum febrium circuitibus ægrotantes sopor inuadit, quemadmodum in quotidianis, hemitritæo, & quartanis etiam nonnunquam vsu venit. Fit hoc malum à putrescente pituita posteriorem cerebri partem imbuente, & refrigerante, in somno impellente.

Descriptio.

Diuisio.

Causa.

Signa.

Comitatur autem lethargicos lenta quædam febricula, nec adeo vehemens, vt ea, quæ laborantes caro præcedere solet: quia in re lethargus & carus distinguuntur. Pulsus horum rarus est, magnus & vndosus, spiratio rara & imbecilla. Somnolenti omnes huiusmodi sunt, desidiosi, ignaui interrogantibus ægrè respondent: sunt etiam vsque adeò obliuiosi, vt ad meiendum sæpe excitati, porrectam matulam manu tenentes obliuiscantur. Delirant porrò, & expergefacti clamantes intuentur, sed illico ad somnum reuertuntur. Oscitant frequenter, & quasi claudendi oris obliti hiantes persistunt. Supini iacentes ad pedes delabuntur, & increbrescente morbo velut cadauera segnes decumbunt. Quibusdam aluus humidior est, aliis ita sicca, vt nihil reddat. Lotium præterea quale iumentorum esse solet, emittitur. Ad extremum stertentes veluti sepulti arctissimo somno tenentur.

Curatio.

Victus.

Curatur lethargus quinque remediorum generibus. Primò, victu tenui calfaciente, & exiccante, vt aëre calido arte facto, si sit hyems, aut autumnus, suffitu rerum calfacientium, sereno & lucido. Parietes quoque ardeant picturis diuersis coloribus: nutriatur mulsa, aut iure cicerum nigrorum, aut ptisana hordeacea, cum decocto fœniculi facta, aut granis pineis saccharo conditis (est pygnonada Hispanis) aut cortice citri

condito. Si facultas sit imbecilla, iure columborum & cicerum indigebit: semper tamen Aphorismum decimumoctauum primi libri sequere, considerando tempus, regionem, ætatem & consuetudinem infirmi. Omnia pituitosa alimenta maximè nocent, & vaporosa præter porrorum barbas, quæ si cum hordeo decoquantur, sunt optimæ. Inter cætera ceparum esus copiosus magis lethargum gignit, vuæ quoque recentes hunc morbum efficiunt. Potus sit decoctum cinnamomi, aut seminis fœniculi, aut aqua mellis potens, videlicet constans quatuor partibus aquæ, & vna mellis, & hæc erit nutrimentum optimum, vinum maximè nocet, nisi in declinatione, & in ægro imbecillo, & nisi sit debili stomacho.

Qua alimenta noceant.

Auertẽtia.

Secundò, auertentibus, vt sectione humeralis, aut mediæ, si sit plenitudo: extrahatúrque sanguinis copia respondens plenitudini & viribus: & quia semper reformidanda est cruditas, ne sanguinis quantitas sit copiosa, diligenter obseruabitur. Auertunt etiam & clysteres acres, de quibus capite de apoplexia, quamuis aliquantò mitioribus indigeat lethargus. Cucurbitulæ scapulis admoueantur sæpe, & aliquando cum sanguinis vacuatione, præsertim si æger fuerit iuuenis, & sanguineus. Vincula & frictiones dolorificæ partium extremarum satis reuellunt. Vomitus sine violentia solius ventriculi auertit à capite, siue fiat sola frictione & titillatione oris, & linguæ, siue oxymelle. S. cum decocto seminis raphani, aut anethi, vel cum syrupo acetoso. S. & eodem, aut simili decocto. Vacuatio per Hieran. S. aut Agaricum trochiscatum auertit satis, aut per vnciam semis diaphæniconis.

Repellentia.

Tertiò, repellentibus actu calidis, quæ sint minus frigida quàm in phrenitide, & primo & secundo die capiti, præcipuè posteriori parti rasæ admoueatur oxyrhodinum ex aceto, oleo, & aqua rosarum: post secundum diem adde oxyrhodino pulueris castorei drachmam vnam, & semper iuxta septimum adde quantitatem eius, & loco olei rosati adhibe oleum ex lilio, & parum aceti squillitici.

Vacuantia.

Quartò, vacuantibus materiam à capite per medicamenta purgantia, præcedente priùs concoctione, syrupis, & aquis, aut decoctis materiæ pituitosæ (de quibus caput primum vide) videlicet vsu rhodomellis, oxymellis compositi, aut syrupi ex hyssopo, aut ex stæchade cum oxymelle squillitico.

Potio.

Hoc, aut simili potu fiet vacuatio: ℞. diacatholiconis ʒ. v. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. agarici trochiscati ʒ. j. rhodomellis ℥. j. decocti communis quod s. misce, & fiat potus. Alexander Trallianus solebat purgare lethargicos medicamento: ℞.

℞. j. castorei ℈. diaridij ℈. ij. cum aqua, aut syrupo, vel decocto fiat potus, & post illum omnes fermè autores laudant illud, quamuis nostris temporibus minuenda sit quantitas diagridij,& augenda castorei, vt ℞. pulueris castorei ʒ.j. diahridij gr.vij. cum rhodomelle,fiant pilulæ,aut potus. Ex hoc habemus medicamentum purgans bilem flauam, mixtum cum medicamento non purgante, fieri, purgans pituitam, vt in superiori mixtura experientia docuit. Similiter purgatorium bilis mixtum cum purgatorio pituitæ purgat pituitam, vt in electuario indo scammonium mixtum cum turbit, & aliis purgat pituitam. Vacuatio quoque per loca proxima, videlicet per nares & palatum est necessaria: quare sæpe naribus & palato admoueatur parum huius decocti. ℞. pulegij, origani, stæchados, rutæ an. m. j. sinapis,euphorbij an. ʒ.j. fiat decoctum cum libra vna aceti ad tertiam partem. Intrudatur puluis hic naribus: ℞. Pulueris hellebori & condisci an. ʒ.ij. misce. Os & palatum sæpe fricentur mithrydato, & theriaca magna, & sale, hæc & similia in forma apoplegmatismi, & errhini vacuant materiam à capite per dicta loca, de his capite de apoplexia sermonem habebimus copiosè:sed tamen oportet scire, lethargum semper omnia remedia desiderare minora, tum quia minor est morbus, quàm apoplexia, tum propter febrem.

Deriuãtia. *Errhina.* *Apophlegmatismus.*

Euacuat & resoluit materiam sal cum milio bene tostus, calidus,& admotus capiti raso.Idem fiet hoc cataplasmate:℞.caricarum p.ij. sinapi p. j. cum aceto fiat cataplasma. Cucurbitulæ benè ignitæ occipiti affixæ idem faciunt. Optimè quoque euacuat castoreum mixtum cum humanis capillis adustis, & aceto admotum capiti raso,& excitat à somno.

Obserua.

Eandem aut saltem parem vim habet hoc medicamentum: ℞. pyrethri, sinapis, scyllæ an. ℥.j. castorei, euphorbij an.ʒ.v. cum succo aphrodillorum, aut sampsuchi, fiat cataplasma: si ante appositionem horum pili euellantur cum dolore, erit melius. Si morbus hoc diuturnus fiat, æger multis diebus in aurora bibat tria, aut quinque grana castorei cum rhodomelle, aut syrupo de stechade, aut aqua saluiæ, aut sampsuchi:vel accipiat drachmam vnam mithridati, aut theriacæ magnæ, aut diagalangæ, aut diatrium piperum: post hæc & in vigore maximè confert balneum decocti rerum calfacientium, vt pulegij,thymi, roris marini,saluiæ, rutæ,& similium. Obserua historiam Tralliani,quam Fuchsius lib. 1.cap. 13.de morbis curandis refert.

Topica. *Historia.*

Quintò, per ea, quibus symptomata huius morbi curantur,

Sympto-

matis curatio. tur, quæ solent esse duo præcipua, somnus videlicet profundus, & excrementorum primæ & secundæ concoctionis suppressio. Primi curatio ex superioribus, præsertim quarto genere remediorum expositis peti potest: præter illa pedes, & tibiæ fricari debent vehementer cum sale & aceto. Odor rutæ decoctæ cum aceto excitat à somno, similiter euulsio violenta pilorum ex partibus infernis & supernis, sonus tubarum, & voces scrofularum excitant à somno. Fumus qui æditur ex vstione pilorum hominis maximam ad hæc vim affert. Simili ratione fumus pennarum vulturis. Eiusdem est facultatis pulmo suillus capiti admotus. Tantundem efficiet sanguis testudinis fronti appositus. Æquè est efficax frictio plantarum pedum vrtica & sinapi aceto decoctis. Pili capræ vsti, & cornu cerui, & capræ adustum si naribus admoueantur, possunt expergefacere quamuis altissimè dormientem. Ad expellenda stercora, glandes acres, & clysteres multum valent, (de quibus aliqua scripta extant capite de apoplexia) & alia pleráque hoc capite secundo, & quarto genere remediorũ explicata, maximo adiumento erunt. Suppressio vrinæ curatur iis, quæ diximus in extremo capite de curatione phrenitidis, & iis quæ dicenda sunt c.xlvj. huius morbi proprio

Somni profundi curatio.

Suppressa vrinæ curatio.

Scholium.

Circa lethargi essentiã refutantur.

LEthargus, quem Latinorum.] *Lethargus ex sententia multorum fit ex pituita non putri irrigante cerebrum, Qui ducti sunt in hanc sententiam ex Gal. 1. Prorre. par. 1. com. 1. vbi scribit, Lethargum tunc contingere, cùm pituita diluerit & humectauerit cerebrum. Hi errant, vt ostendit febris, qua comitatur Lethargum, qua sine putrediue pituita excitari non posset, cùm pituita humor frigidus sit. Neque Galeni locus eis fauet, quia etsi in eo pituitam madefacere cerebrum scriptũ sit, intellige tamẽ ita madefacere, vt simul putrescat. Quod ei contingit, cùm tumorẽ efficiens inculcatur, vt prohibitã habeat transpirationem: hoc ex eodem loco colliges, vbi Gal. phrenitim ait fieri, cùm bilis locũ, in quo princeps animæ pars residet, prehẽderit: non enim inde rectè colliges, bilem sine putredine phrenitim efficere. Quòd autẽ in lethargo pituita putreat Gal. 13. meth. c. 21. nos docuit. vbi noxium humorem, qui citra febrem altos inuehit sopores, in apoplexia, & cathoco reperiri scribit: humorẽ verò putridũ cum febre in lethargo. Quòd autem tumorẽ efficiat pituita, eodem lib. c. 20. videbis: vbi Gal. Lethargum vitium contrariũ phrenitidi secundùm speciem esse affirmat, atque hæc est causa, cur in principio similia postulent remedia. Lethargus est symptoma in actione principe læsa, est enim abolita memoria, & ratiocinatio infirma: sic & imaginatio. Qua in parte duos practicorum errores colliges,*

Lethargus symptoma est.

collige, primum auctoris Rondoletij & aliorum lethargum diaidētium in lethargum morbum, & lethargum symptoma. Si enim est actio læsa, quomodo erit morbus? secundum auctoris, & aliorum etiam, qui ex phrenitide, cùm in ea multum refrigeramus cerebrū, lethargum fieri dicunt. Si enim somnus ille fit refrigeratione cerebri, & non ab œdemate, quomodo erit lethargus? Obiiciet nobis aliquis, in lethargo nónne pituita putrescens calore concipit, quomodo ergo inclinationem ad somnum generat? Respōdeo, lethargus est intemperies cum affluxu humoris. Hic autem humor totus nō putret, sed aliqua eius pars, reliqua suam seruat naturā. Pars quæ putret, vapores mittit ad cor paucos, & nonnil calidos, indéque ortum habet in lethargo febris lenta. Reliqua verò pars, quæ non putruit, somnum inducit refrigerando, & humectando cerebrum: hac enim ratione densatur, & spiritus animales incrassantur, quo tempore liberè facultas non potest alterare, vt ex 13. method. cap. 1. colliges.

Duo practicorum errores.

Morbus in lethargo.

Secundò auertentibus.] *Cùm lethargus sit tumor præter naturam, postulat in principio reuulsionem, & euacuationem: quod commodè præstat sanguinis missio ex cephalica, quia rectitudinem seruat cum loco affecto, & hac ratione citò & multùm euacuamus. Neque est quod timeamus cerebri refrigerationem, cùm caleat à febre, & ab humore putri.*

Sanguinis missio.

Tertiò repellentibus.] *Repellimus in principio eo modo, quo diximus superiori c. Aliqui diuidunt medicamentum repellens in illud quod verè repellit, quale est oxyrrhodinum, & in illud, quod impropriè repellens ab ipsis nominatur, eo quòd vnà cum frigiditate habet aliquam caliditatem, quale est illud, quod c. de phrenitide descripsimus eo contextu qui habet. Quintò digerentibus, &c. Hæc tamen diuisio ad libitum est ficta, cùm calidum non repellat, adde in principio inflammationis calorem nullum habere vsum: dices posse nos miscere calida ob penetrationem: neque propter hanc caussam licet, cùm acetum frigidum existens id præstet.*

Repellēs medicamentū.

Refutātur quidam.

Quartò vacuantibus materiam.] *Cùm medicamentum purgans non educat humorem in tumore inclusum, sed eum qui est in venis, omittendum est, in declinatione ergo lethargi euacuandus est humor à capite discutientibus, quæ aliquantulùm vehementia debent esse ob humoris crassitiem: huiusmodi sunt oleum rutaceum, de spica, vnguentum Aragon, & Marciat. Vtemur medicamento purganti, quod per nares (errhinum dicitur) euacuet attrahendo, vt est euphorbium, helleborum album & alia mitiora, qualis est succus betæ, aut per os (apophlegmatismus appellatur) quod præstabimus vngentes palatum hiera simplici: vel cum ea aliquid ex euphorbio miscentes, medicamentum etiam masticatum vtile erit. Capiti pileos applicabimus ex rebus calidis mastiche satureia, cariophyllis, corticibus*

In lethargo non purgandū.

Discutientia.

corticibus citri, ruta, thymo, his pulueratis, & cum ℥.ij. pliris arcoticon. Nicolai permixtis. His enim cerebrum corroboratur, & humor discutitur. Aut sacculos discutientes bregmati appone.

Somnus quid.

Quintò per ea.] *Somnus naturalis à cerebro fit: hoc enim, cum requiescere vult, aut spiritus reficere, somnum inducit animalibus, primo de caus. symp. c. ult. Est ergo somnus naturalis quies facultatis animalis à cerebro inducta. Quies non est omnimoda, sed per quietem intelligit Gal. remissionem facultatis, reuera enim tempore somni descendit ad instrumenta sensus & motus, sed minor. Hæc autem remissio à cerebro efficitur: vnde malè Arist. humiditatem constituit causam somnum efficientem, cùm ipsa potius sit causa iuuans: hoc superiori loco significauit Gal. Sic enim habet cerebrum cùm quiescere vult somnum inducit, præsertim cum altrix in eo facultas humiditate fuerit instaurata. Malè etiam Argentorius somnum dixit fieri à reuocatione caloris natiui, eo quòd hic est instrumentum commune, cum instrumentum facultatis animalis sit spiritus animalis, & somnus in cerebro fiat. Maiorem videtur habere difficultatem locus Gal. 3. de caus. pul. cap. 9. vbi scribit, somnũ fieri cùm natiuus calor ad alimentum se conuertit: huic tamen loco satisfacimus dicentes Gal. in eo non tradere causam somni, quam cerebrum esse docuit: sed tradere id quod in somno contingit, in eo enim fit reuocatio caloris consentiente facultate vitali, facultate animali: vt colligo ex 3. de caus. pul. c. 8. in somno hoc naturali facultates naturalis, & animalis roborantur: naturalis, quia calor reuocatur, animalis, quia quiescit ab opere. In eo verò somno, qui præter naturam est, cum calidum innatũ longo tempore priuetur motu ad exteriora, & perseuerantem seruet motum ad interna, suffocatur. Ac proinde huic symptomati occurrere oportebit. Est autẽ somnus præter naturam lõgus, & qui difficilem habet expergefactionẽ. Fit autẽ à frigiditate, & humiditate. Humiditas enim grauat cerebri facultatem. Frigiditas verò, vt diximus, stupidũ reddit cerebrum, ipsum condensans, & incrassat spiritus animales, & hac ratione impedit alterationis descensum. Excitabimus ergo ex hac frigiditate & humiditate dormiẽtes: calidis & siccis, & attenuantibus pituitam, & discutientibus eam id præstabimus decoquentes satureiam, rutam, thymum & alia cum aceto, & naribus inspirantes vaporem Bregmati adhibebimus vnguentum, ex oleo rutaceo, castorei, succo scillæ cum cera constructum. His tamen medicamentis vtere in augmento, non in principio, ne attrahas ad partem affecta.*

Aliqui taxantur.

Somnus præter naturã.

De Vertigine. Cap. VI.

Descriptio.

CVm in morbo obtenebrationes, hebetudinésque oculis obuersantur, & omnia rotari & circumferri videntur, malum

malum illud est, quod Latini vertiginem, Græci verò scothoma appellant. Valeant ergo barbari, qui nodum in scirpo quærunt, scotomiam à vertigine differre volentes. Nam si discrimen vllum ponendum sit in affectione, non in omnibus erit constituendum. Vnde Gal. 4. de rat. victi. in morbis acutis, commentario 43. differre inter se dinon, & scodinon autumat, cùm enim caput circumagi videtur, dinos id est, vertigo vocatur affectio. Cùm autem & præter id, tenebricosus fuerit aspectus, scotodinos, hoc est tenebricosa vertigo dicitur. Fit autem ob inordinatam spiritus flatuosi motionem, qui vel in capite generatur, vel sursum ex infernis extollitur partibus. Qui præter ea, quæ dicta sunt, plura de vertigine volet cognoscere, adeat Gal. loco superius citato, & 3. de loc. affect. nobis enim breuitatem affectantibus hæc satis sunt.

Causa.

Curatio in accessione.

Curatio non potest esse eadem in omnibus, semper tamen, quæ humores, & spiritus immobiles reddunt, conferunt: vt aër temperatus, aut frigidus, & obscurus, quies, cibus frigidus, & astringens, excepta vertigine, quæ à pituita fit, quæ calidis indiget cibis. Sit quoque tenuis victus, quia morbos ex repletione (cuiusmodi est apoplexia) gignit, nisi ex coitu, & fame fiat, in quibus cibi boni, & multi sanguinis sunt necessarij. In omni vertigine nocent alimenta difficilis concoctionis, & vaporosa, & rerum aspectatio, quæ in orbem torquentur, ante quæ celeriter mouentur, despicere ab alto, & ambulare per loca periculosa. Ira, tristitia, & timor maximè nocent. In initio mensæ, quæ aluum molliunt, vt pruna damascena, passæ vuæ sine granis, sunt comedenda: in fine, quæ os ventriculi astringunt, & impediunt ascensum vaporum: vt caro malorum cotoneorum condita, aut coriandrum præparatum. Potus sit aqua ex cinnamomo, & aqua mellis, aut aqua decoctionis coriandri, si fuerit à causa calida. Vinum non bibat, nisi habeat ventriculum imbecillum, aut sit totius corporis defectus. In accessione quies est necessaria, & frictio partium infernarum, & odor rosarum, myrti, & similium, quæ spiritum animalem quiescere faciunt. Si verò accessio fuerit magna, aut longa, vacuatio per acrem clysterem, aut glandem fiat, de quibus capite de epilepsia, aut apoplexia dicemus. Aliquando in ipsa accessione est necessaria sanguinis missio per venæ sectionem, vel per cucurbitulas cum scarificatione, ne transeat in epilepsiam, aut apoplexiam. Extra accessionem, quando est ex sanguine præcedenti debita ratione victus iam dicta, fiet sanguinis missio per sectionem venæ humeralis aut mediæ, si sit magna plenitudo; deinde concoquatur

Victus.

Quæ fugienda.

Reuulsio.

Curatio extra accessionē ex sanguine.

quatur bilis per duos, aut tres dies syrupo rosarum cum decocto coriandir. Post hæc euacuetur bilis hoc, aut simili medicamento. ♃. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. diaprunis solutiui ʒ. iij. ß. syrupi rosarum ℥. j. aquæ buglossæ quod s. misce, & fiat potus: vel fiat vacuatio per ʒ. j. pilularum de rhabarbaro: vltimò fiat corporis refrigeratio, & partium corroboratio per electuarium diarhodon Abbatis cum syrupo rosarum, aut aqua frigida, & astringente: & hepar vngatur ceroto santalato.

Purgatio. Refrigerãtia, & corroborantia.

Ex bile flaua. Quando fit à bile flaua, eadem est curatio dempta sanguinis missione, quæ aut non fit, aut si fiat, minor copia sanguinis in hac, quàm in sanguinea extrahatur.

Ab atra bile. Ab atra bile raró, aut nunquam fit: si autem fiat, inquire eius curationem capite de curatione melancholiæ. Quum est per consensum ventriculi, à quo sæpe nasci solet, vomitus statim est vtilis, quem concitat decoctum seminis raphani, aut anethi, aut atriplicis cum syrupo acetoso, S. aut maiori, vbi opus est oxymelle. S. aut cum vncia vna oxymellis scillitici. Raró in hoc morbo conuenit vomitorium potentius, quia nocet commotio magna. Deinde euacuetur humor, qui est in ventriculo, per propria medicamenta purgantia præcedenti concoctione per rhodomel, aut syrupum de hyssopo, aut oxymel compositũ cum decocto, aut aquis conferentibus. Hiera. S aut pilulæ elephanginæ, aut agaricus trochiscatus aut diaphænicum, aut pilulæ stomachicæ optimè euacuant materiam detentam in ventriculo. Tandem quæ ventriculum corroborant, conferunt, siue sint interna, siue externa: de quibus cap. de curatione imbecil. ventriculi satis copiosè dicemus. Mica panis cum succo malorum cotoneorum sæpè comesta ventriculo vacuo vertiginem tollit.

Per consensum. Vomitus. Euacuatio. Corroboratio.

Si fiet per consensum vteri, aut aliarum partium, suis in locis patefiet curatio.

A pituita. Quando est à pituita (à qua fit sæpe) post victum tenuem & calidum, secundò, decoquatur pituita per medicamenta dicta cap. j. incipiendo à mitioribus: vt est rhodomel, vsque ad valentiora: vt sunt oxymel compositũ, syrupus de quinque radicibus, & oxymel scilliticum cum aquis, aut decoctis conferentibus.

Victus. Concoctio.

Tertiò, vacuantibus pituitam curatur, qualia sunt: agaricus, turbit. Hiera. S & comp. diaphænicon, electuarium indum, & pilulæ de agarico, & alia multa dicta cap. j. Sed quia hic morbus diuturnus esse solet, multis purgationibus est vtendum, sumpto initio à leuioribus ad valentiora, præcedente semper concoctione apta, & debita. Hoc medicamentum

Purgatio. Obseruatio.

rum est medium. ℞. diacatholicon. ℥. ß. Agarici trochiscati ʒ. j. diaphænicon ʒ. iij. ß. rhodomellis ℥. j. decocti saluiæ, quod s. misce, & fiat potus. Hæ pilulæ sæpe deuorantur, sunt efficaces, valéntque plurimùm ad affectum hunc tollendum, & radicitùs euellendum, caput & omnes sensus confirmant. ℞. nucis muscatæ, cubebarum, caryophyllorum, xyli aloës, mastichis an. ʒ. j. cardamomi, spicæ, seminis maioranæ, rutæ, pæoniæ, siseleos, zinziberis, asari, piperis an. ʒ. ß. agarici electi ʒ iiij. colocynthidis. ʒ. iij. myrobolanorum chebulorum ℥. ij. serapini, hellebori an. ʒ. j. salis gemmæ, nitri an ℈. ß. aloës hepaticæ pondus duplum, fiant pilulæ cum benedicta. Harum dosis est drachmæ vnius, & in vsu frequenti scrupuli vnius. Vacuatiuo per loca propinqua, videlicet per nares, & palatum est necessaria in formis diuersis, de quibus dictum est cap. de cephalalgia pituitosa, & cap. de lethargo. copiosiùs tamẽ dicemus de eis cap. de apoplexia, vbi nomina omniũ harũ formarũ, & barbara, & Latina indicabimus.

Pilulæ nobilissimæ.

Deriuatio.

Vltimò, euacuanda est, & resoluenda materia capitis per interna, & externa medicamenta, & cerebrum corroborantia: vt ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mithridati, aut diatrion piperon, aut diagalangæ multis diebus sumpta cum ℥. j. aquæ saluiæ, aut stichados, aut roris marini, aut similis naturæ capitalis in forma aquæ, aut decocti, aut syrupi. Ceruix & caput vnguatur oleo rutæ, aut laurino, aut costino aut ex castoreo. Emplastrum ex ruta scilla, serpillo, satureia, & cepa cum melle, & oleo camomillæ confectum capiti raso admotum cum lana succida omnem vertiginem tollit. Quidam laborans vertigine antiqua, post vacuationem per pilulas cochias curatus fuit lotione assidua capitis rasi decocto camomillæ, & rosarum. In diuturna vertigine, & fermè incurabili est summum auxilium venas non pulsatiles post aures abscindere. Quorumdam experientia probatum auxilium est cauterium prædictarum partium. Passus est quidam vertiginem propemodum insanabilem, amisso fere sensu cap. & cum immenso stupore ob frigus intensum, & post multa remedia, quæ nihil profuerũt, cataplasmata ex sola vrtica toti capiti raso per noctem admoto curatus est, factus postea multis ampullis plenis aquosa pituita, à quibus multa emanauit pituita.

Resolutio, & corroboratio.

Topica.

Exemplum.

Exemplum alterum.

Scholium.

CVm in morbo obtenebrationes.) *Cum visa iudicamus circumuolui, symptoma hoc à Græcis dynos, à Latinis vertigo dicitur. 4. acut. com. 42. cùm autem tenet ricosa simul coram oculis apparent cum visus amissione, scotodino dicitur affectio, à latinis*

Vertigo quid.

vertigo tenebricosa. 4. aphor. cum. 17. prædictæ duæ affectiones ratione maioris & minoris distinguntur: tenebricosa enim vertigo maiorem causam arguit, nempe bilem adustam. Vertigo aliquando è febribus euenit. 4. acutorum sent. 42. conante natura humores euacuare, de qua non agimus modò: sed tantùm de ea, quæ citra febrem contingit. Quæ vel fit ex proprio capitis affectu, vel per consensum. Per proprium affectum fit, cùm humor, qui causa est vertiginis, est in cerebro. Id deprehendes ex eo, quòd nullius partis affectæ signum apparet. Per consensum, cùm à ventriculo, vtero, alia parte est prima mali origo, vt ex signis affectæ partis cognoscere poterimus. Vertigo est symptoma in actione læsa, deprauata scilicet imaginatio, quæ rem quietam circumuolui indicat. Hoc symptoma ex alio sequitur, quod est vitiũ excrementi, cùm inæqualiter mouetur spiritus flatulentus in capite. Vnde intelliges non rectè colligere Lupeium ex 4. acut. com. 42. ex sola ventriculi vellicatione fieri vertiginem: reuera enim illa vellicatio ex humore fit, ex quo excitati vapores vertiginis sunt causa. Neque existimandum est, vt ferè omnes scribunt, vertiginem tunc fieri, cùm spiritus flatulentus in cerebri ventriculis inæqualiter mouetur: sed opus est, vt ille spiritus descendat ad oculum, & ante humorem crystallinum motum illum exerceat: aliter enim non apparebunt res in gyrum moueri. Causa istius motus aut est externa, vt motus in gyrum, & vini potio: aut interna, quæ, vt diximus, vel est in capite, aut in alia parte. Morbus, ad quem sequitur vertigo, est intemperies frigida, in qua diminutus calor flatum excitat.

Vertigo duplex. — Vertigo symptoma. — Lupeius reprehenditur. — Reprehenduntur alij. — Causa motus spiritus in vertigine. — Vertigo à causa frigida fit.

Extra accessionem quando est ex sanguine.] *Cùm omnis vertigo fiat à causa frigida 4. acut. com. 42. quia à calore diminuto spiritus eleuari solent: difficile certè videtur qua ratione plethora vertiginis causa sit, nisi dicamus id fieri, eò quòd à plethora fiant interceptiones venarum, hoc est repletiones, à quibus solet calor obrui, & spiritus non rectè difflari, cùm in vertigine sanguinem mittimus, Aetius præcipit euacuationem aceruatim non esse faciendam, quia vertiginosi facilè concidant: quod non erit seruandum, cùm sanguinis missio iacente homine exercetur.*

De Epilepsia, seu morbo Comitiali.

Cap. VIII.

Morbus comitialis (quem epilepsiam Græci vocant) concussio est omnium corporis partium non perpetua, vt in emprosthotano, opisthotano, & tetano conuulsionis speciebus, sed temporum interuallis accidens: neque hac solùm te ab illis differens, sed mentis quoque, ac sensuum oblæsione: vt auctor est Gal. lib. iij. de loc. affect. cap. v. Cuius tres sunt differentiæ,

Descriptio. — Diuisio.

rentiæ, quarum prima in cerebro per primatim affectionem fit: secunda per consensum ab ore ventriculi : tertia, quæ tamen & ipsa rarò accidit, cùm à parte aliqua incipit affectus post sentiente ægro ad cerebrum vsque ascendit: vt in eo puero accidit, è cuius crure velut frigida quædam aura per coxam, & lumbos in caput tendens quotidie cerebrum afficiebat: visus quoque est (autore Paulo) morbus comitialis ab vtero in quadam muliere, quo tempore vterum gerebat, qui post edito fœtu quieuit. Omnibus tamen his formis commune est, quod cerebrum afficitur. Fit autem hic morbus à crasso humore pituitoso, aut melancholico, spiritus animalis meatum, qui in cerebri ventriculis est, obstruente. Cùm verò per sympathiam, quis laborauerit, simile quiddam cerebrum patitur, ventriculo à re aliqua infestato: nam vt singultire hunc cernimus quoties aut ciborum mole grauatur, aut putres humores ipsum infestant, ita etiam & neruorum principium concuti credibile est, vt à se expellat, quicquid sit, quod à parte primò affectu ad ipsum effertur. Præcedit hunc morbum mœstitia corporis, atque animi inconstantia cum motu minimè voluntario, eorum quæ perceperunt, obliuio, insomniorum visiones turbulentæ, dolor capitis & faciei pallor : lingua præter hæc, inordinatè mouetur, quam etiam nōnulli mordent. Inuadente accessione statim cōcidunt, conuelluntúrque, nōnunquam stertunt, & circumaguntur. Præcipuum verò, ac maximum signum est oris spuma: nā cætera communia sunt & in aliis morbis. Obnoxij huic morbo ante omnes sunt pueri, & inter hos recens in lucē editi, post hos adolescentes, ab his ætate constantes, omniū minimè senes & decrepiti. Hæc affectio proxima est apoplexiæ, cùm idem locus vtrobique laboret & idem humor in causa sit: verum apoplexia ob omnimodā carentiam illius potentiæ, quæ ad neruos defluit, morbus autem comitialis, propter motum vitiosum generatur, vt habet Gal. ij. aph. com. xlv.

Causæ.

Causa humoris biliosi per sympathiā.

Signa.

Morbus comitialis, si hæreditarius fuerit non suscipit curationem: si non fuerit hæreditarius, & cerebrum primò afficitur, difficilis est curatu: præsertim si æger sit natus xxv. annum, affectúsque fuerit ante illam ætatem simili, aut eodem morbo. Infans recens natus (cuius multi fratres in eadem, aut simili ætate perierunt epilepsia) præcedenti priùs optima præuisione in victu materno, si ante primam lactationem parum huius mixturæ acceperit, liberabitur à futura epilepsia. ℞. saccari optimi bene puluerizati ℥. ij. olei sisamini recentis, aut amygdalarum dulcium quod s. misce, & fiat confectio ad modum loch : quæ non solùm ante primam lacta-

Curatio

Infantium curatio præseruans.

Victus.

tionem, sed multis diebus e& sumenda, semper tamen ventriculo vacuo. Aliqui loco olei ponunt butyrum recens, purgat hoc medicamentum prauos humores ventriculi, & intestinorum, à quibus praui vapores ascendunt, epilepsiámque efficiunt. Paulus Ægineta infanti nato ante lac exhibet mel. Nostræ fœminæ Valentinæ consilio medicorum ante lac etiam primùm exhibent cum melle parum decocto puluerem radicis pæoniæ, & fel testudinis, aut parum limoniatæ smaragdorum.

Duo medicamenta præstantissima.

Ego sequutus multorum experientiam hæc duo medicamenta summopere laudo, primum bis, aut ter in die sumptum, alterum verò semel in hebdomada: hæc enim corroborant cerebrum, neruos & ventriculum, & purgant ab eisdem partibus. ℞. limoniatæ smaragdorum. ℥. ij. pulueris radicis pæoniæ maris, & seminis eiusdem an. ʒ. j. coralli rubri præparati ʒ. ij. visci quercini, & cranei humani puluerizati an. ℈. ij. pulueris vermium rubi, & succi rutæ an. ℈. j. corn. cerui vsti & vnicornis an. ℈. ij. pulueris pullorum hirundinis adustorum ʒ. ß. rhodomellis, aut syrupi de hyssopo quod s. misce, & fiat confectio: ex qua sæpe accipiat infans quantitatem vnius castaneæ ℞. Hieræ picræ. S. ℥. ij. agarici trochiscati ʒ. iij. rhodomellis ℥. iij. misce, & fiat confectio. Dosis semel, aut bis in hebdomada cochlearium vnum. Aliquando est necessarius hic aut similis clyster præsertim in accessione ipsa. ℞. decocti rutæ, saluiæ, & roris marini an. ℥. iij ß. olei rutæ ℥. j. ß. hieræ logodionis ʒ. iij. salis. ʒ. j. misce, & fiat clyster. Glandes, seu suppositoria hæc & similia sunt optima: pulueris hieræ picræ. S. ʒ. iij. salis gemæ ʒ. ß. mellis quod sufficit, misce, & fiant duo suppositoria, aut tria. In ipsa quoque accessione frictiones extremorum, vincula dolorifica & cucurbitulæ scapularum sine scarificatione ante primum annum, & post cum scarificatione maximè conferunt. Curantur quoque infantes hoc laborantes morbo cauteriis paruis auribus, & superiori parti ceruicis, quam nonnulli nucam appellant, admotis. Radix pæoniæ maris secta ad modum coronæ collo appensa præseruat ab epilepsia.

Clyster in accessione.
Glãdes.
Auertẽtia, & reuellentia in accessione.

Eandem aut similem vim habet corallium, aut lapis smaragdus, aut hyaspis viridis. At quia infantes, & pueri in nostra vrbe Valentia sæpe laborant hoc morbo, & pereunt, præter dicta in curatione, & præseruatione eorum, his decreui alia non pauca addere. De infanti summo mane postposito lacte, saltem iij. horis, quantitatem vnius ciceris huius mixturæ, & liberabis eum ab epilepsia, Deo fauente. ℞. succi rutæ coch

Diligentior curatio in gratiam Valentinorum.

cochlearium vnum, folia auri numero v. lapidis smaragdi præparati ℥.x. misce. Eandem, aut maiorem habet facultatem notum Plinij auxilium, quod affert Antonius Carthaginensis, vermiculorum lanuginosorum in rubo repertorum, quorum tres aut quatuor lacte, vel aqua mellissæ simul deuorentur. Prodest mirum in modum infantibus hoc medicamentum, accipe cepæ album perforatum, plenum theriaca magna, & croco, decoctum in furno, & ab eo exprimatur succus: cochlearia tria bibat infans, reliquum in forma emplastri ventriculo impone. Confert quoque multum huic infantili morbo ʒ.j. frequenter sumpta hieræ. S. cum decocto roris marini, aut saluiæ. Summè prodest huic morbo puerorum, ventriculo mundificato cochlearium vnum huius syrupi. ℞: florum buglossæ, borraginis, rosarum, radicum, & seminum pæoniæ, gentianæ, limaturæ eboris, vsneæ an. ℥. ß. cranei humani ʒ.ij. croci ℥. x. fiat decoctum in libris iiij. aquæ ad medietatem; de quo colato accipe libram vnam, & cum saccharo sufficienti fiat syrupus.

Syrupus.

Si morbus comitialis fiat ex lacte in ventriculo infantium coagulato, à quo symptomata veneni generantur, hoc cataplasma ventriculo bis aut ter admotum deiicit ventriculi repletionem. ℞. foliorum vlmi p.iij. decoquantur in vrina puerorum & cum vnciis duabus butyri fiat cataplasma: paris, aut maioris facultatis est hoc. ℞. foliorum maluarum, absinthij, & vlmi an.p.ij. decoquantur in vrina hominis, & cum vnciis duabus butyri, & fermenti, & ℥.j. olei nardini fiat cataplasma: quod ter admoueatur ventriculo ante, & retro. Sal cum melle deiicit ventriculi repletionem, siue sit ex lacte coagulato, siue corrupto, vel ab alia causa, autore Gal. v. de sanit. tuenda, & iij. de facultatibus alimentorum, cap. 14. Si mel & sal lacti misceantur, ipsius in ventriculo coagulationem impediunt, fallitur ergo Auicenna fen. 6. lib. 4. tr. 2. c. 21. de congelatione in stomacho, dicens sal ita lactis coagulationem, vel (vt ita dicam) caseationem efficere.

Si ex lacte coagulato in ventriculo.

Sal cum melle.

Error Auicennæ.

Si superioribus non euacuatur lac concretum in ventriculo, neque eius symptomata finiuntur, præbe infanti ℈. ß. coaguli hædi, aut leporis, cum aqua pauca calamenti. Aut da, præsertim grandioribus hanc potionem. ℞. Pulueris calamenti ʒ.j. theriacæ magnæ, & coaguli hœdi an. ℈. ß. aquæ rubeæ tinctorum ℥.j. syrupi acetosi. S. ℥. ß. misce. Hæc coagula, quamuis lac coagulatum non sit, id coagulant, coagulatum verò dissoluunt, & per inferiora, aut per vomitum depellunt, quemadmodum theriaca magna veneno affectos

Potiones.

 curat,

curat,& sanos veneno afficit. Hæc tamen theriaca magna sola (teste Gal. in libello de theriaca ad Pisonem) nocet pueris, præsertim calidis, quia superat vires caloris naturalis, & spiritus infantium,& multùm lætificat,& cordis spiritus dissoluit: mixta tamen cum aliis,& eius parua quantitas dari solet audacter, præsertim in hoc morbo mortem denuntiante.

Vis theriacæ magnæ.

Fœminæ Valentinæ.

Valentinæ fœminæ ad deiiciendam ventriculi infantium plenitudinem,& cruditatem,exhibent mixturam seminis sinapis,milij & sesami cum rhodomelle, & oxysaccara composita, has non damno. Aliæ eis dant puluerem contra indigestionem, qui vulgò dicitur,la Pellejana,quia eius inuentrix fuit fœmina Valentina dicta Pellejana: constat medicamentis calidis, & ferri fęce,quare has minus laudo. Aliæ præbent eis succum bursæ pastoris, quæ à Valentinis nominatur paxeripeu, hoc medicamentum restringit, & non purgat, nisi per accidens, ideóque has damno. Aliæ homicidæ imprudentes infantibus, exhibent cerussam,aut argentum viuum,aut minium, quod medicamentum Betici vulgato prouerbio derident. Aliqui pharmacopolæ eos interficiunt medicamentis valenter purgantibus,quos summè reprehendo,& pœna capitali dignos censeo. Aliquando infantes afficiuntur capitis vlceribus manantibus,& tumoribus aurium,& mandibularum: & aliquando per nares, & palatum mucorem,& excrementa pituitosa depellunt: per has enim vias cerebrum, & nerui deponunt excrementa, quæ retenta parere solent morbum comitialem. Quare errant imperiti medici,& fœminæ, dum hæc curare nituntur. Possem ego in præsentia exempla aliquot adducere, sed breuitatis causa prætereo.

Pellejana damnatur.

Bursa pastoris.

Aduertite in pharmacopolas.

Error emperi corum.

Grandiorum curatio.

Si fuerit æger grandior iam factus, in ipsa accessione summo studio oportet statim eum excitare, ne pereat subitò, aut in apoplexiam incidat: semper tamen considerandum est, an fiat per consensum ventriculi, aut aliarum partium: vt medicus possit iis patribus priùs medicinam facere, de quibus suis locis dicemus. Quæ verò solent laborantem ex accessione excitare,& liberare, sunt vincula extremorum dolorifica, frictiones etiam illarum partium cum sale, & aceto, clysteres acres, & suppositoria valentiora, de quibus cap. de apoplexia loquemur: voces & strepitus magni excitant,quamuis maximi, & repentini soni extra accessionem eam inducere possint, & aliquando mortem inferre, vt contingit filio Matthæi de Gradi, repentino tubarum clangore. Conferunt quoque in ipsa accessione in conspectum ægri illata magna lumina subito capite,

In accessione.

Auertentia.

Exemplum.

& corpore ægri erectis, & apertis palpebris. Si vinciantur dolorificè testes ægroti fiet proculdubiò, vt ab epilepsia excitetur. Hoc quoque medicamentum sæpe naribus admotum idem efficere solet: ♃. succi Cyclamini, pulueris seminis rutæ, & coaguli leporis an ʒ. ij. mouet enim sternutationem, & excitat: sed priùs scindenda est vtraque humeralis, vel inter scapulas per cucurbitulas cum scarificatione sanguis est mittendus. Quòd si prædictis non liberatur ab accessione, naribus impone sæpe parum huius pulueris: ♃ hellebori ʒ. j. castorei, euphorbij, condisi an. ʒ. ß. misce, & fiat puluis.

Deriuãtia.

Ioannes Agricola in lib. quem de Herbis inscripsit, cuiusdam aquæ meminit ex cerasis, quam etiam multi experti sunt, ipsius verba subiiciam. Ex cerasis distillata aqua certissimum statim affert remedium, cùm primum in os epileptici iam paroxismo correpti inditur. Vnde illico reuiuiscit, & eodem temporis puncto surgit liberatus, neque vllo spasmo amplius conuellitur, donec per crementum noua materia aucta, vt fieri solet, alius paroxysmus oriatur. Elicitur hac arte in vas extillationi accommodum, imponuntur çerasa non multò antè decerpta, adhuc succi plena, fiat humoris intra cerasa contenti ex igne mediocri eliquatio, quem diligenter, vt rem pretiosam, atque ære multo redimendam, curabis asseruandam, de quo in os epileptici paroxysmo laborantis coeffundas ʒ. iiij. aut plures, & statim inhibebis impetum violenti morbi. Considerabis tamen ex tribus cerasõrum generibus, ea esse ad hanc distilationem eligenda, quæ Valentinis dicuntur reginalis, dulcia quidem illa plus quàm alia duo genera, quorum alterum magis rubrum, alterum magis nigrum.

Aqua cerasorum

Extra accessionem si fiat à pituita, à qua ferè semper dependet, curatur quinque auxiliorum generibus. Primò victu calefaciente, & exsiccante, vt aëre, natura, aut arte parato, zinzibere, cinnamomo, caryophyllis, rore marino, stæcade, & similibus igni appositis, dummodo hæc non moueant, & detegant epilepsiam, qualia sunt pellis captina, odor hepatis caprini, & suffitus cornu illius, lapis gagates ignitus naribus subiectus conuulsionem concitat. Hoc quoque facit suffitus sulphuris, apium, vt multorum est sententia, quibus videtur Plinius assentire, epilepsiam detegit. Contrarium scribit Gal. libello de puero patiente morbum comitialem, si Galeni sit. Suffitus ex galbano, & odor myrrhæ epilepsiam mouent, præsertim corpore non euacuato, quamuis nonnullis displiceat, cum apud eos, maximè huic morbo conferant, præsertim in declinatione. Dioscorides tamen sentit myr-

Extra accessionem.

Victus.

Mouẽtia epilepsiã

myrrham calfacere, astringere, glutinare, exsiccare, & sopire: nonnulli sunt, qui affirment prædicta & similia medicamenta in accessione ipsa conferre, & intermissione nocere, & detegere, vt dictum est initio huius capitis de theriaca magna, & de coagulo in lactis coagulatione. Cibus sit, qui bonũ, & paucum. & calidum sanguinem efficiat, vt est ius pullorum, columborum agrestium cũ ciceribus nigris, & pauco pipere: & quia solet esse diuturnus hic morbus, & eget multis euacuationibus maiori nutritione & liberaliore opus est. Vtatur ergo turture, perdice, pullo gallinaceo, gallina tenera, lepore paruo, & cuniculo: semper tamen parum piperis, aut cinnamomi, aut zinziberis addatur: aut eruca, aut sinapi melle conditum. Carnes arietinæ sunt bonæ, præsertim in Hispania: capita tamen arietum & hircorum pessima sunt, reperitur in eis succus putridus male olens, à quo forsan fiet epilepsia. Coturnix noxia est in hoc morbo, & forsan Arabes loco eius perdicem scripserunt, quanquam apud eos æquè perdix & coturnix nocent, quia solent laborare epilepsia. Similiter anguilla, pisces, legumina omnia pręter cicera, herbæ frigidę, lacticinia, & omnia vaporosa, & cepæ, allium, & quæ sunt difficilia concoctu maximè obsunt. Cæna sit minor prandio. Potus erit aqua mellis, aut cinnamomi. Si verò habuerit vẽtriculi imbecillitatem, bibat vinum optimum bene aqua dilutum per horam saltem ante potum. Immodica agitatio, & motus nocet præsertim à cibo, coitus quoque & animi perturbationes.

Quæ noceant.

Potus.

Ruulsio.

Præseruatio.

Secundò, sanguinis missione (præsertim si sint signa sanguinis cum pituita) per sectionem duarum simul humeralium, & extrahatur sanguis respondens plenitndini. Si ætas & virium robur absint, extrahatur sanguis per cucurbitas cum scarificatione ex scapulis. Si ex suppressis mensibus, aut hemorrhoidibus genitus est hic morbus, venę tibiarũ, aut pedũ sũt secãdæ, in vere tamẽ magis cõuenit sangninis missio ad pręseruationem.

Cõcoctio

Tertiò, cõcoquentibus pituitam, vt rhodomelle, ozymelle. S. & comp. syrupo de hyssopo, de stæchade, de duabus radicibus, oxymelle scillitico, cum aquis, aut decocto capitali: videlicet, saluiæ, pæoniæ, stæchados, & roris marini, & similium. Hæc materia per multos dies est apparanda, primò mitioribus, secundò post primam purgationem mediis, tertiò post secundam purgationem valentioribus, & si opus fuerit, quartò & quintò.

Purgantia.

Quartò, phlegmagogis, de quibus primo capite diximus, vt drachma vna hieræ. S. cum drachma vna agarici trochiscati facto potu cum decocto, aut aqua capitali, pilula elephanginæ,

de agarico, Hiera composita, benedicta, pilulæ mastichinæ, diaphænicon, electuarium vtrunque indum: pilulæ cochiæ optimè euacuant pituitam. His pilulis sine magna custodia vti poterit: ℞. pilularum cochiarum, agarici trochiscati, & pilularum assaiaretan. ℈.ij. optimi diagridij. g̃. xv. cum aqua pæoniæ fiant pilulæ xv. & aurentur: ad vsum tres pro dosi: aut si magis amat aliam formam: ℞. diacatholicon. ℥.j.ß. diaphænicon ℥.j. agarici trochiscati. ʒ.ij. electuarij indi maioris ʒ.iiij, pulueris rosatæ nouellæ ʒ.ij. rhodomellis, quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis semel in hebdomada cochlearium vnum.

Pilulæ ad vsum.

Confectio.

Quintò, resoluentibus materiam reliquam, & cerebrum calefacientibus, & siccantibus, & roborantibus, ne postea similẽ materiam generet: qualia sunt theriaca magna, mithrydatũ, & diamuscus dulcis, & pliris arcoticon, & conserua acori veri: quorũ drachma vna multis diebus summo manè cum vnciis duabus aquæ, aut decocti, aut syrupi capitalis sumatur, post primam & alias purgationes maximum in hoc genere auxilium erit.

Resolutio.

Sequens quoque confectio est optima in hoc genere omni hora sumpta, præsertim manè: ℞. limoniatæ smaragdorum. ℥.j. ß. diamusci vtriusque an. ℥. ß. theriacæ magnæ ʒ.ij. pulueris galangæ, calami aromatici, & radicis pæoniæ an. ʒiij. cranei humani ʒ. j. syrupi de stæchade quod satis est, misce, & fiat confectio. Hoc electuarium est mirabile: ℞. pulueris rosatæ nouellæ, & aromatici rosati an. ʒ.j. ß. pulueris calami aromatici, & galangæ an. ℈. ij. pulueris cranei humani, & coralli rubri præparati an. ℈.j. sacchari dissoluti in aqua pæonitæ quod s. misce, & fiat electuarium in tabulis. Curatur hic morbus radice eryngij cum melle condita, si multis diebus comedatur: aut sequenti conserua: carnis radicis pæoniæ, & eryngij priùs benè decoctæ lib. mellis quod s. misce, & fiat conserua: adde pulueris galangæ, & calami aromatici, & cinnamomi an. ʒ. iij Nicolaus Florentinus vir magni nominis nostris temporibus curauit nobilem quandam xl. annos natam, quæ ab infantia affecta fuit eodem morbo (quod Gordonius tanquam difficile non credit) hoc medicamento: ℞. herbæ sancti Pauli, seu paralesis (hæc dicitur à Gattinaria costus, seu pipella, & à Dioscoride Phlomitis, & est verbasculum) m. iij. & cum iusta mellis parte fiat conserua, cuius cuilibet libræ adde pulueris caryophyllorum, pyrethri, & radicis pæoniæ an. ʒ.iiij. Dosis est vnciæ ß. cum aqua aut syrupo capitali. Vncia vna & semis aquæ herbæ prædictæ cum pauco saccharo, si triginta diebus bibatur, curat hunc morbum. Eandem habet vim oleum terebinthinæ, si in quantitate medij

Confectio optima.

Electuariũ mirabile.

Radix eryngij.

Conserua.

Obserua.

medij cochlearij sumatur. Drachma vna sequentis pulueris est eiusdem fermè facultatis. ℞.cinnamomi electi, galangæ, spicæ, nardi an.ʒ.ß.pulueris cranei humani ʒ.j.ß.misce.

Cauteria laudantur. Laudatum & expertum remedium in hoc sunt cauteria actualia, & potentialia suturæ coronali admota, euacuant à parte affecta. Probatum est aliquos epilepticos vulneribus capitis affectos, curatis vulneribus nunquam in morbum comitialem recidisse. *Scillæ vis.* Medicamentum ex scilla est in hoc morbo summum remedium, præcedenti tamen priùs euacuatione consentanea, autore Gal. in libello de puero morbo comitiali laborante, quod omnes post Galen. experti sunt. Accipe cæpe narcissi diuisum in partes minimas, ponatúrque in vase vitreo, in quo priùs mel conseruatum fuerit, luto, aut alia re bene obturato, & *Confectio ex scilla.* per quadraginta dies caniculares soli exponatur, & singulis quibúsque diebus multùm moueatur, & agitetur: quo tempore exacto, accipe liquorem ex scilla expressum, & cum sufficienti mellis quantitate fiat confectio. Cuius dosis in iuuenibus, & senibus sit cochlearium vnum in singulos dies: puerorum verò dosis à quarto anno vsque ad decimum quartum erit dimidium cochlearij. *Consilium.* Infantibus recens natis vsque ad quartum, & quintum annum minimè conuenit: illorum enim ætas non fert huius medicamenti valentem facultatem: neque potest vacuationes necessarias priùs tolerare. In periculosis remediis non laudo audaces medicos: hoc enim auxilio infantem, & canem recens natos subitò mori vidimus.

Scholium.

Duobus modis fit Epilepsia. MOrbus comitialis.] *Cùm Galenus Epilepsiam appellat conuulsionem, nomine conuulsionis motum conuulsiuum intelligit. Epilepsia duobus modis fit; primo, proprio cerebri affectu, secundo per consensum: Vallesius lib. 13. de loc. affect. Omnem Epilepsiam ait fieri ab humore crasso obstruente cerebri ventriculos, ac proinde miratur qua ratione possit fieri per consensum.* *Vallesij lapsus.* *Non animaduertens solam eam Epilepsiam, quæ est propria cerebri passio, à dictis humoribus fieri, eam verò quæ per consensum fit à vapore, aut alteratione ad cerebrum ascendente, ipsúmque irritante ad eius expulsionem.* *Ventriculi qui obstruũtur in epilepsia.* *Est tamen aduertendum epilepsiã fieri ab humore crasso obstruente cerebri ventriculos, non omnes, sed secundum aut tertium: nunquam enim fit, ab obstructione anteriorũ ventriculorum: ratio est, quia in epilepsia debet impediri transitus spiritus animalis, quod in obstructione anteriorum ventriculorum non contingit. Ex his multorum errores effugies. Primò Rondeletij:*

qui

qui epilepsiam sentit fieri ex obstructione meatuum, qui in anterioribus cerebri ventriculis pituitam ad glandulam huic rei dicatam expurgant. Quoniam etsi demus talem obstructionem, & pituitam in anterioribus ventriculis detentam, cùm non sit prohibitus transitus spiritus ad principium spinalis medullæ, non sequetur Epilepsia. Secundus error est eiusdem existimantis obstructionem cerebri, quæ Epilepsiæ causa est, à tenui humore etiam fieri: reuera enim hoc repugnat naturæ humoris tenuis, qui penetrare potest, & non obstruere. Tum hoc etiã repugnat curationi eius epilepsiæ, quæ est propria cerebri passio ab obstructione pendẽs: hæc enim attenuantibus crassos humores, & incidentibus glutinosos perficitur, quorum nullum humori tenui conuenit. Tertius error adhuc maior est Ioannis Langij, qui sentit Epilepsiam aliquando fieri ab obstructione à vapore crasso orta. Qua enim ratione vapor impediet transitum spirituum? Epilepsia proximè accedit ad apoplexiã, eò quòd obstructio incepta facilè poterit crasso humore addito perfici. Aduenit hæc frequenter pueris, cùm septimestres sunt, & perseuerat. vsque ad annos pubertatis. 2. aph. sent. 45. lib. 5. sent. 7. pueris aduenit frequenter ob voracitatem, & robur facultatis expultricis. Cessat autem in pubertate ob magnam mutationem, quæ viris ab ætate & coitu contingit, mulieribus verò ex menstrua purgatipne. Post pueros frequenter hoc malum adolescentibus euenit, omnium minimè senibus, quia cùm languidam habeant expultricem facultatem, non facilè mouetur ad expellendum rei alicuius molestiam, quod Lupeius non animaduertit.

Rondeletius labitur in duobus.

Langij error.

Epilepsia accedit ad apoplexiam.

In quibus ætatibus adueniat.

Morbus comitialis si hæreditarius.] *Cùm sani homines sanos, & ægri ægros generent: Epilepsia hæreditaria erit, cum patre, aut matre ea affectis, filius imbecillitatem capitis contrahit: hæc (quãuis ab autore incurabilis fiat) curari potest roborato capite, & optimo victu. Præseruantur ab ea pueri, quorum fratres simile malo perierunt, melle cum pauco fœniculo cocto & despumato, & postea permixto cum oleo amygdalarum dulciũ. Mel enim cum fœniculo attenuat crassos humores, & eos cõcoquit, oleum verò amygdalinũ fluidam aluum seruat. Præterea ex medicamentis, quæ laudantur ab autore, primum exhibendum non est: quia si pueri exiguum alimentũ, etsi familiare, non possunt ferre in ventriculo, qua ratione medicamentum ex tam variis & multis inutilibus rebus commixtum ferre poterunt? Præsertim cùm supradictum ex melle medicamentum id efficiat. Tum si in officinis habemus paratos syrupos pituitam incidentes & melancholiam attenuantes, ad quid cranеum humanum, smaragdus puluis vermium rubi, & similia? Certè hic, & similes viri cùm ad manum habeant medicamenta, vt admirationi sint, ad ea quæ difficulter parantur, & cum minori*

Hæreditaria epilepsia.

Præseruatio.

nori vtilitate, ne dicam incommodo confugiunt. Secundum medicamentum auctoris, si in ventriculo non sit pituitosus humor collectus, optimum est. Tertium vero, quòd incipit, ℞. succi rutæ, est omittendum: in eo enim auri folia inutilia, & smaragdus maximè lædens obstruendo, & incrassando humorem ingrediantur, omittere etiam oportet Plinij medicamentum. Et in summa qui existimant aliqua esse medicamenta, quæ epilepsiam curant occulta vi, decipiuntur maximè. Quia hic morbus manifestus est, nempe obstructio, aut res cerebro contraria: siue sit alteratio, siue vapor, remedia ergo erunt etiam manifesta agentia, qualia sunt illa, quæ morbo contrariantur.

Epilepsia non habet medicamenta toto tẽperamẽto operantia.

Si morbus comitialis fiat ex lacte.] *Epilepsiam ex lactis corruptione curabis, prius interdicendo lac, deinde purgando ventriculum puluere hiera picra, & rhodomelle si validus puer sit, ita vt sit ʒ. aut ʒ. j. & ß. pulueris, & rhodomellis ℥. ß. cum decocto fœniculi: in grandioribus puluere prædicto & terebentina ʒ. ij. cum decocto prædicto. Suppositorio reuellere poteris à ventriculo, ex ʒ. j. pul. hieræ. 5. Gal. faciens duo suppositoria in sufficienti quantitate mellis, & addendo vnicuique, si opus fuerit, salis gemmæ g̃. ij. Neque opus erit vti coagulis, cùm habeamus oximel Rhodomel, & alia similia lac coagulatum dissoluentia.*

Epilepsia ex lactis corruptione.

Valentinæ fœminæ.] *Hanc plenitudinem commodè deponemus hoc medicamento. ℞. hieræ. 5. Gal. ʒ. j. oxizaccari. 5. ℥. j. decocti hordei, quod s. misce, & fiat potio.*

Plenitudo ventriculi.

Extra accessionem si fiat.] *Omnia calida & euaporantia, quia calefaciunt cerebrum, & vapore illud replent, fugienda sunt. Sanguis mittendus est ex cephalica, vt reuellamus à capite, & euacuemus ex cerebri ventriculis, venæ enim cerebri inanitæ humorem attrahent ex eius ventriculis.*

Euaporantia fugienda.

Quintò, resoluentibus materiam.] *Nullum præstantius remedium curat Epilepsiam, quam sit optima victus ratio, & locus etiam siccus. Quòd si aliquis habeat Epilepsiam, cuius curationis nulla sit spes, huic opus erit tempore veris sanguinem mittere ex parte longinquiori, ex pede scilicet vt reuellamus: tunc enim nullus est adhuc in capite affectus postulans euacuationem. Purgatione etiam & optimo victu vtentes, accessio epilepsiæ, non ita frequenter, vt solebat, neque cum tanta molestia apprehendet.*

In desperata epilepsia aliquid agendũ.

De melancholia. CAP. IX.

Descriptio.

MElancholia quædam est mentis alienatio citra febrem ab humore melancholico proueniens qui mentis sedem,

quæ

quæ cerebrum est, occupat, & eius temperiem immutat. Trifariam ea fit, vt autor est Galen. Interdum enim vniuerso, qui in venis continetur, sanguine melancholico affecto, cerebrum ipsum communem etiam totius corporis noxam sentiens ob generale vitium afficitur: nonnunquam vero reliquo sanguine naturam seruante, & innocuo existente, solus is qui in cerebro inuenitur, dignus est, qui notetur, cùm in melancholicam naturam sit alteratus. Quod bifariam contingit: aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet genitus est, cùm videlicet internus calor, aut bilem, aut crassum, atrúmque sanguinem superassauerit. Quæ sanè distinctio non parum ad curationem conducit. Siquidem vbi vniuersus corporis sanguis melancholicus extiterit, auspicari curationem à sanguinis missione conuenit: vbi verò solùm is, qui in cerebro continetur, infirmus (quantum ad hanc attinet dispositionem) secta vena non indiget, quamuis ob aliam causam secari possit, quod aut propter plethoriam erit faciendum, aut præseruationis gratia, vt Ætius opinatur.

Causæ & diuisio.

Est præterea tertium melancholiæ genus, quod à ventriculo oritur, medicis plerisque hypochondriacum flatuosúmque nominatum, propter ascendentem in cerebrum melancholicam quandam exhalationem similem ei, quæ oculorum suffusiones inducit.

Signa communia.

Operæ pretium autem erit, communes primum notas recensere, post ad peculiares deuenire. Sunt verò communes notæ, metus tristitia, hominum odium, & auersio. Variæ præterea sunt melancholicorum imaginationes: alij se fictilia vasa arbitrantur esse: alij animalia bruta, alij mortem expetunt: quam sibi non rarò consciscunt: simul etiam & perhorrescunt eandem, atque abominantur: quod admiratione magis dignum est. Nonnulli semper rident, Democritum imitati, alij Heraclitum referentes, in perpetuo sunt luctu. Sunt qui se Deo plenos, & cœlesti numine afflatos opinentur, futuráque prædicere posse. Sed longum esset omnes horum imaginationes recensere, & longius multo omnium causas reddere, cùm hæc vna res ex earum genere sit, quæ fieri non possunt. Verùm si quis exercere se in hac contemplatione vellet, licebit sanè illi per me, verum ea lege, vt philosophiæ conuenientia dicat, verbi gratia siccitatem, in eo qui se testam esse credebat, causam explicabit: in eo verò, qui se caput non habere arbitratur, & leuitatem, quam spiritus eleuatus præstabat. In cuius curationem, præter alia dicitur excogitasse Philotimus pileum plumbeum, cuius pondere oppressus

Signa particularia.

ſus caput ſe habere intelligeret. Iam ad peculiares notas accedamus. Eos qui per conſenſum totius corporis melancholici fiunt, hæc ſequuntur, graciles ſunt, malicentíque, venas habent latas, hirti ſunt, ſqualent, duri, nigri, aliquando rufi nonnunquam flaui, denique vndequaque & ex toto melancholici apparent, ídque aut propria natura, aut propter vigilias, ſollicitudines, iras, mœrorem, ciborum vſum & anteactam victus rationem, quæ ad torrendum ſanguinem, & in melancholicum conuertendum aptiſſima eſt. Quæ poſtquam optimè conſideraueris, cubiti inſuper venam ſecato (certiſſimam enim hinc coniecturam facies) ſecabis autem mediam: quod ſi emanans ſanguis melancholicus ſit, pro laborantis viribus educatur, ſin purus & ſincerus, nequaquam: ſumpto hinc argumento, quòd ſolùm is, qui cerebrum occupat, ſit melancholicus: qui aliter eſt, educendus. Hipochondriaca melancholia ſic dignoſcitur. Primò enim ſtomachi accidentia emergunt, flatus inquam gurgulationes, cruditates, eructationes acidæ, & alui deſiccatio, & ab egeſtionibus, vomitu, & eructatione percepta leuitas, & quod æger omnes moleſtias circa hypochondria verſantes percipiat.

Victus ratio.

Initio quinque auxiliorum generibus ſanatur, nam confirmata ægrè, aut omnino nunquam curari poteſt. Primò, victu humectante, & in actiuis temperato, vt eſt ius arietis, & gallinæ cum borragine, aut bugloſſa alteratum. Bibat vinum bugloſſatum, id eſt, habens radicem bugloſſæ, rubrum, medium in ætate, & ſubſtantia, bene dilutum aqua. Quæ atram bilem gignunt, maximè nocent, vt ſalſa omnia, caro ceruina, hircina, bubula & leporina, niſi hæc tria animalia eſſent propinqua ortui: tunc ratione humoris optimi ſunt alimenti. Legumina quoque nocent, & multum calida, qualia ſunt eruca, ſinapi, piper, zingiber, & ſimilia. Animi perturbationes, & coitus immodicus ſatis nocent, aliquando tamen prodeſt, ſi moderatus ſit: præſertim ſi ex ſemine detento, & corrupto profectus fuerit hic morbus. Blandè iis inſeruiendum eſt, aliquando tamen acribus ſunt increpandi & tractandi, ſed perpetuò cautè. Nam aliqui ſunt obiurgandi, verberandi & vinciendi, ne manus violentas medico, aut aliis inferant. Sæpe oportet obſeruare melancholici phantaſiam, & imaginationem. Si quis enim eorum mente ſua informet & fingat, in ventre ſe habere ranas, aut ſerpentes (vt quidam melancholici iam figurarunt) promittat medicus ſe animalia illa facilè expulſurum, & poſt purgantis medicamenti effectum ea animalia deiectionibus immixta viua ægroto oſten

Cibi melancholici.

ostendat. Si æger cibum, potúmque fastidiat, ei omnia fermè genera alimentorum, vt licebit, sunt offerenda, vt possit gratum sibi accipere. Si verò nihil, aut parum comederit, hoc nutriatur clystere. ℞. iuris gallinæ, decoctionis florum cordialium lib. j. oleorum violarum & amygdalarum dulcium an. ℥. ij. butyri recentis, & cassiæ fistularis præparatæ an. ℥. j. vitellorum ouorum nu. 2. misce, & fiat clyster. Nutriatur quoque bonis odoribus, præcipuè hac mixtura sæpe naribus admota. ℞. succi pomorum redolentium lib. j. aquæ rosarum ℥. iij. vini albi optimi, & bene olentis ℥. j. ß. misce. Somnus conciliandus est iis, quia longa est eorum vigilia, & maximè eis nocet. Quod si lactuca, & lac seminis papaueris non possint somnum inducere, tibiæ, & pedes sæpe lauentur decocto lactucæ, violarum, foliorum salicis, & arundinum, corticum papaueris albi, & iuschiami. Naribus quoque & fronti, aut temporibus admouenda sunt olea violarum, aut papaueris, aut vnguentum populeon.

Clyster nutriēs.

Sōnum inducentia.

Topica soporifera.

Secundò, apparantibus atram bilem syrupo de pomis, de buglossa, de borragine, de fumaria. S. & comp. de epithymo cum duplo aquarum, aut decocti buglossæ, barraginis, fumariæ, lupulorum, scolopendriæ. Hæc tamen multis diebus sunt bibenda quia terrestris est, & admodum resistit atra bilis.

Præparatio.

Tertiò, vacuantibus melancholiam, quæ si sit sanguinea, aut cum præsentia sanguinis: & si fiat per consensum totius, statim à legitima & iusta victus ratione est vena media seu communis secanda, autore Gal. iij. de loc. affect. cap. vj. sanguinísque tantum extrahendum est, quantum respondeat plenitudini: cum ex repressis mensibus, aut hæmorroidibus inhibitis nascitur, venæ tibiarum, aut pedum sunt incidendæ, & in confirmata iam & veteri frontis vena aperienda erit. Vacuanda quoque erit lenibus & clementibus, qualia sunt epithymus, & aqua casei, & myrobalani indi: vt ℞. pulueris epithymi ʒ. ij. aquæ casei ℥. iiij. misce: vel epithymi ℥. ß. corticum myrobalanorum indorum. ʒ. j. ß. fiat decoctum in vnciis sex seri caprini, donec vnciæ duæ consumantur. Deinde valentioribus, vt folliculis, sene, diasene, confectione medicaminis quod scripsit Hamec, pilulis indis, & de fumoterræ. Multi quoque lapidem armenum, & lapidem stellatum, seu lazuli laudant in purgando hoc humore, sed ego his non auderem vti simplicibus, neque in compositione, quia primus incognitus est, secundus verò est malignus, nisi fuerit bene electus, & præparatus lapis stellatus, in die tamen purgationis per pilulas ab opere bibat æger decoctum fructuum,

Vacuatio.

Sectio venæ.

Quæ vena secanda.

Purgatio lenis.

Valentior.

Decoctum.

die purgationis sumendam.

fructuum, & florum humectantium: vt sunt vuæ passæ sine granis, pruna damascena, violæ, borrago, & similia: ne intemperies sicca à medicamento sicco multum intendatur. Quia morbus hic est diuturnus, necessaria est vacuatiuo freques, quæ fiet optimè hac confectione. ℞. cassiæ fistulæ præparatæ ℥. ij. confectionis medicaminis Hamec, & diasenæ an. ℥. j. conseruæ

Cõfectio

borraginis. ℥. ß. pulueris diarhodon abbatis. ʒ. ij. syr. buglossæ, q. s. m. & fiat confectio. dosis est cochlearia duo semel in hebdomada. Puluis hic optimus & ferme diuinus est, expertúsque à multis grauissimis medicis, & eo multi melancholici curati sunt. ℞. epithymi ʒ. iiij. lapidis lazuli optimi, agarici trochiscati an. ʒ ij. scammoni. ʒ. j. caryophyllorum numero 20. misce, & da. ʒ. ij. cum sero ouino, aut caprino, aut aqua borraginis, aut buglossæ: hoc medicamentum dilige, & eo vtere, si vis salutem ægris restituere, & honores assequi. Dicitur à quibusdam puluis benedictus.

Puluis saluberrimus.

Laudes huius pulueris.

Auersio.

Quartò auertentibus à cerebro & corde ad ignobiles partes: vt partium extremarum frictionibus, vinculis, fotu ex decocto rerum parum calidarum, cucurbitulis, balneis, & clysteribus: vt hoc: ℞. maluarum, fumariæ, borraginis, lupulorum an. m. j. epithymi, senæ an. ʒ. iij. fiat decoctum. de quo accipe lib. j. cassiæ fistularis præparatæ ʒ. j. olei violarum & sesaminis an. ʒ. ij. salis. ʒ. ij. misce, & fiat clyster.

Clyster.

Discutiẽtia, corroborãtia, & alterantia.

Quintò, reliquias resoluentibus, & corroborantibus caput & cor & tandem humectantibus, & intemperiem capitis & totius siccam sanantibus, primum fit per diamuscum dulce, & amarum, per electuarium de gemmis, per electuarium lætificans, Rhasis in quantitate drachmarum duarum, cum aqua buglossæ. Fit etiam resolutio, & illarum partium principum corroboratio per hanc confectionem. ℞. margaritarum ʒ. ß. hyacinthorum, zaphirorum, smaragdorum, vtriusque corallij an. ℈. ß. cinnamomi, macis, galangæ, nucis muscatæ an. ℈. j. caryophyllorum, piperis longi cubebarum, ligni aloès, storacis, calamithæ, seminis basiliconis an. ℈. ß. croci ℈. j. musci ambræ an. gr. iiij. sacchari candi, carnium vuarum passarum an. ℥. j. conseruæ borraginis, & buglossæ an. ℥. j. aquæ rosarum, muscatæ sac ℥. j. chari optimi, quod sat est, misce & fiat confectio: dosis quolibet mane drachmarũ trium cum vnciis tribus aquæ buglossæ. Corroborant etiam caput auellanæ & amygdalæ tostæ à cibo, & coriandrum præparatum, & sequens pileum, ℞. coriandri præparati ℥. ij. rosarum, florum borraginis, buglossæ, & violarum an. ℥. ß. cubebarum, nucis muscatæ, stechados, maioranæ, anthos an. ℈. j. corticum papa

Cõfectio

Simplicia roborantia caput.

Pileum co roborans.

papaueris albi ʒ.iij.in puluerem redigantur omnia,& fiat pileũ,

Intemperies sicca curatur balneo totius capitis ex maluis, violis,althea,lactucis,borragine & buglossa, capitibus & intestinis veruecum. Capiti raso admoueatur butyrum recens,& farina hordei, vel hoc vnguentum, quod spinæ etiam admouendum est ad totius humectationem. ℞. olei amygdalarum dulcium ℥. ij, olei violarum,& papaueris an.℥.j.ß. butyri recentis ℥.j.mucilaginis altheæ & fœnugræci an.℥.ij. axungiæ gallinæ ʒ iij.ceræ quod s. misce,& fiat vnguentum.

Alteratio.

Vnguentum humectans

Si fit per consensum partium circa hypochondria, habita ratione victus iam dicta superiùs, cui addes in hac & in omni carnem accipitris,cum succo maioranæ, quæ habet miram facultatem in curanda melancholia, & pulli noctuæ. Est etiam experta in curatione eius aqua per distillationem ex muribus boni pastus cum gallina & aquis cordialibus facta, forsan est in muribus vis,& natura curandi hunc morbum, quemadmodum in accipitre,qui accipiter nutritur muribus. In præcedenti quoque euacuatione, & aliis multis remediis præter sanguinis missionem,quia raro in hac confert,summoperè est resoluendus flatuosus spiritus, quod primò & præcipuè fiet per clysterem hunc, & similem,tertio quoque die iniectum. ℞. blitis. matricariæ, cuscuthæ, melissæ, maioranæ an. m. ß. polypodij, senæ,carthami an. ℥. j. epithymi, thymi an. ℥. ß. ameos seminis aneti, seminis fœnuculi & carui an. ℥. iij. fiat decoctum,de quo accipe ℔. 1. cui adde diasenæ,hieræ logodionis, & confectionis medicaminis Hamec.an ℥.ß.olei camomillæ, & de lilio an. ℥. ij. salis.ʒ. ij. misce. Spiritus flatuosus dissipatur fotu ex camomilla, meliloto, calendula, rore marino, radicibus quinque diureticis, seminibus anethi, fœniculi, cymini, ameos, carui, & baccis lauri ventriculo semper vacuo,saltem bis in die, & post fotum quotidiè ad dissipandum flatum venter vngatur hoc vnguento.℞. olei anethi, de lilio,laurini & rutæ an. ℥. j. pulueris rosatæ nouellæ & diacymini an. ʒ.ij. ceræ quod sufficit,misce & fiat vnguentum. Si ante cibum comedat cochlearium vnum huius pulueris, flatus valenter dissipatur.℞. coriandri præparati ℥.j. pulueris buglossæ ℥. ß. cinamomi electi, cortici citri, seminis fœniculi, anisi, & carui, an. ʒ. iij. origani ʒ. ij. ligni aloës ℥. j. sacchari ℥. iiij. misce, & fiat puluis. Syrupus sequens est ad flatum dissipandum accommodatissimus, & caput cum corde corroborandum. ℞. serici crudi ʒ. ij. seminis basiliconis, caryophyllorum, foliorum citri an. ℥. j. corticum mali cidonei & corticum citri an. ʒ. iiij.radicum buglossæ, nu. 7. foliorum buglossæ m. iiij. fiat

Hypochõdriaca curatio.

Accipitris & murium vis.

Clyster flatus discutiens.

Topica.

Fotus.

Vnguentum.

Puluis.

Syrupus dissipans flatus,& firmans caput.

decoctũ in quantitate debita aquæ, de qua accipe quantitatem conuenientẽ ad lib. iiij. optimi sacchari, & fiat syrupus, aromatizetur hoc puluere mastichis, zinziberis, galangæ, zedoariæ, spicæ an. ʒ. ij. ligni aloës, caryophyllorum, nucis muscatæ, an. ʒ. j. musci, ambræ an. ℈. j. Dosis. ℥. ij. Pauperes tamen loco eius, & diuites si velint vtãtur electuario rosatæ nouellæ, aromatico rosato, diacymino, & similibus. Si melancholia fiat per consensũ hepatis, aut splenis, aut vteri, aut aliarũ partiũ curatis illis facilis erit curatio huius morbi, de quibus suis in locis agemus.

Pauperibus vtilia.

Scholium.

MElancholia quædã est.] *Melancholia hoc in loco, non humorẽ, sed affectum è causa nomen assumentẽ significat. Est enim deliriũ sine febre cũ metu & tristitia. In hac definitione deliriũ est genus, quo cõmunicat cum phrenitide & mania. Reliquis verò partibus melancholia ab eis distinguitur, quia phrenitis est cum febre, mania sine metu & mæstitia. Pars affecta est cerebrũ, vt constat ex actione eius læsa. In ea j. n. imaginatio est deprauata, multipliciter tamen 2. de caus. symp. cap. vltimo, ita vt stultorum infinitus sit numerus. Morbus ad quẽ sequitur (loquentes de ea quæ proprius affectus) est intẽperies frigida, & sicca cerebri ex melancholico humore orta. Humor melancholicus, cùm non solũ habeat generationẽ ex hepate frigido, sed ex caliditate sanguinis tenuem partem consumente: proinde non est mirandũ si per febriles morbos multi melancholici fiant. Melancholia hæc aut fit per proprium affectũ, aut per consensum. Per propriũ affectũ euenit, quãdo humor melancholicus in ipso cerebro continetur. Quod bifariam contingit, primò cùm melancholia ibi generatur, secundò cùm aliunde fluit. In cerebro generatur à caliditate sanguinem excitante, eúmque melancholicum efficiente, vnde corriges locum lib. 3. de loc. affec. c. 6. qui sic habet. In cerebro (hoc enim sub audiendum est) melancholicus humor genitus est, cum videlicet internus calor, aut flauam bilem, aut crassum atrúmque sanguinem assauit. Delendum enim est totum hoc* (aut flauam bilem, aut) *quia flaua bilis assata fit atra bilis, non autem melancholia. Aliunde fluit melancholicus humor cum lien (à quo expurgatur) minùs rectè ipsum attrahit: Aut iecur multã generat melãcholiã, aut, cùm ab alia causa in venis coaceruatur, tunc enim in cerebro, languidum si sit, colligitur. Per consensum excitatur melancholia, quando ex hypochondriis ortum habet, quam solent medici hypochondriacam nominare. Hanc melancholia morbi diuisionem consideramus propter curationem; quia si in toto corpore contineatur sanguis melancholicus, secabimus venã, vt reuellamus à cerebro. Si*

Quid melancholia.

Morbus in epilepsia.

Duplex melancholia.

Corrigitur Gal. locus.

verò

verò in hoc affectu solus sanguis, qui est in cerebro melancholicus sit, abstinendum erit à vena sectione, euacuemus optimum sanguinem, & qui necessarius est ad coctionem melancholici humoris: nisi ipsum eduxeris ratione plethora.

Est præterea tertium melancholiæ genus.] *Melancholia per consensum hac est. Quæ fit à vaporibus melancholicis ex venis vẽtriculi ascendentibus ad caput, etiamsi non sint acres: unde hac in parte errauit Iacotius. Hic autẽ melancholicus humor in venis ventriculi detentus, & obstructionẽ faciens aliquando putrescit, & aliquando non. Si putrescit, calorem in illis venis generat, quẽ intellexit nomine inflammationis Diocles, non autem phlegmonẽ, ut multi malè voluerunt, eritque cum siti. Quòd si hæc putredo effatu digna sit, Melancholia habebit febrem adiunctam. Si humor in venis prædictis non putrescat, ichores melancholici ad ventriculũ descendẽtes acidum ructum, lædéntque eius coctionẽ: cúmque error primæ coctionis non possit emendari in secunda, corpus malè nutritũ gracilescet.*

Melan-cholia per con-sensum.

Melancholiæ signa communia sunt metus, & mœstitia, si multũ perseuerent, 6. aph. sent. 23. adde tamen sine causa manifesta: signa communia hæc dicuntur, quia conueniunt melancholiæ, quæ est proprius affectus, & illi quæ per consensum accidit. Causa tristitiæ & timoris est cerebri, & spiritus animalis (qui ex sua natura debet esse lucidus) obtenebratio. Hæc autem, in ea quæ fit per propriũ affectum, ab humore, at in illa, quæ lege consortij accidit, à vapore nigro pendet. Quòd autem hæc sit optima causa Gal, 2. de caus. symp. cap. vltimo, exemplo ostendit: si enim tenebræ externæ timorem & mœstitiam inducunt, nónne meliùs id efficient illæ, quæ internæ sunt? Dices non metus, & mœstitia sunt cordis passiones; cur ergo causam earum in cerebro collocamus? Respondeo, ex opinione mali ortum habere prædictas passiones, spiritum autem denigratum deprauare imaginationem, ita ut excitet opinionem mali præsentis & futuri, & hac ratione incutere timorem & tristitiam.

Melan-cholia si-gna.

Quintò, reliquas resoluentibus.] *Si in melancholia, quæ proprius est cerebri affectus, intemperiem & frigidam & siccã habemus in cerebro, debemus ergo cerebrum humectare, & ex eo humore euacuare, quod commodè præstat balneum, caput etiam tonsum lauabimus decocto ex capite arietino, chamomillo, violis, fœnugræco, & floribus buglossæ. Hinc videbis errorem auctoris, & aliorum practicorum caput roborantium in hoc affectu confectione per os assumpta, longa quidem, & ex rebus siccis constituta. Si enim cerebrũ humectandũ est, qua ratione hi id exsiccant? tum si ex capite debemus euacuare humorem, topicis id præstandũ erit, & non internis. Debet præterea medicus in melancholia lienem roborare, ut attrahat melancholicũ succum, quod præstabit oleo de absinthio & aliis.*

Male auctorem, & alios practicos in melãcholia explicãtia propinare.

Lapsus auctoris. Si sit per consensum partium.] *Ea quæ dicit auctor de carne accipitris, muribus, & pullis noctuæ, falsa cùm sint omittantur: quia hypochondriaca hæc affectio ratione cognoscitur, ac proinde remedia ratione inuenta, & nō experientia admittet.* *Curatio melancholiæ hypocondriacæ.* *Curabitur ergo victus ratione humectante, secundò humor obstructionem in venis ventriculi efficiens præparabitur syrupis, in prima melancholia ab autore propositis: ita vt illa, in qua putredinē habet humor (quam ex siti colligemus) misceamus syrupum endiuiæ compositum cum decocto endiuiæ, borraginis, & aliorum, quæ aliquantulū refrigerāt.* *Purgatio.* *Tertiò, hoc medicamento purgabimus. ℞. pul. hieræ picræ. ʒ. iij. aut iiij. cōfectionis hamec ʒ. ij. dissoluātur in decoctione hordei q. s. & fiat potio. Hamec melancholiā educit, at hiera serosos & tenues humores in ventriculo cōtentos, & simul ipsum roborat, ne eos recipiat, poteritque frequenter vti hoc medicamento. ℞. pul. hieræ. 5. Gal. ʒ. iiij rhodomellis. ℥. j. cum aqua fœniculi q. s. duobus tamē aut tribus diebus præassumpta decoctione ex hordeorum cortice, & fœniculo parata.* *Vnguēta ad lienē.* *lien vngatur hoc vnguento, quod corroborat ipsum, & attenuāt humorem melancholicū. ℞. olei absinthij, de capparibus, tamaricis & ireos. ana. ℥. j. ß. ammoniaci dissoluti in aceto ℥. iij. brioniæ ʒ. iij. massæ emplastri de meliloto loco ceræ q. s. fiat vnguentum.* *Ad animi deliquium.* *Et cùm aliquādo ex flatu in hac affectione fiat animi deliquiū vtemur hoc medicamento. ℞. confectionis Gentilis contra melancholiam ℥. ij. conseruæ borraginis ℥. j. misce: hæc cum aqua melissæ accipienda est. cui, si vigiliis molestetur æger, adde syrupi papaueris. ℥. j.*

De Incubone. CAP. X.

Descriptio. INcubo, vel incubus, quem Græci ephialtem appellant: sumpta quidem appellatione vel ab eius nominis viro, aut quod magis credibile est, à vocis significatione, cùm hoc morbo correpti inuadi se ab alio opinentur: porrò & à Themisone pnigamon, aut pnigalion dicitur: quod præfocari ægrotantes videātur. Vtut tamen nominetur, malum est, vbi aliquis in somno opprimi se, & incumbente quadam mole, teneri arbitratur. Cæterùm oritur is morbus à crapula potissimum, & iugi in ventriculo cruditate, vaporibus nimirum inde in cerebrum ascendentibus, qui & ipsū obruant, & iter spiritibus animalibus aut facultati animali per neruos occludant. *Signa.* Qui sic affecti sunt, tardè admodum difficiléque mouentur, torpent in somno, cùm in corpus cerebri facultas non defluat, suppressam vocem aut frustra conantur rumpere, aut incertā, inarticulatámque reddunt. Ad hæc suffocari se imaginantur; & ab ingruente aliquo detineri, denique ea omnia, quæ vigilantes epileptici perpetiuntur, hæc eadem per quietem perferunt, qui hac molestantur affectione. Cum summa tandem

anxietate tenuiori facto spiritu,& in halitu digesto discussóve, & reseratis cerebri meatibus subitò expergefiunt. Succurrendum huic malo est incipienti, si enim semel inualuerit, graues sæpe affectiones parit, Epilepsiam scilicet, Maniam, & Apoplexiam, cum horum velut præludium quoddam sit, autore Ætio. Hic tamen si inter somnum, & vigiliam superuenerit, malus est, deterior verò si cum sudore frigido.

Curatio.

Curatio eius similis est curationi morbi comitialis, quamuis mitior, semper tamen æger à somno excitetur violenter, & cum increpatione, sæpe quoque fiat in eo vacuatio per Hieram S.Galeni,& agaricum trochiscatum.

Scholium.

Sentẽtia aliquorũ de incubone.

INcubo vel incubus.] *In incubone cerebrum læsum esse confirmant medici ex actionibus eius læsis, quæ sunt, imaginatio sensus & motus. Imaginationem læsam colligunt, quia qui hoc malo detinentur, existimant quiddam sibi incumbere. Quamuis id Rondoletius & alij ad plenitudinem venarum thoracis referant. Sẽsus etiam læsus est, quia vt aiunt, is in somno torpidus est, sicut & motus volũtatis difficilis. Ex his aliqua falsa sunt: imprimis, quod ait Rondoletius stare non potest, quia si plenitudo est in thorace, sensum grauitatis inducit in vigilia, non autem in somno, in quo mens aliò intenta est. Adde hanc plethoram non lædere imaginationem. Falsum etiam est, id quod ij dicunt, in incubone scilicet actiones sensus & motus lædi: dicere enim esse sensum in hoc malo affectis, cũ dormiunt, torpidum, nonne ridiculum est? quasi in aliis dormientibus sit acutus? Quod autem motus læsus non sit, constat ex eo, quod brachia & crura mouent, respirant etiam. Vnde dicendum est, Incubonem esse symptoma, in actione læsa principe. Est enim imaginatio deprauata, quæ contigit ex speciebus rei alicuius suffocantis, & opprimentis, in cerebro motis. Tunc enim existimant se esse oppressos, ita vt, si velint loqui, quasi detineantur. Dices cur in vigilia non contingit? Respondeo, non esse necessum, vt quæ in somno, eadẽ in vigilia afficiant: somniamus enim dormientes, & non vigilantes. Videamus modò, quem morbum sequatur hoc symptoma. Aliqui existimant, morbum esse obstructionẽ ventriculorum cerebri: & hi differunt, quia multi existimant obstructionem hanc esse, in anterioribus ventriculis, aut in principio spinalis medullæ ab humore factã. Alij sequuti Possidonium à vaporibus frigidis & crassis spiritus animales per neruos ferri prohibentibus, eam fieri sentiunt. Qui omnes errant maximè: nam si tãta est obstructio, vt impediat transitũ spirituum, fiet ergo caros epilepsia, aut apoplexia. Tum si obstructio est incubus, cerebrum afficitur non vt similiaris pars, sed vt instrumenta,*

Rondoletius refutatur.

Refutãtur aliqui.

Quid sit incubo.

Morbus ad quem sequitur.

Refutãtur aliqui.

menta, vt Altomarius ex Ætio probat: qua ergo ratione erit læsa imaginatio? Sententia Possidonij nulla ratione potest admitti, non enim potest ratio capere modũ, quo vapor possit impedire transitum alicuius substantiæ, cum sit tenuis, & sicut aër facilè cedens. His omissis dicimus, in incubo, si cerebrũ afficiatur proprio affectu, morbum esse intemperiem frigidam & siccam: si verò per consensum, morbũ esse, aut in via: si vapor, ex obstructione venarum ventriculi ascendat: aut tumorem præter naturam, si scyrrum lienis sequatur.

Vera sẽtentia.

Inde colliges errorem multorum medicorum sentientium hunc affectum fieri à Dæmone, ducti in hanc sententiam ex eo, quod quidam Dæmones appellentur à Theologis incubi. Hi enim etiã si hoc nomine appellentur, non quia hunc affectum efficiant: sed à coitu, quia assumentes aërea corpora, sub virorum forma mulieribus incubent sicut & succubi appellantur illi Dæmones, qui fœminam mentientes, viris succumbunt. Et ex horum coitu natos fuisse gigantes multi ex Theologis affirmarunt. Ex supradictis intelligis quam malè omnes causam istius morbi ad crapulam & cruditates referant, cum hæc nunquam imaginationem lædant.

Error multorum.

Curabitur hic morbus ea ratione, qua melancholia.

De iis qui amore insaniunt. Cap. XI.

Ex amore posse aliquos insanire argumento est Antiochus Seleuci filius, qui Stratonicam nouercam miserè deperiuit, atque alij quamplurimi, quorũ frequens est in historiis mentio, & in poëtarum monumentis non rara, quamuis sub fabularum inuolucro. Est verò (vt Ouidius cecinit), amor res plena soliciti timoris: solicitudo autem, vt ait Paul. Ægineta, animi quædã affectio, cum videlicet ratiocinatio in vehementi, ac laborioso quodam motu constituitur. Occasionẽ huic morbo exhibet res ipsa amata. Deprehenditur malũ, quia oculi concaui fiunt, lachrymas nullas ostendunt, sed voluptate quasi perpetua perfusi apparent, agitantur & subsiliunt identidem palpebræ, & aliis omnibus corporis partibus illæsis ac consistentibus, solùm hi amantibus concidunt. Pulsus peculiaris huic morbo nullus est, quod medicorũ aliqui sunt opinati, sed quales solent esse illorum, qui multis solicitudinibus sũt impliciti. Erasistrati denique arte oportet vti, vt morbus ex toto detegatur. Præcipua huius morbi curatio tradita est capite de curatione melãcholiæ, præter illa, duo sunt maxima ramedia eorum, qui amore insaniunt, primũ & firmissimum dare ei, quam diligit. Cum hoc non suppetat, alterum est necessarium, & primò stude, ne fiat melancholicus, per ea quæ dixi

Descriptio.

Descriptio solicitudinis.

Nota.

Curatio.

Præseruatio.

diximus cap. 9. nam ipsi imaginationem læsam habent, & aliquoties rationem, quare statim fugiat: absentia enim & aliorum rerum occupatio est summum remedium, autore Ouidio libello de remedio amoris.

Auersio

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Da vacua menti, quo teneatur opus.

Consule igitur Poëtam eo in libro. Necessariæ ergo sunt venationes, piscationes, ludi, instrumenta musica, ambulatio per loca viridia & iucunda, vbi aues & philomelæ resonant, communicatio, & frequens cum amicis, & consanguineis confabulatio prodest: & tandem opitulatur multùm profectio ad lóginquas regiones, præcipuè ad insignes vrbes, vt Valentiam & Barchinonam apud Hispanos: Lutetiam Parisiorum apud Gallos, & Romam Christianorum caput, quod si hæc non satis sint cum Ouidio.

Hortor vt & pariter binas habeatis amicas,
Fortior est plures si quis habere potest.

Et post hæc omnia sic finit curationem Ouidius,

Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
Successore nouo vincitur omnis amor.

Aliquando curatur hæc insania ebrietate, & coitu non immodicis.

Scholium cap. seq.

Error multorũ circa essentiam apoplexiæ.

ATtonitum morbum Græci.] *Malè video ferè omnes medicos apoplexiam definientes, priuationem sensus & motus in toto corpore, hac enim ratione, qui vulneratus vsque ad cerebri ventres repente concidit sine sensu, & motu, tum & plegmono de cerebri dispositione affectus apoplexiam habebit. Quod, quàm falsum sit, optima eius definitio ostendet. Est apoplexia sensus, & motus amissio in toto corpore, ob impeditum transitum spirituum animalium facta. Prima parte definitionis, apoplexia cum paralysi conuenit: Secunda verò ab ea distinguitur, cũ paralysis non habeat sensus & motus defectũ in toto corpore. Vltima verò parte separamus apoplexiã ab ea sensus & motus priuatione, quæ etsi in toto corpore fiat, euenit tamẽ ex dissipatione spirituũ animaliũ: qualis est illa, de qua loquitur Gal. 7. de placitis, quæ sequitur cerebri vulnus vsque ad vẽtriculos penetrãs: ab ea etiã, quæ fit ex repletione venarũ & arteriarũ cerebri, quæ cõtingit ex consũptione spirituũ animaliũ cerebri, eueniẽte ex eo, quod spiritus vitales ex arterijs nõ possint ad cerebri ventriculos descẽdere. Causa apoplexiæ est, quicquid replet cerebri vẽtres, ita vt nõ possit animalis spiritus permeare, hæc autẽ repletio, aut si mauis obstructio, fit ab humore crasso pituita scilicet, aut melancholia, aut à phlegmone maxima tenuis me-*

Apoplexiæ definitio.

Causa apoplexiæ.

meningis, ita vt eius magnitudo internũ cerebri meatum repleat. Quæ vera cum sint, non est quod sequaris Valesij sententiã lib. 7. epid. com. 83. scriptam: quæ sentis ab omni humore fieri apoplexiã. & quod peius est, quasdã apoplecticas passiones à crasso flatu admitti: quia bilis flaua, tenuis cùm sit, permeabit per meatũ, non autẽ obstruet. Quod autẽ non obstruat vapor, superiori scholio diximus. Obstructio (quæ morbus est in via) in apoplexia magna est, ac proinde Gal. lib. 3. de loc. affect. in apoplexia corpus cerebri magis lædi, quam ventriculos scribit, quasi dicat, cerebrum, vt est instrumentum, lædi, quia totus ventriculus est repletus: cum enim totus nõ repletur, vt in epilepsia euenit, tunc læsos vẽtriculos appellat Gal. & non corpus cerebri læsum. Et quanuis Gal. aliquando per corpus cerebri eius substantiã similarẽ intelligat, malè Valles. 5. epid. com. 47. explicat, quid sit vergere humorẽ ad corpus, aut ad animã: non enim vergere ad corpus cerebri, est vergere ad eius superficiẽ externã & vergere ad animã ad internã: cũ pars externa & interna cerebri, idem habeant temperamentũ, in quo animã constituit Gal. & nos animæ instrumentũ. In apoplexia aliquando seruatur respiratio, aliquãdo non. & inde ortæ sunt differẽtiæ apoplexiæ, à Gal. traditæ 2. li. aph. com. 42. ex quibus tres sunt apoplexiæ illius, quæ fortis dicitur: quarta debilis est. Prima differẽtia ea est, in qua prohibita est respiratio, quæ curationẽ non admitit sed citò interficit, tandiu in ea viuentes ægros, quandiu illi qui præfocati moriuntur. Secunda differentia apoplexiæ est cum violenter respirant. Tertia in qua nõ est violenta respiratio, inæqualis tamen & inordinata. Vltima (quã debilẽ appellauimus) cum respiratio aliquẽ seruat ordinẽ. Et hæc, inquit Gal. si debitè fiant necessaria, citò curatur. Quod cũ sit contra aphoris. in quo * Hipp. debilẽ apoplexiã non facile curari scribit, proinde vbi est citò, legẽdum est, fortè, ex græco codice. Vel si seruemus lectionẽ per citò curari, intelligemus, statim in paralysim transire. Hic trãsitus euenit humore penetrante neruorum substantiã, & hoc nomine impediẽte facultatis alterationẽ. Quod in epilepsia nõ contingit, quia humor eã generans ita crassus est, vt nõ possit peruadere neruos. Obijcies Gale. 4. li. de ratione victus in acutis com. 27. Epilepsiã in paralysim finiri scripsisse. Respõdeo verũ hoc esse sed rarò euenire: id autem quod rarũ est, cũ contemnat Galenus ac si non esset, ideo in libr. 4. de locis affect. c. 2. epilepsiã nũquã in paral. finiri existimauit.

Lapsus Vallesij.

Cur in apoplexia dicatur corpus cerebri læsũ

Lapsus Vallesij.

Differentiæ apoplexiæ vnde oriantur.

Explicatur Gal.

Apoplexia trãsit in paralysim nõ epilepsia.

Sanguinea apoplexia) Sanguineæ apoplexiæ meminit, cuius hactenus manifestè saltem nõ fecit mẽtionẽ. Nos verò ex his quæ diximus, vario modo curãdã apoplexiã intelligemus. Si apoplexia fiat ex phlegmone tenuis meningis, curabimus eã primò sanguinẽ mittes, & applicãtes capiti repellẽtia: & vt sũmatim dicamus ea præstabi-

Apoplexiæ curatio.

stabimus, quæ c. de phrenitide diximus, vtentes tamen digerentibus in declinatione, quia humor non habet eã tenuitatẽ, vt possit sine his exhalare. Aduertendum tamẽ est, practicos in sanguinis missione in qualibet apoplexia facta hunc seruare ordinem. Primò secant venam saphenam aut poplitis, quia amplior est, deinde cephalicam, & tertiò venam frontis, vel vt Rondoletius, Hollerius, & alij facere iubent, venam iugularem, ita vt fiat exigua plaga ob hæmorragiæ metum. Cæterùm mirandum est de his hominibus, rationem curandi non aduertentibus: si enim est affectus cerebro, quam rectitudinem seruabit cum ipso vena pedis. Præterea quis ausus erit venam iugularam secare, si legat Gal. lib. 5. metho. imaginarum venarum sectionem formidantem propter periculum, quod imminet: quia in harum sectione sanguis aut non potest, aut difficilè saltem supprimitur: ita vt immineat periculum transuersæ sectionis in vena. Adde in sectione venæ semper imperandam esse magnam plagam, ne sanguis tenuis relicto crasso effluat. Vltimò id quod de sectione venæ frontis & linguæ imperant, in angina, dolore capitis diuturno, & similibus locum habet: non autem in apoplexia, in qua ob breuitatem hæc remedia carent occasione. Nos sequuti Galeni doctrinam semper secamus cephalicam, & meritò, quia hac ratione ex loco affecto citò, & multũ euacuamus.

Reprehẽduntur practici in sãguinis missione.

Vera sententia de sanguinis missione in apoplexia.

Pituitosa apoplexia.) *Vt plurimũ fit apoplexia ex pituita, quæ multa solet in cerebro frigido ex natura abundare. In cuius curatione auctor nullam fecit mentionẽ sanguinis missionis, sentiens cũ multis barbaris, hanc inutilem esse, cum abundet pituita, & absit plethora: quasi solũ in plethora sit sanguis mittendus. Solent autẽ cõmuniter medici, apoplexiã hãc curare clysteribus acribus, medicamentis vomitũ cientibus, & purgatione. Acribus vtuntur clysteribus, existimantes eos à toto corpore purgari. Quod possunt probare ex 4. lib. acut. com. 20. vbi ait Gal. autorem illius lib. in dicta sententia in Angina clysterem purgatorium exhibere, non vt solũ alimenti extrementa, sed & vt passum locum euacuaret: Vomitu vtuntur, vt deponant plenitudinẽ vẽtriculi: purgatione verò, vt pituita, quæ morbi causa est, euacuetur: hæc est illorũ sententia vndequaque peccans. Primò in acribus clysteribus, ex validè purgantibus constructis: hi enim solùm euacuant ex intestinis, & primis venis, non ex toto corpore: quod ratione confirmamus, & autoritate. Ratio hæc est, medicamentum, purgans vt agat, debet in actum reduci: sed per clysterem iniectum non potest reduci in actum, ergo neque purgare. Maior manifesta est ex eo, quòd medicamentũ purgans potestate tale est. Minorem confirmamus ex natura acris medicamenti, quod statim irritat intestina, & proinde expellitur. Autoritas, quæ hoc ipsum probamus, ex Gal. desumpta est. 4. lib.*

Reprehẽditur curatio apoplexiæ pituitosæ.

Clysteres non euacuãt ex toto corpore.

aph. com. 2. vbi propositis medicamentis errhina & apophlegmatisma appellatis, quæ ex parte nempe cerebro euacuant: addit, clysterem quoque ex hoc genere facis. Si ergo clyster ex parte euacuat. intestinis scilicet & primis venis, qua ratione in apoplexia: Hoc primo vtũtur medicamẽto, quod neque affectũ, neque eius causam respicit. Ad id quod ex 4. acut. adferunt satisfacimus, dicẽtes Galenũ solùm scribere id, quod instituit auctor illius lib. (qui non est Hippocrates) non autẽ hoc approbare, potissimũ cum sit contra rationẽ. Errant secundo supradicti medici in medicamentis vomitorijs, quia cum hæc solũ ventriculũ euacuent, non curabunt apoplexiã, quæ est cerebri affectus. Vltimò statim in principio purgantes crassè peccare videntur: nã si æger est in accessione apoplexiæ, nõ poterit purgans medicamentũ deglutire. Si post accessionẽ, iã non apoplexia, cũ terminata sit in paralysim. Dices purgati tunc humorẽ pituitosũ: si hoc affirmas, non etiã effugies: nã aut ille humor est in venis, aut in ventriculis cerebri. Si est solũ in venis, iã non curas affectũ vrgentẽ, morbum scilicet, qui est obstructio cerebri. Si verò humor est in cerebri ventriculis, cũ extra venas diffusus sit in parte contentus, per proprios meatus partis debet euacuari. Adde humorẽ esse firmatũ in parte, ac proinde post coctionẽ esse euacuandũ. Quæ cũ ita sint, inde videbitis quantũ erret ille, qui non curans à bono præceptore methodũ curandi perdiscere, ad eos libros, quos practicos vocant, confugit: hic enim præterquã quod decipietur passim, multos interficiet. Curabitur ergo apoplexia ex humore crasso facta hoc modo, methodo rationali. Apoplexia est symptoma, actio scilicet abolita sensus & motus. Morbus, ad quẽ sequitur, est obstructio ventriculorum cerebri, tertij vel quarti. Causa istius morbi est humor pituitosus, ex venis ad ventres cerebri descendens. Sunt ergo tres affectus complicati in hac apoplexia, symptoma, morbus, & causa morbi: ex his affectibus actio læsa cum habet suam essentiam in fieri, & ab alio dependentem, non poterit curari contrariis. Oportebit ergo vrgentiori succurrere, nempe obstructioni, & si possimus, non negligentes causam. Hæc commodè præstabit sanguinis missio ex cephalica vena, quæ (præterquam quod potest exerceri in accessione & post accessionem) reuellit & euacuat ex loco affecto: reuellit enim humorem fluentem ad cerebrũ, euacuat autem ex cerebri ventriculis: venæ enim tenuis meningis & cerebri inanitæ attrahent ex ventriculis humorem. Dubitabis, si ventriculus est plenus, nonne à sanguinis missione abstinebis, cũ eã impediat, ne crudus humor feratur ad venas: Respõdeo, nos sanguinẽ mittere propter vrgentẽ affectũ, noxa enim illa, quæ ex cruditate sequetur, deinde poterit emẽdari: quod quamuis ex Galeni methodo curãdi colligamus, habemus tamen Gatinariã aucto-

In principio apoplexiæ, non est purgãdum.

Apoplexia ex humore crasso facta vera curatio.

Dubiũ.

auctorem ex Arabum familia subscriptorem, qui c. de phrenitide in principio (inquit) secanda vena est etiam ventriculo pleno. Finita accessione apoplexia, quando iam terminata est in paralysim, considerabimus, an æger habeat inclinationem ad somnum, quam si habeat, etiam sanguinem mittemus, non ratione paralysis, quæ morbus longus est, sed ratione apoplexiæ, non præsentis, sed eius quæ futura timetur: oportet enim magis inanire venas cerebri, ne ex ipsis fluat pituita, quod simul cucurbitulis & frictionibus præstabimus. Quo tempore clysterem parabimus acrem, & euacuentur pituitosa excrementa ab intestinis & primis venis. ℞. centauræ minoris. m. j. furfuris, fœniculi, anethi, seminis lini, ana. pug. j. decoquantur in sufficienti quantitate aquæ, de colatura sume lib. 2. in quam dissolue, hieræ logodionis ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei rutacei ℥. iij.

Finita apoplexia in paralysim quid faciendum.

De Apoplexia. Cap. XII.

ATtonitum morbum Græci apoplexiam nominant, est autem apoplexia animalium functionũ in vniuerso corpore subita cessatio, cum videlicet omnes pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi vim amiserunt propter noxam communi neruorum origini cerebro inquam illatam. Hæc eadem cùm alterutram tantùm partem infestauerit, dextram nempe, aut sinistram, Hemiplexia & paralysis Græcè, resolutio Latinè dicitur, de qua sequenti capite sumus dicturi. Initium huic morbo dare procatarcticæ causæ sæpenumerò consueuere, cum videlicet caput alicuius, aut casu, aut vehementi aliquo ictu vulneratum est, aut aliqua alia re percussum. Tunc enim ad eam partem humores confluunt, vt quæ propter ingentem cerebri concussionem eos ad se venire permittat. Aëris quoque admodum frigidi occursus eandem solet noxam cerebro inferre. Nam & caput, spongiæ instar velut manibus apprehensum constringit: & illius humores, atque excrementa in internos cerebri meatus cumulatim retrudit. Magna tamen ex parte à causis internis prouenit, nempe à copiosa pituita, quæ nihil aliud est, quàm frigidus quidam, crassus atque viscidus humor, qui cerebri ventriculos confertim & semel impletos ita obturat, vt animalibus spiritibus nequaquã peruios esse patiatur. Quod si, vnde generatus sit hic humor, quæsieris, meminisse debes, quæ superiùs cùm de cephalalgia agebamus, dicta sunt, & quòd nimiæ cruditates, crebræque potissimum ebrietates huiusmodi succos peperere.

Descriptio.

Causa.

Porrò tam grauis hæc affectio est, vt probè de ea scripserit veræ medicinæ vetustissimus autor Hippocr. Apoplexiam fortem soluere est impossibile, debilem verò non facilè, cum

illa statim interficiat, hæc verò in paralysim transiens non nisi longo tempore curetur. Interficit autem propter respirationis læsionem, à qua etiam hoc habet, vt vel fortis, vel debilis dicatur. Nam si prohibita sit penitus transpiratio, maxima est & acutissima apoplexia, sicut omnium maximè debilis, quæ parum habet in anhelitu impedimenti, quæ inter has duas interiacent, pro vt magis ad alterutram accedunt, fortiores aut debiliores dicentur. Læditur verò maximè anhelitus, cùm priuatur: quando verò respiramus, sed magna cum vi læsus sanè est, & tunc anhelitus, sed minus, minus etiam cum neque intentus, neque violentus est: inæqualis tamen atque inordinatus. Præter hæc etiam intermissus editur, omnium tamen minimè cùm aliquem seruat ordinem. Et mirari quidem subit, quomodo musculis omnibus feratis, & motu carentibus in apoplexiis illi, qui respirationi inseruiunt, quamuis difficulter moueantur, tamen plerunque. Videtur autem hoc fieri propter respirandi necessitatem, quæ neruorum vim excitat ad operationem. Præcedit hunc morbum (autore Paulo) capitis confertus, & acutus dolor, venarum, quæ in iugulo sunt elatio, vertigo oculorum, incerti & discurrentes lucis splendores, extremarum partium sine causa refrigerationes, dentium stridores, in somno lotium emittitur atrum, paucum, & farinaceum habens sedimentum.

Nota præsentis morbi. Signa.

Qui iam in hoc malo sunt sensu omnino carentes (vt Ætius ait) mortui viuunt, quapropter clausis oculis dormientium more decumbunt stertentes. Opprimi hoc mali genere senes, atque eos maximè qui temperatione sunt magis pituitosa: quod si iuuenem, & æstiuo tempore corripuerit, maxima est apoplexia, & quæ magnam arguat causam, vt ex aphorismo 34. sectionis secundæ didicimus.

Curatio sanguinea.

Reuulsio.

Sanguinea apoplexia tribus remediorum generibus curatur. Primò reuellentibus, vt secta vena basilica primum, si magna est plenitudo, aut vtraque cephalica simul: quia seruata rectitudine in morbo breuissimo & fortissimo cephalicæ sectio est vtilior. Frictionibus totius corporis, præcipuè partium infernarum, & earundem ligaturis dolorificis, lotionibus calidis, cucurbitulis, sine scarificatione primò, deinde cum scarificatione, clysteribus, & glandibus acribus, minùs tamen potentibus quàm in pituitosa.

Deriuatio.

Secundò, vacuantibus materiam cerebri, & ventriculorum eius iterum secta vna, aut duabus cephalicis, pòst vena frontis. Deinceps fit vacuatio per hoc, vel simile medicamentum. ℞. hieræ picræ. S. ℥. j. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. rhodomellis ℥. j. aquæ cichoreæ. q. s. misce, & fiat potus.

Tertiò,

Tertiò, alterantibus intemperiem calidam à sanguine relictam: vt oleo & aceto rosatis, & similibus: quæ initio non conducunt (quamuis repellant) propter obstructionem. Electuarium diarhodon. abbatis est in hoc genere optimum. *Alteratio.*

Pituitosa apoplexia, quæ ferè semper fit, curatur quatuor auxiliorum generibus, primò, victu tenuissimo, præsertim primis tribus diebus, deinde solo iure pullorum columbi cum ciceribus nigris, & pipere nutriatur, & aqua mellis, & nucleis pineis saccharo conditis. *Pituitosa. Victus.*

Secundò auertentibus, vt acribus clysteribus caput & pituitam vacuantibus, qualis est hic: ℞. vtriusque cyclamini, centaureæ minoris, hellebori albi, colocynthidis in ligatura positæ an. m.j. fiat decoctum in lib. tribus aquæ ad consumptionem duarum, cuius ℥. vj. in anum mittantur, & si citò ab ano elabantur, rursus repetantur, & infundantur, donec humorum copia vnà cum clystere deiiciatur, sequens clyster est optimus, & potens. ℞. saluiæ, roris marini, stechados, rutæ, hyssopi, & pulegij an. p.j. fiat decoctum, de quo accipe libram vnam, cui adde hieræ logodionis ℥.j. pilularum cochiarum ʒ.j. olei rutæ & de lilio an. ℥.ij. salis gemmæ ʒ.j. ß. misce, & fiat clyster. Glandes acres quoque auertunt, & euacuant, & maximè sunt necessariæ præcipuè cùm clyster accipi, aut retineri non potest, quales sunt hæ: ℞. pulueris Hieræ logodionis ʒ. v. salis gemmæ, colocynthidis, & hellebori an. ʒ.j. mellis q.s. misce, & fiant tria suppositoria filo appensa. *Auersio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam crudam (quia hic morbus est acutissimus, dependens à materia fixa in membro principe, & ideò quodammodo turgida, quare moram, & tempus apparandi non concedit) etiam valentibus, & largioribus medicamentis purgantibus: virtus enim expultrix in iis est sopita, & meatus angusti, vt sanguis & spiritus per ipsos permeare non possint. Huiusmodi sunt pilulæ cochiæ, pilulæ fœtidæ, pilulæ de sarcocolla & euphorbio, dissolutæ ʒ.j. ß. earum cum ℥.ij. aquæ stechados, & ℥.j. syrupi de hyssopo: aut fiat vacuatio per hunc aut similem potum: ℞. electuarij indi maioris ʒ. iiij. agarici trochiscati ℥.j. rhodomellis. ℥.j. aquæ saluiæ quod sufficit, misce, & fiat potus. Deinde fiat vacuatio per loca propinqua gargarizatu, vulgò gargarisma dicitur, & errhinis (quæ dicuntur à medicis & pharmacopolis barbaris nasalia, aut caputpurgia) & sternutamentis & apophlegmatismis, quæ à nostris dicuntur masticatoria. Hæc, quia magnam agitationem propè affectam partem efficiunt, nocent ante vacuationem vniuersalem, aut totius corporis, nisi in maxima necessitate, vbi timetur subitò mors. *Purgatio sine præparatione in moris. Potus. Deriuatio. Auerte.*

Errhina,

Errhina, seu caputpurgia medicamenta, quæ sternutamenta efficiunt, aut sunt.

Mitiora, vt { Aquæ capitales distillatæ, anagallidis vtriusque succus, ceparum succus, cyclamini succus, brassicæ succus, succus siclæ, succus foliorum enulæ campanæ. Aut,

Valentiora, vt { Ireos succus, marrubij succus, radicis nigellæ succus, hellebori succus, radicis agrestis, cucumeris succus, castoreum, piper, helleborum album, euphorbium.

Apophlegmatismi. Apophlegmatismi (vocant nostri masticatoria) aut sunt,

Mitiores, vt { Hyssopus, origanum, thymus, pulegium, capares:

Valentiores, vt { Synapi, mastix, radix acori, zinziber, piper, pyrethrum.

Hoc schemate continetur cognitio medicamētorum à capite purgantium per proxima loca, tam habentium facultatem mitem. & clementem, quàm eorum, quæ sunt valent facultate prędita: quorum formas tyronibus in hunc modum describemus. Gargarizatus clementis formula: ℞. maioranæ, origani, saluiæ, roris marini, stæchados an. p. j. fiat decoctum in lib. ij. aquæ donec tertia pars absumatur, cuius colaturæ adde rhodomellis, oxymellis compositi an. ʒ. iiij. misce, & fiat gargarizatus. Valentioris formula est: ℞. aquarum saluiæ, stæchados, betonicæ, roris marini an. ℥. iij. aquæ vitæ ℥. j. hieræ S. ℥. j. mithridati, & theriacæ magnæ an. ʒ. ij. oxymellis scillitici ℥. ij. syrupi acetosi S. & rhodomellis an. ℥. iij. misce, & fiat gargaryzatus, quo sæpe os & palatum abluatur. Formula errhini solidi mitioris est hæc: ℞. pulueris maioranæ, saluię, piperis, caryphyllorum & nucis muscatæ an. ʒ j. terebinthinæ & ceræ, quod s. misce, & fiant errhina, seu nasalia effigiem pyramidis referentia. Valentioris errhini formula hæc est: ℞. pulueris pyrethri, piperis lōgi, hellebori, castorei an. ʒ. j. terebinthinę & cęræ an. q. s. misce, & fiat errhina, seu nasalia formâ pyramidis, quę naribus imponantur.

Formulæ omnium. Forma errhini liquidi, seu caputpurgij mitioris: ℞. succi betæ, brassicæ, & ciclamyni an. ℥. iij. misce. Valentioris formula hęc est: ℞. succi ireos, marrubij & cucumeris syluestris an. ℥. ij. pulueris nigellæ, & piperis an. ʒ. j. pulueris hellebori & euphorbij an. ʒ. ß. misce, & huius parum naribus instilletur. Forma pulueris hæc medicamenta naribus immissa sternutamenta efficiunt, & caput purgant.

For-

Forma apophlegatiſmi, ſeu maſticatorij minoris hæc eſt. ℞. pulueris piperis, maſtichis, zinziberis & galãgæ an. ʒ. ß. origani, thymi, pulegij an. ʒ. j. cum oxymelle S. & pauca cera, fiant formulæ ad magnitudinem lupinorum. Valentioris formula hæc eſt. ℞. pulueris ſinapis, ſtafiſagriæ, piperis, & pyrethri an. ʒ. j. ß. hellebori ʒ. j. cum oxymelle ſcillitico & cera, fiant formulæ ad magnitudinem lupinorum, quorum vnus in ore detineatur ſemper & manducetur.

Topica. Poſt hæc capiti raſo admoueatur hoc vnguentum, ſeu ſinapiſmum. ℞. olei coſtini, caſtorei, & de euphorbio an ℥. j. pulueris ſinapis, euphorbij, & ſerapini an. ʒ. j. aceti cochlearium vnum, ceræ quod ſufficit, miſce, & fiat vnguentum. Demum frixorium ferreum, ſeu candentem ſartaginem tantopere oportet capiti admoueri, vt capilli ægri comburi videantur.

Obſeruatio. Mortis, aut vitæ exploratio. Et quia ab hac apoplexia, quæ debilis vocatur, multi euadunt, non omnes (Galeno teſte) quibus ſigna lethalia ſunt, moriuntur: multi etiam citra expectationem vllam ſanantur, quia accidunt monſtra in rerum natura: ad cognoſcendum viuat ne, an mortuus ſit æger, cum ſit ſimillimus mortuis. obſeruanda erũt hæc ſigna, quæ à reſpiratione colliguntur, priuſquam operi manum admoueamus, ne vſu veniat nobis quod aliquibus medicis, qui in mortui aluum clyſterem infuderunt, & venam cadaueris iuſſerunt ſecari. Si lana carpta, aut goſſipium carptum naribus, aut ori admota, vel candela accenſa, aut cyathus aquæ plenus pectori etiam appoſitus moueantur, vitæ certiſſimnm eſt indicium. Speculum quoque terſiſſimum ori & naribus admotum, ſi maculetur, reſpirationem & vitam teſtatur: & quamuis nulla indicia vitæ appareant, ſi fuerit æger imbecillus, aut ſuapte natura frigidus, non eſt ſepeliendus niſi poſt tres dies. Illo enim ſpatio mouentur omnes corporis humores, & extra illud, aut mortis aut vitæ euidens demonſtrabit ſignum: & ideò Euangelium ſecundum de Lazaro inquit, fœtet, quia quatriduanus eſt: primis tribus diebus aliqui corde frigidi viſi ſunt reuixiſſe.

Tempus ſepeliendi.

De paralyſi, quam Latini reſolutionem dicunt. Cap. XIII.

Deſcriptio. DIctum ſuperiori capite iam eſt paralyſim tunc fieri, cum alterius lateris nerui dextri ſcilicet, aut ſiniſtri motu pariter ac ſenſu priuantur, quibus ſi pauca quædam adiecerimus, nihil (vt reor) quod ad naturam morbi

ris mollificatio cum priuatione sensus & motus. Animaduertere tamen oportet, quod non semper integrum latus resoluitur: nam, & tota manus, & totum crus interdum (vt inquit Galenus) resoluitur, atque solus in crure pes, & quæ sub genu sunt, & vt verbo rem complectar, sæpenumero vnius tantùm membri sensus deperditur, ac motus, vt linguæ, oris, vesicæ, & aliarum corporis partium. Porrò cùm in paralysi nũc motus, nunc sensus, sæpe verò vterque simul pereat, resolutio potissimùm tunc dicitur (autore Gal.) cùm motus amissus est. Nam cùm sensus tantùm eripitur, expertem sensus particulam magis dicimus, quàm resolutam, quamuis id etiam in vsu sit, vt resolutam appellemus. Vnde tamen id accidat, vt perdito sensu particulæ seruetur motus, & contra: & quare etiam ambo simul intereant, consulere quintum caput oportet quarti libri de morbo & symptomate: nunc illud nouisse satis erit, propter horum amissionem paralysim fieri. Sequitur hic morbus frequenter apoplexiam, & (Galeno autore quarto de victu acutorum, cõmentario vigesimooctauo) paraplexia priuatim dicitur. Quare generalius nomen erit paralysis, omnẽ resolutionem cõplectens, siue ea apoplexiam sequatur, siue aliũde proueniat. A quacunque verò fiat occasione, humorem frigidum, crassum, & lentum causam habet, qui neruos obstruens, spiritibus motũ ac sensum deferentibus viam præcludit. Morbus cuiuis ex amisso sensu, ac motu facile patet: monere tamen interim conuenit imperitiores huius artis in faciei resolutione, quando alterius parti nerui resoluti sunt, vt in ea affectione (quam Græci caninam conuulsionem appellant, vulgus Medicorum oris torturam dicit) malum non in ea parte consistere, in quam altera inclinata est, sed in illa, quæ seipsam declinat, & in contrarium trahitur: cui etiam medicamenta sunt admouenda, quod ad curationem non paruum affert momentum. Sed quando oris tortura fit à conuulsione, ægra pars trahit ad se sanam, vt docet Gal. lib. 2. de causis morborum, cap. 7. & lib. 3. & 4. de locis affectis. Errant ergo Auicenna, & Gentilis calumniantes Galenum optimum veritatis indagatorem. Cognosces torturam fieri à conuulsione, dolore, tensione, & duritie quadam. Contraria sunt, quando fit à resolutione.

Causa.

Nota.

Pars delapsa laborat.

In quo differãt paralysis & stupor.

Differt verò hic morbus ab stupore, quamuis sub eodem genere vterque contineatur, magnitudine: cum enim incipit affectio, stupor fit: postquam verò consummata fuerit, resolutio: vnde Galenus libro 2. de locis affectis cap. 1. mediam quandam dispositionem stuporem facit inter resolutionem, & integram valetudinem.

Curatio resolutionis quinque remediorum generibus constat: primò, victu calefaciente, siccante, & pituitæ generationem prohibente, vt aëre arte parato, suffitu rerum calefacientium, si opus fuerit: initio tamen, dum fluit materia, & ante euacuationem, calefactio fiat remissa, ne si maior fiat, humores calefiant, & augeatur fluxus. Panis sit bis coctus, & aniso inspersus, vel semine melanthij, vt est mos Agarenorum, ab illis dicitur xenuz. Carnes sint auium montanarum, quales sunt perdices, turtures, columbi syluestres, & similes iis. Bibat aquam cinnamomi, aut aquam mellis, quia vinum nocet neruis, tum quòd in acetum in iis conuertitur, tum etiam quòd ad ipsos demittit humores: quamuis in medicamentis cum melle, aut saccharo non noceat acetum, vt in oxymelle S. & similibus. *Curatio* *Victus.*

Secundò concoquentibus pituitam incidendo, tenuando & tergendo eam clementioribus, primò per v. aut vj. dies: vt ℞. rhodomellis ℥.x. Item ℞. aquarum saluiæ & fœniculi an. ℥.iij. misce. Secundò, valentioribus, vt sunt syrupi de hyssopo, de stæchade cum oxymelle. S. & comp. Tertiò, valentissimis, vt sunt syrupi de v. radicibus, oxymel compos. & scilliticum, & syrupus de stæchade. His omnibus simul, aut aliquibus cum dupla quantitate aquarum, aut decocti rerum capitalium paratur pituita, perpetuò tamen sit quantitas maior syruporum sine aceto, quia, vt dixi, maximè neruis nocet. *Præparatio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam primò clementioribus, vt sunt Hiera. S. agaricus trochiscatus, pilulæ elephanginæ & assaiaret. Secundò & tertiò valentioribus, vt sunt pilulæ de agarico, pilulæ cochiæ, fœtidæ, de sarcocolla, de euphorbio, & similes, electuarium indum vtrunque, post ergo primam concoctionem clementem fiat vacuatio sic. ℞. pilularum de Hiera. S. & agarici trochiscati an. ß. ij. fiant pilulæ vij. aut ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. j. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. rhodomellis ℥. j. aqua fœniculi q. s. misce, & fiat potus. Post secundam concoctionem fiat per hoc, aut simile medicamentum vacuatio. ℞. pilularum de agarico, & cochiarum an. ʒ. ß. cum aqua saluiæ, fiant pilulæ vij. aut ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. electuarij indi maioris ʒ. iij. rhodomellis ℥. j. aquæ saluiæ quod s. misce, & fiat potus. Tertiò, & quartò, si opus fuerit, fiat vacuatio per pilulas fœtidas, aut de sarcocolla, quamuis inusitatæ sint hæ de sarcocolla, vel ℥. ß. electuarij indi maioris, vel diachartami facto potu cum aqua, aut decocto capitali addendo ℥. j. rhodomellis: quia pilulæ diutius in ventriculo detinentur in iis & similibus morbis, qui à ventre longo interuallo distant. *Purgatio.*

laudantur magis, fitque per eas melior & maior euacuatio.

Auersio. Quartò, auertentibus materiam in partem contrariam, ne fluat ad ſpinalem medullam: quod fiet per medicamenta purgantia:de quibus tertio genere diximus, per clyſteres & ſuppoſitoria dicta cap. præcedenti. Auerti etiam poteſt materia errhinis,ſternutatoriis, apophlegmatiſmis, & gargariſmatis, de quibus in extremo cap. ſuperiori abundè diximus. Huic tamen mitiora, & illi valentiora conueniunt, quia apoplexia maximus & acutiſsimus eſt morbus.

Reſolutio, & corroboratio. Quintò, diſſipantibus & reſoluentibus materiam partium affectarum, & cerebrum,& ipſas roborantibus, perpetuò tamen eſt diligenter animaduertenda ſententia Gale. acut. 1. locorum affectorum illius, cui ex caſu è curru digiti reſoluti erant, quem ſanauerat admoto emplaſtro ſpinali medullæ: *Obſeruatio.* qua parte affecta nerui ab ea ad digitos progrediētes obſtructi erant: ab aliis imperitis medicis medicamenta tātùm digitis imponebantur. ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mitridati cum aqua,aut ſyrupo calido capitali multis diebus ſumpta hęc omnia efficit. ʒ. ij. diamuſci dulcis eandem habent vim,ſi multis diebus deuorentur,radix acori condita,aut eryngij eſt optima. Hæc confectio habet quoque eandem,aut ſimilē facultatem. *Cōfectio* ℞. diamuſci dulcis ℥. ij. acori conditi ℥. j. conſeruæ anthos,& ſtęchados, an. ʒ. iij. theriacæ magnæ, & mithridati an. ʒ. ij.pulueris galangæ,piperis, caſſiæ ſigneæ, calami aromatici an. ʒ.j. ſyrupi de ſtæchade,quòd ſatis eſt, miſce,& fiat confectio: Doſis.ʒ ij.cum ℥.ij.aquæ,aut decocti,aut ſyrupi capitalis. *Topica.* Partem reſolutam,& ſpinalem medullam,iuxta vertebras, per quas oriuntur nerui, quibus ſenſus & motus illi parti datur,vnge bis in die hoc vnguento. *Vnguentum.* ℞.olei euphorbij,caſtorei,rutæ, & de lilio an. ℥. j. vnguenti aragon & dialtheæ compoſitæ an. ℥.ß.ceræ quod ſatis eſt,miſce,& fiat vnguentum. Aliquando præſertim præcedenti hac vnctione,& exiſtente humore in profundo cucurbitulæ admotæ parti reſolutæ materiam diſſoluunt. Balnea potentia calida & ſicca naturalia, & artificioſa, ſunt optima, vt ſunt ſulphurea, & quæ fiunt ex decocto roris marini, camomillæ,ſaluiæ, rutæ, origani, & ſimilium. *Hiſtoria* Quidam affectus diuturna reſolutione poſt conſentaneas vacuationes curatus fuit hoc medicamento:Accipe lapidem molarem ignitum quem ſparge vino maluatico, cuius ſuffitu & euaporatione pars reſoluta calefiat bis in die, poſt vaporem vngatur hoc vnguento. ℞. olei de euphorbio ℥. iiij. olei rutæ ℥. j.caſtorei,pyrethri,triōpiperon an. ʒ. j. pulueris roſarum ʒ.ß. ceræ.q.ſ. miſce,& fiat vnguēt.

Hæ

Hæ pilulæ sunt maximè efficaces in hoc genere. ℞. castorei, assæ fœtidæ, an. ℈.j. ligni aloës electi ℈.j. cum mithridato, pilulæ xij. fiant: quarum dosis sunt tres tertio quoque die dandæ ante solis ortum per horam. Si multis diebus bibat ℥.iij. aquæ roris marini cum granis tribus pyrethri, erit ad hæc optimum remedium.

Pilulæ.

Aqua roris marini.

In resolutione, quæ fit cerebro primo affecto, cauterium actuale in initio colli iuxta nucam, vulgò ita dictam, est efficax remedium, & alterum post vltimam vertebram, sed eorum penetratio debet esse non magna. Si verò sit particularis, cauterium fiat in parte affecta, sed prouidendum est, ne his, aliisque remediis calidis pars resoluta inflammetur, vt sæpè fieri solet ab imperitis medicis.

In paralysi per primariã affectionem obseruatio.

Si resolutione laboret aliquis, propterea quòd ex alto ceciderit, aut propter inflictum vulnus, desperatus est ille æger, præsertim si tumor indurerit, à quo obstruantur nerui, & tandem resoluantur. Si verò ab aliquarum vertebrarum luxatione resolutio genita sit, per reductionem vertebrarum in suum locum curabitur. Post reductionem ad dissoluendum humorem, si sit in neruis, hoc medicamentum affectæ parti semel in die admoueatur. ℞. farinæ fœnugræci, bdellij, armoniaci an. ℥. j. piperis albi, seminis been an. ℥. ß. axungia anatis ʒ.iij. olei de lilio ℥.j. semis, misce & fiat ex his secundum artem cataplasma, seu emplastrum, quod parti resolutæ & origini neruorum admoueatur.

In paralysi ex casu, aut ictu, &c.

Emplastrũ restituto membro admouẽdum.

Scholium.

DIctum superiori capite.] *Paralysis aut est exquisita, in qua sensus & motus deficiunt, aut non exquisita, quando alterum eorum seruatur: quæcunque sit, aut est in medio corpore, aut in vna tantùm parte. Si medium occupat corpus, morbus erit in cerebro, aut in principio spinalis medullæ: quod distingues ex dimidia capitis parte affecta, aut non affecta. Si paralysis vnius tantùm partis sit, tunc in neruo illius partis quærendus est morbus, ac proinde exortus neruorum sunt intelligendi, lege lib. 2. de caus. symp. cap. 5. Paralysis est symptoma, actio scilicet abolita. Morbus, ad quem sequitur, est obstructio ab humore crasso, aut tumore facta. Dices, si nerui non sunt caui, quomodo obstruentur? Respondeo Gal. obstructionem appellare 2. libro de caus. symp. Omne illud, quod impedit transitum humoris, aut alterationis. Quamuis tamen hæc sententia probabilis appareat, existimo tamen in paralysi morbum esse in numero addito, est enim additus humor impediens*

Diuiditur paralysis.

Paralysis quid sit.

Morbus in paralysi.

Obiectio.

diens actionem: neque poterit dici humor ille obstructio, si propriè loquamur: quia neruus caret cauitate, & hac ratione suffusio etiam diceretur obstructio. In curatione paralysis reuellunt practici humorem ab spinali medulla purgatione, omittentes sanguinis missionem, malè tamen, cum hæc sola reuellat humorem à parte affecta, quod non poterit rectè præstare purgatio carens in principio occasione, humore existente crudo, & non sequace. Si obiicias humorem esse frigidum in paralysi, & ideò non esse mittendum sanguinem: Respondebo, aut humorem frigidum esse multum & secretum à sanguine, aut habere satis insignem quantitatem sanguinis admixtam. Si multus est, & secretus à sanguine, tunc non mittemus sanguinem, quia non constant vires: si verò multum sanguinem habeat permixtum, sanguinis missio exercenda erit. 6. epy. par. com. 43. non ratione morbi, quia cùm fiat ex pituita, purgationem postulat: sed ratione affectus venarum, hoc est sanguinis vitiosi. Sanguine vt decet, misso & humore purgato, discutiemus in parte inclusum topicis medicamentis, ita vt in principio sint leuia, vt totum euacuent humorem, aliter enim euacuata parte tenui reliquum indurabunt, & incurabilem efficient affectum. Deinde hoc vteris vnguento. ℞. olei laurini & vulpini an. ℥. ij. ß. axungiæ vrsi ℥. j. ß. sagapeni, opoponacis ana. ʒ. iij. vnguenti marciaton ℥. j. ß. ceræ parum, & fiat vnguentum, quo caput, aut principium spinalis medullæ, aut principium nerui, si sit paralysis particularis, inunges.

Practici taxantur.

Obiectio.

Sanguinis missio in paralysi.

De conuulsione. Cap. XIV.

Descriptio.

Conuulsio, quam Græci spasmon appellant (auctore Gal. vj. aph. com. 39.) affectio est inuoluntaria ad similem venientibus neruosis partibus dispositionem, quam etiam in motibus voluntariis assumunt. Vnde & ab eodem rectè dictum est libr. 5. de morbo & symptomate, conuulsionem esse, quæ neruos musculósque ad eundem cogit affectum, in quem ipsi ab animali facultate, cùm habitum naturalem seruarent, ducebantur. Quæ si ita sunt, constabit sanè conuulsionem in conuulsis partibus factam hac sola ratione à motu naturali differre, quòd præter voluntatem nostram conuulsio fiat, cùm in ea non ab arbitrio, sed à morbi imperio nerui in suam originem conuellantur: qua sola in parte dissimiles sunt, naturalis motus, quem voluntarium dicimus, & is qui in conuulsionibus reperitur, cæterò similes sunt ferè. Quod rem ipsam consideranti, & Galeni insuper librum tertium de locis affectis, & quintum de morbo, & symptomate legenti, facilè constabit.

Eodem enim modo fiunt: nam voluntarius motus interim intentus versus principium musculis, interim ab irruente spiritu impletis perficitur, ita conuulsio eodem modo accidere solet. Nam & spiritus intra ipsos generantur, qui eos inflare possint,& complures etiam affectus,qui illos intendere queant: cuiusmodi est phlegmone: quos omnes Galenus ex Hippocrate in duo capita reuocauit, plenitudinem, & inanitionem. Phlegmone plenitudinem parit, ardentissimæ & aridissimæ febres inanitionem. Porrò quòd neruosa corpora omnia tendi possunt, siue oppleta ea sint, siue inanita, argumento sunt musica instrumenta: etenim rumpuntur eorum chordæ,siue in humido, vaporosóque, siue in arido & squallenti cubiculo intentis etiamnum chordis collocentur.Quod cùm intelligant huius rei haud ignari artifices, eas antequam reponant, laxare solent. Conuulsionis in vniuersum tres species traduntur Græcis appellatæ nominibus, quarum prima emprosthotonus dicitur, id est, tensio ad anteriora, & fit quoties caput, ceruix,reliquúmque corpus in pectus contrahitur. Secunda opisthotonus, id est, tensi ad posteriora, acciditque cùm caput in dorsum conuellitur, scapulísque velut annectitur. Tertia ex vtraque composita, tetanus appellatur, Latinis tensio, Celso rigor: qua affectione qui laborant,recta ceruice velut frigore concreti rigent, ita vt neque in hanc neque in illam partem flecti possint: sed quasi ab vtraque impediantur,in neutram inclinant. Quæ sanè species aut differentia conuulsionis reliquis periculosior est autore Hippocr. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, si verò hos effugerint, salui fiunt: peracutus enim morbus est: vnde & iudicationem fieri oportet in primo circuitu dierum criticorum, non toleranti natura longiori tempore tentionis laborem. Et contingit sanè per has differentias interdum vniuersum corpus conuulsione tentari, interdum vnam partem, proinde ac in paralysi quoque fieri diximus. Conuulsio verò vniuerso corpore (vt omnes quidem autumant) talem quampiam partem affici necesse est: quæ vt in arbore caudex ramorum, sic ipsa sit omnium neruorum communis origo aut quoties vel crus, vel altera tantum manus conuellitur, illius membri conuulsio neruorum, qui ad ipsum perueniunt, originem affectam fuisse declarat rami cuiuspiam exemplo in arbore. Atque huius quidem conuulsionis, quæ scilicet particulare aliquod membrum afficit; multæ sunt differentiæ: quippe si quis violenti aliquo dentium stridore vexetur, maxillares musculi conuulsione laborant, per inuersiones verò

Diuisio.

Species.

5. lib. aphor. 6.

Simile.

& strabismos conuelluntur oculorum musculi. Iam & gonorthæa conuulsionis species censetur, verùm distinctione adhibita: si enim rigido pene semen effluat, veluti conuulsio quædam est: si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Sed longum esset omnes differentias recensere. Causas huius morbi, tametsi superiùs obiter eas attigimus, clarioris tamen & vberioris institutionis causa accuratius repetemus. Duæ ab Hippocrate in vniuersum ponuntur plenitudo,& inanitio: oppletis siquidem, aut vehementer exinanitis neruosis partibus conuulsiones accidunt, quemadmodum euenire in lyricis fidibus antea dictum est: & in tergoribus quoque ac loris accidere Gal. ait: verùm tertium eis adiicere conuenit, nempe consensum aliarum partium, à quibus conuulsio non rarò excitatur, quam conuulsionis differentiam, qui Arabum sequuntur placita, spasmum non proportionatum ad materiam appellant, quòd scilicet non contingat propter materiæ multitudinem neruos implentis, neque propter eiusdem inopiam eos inanientis, atque exsiccantis: fit autem quoties aliquid à parte primò affecta ad cerebrum ascendit, quod vt excutiat, vehementer & inquietè concutitur. Solet autem per conscensum infestare neruorum originem, ita vt ad ipsam aliquid ascendat, quod hanc conuulsionem inuehat, vel impactus neruosis partibus erodens aliquis humor, vt in eo qui propter æruginem in ventriculo contentam conuulsionem patiebatur, vt videre est v.aph. com. j. aut venefica aliqua qualitas, aut spiritualis substantia in cerebrum elata, vt de puero refert Gal. qui quotidie in epylepsiam incidebat, propter nescio quid, quod à crure in cerebrum ascendebat simile illi, quod ab scorpione, & ab aliis venenatis feris in icta parte relinquitur, quod cum mole minimũ sit, facultate maximum est. Iam & neruorum punctura hoc ipsum efficere potest (quod Galen. confirmauit tertia parte artis medicinalis) quoniam ea pars cerebro continuatur, promptáque est ad conuulsionem excitandam: & vniuersim, id omne quod propter illatum parti nocumentum cerebrum ita afficit, vt ipsum ad expulsionem rei noxiæ per huiusmodi motus excitet, hoc genus conuulsionis efficere potest.

Causa.

Aduerte.

Nota.

Notis quibus morbus dignoscatur, non est opus: satis enim per se patet, à qua tamen fiat causa, sic deprehenditur. Conuulsio, quæ à plenitudine fit, sanum corripit subitò eueniens, aut saltem non multò post morbi initia: quæ verò propter inanitionem accidit, non similiter euenit, sed post ardentes febres, plurimásque euacuationes, siue per sudores, vomitum,

deiectio

deiectiones infernas, sanguinis profusionem, siue aliquo alio modo factæ fuerint. Hæc enim omnia, atque alia his similia cùm corpus exhauriant, conuulsionem inaniendo inducunt. Tertiam illam differentiam quæ per consensum est, ab ægrotantis, aut assidentium sermonibus oportet exquirere.

Conuulsio ex repletione pituitosa (à qua frequentiùs fit) curatur sex remediorum generibus. Primò calfaciente, & siccante victu simili resolutorum victui, de quo præced. cap.

Curatio pituitosa.

Victus.

Secundò, pituitam conquoquentibus, primò clementibus, secundò valentioribus, tertiò valentissimis, de quibus cap. superiori abundè diximus, nisi doloris vehementia, & magnitudo ordinem perueteret, tunc oportet vacuare materiam, etiã si non sit turgida, ne pereat æger. Ante concoctionem etiam per medicamenta valenter purgantia, quorum formas capite superiori docuimus, & sequenti etiam genere trademus.

Purgatio sine præparatione.

Purgatio.

Tertiò, purgantibus materiam paratam, si intermissionem fecerit dolor, aut crudam, si vehemens & magnus fuerit. Quales sunt pilulæ de agarico, de hiera composita, cochiæ, fœtidæ, de sarcocolla, & de serapino, & opopanace: quamuis tres vltimæ non sint deuorandæ, nisi ægri vires validæ sint, & morbus magnus, & alia minus valenter purgantia medicamenta non satis idonea sint, Electuarium etiam indum purgat pituitam, & alia de quibus 1. cap. & capitibus de cephalalgia pituitosa, de apoplexia, & de resolutione satis copiosè diximus. Primum ergo propter tyrones post primam mitiorem concoctionem, sequentibus pilulis fiat vacuatio. ℞. pilularum cochiarum, & agarici trochiscati an. ʒ. ß. cum aqua saluiæ fiant pilulæ vij. aut hoc: ℞. diacatholicon. ℥. ß. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. agarici trochiscati. ʒ. j. rhodomellis ℥. j. aquæ pæoniæ. q. s. misce, & fiat potus. Secundò, post secundam valentem concoctionem his pilulis euacua. ℞. pilularum cochiarum, de agarico fœtidarum an. ℈. j. diagridij g̃. iij. cum aqua saluiæ, fiant vij. pilulæ: aut ℞. electuarij indi maioris ʒ. iij. j. ß. agarici trochiscati, & turbit electi an, ℥. ß. salis ℈. ß. Rhodomellis. ℥. j, ß. aquæ stæchadis q. s. misce, & fiat potus. Tertiò, post tertiã valentiorem concoctionem fiat his pilulis vacuatio. ℞. pilularum fœtidarum ℈. ij. pilularum cochiarum ℈. j. diagridij. g̃. iiij. cum aqua roris marini fiant pilulæ vij. Aut. ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. diachartami, & electuarij indi maioris an. ʒ. iij. rhodomellis ℥. ß. aquæ roris marini, quod satis est, misce, & fiat potus. Quartò, auertentibus ad inferiora materiam, vt clysteribus acri-

Vacuatio secunda validior

Tertia.

Auersio

actibus, & glandibus, frictionibus, & vinculis dolorificis in parte contraria, errhinis, apophlegmatismis, gargarizatu, & similibus, quorum copiosam tractationem vide cap. xij. de euacuatione apoplexiæ.

Discutio Quintò, digerentibus, seu resoluentibus materiam neruis affixam internis, & externis, vt vsu longo diamusci vtriusque, mithridati, aut theriacæ magnæ, confectionis anacardinæ, & similium. Acorus conditus est etiam in hoc vtilis cum aqua, aut decocto, aut syrupo capitali. Hæc mixtura confert multum in hoc genere: ℞. diamusci dulcis ℥. j. diagalangæ ℥. ß. pulueris diacymini, & aromatici rosati an. ʒ. ij. pulueris calami aromatici, galangæ, & radicis pæoniæ an. ʒ. j. ß. radicis acori conditæ ʒ. iij. syrupi de stæchade. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis est cochlearium vnum cum aqua roris marini, aut alia simili. Vnctio ex oleo de lilio, vulpino, de semine lini, rutaceo, de castoreo, & de euphorbio, & similibus est optima. Admouere etiam parti conuulsæ pulmones arietum, aut animalia parua bruta recens per dorsum incisa, est quoque optimum remedium ad resoluendum, vt sunt pulli gallinacei, columborum, parui canes, & catuli. Confert quoque manum, aut partem conuulsam in bouem, aut aliud animal recens cæsum immittere, & ibi, dum calescat, tenere. In vinum nouum feruens immittere manum est vtile. Probatissima sunt in hoc morbo balnea, præsertim naturalia, vt sulphurea, aluminosa, & salsa, aut à nobis parentur ex sulphure, sale, alumine, & herbis, & floribus capitalibus incoctis. Suffitus, & vapor prædicti decocti per lapides ignitos in cacabum iniectos, si toto corpore, aut parte resoluta (si totum non fuerit) sub conopæo, ne expiret vapor exceptus maximè conducit: post quem, aut balnea, vnctio melior erit, & validior oleis iam dictis, & hoc vnguento: ℞. olei rutæ, & de lilio an. ℥. j. ß. olei de euphorbio & laurini an. ℥. j. dialtheæ compos. & vnguenti aragon. an. ℥. ß. pulueris castorei, & diacymini an. ʒ. j. ß. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum. Præstantissimum quoque est remedium partes conuulsas oblinere adipe anseris pinguis, exenterati, & cati parui minutatim concisi, & lardo veteri, myrrha, thymno, terebinthina abietis, farti, & consuti, & tosti. Accipiatur adeps non primus, sed secundus decidens, & distillans in vas fere plenum aceto. Post perfectam tosturam anser in paruas partes diuisus eodem aceto percoquatur, à quo fuit adeps extractus, & alio, si non sufficiat primum vsque ad separationem ossium, & iterum colligatur adeps supernatans, qui mixtus cum priori

Confectio.

Topica.

Balnea.

Vnguentum.

Lenimētum.

valen

valentiori reseruetur ad idem hoc, quod supra diximus, efficiendum. Sequẽs, quoque vnguentum est optimum: ℞. olei rutæ, lumbricorum, & de lilio an. ℥. j. ß. olei castorei, & costini an. ℥. j. agrippæ, dialtheæ, & marciaton an. vnciam ß. ceræ quod satis est, misce, & fiat vnguentum: quo pars conuulsa vngatur, & vertebræ, per quas nerui oriuntur illi parti sensum & motum tribuentes, aut ceruix, & tota spina, si fuerit vniuersalis conuulsio.

Vnguentum.

Sextò, corrigentibus symptomata, præcipuè dolorem, qui aliquando solet esse tam intensus, & intolerabilis, vt vix æger possit illum ferre. Balneum olei communis est bonum mediocriter calidum, melius si sit cum decocto seminis lini, fœnugræci, lumbricorum, foliorum, maluæ, violarum, & camomillæ: optimum erit balneum ex oleo vulpino, sed hoc maiori pretio emitur. Dolorem hunc lenit oleum rosaceum cum ouorum vitellis aliquot. Eiusdem, aut maioris etiam facultatis panis calidus est, cùm è furno educitur, cum lacte caprino. Oleorum camomillæ, lumbricorum, & terebinthinæ mixtura pari facultate pollet, aut maiori sæpè. Aliquando præcipuè in maximo dolore, & aliis iam expertis est necessarium hoc, aut simile medicamentum narcoticum. ℞. olei rosati ℥. iiij. thebaici ʒ. ß. iusquiami, papaueris albi. ana. ʒ. ij. corticum mandragoræ ʒ. j. aceti. ʒ. ij. misce, & fiat instar vnguenti, aut. ℞ medullæ panis tritici. p. ij. lactis q. s. vitella ouorum numero iij. opij. ℈. ß. misce, & fiat cataplasma, adde croci in puluerem redacti ʒ. ß.

Symptomatum correctio per topica.

Si ex sanguine sit conuulsio, à quo rarò dependet, vena secanda est contraria, vt si brachium dextrum conuellatur, basilica sinistra, & vicissim: si verò tibia, basilica eiusdem partis: si totum, basilica dextra, aut vtraque simul, si sit magna plenitudo. In omni parcè sanguis extrahatur, ne vires dissoluantur, quod docet Ætius serm. vj. c. 18. agens de sanguinis missione in resolutione, quæ parem exposcit curationem. Oportet autẽ moderatè detrahere sanguinẽ, ne rifrigeretur.

Sanguinea. Sectio venæ.

Si sit conuulsio à bile flaua, aut ab atra bile, vacuetur statim, præcedenti tamen iusta concoctione, præcipuè quæ gignitur ab atra bile, per propria medicamenta, de quibus c. ix.

Biliosa & atrabiliaris.

Si est ab inanitione & siccitate, curatur humectantibus alimentis, & medicamentis, vt cap. de hectica, lib. 2. longiùs demonstrabitur, videlicet iure gallinarum pinguium, caponum, perdicum, vituli, arietis, suis teneri & similium animãtium cum herbis, aut rebus humectantibus, vt est cremor hordei. Ius etiam aut aqua testudinum, limacum, & ranarũ

Eiusque est à siccitate. Victus humectans.

in salubribus aquis degentium confert, lac humanum primò, secundò asininum, tertiò caprinum alimentum salutare est in hac conuulsione. Vinum generosum, dilutum potenter humectat. Balneum ex foliis maluarum, violarum, radicum altheæ, caricarum, passularum enucleatarum, capitum & pedum arietinorum est optimum ad humectandum. Partes conuulsæ, & tota spina vngatur hoc vnguento, ℞. oleorum sesamini, amygdalarum dulcium & violarum an. ℥. ij. mucilaginis, seminis lini, & fœnugræci an. ʒ. j. ß. axungiæ gallinæ ʒ. ij. ceræ, quod satis est, misce, & fiat vnguentum.

Vnguentum.

Eius quæ est ab ictu venenatorum.

Si conuulsio est ab ictu animalium venenatorum, extrahe venenum admoto parti affectæ ano galli gallinacei, aut gallinæ glabro, scabiosa pertrita, & cũ vitello oui instar cataplasmatis apposita venenũ educit, ideóque carbunculis pestiferis imponitur. Cæpe crudum, vel coctum, admotũ parti lęsæ, eiusdéque succus venenum expellit. Idem efficit theriaca magna applicata (quanquam vtilior est interiùs assumpta) cucurbitula cum scarificatione parti punctæ affixa est adiumento.

Venenũ educentia.

Eius quæ est à casu & percussione.

Si à casu, aut percussione aliqua conuulsio sequatur, post victum tenuem, & sanguinis missionem, & euacuationem per clysteres, parti affectæ, quæ parum emolliant, dolorem sedent, & moderatè resoluant, sunt admouenda, vt est hoc: ℞. hordei decorticati, camomillæ, farinæ fœnugræci, foliorum maluarum, an. p. ij. omnia decoquantur, & cum oleo camomillæ, rosarum, & terebinthinæ fiat cataplasma.

Eius quæ fit ex punctura neruorum.

Si ex punctura non penetrante nerui est, scindatur neruus, aut perforetur: melius enim est viuere parte vna priuata sensu, & motu, quàm mori. Deinde apponantur quæ resoluant, & exsiccent humorem in neruis inculcatum, & aperiatur vulneris os, vt possit optimè & liberè pus effundi, & ideò oleum pypericum, sulphur, euphorbium cum oleis lumbricorum & rosarum, & pauca terebinthina erit optima mixtura in hac couulsione.

Scholium.

Conuulsio quid.

Pars neruosa.

Pratiũ neruosa-

CONuulsio quã Græci.] *Cõuulsio est motus deprauatus partiũ neruosarum, quo versus suum principium retrahuntur. Prima parte huius definitionis cõmunicat cõuulsio cũ palpitatione, tremore, & alijs motibus deprauatis: reliqua parte ab illis distinguitur. Per partes neruosas cũ Gal. 5. libr. aphor. com. 1. intelligimus neruos, ligamenta, fibras musculorũ, & tendones. Principiũ harũ partium varium est nã principium nerui est cerebrum, aut spi-*

ſpinalis medulla,ligamenti,os:tendonis,finis muſculi:fibrarum muſculi,eius caput. Harum partium omnium, aut vnius retractio conuulſio appellatur. Quod ſi Gal.aliquando Conuulſionem appellat retractionem muſculorum verſus ſuum principium , id facit,quia muſculus eſt inſtrumentũ motus voluntarij. Aduerte tamen hanc definitionẽ eſſe conuulſionis,cùm fit,nam conuulſio facta motus eſt abolitus.Cauſa conuulſionis ſunt, omnia quæ prædictorum corporũ longitudinem abbreuiare poſſunt,quæ ad duo capita reuocat.Hipp. lib.6.aphor.ſent.29.repletionẽ,videlicet,& inanitionẽ,exemplo cordarũ vſus.Quòd ſi aliquando frigiditatem cauſam cõuulſionis ſcribat,de cauſa externa loquitur, Auctor tertiã cauſam conuulſionis addit conſenſum aliarum partium,decipitur tamen,quia per aliarũ partium conſenſum non fit conuulſio,ſed motus conuulſiuus,qui cerebri eſt affectus,aut principij ſpinalis medullæ, & non neruorum. Neque etiam ſequendus eſt,cùm dicit neruos in conuulſione ab ſpiritu poſſe contrahi,nam hæc contractio non perdurat,vt oſtendit ea affectio,quam vulgò rampa appellamus : tum Galenus 2. de cauſ. ſymp.ex ſententia pneumaticorum loquitur.Differentias conuulſionis lege apud auctorem.Difficile tamen alicui videbitur,conuulſionem ex repletione nerui fieri ſine ſenſus & motus læſione , quia ſi neruus repletur,non poterit alteratio facultatis permeare. Reſpondeo in conuulſione repleri neruum inæqualiter , ita vt quædam nerui partes liberæ ſint,& per ipſas alterationem deſcendere.

rũ principium. Explicatur Gal. Cauſa conuulſionis. Auctoris lapſus. Obiectio.

Conuulſio ex repletione.] *In curatione conuulſionis eius cauſas aduerte,quia ea pro varia cauſa variatur.Si fiat ab humore pituitoſo (ex eo enim vtplurimũ euenire ſolet) auctor purgat,auertit, & topica adhibet medicamenta, rectè quidem:Omittit tamen vnũ remedium maximè neceſſarium,quod reuellit & euacuat humorẽ, quod eſt ſanguinis miſſio. Hæc in principio imperanda eſt,ita tamen exerceatur, vt non euacues quantũ poſtulat morbus, quia aliquid omittendũ eſt propter ſymptoma,nempe dolorem qui ob vigilias & ſudorem vires deiicit:aduerte etiam ſanguinem ſolum eſſe mittendum in hoc affectu cum pituita ſatis inſignem quantitatẽ ſanguinis habuerit admixtam.Si à ſanguine fiat conuulſio, etiam venam ſecabis.Conuulſio nunquam à bile ortum habet, quia,vt diximus, tenuis eſt,& proinde non poteſt replere corpora neruoſa, ac ideò ne ſequaris auctorem. Cùm conuulſio fiat ab humoribus frigridis,& craſſis , aliqui,inter quos eſt Vega,ſequuti Cornelium Celſum contendunt,ad eius curationem nobis licere excitare febrem,vt humores attenuati euacuentur, & eorum frigiditas corrigatur. Quam ſententiam poſſumus auctoritatibus corroborare : prima eſt Hipp. qui 4.aph.ſen.57. ſic ſcribit. Qui à conuulſione, id eſt, epitotona, & emproſtotono,aut diſtenſione neruorum , hoc eſt tetano tenẽtur,*

Sanguinis miſſio. Lapſus auctoris. An in conuulſione liceat nobis excitare febrem.

febre

febre superueniente liberantur, vbi Gal. in commentario, duas (inquit) habet medicamentum intentiones, in conuulsione, superfluam soluere humiditatem, & calfacere frigiditatem, quas duas febris complet. Præterea 2. aphor. sent. 26. Febrem (ait) cõuulsioni superuenire melius est, quàm contra. Tertiò Hippocrates 6. epid. par. 6. sen. 7. Si prius (inquit) epilepsia capiantur aliqui, & quartana superueniat liberantur: & quamuis hæc loca videantur ostendere licere nobis in hoc affectu febrem excitare: multò clariùs idem Hippocr. 2. epy. sec. 5. statim post principium, id visus fuit docere, si puerperis (inquit) conuulsio fiat, ignem excitato: ex quo loco multi colligunt non solùm posse nos excitare febrem, sed & putridam, cùm Hip. semper per ignem intelligat magnam febrem. Cæterùm existimo nõ licere ad curandam conuulsionem febrem excitare, quia in ea, non possumus deliberare, de quantitate, occasione, & modo vtendi quæ sunt remedij conditores. Rationes propositæ ex auctoritate desumptæ nihil persuadent: nam omnes, quæ in aphorismis & lib. 6. epy. habentur, tantum docent, febrem, quæ conuulsionem & epilepsiam sequitur, eas sanare, aut meliùs esse febrem sequi conuulsionem quàm contra: quia si febris sequitur conuulsionem ex repletione ortam, calore iuuabit. Maiorẽ vim videtur habere locus qui habetur lib. 2. epy. ex quo aliqui ex nomine ignis persuasi, colligunt debere nos magnam febrem, hoc est putrem excitare, nam diaria non est magna febris. Hi maximè decipiuntur, non enim est in nostra manu febrem mouere putrem, imò si Hippocratis animus fuit, excitandam esse febrem, nomine ignis diariam intelligit, si aduertamus dictionem, excitato, quia nos calefacientibus medicamentis & alimentis, solam hanc generare possumus. Et quamuis hoc ita sit, censeo, Hippocratem non voluisse excitare febrem, sed nobis præcepisse, vt medicamentis calidis, ex quibus illa oriri potest, vtamur, quibus curare solemus conuulsionem: vel dicere possumus, Hippocratem in epydimiis particularia exempla scribere, non tamen artem vniuersalem constituere: quam cum in aphorismis proposuerit, proinde in ipsis aliter, ac in epydimiis in febre in conuulsione loqui.

De Tremore. Cap. XV.

Descriptio.

Tremor (vt auctor est Gal. v. de morbo & symptomate) contrarius quidam motus est ex contrariorum in se motuum successione proueniens. Cùm enim facultas imbecillior reddita membrum in sublime tollit, ipsa verò grauitas deorsum trahit, pugna quædam fit inter facultatem, & membri grauitatem non permittente facultate deorsum ferri membrum, vt in resolutione membrorum solet, neque grauitate concedente, vt facultas ipsum sublime seruet, vt consueuerat, dum valebat. Itaque

Tremor est contrarius quidam [illegible] ex contrariorum [illegible] successione prouen[illegible]

vicissim

vicissim facultas nunc vincitur, nunc vincit, atque hinc nascitur tremor ex duobus scilicet morbis contrariis compositus motus, altero, dum membrum sursum à facultate fertur, altero, dum ob grauitatem, & morbum deorsum premitur. Fit autem in vniuersum tremor ex imbecillitate neruorum, quod palam senectus ipsa (vt Paulus ait) testatur, in qua est incurabilis tremor, specialiter verò id omne quod motricem facultatem imbecilliorem reddit, huiusmodi solet symptomata inducere: cuiusmodi est frigidius naturæ temperamentum, frigidæ aquæ potus non in tempore sumptus, pituitosi humoris abundantia, vini multi, præsertim meracioris immoderatior vsus, senectus, & animi affectiones, vt timor. Vnde his, qui per prærupta ingrediuntur, crura tremunt, & qui incurrentem in se feram videntes fugiunt, tremuli euadunt, neque non toto corpore tremunt, quibus coram terribili aliquo magistratu negotium est, quippe loqui iussi ne vocem quidem citra tremorem reddere poterunt. Signa ex ægri temperamento, & sermonibus patebunt: si iis enim animum aduertas, proculdubiò non solùm notas, sed & causas quoque intelliges.

Causa.

Nota.

Tremor curatur abscissa causa eius: sed quia fermè semper fit à pituita, vt resolutio, & conuulsio ex plenitudine, superuacaneum esset in præsentia eandem rem iterum tractare postquam satis abundè c. duobus præcedentibus de ea dictum est, mitioribus tamen remediis indiget hic affectus, quàm resolutio, & conuulsio ex repletione pituitosa, quia à minori fit causa.

Curatio per remedia mitiora.

De Ophthalmia. CAP. XVI.

OPhthalmiam medici aliqui duplicem faciunt, veram & non veram: non veram conturbationem oculi, seu vacillationem appellant, & ab externa aliqua occasione fit, verbi gratia: sole, igne, fumo, puluere, ictu aliísque id genus, & à Græcis taraxis dicitur, hoc est, lucis perturbatio, vt apud Paulum videre est, qui sic eam nominat, & velut genus quoddam facit eius (quæ vera dicitur) ophtalmiæ. Porrò tam facilis curatu hæc est, vt vel cognita tantùm causa, ac separata discutiatur, modò id in principio fiat, alioqui neglecta in veram sæpe opthalmiam transit. Est autem vera appellata ophtalmia, quam Latini lippitudinem nominant, adnatæ membranæ, seu (vt barbari dicunt) coniunctiuæ inflammatio. Fit hoc genus morbi (de vltima, quæ dicitur vera, loquor) aut ob plenitudinem vniuersi corporis, ob quam adnata quoque humoribus plena distenditur, vel propter

Diuisio

Definitio

Causa.

acri

acrimoniam humoris in oculum influentis, vel propter crassorum humorum, aut flatuenti ſpiritus tenſionem.

Nota. Notæ ſunt adnatæ, rubor, ex oculis lachrymæ manantes, & in maioribus oculi angulis, qui ad naſum ſunt, ſordes quædã aceruatæ, & vniuerſim omnia, quæ in inflammationibus reperiuntur externis: quia perpetuò interna ſequitur febris, ſymptoma neceſſarium: ab hac tamen febris non procreatur, niſi ſit dolor ingens, & corpus paratiſſimum ad eam.

Curatio. Curatur verò ophtalmia ſex remediorum generibus, primò victu refrigerante, vt aëre natura frigido, vel induſtria noſtra ſparſa area aqua, floribus & foliis refrigerantibus: & aëre obſcuro, quia lumen reſoluit ſpiritus, humoréſque commouet: & victu tenui, quo partes inanitæ retineant tenaciùs humores ne ad oculum confluant. Carnes, oua, vinum, quæ ſanguinem augent interdicta ſunt: ſomnus, & quies laudantur: his enim oculus quieſcit, & humores.

Victus.

Reuulſio. Secundò, auertentibus ſanguinem fluentem, vt ſectione cephalicæ eiuſdem partis, ſi non fuerit magna plenitudo: tunc enim media, aut iecorata eſt ſecanda. Si verò in vtroque oculo fuerit ophtalmia, vtraque cephalica eſt ſecanda, aut vtraque media. Sanguinis copia, & numerus ſectionis venarum reſpondeat plenitudini, magnitudini morbi, & viribus ægri. Sed ſi hæc, aut alia quæuis inflammatio à menſibus, aut hemorrhoidibus detentis proficiſcatur, vena tibiarum, aut pedum eſt ſecanda. Fit quoque auerſio in hoc morbo per clyſteres parum acres ex caſſia præparata, diacathôlicon, & ſimilibus: per frictiones partium extremarum, per ligaturas dolorificas, per cucurbitulas ſine ſcarificatione, & cum ſcarificatione in ſcapulis, & per fotum ex aqua calida partium extremarum, & per purgationem hanc, aut ſimilem factam medicamentis benignis, & ſalubribus: vt ℞. medullæ caſſiæ fiſtulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥.ß. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ ʒ.j. ß. ſyr. roſarum ℥.j. aquæ bugloſſæ quod ſufficit, miſce, & fiat potus.

Sectio venæ.

Aduertere.

Auerſio.

Repellẽtia topica. Tertiò, repellentibus materiam fluentem fronti admotis, ſi fluxio ſit per venas, & arterias extra cranium, vt ſæpe accidit: quia hæc tunica à pericranio producitur, qualia ſunt aquæ roſarum, plantaginis, portulacæ, ſolani, albumen oui, acetum, cortices granatorum, balauſtiæ, & bolus Armenus præparatus aqua frigida maceratus. Si verò per venas, & arterias intra cranium materia fluat, nocent hæc repellentia capiti, & fronti admota, cùm materiam verſus neruos opticos impingant: tunc enim naribus & oculis ſunt repellentia admouen

Topica oculis apta.

mouenda. Ipsi oculo, aut oculis immittimus sæpe aquam rosaceam albumini oui permixtam, aut lac cum è mamma emulgemus, aut hanc mixturam. ℞. aquæ rosarũ ℥. iiij. collyrij albi rhasis sine opio ʒ. ij. tuthiæ præparatæ ʒ. j. sarcocollæ nutritæ ʒ. ß. misce, & fiat collyrium, adde corallij rubri præparati ℈. j. mica panis lacte caprino cocta & oculis admota est etiã optima ad repellendum, & dolorem sedandũ. Sed si his dolor non vincatur, adde emulsionem seminis papaueris, & mucaginem psyllij, & in summo dolore fit collyriũ album rhasis cum opio: hoc tamen medicamentũ, & simile narcoticum non est oculis admouendum, nisi in vehementissimis doloribus, & quãdo alia mitiora, & securiora non sufficiunt, quia spiritus crassos reddunt, & videndi facultatẽ infirmãt lege com. 31. 6. lib. aph. in maximis tamen doloribus, & vigiliis, vbi etiam mors timetur, necessaria sunt hæc medicamenta narcotica. Vide historiam de quadam nobili, cap. de opthalmia doctoris Gatinariæ.

Admonitio.

Quando dolor est remissior, alia priora absque narcoticis satis sunt, vt in non vera, quæ sæpe curatur sola absente causa externa, seu primitiua, & aliis leuioribus, quæ superiùs diximus: vel decocto seminis fœnugræci, & seminis psyllij, aqua rosarum, & oculis calens admotum, optimum remedium est.

Præparatio.

Quartò apparantibus bilem non naturalem, & crassam syrupo acetoso S. & rhodomelle, aut syrupo malorum granatorum, & endiuiæ comp. cum syrupo rosarum, cum aquis fœniculi rosarum, & plantaginis, & similibus.

Purgatio.

Quintò, materiam concoctam euacuantibus, vt rhabarbaro, myrobalanis citreis, agarico trochiscato & pilulis de rhabarbaro, aut aggregatiuis, & aliis pari facultate præditis, vt hoc est: ℞. diacatholicon. ʒ v. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. ß. electuarij de succo rosarum ʒ. iij. diaphænicon ʒ. j. ß. syrupi rosarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Sanguinis missio ex cephalica eiusdem partis euacuat omnes humores, à parte affecta, & ab aliis proximis.

Resolutio.

Topica.

Corroboratio, & alteratio.

Sextò, reliquias materiæ ex oculo vacuantibus, & resoluentibus: vt admoto decocto seminis fœnugræci, seminis fæniculi, & camomillæ, spongia, aut molli lintheo. Balneum & vini potus cum Hippocr. 6. Aphor. potenter resoluunt. Idem efficit ouum, ita coctum, vt concretum & induratum sit, oculis impositum. Pari vi pollebit drachma. j. aloës cum vncia j. aquæ fœniculi, si oculo applicentur. Hoc medicamentum oculos roborat, reliquias siccat, & absumit. Idem præstat

ſtat ſarcocolla, aqua roſarum , vel potius lacte muliebri nutrita, & ſoluta.

Ophtalmiæ antiquæ curatio.

Si antiqua fuerit ophtalmia,& intermittens præcedenti debita victus ratione, & humoris concoctione ſyrupo roſarum & rhodomelle, cum aqua ,aut decocto ſeminis fœniculi,purgabis ʒ.j.pilularum lucis ma. aut ſine quibus eſſe nolo , aut de agarico ſemel in hepdomada. Iterum purgabis ℈.j.prædictarum , aut ſimilium pilularum : & oculis non ſunt admouenda repellentia intensè frigida , imò iis ſemper adde parũ aquæ fœniculi,aut rutæ , ne fiat albugo,aut ſuffuſio oculorũ: hanc tamen & vlcera oculorum gigni prohibet filũ colo traiectũ per tres digitos ſub nuca, priùs tamen apprehende forcipi cutem, donec ſenſus tactus abeat , poſt acui incerto filo craſſo facto ex pilis caudæ equinæ, vel (ne tantus dolor excitetur) ſeta , vel lino perforamus , vt in vulnere , acu ablata filum maneat,quod vlcus diu apertum ſeruet , vt per id puris multitudo euacuetur.Diuitibus aureum annulum immittunt, loco fili acu ablata.Quotidie remouent dictum filum vel annulum,& manè , veſperíque tergunt terram. Hoc auxilio reuellente & vacuante multis oculi acies fermè amiſſa fuit in priſtinam ſanitatem reſtituta , vt ego ſæpe expertus ſum in pleríſque , & in filio meo nato octo menſes.

Cautio.

Ceruix filo traijcitur.

Hiſtoria

Scholium.

Inſtrumenta animalia communicatã habẽt facultatem.

OPhtalmiam medici.) *Inſtrumenta animalia* 1. *de loc.affect.c. vlt. aliunde,hoc eſt à principio(quod cerebrum eſt) medio neruo,facultatem accipiunt,proinde euenit, in his aliquãdo lædi actionẽ morbo non in ipſis,ſed in principio,aut parte, quæ defert facultatom , exiſtente. Præterea in his inſtrumentis vna pars ſimilaris eſt quæ operatur , reliquæ verò ei præbent vſum, & ideo in actione eorũ læſa,morbus aut erit in parte,quæ operatur,aut in alijs. Quod in oculo verũ eſſe deprehendes,hic enim à cerebro per neruũ opticũ facultatẽ accipit , pars autẽ quæ in ipſo videt,eſt tunica aracnoides,vna cum humore cryſtallino,reliquæ oculi partes ei præbent vſum.Dices nonne Gal.humorẽ,Cryſtallinũ,viſionis inſtrumentũ appellat? Reſpõdeo,nomine humoris cryſtallini Galenum,etiã mẽbranam intelligere,vt latè in libris de ſymptomate & morbo explicatũ habeo.Oculi actio(quæ viſio eſt) inter alios morbos ſolet lædi ab ophtalmia,quã Latini lippitudinem appellant.Hæc nihil aliud eſt quã inflammatio adnatæ mẽbranæ:nomine inflammationis intelligentes tumorem præter naturam,qui in hac membrana ,ob multas, quas habet venas , ſolet accidere. Cauſa ophtalmiæ aut eſt externa,aut interna. Exter*

Vna pars ſimilaris agit in inſtrumento.

Viſionis inſtrumentũ.

Ophtalmia quid

Cauſa ophtalmiæ.

terna sol, fumus, & alia quæ dolorem, aut calorem in oculo excitãdo fluxionem mouent. Interna causa est fluxio sanguinis, quæ fit à plenitudine corporis, aut venarum capitis, aut ab humoris acris fluxione. Qua in parte nobis non placet sententia Montani & Iacotij, existimantium ophtalmiam fieri etiã per essentiã sensim collecto excremento in membrana adnata: nam ex Galeno, ex his excrementis sensim collectis fit apostema & non tumor, qui ex eius sẽtentia sẽper fluxionẽ sequitur. Malè etiam multi ophtalmiã à flatu fieri sentiunt, hic enim bene poterit ob tensionem dolorẽ generare, non autem ophtalmiam, quæ est inflammatio. Præterea sententia auctoris, quæ diuidit ophtalmiam in veram, & non veram, sequenda non est: quia à quacumque causa fiat ophtalmia, est dictæ membranæ inflammatio. Altomarius ophtalmiã morbum compositum ex intemperie, tumore, & soluta continuitate, appellare solet. Decipitur tamen quia tumor, si non lædit actionẽ, non erit morbus, sed symptoma, sicut & soluta vnitas. Est ergo ophtalmia intẽperies mẽbranæ adnatæ, cũ fluxione humoris, quæ si actionem vitiat affectũ generando in humore crystallino, erit causa morbi, aliter verò morbus. Tumor & soluta vnita symptomata sunt, quæ ad intẽperiẽ cũ affluxu sequũtur, sicut & dolor, qui in hac parte mẽbranosa, ac proinde multũ sensibili ita maximus aliquando esse solet, vt ad se curationem attrahat, cũ fiat causa augens affectũ, nempe tumorem.

Montanus & Iacotius errant.

Auctoris lapsus.

Altomarius decipitur.

Secundò aduertentibus sanguinem fluentem.] *Auctor & alij practici in ophtalmia, si plethora sit in corpore, secant basilicam: si verò suppressio mensiũ, secant venam pedis. Qui quantũ errent intelliget, qui ex Galen. didicit, reuulsionem faciendã esse ex parte, ad quã fluit humor, & ex vena, quæ cũ loco affecto se aperit. Secanda ergo erit ob dictas causas in hoc affectu cephalica eiusdem partis, quæ citò & multũ euacuat ex oculo affecto. Purgatione etiam auctor in principio reuellit, sequutus fortasse Gal. qui 13. metho. cap. 11. phlegmonẽ oculi incipientẽ sola purgatione vno die se curasse scribit. Hoc poterimus refellere, eò quòd humor in ophtalmia no turgeat, tũ quia in principio inflammationis, non solùm reuellere, sed ex parte affecta debemus euacuare, quod non poterit præstare medicamentũ purgans. Aliqui respondent verum esse in ophtalmia solùm in principio sanguinẽ esse mittendum, aliquando tamen, cùm vires non sufficiunt ad eam euacuationem, posse nos purgare, cùm purgatio minores postulet vires, quã sanguinis missio, atque hoc considerando Gal. 13. method. faciendo id, quod potuit purgasse. Alij satisfaciunt, contendentes etiã in principio ophtalmiæ semper esse secandã venã, neque id violasse Gal. 13. method. nã ibi non purgauit in tumore præter naturam, sed in phlegmone oculi, hoc est ardore, id enim existimant intelligere Galenũ per phlegmonem.*

Practicorum error circa missionẽ sanguinis.

An in principio ophtalmia liceat purgare.

Horum sententia nobis non placet, quia non semper in principio ophtalmiæ debemus sanguinē mittere, licet enim aliquando purgare, vt si fiat ophtalmia à bile, de qua loquitur Gal. 13. method. tunc enim purgatione vtemur, quæ ex venis euacuantes bilem reuellimus à loco affecto. Dices est inflāmatio, debemus ergo ex parte euacuare. Respondeo, hanc inflāmationem esse exiguam, & ex humore tenui factam qui citò exhalat, ac proinde non egere euacuatione, quæ fit per sanguinis missionem, verum est posse sanguinem mittere, si sanguis sit prauus. Obijcies iterum, humor est firmatus, debet ergo prius concoqui, & postea euacuari. Respondeo, hoc intelligendum esse in morbis venarum, & non in aliis.

Obiectio

Tertiò repellentibus.] *In principio ophtalmiæ cū humor extra venas fluxerit, opus est ipsū ex ea parte euacuare, non calidis, quia attrahent humorē, sed repellentibus, quæ adstringentia sunt. Deliberare autē debemus de his inter alia naturā partis considerātes: hæc enim cùm sit membrana, ac proinde multū sensilis, non feret medicamenta multum frigida, & adstringentia: quia ipsam contrahent, & exasperabunt. Applicabimus ergo oculis, & non naribus, vt malè vult auctor, ea quæ moderatè repercutiunt, qualia sunt rosa, & albumen oui confractum. Supra frontem tamen bene possumus validè repellentibus vti, albumine oui cum aceto, bolo armeno, aut sanguine draconis. Præterea cum inflammatio sit in parte, quæ non tegitur cute dura & crassa, semper ex ipsa aliqua humoris portio resudat, & ideò cum repellentibus digerentia semper miscere oportebit: huiusmodi sunt, collyrium album, Rhasis sine opio cum aqua rosacea, aut plantaginis. Applica autem medicamenta oculis instillando ipsa, aut pannum lineum, vel tenuem stupā madefac, & sic vtere, dūmodò non permittas ea exsiccari, aut calefieri: instillamus, aut lineo panno vtimur, quia pars non potest ferre grauia & ponderosa medicamenta in quare auctor errat simul cum aliis, micā panis, aut pomū applicans: non sinimus ea exsiccari, quia adhærebit, & deinde extrahitur cum dolore, à quo augebitur affectus: non sinimus calefieri, ne attrahant. Dolor in hoc affectu ob vehementiā, aliquando ad se attrahit curationē, quo tēpore vtere optatis medicamentis, collyrio albo rhasis, cum opio, aut oui albumine agitato cum decocto papaueris albi. Rarissimè tamen contingit, vt ad hæc veniamus medicamenta, quæ visū hebetant, quia rarò talis contingit dolor. In augmento morbi repellentia cū digerentibus misce his, ita tamen vt repellentiū facultas vincat, quia fluxio augetur. Coque ergo myrtos, aut rosas cū semine lini: aut fœnugræcū cū aqua plantaginis, aut (quod est elegantissimū remedium) albumen oui, & aquam rosaceā cū pauco vino miscebis. In statu æqualiter miscenda sunt digerentia & repellentia.*

Repellētia in principio ophtalmiæ.

Extergētia semper in ophtalmia sunt vtilia.

Quomodo applicandum medicamentum.

Dolor in ophtalmia.

In augmento.

In statu.

Quartò

Quartò, apparantibus bilem.] *Bilem præparat, & purgat, quasi ophtalmia à sola bile oriatur, & non à sanguine optimo, melancholico etiam, aut pituitoso. Dices, est ne purgandum in hoc affectu? Respondeo, purgandum esse sine aliqua præparatione in principio, si ophtalmia à bile fiat: at si humore crasso eueniat, apparentibus signis concoctionis purgabimus ipsum.*

Sextò reliquias materiæ.] *In declinatione cum nil fluat ad oculos, digerentibus solis euacuanda est materia.*

In declinatione.

Si antiqua fuerit ophtalmia.] *In antiqua ophtalmia filo per collum traiecto sub nuca vtitur, de quo remedio hoc modo deliberabis. In antiqua ophtalmia fluxio perseuerat, hæc reuelli debet euacuatione aliqua: & cum sanguinis missio, purgatio, inedia, cucurbitula, & aliæ similes non prosint: deueniendũ ergo erit ad duo remedia, quorum vnum est cauterium, & alterum filum per collum traiectum: & cum cauterium multum dolorem inferat, & vlcus ex ipso relictum non ita facilè possit apertum seruari, proinde ad filum deuenimus: atque hæc est qualitatis deliberatio. Quantitatẽ colligimus ex vlcere, quod magnum nõ debet fieri: occasionem ex euacuationibus totius corporis præcedentibus: modũ vtendi ex loco affecto, qui cùm sit oculus, vt ab eo reuellamus, & euacuemus parti contrariæ, & proximæ remedium applicamus, qualis est ceruici superior pars. Remedia in ophtalmia supradicta nobis significare visus fuit Hip. 6. aph. sent, 31. vbi sic scribit: dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut vena sectio, aut medicamentum epotũ soluit. Si non sit plethora, & dolor fiat à sanguine crasso venas adnatæ membranæ replente, à vini potione soluitur: quia vinum fundit humorem, & suo motu ipsum educit, quod idem 7. aphor. com. 48. habet Gal. Si dolor à bile acri oriatur, dummodò absit plethora, balneum vtile est, quia ab eo bilis acrimonia temperatur, si ophtalmia sit in declinatione, cùm ad partem affectam nil influat, fomento calido, quod humorem dissipat, vti oportebit, sicut vena sectione in principio, & purgatione in principio, aut postea, vt supra docuimus.*

Antiqua ophtalmia.

Deliberatio remedij.

Explicatur aph. 31. lib. 6.

De imbecillo aspectu. CAP. XIX.

Oculorum visus, vt aliarum partium operatio, tripliciter læditur (autore Gal. cap. 80. artis medicinalis) aut quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo cernimus: de vltimis duobus in præsentia non agimus, cum de iis in sequentibus capitibus, & aliis locis verba facturi simus. De prima igitur læsione hoc loco sermonem instituimns, quæ est affectio oculorum, qua minus æger videt. Cuius variæ sunt causæ externæ, & internæ iuxta illud carmen:

Descriptio causæ.

Allia, vina, venus, puluis, ventus, faba, fumus.
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Nota. Ex his, aut aliis fit hic affectus, aut per consensum totius, vt in hectica, aut aliarum partium, de quibus suis locis, vel oculis primariò affectis. Quorum omnium causæ, & notæ satis ex ægri dictis, & per se patebunt.

Curatio. Quando vitium proprium est in oculo ab humore largiori, curatur quinque generibus remediorum. Primò, victu tenui exsiccante, dummodò sit cibus facilis concoctu, obseruetúrque ordo traditus à Gal. in lib. de alimentorum facultatibus, & de sanitate tuenda, circa ordinem, horam, quantitatem, & qualitatem ciborum. A cibo, comedenda sunt, quæ vaporem prohibent ad caput ferri, vt panis tostus, coriander tostus, aut conditus, caro cydoniorum, vel ipsa cydonia tosta, aut pira, addendo parum sacchari, & seminis fœniculi, hoc enim oculos roborat, vt in serpentibus, & buffonibus experientia demonstrat. Rapæ si bene concoquantur, sua proprietate visum roborant. Viperarum carnes bene apparatæ similiter aciem oculorum confirmant. Eius præparatio cap. de elephantiasi demonstratur. Auis pica, & hepar hirci tota substantia corroborant aspectum. Similiter & lentium frequens vsus, si ab humiditate nascatur imbecillitas. Quæ verò huic affectui maximè nocent, sunt cruditas, coitus immodicus, & somnus diurnus.

Victus.

Vis raparum.

Noxia oculis.

Præparatio. Secundò apparantibus materiam, primò melle rosato colato, & oximelite S. cum aquis, aut decocto fœniculi, hyssopi, saluiæ, & similibus. Secundò syrupo de hyssopo, de stæchade, oximelle compos. cum decocto, aut aquis superiùs dictis, & similibus.

Purgatio. Tertiò, materiam concoctam vacuantibus, primùm pilulis ex Hiera S. elephanginis, mastichinis, agarico trochiscato, aut Hiera S. Secundò pilulis de agarico, sine quibus esse nolo, & lucis. m. Vltimò si opus fuerit valentibus pilulis cochiis, aut fœtidis. Dosis omnium horum medicamentorum ex dictis primo capite, & ex doctrina Mes. & Nicolai in eorum antidotariis est satis cognita.

Auersio. Quartò auertentibus ad infernas partes, aut posteriores, vt clysteribus, glandibus, ligaturis brachiorum, & crurum frictionibus, fomento, & lotione ex decocto rerum capitalium, multo nibus, fomento, & lotione ex decocto rerum capitalium, multo pexu versus occipitium reuersi capitis, apophlegmatismis, errhinis, cauterio post aures aut in coronali commissura, vel filo collo affixo, de quo dictum est in fine 6. cap.

Roboratio, & resolutio. Quintò, roborantibus partem affectam, & resoluentibus reliquias materiæ: vt nuce muscata quotidie sumpta visus recupe

recuperatur: myrobalani quoque cepulæ, si duæ bis in hebdomada, aut ter sumantur, visum reficiunt. Idem præstant acorus conditus, theriaca magna, mithridatum, diamuscus, & pliris arcoticon, si multis diebus in quantitate ℨ.j. vsque ad ℨ.ij. sumat æger. Hoc quoque auxilium validè visum corroborat: ℞. succi fœniculi depurati ℥.vj. succi rutæ depurati ℥.iij. mellis ℥.j. sacchari ℥.ß. foliorum auri num.iij. misce, per duos, aut tres dies æstatis insolentur omnia, facta sæpe permutatione ab vno vase in aliud, vt omne excrementum abiiciatur. Eandem, & maiorem habet vim hæc aqua oculis sæpe admota: ℞. chelidoniæ, fœniculi, rutæ, sileris montani, euphragiæ, verbenæ, rosarum rubrarum an. libr. ß. ℨ. pulueris caryophyllorum, & piperis an. ℥.ij. ex his fiat aqua per distillationem instrumento vitreo & igne pauco. Puluis aqua picæ, si oculis admoueatur, ipsos vehementer iuuat. Idem præstat succus, aut puluis hepatis hircini assi: cui si addas parum pulueris caryophyllorum, & piperis erit efficacior. Hoc medicamentum visum maximè confirmat: ℞. tuthiæ Alexandrinæ quinquies incensæ, & extinctæ aqua rosarum ℥.ß. balsami optimi ℥.iij. vini albi odoriferi ℥.j. misce. Serpentes nemorales abscissis capitibus & caudis, si coquantur vino albo & fœniculo, donec caro ab ossibus separetur, visum mirum in modum tuentur. Hoc medicamentum est omnium in hac re nobilissimum: ℞. sileris montani, maioranæ, euphragiæ, rutæ, chelidoniæ, fœniculi. an. ℥.iij. zinziberis, spicæ, piperis longi, caryophyllorum, tuthiæ incensæ & pòst restinctæ, vt diximus sarcocollæ nutritæ lacte asinæ, ligni aloës an. ℥.j. fellis vnius anguillæ, & vnius accipitris, & vnius hirci montani, si possimus nancisci, balsami ℥.ß. mellis rosati colati ℥. iij. Omnia simul mixta, & redacta in puluerem, quæ possunt redigi, vase vitreo, bene obturato insolentur in æstate per xl. dies, & in hyeme sub stercore quolibet die bis, vel ter agitetur illud vas, postea conseruetur liquor vase vitreo, qui oculis admotus sæpe visum corroborat, & auget etiam. In senibus tantam vim habet hoc medicamentum, vt aliquibus visum sit nullum medicamentum huic simile, aut par hactenus extitisse, quorum summam veritatem ego felicissimo successu sæpè expertus sum.

Acuentia visũ.

Medicamentum nobile.

Scholium.

OCulorum visus.] *Confusè certè procedit auctor in hoc cap. quod intelliges, si legas cap. 2. de cau. symp. vbi inquirit Galen. causas læsæ visionis. Si ergo rectè voluerimus curare, hoc modo procedendũ erit: Imbecillus affectus est symptoma. morbus ad quem sequi*

Practicorum error.

ſequitur, aut eſt intemperies, aut morbus inſtrumentarius, aut communis, qui ſoluta vnitas dicitur: morbo intellecto contrariis ipſum curabimus. Praterea qua multi ex practicis ſcribunt de medicamētis tota ſubſtantia corroborantibus aſpectum, qualia ſunt auis pica, hepar hirci, rapa, & ſimilia, falſa ſunt, & fictitia: quia morbi actionem videndi hebetantes manifeſti ſunt, ac proinde contrariis medicamentis, etiam auferendi. Neque obiiciat fœniculum. Hoc enim caliditate ſua digerendo humiditatem confert: qua eadem ratione opus erit curare affectum, de quo loquitur auctor in hoc capite, & ſimul omittere aurum, hirci hepar, tuthiam incenſam & extinctam in vrina pueri, & alias compoſitiones ab ipſo propoſitas, cum aliqua inutilia, & multa ſimplicia vnius facultatis contineant, quòd maximum vitium eſt.

De curatione albuginis oculorum. Cap. XVIII.

Diuiſio. ALbuginum oculorum duæ ſunt differentiæ, quædam enim in ſumma corneæ ſuperficie conſiſtunt, & Græcis nephelia, atque vlæ, Latinis verò nubeculæ, caliginéſque & tenues albugines nominantur: quæ verò in interiori parte ſunt, & vt Paulus ait, alterius radices egerunt, hæleucomata Græcis, Latinis albugines craſſæ dicuntur.

Deſcriptio. Vtraque autem, cicatrices ſunt, ac maculæ in cornea poſt vulnerum curationes relictæ: ſic autem appellantur, quod oui albumen referant: omnes enim cicatrices (autore Ætio) in nigro oculo candidæ videntur: denſata enim cornea tunica ſubiectus cæruleus color non ampliùs pellucet. Eminentes præcipuè albeſcunt, planè minùs candicant, cauiores parti nigræ oculorum quodammodo aſſimilantur. Hæc Ætius. Morbus intuenti patet, non eſt igitur opus ſignis.

Cauſa. *Curatio.* Albugo in ſenibus eſt incurabilis, præſertim antiqua, in iuuenibus difficilis curatu, in pueris & infantibus, facilior, ſemper tamen eſt ſimilis curatio præcedenti, in victus ratione, vacuatione auertentibus, præſertim per filum, de quo cap. 16. *Fotus.* His omnibus iam factis, & admotis oculis medicamentis dictis in quinto genere auxiliorum præcedentis capitis, præter illa, frequens fotus ex decocto ſeminis fœniculi, fœnugræci, camomillæ, rutæ & raparum eſt vtilis, & neceſſarius: poſt quem potentiùs medicamenta poterunt albuginem diſſipare, & omnino abſtergere. Mel, & eius aqua bene eam tollit, ſimiliter & aqua diſtillationis ex rhodomelle. *Abſtergentia.* Puluis ſacchari candi habet eandem vim, & maiorem, ſi addas parum

rum pulueris ossis sepiæ. Sequens aqua optima est in hoc, & à me in meo filio probata, qui natus erat octo menses: ℞. fœniculi m. ij. rutæ chelidoniæ an. m. j. mellis optimi ℥. iij. sacchari candi, & rhodomellis an. ℥. tuthiæ Alexandrinæ, & sarcocollæ nutritæ an. ʒ. ij. vini albi optimi cochlearia duo, misce, & fiat ex his aqua per distillationem igne pauco.

Aqua probata.

De suffusione. Cap. XIX.

QVod Latinis suffusio sonat, hoc Græcis hypochima, & hipochysis, barbaris verò cataracta dicitur, & nihil aliud est, quam frigidi, crassi, & lenti humoris, & glaciei instar congelati inter ceratoidem tunicam, id est, corneam & crystaloidem, seu mauis humorem tenuem effusio. Causæ iam dictæ sunt nempe humores crassi per nimias cruditates iuxta pupillam inter corneam, & crystaloidem aceruati: præter hæc etiam violentus vomitus, & ictus, & ventriculi affectiones. Notæ ab Ætio hæ referuntur. Inchoante suffusione pusilli culices, & caliginosa quædam corpuscula assiduè oculis occursare solent quibusdam veluti lanarum filamenta, & telæ araneorum quibusdam circa lucernas circuli offeruntur: quæ cùm apparere incipiunt, pupilla minus accuratè spectantibus interdum pura videtur, interdum colorem pelagi præ se ferre. Sed increscente ægritudine accidentia quoque increbrescunt, quæ vbi ad summum peruenerint ægri excæcantur, & pupilla ad candidum colorem sine vllo penitus splendore mutatur. Quamuis in variis suffusionibus varij colores conspici soleant: quædam enim aëris colorem, quædam vitri imitatur, quædam subalbescit, quædam ad cæruleum vergit, quædam glaucescit, quædam insanabilis est: hæc Ætius. Porrò tunc cognoscitur, num sanabilis sit suffusio, quoties altero oculo clauso pupilla eius oculi, in quo est suffusio, & clarior apparet, & dilatatur, vt docet Galen. 4. de morbo & symptomate, cap. 2. Si culpâ neutrius oculi accidat suffusio, in vtroque oculo, & non in altero tantum, id fit, & per interualla quoque, & priùs aliquid in ventriculo præsentitur.

Definitio.

Signa.

Curatio

Suffusio curatur quinque remediorum generibus, quemadmodum imbecilla visio, & albugo, sed valentioribus. Quæ absoluta est, & confirmata, accusatur: eget tamen viro docto & probato: si verò absoluta nondum fuerit, curatur primò victu calido, & sicco (quia materia est vaporosa, & aquosa) de quo diximus cap. 16. Sed si aër conueniens desit, vt in hyeme, arte oportet moliri, igne, scilicet, & suffitu. Abstinentia quoque

Victus.

quoque, & ieiunium huic morbo diuturno plurimùm est salubre. Cœna sit leuis, si semel comedisse his non sufficit, vino, iusculis, & pituitosis alimentis minimè vtendum est: semper enim sunt eligenda calida & sicca.

Præparatio & vacuatio. Secundò & tertiò concoquentibus materiam aquosam, & vacuantibus per ea, quæ diximus cap. 10. & alia similia, sed toties est coquenda materia, & vacuanda, donec in totum sit affectus curatus, non solùm semel, sed bis, ter, quater.

Auersio. Quartò auertentibus, vt acribus clysteribus, balanis, frictionibus fortibus partium extremarum, & aliis omnibus, de quibus dictum est satis cap. 16.

Resolutio. Quintò, resoluentibus, & dissipantibus reliquias materiæ primò interiùs sumptis, vt ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mithridati, aut. ij. ʒ. diamusci dulcis multis diebus cum syrupo, aut aqua capitali sumptis tempore capiendi somni, vt cum cibi vapore eorum vis rapiatur in cerebrum. Si sæpe accipiantur ℥. ij. confectionis Ham. Mesp. cap. de imbecillitate visus valenter & optimè dissipabitur materia. Admouenda sunt oculis aliqua præter dicta duobus superioribus capitibus, quæ possint resoluere, & tergere maculam, albuginem, & suffusionem non cõfirmatam, semper tamen optima præcedat corporis euacuatio, aliàs fieret attractio vaporis, & aquæ ad oculos. *Tergentia.* Inter ea quæ potenter omnem albuginem, & suffusionem non confirmatam tergunt, est sagapenum mixtum aqua fœniculi, & aqua mellis, & saccharro concreto. Idem præstat puluis capitum hirundinum, si cum aqua distillationis vrinæ puerorum, & fœniculi oculis sæpe admoueãtur, post hæc valentiora conferunt, vt sunt genera fellis: sed priùs oportet experiri antè dicta, & aqua distillationis corticum fabarum. *Aqua efficacissima.* Hæc quoque aqua est optima, & efficacissima, ℞. vini albi ℥. iij. succi fœniculi sine sedimento ℥. ij. camphoræ ʒ. j. tuthiæ Alexandrinæ ʒ. j. ß. zinziberis ʒ. ß. mellis ℥. iiij. omnia simul in vase æneo IX. diebus in vmbra conseruentur, postea per filtrum fiat distillatio, cuius aquæ duæ guttæ manè & serò oculis instillentur: vltimò verò, & cùm alia non sufficiant, sunt admouenda fella, priùs mitiora, videlicet piscium, suum, agnorum, gallinarum, & perdicum: deinde acriora, vt accipitris, falconum, & aquilæ. *Curatio* Vltimæ verò est admouendum fel viperæ: sed quia est venenosum eo non esse vtendum censeo, sed in eius vsu oportet os plenum esse aqua, & theriaca magna, ne aliquid venenosum in ventriculum, aut thoracem descendat: fel tamen tauri, & apri est viperæ tutius & satis potens.

Soth

Scholium.

QVod Latinis suffusio.] *Suffusio non est morbus in via, vt voluit Vega: quia nullam obstruit cauitatem. Sed ex Galeno est morbus in numero addito: est enim in oculo additus humor ad eius actionem non necessarius, imò eam impediens. Hic humor concretus in humore aqueo continetur, prohibens quominus species rerum visarum ad humorem crystallinum perueniant. Vel quod verius apparet, est ipsemet humor aqueus concretus ex alimento crasso, à quo nutritur. Causa istius morbi, est affluxus crassi humoris, qui vel à capite prouenit, præsertim si imbecillitatem habuerit natiuã à frigiditate sola, aut cũ humiditate coniuncta, pendentẽ, vel à toto corpore, cùm ob prauã victus rationem humor crassus augetur. Solet curari suffusio, si incipiat (quia inueterata solùm acum postulat) considerantes fluxionis causam si à capite fluat humor, eius intemperiem corrigemus, euacuato priùs humore purganti medicamento: si à toto corpore fluat, sanguinem mittemus, ob sanguinem prauum, & deinde purgabimus, & vltimò ad Topica deueniemus, quæ sensim digerãt humorẽ in oculo cõcretum: qualia sunt decoctum fœniculi in vino albo, aqua etiam chelidonij, aut fœniculi, aut rutæ, cum tuthia & similia. Hæc curatio cõmuniter solet exerceri. Si tamen voluerimus rem penitiùs considerare, intelligemus, hanc non esse optimã curationem, quia suffusio incipiens (vt experientia longa docere tibi poterit) nunquam dictis medicamentis curatur, quia humor sub membranis inclusus ea contemnit. Meliùs ergo erit omittere supradictam curationẽ: quæ impedit perfectam humoris concretionem, & hoc nomine verã curationẽ: quæ exercebitur, si statim vtamur, extremitatibus animalium, eorumdẽ cerebris, & alio victu incrassante, vt humor concrescat, & durior fiat: & hac ratione possit acu, à pupillæ regione in oculi angulũ mutari, atque hæc est curatio eius suffusionis, quæ proprius est affectus.*

Quid suffusio. *Causa suffusionis.* *Curatio* *Refutatur prædicta curatio.*

De dolore aurium. CAP. XX.

AVres perinde, ac aliæ quoque partes nostri corporis dolore infestantur, & vehementi: plurimo enim sensu pollent. Dolent autem nonnunquam propter causas externas, cuiusmodi sunt refrigeratio in peregrinatione à ventis frigidis proueniens: interdum propter intromissum humorem in balneis aquarum frigidarum, aut insigni aliqua qualitate præditarum. Oritur etiam & ex causa calida, à quacunque occasione accidat, vt sole, igne, vento, balneis, atque aliis id genus. Præterea & ex ictu, vulnere, contusione, acri aliquo medicamento, aut vermi in aurem ingres

Dolor quid sit ex lib. de sympto. causis. *Causa.*

Nota. gresso. Internæ quoque causæ multæ sunt, vt intemperies aliqua, aut nuda, aut cum humoris affluxio, inflammatio, flatulentus spiritus, vlcus, ac vermes intra aures geniti. Signa causarum externarum ex ægri sermonibus colligi possunt.

Internarum verò notas si exquires: si nuda fuerit intemperies, nulla adest grauitas, sed si calida fuerit, ardor, & maius acumen doloris: si frigida, obtusior quodammodo dolor est, & frigus sentitur. Idem de reliquis est iudicandum. Si verò præter qualitatem humor quoque infestat, præter iam dicta grauitas inest, ac pondus quoddam. Omni autem intemperiei, seu nuda fuerit, seu cum humore, hoc est commune, vt à similibus lædatur, iuuetur autem moderato contrariorum vsu. Si sit inflammatio, adest febris, grauitas, pulsatio, & dolor intolerabilis: si flatulentus spiritus, tentio, & tinnitus in aure sentiuntur: si vermes, interiorem motum quendam æger sentit, & in splendido, aliquo loco cerni possunt, vel ex iis aliquis foras prodit. Si vlcus, pus inde promanat.

Curatio si ab intemperie calida.

Curatur quinque remediorum generibus, primò, victu tenui, & refrigerante: quare à carnibus & vino abstinendum est. Sit eorum cibus lac amygdalarum, cremor hordei, lentes, cichorea, lactuca, pyra, & mala cydonia assa, & potus aquæ hordei.

Reuulsio

Secundò, auertentibus secta vena humerali eiusdem partis, si non fuerit plenitudo: vel media, existente plenitudine. Mittatur sanguis respondens dolori, & plenitudini semel, bis, & ter si opus fuerit. Si ætas, & vires non ferant sanguinis missionem per sectionem venæ, per cucurbitulas, & scarificationes inter scapulas sanguis extrahatur, fiátque debita reuulsio.

Auersio. Clysteres refrigerantes, & parum acres, cucurbitulæ, ligaturæ, & frictiones partium extremarum, & fotus quoque auertunt & maximè conferunt.

Purgatio. Vacuatio per medicamenta benigna similiter auertit, & est necessaria, vt per hoc, aut simile. ℞. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ʒ. j. ß. medullæ cassiæ fistularis recent. extractæ ʒ. vj. syrupi violarum ℥. j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus. Si magis amat pilulas (quamuis vtilior sit potus) ʒ. j. pilularum de rhabarbaro fieri potest euacuatio, aut aliis pilulis, quæ bilem purgant.

Topica repellētia.

Tertiò repellentibus, vt in oxyrhodino, aut lacte humano, vel caprino vel ouino. Hæc, & similia parum calida sunt auribus instillanda. Aut oleo de portulaca aut violato, aut de nenuphare, aut de papauere. Oleum rosaceum & terebinthina simul mixta dolorem aurium tollunt, & repellunt, si

oleum

oleum rosaceum sit in magna quantitate, & terebinthina in parua. Sed si dolor fuerit vehemens qui autore Galeno com. 38. primi præsagiorum facultates destruit, ad se trahit curationem, egétque narcoticis medicamentis, quæ nõ abscissa causa ipsum dolorem curant. De his Galenus 3. de compositione medicamentorum secundùm locos satis abundè: inter alia tamen laudat mixturam ex lacte humano cum albumine oui, & pauco opio: laudat quoque Galenus castoreum cum opio æquo pondere vtrumque, aut si dupla portio castorei: vel vicissim, si maior & vehementior fuerit dolor. Hæc mixtura est etiam optima in hoc genere: ℞. micæ panis, aut farinæ hordei lib. ß. sapæ, quod sufficit, misce, & fiat cataplasma: adde castorei ℥. ß. opij & croci an. ʒ. ij. Hæc tamen narcotica non sunt admouenda, nisi cum alia non possunt curare, aut in maximis doloribus aliis non conferentibus.

Symptomatis curatio.

Quartò, dissipantibus, & resoluentibus reliquias materiæ, vt oleo lumbricorum, camomillæ, amydgalarum dulcium, sesamino, terebinthina sola, & decocto camomillæ, fœnugræci, & seminis lini, altheæ, & similibus.

Curatio. Resolutio.

Quintò, frigidis sanantibus intemperiem calidam in auribus relictam, qualia sunt oxyrhodinum, & alia dicta tertio genere, & oleum rosaceum cum mucagine seminis psyllij.

Alteratio.

Si inflammatio in suppurationem terminetur (quod per doloris, & febris remissionem post augmentum cognoscitur) pus per incisionem instrumento ferreo factam extrahendum est, aut vocibus, & sternutamentis, aut medicamentis parum acribus, si non appareat pars suppurata: deinde abstergentibus, & mundantibus, & postremò glutinantibus, & exsiccantibus curabitur. In his tamen consule chirurgum doctum.

Dolor ab intemperie frigida, præcedenti debita vacuatione: si fuerit cum materia, curabitur oleo camomillæ, nardino, ex lilio, laurino, rutaceo, & costino, cæpe tostum etiam curat illum dolorem. Succus rutæ cum sanguine anguillæ statim mitigat omnem aurium dolorem. Succus roris marini cum oleo rosaceo, & sapone Gallico vetustissimos aurium dolores curat: adeps pulmonis vulpis auribus admotus, est optimum præsidium in dolore aurium. Idem præstat spolium serpentis decoctum oleo, aut succo conuenienti calido, aut frigido, habita ratione causæ: Pili Naqueræ facultate præditi sunt à tota substantia curandi omnem aurium dolorem.

Si à frigore sit.

Topica sedantia dolorem.

Pili Naquera.

Scholium.

Dolor auris.

AVres perinde.] *Dolor auris symptoma est. Morbus ad quem sequitur, est soluta vnitas, aut manifesta, quæ fit ab ictu, contusione, & aliis: aut occulta, quæ ab intemperie calida, vel frigida, aut à re distendente prouenit.*

Curatur quinque remediorum.] *In hoc capite relictis aliis causis solum curat auctor dolorem à phlegmone ortum, vbi significare voluit phlegmonem sola caliditate dolorem generare, cum reuera tensionem in ea considerare debuisset.*

Quæ vena secanda.

Secundò auertentibus.] *Semper secanda est cephalica, ob causam multoties repetitam. Quòd si in venis sit cacochimia, purgabis etiam non cassia, & rhabarbaro, quæ clementer id efficiunt, neque eorum vis multùm se diffundit: sed aliis fortioribus, diapruni, electuario de succo rosarum, & similibus.*

Purgatio.

Topica.

Tertiò repellentibus.] *Cum repellentibus misce acetum, vt penetret, neque acetum lædet, si partem consideremus, quæ sicca cùm sit, acria medicamenta sustinet. Oleo ergo rosaceo, & pauco aceto vteris. Omitte autem terebinthinam, quæ ab autore proponitur, quia præter caliditatem, impedit penetrationem medicamenti. Aduerte tamen hactenus non curasse dolorem, sed eius causam, nempe phlegmonem. Tunc autẽ eum curabimus, cùm neglecto phlegmone, solius symptomatis habebimus rationem. Si ergo dolor vrget, stuporem inducenti medicamento vteris, qualis hoc est: ℞. olei rosarum ℥.j. opij. ℈.iiij. aceti parum vt penetret. Qua in parte omitte medicamentum ex mica panis, & sapa constructum, quoniam quæ ipsũ componunt, opij vim refringent, neque etiam parti affectæ cataplasma applicatur, quæ in parte interiori condita est. Quæ Rondoletius scribit de cocleis, de medulla cruris porci saliti, & auctor de pilis Naqueræ, & alia tota substantia sedantibus dolorem, omittantur, ac si non essent scripta: quia causam doloris cognoscimus, & ideò remediis manifesta qualitate operantibus curabitur.*

Rondeletius & auctor labuntur.

Quintò frigidis.] *Non est, quòd hæc frigida applicemus, quia si intemperies ex humore calido orta fuit, dissipato humore non remanebit.*

De sanguinis è naribus profluuio.
CAPVT XXI.

Causa.

SAnguinis è naribus profluuij, quòd Græci hæmorrhagiam appellant, multæ sunt causæ, partim internæ, partim etiam externæ, eas autem omnes breuitatis gratia iuxta Galeni placita 5. method. medend. in tria capita reducimus: fluit enim sanguis

ſanguis à venis, arteriiſve naſi, vel reſeratis illorum orificiis, vel tunicis ruptis, diuiſiſque, vel ſudoris inſtar tranſcolatus. Porrò reſerantur arteriarum venarúmque ora, aut propter nimiam ſanguinis multitudinem, quæ vel in toto ſit corpore, capite, vel hepate, liene, vel vtero: præſertim ſi non probè fluant menſes, vt ex Aph. 33. ſectionis 5. deprehenditur: in caput enim tunc fertur, atque inde per nares vi erumpit: nonnunquam & citra plenitudinem propter vaſorum imbecillitatem hoc ipſum accidit, aut ob acrem aliquam qualitatem in humoribus repertam. Diuiditur autem tunica ex vulneratione, contuſione, ruptione, & eroſione velut ſudor tranſmittitur, aut tunica ipſa rarefacta, aut ſanguine tenuiore facto, quod multis de cauſis contingit: aut quia plus æquo exercitationibus homo ſit vſus, aut medicamentis calidis ſanguinem tenuantibus, aut victus ratione, qui ſanguinem bilioſiorem reddiderit. Notæ tum ex ægri ſermonibus, tum ex eius intemperamento, aut anteacta vita colliguntur, quamobrem omnes eas recenſere non erit opus. Hoc tamen animaduertere oportet, cum à capite ſanguis per nares profluit, in eo ſummam adeſſe grauitatem: cùm ab hepate, in hypochondrio dextro: cùm ab ſplene, in ſiniſtro: cùm à matrice, circa vmbilicum dolores, ac tenſiones quaſdam ſentiri: cùm per criſem ſanguinis profluuium fit, ea ſigna accidunt, quæ ab Hippocr. numerantur 3. Prognoſticorum 33. prognoſtico, & à Galeno in libris de criſibus, atque alibi frequenter.

Notæ.

Aduerte.

Curatio

Sanguinis profluuium, à quacunque fuerit parte ortum ſi vires non deficiant, non eſt ſiſtendum, quia eo multis liberamur morbis, vt in libris de iudiciis Galenus teſtatur. Non criticum verò, quatuor remediorum generibus ſiſtent. Primò, victu refrigerante, & aſtringente meatus, per quos ſanguis fertur, vt aëre arte parato per acetum, aqua roſarum, lactucæ, plantaginis, folia ſalicis, myrti, lactucæ, nympheæ, & ſimilium. Cibis ex ſucco acidulcium granatorum, limonum, aranciorum, acetoſæ, & ſimilium paratis, qui, ſi glutinoſi fuerint, magis laudantur, quales ſunt pedes, & capita vituli, arietis, hœdi, & aliorum animalium, amydum, farina orizæ, caſeus recens pinguis, oua dura, quia paucum & craſſum ſanguinem gignunt, præſertim albumina. Initio cum facultas non eſt imbecilla, abſtine à vino, carnibus, & ouis ſorbilibus & tremulis, largiorem, & liquidiorem ſanguinem generantibus. Potus ſit aqua calybeata, tandem animi & corporis quies eſt neceſſaria illis, & ſilentium.

Victus.

Secundò, auertentibus, in quibus præcipua ſpes curationis verſatur, vt crurum, & brachiorum dolorificis ligaturis, frictio

Auerſio.

frictionibus, fotibus ex aqua actu & potestate calente, cucurbitulis sine scarificatione hypochondrio appositis è regione naris, à qua sanguis effluit, & inter scapulas cum scarificatione, vbi vena scindi non possit ad virium defectum, aut ætatem puerilem, quamuis sanguinis missio per venæ sectionem sit remedium efficacissimum ad reuocandum impetum fluoris in contrarium: secanda est vena media eiusdem partis, si sit totius plenitudo, vel humeralis, si non sit plenitudo: quòd si ab vtraque nare fluat sanguis vtraque media, aut humeralis simul scindantur. Post primam sanguinis missionem, si secunda fuerit necessaria, & tertia, semper secanda est humeralis eiusdem partis: aliquando tamen priùs est facienda sanguinis missio, per sectionem venæ pedum, aut tibiarum, videlicet cùm ex detentis mensibus, aut hæmorrhoidibus nascitur hoc profluuium, præsertim si natura tentaueris per infernas partes sanguinem vacuare, & hæc sit vniuersalis regula Hippocr. Gal. rationi & experientiæ accommodata. Duo quoque sunt, quæ maximè auertunt subitò reuocando sanguinem, calorem, & spiritum, timor incussus, & aqua frigida iniecta in faciem ægri incogitantis: sed videndum ne sit æger maximè imbecillus, aut morbo comitiali obnoxius, quia hæc duo epilepsiam efficerent, aut subitò interficerent. Ligatura arcta testium, vel eorum ablutio aqua frigida, si subitò fiat, potenter auertit.

Sectio vena reuellit. *Admonitio.* *Consilium.*

Tertiò, sistentibus, & cohibentibus sanguinem, & glutinantibus sumptis, vel admotis, vt lactuca, portulaca, & aliis alimentis dictis initio huius cap. syrupo rosarum, cydoniorum, malorum granatorum, de acetositate limonum, & citri, præcipuè vbi sanguis est biliosus, & nimis tenuis, & conserua rosarum, acetosæ & nenupharis ℈. ij. aut ʒ. j. trochiscorum de terra sigillata, aut de carabe cum ℥. ij. aquæ plantaginis, aut portulacæ, aut similium cohibent sanguinem. Naribus, collo, & fronti sunt admouenda quæ refrigerant, & impellunt inchoando à mitioribus ad valentiora. Prima mixtura bona est ex aqua rosarum, albumine oui, & aceto, cui si addas puluerem astringentem, vnientem, & obstruentem, erit efficacissima: qualis est ex rosis, balaustiis, gallis sumac, farina moletrinarum, mastiche, aloë, & mirrha, thure & pilis leporis, & similibus.

Sumēda & admouenda. *Repellētia.*

Ex his omnibus, aut aliquibus accipe ij. ʒ. cum aqua, aut succo astringente, naribus impone, & collo, & fronti: sed si supra venas ruptas apponatur medicamentum, citiùs sistet sanguinem. Gypsum cum albumine oui, aut aqua, aut aceto

nari

naribus admotum videmus potenter sanguinem sistere.

Puluis limacum cum crusta tostorum sistit sanguinem, & puluis ranarum combustarum. Aliqua sanguinem sistunt statim à tota substantia, seu proprietate, vt stercus asininum, vrtica, porrum, ocimum, seu basilicon. Hæc enim recentia, trita, & in nares immissa, aut illorum succus possunt sanguinem inhibere. Acetum potens cum gossypio, aut panno lineo sæpe fronti, aut collo applicitum illico sanguinem sistit. Quædam vetula Monspessulana sola méta naribus imposita curauit sanguinis profluuium è naribus trium dierum. Cinis panni linei priùs atramento tincti aceto mixtus, & cum gossypio naribus immissus consilio cuiusdam viri sapientis curauit hoc profluuium. Medicamentum ex puluere corticum quorum, & gypsi cum albumine oui, naribus & fronti adiunctum cito, reprimit sanguinem. Idem fit, mixtura luti reperti in mola fabrorum, & bolo armeno cum albumine oui. Cauteria actu, & medicamenta scarotica, quæ vtendo scharas, & crustam gignunt potentissimè sanguinem, & subitò inhibent, sed si schara deciderit, maior & periculosior hæmorrhogia esset. Quare eis non est vtendum, nisi cum alia iam scripta, similia non suffecerint. Quando salus deplorata est, & victa à morbo facultas omnium prædictorum, narcoticis curatur, quæ sanguinem glaciant, & membra stupefaciunt, vt athanasia recenti, & requie magna à scrupulis duobus vsque ad scrupulos quatuor, & philonio antiquo Persico, aut Romano à drachma semis vsque ad ʒ. j. Hæc somnum conciliant, & hoc etiam modo fluorem sedant, sed hæc & similia narcotica partibus externis admota, tutiora sunt, vt cap. 5 de curatione phrenitidis docuimus.

Sistentia sanguinem à tota substantia.

Vetula curatrix

De Narcoticis.

Quartò, auferentibus causam hæmorrhagiæ, vt medicamentis cholagogis, si biliosus fuerit sanguis, qualia sunt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, & tamarindus, & hæc mixtura vel similis. ℞. medullæ tamarindorum ʒ. vj. rhabarbari electi & corticum myrobalanorum citrinarum an. ʒ. j. syrupi rosarum ℥. j. aquæ buglossæ, quod s. misce, & fiat potus. Si verò sanguis fuerit pituitosus, præcedenti coctione per rhodomel, & aquam basiliconis, plegmagogis curatur, vt diacatholicon. ʒ. vj. corticum myrobalanorum. Kebulorum & agarici trochiscati an. ʒ. syr. de menta. ʒ. j. syr. de menta. ℥. j. aquæ buglossæ, quod s. misce, & fiat potus.

Purgatio.

Cõcoctio pituitæ. Potio.

Scho

Scholium.

Quæ sãguinis excretio sit toto genere præter naturã.

SAnguinis è naribus.] *Sanguinis excretio ferè sẽper est toto genere præter naturã. Addit Galenus illã dictionẽ fere, propter eã sanguinis euacuationẽ, quæ singulis mensibus mulieribus per vterũ contingit: hæc enim, cũ non sequatur affectum morbosũ, toto genere præter naturã non est. Aliarum partium sanguinis euacuationes toto genere præter naturã dicũtur, quia sẽper sequũtur aliquẽ morbũ, vnde malè Fucsius, & alij existimant, sanguinis euacuationẽ dici toto genere præter naturã, quia id quod euacuatur, est sanguis nobis familiaris, inde enim sequeretur euacuationẽ eã sanguinis, quæ per vterũ singulis mensibus accidit, esse toto genere præter naturã, in ea enim optimus sanguis excerni solet. Sanguinis profluuiũ fit à causis externis, & internis: externæ sum duæ lib. 3. de caus. symp. c. 2. vulnus, & ruptio: vulnus à re vulnerãte, ruptio verò à tensione fit. Conuulsio additur ab aliquibus, malè tamen, cũ hæc media ruptione, aut medio vulnere sanguinis profluuiũ efficiat. Causæ internæ sunt tres ex eodẽ Gal. Prima in facultate cõsistit, cùm scilicet retentrix vasorum fuerit imbecilla, aut expultrix immodicè irritata. Secunda est sanguinis vitiũ, cũ peccat quãtitate, aut qualitate. Tertia causa est vasorũ noxa: quæ tripliciter cõtingit, primò, cũ vas est tenue, secundò, cũ molle: & tertiò cũ durũ, ab his enim tribus facilè rũpuntur vasa. Obijcies Gal. lib. 5. methodi, alias causas, nempe ruptionẽ, erosionẽ, & apertionem proposuisse. Respõdeo has causas sanguinis profluuij 5. lib. method. propositas, à superioribus non distingui, quia ruptio à plethora erosio à sãguine biblioso, apertio verò à vitio facultatis, aut à plectora. Quid de diapedesi? Respondeo, nõ esse profluuiũ sanguinis, sed cruẽti seri, vt 3. de caus. sympt. docet Galenus, vel si cõcedamus, diapedesim esse sãguinis euacuationẽ, ad anastomosim erit reducẽda, quia ex lib. 5. method. cap. 2. diapedesis duobus modis fit, primò attenuato sanguine, & tunica vasorum rarefacta, secundò apertis orificiis exiguorum vasorũ. Ex dictis habemus causas profluuij sanguinis in genere, ac proinde eius, quod per nares fit, de quo præsenti capite.*

Causæ fluxionis sanguinis.

Causæ internæ tres.

Liberatur Galenus à cõtradictione.

An diapedesis sit profluuium sanguinis.

Sanguinis profluuium.] *Sanguinis per nares profluuiũ aut est criticum, aut symptomaticũ. Criticũ præuideri potest signis traditis ab Hippocr. 3. prog. sent. 33. Primũ est dolor capitis, nõ quilibet, sed grauis, pulsans, & calidus, potissimũ si perseueret circa frontẽ, & tẽpora com. 11. eiusdẽ lib. Secundũ visio hebes à copia sanguinis impedito transitu spiritu animalis ad oculos. Tertiũ fulgoris motus circa oculos, ex splendore sanguinis proueniẽs. Quartũ tẽsio in hypochõdrio sine dolore. Quintũ. colli dolor, & tẽporum grauitas. Sextũ rubor oculorũ, maxillarũ, & narium:* Septimum *lachryma oculorũ*

Criticum profluuium sanguinis.

quo

quorum signorũ rationem lib. 3. criseon habemus explicatam. Symptomaticum profluuium cognoscetur ex eo, quod non soluit morbũ, & præcedente cruditate eueniat. Criticum profluuium non est sistendum, quia in eo inutile expellitur, & fit proinde cum commodo animalium: symptomaticum verò sistere oportet, quod fit à natura irritata, & cum incommodo.

Symptomaticum.

Secundò auertentibus.] *Symptoma hoc, quod in excretis toto genere præter naturam consistit, cum vrgeat, ad se trahit curationẽ: quod præstabimus, à naribus auertentes sanguinẽ: primò sãguinis missione, quæ ex cephalica, basilica, aut si magis volumus reuellere, ex vena pedis fieri potest: cũ enim nullus sit affectus particularis euacuationẽ postulans, non seruamus rectitudinẽ, sed loci distantiam. Inde colliges, non rectè auctorẽ in solo sanguinis profluuio, quod fit ex retentis mensibus, aut hæmorrhoidibus, secare venã pedis. Neque hoc etiã in loco animaduersio Hollerij, & Rondeletij locum habet, quæ præcipiunt in profluuio sanguinis in vena exiguã sectionẽ faciendã esse, tunc enim tenuiori sanguinis portione euacuata exigua fieret reuulsio, quæ in sectione magna cõmodè præstabitur tota massa euacuata: nunquã enim fiet optima reuulsio sine sanguinis motu. Sanguine misso cucurbitulis vtemur affixis hypochondrio, quod rectitudinẽ seruet cũ nare, à qua fluit sanguis, ita vt si ex nare dextra fluat, supra iecur, si ex sinistra supra lienem apponantur. Causam huius rei intelligemus ex duplici rectitudine: vna enim est naturæ, seu loci, quam partes dextræ cũ dextris, & sinistræ cũ sinistris admittunt, quæ naturæ dicitur, quia eã semper cũ commodo animalis videmus naturã seruare, ita vt si affecta sit pars dextra per dextrã, & si sinistra, per sinistrã rẽ molestã euacuet. Altera rectitudo vasorũ, est, quæ nõ ex parte eo modo quo diximus, sed ex vena, quæ cum loco affecto se aperit, desumitur: qua ratione vtramque basilicã cum iecore rectitudinẽ habere dicimus. Ex his facilè causã habebis, ob quã in profluuio sanguinis per nares, hypochõdrio supradicto cucurbitula applicãda sit, causa enim est duplex, rectitudo, quæ tunc seruatur. Auertit etiam auctor sanguinem frigida aqua inspersa in faciem ægri incogitantis, tu etiã ægroto sciente poteris vti hoc remedio, quia aqua sua frigidate operatur, & non propter animi pathema.*

Symptoma curatur.

Lapsus auctoris.

Animaduersio. Rondoletij & Hollerij non admittitur.

Cucurbitulæ supra hypocondrium, & cur.

Aduerte de medicamentis toto tẽperamento cientibus sanguinem.

Tertiò sistentibus.] *Quæ de medicamentis toto tẽperamento sanguinem sistentibus scribit, non laudo, quia morbus, ex quo profluit sanguis, ratione cognoscitur, & proinde curabitur remediis ratione etiam inuestigatis. Si obiicias Gal. qui l. 9. simpl. c. 8. scribit lapidẽ reperiri contactu solo sanguinẽ cohibentẽ: respondeo illũ lapidẽ sistere solũ illud sanguinis profluuium, quod à causa nobis occulta excitatũ fuit, quale est illud, quod hæmorrhois serpẽs inducit.*

maculas eruit, faciémque formosam efficit. Idem præstat aqua ex floribus fabarum, stercus columborum cum acetosi, in forma vnguenti factum fuerit, faciem emaculat, quo nobilis quædam fœmina septem diebus, curata fuit. Hæc aqua est optima, & fermè diuina ad maculas faciei: imò etiam ad vestigia exanthematum & papularum remouenda. ℞. florum fabarum p.iij. stercoris columborum ℥.j. aceti ℥.iij. aquæ vitæ ℥.iiij. sanguinis leporis ad pondus omnium, misce, ex his fiat aqua instrumento vitreo, & igne paruo. Hæc aqua similiter omnes maculas faciei tergit, etiam illas, quæ dicuntur panis, & barro vulgo. ℞. florum fabarum ℔. ß. terebinthinæ optimæ decies lotæ ℥. j. aloës ℥.j. lactis caprarum ℔.j. misce, & fiat aqua igne paruo, & instrumento vitreo: adde in fine extra ignem chrysocollæ ℥. ij. camphoræ ʒ.j. sed postea sæpe moue vas.

Historia.

Aduerte.

Ad tergendos tumores paruos faciei, qui dicuntur Latinis vari, nobis barros, manè & vesperè laua faciem mixtura ex albumine oui, & aqua rosarum benè mixtis, & post ad cutem defendendam vnge eam adipe hœdi parato more Valentino.

Habet similem facultatem hæc aqua. ℞. centupedes, animalcula sunt, quæ dicuntur porcelletes à Valentinis nu. 12. sacchari candi ℥.ij. succi limonum ℔ j. ex his fiat aqua, quæ est optima in hoc. Hæc aqua similiter multam efficientiam habet, & experta est quemadmodum & aliæ. ℞. cucurbitulam vnam absque cortice diuisam in partes minimas, xij. oua sine vitellis, & cum corticibus, boracis, sacchari candi an. ℥.j. lactis capræ ℔. ß. terebinthinæ abietis decies lotæ. ℥.ij. ex his fiat aqua instrumento vitreo, & igne paruo. Inter alia maximè laudata medicamenta hanc aquam probabis in hac re. Oleum myrrhæ est optimum & expertum ad omnes faciei maculas abstergendas, fit hoc modo: Accipe myrrham in puluerem redactam positam in vase terreo, & sæpe iuxta ignem moue illud vas, & à myrrha egredietur oleum compressa panno lineo, quemadmodum fit oleum amygdalarum, aut sesaminum. Hæc aqua faciem candidissimam, & pulcherrimam efficit sine detrimento vllo, & ea sæpe nobiles fœminæ Valentinæ suas abluunt facies. ℞. sublimati pellucidi puluerizati ℥. ß. aquæ fluuiatilis ℔.iiij. in vase vitreo, & diu violento motu misce, & postea adde tria albumina ouorum benè prius agitata, ita vt ab eis spuma separetur, & deinde omnia sæpe moue, sicque post tres dies hac aqua vtere.

De dolore dentium, & de ipsis denigratis, & mobilibus. Cap. XXIII.

Dentium dolores partim à causis externis excitantur, partim ab internis. Externæ causæ sunt casus, percussio, & vsus rerum immoderatè calidarum, vel frigidarum. Res etiam duras & contumaces vel mandisse, vel dentibus diuisisse, & in vniuersum, id omne, quod eos, aut alterare potest, aut commouere. Internæ autem causæ erunt intemperies aliqua, vel nuda, vel cum humore, aut frigido, aut calido: abscessus porrò existens vel in ipsismet dentibus, vel in neruo, qui illorum radici inseritur: vel in gingiuis, propter quas etiam contingit dentes dolere. Sæpe ab stomacho malum ascendit propter sublatos vapores: frequentissimè tamen prouenit propter humorum defluxum (quem rheuma appellant.) Imbibitus enim ille humor calidus nonnunquam, nonnunquam frigidus, sæpe etiam salsus, vel in gingiuis, vel in neruo, vel in ipsis dentibus dolores, & vehementes parit. Signa causarum externarum ex sermonibus ægri sunt petenda. Internarum verò hæc sunt, si intemperies fuerit nuda, quæ in capite fit, & per consensum dentes afficiant, non est dolor aggrauans, quemadmodum esse solet, vbi humor quoque infestat. Quòd si fuerit calida intemperies, acutior est dolor, quàm si frigida. Si abscessus fuerit, in dente ipso dolor sentitur, quo etiam auulso sedatur dolor. Si in neruo, in intimis partibus dolor discruciat. Si in gingiuis, circa ipsas erit, & præter id, tumor quoque in ipsis cernitur. Si fuerit fluxus humoris à capite per frontem, & tempora sentiente ægroto, in mandibulas, & dentes humor descendit, qui si sanguis fuerit pulsatio quædam adest, tumor ac calor. Si bilis, acutus est dolor, ac pungens, ac vix tolerabilis. Si pituita, dolor est remissus, & candicant in ore partes omnes, & multa insuper est saliuæ copia. Si melancholia, liuent & gingiuæ, & dentes: nec dolor tantùm infestat, & aliquando duræ apparent gingiuæ. Porrò si à ventriculo dolor hic nascatur, quod fieri posse diximus, priùs in ipso & dolor, & quædam conturbatio sentiuntur.

Causa.

Nota.

Dentium dolor, si sit à sola intemperie profectus, alterantibus contrariis absque euacuatione curatur, de quibus dicemus vbi de curatione doloris, qui fit à materia post illius euacuationem agendum erit. Cùm est à sanguine, curatur. Primò victu refrigerante, & abstinentia vini, carnium, & ouorum, & omnium quæ nocent dentibus in omni fermè causa, vt potus actu frigidus, præsertim à cibo, vel potu actu calido, lac, dactyli, & ventriculi cruditas.

Curatio.

Victus.

Secundò, sanguinis missione per sectionem mediæ venæ eiusdem partis, si sit plenitudo in toto corpore, & dolor in

Reuulsio.

altera parte dentium: si verò in omnibus, scindatur media dextra: cum verò non est plenitudo, humeralis est secanda ita vt sanguinis copia respondeat ex æquo naturæ ægroti, & morbi.

Præparatio. Tertiò, parantibus bilem, vt syrupo rosarum, endiuiæ S. granatorum, & similibus cum aquis, aut decocto cichoreæ, endiuiæ, lactucæ & portulacæ.

Purgatio. Quartò, purgantibus bilem per medicamenta chologoga, vt sunt rhabarbarum, myrobalani citræ, cassiæ fistulæ, electuarium diaprunis solutiui, & de succo rosarum, pilulæ de rhabarbaro, & similia, quorum formulæ notæ sunt ex dictis præcipuè c. I.

Quintò refrigerantibus moderatè, quia frigidum omne inimicum est ossibus, ex Hippocr. v. aph. vt decocto hordei, lacte humano, aut ouino, aut caprino parum calidis, aut lacte amygdalarum dulcium, aut aqua rosarum, aut mirtyllorum, & similium.

Alteratio. Si sit à bile dolor dentium, similis est fermè facienda medicina ei, quæ cephalalgiæ biliosæ adhibebatur. Si verò à pituita, curatio fermè talis erit, qualis pituitosæ cephalalgiæ, non secus fiet, si sit ab atra bile.

Si verò dolor dentium fuerit ab inflammatione gingiuarum curatur vt phrenitis, aut angina.

A calore. Cùm est dolor dentium à distillatione humoris à capite, obserua quæ dicenda sunt cap XXV. quia hæc curatio similis est illi: in omni tamen quæ fit à causa calida per distillationem post vacuationem, & corroborationem partis primò affectæ, à qua fluit humor, est optimum hoc auxilium: ℞. balaustiarum, rosarum, mirtyllorum, sanguinis draconis, mastichis, sandaracæ Arabum, hypocistidos, spodij an. ʒ. iij. fiat decoctum in lib. ij. aquæ ad dimidium, de quo percolato accipe ℥. ix. cui adde syrupi rosarum ℥. iij. rhodomellis & oxysaccharæ S. an. ℥. j. misce, & fiat mixtura, qua sæpè abluantur os, & dentes.

A vermibus. Quando dolor est à vermibus, curatur rebus amaris, & acribus quæ habent facultatem interficiendi ipsos, qualia sunt absinthium, myrrha, aloë, lupini, colocynthis, & tithymalus. Ex his fiat decoctum, quo laua sæpè os. Suffitus ex semine porri, & iusquiami ipsos enecat, & etiam sensum omnem

Vermes necãtia. eripiendo dolorem curat: hoc tamen & alia narcotica (vt philonium) non sunt admouenda, nisi in maximis doloribus, & cum alia non iuuerint. Si dolor fiat à corruptione dentium, ipsorum extractio est necessaria, & sufficiens cura, quæ ab experto viro fiet instrumentis ad hoc necessariis, & sine magno dolore. Aliqui eos medicamentis euellunt, sed cum maiori dolore,

quam

quamuis tithymali lac cum farina mixtum dentes (vt quorundam est opinio) sine dolore extrahit. Quando dolor dentium est ab vlceribus prauis & corrodentibus, cõsule chirurgum doctum, & interim vtere hoc liquore sæpè: ℞. aquarum plantaginis, & foliorum oleastri an. ℥. iij. syr. acetosi S. ℥. j. rhodomellis ℥. j. aceti scillitici ℥. ß. pulueris aluminis vsti ʒ. ij. misce. Vlcera tamen oris parua, & superficiem carnis tantùm occupantia (quibus pueri & infantes laborant, dicuntur à Græcis aphtæ, & ab Arabibus alcola) curantur hoc auxilio: ℞. aquæ plantaginis ℥. iij. aquarum lactucæ, & portulacæ an. ℥. j. ß. rhodomellis, & syr. rosarum an. ℥. ij. syr. acetosi S. ℥. j. misce.

Dolores dentium sedantia.

Vnum hoc est maximè animaduertendum, exuuias, seu senectam serpentis omnem dentium dolorem curare à tota substantia, siue per suffitum, siue alio modo. Quare in dolore dentium infantium, cùm oriuntur, solent multi fieri tunc morbi, autore Hippocrat. 3. Aphorism. videlicet febris, ventris profluuium, & conuulsio: hæc enim curantur aut prohibentur fieri, si gingiua theriaca magna perfricetur, aut lacte canis, aut puluere cerebri leporis. Suffitus spolij serpentis est in hoc optimus & lotio facta illius decocto: hæc enim facilem efficiunt exitum dentium, & sine magno dolore. Si dentes liueant, aut nigricent, corpore euacuato sæpè perfricentur hoc puluere: ℞. salis ℥. j. pulueris ossis sæpiæ & pumicis an. ℥. ß. misce, & fiat puluis, adde pulueris aluminis ʒ. ij. Aqua vitæ dentes candidos reddit si sæpè ea os abluatur, excrementa pituitosa purgat, & gingiuas corroborat. Rhodomel etiam tergit dentes, & decoctum lupinorum, myrrhæ & mastichis cum melle ad modum mulsæ est optimum. Puluis hic est optimum dentifricium ad mobiles dentes fulciendos, gingiuarum carnem augendam: ℞. mastichis, sanguinis draconis, thuris, sandaracæ Arabum, ossium omnium myrobalanorum, nucum cupressi an. ʒ. iij. santalorum omnium, succi liquiritiæ an. ℥. ij. seminis portulacæ, rosarum, coralli rubri præparati an. ʒ. j. ß. foliorum myrti, baccharum myrti, psidiæ an. ʒ. j. spodij, cinnamomi, caryophyllorum, nucis muscatæ an. ʒ. ß. boli Armenici aqua rosarum abluti, amydi, gummi Arabici, dragaganti an. ℈. j. grani tinctorum ʒ. v. lapidis hæmatitis ℥. ß. misce, & fiat puluis, quo sæpè fricentur dentes. Vinum album decoctionis rerum astringentium, qualia sunt superiùs dicta, & similia, est præstantissimum dentifricium.

Cura in motu dẽtium.

Quando liuent & mouẽtur.

Dentifricium.

Scholium.

DEntium dolores.] *Dolor dentium symptoma est, quod sequitur solutam vnitatem: hæc aut est occulta, aut manifesta: occulta ab intemperie calida, aut frigida, siue sit nuda, siue cum affluxu humoris, manifesta verò à rebus vlcus generantibus, ortum habet. Curabimus ergo hunc dolorem, si vrgeat narcoticis medicamentis, si non vrgeat, iis quæ causæ contraria sunt, omittentes ea madicamenta, quæ ab auctore, & aliis toto temperamento hunc dolorem curantia describuntur, non enim extant.*

De Angina. Cap. XXIV.

Descriptio. SYnanche, vel cynanche (quam Latini Anginam vocant) autore Gal. 4. de locis affectis, nil aliud est, quàm spirandi difficultas, nullo existente vitio, neque in pectore, neque in pulmone: vnde omnes affectus, qui gutturi accidunt, quos spirandi difficultas comitatur, Hippocrates, atque alij veteres anginæ nomine appellabant, vt ex 3. Prognosticorum est colligere. Definitur etiam angina à Galeno 4. de ratione victus in morbis acutis, partium, quæ in gutture sunt, phlegmone. *Genera.* Cuius quatuor traduntur genera ab eodem 4. de locis affectis cap. 5. his verbis; Atque hæc sunt quatuor earum genera, primum vbi fauces inflammantur, fauces voco internum oris locum, ad quem simul conueniunt & gulæ, & gutturis partes extremæ. Alterum, cùm neque reliquit oris partes, neque etiam externarum partium vlla inflammata videtur: laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit. Tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet. Quartum, vbi gutturis partes tum externæ, tum internæ similiter affectæ sunt: hactenus Galen. Quem locum si paulò inferiùs legas, quintum etiam genus videbis positum ex vertebrarum ceruicis luxatione. Recentiores medici inter quos Aëtius & Paulus nominantur, sic de Anginæ differentiis disputant, vt multùm interesse putent inter synanchen, & parasynanchen, & cynanchen, & paracynanchen: sic enim de illis sentit Paulus lib. 3. Inflammatis faucium interioribus musculis ea oris affectio fit quæ Græcis synanche dicitur: exterioribus verò phlegmone infestatis, parasynanche. Pari quoque modo & in gutture, cuius inflammantis interioribus quidem musculis, cynãche, exterioribus verò, paracynãche nascitur. Quę sanè

sanè nominum curiosa distinctio, tametsi aliàs non videatur esse improbanda, vt 4. aphor. commento 34. apertè tamen à Galeno damnatur. 3. Prognost. comm. 18. & 4. de locis affect. cap. 5. quippe (vt eo loco dicit Galenus) tunc primùm homines res ipsas neglexerunt, cùm nimio studio nomina quærere inciperent. Oritur hic morbus propter nimiam sanguinis aut copiam, aut efferuescentiam, qui in partes iam dictas impetu ruit, & oborta inflammatione respirandi angustiam parit. Omnibus fermè, vt ait Paulus, eadem euenta sunt: verbi gratia non nisi recta ceruice, & difficulter spirant, dolor adest, & aliquando febris, rubórque semper tum vultus, tum colli, atque tumor quoque. Quibusdam os perpetuò hiat diductúmque est, & deglutire omninò sic affecti non possunt, atque dolore afficiuntur, ídque præcipuè, cum potus eis per nares effluit.

Causa.

Nota.

Angina, quia morbus acutissimus est statim initio antequam absoluta fiat, sex generibus remediorum curatur. Primò, victu tenui & refrigerante prohibente phlegmonem augeri: vt aëre frigido, & inedia vnius vel duorum dierum, si vires poterunt ferre, vel saltem sola prisana hordei, vel amylo lacte amygdalarum parato, aut lacte amygdalarum, aut iulep rosarum, aut succo malorum granatorum, aut cichorea cocta, aut cucurbita saccharo condita, aut cydoneis tostis, aut pyris: liquida tamen faciliùs deglutiuntur. Potus sit aqua hordei: vini enim, ouorum & carnium abstinentia est summè necessaria: quia hæc sanguinem augent, & calefaciunt.

Curatio

Victus.

Secundò, auertentibus impetum sanguinis fluentis ad partem affectam, & prohibentibus augmentum inflammationis: vt sanguinis missione vsque ad animi deliquium, si vires ferunt: eam tamen partiri est tutius. Secatur cephalica statim propter necessitatem subitam euacuationis, etiam magister meus Falco doctor Monspessulanus, vir magnæ doctrinæ, & experientiæ id faciebat: & hæc aliquando bis, & ter est secanda, dum fluit humor. Si vires, & ætas non ferunt sanguinis missionem per sectionem venæ, auersio fiet per cucurbitulas cum scarificatione inter scapulas: cùm verò sistit fluxio, vena sub lingua scinditur. Auertunt etiam purgationes per clementia medicamenta factæ, cum sanguis est deprauatus qualitate aliqua; aut in alios humores est conuersus vt hoc medicamento, aut simili: ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ss. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. syr violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Auertimus

Reuulsio.

Cucurbitulæ.

Deriuatio.

Purgatio.

Auersio

timus quoque clysteribus clementioribus, cùm est inflammatio sanguine, aut bile: si verò fuerit à pituita, valentioribus. Reuellunt etiam cucurbitulæ scapulis affixæ. Frictiones & ligaturæ partium extremarum quoque auertunt, & fotus earundem ex aqua calida.

Repellētia sumpta & admota.

Tertiò, repellentibus materiam & prohibentibus cynanchen augeri, qualia sunt frigida, & astringentia leuiter gargarizata, relicta, donec incalescant in vltimis faucibus: hæc enim partem affectam roborando, & vias per quas materia fluit contrahendo optimè inflammationibus huius incrementum prohibent. Quorum aliqua sunt simplicia, & alia composita, vt aqua, & succi rosarum, plantaginis, & portulacæ, lactucæ, acetosæ, solani, granatorum, nucum viridium, mororum, & acetum. Ex his & similibus fieri possunt multa composita medicamenta: vt ℞. hordei decorticati, & lentium an. p. j. plantaginis, lactucæ, & solani an. m. j. fiat decoctum, de quo accipe lib. j. dianucum, & diamoron an. ℥. ij. oxysaccharæ rosarum an. ℥. j. ß. misce, & fiat gargarisma hoc, & simile.

Indicatio à tēporibus morbi sumēda.

Absolutè repellentibus vti oportet initio, vbi verò habenda ratio etiam est materiæ, quæ fluxit simul, & fluentis, miscenda sunt medicamenta dissipantia, & resoluenda, cum repellentibus, eorum tamen vis æqualis, aut inæqualis respondere debet proportioni materiæ delapsæ, & fluentis: vbi tamen intentio repellendi excedit dissipandi necessitatem duplo, fiat hic, aut similis gargarismus: ℞. hordei decorticati p. j. lactucæ, & plantaginis an. m. ij. liquiritiæ rasæ ℥ ß. ficus numero x. camomillæ, p. ß. fiat decoctum, de quo colo transfuso accipe ℥. x. diamoron, & dianucum an. ℥. ij. rhodomellis ℥. ij. ß. syrup. de liquiritia, & oxysacchara S. an. ʒ. j. misce, & fiat gargarismus.

Præparatio.

Quartò, apparantibus pituitam, aut materiam mixtam, vt melle rosato colato, oxymelle S. syr. de liquiritia, & de hyssopo cum decocto, aut aqua liquiritiæ, absinthij, & similium.

Purgatio.

Quintò, vacuantibus materiam hanc per medicamenta mixta, vt est diaphænicon, pilulæ aggregatiuæ, & similia, aut hoc potu: ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ℥. j. diaphænicon. ʒ. iij. rhodomellis ℥. j. aquæ buglossæ, quod satis est, misce, & fiat potus.

Resoluētia. Externa.

Sextò, dissipantibus & resoluentibus materiam externis, & internis: vt oleo camomillæ, amygdalarum dulcium, sesamino, de semine lini de lilio, laurino, rutæ, & similibus. Hoc medicamentum, seu cataplasma collo admotum potentissimè, & optimè resoluit: ℞. farinæ fœnugræci, seminis lini,

& camomillæ an.p.j.pulueris vnius nidi hirundinum:omnia simul cum sapa decoquantur,& in fine adde olei de lilio,& anethi an. ℥.j.ß. croci puluerizati ℨ.j.misce, & fiat cataplasma. Filum laneum purpura tinctum,& quo postea vipera est strangulata,collo appensum curat anginam. Cataplasma ex farina hordei, & de succo apij potenter dissipat, & resoluit materiam anginæ: expertum à multis, & à me est. Hic gargarismus dissipat, & resoluit materiam satis: ℞. camomillæ. p. j. dactylorum, vuarum passarum ana. p.j. ß. fœnugræci.p.j.ß. ficus.x.numero, fiat decoctum, de quo colo transfuso accipe ℥. viij. diamorum ex maturis moris, & sapæ an. ℥.j. rhodomellis, & oxymellis comp. an.℥.j.. ß. misce, & fiat gargarismus. Stercus canis album cribratum cum melle mixtum instar loch, si deglutiatur, est præstantissimum remedium ad resoluendum. Eandem, aut similem habet vim puluis hirundinum vstarum solùm, aut cum melle. Hæc, & similia in vigore,aut declinatione tantùm conferunt. Si verò angina nequeat resolui, quæ curandi ratio aptior est, sed in suppurationem tendit,quod febris & doloris intensio demonstrant, suppurantibus curatur,vt gargarismo, & emplastro ex rebus, quæ pus gignunt: qualia sunt fœnugræcum, semen lini, malua, radix altheæ,radix lilij, oleaginea & pinguia. Facto pure abscessus rumpatur instrumento ferreo, si videri possit, aut manso deglutino pane duriori, vel digito altiùs immisso, aut candela: caput tamen inclinetur, ne pus descendat in thoracem. Deinde vlcus est abstergendum rhodomelle,& decocto hordei, & similibus:postremò verò est glutinandum mastiche,thure, bolo armeno,sanguine draconis, & similibus.

Interna.

A tempore.

Curatio anginæ suppurandæ.

Ruptio abscessus.

Scholium.

SYnanche,vel Cynanche.] *De nomine, differentiis,& causis Anginæ,lege auctorem: aduerte tamen Anginam esse morbum acutum,ex quo imminet periculum,non ob partis,quæ læditur, præstantiam, sed ob situm,quia huius partis tumor statim respirationem lædit. Dices,cur in angina maiorem dolorem sentimus deglutientes res liquidas,& paucas,quàm solidas,& maiores? Respondeo,id prouenit ex maiori musculorum contractione.*

Angina morbus est acutus.

Dubitatio.

Secundò,auertentibus.] *In Angina(quæ est tumor præter naturã à quocunque humore procedens) duplex est morbus: vnus intẽperies,& alter tumoris magnitudo deglutionẽ,& aëris ingressũ impediens. Curabitur ea ratione,qua alij tumores in principio sãguinis missione,vt reuellamus,& ex cephalica,vt simul euacuemus ex parte affecta.*

Morbi in Angina curatio.

affecta. Neque hoc in loco rectè præcipit Vega, in Angina ex suppressis mensibus secandam esse venam malleoli: cùm enim Angina sit affectus vrgens, ab ea incipienda est curatio, & deinde ventriculum est ad menses mouendos; adde reuulsionem non esse faciendam ex loco, à quo fluit humor, sed à loco, ad quem fluit. Quæ dicit auctor de purgatione, an veræ sint, inferiùs videbis.

Repellētia. Tertiò, repellentibus.] *Humor extra venas effusus, faciens tumorem præter naturam in faucibus, statim in principio, cùm adhuc seruet suam naturam, euacuandus est, non calidis, quia hæc magis attrahent, sed aliis remediis, quorum vnum fuit sanguinis missio, quæ euacuans venas partis, causam dedit, vt humores iterum remigrarent ad venas. Alterum verò est frigidum, & adstringens, interiùs gargarizatum, quod humores ad venas repellit. Aduerte tamen neque ad morbi declinationem semper esse miscendum extergens aliquod, sicut in omnibus inflammationibus, quæ teguntur cute tenui, per quam semper aliquid resudat. In principio ergo vteris decocto hordei cum cortice, & aceto, & similibus. In augmēti principio, cum extergentibus, & adstringentibus pauca digerentia miscebis, decoquens cum hordeo paucum glyciriza, addito deinde aceto, aut diamorone. In incrementi secunda parte, quæ primam partem status comprehendit, extergentia cum æquali quantitate digerentium, & adstringentium permiscenda sunt. Decoquemus ergo croci & myrrhæ an. ℥.j. in ℔.j. aquæ ad medietatis consumptionem, ei addentes diamoronis ℥.vj. In declinatione verò solis vtere digerentibus, decocto glycirizæ, aut hyssopi, & similibus. Semper tamen aduerte, repellentia maiora, aut minora esse permiscenda pro affectu maiori aut minori.*

In Angina vsus extergētium.

Purgatio. Quartò, apparantibus.] *In Angina non est, quod vtamur medicamento purganti, eius enim nulla est occasio, nisi sit cacochimia, ex qua fluat humor ad partem affectam.*

Quæ applicāda parti externæ. Sextò, dissipantibus & resoluentibus.] *Parti externæ in collo non sunt applicanda repellentia sola, neque cum calidis mixta; ne humor ad interiora recurrens affectum augeat, & ideò medicamētum ex nido hirundinum compositum omittatur, quia etsi in eo sit stercus digerens, est tamen terra repellens: neque tempus conteras in medicamentis collo appensis, quæ tota substantia operari credūtur, non enim reperiuntur ob causam multoties repetitam: vteris ergo externis calidis, quæ vim habent leniter digerendi, & attrahendi, oleo communi, aut camomelino, & lana succida. Atque hæc est curatio Anginæ, quæ resolutione terminatur: est enim altera illius, quæ coctione finitur suppurato humore, de qua lege auctorem.*

Medicamentum ex nido hirundinū reiicitur.

De coriza, catarrho, raucedine, & tussi.

CAPVT XXV.

Descriptio. COrizæ, catarrhi, raucedinis, ac tussis eadem propè est natura: omnes enim hæ affectiones fiunt ab humore excrementoso à capite in subiectas partes descendente: qui quidem humor, si in nares fuerit distillatus, atque eas aggrauet, coriza Græcis malum dicitur, Latinis grauedo. Si verò humor fluat in os, palatum, & fauces, catarrhus simpliciter appellatur: quæ sanè vox Latinis distillationem sonat. Si verò idem humor descendens, in fauces, & guttur, & asperam arteriam cadat, & interiorem eius membranam asperiorem, atque inæqualem reddat, raucam tunc vocem fieri necesse est, & morbus nascitur branchus Græcorum idiomate, dictus, raucedo verò Latinè. Ex his etiam colligere possumus, raucedinem esse catarrhum, non tamen grauedinem, quod Galenus 3. de symptomatum causis cap. 11. & 2. Prognosticorum commentario 49. docet. Idem Paulus confirmat 2. lib. cap. 28. & Aëtius serm. 8. cap. 5;. Quare decipitur doctissimus Brassauolus, credens catarrhum esse vocabulum commune ad omnes defluxus humorum, quod barbari medici rheumati tribuunt, iuxta illud.

Diuisio. Grauedo ad nares. Catharrus ad fauces Raucedo ad asperam arteriam. Brassauolus.

Si fluit ad pectus, dicetur rheuma catarrhus.
Ad fauces branchus, ad nares dico corizam.

Causa. Porrò eius humoris, qui sic à capite descendit, causa est cerebrum, seu quòd à frigore in frigidam intemperiem deductum sit, seu quòd ab æstu calefiat, atque repleatur. Vinum quoque, si vltra modum haustum sit, caput replet, & balnea calidiora, & largior perfusio capitis ex aqua calida, maximè si aliàs calidius caput existat, & cibus sanè, qui in ventre incoctus per inferiorem partem non excernitur, in caput impetum facit: quod sic repletum in partes se inferiores eo modo, quo dictum est, demittit excrementa. Atque hæ sunt generales harum affectionum causæ, particulares verò multæ sunt. Et coriza sanè non ob aliam causam videtur fieri, quàm ob humoris descensum: raucedo verò non ob hanc solam causam, sed à vehementioris quandoque, atque altioris vociferationis conatu, & è gelidi aëris, spiritúsve ingressu. Tussis autem multæ sunt causæ, quas Paulus Ægineta lib. 3. sic colligit. Cæterùm ex aliis quoque occasionibus tussis fit, sæpiùs quidem ex distemperantia, quandoque calidiori, ceu in febribus, nonnunquam frigidiori, quemadmodum in tempestatibus Aquilonis, quæ aridior est plerunque. Quin & tussis aliorum sæpenumerò morborum symptoma est, morbi

scili

ſcilicet lateralis, peripneumoniæ, inflammationis iecinoris, phtiſis,& aliorum ſimilium.

Nota.

Notæ hæ ſunt, quicunque aliqua ex dictis affectionibus laborant,ſi à calore ea naſcatur, hi circum partes affectas caloris nõnihil ſentiunt,fluxio quædam acrium humorum,ac tenuium cùm per nares,tum maximè per os defluit. Rubor partes faciei nariúmque inficit.Quibus contrà ex frigore, partium circa caput, & frontem fit diſtentio, meatuúmque, quia à percolandi adminiculo iſthmoides vocantur,obturatio, ita vt reſonare vox deorſum per nares nequeat.

Longiore illis tempore permanent,& accidunt tuſſes, pituitæque excretiones,nunc quidem crudæ,nunc verò liquidæ, interdum virides. Nonnullis febris oboritur nihil eos iuuans, qui ab æſtu inuaduntur:eos autem, qui ab algore, plurimùm, cùm ad concoctionem promoueat.

Quando tuſſis aliorum morborum ſymptoma eſt,ex aliis capitibus notæ ſunt petendæ:omnis tamen diſtillatio,ſiue ad nares,ſiue ad os & eius partes,eſt à materia calida,aut frigida,aut mixta ex iis, & vtraque cum cauſa effectrice ſimili,aut diſſimili, vt cum materia eſt calida, à frigore comprimente diſtillans, aut frigida materia à calore liquante. Cùm ambæ cauſæ ſunt ſimiles, eadem remedia requirunt: ſi verò cauſæ ſint contrariæ, remedia poſtulant contraria: ſed maior habenda eſt ratio vrgentioris cauſæ,altera tamen non neglecta.

Curatio diſtillationis à cauſa frigida.

Diſtillatio à capite ad nares, aut os à materia frigida, quæ ſæpiùs fit, & aëre frigido facta, ſex remediorum generibus curatur: Primò victu calfaciente moderatè:ea tamen, quæ caput offendunt,nocent,vt vinum, ſinapis, allia, cæpe,coitus, & ſomnus diurnus,præſertim à cibo,& ſimilia.

Præparatio.

Conſilium.

Secundò, materiam frigidam apparantibus, vt rhodomelle, ſyr.de liquiritia, ſyr. capillorum veneris,de hyſſopo, & ozymelle S.cum aquis,aut decocti liquiritiæ,hyſſopi,paſſularum,fœniculi,& ſimilium:oportet tamen miſcere quæ motum, & fluxum humoris impediunt, vt eſt ſyrupus roſarum, & decoctum coriandri: quamuis in materia calida frictionibus vti oportet, vt eſt ſyrupus de papauere.

Purgatio.

Tertiò, purgantibus materiam pituitoſam, vt agarico, turbit, pilulis de agarico, diaphænicon, electuario indo mai. pilulis cochiis, & ſimilibus. Sed quia morbus hic aliquando eſt diuturnus, multis egens vacuationibus, poſt primam his pilulis vti poterit: ℞. Agarici trochiſcati ʒ.j. pilularum aſſaiaret & cochiarium an. ʒ.ß. optimi diagridij. g̃. xij. cum aqua ſtæchados, fiant pilulæ quindecim. Vtatur his. Doſis erunt

tres

tres quaque hebdomada.

Quartò, auertentibus, vt ligaturis, frictionibus extremorum, & fotibus, cucurbitulis in naribus, & scapulis, & clysteribus acribus, vacuatione per loca propinqua, videlicet per nares, si humor ad partes oris fluat, errhinis & sternutamentis clementioribus: de quibus capite de apoplexia. Si verò ad nares distillat humor per palatum, & os, facienda est vacuatio reuulsoria, vt mastiche, aqua mellis cum puluere hyssopi, & aliis clementioribus apophlegmatismis. In diuturna & assueta distillatione, præcipuè à materia calida, filum ceruici traiectum est optimum remedium ad auertendum: de quo auxilio cap. 16. & 17, dictum est. Multi vtuntur, & benè, ad reuellendum, cauterio in sutura coronali, aut post aures: per vlcus enim à cauterio factum materia diu, & salubriter euacuatur.

Auersio.

Deriuatio.

Quintò, sistentibus fluxum, vt mastiche de glutiua, & thure, spica, gummi iuniperi succo, liquiritiæ, & similibus: hoc tamen genus auxiliorum magis confert distillationi, quæ fit à materia calida mobili: hæc enim indiget incrassatione, vt bolo armeno, saccharo rosato, syrupo rosatum, syr. de papauere, & aliis etiam narcoticis, vt trochiscis de spodido, de carabe, & de terra sigillata, ne fiat vlcus in naribus, aut in partibus oris, & aspera arteria, & tandem in thorace. Vltimò vtendum est pilulis de cynoglossa Mes. cùm alia non sufficiunt, & distillatio est maxima.

Sistentia fluxum.

Admonitio.

Sextò, corroborantibus caput, quæ est pars primò affecta, & à qua materia descendit, vt puluere ex coriandro, caryophyllis, mastiche, & similibus: aut hoc sacculo: ℞. coriandri præparati ʒ. iij. rosarum, mastichis, thuris, caryophyllorum anthos, stæchados, & macis, an. ʒ. j. fiat ex his saccus ad magnitudinem manus, qui capite raso coronali commissuræ admoueatur. Capitis lotio ex decocto rerum capitalium laudatur in hoc genere. Diamuscis dulcis, theriaca magna, mithridatum, electuarium aromaticum rosatum, & similia cum aqua, decocto, aut syrupo capitali valenter corroborant caput, & dissipant materiam eius.

Corroborãtia, & resoluẽtia.

Externa & topica.

Interna.

Distillatio, quæ fit à materia, & causa omninò calida, sex etiam remediorum generibus curatur contrariis, vltimo tamen genere oportet aliquando curare vlcera narium, & oris, quæ solent succedere: in his tamen curandis consule dictum chirurgum.

A causa calida.

Tussis, multas habet causas, vt diximus, aut fit à sola intemperie, aut ab vlcere, vt in tabe, aut à tumore ventris, vt in hydrope, aut à morbo laterali, aut inflãmatione iecoris, aut à mate

Tussis causa.

à materia frigida, quæ à capite distillat, à qua sæpè fieri solet. Quare de curatione huius in præsentia agam. Huic sex remediorum generibus mederi possumus: Primò, victu calefaciente, & exsiccante, de quo dictum initio huius capitis: sal, & acetum maximè nocent huic, quia mouent tussim, quamuis cum melle, aut saccharo sit vtile, & necessarium ad purgandum pectus, & attenuandam materiam crassam.

Curatio tussis à causa frigida.
Victus.

Præparatio.

Secundò, apparantibus materiam ad fluendum paratam crassam attenuantibus, & lentam incendentibus & tergentibus, vt rhodomelle, oxymelite S. syr. capillorum veneris, de liquiritia, de hyssopo, de prassio, & oxymelite compos. cum decocto pectorali, simul & capitali.

Purgatio.
Pilulæ.
Confectio.

Tertiò, vacuantibus materiam hanc frigidam, pilulis de agarico, cochiis, de benedicta, hiera composita, electuario indo maiori: sed quia hic affectus diuturnus aliquando est, & eget post primam euacuationem aliis, vsus harum pilularum est vtilis & necessarius: ℞. pilularum de hiera simplici, & cochiarum an. ʒ. ß. pilularum de Agarico ʒ. j. cum aliqua hyssopi fiant pilulæ duodecim. Tres pro dosi qualibet hebdomada. Si à pilulis alienus est, hoc medicamenro vacuatio facienda est. ℞. diacatholicon. ℥. j. ß. diaphænicon, & electuarij indi maioris an. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. ij. rhodomellis, quod satis misce, & fiat confectio. Dosis singulis hebdomadis à cochleario vno vsque ad duo.

Auersio.

Quartò, auertentibus omnibus dictis superiùs hoc capite, vbi de curatione distillationis ad nares, aut os agebamus quarto genere remediorum.

Eductio materiæ.

Quintò, conceptam pulmonibus materiam facilem ad expuendum reddentibus, in quo pars præcipua curationis consistit, vt eclegmate, seu loch sano & experto, aut de pino, aut de pulmone vulpis, aut electuario Diairis: syrupis pectoralibus, aut hoc loch: ℞. loch sani & experti, loch de caulibus an. ℥. j. pulueris Diairis ℥. ß. sacchari candi, & penidiarum an. ʒ. j. succi liquiritiæ ʒ. ij. syr. de hyssopo quod satis est, misce, & fiat loch: adde ad corroborandum pulmones, pulueris pulmonis vulpis ʒ. ij. quo & aliis omnibus vtendum est sæpè, & omni hora paulatim deglutiendo, vt ab vna via in aliam medicamentum possit per poros penetrare. In hoc genere confert multùm foris admouere emplastrum filij Zachariæ, & de meliloto an. æquales partes super alutam ad formam & magnitudinem thoracis, vel bis in die hoc vnguento illinere, ℞. olei sesamini, & amygdalarum dulcium, & de lilio an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci ℥. ß. croci puluerizati ʒ. j. ceræ.

Loch.

Topica.

q. s.

q. s. misce, & fiat vnguentum.

Sextò, materiam reliquam resoluentibus, & digerentibus, vt suffitu sulphuris, & trochiscorum & aliorum, de quibus cap. sequenti de asthmate, & etiam omnibus auxiliis dictis sexto genere remediorum distillationis, de quo superiùs.

Resolutio.

Scholium.

COrizæ catarrhi.] *Catarrhos Græcis, fluxio est Latinis, cùm à capite ad subiecta membra excrementũ descendit. Hæc fluxio, vt autor est Galen. 3. de caus. symp. cap. 4. aliquando habet proprium nomen, aliquando eo caret. Proprium habet nomen ea, quæ ad nares, os (quæ nomen generis seruat) fauces, gurgulionem, & ad oris glandulas fertur. Proprio caret nomine ea quæ fit ad ventriculum, & asperam arteriam, quæ multorum malorum causa est: quia ex ventriculi fluxione, vitiata eius concoctione, crudi humores generãtur, ex quibus obstructiones sine febre, & aliquando cum febre, apoplexiæ, & alij cerebri frigidi morbi oriri solent. Sicut ex ea distillatione, quæ asperam occupat arteriam, aliquãdo asthma, cùm excrementum crassum est, & aliquando phtisis, si tenue & calidum sit. Distillatio symptoma est in excretis. Morbus ad quem sequitur, aut est similaris aut instrumentarius. Similaris intemperies calida, aut frigida cerebri, diuerso tamen modo hæ distillationem generant: nã calida intemperies attrahendo, aut fundendo humorem eam efficit. Frigida verò refrigerando cerebrum, & hac ratione multa coaceruando excrementa, aut ipsum comprimẽdo, eo modo, quo nos manibus spongiam. Morbus instrumentarius est repletio venarum, & ventriculorum cerebri, quæ solet etiam fieri à toto corpore: hæc tamen repletio, exigua cùm sit, neque carum, neque apoplexiam, neque epilepsiam efficere potest. Signa pete ex auctore.*

Catarrhos.

Nomina eius.

Noxæ ex distillatione ad ventriculum, & asperam arteriam.

Distillatio quis affectus sit.

Tussis, etiamsi in vniuersum fiat ab his, quæ intercipiunt respirationẽ, hæc tamen omnia ad quinque causas reducere possumus cum Galeno. Prima est humor distillans à capite. Secunda humor collectus in aspera arteria, in pleuritide, & peripneumonia. Tertia compressio septi transuersi. Quarta magna asperitas faucium. Quinta intemperies frigida inæqualis partium respirationi seruientium.

Secundò, materiam frigidam apparantibus.] *Hinc disces quam malè curant hi, qui temporis, hoc est doctrinam Auicennæ consequuti sunt: auctor enim iam secundo præparat humorem ad purgandum, non sollicitus de symptomate. Proinde eius curatione omissa, hac ratione curabis. Si distillatio, hoc est fluxio excrementi vrgeat, (quod continget, si ad ventriculum, asperam arteriam, aut partem principem firmetur) tunc relicto morbo, ei prospiciendum est:*

Tussis causæ.

Curatio distillationis.

primò sanguinē mittentes, secundò medicamentis per os assumptis, & capiti applicatis, fluxionem sedantes, & ea sedata morbo prospicientes, quæ omnia ea ratione, qua dicemus, præstabis.

Sanguinis missio.

Quartò auertentibus.] *In distillatione facta ab intemperie frigida cerebri non audent practici venam secare, opus autem est, vt audaces fiant, potissimū in remedio adeò vtili. Mittendus ergo sanguis est, vt reuellamus humorem ad partem fluentem, & simul ex cerebro aliquid excremēti euacuemus: quod commodè præstabimus secta communi vena in brachio, quæ caput, & partes inferiores respicit. Auertes etiā modis ab auctore propositis: quod si diuturna sit distillatio, duo cauteria, vnum in singulo brachio vtiliter experieris.*

Sistentia fluxum.

Quintò, sistentibus fluxum.] *Siue humor à cerebro distillans à causa calida proueniat, siue à frigida, sistendus est statim si vrgeat. Quod præstabimus ore tenentes medicamentum, quod incrasset humorem, & eum ineptum ad fluxionem reddat, quale est hoc. ℞. mastichis ʒ. ij. pirethri ʒ. j. cum mucilagine tragacanthi, fiāt trochisci ad magnitudinem lupini quorum vnum teneat in ore. Eo etiam tempore, quo æger dormire voluerit, assumat ʒ. iij. electuarij de papauere cum pauco syrupo papaueris. Capiti etiam, vt dolore attrahatur humor ad cutim, ceratum ex thapsia vtilissimè apponetur, siue fiat in forma solida, siue in liquida. In formā solida paratur hoc modo. ℞. ceræ ℥. viij. terebenthinæ q. s. misce ad ignem, donec ad emplastri substantiā perueniant, in fine misce pulueris radicis thapsiæ si recens sit ℥. iij. si inueterata ℥. iiij. cuius cerati sufficientem accipe quantitatem, & super alutam extende ad formam mediæ cucufæ, quam bregmati raso appone. Liquidū fiet ceratum in forma vnguenti, liquantes ℥. v. ceræ cum oleo, quoad formam vnguenti accipiant, & deinde miscentes ℥. ij. pulueris ex thapsia. Quo vnguēto vnges bregma, quo vtendum est, quia meliùs, & citiùs vesiculas in cute excitat, quā ceratū solidū, quò multoties vsus sum cum magno vsu. Aduerte tamen, apparentibus vesiculis in cute, cessandū esse ab vnctione, ne ob dolorem fiat attractio sanguinis, phlegmon. Quod si ceratum non potes efficere, sinapismum construes ea ratione, qua docent Paulus, & Aetius.*

Cerati ex thapsia duæ formæ.

Sacculus bregmati applicandus.

Sextò, corroborantibus caput.] *In hac distillatione sedato symptomate ad morbum deueniendum est, nempe ad inteperiem frigidam cerebri, quam auferre debemus, & simul excrementa cerebri frigida digerere, bregmati, vbi multæ sunt suturæ, hoc medicamētum applicantes. ℞. pul. rosarum & coriandri præparati ana. ʒ. j. gummi iuniperi. ʒ. iij. salis tosti ʒ. ij. gariophyllorum ʒ. j. ß. fiat omnium puluis, ex quo fiat sacculus ad trianguli figuram. Et si in corpore sit pituitosa cacochymia, ea præparata purganda erit.*

Distillatio, quæ fit à materia.] *Si à causa calida distillatio proueniat,*

ueniat, sanguinem mittes, fluxionem inhibebis, assumptis per os: non enim applicare oportet ceratũ ex thapsia, ne augeamus intemperiẽ. Deinde curabis morbum, nempe intemperiem calidam, lauãs caput aqua tepida, permiscens cum ea parum aceti, vt penetret: & postea vnge bregma oleo omphacino, rosaceo, aut alio quod frigidum sit.

Tussis multas habet causas.] *Tussis symptoma est in motu depravato facultatis expultricis: hæc à diuersis morbis ortum habet, ac proinde non vno modo, sed variis curanda erit. Si à distillatione oriatur, curabitur ea ratione, qua docuimus. Si à secunda causa eueniat, medicamentis attenuantibus, & inscindentibus. Si à tertia curare oportebit schirrum, aut iecoris inflammationem, aut hydropem, si ex ea pendeat. Si tandem à quinta procedat causa, cohibita respiratione sedabitur.*

Curatio tussis.

De Orthopnæa, Asthmate, Dyspnæa.
CAPVT XXVI.

TRia sunt nomina apud Græcos, quæ eandem rem fermè significare videntur, videlicet dyspnæa, asthma, & orthopnæa, quæ omnia suspiriosos, & anhelosos significant, de quibus Celsus lib. 4. cap. 4. abundè egit. Propriè à Græcis dicitur dyspnæa difficultas anhelitus modica, quamuis Paulus. 3. lib. cap. 26. velit esse difficultatem spiritus & animæ, & commune accidens alia plurima præter hæc comitans. Asthma Græcis est difficultas anhelitus vehementior, & cùm æger non potest spirare sine anhelatione. Orthopnæa verò est, cùm respirare non potest, nisi recta ceruice spiritus trahatur: fiunt hæ affectiones (vt inquit Ætius) cum aut crassiorum & tenuium humorum multitudo pulmonis bronchia obstruxit, aut tumor quispiam abscessui similis in ipso consistit. Similiter autem difficulter spirant, quibus aspera arteria multa distillatione madet, repletáque est. Ab aliis quoque fit causis, vt ab vlcere pulmonum: quæ omnia sic docet distinguere Æt. Distillatio etiam sanis ex manifesta causa repetente accidit, in totum verò citra febrem comitantibus etiam propriis distillationis signis. Si verò tumor abscessui similis in pulmone fiat, necessariò febris sequitur, neque ita post inflammationem, in pus conuersa, pus reiicitur cum tussi. Qui autem propriè orthopnoici, & difficulter spirantes appellantur, in totum febrem non ferunt, grauitatis autem sensus eis contingit, neque quippiam purulentum per sputum reiectant. Cùm igitur asthma fieri possit à sanguine extra venas, eius curatio cap. 28. de sanguinis sputo describetur, aut ab inflammatione pulmonum, de qua cap. 17. de peripneumonia: aut ab vlcere pulmonum, de qua cap. 29. de

Causa.

Nota.

Curatio.

de phtisi, aut à luxatis vertebris spinæ, cuius ratio in reductione eius in proprium situm consistit: aut fit à materia crassa pituitosa pulmones obstruente, & ab hac vltima causa ferè semper pendet. Quare in præsentia de curatione eius agendum est; prius tamen oportet scire, an æger sit in ipsa accessione, an in quiete. Quia morbus hic, quemadmodum comitialis, & articularis, habet accessiones aliquando ordinatas, aliquando inordinatas. In ipsa accessione curatio fit per solas frictiones, ligaturas & cucurbitulas extremorum ad reuellendum, ne subitò suffocetur æger, qui ceruice erecta vigilet, & dormiat parum, & non in die, quies summè necessaria. Quare tunc vacuatio per medicamenta purgantia, & per sanguinis missionem maximè nocet, mouens humores, & augens fluxum ad pulmones & trachæas arterias. Si tamen ipsa accessio fuerit magna & longa, subitam suffocationem indicans, indiget vacuatione per clysteres acres, & per sanguinis missionem secta vena, aut per cucurbitulas inter scapulas. In tempore quietis curatur asthma pituitosum sex remediorum generibus: Primò victu calido & sicco, vt aëre æstatis, aut arte parato, rore marino, saluia, stæchade, & aliis calidis medicamentis, vt cibo, pane scilicet furfuraceo, & salito, & bene fermentato: carnibus auium montanarum, & animalium concoctu facilium, & non humidorum, assis, aut tostis, non neruosis, nec pinguibus: vt potu parco in pastu, & post pastum nullo, qui sit aqua cinnamomi, vel decoctionis anisi, vel seminis fœniculi: eorum tamen sitis vehemens est ob calorem cordis refrigeratum minùs quam res exigit: tunc enim laua os ægri lacte caprino, vel ex amygdalis dulcibus expresso sine saccharo, aut aqua frigida, aut mucagine seminis psyllij, vel cydoniorum. Sed quia potus comprimit septum transuersum ventriculo distento & difficultatem respirandi auget, quoniam ventriculus concoquit cibum, donec ab eo egressus sit potus, maximè nocet.

Curatio à pituita in accessione per reuellentia. *Sectio venæ, & purgatio nocent nisi lõga sit accessio.* *Curatio extra accessionem.* *Victus.*

Secundò apparantibus materiam collectam in cerebro, pulmone, vel aliis partibus transmittentibus, qualia sunt calefacientia, incidentia, tenuantia, & tergentia: initio clementiora, ne resoluto tenui crassum ineptum expuitioni relinquatur. Conueniunt primò syrupus de liquiritia, syr. capillorum Vene. oxymel. S. cum decocto pectorali, aut aquis capillorum Ve. & liquiritiæ. Secundò post primam vacuationem concedunt syrupus de hyssopo, de prassio, & oxymel compositum cum aquis, aut decocto hyssopi, prasij, fœniculi, dactylorum, & vuarum passarum. Tertiò post secundam vacuationem prosunt

Præparatio. *Syrupi clementes.* *Syrupi vehemẽtiores.*

ad

ad concoquendum syr. de quinque radicibus cum oxymelle compos. & scillitico cum decocto aut aquis prasij, hyssopi, radicis lilij siccæ: quia succus eius valenter purgat in parua quantitate: inter has tamen coctiones & purgationes interiaceant dies aliquot, vt natura quiescat. Et quia hic affectus chronicus est, necessaria medicamentorum omnium fermè frequens permutatio, ne natura longa consuetudine iis similis fiat, ac proinde reluctetur, aut ab eis nihil patiatur. Prætereà ob occultam quandam proprietatem, seu familiarem quasi amicitiam quædam magis amat nostrum corpus, & alia refugit propter inimicitiam, quod sola experientia demonstrare potest.

Vehementissimi syr.

Consilium.

Tertiò, purgantibus materiam, si multa est in pulmonibus aut etiam non multa in toto. Nam si pauca fuerit in pulmonibus vt per sputa expelli possit, non opus est purgatione. Prima ergo purgatio fiet per ʒ. j. pilularum de agarico, aut per potum ℥. j. diacatholiconis, & ℥. j. agarici trochiscati cum decocto pectorali, aut aqua capillorum Veneris. Secunda purgatio fiet per has pilulas. ℞. pilularum cochiarum, & de agarico an. ʒ. ß. diagridij g̃. iij. cum aqua hyssopi. fiant pilulæ vij. & aurentur si opus fuerit: vel fiat per hunc potum. ℞. diaphæniconis ʒ. iij. electuarij indi maioris ʒ. ij. agarici, trochiscati. ʒ. j. diacatholiconis ʒ. v. rhodomellis. ℥. j. decocti pectoralis. q.s. misce, & fiat potus. Tertiò, si opus fuerit, fiat purgatio per ʒ. j. pilularum cochiarum, aut fœtidarum, aut de sarcocolla, vel per hunc potum: ℞. electuarij indi maioris ʒ. iiij. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. rhodomel. ℥. j. aquæ hyssopi. q.s. misce, & fiat potus. Si opus fuerit, quia morbus est chronicus, vtatur his pilulis semel vel bis in mense: ℞. pilularum de hiera compos. & de agarico an. ʒ. j. ß. agarici optimi, & turbit electi an. ʒ. j. salis gemmæ ℈. j. zinzib. ℈. ß. cum aqua hyssopi. fiat massa, cuius dosis quinque pilulæ ponderis ℈. ij. Si verò non possit pilulas transglutire, quæ magis huic morbo conueniunt, quàm purgantia liquida, quia priora diutiùs in ventriculo detinentur, ideóque magis & à partibus longinquioribus, meliùs purgant: hac mixtura fiet purgatio ad vsum: ℞. diacatholiconis ℥. ij. electuarij indi maioris ℥. j. agarici trochiscati ʒ. ij. turbit gummosi ʒ. j. syrupi capillorum ve. q.s. misce. & fiat confectio. Dosis cochleariium vnum.

Purgatio.

Prima.

Secũda.

Tertia.

Pilulæ laudantur in hoc morbo.

Quartò auertentibus auxiliis, vt iis quæ per nares & palatum purgant, errhinis scilicet apophlegmatismis, & aliis multis, de quibus cap. 25. præcedenti, quales sunt clysteres,

Deriuatio.

& glandes acres, & cauteria in capite.

Promouentia sputũ & roborantia pulmones.

Quintò, promouentibus sputa, hoc est, incidentibus, dilatantibus asperam arteriam, & roborantibus pulmones: horum quædam sunt simplicia, vt capillus ve. liquiritia, vuæ passæ, crocus, ficus, iniubæ, hyssopus, scabiosa, ariostolochia, folia & semen vrticæ, enula campana, pulmo omnis, præcipuè tamen vulpis, dulcia omnia, salsa, amara, & acria simul. Ex his fiunt decocta, syrupi, loch, & electuarium, vt syrupi capillorum Ve. de liquiritia, oxymel S. syrupus de hyssopo, de prassio, oximel compos. oximel scilliticum, loch sanum & expertum, loch caulium, loch de pulmone vulpis, loch de pino, electuarium Diairis, hæc & similia detineantur in ore, & sensim transglutiantur, vt à gula in asperam arteriam per poros penetrare possint, aut saltem eorum vis. Hæc mixtura, seu confectio est optima in hoc genere quinto: ℞. succi liquiritiæ, hyssopi, scillæ radicis lilij an. ʒ.viij. capillorum Ve. siccorum ʒ.vij. seminis vrticæ, cardamoni, piperis, aristolochiæ rotundæ, nasturtij, borac, carui, amygdalarum amararum an. ℥. v. fiat ex his cum melle sufficienti confectio, cuius sumat cochlearium vnum, dosis fit manè & vesperi, cum vnciis, tribus sequentis liquoris: ℞. caricarum, dactylorum an. num. x. radicis liquiritiæ, hyssopi, calamenti, prassij, capillorum Ve. an. ℥.j. radicis apij, fœniculi, & seminis eorum, seminis vrticæ, & fœnugræci an. ℥. ß. fiat decoctum in ℔.xij. aquæ donec tertia pars consumatur, percoletur, & cum ℔. duabus mellis fiat instar mulsæ. Hæc aqua in hoc genere remediorum est vtilissima: ℞. pulmonum hirci castrati in paruas partes diuisi num. iij. pulmonem vnum vulpis, si nancisci possumus, capilli Ve. m. vj. hyssopi, m. ij. radicis ari, seu serpantariæ concusæ ℥.ij. liquiritiæ recentis, si licet aliunde parari ℥. iij. fiat ex his aqua instrumento vitreo, & igne pauco: eius dosis ℥. iiij. cum pauco saccharo cando, aut saccharo communi. Aqua ligni guaiaci, seu indi cum medicamentis pectoralibus facta, est etiam optima, & experta à me in hoc genere remediorum. Ius galli gallinacei veteris, medicamentis pectoralibus factum, est ab omnibus laudatum, & expertum. Thoraci sunt admouenda medicamenta, quæ in hoc genere conferunt, vt faciliùs & citiùs medicamenta pectoralia sputum promoueant, vt ℞. olei amygdalarum dulcium, & sesamini an. ℥. j. olei de lilio ℥. ß. croci puluerisati ʒ.j. axungiæ gallinæ ʒ.ij. ceræ, quòd satis est, misce, & fiat vnguentum, vel: ℞. emplastri filij Zachariæ, & de meliloto an. æquas partes, extendantur super alutam ad formam & magnitudinem pectoris.

Syrupi. Loch. Electuaria. Confectio. Liquor. Aqua stillatiua. Aqua ligni sãcti. Ius galli veteris. Topica.

Sextò,

Sextò, reliquias materiæ ſiccantibus, & diſſipantibus, vt mitridato, theriaca magna, diamuſco dulci, & amaro, pliris articon, & ſuffitu cum thure, & ſulphure: quamuis ſulphur interiùs cum melle, aut ouo, aut ſyrupo pectorali conferat huic morbo. Ab aliquibus laudatur ſuffitus ex arſenico, ego tamen non laudo, etſi ſit aquis cardiacis caſtigatum. Nonnulli in vltimo genere præbent pilulas ex myrta, coſto, ariſtolochia, caſſia lignea, croco & arſenico: ego ſemper damno hæc medicamenta, & his ſimilia, quanquam arſenici ſit parum. Cauterium in furcula ſuperiori thorcacis in hoc genere remediorum à multis doctiſſimis medicis maximè laudatur.

Reſolutio.

Aduerte.

Cauterij laus.

Scholium.

TRia ſunt nomina apud Græcos.] *Diſpnæa nomen Græcum Latinè ſonat vitium in reſpiratione, aut læſio reſpirationis: qua ratione ſub ſe comprehendi reſpirationem frequentem, celerem, interceptam, anheloſam, & rectam. In hac cõmuni ſignificatione loquitur Gal. de diffi. reſpi. c. 2. Et cùm variæ ſunt læſiones reſpirationis, illæ quæ exiguæ ſunt, appellantur aliquando à Gal. nomine generis, difficiles reſpirationes: & cum exigua læſio variè poſſit comparari, varia etiam habebit nomina. Si enim comparemus quãlibet noxam reſpirationis cum abolita reſpiratione, omnes læſiones reſpirationis erunt exiguæ, & ideo ſeruabunt nomen generis, qua ratione Gal. 4. de loc. affe. c. 7. aphnæam, hoc eſt, abolitam reſpirationem ſeparauit à diſpnæa: omnes alias reſpirationũ læſiones illi, quæ maxima eſt, oppones. Si verò omittentes ablatam reſpirationẽ, vnam læſam, reſpirationis læſionem cum alia comparemus: illa, quæ exigua eſt, hoc eſt denſa, dicetur difficilis reſpiratio, nomen generis huic tantũ differentiæ accõmodantes, & hac ratione loquitur Gal. 3. de diffi. reſp. c. vlt. & 6. epid. par. 3. com. 9. Ex quibus omnibus hanc vltimã reſpirationis læſionẽ aſſumẽtes, tanquã vnã differentiã, tres ſtatuemus in vniuerſũ difficilis reſpirationis differẽtias. Prima erit illa paulò ante dicta, quæ ſeruat nomen generis, & nil aliud eſt, quã denſa reſpiratio. Secunda dicitur aſthma, & tertia orthopnæa. Aſthma eſt denſa reſpiratio ſine febre, qualis apparet in his, qui diu accurrerũt, quæ vt colligitur ex ſeptimo de cõpoſ. ſecundũ locos capite ſexto duo habet ſymptomata cõiuncta, vnũ eſt arctatio thoracis ſenſibilis, ſecundũ eſt orthopnæa, id eſt recta ſpiratio. Vnde apparet error practicorum ſeparantium ab aſthmate orthopnæam. Dices, nonne in hanc tertiam difficilis reſpirationis differentiam ab aliis diſtinctam ſtatuiſti? Reſpondeo verum hoc eſſe, quia aliquando orthopnæa reperitur ſine aſthmate in ſuppuratis peripneumonicis, & aliis, in quibus recta ſpiratio cum non*

Diſpnæa nomẽ cõmune.

Tres differentiæ difficilis reſpirationis.

Aſthma quid.

Practicorum error.

Causa difficilis respirationis. *sit sine febre, neque fiat ab obstructione, sed compressione, non dicitur asthma. Difficilis respiratio causam habet humorem frigidum, parũ obstruentẽ: asthma tuberculũ, & eundem humorẽ, sed obstruẽtẽ magis arterias asperas, quæ in pulmone habentur. Inde intelliges, deceptũ fuisse Iacotium existimantẽ Monachũ collegij de Arras asthmate mortuũ integris pulmonibus solùm abscessu in vena arteriali existẽte. Qua enim ratione ex illo abscessu possit lædi respiratio, non video. Decipitur etiam idẽ sentiens ex resiccatione, vt in chymistis aurificibus, fabris ferrariis & aliis, fieri asthma: nam cùm asperæ arteriæ magnum habeant meatũ, nunquã in his siccitas poterit asthmatis esse causa. Verum est hos aliquantulũ asthmaticos apparere ob vaporem crassum obstruentum prædictas arterias. Ex vnctione autem morbi gallici, si asthma contingat, proueniet à crasso humore, ab argento viuo ad asperas arterias expulso. Orthopnæa fit ab obstructione in asthmate, aut à cõpressione asperarũ arteriarum pulmonis in suppuratis peripneumonicis, & his, qui multo humore corpus pulmonis habent imbutũ.* *Animaduersio.* *In hoc capite aduerte auctorẽ solùm tradere curationẽ prædictorũ affectuum, qui sine febre sunt, & sequentur morbum in via, nẽpè obstructionem asperarum arteriarũ ab humore crasso factam. In curatione asthmatis aduerte medicamenta inscindentia, quæ vtilia sunt, assumenda esse non simplicia, sed cum medicamento aliquo humido permixta, quod est Gal. præceptum 5. simpl. cap. 12. in affectibus thoracis, & pulmonis, ratio est, quia humor in pectore non debet siccari: at cùm amara sicca sint, ideo cum re liquida & humida permiscenda sunt, vt penetrando inscindant humorem, & siccitate non lædant.*

De Peripneumonia, & Pleuritide.
Cap. XXVIII.

Definitio. QVia Peripneumonia, quæ est pulmonum inflammatio & pleuritis, seu lateralis morbus, quæ est inflammatio membranæ costas succingentis, vel musculorum ei propinquorum, (autore Galen. 5. de loc. affect.) iisdem fermè remediis curantur: hoc capite de his duobus affectibus non immeritò agere statuimus. *Causæ.* Fiunt ab iisdem propè causis, quamuis peripneumonia à sanguine magis pituitoso, & pleuritis à bilioso, vt docet Galenus commentario. 33. libr. 6. Aphor. vtriusque tamen affectus causa externa calida per se, & frigida per accidens comprimendo esse potest. *Pleuritis contagiosa.* Peripneumonia quoque fit ab angina, à pleuritide & capitis distillatione: nonnunquam verò (vt ait Paulus) eius origo est sola inflammatio. Lateralis morbus aliquando est epidimialis, fitque

per

sitque per contagionem, quemadmodum pestis. Peripneumonia (vt vult Gal. 2. de locis affect. cap. 3.) deprehenditur ex tanta respirandi difficultate, & angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere cogantur, quem affectum orthopnæam nominant: Aëtius tamen sexto serm. cap. 66. omnes peripneumoniæ notas depingit longo satis sermone, nimirum febrem acutam, grauitatem thoracis absque dolore, inflammatis tamen pelliculis thoracis sentitur dolor, faciem rubicundã, præcipuè malas, nasum in summo simum, appetentiam læsam, linguæ siccitatem, aquæ frigidæ maiúsque etiam aëris desiderium, tussim siccam, vel si expuant, spumosum id est.

Nota.

Accidentia inseparabilia pleuritidis (si Galeno & veritati credimus) sunt febris acuta, dolor perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur, respiratio frequens & exigua, pulsus paruus arteriam duram, & quodammodo tensam indicans, tussis magna ex parte cum sputis coloratis, nonnunquam verò sine his. has incoctas pleuritides appellat Galenus loco superiùs citato. 5. scilicet de locis affect. cap. 1. quæ vel celeriter hominem rapiunt: vel longo temporis spatio finiuntur, quo in loco multas doloris lateris species proponit.

Curatio Pleuritidis.

Victus.

Curatur vera pleuritis sex generibus remediorum: Primò, ratione victus tenuis vsque ad quartum diem, cum vires ferre possunt, vt lacte amygdalarum dulcium sine pane, ptisana hordei colata, vel non colata, à quarto vsque ad septimum pane loto & lacte amygdalarum cum saccharo, & radice buglossæ condita saccharo, post septimum iure pulli refrigerato, cremore hordei, semper tamen ægri natura & consuetudo est consideranda. Bibat aquam hordei, aut saccharatam, aut ex decocto liquiritiæ remissè calidam, vinum nullo modo bibendum est, nisi vires sint admodum imbecillæ: tunc enim vinum dilutum, & ius gallinæ, aut aqua eiusdem per distillationem conuenirent, aut in declinatione. Dormiat supra affectam partem, talis enim incubatio minorem dolorem infert, augetúrque calor partis affectæ, & magis resoluit materiam phlegmonis.

Aluus sit facilis, vt minimũ semel in die. Animi perturbationes, quæ augere possunt inflammationem, tollantur, vt ira, timor, & similes.

Reuulsio & vacuatio simul.

Secundò, auertentibus materiam, quæ augere posit inflammationem, vt sectione venæ internæ cubiti, quam vocant hepaticam, eiusdem partis, seruata semper rectitudine, vt duplex scopus propositus sit, alter ad reuellendum: alter ad vacuandm: quod fieri non potest per sectionem venæ partis oppositæ. Si non apparet vena interna cubiti, communis secan-

da est, aut humeralis, si duæ aliæ non appareant: semper tamen sanguinis copia respondeat morbi magnitudini, naturæ ægri, viribus, regioni & consuetudini. Si morbus semper augeatur post primam sanguinis missionem fiat secunda, & tertia, si opus fuerit, & vires patiantur: semper tamen ab eadem vena, posteaquam ex diuersis fieri non potest: quemadmodum in inflammationibus & tumoribus aliarum partium, in quibus, cùm fluit humor, facienda est sanguinis missio ex parte lóginqua per reuulsionem, cùm iam fluxit ex parte eadem, aut propinqua, vt in angina diximus. Si vires deficiant, & ætas non sit florida, sanguis mittatur per cucurbitulas cum scarificatione inter scapulas, si non sit plenitudo, & in natibus, si fuerit plenitudo. In quacunque parte fuerit dolor, etiam si infestet partes, quæ sunt sub septo transuerso, vt docet Galen. comment. 11. secundi de ratione victus in morbis acutis, quammuis vacuationem per medicamenta purgantia Hippocrates tum eligat, sequens aphorismum 22. primi libri, quæ ducere oportet: sed ego cum Galeno semper ad reuellendum & euacuandum simul magis laudo eius sententiam, quia inflammationibus internis, & febribus ardentibus medicamenta purgantia, præcipuè Græcorum sunt satis calida, & valenter mouent ideóque timenda. Præterea alui pr ofluuium in pleuritide, & peripneumonia, si adueniat malum, vt Hippocrates 6. libr. Aphoris. 16. scribit. Quare in his duobus morbis benedictis medicamentis & salubribus purgabis suo tempore, quarto videlicet genere remediorum. Auertunt quoque frictiones, ligaturæ partium extremarum, & clysteres.

Auersio.

Præparatio.

Tertiò, materiam apparantibus (quæ si fuerit turgida absque coctione vacuanda est) vt syrupo violarum, syr. endiuiæ S. cum aquis endiuiæ, cichoreæ, & borraginis, aut cum decocto hordei sine cortice, violarum, & liquiritiæ: idque cum materia est biliosa, quæ si fuerit admodum tenuis, syrupo, nenupharis & de papauere est incrassanda: crassa verò aut mixta cum crassa syrupo capillorum Vene. de liquiritia, de hyssopo, cum oxymellite S. & decocto pectorali, est concoquenda.

Purgatio.

Quartò, purgantibus non valentioribus, qualia sunt Græcorum, sed clementioribus, & salubribus, quæ Arabes & nostra ætas cognouerunt, exceptis stipticis, & astringentem substantiam habentibus, vt est rhabarbarum, & mirobalani, præcipuè in tota substantia: eorum tamen infusio est probata, & laudata, & aliquando scammoniaca correcta, quando salubria non sufficiunt, vt in electuario de succo rosarum, & diabria nonsufficiunt prunis solutiui, & in parua quantitate; & mixta aliis salubribus:

bus: vt ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ʒ.vij. medullæ tamarindorum (quum est ardentissima febris) ʒ. iij. (nec timeas acetositatem tamarindorum) infusionis rhabarbari per noctem in aqua endiuiæ factæ ℈.iiij. syr. violarum ℥. j decocti florũ cordialiũ.q.s.misce,& fiat potus. Si copia bilis fuerit magna, adde ʒ.ij. diaprunis solutiui:& si crassa & mixta cum pituita, adde ʒ.ß. agarici trochiscati vel ℈.ij. aut si amat magis pilulas, quæ minus in hoc morbo cõferũt, has accipiat hora idonea: ℞. pilularũ de rhabarbaro,& agarici trochiscati an. ʒ.ß. fiãt pilulæ septem cum aqua endiuiæ,& aurentur, si non est pauper.

Quintò, sputum materiæ pleuritidis, quæ in pulmonem & thoracem exudat facilè,& fluidum reddẽtibus in omni tempore phlegmones,& omni hora diei, aliis atque aliis medicamentis, vt syrupo violaceo, de iuiubis, capillorum vene. de liquiritia, syrupo acetoso S.& oxymelle S. pilulis bechichis, saccharo cando, violato, electuario diatragacanto frigido,& similibus, & hoc eclegmate, seu loch: ℞. penidiárum, sacchari candi, violati an. ℥. j. pulueris diatragacanti frigidi ℥.ß. succi liquiritiæ, & pulmonis vulpis an. ʒ.ij. gummi crani ʒ.j. syrupi violarum ℥.ij.ß. syrupi acetosi S.℥.j. misce, & fiat loch. Hæc omnia quæ sputum promouent, retineanrur ore, & sensim deglutiantur. Hic liquor seu sirupus non perfectè decoctus sputum promouet: ℞. capillorum veneris, violarum an. m.ij. iuiubas num.x. vuarum passarum sine granis p. ij. liquiritiæ ℥. ij. fiat decoctum, de quo percolato accipe libras duas, pòst parum ferueant. Foris ad sputum excitandum confert hoc vnguentũ: ℞. olei sesamini,& amygdalarum dulcium an. ℥.j.ß. emplastri filii Zachariæ loco ceræ. q.s. misce,& fiat vnguentum: vel ℞. emplastri filij Zachariæ q.s. extendatur super alutam ad formam medij folij papyri. Quidam in hac inflammatione parti affectæ admouent repellentia medicamenta,& malè, quia augent inflammationem.

Spiritũ iuuantia. *Loch.* *Liquor.* *Topica.* *Obseruatio.*

Sextò, reliquam materiam resoluentibus, & dissipantibus, vt vnguentis, emplastris, cataplasmatis, & fotu per spongiam ex decocto camomillæ, meliloti, seminis lini, fœnugræci, furfuris, vel per vesicam plenam simili decocto. Saccus ex millio, sale, & furfure bene tostis est optimus in hoc genere remediorum. Hæc tamen omnia: & similia initio veræ pleuritidis maximè noceãt, & in augmento: valenter enim augent inflammationem. Quare errant multi indocti medici, qui inconsideratè fomentis & calefactoriis vtuntur. Solet enim (Galeno autore comment. 31. sexti lib. Aphor.) in his fomentum aliquantùm mollire dolorem, sed alteram fluxionem aduocare: experientiæ tamen gratia ad cognoscendum qualis sit

Resolutio. *Vesica.* *Sacculus.* *Error inductorum.*

affectio

Curatio tẽtatiua vulgò dicta. affectio Hippocrates & Galen. medici sapientissimi, & prudentissimi iis vsi sunt. In non vera pleuritide ad flatum dissipãdum optima sunt,& iis, vbi dubitat medicus an sit vera, an non vti oportet : semper tamen cautè , ne attrahatur humor ad laborantem locum , & ne ex non vera fiat vera, vel si vera fuerit ne augeatur.Si autem pleuritis suppuretur, à qua pauci liberantur, natura non est impedienda, sed potiùs eam ars imitari ferè semper conatur, vt hoc medicamento interno : ℞. maluæ , bis maluæ an.m.j.ficuum.p.j.seminis lini,& fœnugræci an. p.ß.fiat decoctum, de quo percolato, accipe libras tres, cui adde butyri recentis ℥.j.olei amygdalarum dulcium ℥.iij. misce,& sæpè in die transglutiat paulatim parum huius medicamenti. Foris admoueatur hoc cataplasma,℞. foliorum maluarum. m.j.radicis altheæ m.j.caricarum, seminis lini.an. p.j.omnia decoquantur , & posteà cum vnciis duabus farinæ fœnugræci , & cum ℥.ij.& ß.olei sisamini,& ℥.j.butyri,addendo ℥.ß.axungiæ gallinæ ʒ.ß.croci,& duos vitellos ouorum,misce, & fiat cataplasma:quod parti affectæ admoueatur.

Medicamentum internũ pus efficiens.

Cataplasma ad idem.

Quæ abscessum rumpũt Confecto pure rumpatur abscessus frequenti tussi,& vociferatione, vomitu, & sternutamentis, & corporis vehementi concussione. Deinde abstergatur vlcus aqua hordei cum cortice saccharata, & si non suffecerit ipsa , cum hydromelle ex decocto furfuris,& cicerum,præsertim si non sit febris. Vltimò verò vlcus glutinabunt terra sigillata, bolus Armenus & alia quæ dicentur capite de Phtisi,sed in hoc,similibúsque vlceribus consule doctum chirurgum.

Abstersio.

Glutinantia.

Scholium.

Peripneumonia quid. QVia Peripneumonia.] *Peripneumonia est inflammatio pulmonis,vbi inflammatio tumorem præter naturam signifi at, potest enim fieri peripneumonia à quocunque humore,vt plurimùm tamen contingit ab humore pituitoso, & crasso,quia in substantia laxa(qualẽ habet pulmo)meliùs moram facit.Signa eius sunt febris acuta,dolor grauis, difficilis respiratio, rubedo malarum, & pulsus mollis.Febris acuta (quæ acut ior est,quàm in pleuritide, etsi fiat à causa calida,& peripneumonia à frigida) contingit à duabus causis,prima à vicinia cordis, secunda à vasorum cum corde cõmunicatione.Dolor grauis fit,quia pulmo paucos & exiguos habet neruos, & ideò in eo dolor ratione membranæ ipsum ambientis sentiri debet.Difficilis respiratio cum orthopnea contingit , quia pulmo est instrumentum respirationis,ac proinde peripneumonia est affectus acutissimus,à quocunque humore fiat:perniciosissimus tamen,si fiat*

Causa.

Signa.

à

à sanguine bilioso, quia habet maiorem febrem, ob quam ita augetur vsus, vt non possit ei respiratio sufficere. Rubedo malarum non apparet in hoc affectu statim in principio, sed posteà vaporibus ascẽdentibus, & in malis detentis, exhalãt enim ab humore crasso, quod non contingit in pleuritide, quæ vt plurimùm fit à bile, cui citò dissipari proprium est. Pulsus mollis euenit in hoc affectu, vt autor, est Gal. lib. de pul. ad Tiro. propter raritatem pulmonis, & irrigationẽ arteriæ à pituita: quamuis enim ratione inflãmationis debuerit esse durus, pituita tamen, & partis natura id impediunt, & occultant exiguam arteriæ tensionem. Pleuritis nomen est æquiuocum, nam primò significat quemlibet lateris dolorem, etsi sit citra inflammationem: & hunc affectũ nominare solemus lateris dolorem, aut pleuritidem spuriam. Secundò propriè significat inflammationem membranæ pleuræ, quæ multis donatur venis. Vnde errat Iacotius pleuritidem etiam in periostio collocans: in eo enim paucæ & exiles venæ, inflammationi non suppeditabunt materiam. Pleuritis propria rursus diuiditur in exquisitam, & non exquisitam. Exquisita dicitur, cùm membrana primùm inflammatur. Non exquisita, cùm mẽbrana secundariò, hoc est ad inflammationem musculorum internorum intercostalium afficitur: cùm enim pleura his musculis adhæreat, & sit veluti tegumentum eorum, proinde fieri non potest, vt illi musculi inflammentur, quin pleura quoque inflammetur, & contra: sicut in tenui meninge: & cerebro euenire c. de phrenitide diximus. Has duas pleuritides ex Gal. 5. de locis affectis c. 2. distingues ex pulsu, que in exquisita magis durus est. Signa Pathognomonica pleuritidis, sunt febris cõtinua, & acuta: dolor punctorius, pulsus serratilis & durus, difficilis & frequens respiratio, & tandem tussis. Febris hunc affectum comitatur, quia inflammatio propinqua est ipsi cordi & eius inuolucro. Dolor propter tensionem soluta cõtinuitate, punctorius verò, qui est tensio in membrana, quæ acutũ habet sensum: dicitur autem punctorius, quia ægroti habent talẽ sensum, qualis solet sentiri in acus pũctura. Et cum membranæ ex sua natura sint extensæ, & inflammatio tendat membranam, proindè etiam vicinæ partes inflammationis etiam tendi solent, & hac ratione dolor ferè per totam membranam extenditur: vnde prouenit, vt dolor aliquando ad iugulũ ascendat, & aliquando in hypochondriis sentiatur. Pulsus est durus in pleuritide non propriè, sed apparentia, quia tensa est arteria: serratilis verò, quia inæqualiter arteria mouetur, ob eius inæqualitatem in duritie. Fit autem respiratio frequens, quia magna respiratio, quã calor cordis actus requirit, exerceri non potest ob dolorem à dilatatione thoracis excitatum, & ideò frequentia motus defectũ distentionis supplet. Tussis à natura excitatur, vt tumorem, qui ei molestus est, & humorem resudantem

Pleuritis.

Pleuritis propria diuiditur.

Signa.

ex

Lupeij lapsus.

ex eo expellat. Præter hæc signa, alia in pleuritide reperiri solent, quæ mox apparentia dicuntur. Hæc aliquando contingunt, & aliquando non: inter quæ est aphonia, quam vocis priuationem ait Lupeius euenire per consensum affectis neruis vocalibus. Qui maximè decipitur, nerui enim vocē efficientes in pleuritide non afficiuntur: sed fiūt aliquādo pleuritici aphoni deficiente materia vocis quod in magna pleuritide experimur, in qua ob inflammationis magnitudinem, non potest attrahi aër ad vocem necessarius. Vallesius libro septimo epyd. com. 13. ex Hipp. sententia motus, suscitat quæstionem, olim à barbaris medicis agitari solitam: qua quæritur, cuius lateris pleuritis sit periculosior. Aliqui pleuritidē sinistri lateris periculosiorem esse sentiunt: quia hæc pars nobilior est ob cordis situm. Alij cōtrariam defendunt sententiā, adducti etiam ex nobilitate dextri lateris, quam colligunt ex caliditate maiori proueniente ex maiori latitudine arteriarū, quæ per ipsam disseminantur: & ad argumētum de situ cordis respondent, cor in medio thoracis pendere, & non in sinistra parte. Vallesius in hanc secundam declinans sententiam sic explicat controuersiam. Pleuritis tres exitus habet: primus est resolutio, in qua sensim euacuatio humore breui intra morbi constitutionē liberantur ægri: secundus est corruptio, qua breui moriuntur, humore vincente naturam: tertius est suppuratio, in qua magna ex parte moriuntur etiam ægri sensim tabescentes, aliquando verò liberātur. Ex his optādus est exitus qui resolutione fit, timendus qui corruptione: ille verò, qui suppuratione contingit, timendus etiā sed minùs. Iam pleuritis lateris dextri maior erit, & acutior, si partis naturam consideremus, quæ calidior, & sanguinolentior est, & sic parata ad calidas & acutas inflammationes, vnde pleuritis huius lateris, erit parata ad citā salutem, aut mortē, per resolutionem, aut corruptionem (acutorū enim est hoc) sinistra sæpiùs in suppurationem abibit, vide vtrū eligas. Facta verò suppuratione (quæ in vtroque latere fieri potest) deterior est haud dubiè dextri lateris, quia non poterit fieri, nisi ea parte multùm debilitata: debilitatam autē esse partē, alioqui fortem, grauius est, quàm debilē: accedit, quòd sinistra pars, vt ignobilior opportunior est curationi, quia cū minori periculo secatur, & vritur. Hæc Vallesius. Ex quo hæc omnia colligimus: primum est, pleuritim tres habere exitus: secundum dextrū latus esse calidius sinistro, & plus sanguinis continere eo quòd arteriæ per ipsam disseminatæ sunt maiores, quàm in sinistro: tertiū, ex dextri lateris maiori calore sequi in eo maiores inflāmationes: Quartum, in parte sinistra sæpiùs fieri suppurationem, in dextra verò sæpiùs resolutionem, & corruptionem. Quintū, suppurationem dextri lateris esse peiorem, eò quòd pars debilitata robustior erat, tū quia maieri cū periculo vritur & secatur. Hæc si examinemus, inueniemus primum

Controuersia.

Vallesij sententia.

Quæ sequatur ad Vallesij sententiam.

Vallesius reprehenditur.

primũ verũ esse, alia verò omnia esse falsa: innituntur enim falso supposito, quod est pariẽ dextrã esse calidorem, quia habet arterias maiores, hactenus enim nullus anatomicorũ id animaduertit. Imò si dissecans corpus attẽtè id aspicias, arterias dextræ partis æqualis magnitudinis cũ arteriis sinistræ reperies, hæc enim est naturæ iustitia, quã in duobus oculis & auribus experieris. Imò si arterias spectemus sinistrũ latus erit calidius, cũ arteria magna versus ipsum declinare videatur, si hoc ita est, non ergo dextrũ latus erit calidius sinistro, neque plus sanguinis cõtinebit, & inde sequetur nõ esse robustius, neque in eo plures & maiores fieri inflammationes, neque plures resolutiones, & coruptiones, neque erit peior suppuratio in eo, quã in sinistro, neque sectio, & vstio sinistri lateris minori cũ periculo fiet, sed cũ æquali, cũ æquales partes, & præstãtes æquè vulnerẽtur. Sedabitur ergo cõtrouersia breuiter hoc modo. Si cætera sint paria solo discrimine existẽte in situ, æquè periculosa est pleuritis dextri lateris, ac sinistri, cũ æqualis dignitatis partes occupet. Forsasse tamen Vallesiũ, & alios, vt existimarẽt dextrũ latus esse calidius, ac proinde robustius, decepit brachium dextrum. Cùm non sit par ratio: nam brachium dextrum plus mouetur, quam sinistrum, & ideò & calidius & robustius est, quod lateri dextro non cõtingit.

Sedatio controuersiæ.

Curatur vera pleuritis.] *Ratio victus in pleuritide, & aliis internis inflammationibus, distincta est ab ea, quam tradit Gal. 11. meth. in febribus in quibus cum tota materia ad vnam expulsionem seruetur, in principio crassiori (vt perdurent vires) in flatu verò tenuiori victu (ne impediamus naturã) vtendum est. Contrà in pleuritide & aliis internis inflammationibus, in principio tenuem adhibere oportet victũ, vt fluxionem minuamus, at in flatu fluxioni, quando coctio apparet, crassum, vt vires roborentur ad sputum educendum: quod ex Hippocrate primò acut. sen. 23. colliges: si os, inquit, madescat, & quæ expuuntur ex pulmone talia sint, qualia esse oportet, sorbitionis quantitate auge.*

Ratio victus.

Aquam bibant cum liquiritia, aut capill. veneris, aut pauco cinnamomo decoctam, & sit tepida, vt humor inscidatur, & attenuetur, qui ab aqua frigida solet incrassari. Vinum paucum solemus concedere ob consuetudinem.

Potus.

Secundò auertentibus.] *Cùm pleuritis sit tumor præter naturã, in principio postulat reuulsionem, & euacuationẽ simul seruata rectitudine, non solius naturæ vt voluit Rondeletius, sed naturæ simul & vasorũ. Secabis ergo basilicã eiusdẽ partis: quæ ex parte affecta magis & citiùs euacuat, quã alterius partis: & hoc propter illã venã, quæ ex axillari orta, & sub osse pectoris delata, cõmunicationẽ cum vena azigos ramis habet. Dices non semper esse venã secandam in principio pleuritidis, quia ex Hippo. 2. de ratione victus*

Curatio

Vena sectio.

Obiectio ctus in acut. sent. 11. in pleuritide, quæ habet dolorem vergentem ad hypochondria, purgandum est. Respondeo pleuritudem omnem, etiamsi habeat dolorem vergentem ad hypochondria, in principio postulare sanguinis missionem, quoniam hoc solum remedium potest ex parte affecta reuellere, & euacuare, neque Hippoc. in supradicta sententia contrarium docuit. Quòd si dixit, esse purgandũ, id fecit, vt nos doceret, id quod habet proprium illa pleuritis, in qua dolor ad hypochondrium vergit, in qua, cùm post sanguinis missionem & coctione apparente videamus inclinare humorem ad venas inferiores, per ipsas purgatione edmcemus ipsum: hoc autẽ communem rationem curandi pleuritidem non tollit, quæ cùm sit inflammatio, sectionem venæ statim requirit. Quem locum (ignoscant mihi eius manes) Galenus non rectè explicauit.

Tertiò, materiam apparantibus.] *Bis peccat autor primò in pleuritide turgentia statuens, cùm in ea humor in vna parte firmatus sit, secundò purgans. Si enim humor peccans in thorace continetur, per sputum est educendus, & non purgatione, natura enim vt in plurimum per hanc partem eum expellit. Addo vt in plurimum, quia aliquando cum exigua est pleuritis, per aluum eum expellere solet. 6. aphor. com. 16. aliquando etiam per vrinã, quod rarò etiam contingit, ac proinde in hoc eum non imitamur.*

Duo auctoris. lapsus.

Multorum lapsus.

Quintò, sputu materiæ.] *Facta reuulsione, & aliqua humoris euacuatione ex parte affecta, quod ex accidentibus remissis intelliges, opus erit humorẽ resudãtẽ ex inflammatione euacuare. Quod aliqui vt præstare possint, sic distinguũt: si humor in thorace cõtentus sit crassus, debet inscindi: si verò tenuis, incrassari, ne aëri cedens in thorace remaneat. Hi tamen decipiuntur, quia etsi illud verum sit in humore, qui distillans à capite in asperis pulmonis arteriis recipitur, in pleuritide tamen falsũ est, in ea enim, cùm humor ex cauitate pectoris debeat asperas pulmonis arterias ingredi per poros, membranæ pulmonem ambientis, attenuantia medicamẽta sẽper desiderantur, quod elegantissimè docet Gal. 13. method. c. 18. Vbi aduerte hæc medicamenta attenuantia, lambendo, & supino homine, sensim esse deglutienda, vt asperam petant arteriam. Quæ autẽ medicamenta exteriùs applicanda sint, ex humoris natura, & loco colligemus: si enim humor sit tenuis, qualis vt in plurimũ solet esse in pleuritide, leuiter digerendũ est, potissimũ si sit in musculis inflãmatio, hoc cõmodè præstabit emplastrũ filij Zachariæ. Si autem humor sit crassus, & in pleura mẽbrana, augẽda erũt digerentia, qualia sunt emplastrũ de meliloto, puluis iridis, & ciclaminis. Repellentibus nunquam vtaris, ne ex venis exiguis pulsus humor augeat affectum, tùm ne partes vicinæ noxam suscipiant.*

In pleuritide semper sunt inscindentia exhibenda

Modus vtendi medicamentorum.

Exteriùs quæ applicãda.

Lapsus auctoris.

Sextò, reliquam materiam.] *Pleuritis signis suprà positis depre*

pre

prehenditur, habet etiam pleura sua signa: vnde id quod auctor dicit de curatione pluritidis tentatiua, non potest constare: reuera enim Hippo. fomenta calida applicat, non vt tentando discat, sed ob vnã ex duabus causis. Prima est, vt curet affectum, aliquando enim inflammatio exigua est, & exigua fluxio, quæ ex Gal. 6. epy. part. 3. com. vlt. sine sanguinis missione curari possunt, degerentibus medicamentis dissipatis humoribus. Secunda verò causa ob quam fomenta calida applicat, est, vt leuato aliquantulùm dolore non fluat sanguis ad affectum locum. Atque hæc de pleuritide.

Curatio peripneumoniæ.

Peripneumonia, cùm sit acutissimus morbus, & non possint ægri cum illa læsione respirationis multùm perdurare, in principio sanguinis missionem postulat copiosam, non enim semel, sed bis, ter, & quater eadem die sanguinem mittemus, ex basilica cuiusuis brachij, quoad ex remissione accidentium, cognouerimus fluxionẽ sisti. Et cum propter acutiem hic morbus quartò die veniat ad statum, tenuissimo victu vtendum erit, assumentes mulsam cum decocto liquiritiæ, capil. ven. aut hordei cum cortice, decocto etiam cicerum vti possumus, aut iure pulli gallinacei, in quo cicera, & petroselinum decocta sint. Educemus id, quod resudat in inflammatione, sylliquiritiæ, capil. ven. & oxymelite simplici, cum decocto rerum attenuantium. Aduertere tamen oportebit, an sputum sit coctum, necne. Si sit coctum, augebis victum, ius gallinæ exhibens: si sit crudum, thoraci digerentia, & concoquentia appones, vehementiora tamen, quàm in pleuritide, cùm profundiori loco contineatur affectus, sic emplastro diachilonis magni, & filij Zachariæ, addes puluerem iridis, aut aristolochiæ, aut ceroto ex thapsia vti poteris: hæc. n. inscindunt humores & eos ad externa attrahunt. Si inflammatio suppuretur, periculum certò crescit.

De sanguinis sputo. CAP. XXVIII.

Species.

OMnes sanguinis expulsiones (autore Gal. lib. 6. cap. 2. de causis symptomatum) toto genere præter naturam censentur, excepto sanguinis profluuio, quod mulieribus ab vtero defluit: sanguinis tamen deiectio per os & cruentum sputum aliis est deterius, præsertim quando ex pulmonibus emanat, quia tabem efficere solet. Hoc accidit nonnunquam à causa externa, & aliquando ab interna, quas omnes cap. 21. de sanguinis è naribus fluxu scripsimus: eas tamen ex Gal. sensu longius cruditè colligit Aëtius serm. 8. cap. 59. Causæ externæ ex sermonibus ægri, aut assistentium cognoscuntur: internæ verò per hæc indicia, quæ omnia ferè Aëtius loco superius adnotato demonstrat. Si enim ob sanguinis plenitudinem accidat, ante reiectionem sentitur grauitas & post meliùs, leuiùsque habet.

Causa.

Nota omnium causarũ, & partium à quibus sanguis fluit.

Si propter oris, venarúmque apertionem, calidus victus, & morbus calidus præcessit. Si ob venarum erosionem, cruentum apparet sputum, non subitò, sed paulatim sanguis cum tussi expuitur, & semper peius habet. In magna tamen erosione confertim sanguis cum tussi expuitur sine casu, & æterna violéta causa. Quando est ex pulmone, sanguis educitur spumosus, subalbidus, atque ex interuallo cum tussi sine dolore prodit: si verò cum leuiori tussi absque spuma pituitosus sit, ex aspera arteria educitur: si niger, & in grumum concretus sanguis cum tussi, & dolore partis affectæ reiicitur, ex thorace est; si verò ex locis, quæ sunt circa fauces, & palatum, ex oréne, an è gingiuis sanguis feratur, ex sensu deprehendes. Nonnunquam propter hirundinem deuoratã alicui parti inhærentem per palatum sanguis tenuis & serosus educitur, si tamen à capite sanguis defertur, titillatio palati adest, & frequens excretio: aliquando cum tussi, & præcedẽti capitis colore, aut pondere. In colore, sanguis niger, aliquando pituitosus, & aliquando mixtus cum pure. Si ex ventriculo, parua copia sanguinis vomitu educitur. Si ex hepate, aut splene, colore & dolore partis affectæ percipitur.

Curatio.

Sputum sanguinis curatur quinque auxiliorum generibus. Primò victu refrigerante, & astringente, vt aëre, in æstate sparsis humi herbis, floribus, & aquis frigidis, & aceto rosato, vt cibo tenui saltem primis diebus, & glutinoso, vt hordei farina, succus aggrestæ, aut acetosæ, aut malorum granatorum acidulcium solus, aut cum aliis est, optimum alimentum. Post primos dies præsertim cùm est necessaria instauratio maior, succus gallinæ, aut perdicis cum iure pedum arietinorum, aut vitulinorum citò & multùm nutrit, & sanguinem crassiorem reddit. Farina orizæ cum lacte benè cocta, aut cum iure pedum, est optima. Denique omnia, quæ sanguinem incrassant, & venarum ora obturant, huic morbo vtilia sunt, vt caseus recens, lentes, pyra, mala cydonja, portulaca, & similia. Potus sit aqua chalybeata, nisi ventriculi, aut totius imbecillitas vino egeat: sit tamen id rubrum, & benè aqua chalybeata dilutum, qua omnia alimenta sunt coquenda. Quies animi & corporis, silentium, & somnus fluxus omnes cohibent.

Victus.

Reuulsio.

Auertentia.

Secundò, auertentibus à rupta vena, vel aperta, vt sectione venæ internæ cubiti frequenter, vt sexta quaque hora, si opus fuerit, pauco tamen misso sanguine, cum multus per sputum reiectus fuerit: si verò paucus & æger sit pletoricus, largiori. In mensibus aut hæmorrhoidibus suppressis sanguis mittatur per sectionem venarum pedum. aut tibiarum. Auertunt quoque cucurbitulæ coxis, natibus, & inguinibus affixæ, & ligaturæ, & frictio

frictiones dolorificæ, & fotus ex aqua calida partium inferna-
rum. Calor enim, & dolor trahunt ad se, & hac ratione auertunt
à parte affecta.

Renocatio sanguinis ad proportionē. Tertiò, æquantibus sanguinem & ipsum reducentibus ad
iustam proportionem quatuor humorum, quibus constitutus
est sanguis ipse, vt tenui victu parum nutriente, si fuerit lar-
gior sanguis, si acer, biliosus ac mordax, syrupo rosarum, myr-
tillorum, endiuiæ S. cydoniorum, & similibus, cum duplo
aquarum, aut decocti, aut succi acetosæ, endiuiæ, rosarum,
portulacæ, & plantaginis: vt ℞. syrupi rosarum, & acetosi-
tatis citri an. ℥. iiij. Item ℞. aquarum endiuiæ, portulacæ, &
acetosæ, an. ℥. iij. misce: sumptis his, aut similibus tribus die-
bus, aut quatuor, vacuanda est bilis non scammoniatis, ne-
que aliis valentibus & acribus medicamentis purgantibus, sed
astringentibus: vt ℞. medullæ cassiæ fist. recens extractæ ℥. j.
corticum myrobalanorum citrinorum, & rhabarbari electi in-
fusi per noctem in aqua endiuiæ an. ʒ. j. syrupi rosarum ℥. j.
aquæ portulacæ. q. s. misce, & fiat potus. Si pituita fuerit sangui-
ni mixta, rhodomelle, & aqua absinthij fiat concoctio eius, &
euacuatio per myrobalanos, cepulas, vel rhabarbarum, vel tur-
bit siue zinzibere: vt ℞. corticum myrobalanorum, cepula-
rum, & rhabarbari elect. an. ʒ. j. Turbit electi ʒ. ß. rhodomellis
℥. j. aquæ absinthij ℥. ij. misce, & fiat potus: quod si malit pilulas:
℞. corticum myrobalanorum, cepularum, & agarici trochisca-
ti an. ʒ. ß. cum aqua fœniculi, fiant pilulæ vij. & aurentur, si non
est pauper.

Restrictio sanguinis, aut venæ obturatio. Quartò, glutinantibus vlcus, & contrahentibus
oris hiatum, & tandem sistentibus sanguinem: hoc tamen ge-
nere auxiliorum semper est vtendum, & statim cum æger visi-
tur, ne sanguis immodicè fluat: vt portulaca mansa, & ore
retenta, lapide hæmatite, corallo albo vsto, bolo armeno,
terra lemina, balaustiis, semine myrtillorum, dragaganto,
gummi Arabico, mastiche, & similibus simplicibus. Sunt quo-
que composita, quæ eadem, aut simili facultate valent, & vasis
hiatum opplent, vt trochisci ex terra sigillata, & trochisci de
karabe, & de spodio: horum singulorum, siue simplicium, si-
ue compositorum ʒ. j. cum aquis, aut syrupus astringentibus
ex dictis potenter astringit, & glutinat: asininum stercus re-
cens odoratum, vel potum, quodcunque sanguinis proflu-
uium sistit.

Admonitio. ℞. succi stercoris asinini ʒ. ij. syrupi myrtillorum
℥. j. aquæ portulacæ ʒ. ij. misce, & fiat potus: quem bibat
actu frigidum, & omnia alia medicamenta, & etiam alimenta
omnia, si fieri possit. Narcotica medicamenta huic mor-
bo sunt necessaria, etiam in initio, ne subirò pereat æger;

aut ne fiat tabes, si breui tempore non consolidetur vena: ideóque in hoc sanguinis profluuio Galenus audacter iis vtitur, præter tamen trochiscos superiùs in hoc genere laudatos, qui sunt narcotici, quamuis parum opij suscipiant, præter etiam requiem magnam, & athanasiam, quæ sunt narcotica composita clementia, cùm prædicta non sufficiunt, vtendum est philonio Romano, aut Persico, aut Tharsensi ab ℈.j. vsque ad ʒ.j. semper tamen his narcoticis, aut similibus non egent, qui calidum innatum imbecillum habent, ne ab iis admodum frigidis omninò extinguatur, vt multis contingit, qui perpetuò dormierunt ex potu narcoticorum; sed trochisci, qui sequuntur, sunt optimi, & à multis experti in hoc morbo.

Narcotica.

Aduerte.

℞. acaciæ, balaustiarum, nucis cupressis, gallarum, hypocystidos, nucleorum vuæ syluestris, caudæ equinæ, corrigiolæ, myrti, sumac an. ʒ.ij. thuris, mastichis, myrrhæ, lapidis hæmatitis, carabæ, santalorum, coralli rubri, sanguinis draconis, terræ sigillatæ, boli armenici, aluminis fossi an. ʒ.v. stercoris asinini sicci, capræ & leporis, spongiæ combustæ, centaureæ minoris, cornu cerui vsti, spodij, cupullorum rosarum rubrarum, bedeguar, rhabarbari tosti an. ℈. iiij. seminis papaueris albi, seminis iusquiami albi an. ʒ. j. corticum mandragoræ, opij castorei, casiæ ligneæ an. ℈.ij. croci, camphoræ an. ℈.j. fiant trochisci cum succis, aut aquâ plantaginis, & portulacæ. Dosis ʒ.j. cum ℥. ij. aquæ, aut succi portulacæ, aut plantaginis, aut sanguinariæ: sed iis non est vtendum, nisi post tres menses, vt minimum. In vsu tamen horum, & aliorum medicamentorum, quæ sanguinem à pectore fluentem sistunt, semper sunt permiscenda quæ pulmones & thoracem iuuant, vt electuarium diadragantum frigidum, syrupus de liquiritia, & succus eius, & similia. Quare hoc medicamentum est huic affectui summè vtile.

Obserua.

℞. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ij. gummi dragaganti, gummi Arabici, & cerasi an. ʒ.iij. (dissoluantur in aquis portulacæ, & plantaginis) succi liquiritiæ, boli armenici præparati, terræ sigillatæ, lapidis hæmatitis, corali præparati, sanguinis draconis, mastichis, thuris an. ʒ.j. Karabæ ʒ.iij. ß. syrupi papaueris, & myrtillorum an. æquas partes, & quæ satis sint confectioni faciendæ ad modum loch, cuius cochlearium vnum frequenter teneat æger ore, & sensim transglutiat. Thoraci admoueantur medicamenta actu, & potestate frigida, & repellentia, atque astringentia, eáque sæpe, quales sunt succi, aut aqua plantaginis, portulacæ, rosarum, solatri, & similes cum pauco aceto & bolo armeno. Vnguenta frigida, vt cerotum santalatum est bonum.

Topica.

Quin

Quintò, corrigentibus symptomata, præcipuè sanguinis concretionem: vt oxymellitæ S. & compos. dosis sunt ℥.ij. huic symptomati confert coagulum hœdi, vel leporis ab ℈. j. vsque ad ʒ.j. cum vino albo. ʒ. j. theriacæ magnæ, aut diacurcumæ cum aqua hyssopi, aut scabiosæ, est etiam optimum auxilium huic symptomati: hoc medicamentum est expertum. ℞. amygdi ʒ.ij. ß. farinæ fabarum, seminum melonum, & maluæ an. ʒ.iij. ß. boli armenici, seminum, cydoniorum an. ʒ.ij. farinæ hordei sine furfure ʒ.v. gummi Arabici, dragaganti an. ʒ. j.ß. oxymellis S. quod sufficit, misce, & fiat confectio ad modum loch, qua sæpè vtatur.

Grumos sanguinis dissoluentia, & expurgantia pectus.

Scholium.

OMnes sanguinis expuitiones.] *Ea quæ in hoc cap. habentur, intelliges ex his, quæ cap. de sanguinis è naribus profluuio diximus. In sputo sanguinis primum curabis symptoma, nẽpe euacuationem sanguinis, eo quod vrget, & potissimùm; si sit ex pectore, tunc enim statim debet sedari, antequàm fiat inflammatio id præstabis sanguinis missione, & victu incrassante, simili etiam medicamento, quale est hoc. ℞. trochiscorum de karabe, & terra sigillata, an. ʒ.j.ß. lapidis hæmatitis ʒ.j. conseruæ rosarum ℥.j. aquæ plantaginis, & capillorum veneris (ut faciat penetrare) q.s. misce, & fiat confectio, cuius assumat æger quantitatem vnius nucis cum aqua plantaginis, & capillorum ven. Vltimò, si hæc & similia non prosint ad narcotica deuenies. Symptomate curato morbo prospicies, siue sit vlcus, siue ruptio, siue anostomosis.*

Quid sit primò curandum.

Quintò corrigentibus.] *Sanguinem concretum inscindes posca, hoc est aqua & aceto mixtis, & per os assumptis, mulsa etiam & oxymelite, vnde non est, quod vtaris coagulis ab auctore propositis.*

Sanguinem cõcretum inscindentia.

De Empyemate, id est, suppuratione, & tabe.

CAPVT XXIX.

EMpyema Græcis, Latinis suppuratio, est affectio pectoris eorum, quibus in succingente costas interiùs membrana abscessus, aut in aliqua alia pectoris pellicula factus, aceruatim ruptus est, & in vacuum pectoris locum effusus inter pulmonem & membranam costas succingentem. Vnde constat ex non curata pleuritide hanc affectionem maiori ex parte nasci, quod Aph. viij. sect. v. vetustissimus

Descriptio.

Causa.

Hippocrates docuit. Interdũ tamen & ex sanguinis eruptione hoc malum oritur, dirupto scilicet vase aliquo in thorace, & ad cicatricem non perducto. Iam & propter confluxum à capite per mutatam anginam in pulmone sæpè fit iuxta aphorismum decimum sectionis quintæ. Ex causis quoque procatarcticis fieri potest, sed rarò. Suppurati sic deprehenduntur, si inflammatio præcesserit, deinde vehementes febres quieuerint, & ex magna parte quoque dolor, grauitatis autem sensus remanserit intus in lateribus in profundo thoracis, simúlque transfluere aliquid appareat iuxta multiplices reclinationis permutationes, & maximè cùm ab vno latere in alterum decumbunt, tuuc sanè multitudo puris manifestatur, & fluctuationis cuiusdam sonitus sæpè sensibiliter in reclinationibus ipsorum auditur. Cognoscitur itaque suppuratio facta tum ex prædictis, tum quòd nihil relatu dignum reiectarunt in eo, qui præcesserit vehementi lateris dolore. Sed quoniam vicina admodum affectio huic morbo phthisis est (autore Hippocr. 5. lect. Aphor. 10.) non iniuria de vtraque affectione vno capite agetur. Dicamus ergo de phtisi aliquid, vt deinceps curationem aggrediamur. Phthisis, pulmonis exulceratio ab omnibus censetur, ex empyemate (vt dictum est) nata, nonunquam verò & ex defluxu humoris acris, atque erodentis oritur. His autem notis cognoscitur, totius corporis summa adest extenuatio, nares acutæ sunt, tempora collapsa, oculi concaui, scapulæ alarum more prominentes, ad hæc tussiunt qui sic affecti sunt, & quod expuitur, fœtidum est, & febri corripiuntur hectica, quam insequuntur ea omnia, quæ à Galen. numerantur 1. de differentiis febrium cap. 11. quæ si probè consulas: præter hæc etiam, quæ ab Hippocr. dicuntur Aphoris. 11. 12. & 14. sect. 5. plenam habebis signorum cognitionem ad hanc affectionem dignoscendam. Suppuratio hæc diligenter est curanda, ne fiat vlcus in pulmonibus, & tandem insanabilis morbus ob motum perpetuum pulmonum, eorúmque substantiam raram, hecticam febrem coniunctam: quæ sola est incurabilis, si fuerit confirmata. Magis etiam insanabilis est, si sit coniuncta cum vlcere pulmonum, quod indiget mundificatione, & exsiccatione: hectica verò instauratione, & humectatione, quamuis ouis tabe laborans agnoscat medicamentum, quo curatur.

Nota. *Descriptio & causa phthisis.* *Nota.*

Curatio suppurationis.

Curatur suppuratio hæc medicamentis purgantibus pus iam dictis capite de pleuritide in fine, cùm terminatur per suppurationem post ruptum abcessum: aliquando tamen vbi magna

magna est copia puris, incisio est facienda secundùm longitudinem costarum, inter quartam & quintam thoracis mendosas, facta priùs experientia fili actu humidi admoti supra locum, si exsiccatur. Sed aduerte, ne totum pus, vel illius magna quantitas extrahatur semel, sed multis purgationibus, quamuis citò & cautè in habitione calida propter conseruationem caloris innati & spiritus. Nostris enim temporibus fuit integræ sanitati restitutus hac curatione quidam nomine Lupus, qui ex vulnere magno partis superioris thoracis in suppurationem peruenerat magnam cum febre acuta & maxima difficultate respirationis educto pure per nouam incisionem partis inferioris thoracis non vno die, sed multis, ne vires deficerent.

Obseruatio.

Historia.

Phthisis, si curari possit, quinque generibus remediorum curatur: Primò, victu refrigerante, & humectante habita ratione hecticæ: si verò spectes vlcus, febris causam (quod priùs & magis curandum esse volunt autores) calido & sicco victu curabis. Sit ergo in actiuis qualitatibus temperatus victus, sed siccior vlceris gratia. ob id Galen. quinto methodi phthisicos ad Tabias mittebat, vbi erat aër siccior, & sanabantur. Sint cibi faciles concoctu, boni & multi sanguinis: quia calor est imbecillus, & corpus macrum: sint etiam tenues & liquidi ob eorum vias siccatas, & contractas, & causâ febris refrigerent parum, & propter vlcus sint apti ad detergendum. Ab his etiam ad consolidandum & glutinandum, quæ omnia insunt lacti, & saccharo rosato. Lac enim facilè concoquitur, ac maximè nutrit butyro & caseo, optimi est succi, liquidum quoque est, & subfrigidum, tergit acrimonia seri, & sapore dulci substantiæ butyrosæ alit, glutinat caseo: facultates tamen variæ lactis augentur, vel minuuntur diuersa ratione victus. Refrigerans facultas augetur lactuca, cichorea, endiuia, portulaca, & similibus. Tergens verò vis augetur hordeo, adianto, fœniculo, & hyssopo. Natura glutinosa crescit rubo, lentisco, salice, & similibus. Humanum lac est omnium præstantissimum, omnium tamen tenuissimum est lac camelorum, deinde equarum, post asinarum. Cprarum lac est temperatum, sed vaccarum lac & ouium magis nutrit: Humano tamen lacte nobiliori omnibus, & magis familiari est nutriendus hoc morbo laborans, fugátque ipsum ab vberibus, dummodo sit sana, & iuuenis lactans, nec candida admodum aut nigra. Bonis quoque nutriatur cibis, fugiat venerem tanquam pestem. Si verò non possit, vt infans lac à mammis sugeret, summo studio ipsum bibat actu cali

Curatio phthisis.

Victus.

Lactis facultas.

Qualia sint omnia ferè lactis genera.

calidum, calore naturali, quod fiet ingenio astantium in aëre temperatè calido. Primò bibat vnciam vnam, deinde sensim progrediatur ad ℥. vj. vel octo, parum sacchari addendo, ne coalescat in ventriculo, alij addunt parum mellis, aut salis, sed ego magis laudo saccharum, dummodò non adsit ventris profluuium, quod prohibet lactis vsum, quemadmodum & alia multa, vt distillatio à capite, dolor capitis, febris putrida, præsertim ardens, suspensa hypochondria & murmurantia, inimicitia & discordia inter ipsum & ægrum: vbi tamen illius vi & ope maximè eget ægrotus, quibusdam dissentientibus oportet eum nutriri, præcedenti tamen aliqua correctione, vt in ventris profluuio lac fiat acidum per sex horas, aut per noctem eductis partibus butyrosis, facta eius commotione in vase vitreo, aut terreo quibusdam virgulis & spuma sæpè extracta, erit illud lac adstringẽs, & refrigerans: quemadmodum est lac, in quo extinguitur quinquies ferrum ignitum aut calybs, quo nutriatur sine saccharo. Asininum lac post humanum eligatur tanquam tenuius, & facilè concoctu, deinde caprinum, præcipuè ad refrigerandum & tergendum quia est serosius. Ouinum & vaccæ valentiùs glutinat, & magis (vt diximus) nutrit: quia butyrum & caseum imitatur. Humanum tamen ad omnia est præstantissimum, si esset eius copia. Non est dormiendum ægro hausto lacte, sed quiescendum, ne lac crudum in corpus trahatur. Quare tunc frictio cutis maximè noceret, saccharum rosarum his omnibus facultatibus præditum est, quamuis recens magis tergat, antiquum verò conglutinet, sed de eo in quarto genere remediorum loquemur. Nutrimentum gallinarum iuuenum, caponum, perdicum attaginis, hædi, turturis, coturnicis est optimum, & ius eorum cum hordeo, & ciceribus cum amydo, & cum lacte amygdalarum dulcium, & quatuor seminum frigidorum maiorum, cancri fluuiatiles bene præparati, similiter limaces, saltem eorum aqua, aut ius bene nutriunt, humidúmque gignut nutrimentum, glutinosum, & tardè dissolubile. Testudines, & ranæ degentes in aquis salubribus maximè laudantur ab omnibus, horum tamen mentio fiet capite de curatione hecticæ lib. secundo. Hæc aqua est optima & omnibus melior, & huic morbo vtilior, omnibúsque facultatibus necessariis prædita est. ℞. foliorum lactucæ. m. iij. capillorum veneris m. j. hyssopi. m. j. liquiritiæ recentis si fieri possit ℥. iij. pulmones duos hirci, aut vituli, pulmonem vnum vulpis, si reperiatur, carnis cancrorum secundùm artem paratæ (quam obseruabis cap. de curatione hecticæ secundo lib.

Modus sumendi lactis.

Lac dissuadentia.

Lege Galenum lib. de faculta. alim. de lacte.

Lac asininum.

Sumpto lacte non est dormiendũ.

Aqua præstantissima.

libro) ℥. iiij. carnis testudinis nemoralis, carnis limacis benè paratæ ana. ℔. ß. carnis ranarum bonarum ℥. iiij. sacchari cãdi ℥. viij. pulueris diadragãti frigidi ℥. iij. boli armenici præparati ℥. ij. fiat ex his omnibus aqua instrumento vitreo, & igne pauco: quolibet die summo manè bibat ℥. iiij. illius cũ pauco saccharo. Potus sit aqua hordei, & vinum album tenue bene dilutum authore Rhase, inter Arabes viro multæ experientiæ. Quidam laborantes tabe persanati sunt solius lactis potu, & si ferrum, aut chalybs, aut lapilli candentes in eo fuerint extincti, erit præstantius, sed ego non laudo permixtionem lactis cum aliis alimentis.

Causæ remotio. Secundò, abigentibus causas phthisis, quę si fuerit distillatio, curatur, vt diximus capite 25. Si verò vas ruptum, curetur vt diximus præcedenti capite: si humor in pulmonibus erodens, apparetur & vacuetur, vt diximus capite de catharro.

Detergētia vlcus. Tertiò, tergentibus vlcus pulmonis dulcibus & amaris vt rhodomelle, syr. de liquiritia, syr. capillorum veneris, de hyssopo, de prasio, & decocto pectorali, & cicerum solo cum saccharo, aut aliquo ex prædictis syrupis. Dosis vnciæ tres, quamuis frequenter & omni hora sensim transglutiendo sit vtile, & necessarium aliquod ex supradictis medicamentis.

Sarcotica, vel carne vlcus implentia. Quartò, implentibus carne vlcus, & glutinantibus, hæc tamen propria sunt opera naturæ præcipuè præcedenti debita tersione, vt bolo Armeno, sanguine draconis, & similibus cum syrupo pectorali. Saccharum tamen rosatum: antiquum potenter glutinat ratione substantiæ rosarum, quamuis recens tergat magis, vtrumque tamen nutrit ratione sacchari, Quare recenti opus est, cùm vlcus est sordidum, & vetusto, vbi fuerit tersum: hoc multis iam morti proximis fuit sanitaș restituta, præcipuè si semper etiam in prandio & cœna eo nutriantur ægroti. Aliqua sunt quæ totius substantiæ proprietate prosunt huic morbo, vt pulmo vulpis, pulmo ericij siccatus, ex his & aliis fiat loch, vt ℞. pulueris pulmonis vulpis, & ericij. an. ʒ. iiij. pulueris diadraganti frigidi ℥. j. sacchari rosati ʒ. vj. gummi cerasi, & Arabici an. ʒ. ij. syr. de liquiritia. q. s. misce & fiat confectio, ad modum loch. Est etiam herba quædam nobis incognita, qua ouis curatur, ipsámque naturali cognitione inquirit, & amat, vt autoritate Democriti aliqui scribunt.

Correctio symptomatũ. Quintò, corrigentibus symptomata, vt alui profluuium, de quo capitibus 36. 37. & 38. dicemus. Fit tamen hoc sym-

 ptom

ptoma ab imbecillitate facultatis retentricis, & concoctricis ventriculi, & aliarum partium: puluis diarhodonis Abbatis est optimus, & in vsufrequenti, emaciationem laborantium phthisi corrigunt aqua carnis, iura optima, dicta primo genere remediorum, & alia, quæ dicemus capite de hectica, libro secundo. Si verò fuerit confirmata & antiqua phthisis, insanabilis est, blandè tamen tractanda, & callus excitandus per siccantia. Vixit enim quænam furnaria phthisica viginti octo annis, inspirato sæpè aëre sicco furni.

Historia annotāda.

Scholium.

Duæ empyematis significationes.

EMpyema Græcis.] *Empyema à Latinis suppuratio dicitur: hæc duobus modis sumitur, ex 7. aphor. comm. 44. primo pro mutatione in pus, in qualibet contingit parte, quaratione Hippocr. libr. prædicto sent. 45. hepar suppuratum appellat, & primo progn. sent. 36. suppurationes foras vrgentes, bonas, contrarias malas scribit. De his etiam suppuratis intelligenda sunt signa, quæ 2. progn. sent. 60. ab Hippocrate traduntur. Secundo modo sumitur suppuratio propriè, pro ea collectione puris, quæ fit in thoracis cauitate, & pulmonis asperis arteriis. Altomarius ex Gal. libr. 5. aphor. com. 8. & 2. progn. com. 60. tertiā significationē scribit suppurationis, qua suppuratio dicitur mutatio in pus earum tantū inflāmationum, quæ in pectore continētur. Nos tamen rē considerantes, ex illts Galeni locis diuas tantùm suppurationis significationes scripsimus, & sic non est hac in parte sequendus Altomarius. Hæc puris collectio solet fieri ex pleuritide, & peripneumonia, cùm ad suppurationem veniunt, & rumpitur abscessus: tum ex distillatione pituitæ à cerebro, in qua reuerà pituita non venit ad suppurationē, cū nec possit nutrire, nisi priùs mutetur in sāguinē, mutatur tamen in similē puri substantiā, vt patet ex Galeno 7. aph. com. 30.*

Altomarius reprehenditur.

Phthisis vnde dicatur.

Phthisis (quæ à Græcis Atheniensibus dicitur ptois à verbo phteiro, dicitur, quod est corrumpo, aut absumo, & proinde à Latinis dicitur Tabes, quæ consumptionem significat. Inde duplex phtisis significatio exorta est, quam scribit Gal primo epid. par. 2. com. 13. vna & prima significat quamlibet corporis extenuationem, siue ex defectu alimenti quæ atrophia dicitur) siue ex febre hectica, siue ex pure in thorace contento, aut ex quauis alia causa exsiccante contingat. Secunda propriè tabes significat eam corporis extenuationem, quæ sequitur ad insanabilia vlcera pulmonis. Vnde mirandum est de Altomario, & aliis, cathechiam Tabis speciem facientibus, cùm homines cathectici non sint extenuati, nutriuntur etenim, quamuis malè. Quòd si Hippocrates in epidimiis

ecunda abis significati

Qūd sit.

miis aliquos natiua tabe laborasse scribit, per tabem nullā ex dictis intelligit, sed tantùm inclinationem ad ipsam, quæ repetitur in his, qui caput habent languidum, ita vt facilè impleatur, & ad pulmonem fluxiones mittat, primo epyd. part. 1. com. 18. tum & in his, qui angusto constant pectore, non quia habent pulmones languidos, & qui facilè corrumpuntur, vt malè voluit Fernelius: sed quia humores, in loco angusto inclusi non rectè difflantur, & sic facilè putrēt.

natiua tabes.

Curatur suppuratio hæc.] *Empyema morbus est in numero addito, est enim in thorace addita pars toto genere præter naturam, nō necessaria ad actionem, imò quæ causa est actionis læsæ. Debet ergo auferri, hoc est, pus debet euacuari tussi, vt locus, in quo continetur, nobis indicat: assumi tamen debent medicamenta, quæ ipsum attenuant. Et ideò summo mane assumere poterit æger mel despumatum, aut puluerē iridis cum mulsa, aut sequentia duo medicamenta. Primum ℞. syrupi de hyssopo ℥. iij. syrupi violarum & oxymellis scillitici ℥. ß. misce. Secundum ℞. loch caulium, loch sanum & expertum ana. ℥. j. succi liquiritiæ ʒ. iiij. pul. diairis & diapendionis an. ʒ. j. ß. conserua capillorum veneris ʒ. iij. cum oxymelle scillitico, & syr. violarum, quod sat est, misce, & fiat loch. Quod si pus ex inflammatione rupta sit, quod continetur in thorace, post puris expurgationem cicatricem inducemus exiccantibus, qualia sunt. ʒ. j. sulphuris cum melle, aut miscebis cum ouo, aut decocto scordij sulphur, aut eiusdem scordij puluerem: Aut bolum armenum cum melle, vel decocto scordij mixtum exhibebis. Suffumigium etiam facere oportet ex sandaraca arabum, thure, & mastiche, aut ex tussilagine, quæ est vngula caballina officinarum. Si pus prædictis medicamentis non expurgatur, ad sectionem deuenies: quamuis ferè hi omnes moriantur.*

Empyema quis morbus sit.

Attenuantia pus.

Cicatricem inducētia.

Phthisis si curari possit.] *Pulmonis vlcus tunc curari potest, cùm non habet inflammationem coniunctam, ea enim præsente, impossibile est ipsum curare, ob causam à Gal. propositam 5. method. c. 8. in quo etiam capite habes curationem vlceris pulmonis. Frequenter autem solet euenire corporis extenuatio ex materia, & thorace in puris similitudinem mutata, & à capite distillante, quam tabem impropriè appellamus. Cognosces autem hanc materiam non esse pus, quia in his hominibus neque inflammatio interna, neque profluuium sanguinis præcessit. Oportet autem hanc diligenter curare quia febrem excitat putrem, in qua moriuntur ægri: hac tabe mortuus fuit Antiphonis filius 7. epyd. sent. 27. Curabitur priùs distillatione prospiciendo illis, quæ c. de catharro diximus: extenuanti etiam victu, & medicamentis, quæ inscindunt humorem crassum. Purgabimus etiam pituitosum excrementum pilulis de agarico, & aliis.*

Quando vlcus pulmonis curari possit.

Tabis impropriè curatio.

De

De Palpitatione cordis, & syncope.
CAPVT XXX.

Descriptio. *Causa.*

PAlpitatio cordis, seu tremor (quam recentiores medici malè cardiacam appellant) motus cordis deprauatus est, nimirum dilatatio eius præter naturam. Fit palpitatio propter inclusum vaporem crassum, ac multum. Hæc enim est generalis causa omnium palpitationum, cuiuscunque fuerint loci, vt docet Gal. 5. de symptomatũ causis: quamuis quinto de locis affectis scribens causas affectuum præter naturam cordis, & ventriculi de huius affectus causis, porrò inquit vtriusque partis, tum oris ventriculi, tum cordis dispositiones aut forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, nonnunquam ab erisipelate, aut inflammatione, aut aliquo præter naturam tumore fieri solent.

De syncope, eiusque descriptione, & causis. *Notæ palpitationis cordis.*

Ab iisdem causis, sed maioribus fit syncope: quæ est (autore Galeno lib. 12. method.) præceps virium lapsus, qui sæpè à causis externis accidit, vt à dolore, timore, ira, & terrore, & vacuationibus maximis, vigiliis, & inedia, & aliis multis, quæ vires dissoluere valent. Deprehenduntur hæ affectiones, palpitatio quidem, ex ægroto euidenter sentiente hoc malum, & ex pulsu, qui in causa calida velox est, & aliquando cum febri: in frigida, contrarium apparet. Si ab humore intra pericardion collecto palpitatio cordis fuerit, pulsus est mollis, & languidus.

Notæ syncopes.

Cognoscemus syncopen ex pulsu maximè languido, & deficienti: ex frigore extremorum, & colore faciei albo, & exangui, ex sudore frigido, & priuatione sermonis & motus totius. Quando per consensum ventriculi fit syncope, sentitur priùs dolor in ipso ventriculo, & grauitas, & sæpè nausea, ac vomitus cum angustia præcedit, de quo capitibus sequentibus agemus.

Curatio palpitationis. *Victus.*

Curatur palpitatio cordis quinque remediorum generibus. Primò, victu, si causa calida est, refrigerante, vt aëre refrigerato rosis, santalis, aceto, violis, nenuphare, myrto, addito vino, & ambra, vt frigida promptiùs penetrent ad cor. A causa verò frigida, calfaciente, vt aëre commutato, & alterato rore marino, maiorana, basilicone, saluia, moscho, ambra, melissa, & similibus. In his cordis morbis ratio aëris præcipua est habenda. Mox enim penetrat ad cor inspiratus aër. Cibi sint boni succi, & faciles concoctu, refrigerati in calida, acetosa, aceto, agresta, succo malorum medicorum (vulgò naranjas vocant) limonum, & citrorum: & in frigida causa, maiorana calefacti, basilicone, rore marino, fœniculo, & simili

similibus. Vinum in hoc est optimum, sed in calida vitetur, præcipuè generosum, & vaporosum: dilutum tamen aqua hordei, aut rosarum vel alia refrigerante confert, in omni tamen causa, si ventriculus sit imbecillus, bibat vinum, aut aquam cinnamomi.

Reuulsio.

Secundò, sanguinis missione, præsertim si fuerit à sanguine, & æger carnosus, per sectionem iecorariæ dextræ, non vnam tantùm, sed plures, si non fuerit senex. Si verò fiat à flatu implente ventriculum sinistrum cordis, secanda est basilica sinistra, & parcè sanguis mittendus.

Præparatio. Consilium.

Tertiò, apparantibus materiam crassam tenuantibus, & calidam frigidis, eius acrimoniam remittentibus: sed tam calidis, quàm frigidis moderatis: ne offendatur cor pars princeps, & fons vitæ. Quare in causa calida medicamentis frigidis aliqua aromata calida sunt miscenda, vt eorum frigiditas immodica reprimatur: & vix etiam frigida mista calido medicamento promptiùs (vt dixi) ducatur ad cor. Optimè igitur trochiscis de camphora additur crocus, & alia quædam calida secundùm quosdam: quamuis calida sit officinarum camphora. Calida ergo materia apparatur per duos aut tres dies syrupo violato, rosato, endiuiæ simplici & comp. & in magna caliditate syrupo acetositatis limonum, aut citri cum aquis aut decocto rosarum, endiuiæ, portulacæ, lactucæ, plantaginis, nupharis, & similium. Frigidam verò, & pituitosam incidunt, & tenuant mel rosatum colatum, syrupus de hyssopo, oxymel S. & com. syrupus de duabus & de quinque radicibus cum aquis fœniculi, melissæ, betonicæ, scabiosæ. Hæc materia eget maiori concoctione, quæ non fiet tribus tantùm diebus, nec forsan sex: quamuis ob loci nobilitatem vacuatio sit facienda aliquando non expectata concoctione. Materiam melancholicam concoquere valent ea, quæ diximus 1. cap. vt sunt syrupus borraginis, buglossæ, fumariæ S. de pomis, de epithymo, & syrupus fumariæ compos. cum aquis buglossæ borraginis, melissæ, & sero caprino. Sed hæc terrestris materia eget magna concoctione.

Cãphora nostra calida est.

Aduerte.

Purgatio.

Quartò, vacuantibus materiam calidam medicamentis cholagogis, de quibus diximus cap. 1. sed in hoc affectu semper sunt miscenda cordiaca, & raró conueniunt scammoniata, quia nocent cordi, nisi benè correcta: & quando clementia non sufficiunt: vt ℞. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. medullæ cassiæ fist. recens extractæ, aut mannæ electæ ℥. j. syr. borraginis ℥. j. decocti florum cordialium. q. s. misce, & fiat potus. Si sit materia pituitosa, hoc aut

Obserua.

Calidæ causæ.

aut simili medicamento vacuabitur: ℞. agarici trochiscati ℈. iiij. corticum myrobalanorum chebulorum ʒ. j. diacatholiconis ʒ. vj. rhodomellis ℥. j. ß. aquæ fœniculi, q. s. misce, & fiat potus. Si verò sit materia melancholica, hoc aut simili medicamento vacuetur: ℞. corticum myrobalanorum indorum ʒ. j. ß. pulueris epithymi ʒ. j. seri caprini ℥. iiij. misce, & fiat potus. Quandoque necessarium est, laborantem cardiaca biliosa vacuare ʒ. iij. diaprunis solutiui cum aliis iam dictis, & laborantem pituitosa ʒ. iij. electuarij indi maioris: & melancholica cardiaca. ʒ. iiij. confectionis medicamentis hamec cum cassia aut manna, quando humores redundarint.

Melancholia materia.

Auersio.

Quintò, auertentibus materiam à corde ad partes ignobiles. præsertim vrgentibus symptomatis, & in ipsa accessione, vt secta vena malleoli, præsertim in mensibus detentis, aut hæmorrhoidibus, & vinculis dolorificis; & fotibus partium extremarum, clysteribus, & cucurbitulis.

Corroboratio, & alteratio.

Sumēda S. & cōpos. refrigerātia.

Sextò, corroborantibus cor, & ipsius intemperiem corrigentibus, sumptis, vel admotis. In calida sumantur ex simplicibus, spodium rosæ, violæ, nenuphar, acetum, corallus, succus limonum, succus citri. Ex compositis electuarium diarhodonis Abbatis, diatrium santalorum, diamargaritonis frigidi, confectio de hyacintho, confectio Gentilis cordialis contra melancholiam, conseruæ acetosæ rosarum, & violarum. Sæpè enim his & similibus vti debet multis diebus summo mane: accipiat ʒ. iij. electuarij diarhodonis Abbatis, aut diamargaritonis frigidi cum ℥. iij. aquæ acetosæ, aut syrupi rosarum, aut alio ex prædictis liquidioribus. Accipiat si diues sit omni hora in hac cardiaca cochlearium vnum huius confectionis cum pauca aqua rosarum aut acetosæ, aut alia simili. ℞. conseruæ rosarum, & acetosæ an. ℥. j. confectionis de hyacintho, & Gentilis cordialis contra melancholiam an. ℥. ß. pulueris diarhodonis Abbatis, & diamargaritonis frigidi an. ʒ. ij. margaritarum electarum, & ossium de corde cerui an. ʒ. j. foliorum auri numero ij. syrupi acetositatis citri. q. s. misce, & fiat confectio: adde musci & ambræ an. g. iij. Cordi admoueatur sæpe hoc epithyma, aut simile, in hyeme actu calidum, & in æstate aut frigidum, aut remissè calidum: ℞. aquæ rosarum ℥. iiij. aquæ acetosæ ℥. ij. aquæ melissæ, & vini albi odoriferi an. ℥. j pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora an. ʒ. j. croci puluerizati ℈. ß. misce, & fiat epithyma. Sacculus hic cordi semper admotus, est optimus in hac calida cardiaca. ℞. florum nenupharis, rosarum, violarum, & buglossæ an. ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigi

Diuiti.

Admouenda refrigerantia.

Epithyma.

Sacculus.

frigidi ʒ.j. ß santalorum omnium an. ℈.j. musci ,& ambræ an. g̃.v. fiat sacculus ad formam cordis,seu scuti cum sindone coccinea. Si tamen fuerit pauper , epithyma ex sola aqua rosarum cum aceto & croco , erit optimum ad corroborandum. Similiter in omni palpitatione cordis odor succi pomorum , aquæ rosarum , & nympheæ cum pauco vino albo & musco simul cum ambra potenter corroborat cor. In frigida sumantur calida simplicia cardiaca , & composita , vt buglossa , melissa , zedoaria , doronicum , cortex citri , crocus , moscus , ambra , & similia composita , vt diamoschus dulcis , & amarus, electuarium de gemmis , diamargaritonis calidi,confectio Alkermes, & similia : multis diebus ventriculo vacuo accipiat ʒ. iiij. electuarij diamargaritonis calidi , aut electuarij de gemmis cum ℥. ij. aquæ melissæ,aut basiliconis,aut alia similia. Omni hora accipiat cochlearium huius aut similis confectionis. ℞. theriacæ de citro , & diamusci dulcis an. ℥. j. confectionis Alkermes ʒ. iij. conseruæ buglossæ ℥. ß. pulueris diamargaritonis calidi , & electuarij de gemmis an. ʒ. ij. margaritarum electarum ʒ. j. foliorum auri numero iij. syrupi buglossæ. q.s.misce & fiat confectio. Hoc epithyma in hac frigida cardiaca est optimum : ℞ aquæ melissæ , & buglossæ an. ℥. iiij. vini albi odoriferi ℥. j. pulueris vtriusque diamargaritonis an. ʒ. croci puluerizati , & coralli rubri præparati an.ʒ.ß. musci & ambræ an. g̃. iij. misce,& fiat epithyma. Hic sacculus , aut similis est optimus in hac cardiaca ℞. florum buglossæ,citranguli, & coriandri præparati an. ʒ. ij. corticis citri , caryophyllorum, cinnamomi,zedoariæ, doronici , basiliconis an.ʒ. j.ß. rosarum ʒ. j.musci,& ambræ g̃.v. fiat ex his pulueriz atis sacculus ad formam cordis cum sindone coccinea. Si fuerit hæc palpitatio à vermibus , capite 51. dicemus de ea. Si autem à veneno, oportet scire per proprias notas veneni speciem,& naturam,vt propria medicamenta cardiaca exhibeantur. Sed hæc ab Italis & Romanis tractantur frequentiùs , cùm apud eos multi veneno pereant. Lege tamen librum de venenis doctoris Santes & Ordenies. Lege etiam Alexipharmaca Nicandri , & eiusdem antiquissimi medici , & poëtæ librum quoque de theriaca vtilissimum , quem noster ciuis & amicus doctor Petrus Iacobus Steue fidelissimè interpretatus est , doctissimísque expositionibus illustrauit.

Pauperi. Odorifera prosunt. Sumenda calefaciẽtia. Cõfectio Admonenda. Epithyma. Sacculus. Si fuerit à veneno palpitatio.

Syncope curatur primò per aspersionem faciei , & aliarum nudarum partium aquæ frigidæ , præsertim rosatæ. Prohibet enim hoc remedium spiritus resolutionem , dummodò non proueniat syncope à causa frigida , vel alui profluuio : tunc maxi-

Curatio syncopes Admonenda.

maximè noceret aquæ frigidæ inspersio, sed cùm est ab æstu, aut febris incendio spiritibus resolutis, saluberrima est aqua frigida, aut rosata sola, aut aceto faciem ægri aspergere, & nutrire spiritus bonis odoribus naribus admotis, nisi sit syncope ab vteri præfocatione: quia tunc odora naribus admota nocerent, vt dicemus capite de vteri præfocatione. Spiritus tamen intus in corde quasi conculcati, quod sæpè contingit in hoc morbo, reuocandi sunt ad partes externas frictionibus, & ligaturis partium extremarum, & cucurbitulis, & euellendo pilos, & naribus auribúsque dolorem inferendo, ne fiat subita strangulatio. Si syncope fiat ob spiritus resolutionem post sanguinis vacuationem, aut alui fluorem, aut aliam euacuationem, nocent maximè, quæ dolorem inferunt, & quæ reuocant spiritum ad partes externas: odora tamen omnia sunt optima & necessaria: auctore enim Gal. com. 11. secundi libri Aphor. quæ citò nutriunt, sunt liquida, vinum citiùs, & omnium maximè & celerrimè sunt odores, vt hæc optima mixtura: ℞. aquæ rosatæ ℥.iiij. aquæ florum aranciorum ℥. ij. vini optimi albi, & succi pomorum redolentium an. ℥.j. musci, & ambræ an. g̃. vij. misce, & sæpè naribus & faciei admoueatur parum huius mixturæ. Nutriatur aqua carnis gallinæ iuuenis, aut capi, & perdicis, & arietis, quàm nostri Valentini Destillat appellant. Hæc enim celeriter nutrit, ac subitò fermè in sanguinem & spiritum transmutatur: ideóque à multis laudatur, tanquam vltimum & maximum alimentum ad cordis & totius corporis imbecillitatem. Quæ cor corroborant, spiritúmque vitalem instaurant, vel saltem perfectiorem efficiunt, multa sunt, de quibus dictum est superiùs hoc capite. Curatio syncopes, quæ ab aliis fit causis tradita est à Galen. 12. methodi, & 1. de arte curatiua ad Glauconem, & nos in curatione aliorum morborum eam trademus.

Victus.

Admonitio.

Scholium.

Palpitatio cordis quid.

PAlpitatio cordis.] *Palpitatio cordis est dilatatio eius, & compressio præter naturã. Hic autẽ motus non fit à facultate, quia pulsus diceretur. Sed à flatu exitum quærente. Vnde est symptoma, quod refertur ad actionem læsam, est enim motus deprauatus. Hinc apparet error Hollerij in suo lib. de curãdis morbis c. 27. & Iacotij scholio: existimantium palpitationẽ cordis fieri ab excretice facultate cordis, conantes expellere id, quod molestum est: hac enim ratione palpitatio nõ esset motus à solo morbo factus, quod falsum esse intelli*

Hollerius & Iacotius taxantur.

intelliget, qui c. 2. de symp. causis perlegerit. Quòd motus, palpitationis, qui violentus est, & partis caua, simul & mollis, fiat ab spiritu, celeritas dilationis eius, & compressionis ostendit: cuius humor causa esse non potest. Palpitatio cordis fit ab spiritu crasso, in eius sinu contento, & exitum quarente. Hic aut ibi generatur, aut aliunde ascendit. Si ibi generatur, palpitationem (qua est affectus proprius) generat. Si aliunde ascendit, ex vtero, ventre, aut alia parte, fit palpitatio per consensum. Dices, nonne est tertia palpitatio, qua fit ab humore in pericardio contento, quam Gal. 5. de loc. affect. c. 1. palpitationem cum significatione appellat? Respondeo, hanc esse palpitationem propriam, cum in ea, ab spiritu genito in pericardio (quod à corde non distinguitur) cor dilatetur. Dicitur autem cum significatione fieri, qui fit cum Typo, hoc est, cum signo manifesto, ab humore enim in pericardio incluso cor comprimitur, ita vt in principio palpitationis sentiant ægri compressionem, quã nos etiã ex pulsu deprehendere possumus. Quacunque ergo ratione cõtingat palpitatio cordis, semper fit ab spiritu flatulento, in corde detento: qui paucus non est, nã in viscere calido statim discuteretur, sed multus, ita vt aliquãdo suffocationẽ ferè inducat caloris, & sic animi deliquiũ, & syncopẽ, & aliquando omninò, suffocato calore, mortẽ. Quod cũ cõsideraret Gal. ilb. 5. de loc. affec. Omnes hos ante quinquagesimũ annũ mori scribit. Cũ palpitatio omnis ab spiritu fiat Gal. 2. de cau. symp. c. 2. omnẽ partẽ palpitantem esse refrigeratã colligit. Si enim multũ calida est, vaporẽ excitabit, & discutiet, si multũ frigida non eleuabit vaporẽ: debet ergo esse frigida, sed parũ. Ex his habebis palpitationẽ cordis sequi morbũ similarẽ, nẽpe intẽperiem frigidã. Hæc in palpitatione, qua est proprius cordis affectus, in ipsomet corde consistit, ac in ea, qua est per consensũ, in parte humorẽ generante. Aduerte tamen, cor refrigerari, aut in propria essentia, aut (quòd vt in plurimũ contingit) aggrauatione caloris, facta à multo humore, tunc enim calor cordis, comparatione facta ad illum humorẽ, dicitur diminutus, ita vt non possit vapores ex ex eo eleuatos discutere. Flatus autem materia est humor potissimùm crassus, qualis est melancholicus. Vt syncopes essentia intelligatur, aliqua oportebit supponere maximè necessaria. Primũ est, vires nostri corporis esse positas in natura partiũ solidarum carnosarũ, & spirituosarum: ita vt partes carnosa, & solida, sint actionũ principia, at spiritus, instrumenta. Secundum est, prædictarum partium naturam postulare quantitatem, seu molem elementorum, & debitum qualitatum temperamentum, si vires debent esse validæ, & actiones firmæ. Tertium suppositum est, etsi vires in natura omnium corporis partiũ, posita sint potissimũ, tamen in tribus, quæ principes dicũtur (corde, cerebro, & iecore cõsistunt: ab his

Causa palpitationis.

Morbus in palpitatione.

Primũ suppositum ad syncopes essentiã.

Secundum.

Tertiũ.

enim corpus gubernatur. Quod quamuis ita sit, præcipuè vitam in corde collocamus, quia in eo generatur materia (nempe spirituosus sanguis à qua calidum innatum, quod est vitæ instrumentum in toto corpore conseruatur: & ideò nemo potest mori quin cor cesset agere. Ex his, quod quærimus, facilè inuentũ erit. Si enim vita in quantitate, & qualitate partium præcipuarũ, & maximè cordis sedem habet, tunc labentur vires, cum aliquas ex dictis partibus (& potissimùm cor) quantitate deficiet, aut qualitate alterabitur. Animi igitur deliquium, & syncope, nil aliud sunt quã viriũ lapsus. Quòd si inter hæc est aliquod discrimen, leue tamen positũ in ratione maioris & minoris: ita vt animi deliquiũ via sit ad syncopem. In animi enim deliquio sentiunt ægrotantes vires deficere (& hic est eius terminus) non autem in syncope: in ea enim cùm maior affectus, nec sentiunt, nec mouẽtur: quamuis possit esse syncope sine animi deliquio præcedente. Obiiciet quis, si animi deliquiũ, & syncope, sunt passiones cordis, qua ratione affectus eos ex actionibus facultatis animalis distinguimus, in animi deliquio sentiẽtes defectũ sensus, & motus voluntarij, non autem in syncope? Respondeo aliorũ sententias emittens, reuerà animi deliquium, & syncopem, affectiones esse cordis, consentire autẽ ad eas cerebrũ, ex defectu enim spiritus vitalis generari non potest animalis, & hac ratione eã cõcidere, quæ cùm habeat actiones nobis manifestas, proinde ex illis affectiones cordis colligimus. Quæ cùm ita sint, eadem ergo erunt vtriusque affectionis (animi deliquij, & syncopes) causæ, consistentes in illis rebus, quæ dissipant substantiam partium, aut spirituũ, aut earum euertunt tẽperamentum: toto temperamẽto operãtia, vt venena, aut qualitate manifesta, vt quæ calore, frigiditate, humiditate, aut siccitate agunt. Hac ratione in cholera morbo, diarrhæa, dissenteria, lyenteria, muliebri profluuio, sudore, animi pathematis, in quibus sanguis ad externa mouetur magna medicamenti purgãtis euacuatione, & similibus, ob substantiæ spiritus dissipationẽ fit animi deliquium, sicut in marasmo, ob dissipationẽ substãtiæ solidæ. In cruditate ventriculi fit animi deliquium, ab intẽperie calida cordis per consensum genita, sicut in bulimo à frigida: in apoplexia verò, antequã præhendat, in principiis accessionũ, in magnis inflammationibus viscerum, gangræna, & in illis animi pathematis, quæ habent motũ ad interna, animi deliquium ab intemperie frigida ex suffocatione caloris orta prouenit. In balneo & sole, animi deliquium ex intemperie & dissipatione spiritus ortum habet. Atque hæ sunt alterationes manifestæ prædictũ generantes affectum. Præter quas, in venenum, quod qualitate occulta, hoc est toto temperamento alterãdo animi defectum inducere solet.

Quid syncope, & animi deliquium, & eorũ discrimen.

Causæ syncopes, & animi deliquij.

Error auctoris, & aliorum practicorũ.

Curatur palpitatio cordis.] *Nescio quid in mentem venerit auctori,*

auctori, & aliis practicis, in curatione palpitationis distinguentibus, an fiat palpitatio à causa calida, an à frigida: quia siue loquatur de causa efficienti, siue materiali, semper est frigida vt diximus. Ac proinde ipsis omissis, perpetuò victus rationem attenuantem hoc affectu administrabis ex aqua humores tenues generantur: & semper fugies alimenta melancholica.

Victus in hoc affectu.

Secundò, sanguinis missione.] *Hec in loco distinguere videtur auctor palpitationem à flatu ab ea, quæ à phlegmone fit: quasi sit palpitatio sine flatu. In palpitatione ergo omni sanguinem mittes. Si causa eius sit plethora grauans, vt euacuemus, si cacochimia ob vitium sanguinis, cum quo multa cacochimiæ portio educi solet, & sic reuelli à loco affecto. Obiicies eam palpitationem, quæ ex humore in pericardio contento ortum habet, in qua non debemus sanguinem mittere, vt euacuemus, quia non fit à plethora: neque vt reuellamus, quia non fit à cacochimia venarum. Respondeo esse sanguinem mittendum in ea, vt euacuemus, nam cum illa aqua exciderit à venis, poterit iterum ad eas remigrare: vel possumus dicere, sanguinem mitti ob reuulsionem, quia vacuato humore ex venis, non descendet ad pericardion. Si fiat sanginis missio, vt reuellamus, & euacuemus, ex brachio aut saphena. Quòd si sint suppressi menses, non est tunc eorum habenda cura, quia palpitatio vrget.*

Labitur auctor.

Sanguinis missio.

Tertiò apparantibus.] *Materia palpitationis, cùm vt plurimùm crassa sit, melãcholia scilicet, postulabit attenuantia, qualia sunt syrupus de bizantiis, endiuiæ compositio, oximel, rhodomel, cum decocto melissæ, thimi, & similium. Vnde distinctio auctoris de causa calida aut frigida omittenda est, nunquã enim fit à materia calida.*

Syrupi.

Quartò vacuantibus materiam.] *Malè auctor in palpitatione cordis vtitur medicamento purgante bilem, cùm hæc non sit causa palpitationis. Purganda ergo erit pituita, aut melancholia.*

Auctoris lapsus.

Sextò, corroborantibus cor.] *Cùm palpitatio cordis à flatu fiat, vt diximus exteriùs, & interiùs, ea quæ ipsum dissipare possunt, vtilia erunt. Exteriùs, thoraci ea parte, quæ respicit cor, applicandi sunt sacculi parati ex rebus calidis, qualia sunt cinnamomum, camemelum, cariophylli, & similia, quæ extenuandi habent vim. Hoc medicamentum optimum est. ℞. foliorum roris marini, thim. & saturetæ an. ℨ.j. melissæ. ℨ.j. ß. cinnamomi, & cariophyllorum an. ℨ.j. rosarum siccarum ℨ.iij. musci, ambræ an. ℈.iij. fiat ex omnibus pul. tenuissimus, ex quo fiat sacculus. Per os similiter confectio Gentilis contra melancholiam, & alia flatum discutientia, assumenda sunt. Ex his præsenti loco multos auctoris errores animaduertes, primum, cùm exteriùs, & interiùs iubet assumi, & applicari medicamenta quæ frigida sunt, sentiens cum multis aliis palpitationem cordis geri ab eius feruore. Secundũ construens*

Dissipãtia flatum.

Nota multos autoris errores.

illas cardiacas cōfectiones ex margaritis, ossibus, gemmis, pulueribus frigidis & aliis, quæ augent materiā flatus, & eiusdem dissolutionem impediunt. Tertium, palpitationē quandam à vermibus factā nobis vendens, cùm talis non extet, sicut nec palpitatio à veneno.

Syncope curatur primò.] *Syncopem curamus aut in accessione, aut extra accessionem. Cùm in accessione eam curamus, tunc solius symptomatis habemus rationem, quo tēpore cùm calor sit in partibus internis inculcatus, modis omnibus nitimur eum exteriùs euocare leuiter fricātes, & maximè eam, quæ est in ore ventriculi, quia hac iucunda frictione calor natiuus excitatur. Nares etiā comprimimus, quia tunc ob vsum respirationis excitatur facultas, & calor roboratur. Odorare etiam facimus vinum, vt spiritus reficiantur, propter quam etiam causam inspergimus frigidā aquam supra faciem, hæc enim excitat facultates naturales sopitas in syncope. Cùm extra accessionē syncopem curamus, tunc non symptomati prospicimus: sed morbo, à quo pendet, qua ratione præuenimus syncopem. Si ergo syncope omni spiritu dissipato, ipsum reficiemus vini potu, qui celerrimè id præstat, si non sit interna inflammatio, delirium, capitis dolor, aut febris cùm cruditate ventriculi. Vinum autē in regione, ætate, & tempore frigidis calidum, in contrariis frigidum exhibendum est, remedia etiam adhibenda sunt causæ, quæ dissipat spiritus. Si syncope euenit, ex substantiæ solidæ euacuatione, alimentis boni succi, & facilis concoctionis impedietur. Si intemperies eius est causa, contraria intemperies, si venenum, alexipharmacum medicamentum proderit. Quòd si intemperies syncopem generans à multitudine fiat, sanguinem mittemus. Atque hæc sunt medicamenta cardiaca verè, non illa quæ à barbaris medicis, & eorum sequacibus cordialia appellantur, ex auro, argento, gemmis, terra, lapidibus, & ossibus indiscriminatim in omni morbo constructa.*

Aduerte syncopes veram curationem.

Quæ medicamēta cardiaca.

De imbecillitate ventriculi, & de dolore & inflammatione eiusdem.

CAPVT XXXI.

QVanquam quælibet ventriculi læsio imbecillitatem gignit, ea tamen, quæ in coctione est, etiam si valida sit appetentia, dicitur ventriculi imbecillitas. Quo affectu laborantes stomachicos appellant medici, quemadmodum & hepaticos Gal. nominat 6. de symptomatum causis eos, qui imbecilla coctione iecinoris infestantur. Hæc coctio, vt quælibet alia actio, tripliciter læditur, vt diximus, Gal. autore 3. de symp. diffe. cap. 80. artis medicinalis: quia vix, aut quia vitiose, aut quia nullo modo: vltimum symptoma dicitur à Græcis,

cis, Apepsia, & Latinis cruditas: duo priora dicuntur homonymos, mala scilicet concoctio ventriculi: quæ si tarda sit, cruditas quoque dicitur, ita vt cibi vix propriam suscipiant transmutationem, & hæc à Græcis dicitur bradypepsia, de qua in præsentia agimus. Si verò omninò corrumpatur cibi, vt nullam bonam coctionẽ admittere possint, sub mala & vitiosa coctione comprehenditur, quamuis nullum proprium habeat nomen. Tarda concoctio fit, quia cibi difficulter concoquuntur, vt quòd potentia illos non superat, vel quòd somnus breuior fuit, quàm vt eos vincere posset, vel quia immodica copia sumpta sit, vel quòd concoctioni repugnent, vel quòd inordinatè sumantur. Quòd si præter hæc acrem aliquam, aut alienam habeant qualitatem, non tam imbecillam concoctionem, quàm corruptam pariunt, potentia illos non superat, aut quia per essentiam læsa sit, aut propter aliquem morbum instrumentorum, vtcunque tamen fiat, imbecilla reddita est. Per assentiam verò læditur ventriculus, cùm intemperie aliqua primarum qualitatum laborat vel simplici, vel coniugata: nuda, vel cum humore. Per instrumentorum verò morbos, vt sunt erysipelata, ædemata, phlegmones, scirrhi, abscessus, atque alij huiusmodi morbi. Deprehenditur hoc malum. Si culpa quidem ciborum fuerit, & potus, ab ægro, & aliis scies: liberalioris tamen potus indicium est fluctuatio, cibi verò, grauitas in ventriculo percepta. Deinde num ingesti cibi fuerint concoctu difficiles, vt panis in clibano non benè coctus, vel fermenti expers (quem azymum appellant) aut carnes bubulæ, suillæ: hircinæ, asininæ, atque camelinæ, nam his vltimis Alexandriæ homines vescuntur. Deinde imbecillitas ventriculi, quæ cibos superare non potest, cognoscitur: si ab intemperie nuda proueniat per ructus. Nidorem enim referentes calidam arguunt intemperiem, acidi verò frigidam. Prætereà vbi calor infestat, sitis adest, secus vbi frigus: si humor quoque cum intemperie affuerit, deprehenditur & ex grauitate, & ex ructibus, & ex iis, quæ foris emittuntur, aut deorsum per secessum, aut sursum per vomitum. Tumores verò præter naturam, vt erysipelata, ædemata, & reliqui propriis signis cognoscuntur, & qui his tumoribus laborant, contrariis non in totum iuuantur. Ab iisdem his causis, quæ supra numeratæ sunt, duæ quoque affectiones fiunt, dolor scilicet ventriculi & inflammatio: dolor ab intemperie sola fit, aut ab humoribus calidis & frigidis sine putredine. Inflammatio verò ab influxu humoris calidi, & sanguinei putridi, dolor per se manifestus est. Inflammatio deprehenditur, quia in ventriculo dolor adest immensus, assiduus, & qui nullis medicamentis admotis mitigari potest:

Causa.

Nota.

Causa doloris, & inflãmatio.

Nota.

potest: præterea tumor, æstus, qui tactu diiudicari queat, febris grauitas, & nausea.

Hæc ventriculi imbecillitas nullam propriam habet curationem, cùm à multis causis (vt diximus) fieri possit: sed cessat morbus eius causa profligata.

Curatio imbecillitatis reualescentium per roborantia.

Sæpè tamen recalescentibus à diuturno, aut magno morbo adest imbecillitas ventriculi, quæ curatur roborantibus qualitate tum manifesta, tum occulta: de quibus in vltimo genere remediorum dicemus: neque verò in ventriculo imbecillo sunt vtilia calida, sicca, & astringentia: præsertim cùm est ab intemperie calida, vt docet Galen. 7. method. contra suos præceptores: imò in frigida causa calida medicamenta prudenter sunt admouenda, & exhibenda, ne ex accidenti resoluatur naturalis calor. Sed quia frequentiùs fit hoc symptoma à morbo frigido, cum materia, illius curationem in præsentia ponimus & describimus.

Curatio intẽperiei frigida cum humore.
Victus.

Curatur ergo hæc quinque generibus remediorum: primò, victu calfaciente, & exciccante, & cibis facilibus concoctu, vt sunt perdices, coturnices, turtures, & similes. Ius arietis cum menta aut fœniculo, aut saluia, aut petroselino est vtile. Exercitatio moderata ante cibum confert. Coitus maximè nocet, & animi perturbationes. Bibat vinum rubrum Saguntinum, aut simile benè dilutum, aut aquam cinnamomi, aut decoctum seminis fœn. vel anisi. Omnia pituitosa alimenta nocent, vt pisces, legumina, & herbæ frigidæ.

Præparatio.

Secundò, curantur apparantibus pituitam, vt rhodomelle, syrupo de absinthio, syrupo de menta, oxymelle S: & compos. cum decocto, aut aquis fœniculi, seminis anisi, mentæ, absinthij, maioranæ, & similium. Concocta pituita per sex, aut octo dies.

Tempus coctionis.
Purgatio.
Error Arabum.
Hiera commẽdatio.

Tertiò, vacuantibus ipsam pituitam myrobalanis, chebulis, qui simul purgant & corroborant ventriculũ, eorum enim vsus continuus est optimus, & expertus aloë, agarico, turbit, pilulis de Hiera S. quæ magis purgat, quam sicca, autore Gal. 7. methodi. Errant ergo Arabes dicẽtes ipsam cum melle minori vi præditam esse. Pilulis elephanginis, pilulis stomachicis, electuario diaphœnicon, & similibus, quæ non attrahunt ab aliis partibus longinquis ad ventriculum. Hiera tamen S. obtinet principatũ in morbis ventriculi curandis. Quare ℥. j. eius cum rhodomelle, & decocto fœniculi purgat clementer ventriculum, si semel in hebdomada capiatur, vel ℈. iiij. pilularum hieræ S. aut elephanginarum erit fœlix in huius morbi curatione successus.

Flatus discutiẽtia & alterantia.

Quartò, dissipantibus flatum, & intemperiem frigidam corrigentibus, vt puluere diarhodon Abbatis, & rosatæ nouellæ simul, aut aromatico rosato, si maiori calore indigemus,

mus, aut diacymino, aut diagalanga, aut diatriompiperon ʒ. j. aut duæ. Ex his cum aqua absinthij, aut mentæ, aut fœniculi pondere vnciarum duarum quolibet die ventriculo vacuo valdè dissipant flatum, & curant intemperiem frigidam, aut grana sex, septem, vel octo piperis integri deuorata hora ante cibum, aut drachma vna theriacæ magnæ, aut mithridati manè sumpta in septimana. Vinum ex absinthio est optimum in hoc genere. Hoc medicamentum est optimum, si æger fuerit senex, & morbus antiquus: ℞. pulueris diagalangæ, pulueris diatrionpiperon an. ʒ. iij. pulueris aromatici rosati, & rosatæ nouellæ an. ʒ. iij. pulueris diacymini ʒ. j. conseruæ anthos ℥. ß. diamusci dulcis ℥. j. mellis myrobalanorum chebulorum, aut communis. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis cochleariũ vnũ, aut duo cũ vino optimo, aut aqua fœniculi, aut melissæ. Supra ventriculũ pellis vulturis est optima in hoc genere. similiter vnguentũ hoc: ℞. olei absinthij, anethi & de lilio an. ℥. j. pulueris mentæ, caryophyllorũ, & cinnamomi an. ʒ. j. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentũ, quod bis in die actu calidum ventriculo admoueatur tam parti posteriori, quàm anteriori: quia posterior pars est propinquior ventriculo: vel ℞. emplastri stomatici. q. s. extendatur super alutam ad formã scuti, seu ventriculi: fiat duplicatũ vt tã pars anterior, quã posterior defendantur ab externis, & meliùs dissipetur flatus, & intemperies frigida corrigatur: vel fiant duo sacculi ex absinthio sicco, menta camomilla, aniso, semine fœniculi, carui, cymino, cinnamomo, gariophyllo, cortice citri, & similibus.

Topica.
Lege cõsilium vndecimum Ioannis Baptistæ Montani Verenensis.

Quintò corroborantibus, ventriculum internis, & externis qualitate tam manifesta, quàm à proprietate, seu tota substantia: quales sunt ventriculorum gallinarum pelliculæ interiores. Syluius tamen cum Gal. has pelliculas, & mergi, & struthiocameli damnat. Gal. 3. de aliment. facultatibus cap. de differentia, quæ est in partibus animalium volatilium, ventriculum mergi, & struthiocameli tantùm damnat: at 11. de facultatibus simplicium medicamentorum improbat gallinæ & mergi pelliculam internam ventriculi, contra quosdam antiquos. Dioscorides tamen lib. 2. cap. 41. ventriculi inquit, galli pelliculam internam siccatam, & tritam cum vino in potu conferre stomachicis. Puluis hic ante cibum sumptus quantitate vnius cochlearij cum vino, aut iure corroborat ventriculum: ℞. coriandri præparati ℥. ij. seminis anisi fœniculi, cinnamomi electi an. ʒ. iij. pellicularum internarum ventriculorum gallinarum secundùm artem præparatorum ʒ. ij. corticis citri, ligni aloës an. ʒ. j. ß. coralli rubri præparati

Corroboratio per sumenda & admouẽda.
Sumẽda
Puluis.

ʒ. j. saccari optimi ℥. vj. misce, & fiat puluis. In longis morbis præsertim calidis puluis solus diathodon Abbatis summo manè & ante pastum cum pauco iure ventriculum vehementer corroborat. Corallus si tangat regionem ventriculi diu, corroborat ipsum: eandem habet vim lapis smaragdus, pulegium montanum, & betonica quoque corroborat ventriculum. Manus sana, & iuuenis alicuius sæpè detenta supra vẽtriculum suo naturali calore eum confirmat: eodem modo si aliquod animal viuum, vt canis admoueatur ventriculo.

Admouenda.

Doloris ab intẽperie nuda curatio.

Dolor ventriculi, si sit à sola intemperie, curatur contrariis ei, vt si à flatu, & frigida intemperie fiat, mederi illi debemus per ea, quæ diximus quarto genere remediorum hoc capite, etiam per frequentem fotum, saltem quolibet die bis vacuo ventriculo hoc decocto spongiis madidis, vel philtro: ℞. absinthij, mentæ, camomillæ, calendulæ, anathos an. m. j. galangæ, corticis citri, spicæ, caryophyllorum, nucis muscatæ, cinnamomi, zingiberis an. ʒ. ij. seminis fœniculi: anisi carui, & cymini an. ʒ. iij. rosarum, coriandri pæparati an. ℥. j. vini optimi rubri ℔. iij. aquæ chalybeatæ ℔. ij. fiat ex his decoctum ad consumptionem tertiæ partis. Si à calida intemperie, per frigida curatur: si cum materia, per illius euacuationem, per sanguinis missionem, si ætas, & facultas adsint, & æger sit carnosus: quamuis in omni vehementi dolore, habita ratione ipsius sit necessaria sanguinis missio ex sententia ommium. Si verò alii humores abundauerint, illorum euacuatio per medicamenta purgantia est necessaria. Aliquando tamen hoc symtoma eget curatione coacta per narcotica, & non per causæ ablationem, si fuerit vehemens, & non expectans, propriam curationem, de quibus cap. de colico dolore: quamuis propter ventriculi maximum sensum solet hic sæpè esse fortis. In vsu horum semper sunt consideranda, & mente tenenda, quæ diximus capite de phrenitide, de facultate ægri, & de fermentatione medicamenti narcotici, quia ante sex menses non possumus eo vti. In vehementi igitur ventriculi dolore accipiat hunc potum: ℞. philonij Romani ʒ. ß. syrupi de absinthio, & aquæ melissæ an. ℥, j. misce. Tutior est athanasia, & requies magna tutiora etiam sunt externa, in primis temperatè calida, deinde narcotica regioni ventriculi admota, & mica panis cum cortice papaueris, lacte & croco: vel absinthium cum foliis mandragoræ coctum oleo rosarum, vel menta, & absinthium & folia mandragoræ decocta cum oleo papaueris, addendo parum croci.

Ab intemperie cum affluxu humoris.

Sectio venæ.

Purgatio.

De vsu narcoticorum.

Quæ tutiora sint.

Topica.

Inflammatio.

Inflammatio ventriculi curatur, vt hepatis phlegmone

&

& phrenitis, videlicet primò, victu tenui, & refrigerante: secundò, sanguinis missione ex basilica ad reuellendum, hanc quoque reuulsionem faciunt clysteres, frictiones, ligaturæ, & fotus extremorum. Tertiò: repellentibus externis, de quibus capite de cura phrenitidis, & internis, vt syrupo rosarum, myrtillorum & cydoniorum cum aquis plantaginis, portulacæ, lactucæ, & similium sæpè sumptis, & omni hora, in æstate, & iuuene, actu frigidis, in hyeme, & senibus, tepidis. Quartò, in augmento repellentibus, & digerentibus, seu resoluentibus, vt syrupo rosarum, & de absinthio simul, aut rhodomelle cum decocto hordei, & camomillæ: in statu resoluentibus solis, vt syrupo de absinthio, rhodomelle, & decocto camomillæ. Quintò, intemperiem calidam relictam alterantibus, & corroborātibus partem affectam, vt syrupo rosarum, & decocto seminis psllij, & cidoniorum, & similibus. Si verò in suppuratione terminetur, curatur per ea, quæ diximus in fine cap. 27. de de curatione pleuritis.

tionis curatio. Victus. Reuulsio. Repellētia externa & interna. Indicatio à tēporibus morbi. Alteratio, & corroboratio.

Scholium.

QVanquam quælibet.] *Ea quæ auctor docet in hoc capite, vera sunt: solùm aduertere oportet eum, & alios errare, cùm scribunt esse medicamenta toto temperamento roborantia ventriculum. Solùm enim corroboratur cùm languidus est medicamentis intemperiem eius oppugnantibus; adstringentibus etiam, quæ densantia ipsam virtutem vniunt, & substantiæ dissipationem impediunt.*

Auctoris & aliorum error.

De singultu. Cap. XXXII.

SIngultus velut quædam ventriculi conuulsio est, non tamen vera censetur, cùm in musculis non fiat, quod ad conuulsionis essentiam requiritur. Ventriculi verò musculus non est, neque eius hostiolum, vt apertè Galenus demonstrat lib. 6. de morbo & symptomate, cap. 2. Vtcumque tamen res habeat, motus est ventriculi, quo ad expulsionem rerum molestarum, aut quantitate, aut qualitate mouetur. In hoc differt à vomitione, quòd (vt ait Galenus) per vomitiones ea, quæ in spatio continentur, eiiciantur: per singultum verò ea, quæ ventriculi corpus impleuerunt. Fit generaliter (vt autor est Hippocrates 6. sect. Aphor. 39.) aut à plenitudine, aut inanitione: & præter has causas etiam ab humoribus

Descriptio.

Causa.

vellicantibus,& rebus acri facultate præditis:item quoties quispiam affatim deuorauerit calidum aliquod medicamentum, deinde calidam potionem biberit, & ex cruditate, etiam præsertim in pueris. Morbus per se patet,causæ partim ex ægri dictis, partim ex his quæ supra cap. de conuulsione dicta sunt percipi poterunt.

Nota.

Curatio

Si ab intemperie nuda, per alterantia contraria.

Si ab affluxu humoris pituitosi per ea-qua dicta sunt.

Laus. Rhasa.

Si ab acrimonia, & mordacitate.

Vacuatio.

Antecedat præparatio.

Vomitus vtilitas.

Alteratio.

Sedantia singultum.

Singultus,qui ab inanitione fit, rarò curationem suscipit,similis tamen est curationi conuulsionis ex inanitione, de qua cap. 14.dictum est, & hecticæ diurnæ capite octauo, secundi libri dicemus. Si à sola intemperie fit, per alterantia contraria curatur, plerunque tamen fit à plenitudine humoris pituitosi, cuius curatio similis omninò est curationi imbecillitatis ventriculi, quæ fit ab humore frigido pituitoso, de qua capite præcedenti abundè diximus. Si vis tamen hunc & alios affectus præter ntauram ventriculi rectè curare, lege octauum lib. Galeni de compos.medicamentorum secundũ locos, & quintum continentis Rhasis, qui inter Arabes primas tenet: fuit enim vir magnæ experientiæ,& in omnibus Galenum magis, quàm alij omnes Arabes amplectitur. Si fiat à rebus acribus, & mordacibus,vt à piperibus, præsertim sumpro vino,& aqua calida, super id,vt Galen.docet octauo de compositione secundũ locos & comment.40. sexti Aphorismorum: tunc necessaria est vacuatio per rhabarbarum & myrobalanos citrinos, cum manna electa, aut cassia fistulari: & si opus fuerit,vbi materia est fixa nimis, multa, adde drachmas tres, aut quatuor electuarij diaphænicon, præcedenti leui præparatione per syrupum rosarum & acetosum S. cum decocto hordei. In omni tamen materiali singultu est vtilis vomitus, præsertim si materia non fuerit fixa, & non penetrauit tunicas ventriculi. In hac, quæ fit à causa calida, post vacuationem electuarium diarhodon Abbatis est optimum, & potus solius aquæ frigidæ: quæ omnem ferè sigultum curat, aliquem per se, & aliquem per accidens,quemadmodum & animi perturbationes,vt ira,tristitia. timor, & gaudium, si subitò acciderint, sternutatio, cohibitus anhelitus, frictiones, & vincula extremorum, cucurbitula magna, & similia singultum curant. Si verò fiat ab inflammatione, ipsa curata curabitur & singultus. In antiquo tamen singultu, qui fit à materia frigida, præter ea quæ dicta sunt capite præcedenti, hoc medicamentum est optimum & expertum: ℞. squinantij, calami aromatici, anisi, marathri foliorum metæ, & absinthij, costi an. ℥.j. croci,ligni aloës,ambræ,caryophyllorum,aloës Alexandrinæ an. ℥. ij. apij, coriandri

dri præparati, ſeminis papaueris albi, caſſiæ ligneæ an. ℈. j. conſeruæ aranciorum ʒ. ij. ſacchari. q.ſ. miſce, & fiat confectio, vel in hyeme cum melle, cuius vncia ſemis cum decocto fœniculi, aut alio ſimili huic ſummo manè per aliquot dies curat ſingultum indubitatò. Similiter poſt vacuationem curatur ſingultus, ſi ventriculo admoueatur caſtoreum cum oleo roſato, aut ſi accipiat æger ʒ. ij. ſeminis rutæ cum pauco vino, aut decocto fœniculi in ſingultu magno: & vbi alia non contulerint, præſertim cùm ſit à maximo ventriculi ſenſu, ʒ. ß. vſque ad ʒ. j. philonij Romani cum ſyrupo papaueris, & aqua abſinthij, aut mentæ, eſt vltimum, & probatum remedium.

Vltimũ remediũ.

De appetentia immodica, quam caninam appellant.

CAPVT XXXIII.

Deſcriptio.

APpetentia immodica, quam caninam appellant, tunc fit, cùm ventriculus ea comedendi rabie vexatur, vt ſatiari, qui ſic affecti ſunt, non poſſint, nec poſt ingeſtos ad nauſeam vſque cibos: quos cùm citra noxam ferre nequeant, eorum plenitudine velut intolerabili quadam ſarcina grauati ad vomitum, quod vltimum eſt remedium, confugiunt, vt per eum à tam graui pondere liberentur. Verùm cùm inexplebilis ſit eorum appetitus, denuò ad cibos famelici conuertuntur, & in ſimilem priori neceſſitatem detruſi, iterum vomere coguntur: quod eo vſque perſeuerat, donec velut canes (vnde etiam morbo nomen inditum eſt) in edendo, atque euomendo toti: quo fit, vt quæ dum inchoabat, vomendi erat neceſſitas, conſuetudo inualeſcente morbo efficiatur. Cauſæ à Galeno ſic breuiter explicantur quarto de morbo & ſymptomate, cap. 7. Caninæ igitur appetentiæ cauſa vna eſt acidorum humorum vitium, altera verò (vt dictum eſt) plurima totius corporis inanitio, ſiue ipſa caloris vim, ſiue retentricis facultatis imbecillitatem ſequatur. Porrò acidorum humorum vitium eroſionem, quæ ſuctioni proportione reſpondet, inducit, appetentiámque (vt inquit Gal.) haud aliter quàm naturale pathema excitat. Cognoſcitur eorum, quæ ingeſta fuerunt, deiectione ſi multa ſimul & liquida fuerit, & ructu inſuper acorem referente, corporis verò inanitio, quæ (vt inquit Aëtius) ob plurimi caloris vehementiam fit, qui inſtar ignis cibos conſumit, cutem rarefacit, & exhalationem mouet, ſic deprehenditur,

Cauſa.

Nota.

ventris

ventris egestiones longè pauciores produnt, quàm pro eorum, quæ ingeruntur, modo, & proportione: & stercus insuper quod egeritur, ſiccius eſt. Quòd ſi propter retentricis facultatis imbecillitatem, quæ cibis dominari non poteſt, corporis facta ſit diſſipatio: tunc multus eſt deiectionum prouentus.

Curatio.

Si fiat hæc immodica appetentia ab inanitione, vt in conualeſcentibus, curatur cibo boni ſucci, facili concoctu, & ſæpè ſumpto, non tamen multo. Alimenta pinguia ſemper laxant ventriculum, excitant nauſeam, & appetitum deiiciunt, quamuis ſint difficilia concoctu, Si fiat à ventriculi imbecillitate, illa ſemota ceſſabit affectus. Si à iecoris calore, ſimiliter ſublata cauſa tolletur & effectus. Si à vermibus, ipſis eductis ſanabitur, vt cuidam puellæ contingit quæ fame canina laborans à verme duodecim cubitorum, ſanitati reſtituta fuit, verme illo magno purgato. Si ob ſuccum melancholicum à liene ad ventriculi os largiùs tranſmiſſum fiat, vt Arabibus placet, quod non repugnat Galeno volenti retentricem facultatem corroborari melancholia, cùm per accidens ipſa contrahendo, & comprimendo inanitionem faciat, & appetitum augeat: ideóque melancholica alimenta augent appetitum præcipuè ſale condita, horum tamen omnium curatio ſuis locis referenda. Si à pituita immodica, frigida, acida, os ventriculi infeſtante, à qua ſæpiùs fit, curatur quinque remediorum generibus, primò, victu calido, & ſicco communi omnibus pituitoſis affectibus, demptis acribus, vt ſunt cæpe, allia, porra, ſinapi, & acida, quæ excitant appetentiam, & ob id nocet huic affectui; quanquam aliis pituitoſis affectibus ſint ſalubria, quia incidunt, tenuant, & tergunt pituitam: menta tamen, & ſaluia, petroſelinum, fœniculus, ciceara, & ſimilia ſunt ſalutaria cocta cum carne arietina, aut hœdina. Potus ſit vinum vetus mediocriter dilutum, vel aqua decoctionis fœniculi.

Ab imbecillitate. *A calore hepatis.* *A vermibus.* *Historia.* *A ſucco melancholico.* *A pituita acida.* *Victus.*

Præparatio.

Secundò, apparantibus materiam hanc medicamentis iam ſæpè dictis, præſertim primo capite, & 31. de curatione imbecillitatis ventriculi: vnum tamen iterum ſcire oportet, ſyrup. acidos non conuenire huic affectui, vt eſt oxymel S. & compoſitum, & ſimilia: ne excitent appetentiam, niſi pauca quantitas ipſorum ſumatur, & ſint aliis mixta.

Obſeruatio.

Purgatio.

Tertiò, vacuantibus materiam pituitoſam, medicamentis frequenter dictis præſertim 1. cap. & 31. huius libri. Inter compoſita tamen diaphænicon eſt vtile, & quantitate ʒ. iiij. vſque ad ʒ. vj. quia eius vis non tranſit hepar, & purgat materiam mixtam ventriculi.

Diaphænicon quale ſit.

Quartò,

Quartò, resoluentibus reliquias materiei medicamentis sæpe descriptis, maximè cap. 31. quarto genere remediorum: vt theriaca magna, mithridato, diagalanga, electuario rosatæ nouellæ, & aromatico rosato, cum aqua aut decocto fœniculi, anisi, aut petroselini, & similium. Vinum quoque generosum post cibos pingues, & oleaginosos statim famem caninam sedat, autore Gal. comment. 21. secundi aphor. non tamen eam, quæ fit ex longa inedia, vel alui profluuio aut fluxu sanguinis, aut aliqua alia vacuatione. Nam qui huiusmodi aliqua causa esuriunt, plurimùm offenduntur, vini potu in eo comment. Galenus distinguit bulimon à fame canina.

Resolutio.

Sumenda.

Vini generosi facultas.

Quintò, prosternentibus appetitum, & laxantibus ventriculum: qualia sunt cibaria & iura omnia pinguia, vt oriza cocta cũ pinguibus rebus, & hoc medicamentum, aut huic simile: ℞. decocti maluarum, & seminis lini. an. ℥. iij. olei sesamini, & butyri recentis an. ℥. j. misce, & fiat potus. Si ab intemperie calida ventriculi fames canina oriatur, (quæ autore Galeno. 4. de symptomatum causis appetentiam prosternit per accidens, meo quidem iudicio quemadmodum & fames augetur à frigore per accidens) curatur alimentis coctu difficilibus, vt sunt castaneæ, caro bubula, suilla, panis azimus, & similia.

Appetitus ablatio.

Ab intẽperie calida.

Victus.

Scholium.

APpetentia immodica.] *Calidum innatum perpetuò dissipat substantiam triplicem corporis, solidam, humidam, & spirituosam, insensibiliter tamen per occulta cutis spiramenta, indéque orta est nutritionis necessitas, nisi enim loco substantiæ dissipatæ, altera substitueretur similis, breui animalia perirent: propterea natura indidit animalibus appetitum alimenti, aut suæ conseruationis, quod idem est, qui appetitus fames dicitur, hæc duplex est, vna naturalis, omnibus corporis partibus communis, quæ alimentum appetunt nullo præcedenti sensu rei deficientis, eo enim non eguerũt, quia alimento coniunctæ sunt, sicut & plantæ cum quibus hoc appetitu communicãt. Est fames altera, quæ dicitur animalis, eò quòd fiat cum sensu, est enim appetentia alimenti, quæ suctionis sensum sequitur, hanc solùm in orificio ventriculi sentimus, ob multos & magnos neruos ibi disseminatos. Quæ fit eo modo, quo docet Gal. lib. 2. de causis symp. partibus circa cutem attrahentibus ex vicinis, & his ex aliis, quo ad vsque suctio perueniat ad orificium ventriculi, & in eo molestiam inducat. Inde colliges errorem Vallesij Valleriolæ, & aliorum sentientium melancholiam ex liene ad ventrem*

Nutritionis necessitas.

Fames duplex.

Fames animalis.

Vallesij, Valleriolæ, & aliorum error.

trem expurgari, vt excitare famem. Hæc enim non erit secundùm naturam cùm à partium suctione non fiat, imò erit canina, cùm melancholia perpetuò in illis venis contenta sensum suctionis faceret. Appetentia animalis necessaria est animalibus, vt excitet ipsa ad quærendum alimentum, quoniam ipsis non est coniunctum. Neque hæc appetentia est facultas, vt malè aliqui existimarunt, sed finis naturalium facultatum mouens eas ad agendum, & potissimùm attractricem, & proinde ad ipsam refertur, quia ita ei adhæret, vt pro modo appetentiæ attrahat ventriculus. In hac appetẽtia tria sunt symptomata, cùm non fit, cùm imbecilliter fit. & cùm malè fit. Rursus appetentia, quæ malè fit, quam deprauatam appellamus, duplex est: vna ratione motus, quæ canina dicitur, in qua immodicè appetimus alimenta. Altera in qua alimenta praua qualitatis appetuntur, per prauam qualitatem aliena alimenta, & ea, quæ non sunt alimenta (qualia sunt testæ, & carbones) intelligẽtes. Hoc capite auctor solùm agit de canina appetentia. Hæc à duabus causis ortum habet. Prima est frigiditas orificij ventriculi, quæ vel est nuda, cuius meminit Gal. 2. aph. com. 21. vel cum humore acido, de qua loquitur eodem loco, & 2. de causis symp. Secunda est immodica corporis dissipatio. Curationem lege apud auctorem. Solùm aduerte duo, primum est, famem caninam ab intemperie frigida nudè factam, curari calidis, vt potu vini, dummodò non sit austerum. Secundum, famen caninam curari pinguibus, quoniam hæc dissoluendo ventriculum auferunt sensum suctioni similem.

Fames ex melancholia non est naturalis.

Appetẽtia non est facultas.

Symptomata in appetitu.

Canina appetentiæ causæ.

Duo aduertenda.

De cibi fastidio. Cap. XXXIV.

Cur appetentia est necessaria.

APpetentiam nobis omnibus prouida natura indidit, ne eius, sine quo constare animantium vita non potest, per negligentiam obliuisceremur, ea in hunc modum fit. Cùm quodlibet animal in ambientem aërem per cutem dissipetur, principio partes cui subditæ inanes redduntur, hæ verò, quia talis est natiua earum facultas, à vicinis partibus ad se alliciunt alimentum, vt id quod fuit exinanitum, repleatur: mox illæ rursus ex sibi vicinis, atque eodem modo aliæ ex aliis sibi proximis, donec ad ventriculum deuentum sit: & ab ipso suctio fiat, reliquis omnibus partibus ante ipsum per eam suctionem iam euacuatis. Quam quidem suctionem cùm venter ferre non possit, sed inde veluti deuellatur, huiusmodi molestiæ remedium cibum exquirit: atque inde tum fames, tum appetentia nascuntur. Est enim fames suctionis sensus, appetentia verò implendi desiderium, vt copiosiùs Galenus docet lib. 4. de causis symp. cap. 7. Porrò cùm trifariam appetentia lædatur, perinde ac omnes corporis

poris functiones vnus læsionis eius modus est, cùm animal nihil appetit: contraria sanè canino appetitui affectato, norexia Græcis, Latinis appetentiæ amissio, aut abolita appetentia, nobis verò cibi fastidium appellata. Hæc fit (vt loco citato ait Galenus) vel quia suctionis sensus perit, vel quia suctio non fit, vel quia corpus non inanitur. Præter has causas etiam alias recenset Aëtius lib. 9. cap. 21. in hunc modum. Contingit autem sæpè ob immodaratam ventris, & intestinorum fluxionem, & ob biliosum humorem in ventrem delatum, tenacis & acris, ac porri speciem referentem, & ob pharmaci potionem, & sanguinis immoderatam detractionem, & in continuis ac vehementibus febribus, stomachi, ac ventris inflammationem, item hepatis, vesicæ, ac vuluæ. Contingit etiam in cholica & voluulosa affectione. Maxima autem, quod quis non esuriat, causa, caliditas existit: quæ solidat corpora laxando dissoluit, & ad attractionem imbecilliora reddit: humida autem diffundit, atque ampliùs extendit. A pluribus etiam aliis causis appetitus periit, quas facilè quiuis inueniet. Notæ, cùm à fluxu ventris hæc passio fit, manifestæ sunt. Si à biliosis humoribus, ventriculi morsus adest, nauseáque, & sitis vehemens: si ab humoribus putridis, etiam interdum febris adest: at quibus crassi, lentíque humores fastidium cibi pariunt, ij nec rosionem ventriculi, nec sitim patiuntur. Communiter autem omnibus superuenit nausea. Indicia verò, quibus calida intemperies dignoscatur, quæ huic morbo occasionem præbuit, sæpè in aliis capitibus dicta sunt.

Causa.

Notæ.

In omni tamen cibi fastidio nocent pinguia, & oleagineæ, & crocus, cùm ipsis augent appetitum, odorifera omnia alimenta, præsertim si habuerint naturam contrariam causæ, acria etiam, vt cæpe, allia, porrum, piper, sinapi, cinnamomum gariophyllus, nux muscata, & similia: pari modo stiptica omnia vt menta, absynthium, pyra, cidonia. Acida quoque omnia, vt acetosa, agresta, acetum, succi granatorum, citri, limonum, & aranciorum. Salita omnia, quoque mouent appetitum, vt caseus, oliuæ, capparis, caro suilla, & similia. Seruetur tamen modus præscriptus 9. cap. huius lib. obseruata semper natura infirmi. Nam sunt inimicitiæ quædam inter nonnulla alimenta, & singularem hominem: quemadmodum & esse potest amicitia magna, & familiaris, quæ solo experimento cognoscenda est. Deinde materia est præparanda, si calida fuerit & biliosa per syrupum acetosum S. & rosarum, cum decocto hordei: si frigida per rhodomel, & oxymel S. per syr. de absinthio, de menta, cum de cocto fœniculi, & simili

Curatio Victus.

Appetẽtiã augentia.

Præparatio materiæ calidæ & frigi-

Purgatio calida. milibus, de quibus 1. cap. Deinde vacuanda est materia calida, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, hiera S. & non medicamentis, quæ attrahunt ab aliis partibus ad ventriculum: vt ♃. rhabarbari optimi infusi per noctem in aqua endiuiæ cum pauco vino albo, & corticum myrobalanorum citrinorum an. ʒ. j. pulueris hieræ S. ℈. ij. syr. violarum ℥. j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus aut ♃. pilularum de hiera S. & rhabarbari electi an. ʒ. ß. cum syr. rosarum Alexandrinarum fiant pilulæ vij. & aurentur, si non est pauper. Si materia fuerit pituitosa, vacuanda est agarico trochiscato cum hiera simplici, & myrobalanis chebulis: vt ♃. agarici trochiscati, & corticum myrobalanorum chebulorum an. ℥. j. pulueris hieræ S. ℈. j. ß. rhodomellis ℥. aquæ fœniculi ℥. ij. misce, & fiat potus. Si materia mixtam habuerit pituitam, & bilem ʒ. iiij. diaphænicon vacuanda est, aut. ʒ. j. pilularum aggregatiuarum. Postremò, curatur resoluentibus, & corroborantibus ventriculum, vt in causa calida puluere diarhodon Abbatis quolibet desumpto quantitate ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. cum ℥. j. syr. rosarum. In frigida, syrupo de absynthio cum aqua hordei cum cortice, mastiche, interiùs & exteriùs, & similibus, vt carne cydoniorum in calida cum saccharo condita, & in frigida cum melle, in aqua electuarium rosatæ nouellæ, & magis puluis conducit, & aromaticum rosatum cum aqua aut decocto absynthij, mentæ, alia similia. Theriaca magna, mithridatum, aut diamuscus dulcis, aut diambra resoluunt, & corroborant ventriculum, si sæpè magnitudine drachmæ vnius capiantur cum liquore aliquo calido, vt est decoctum cinamomi, corticis citri, coriandri, fœniculi, anisi, & similium. Hoc ventriculo admodum tam posteriori parte, quàm anteriori resoluit, & corroborat: ♃. emplastri stomatichonis partes, mastichis partem vnam, extendatur super alutam ad formam scuti: aut ♃. olei nardini, absinthij & de lilio an. ℥. j. pulueris rosatæ nouellæ, cinnamomi, gariophyllorum, mentæ & corticis citri an. ʒ. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum, quod manè, & vespere ante cœnam actu calidum ventriculo admoueatur.

Materia mysta. *Resolutio, & corroboratio.* *Emplastrum.* *Vnguentum.*

Scholium.

Auctoris lapsus. APpetentiam nobis.] *In hoc capite solùm aduerte, non rectè auctorem in appetentiam à causa frigida fieri scripsisse, hæc enim potius appetitum inducit, comprimendo orificium ventriculi, & hac ratione sensum suctioni similem efficiendo.*

De Cholera. Cap. XXXV.

QVam barbari cholericam, & cholericam passionem appallant, hanc tum Græci, tum etiam Latini choleram dicunt, quæ (autore Paulo lib. 3. cap. 39.) immoderata est vẽtris perturbatio, quæ multo bilis fluxu, & supernè per vomitum, & infernè per alui deiectiones fit. Contingit ob multam cruditatem, quæ nonnunquam prauorum admodum alimentorum (vt docet Gal. 2. de alimentorum facultatibus, capite de peponibus, & libello de cibis boni & mali succi, vbi, ex boletis, inquit, non benè coctis cholera excitatur) interdum verò vitiosorum succorum culpâ oritur. Malum sic deprehenditur, per superiora, & inferiora excretio fit. Vtroque enim ostiolo ad expulsionem ventriculus vtitur, & eò quòd ad gulam superiùs, & eò, quod ad pylorum, id est, ianitorem, vt testatur Gal. 6. de morbo & symptomate, cap. 2. Sitiunt præterea qui hoc morbo laborant, & copioso sudore madent, pulsúmque habent concisum, & in musculis manuum ac pedum, maximéque surarum contractionem, ac tensionem quandam sentiunt. Quæ per vomitum redduntur, aut acescunt, aut amara planè sunt. Deiectiones vel pituitosæ, vel melancholicæ, vel biliosæ, nonnunquam etiam carnium recenter cæsarum lotioni simillimæ excernuntur. Facies sæpenumerò, qualem, Hippo. describit 1. Prognostic. conspicitur, & color non dissimilis ei, qui in iam morituris cernitur, nec immeritò. Frequenter enim hanc affectionem mors insequitur, nisi celeriter medicus opem tulerit: denique & in ventriculo, & intestinis summus adest dolor, angustia, & vellicatio.

Descriptio.

Causa.

Nota.

Primò, victus debita ratio instituenda est, parum frigida. Calor enim humores mouet, & frigus si immodicum sit (quamuis immobiles ipsos efficiat, spiritum & colorem natiuum resolui prohibeat) nocet, humores ipsos subitò ad intestina reuocans. Alimenta sint boni succi, & facilia concoctu, parum & sæpè sumpta, præsertim deficientibus viribus. Nam sæpiùs vtilis est abstinentia, vt reddantur cæteræ partes quasi auaræ. Ius ergo ex gallina tenera, & perdicibus, ex animalium, quæ bonum succum gignunt, extremitatibus est bonum, melior succus eorum, & optima aqua per distillationem expressa, præsertim si parum aquæ rosarum, aut florum myrtyllorum, aut malorum cydoniorum misceatur cum cynnamomo, antequàm fiat aqua. Si fuerit ciborum magnum fastidium, vua pensilis erit vtilis, oua sorbilia, testiculi gallorum, & sedata

Curatio Victus.

In causa frigida.

gallinarum sunt salutaria, & alia dicta cap. superiori. Potus in causa frigida sit vinum generosum aqua dilutum, seruata consuetudine ægri, aut aqua cinnamomi, aut seminis fœniculi. In calida verò aqua hordei, aut aqua decoctionis coriandri præparati, aut vinum granatorum. Animi perturbationes maximè nocent, præsertim quæ ad interiora reuocant, vt timor & tristitia.

In calida.

Vomitus.

Secundò, si materia & causa fuerit in ventriculo, vomitu curatur aqua tepida cum pauco aceto & sacchato, aut decocto seminis raphani cum syrupo acetoso S. Si verò fuerit multa materia, & aliunde venerit ad ventriculum & intestina, apparatur syr. rosarum, syrupo de agresta, oxysacchara S. syrupo de endiuia S. & similibus, cum aquis rosarum, plantaginis, portulacæ, & aliis eiusdem naturæ.

Præparatio.

Purgatio materiæ pituitosæ

Si repletio sit ex cruditate.

Tertiò, vacuantibus cum corroboratione, vt rhabarbaro, myrobalanis citrinis, & chebulis, si fuerit materia pituitosa: vt ℞. rhabarbari electi parum tosti ʒ ß. j. corticum myrobalanorum citrinorum parum tostorum ℈. iiij. syr. rosarum. ℥. j. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potus. In repletione tamen ex cruditate sola hiera S. benè purgat, aut ʒ. j. pilularum stomachicarum, aut ʒ. j. agarici trochiscati, aut ʒ. iij. diaphænicon.

Error iuniorum medicorum super assatione rhabarbari.

Amatus Lusitanus centuria 2. curatione 44. & alij iuniores ante ipsum malè rhabarbarum assatum, & myrobalanos in hoc, & in aliis ventris profluuiis damnant, cùm hæc duplicem habeant substantiam, vnam tenuem, igneam, & aëream, alteram verò terrestrem, crassam, & astringentem. Prima purgans, mundificans, & abstergens per modicam assationem, & torrefactionem amittitur, crassa verò & astringens sola summè necessaria est quando materiam & causam profluuij cum corroboratione & astrictione, & absque acrimonia clementissimè educere volumus. Credunt iuniores medici idem esse assationem, adustionem, incinerationem, & calcinationem, quod falsum est.

Reuulsio & resolutio.

Quartò, reuellentibus, & trahentibus ad cutem: vt balneo, quo raró est vtendum propter facultatis imbecillitatem, frictionibus, & ligaturis extremorum, & cucurbitulis.

Corroboratio.

Sumēda Potus aquæ tepidæ.

Quintò, roborantibus ventriculum, & intestina, & prohibentibus motum humorum, & symptomata quædam, vt potu solius aquæ rosatæ tepidæ, quantitate vnciarum quatuor, maximè cum fit à sola bile: est à me expertum remedium, & laudatum à grauissimis medicis ℞: ʒ. j. pulueris diarhodon Abbatis, cum ℥. j. syr. de agresta, aut alio simili, est in hoc

genere

genere optimum remedium. Similiter rob de agresta, de cydoniis, miua cydoniorum non aromatizata, nisi causa cholerae esset cruditas, tunc etiam aromatizata esse debet: & syrupus de menta, de absinthio puluis rosatae nouellae, & electuarium eiusdem, puluis seu electuarium aromaticum rosarum Gabrielis, & similia calida medicamenta stomachica interna, & externa, de quibus cap. 31. de imbecillitate ventriculi abundè dictum est. Haec quoque mixtura est optima in hoc genere, in calida causa & venenosa. ℞. conseruae rosarum antiquae ℥. iij. conseruae acetosae ℥. j. coralli rubri praeparati, & boli Armenici praeparati an. ʒ. j. margaritarum electarum, pulueris crystalli praeparati an. ʒ. j. ß. sacchari optimi. q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum. Dosis est cochlearium vnum manè, & quacunque hora cum aqua acetosae, aut portulacae, aut calybeata aqua. Ventriculo, & toti etiam ventri admouenda sunt adstringentia, & corroborantia, vt oleum mastichinum, rosarum, myrtillorum, cydoniorum, nardinum, de absinthio cum pulueribus astringentibus: vnguenta ex iis fieri possunt: vt ℞. olei de absinthio, myrtillorum, & cydoniorum an. ℥. j. pulueris mastichis, thuris, trochiscorum de spodio an. ʒ. j. cerae. q. s. misce, & fiat vnguentum: aut ℞. farinae hordei lib. j. pulueris spodij ℥. iij. albuminum ouorum numero iij. succi plantaginis, aut bursae pastoris, aut caudae equinae quod s. misce, & fiat cataplasma: adde parum aceti calybeati, & semel in die ventri admoueatur actu frigidum, vel parum calidum: aut ℞. micae panis tosti. p. j. carnis cydoniorum melle conditae ℥. ij. mentae, absinthij an. m. j. vini rubri, aut aceti calybeati, si est causa vehementer calida, quod s. misce, & fiat cataplasma: adde pulueris caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloës, mastichis, spicae an. ʒ. ij. Magna cucurbitula ventriculo & vmbilico admota detinet vomitum, & deiectionem. Multi in hoc genere remediorum laudant aquae frigidae subitam irrorationem supra crura, & pedes, & testes: sed hoc faciendum in aegro robusto. Aliquando necessaria sunt narcotica, vt requies magna, micleta, athanasia, & alia valentiora, vbi alia non prosunt, seruatis iis, quae diximus superiùs capite de phrenitide, & capite de sanguinis profluuio è naribus, & quae dicentur capite de ventris profluuio sequenti. Si adsit initium vlcerationum intestinorum, curabitur per ea, quae dicemus cap. 38. de curatione dissenteriae.

Conditum. *Admouenda.* *Vnguentum.* *Cataplasma.* *Cucurbitula vomitū & deiectionem cohibet.*

Scholium.

QVam barbari cholericam.] *Cholera est ventris perturbatio, quae rem molestantem supernè per os, & infernè per aluum expellit.*

Cholera morbus.

pellit. Vnde pars affecta erit ventriculus, vt ex 3. de cauſ. ſymp. c. 2. colligimus: ita vt in eo facultas expultrix irritata immodicè moueatur. Neque video qua ratione adductus Vall. 5. lib. epy. com. 10. hoc ſymptoma etiam ad retentricem ventriculi referat, cum fiat ab irritatione, & veteres in eius definitione ſolius excretricis facultatis meminerint. Præterea ex definitione prædicta colliges, de eſſentia choleræ eſſe vtramque euacuationẽ, ſic Eutychides l. 5. epy. ſent. 75. in principio morbi vomitu affectus, & non deiectione, cholera non laborabat: niſi in quarto die, in quo non ſolùm vomuit, ſed & per aluum deiecit. Quòd ſi antè deiectionẽ choleram vocatum morbum habuiſſe ſcriptum ſit, in illa ſententia, dicendum eſt, librum nõ eſſe Hippocr. Et quamuis vtraque euacuatio propriè choleræ conueniat, aliquando tamen poſt dictas euacuationes ſolet vomitus ceſſare ob imbecillitatem facultatis expultricis, quo tempore hunc affectum choleram eſſe non poſſumus negare, ſicut neque quando declinante affectu, vomitus ceſſat. Cauſa choloræ in genere eſt quicquid totum ventriculũ moleſtat: hoc autem ex omnium medicorũ ſententia vel eſt alimẽtum corruptum, vel bilis acris à venis expulſa ad ventriculum. Ego tamen exiſtimo choleram morbum ſemper fieri ab vna cauſa, nempe à fluxione humoris bilioſi, & acris à toto corpore ad ventrem: quod confirmo, primùm ex nomine, nam ideò hic affectus cholera dicitur, quia in eo cholera, id eſt, bilis euacuatur: ſecundò ex Gal. 3. de nat. fac. c. 13. vbi in choleris per venas, quæ ad inteſtinum, & ventrẽ pertinent, totum corpus euacuari ſcribit. Tertiò ex imbecillitate, quæ in choleris in toto corpore ſentitur, quæ non ſequetur ad ſolam humoris corrupti in vẽtriculo euacuationẽ. Dices, nonne Gal. li. 2. de alim. fac. cap. de peponibus, ex vitioſo ſucco ex peponibus genito choleram morbũ fieri dicit? Reſpondeo, eo loco Gal. vitioſum ſuccum non in ventriculo, ſed in venis coaceruatum cholerã efficere nos docuiſſe: quòd ſi aliquando corruptum cibũ choleræ cauſam ſtatuat, intelligendum eſt, illum irritando id efficere, quod manifeſtè colliges ex lib. 4. de rat. vic. in morbis acutis com. 103. vbi ſic habet. Nempe ea choleraceorum eduliorum communis eſt malitia, cùm & humida & acria fuerint. Talia ſiquidẽ ſimiliter corrumpunt, ſuáque acrimonia vaſorum eorum, quæ ad ventrem decumbunt, ora remordẽt, atque fluxionum earum, quæ ex toto corpore in eum fiunt, cauſa efficiuntur. Hæc Gal. Ex quibus videat Valleſ. qua ratione poſſit fieri cholera ex redundãtia immodica, vt ipſe ſcribit: hoc in loco aduerte, ea quæ ſuperiùs diximus de cholera ſimpliciter dicta, intelligi, nam eſt altera, cuius meminit Hip. 4. de ratio. vict. in acut. ſent. 109. quæ cholera ſicca appellatur, quam Valleſ. 7. epyd. com. 81. ſiccam appellari ſentit, quia in ea non excernitur humor, ſed quia habet ſolam irritationem ad euacuationes, quæ per os, & aluum fiunt: exiſtimat enim

Valleſius taxatur.

An duplex euacuatio ſit de eſſentia choleræ.

Cauſa choleræ ex aliis. Propria ſententia.

Reprehenditur Valleſius.

enim choleram siccam & humidam nasci eisdem causis ea ratione, qua nausea & vomitus. Cuius viri sententia quàm falsa sit, intelliges ex com. supradictæ sententiæ, in quo Galenus choleram siccam appellat eam, in qua non humor, sed flatus acrimoniam habens per os, & aluum emittitur, qua ratione Hippoc. hydropem tympanitem, hydropem siccam appellare solet, quia ab spiritu fit. Ex supradictis intelliges etiam, quàm malè auctor inter signa choleræ simpliciter dictæ deiectiones pituitosas, aut melancholicas enumeret.

Primò, victus debita ratio.] *Qui in choleris statim in principio victum adstringentem imperant detento humore acri, mortis sunt auctores. Oportet ergo in principio istius affectus victu refrigerante vti, quia, vt diximus, cholera à causa calida ortum habet, & ita multoties curaui choleram potu solo aqua niue refrigerata. Quòd si alimentis vtamur tẽperatis, erunt alteranda rebus frigidis. Cessante autem vomitu & remissa molestia, aut quando iam alimentum incipit detineri, tunc adstringentibus, quæ roborare possunt vẽtriculũ, vtemur: aut si his nolumus vti (quod melius erit) sufficiet sola victus ratio cõueniens. Ea alimenta quæ in causa frigida ab auctore cõceduntur, omittẽda sunt, quia cholera à frigida causa nõ fit.*

Euacutio in cholera.

Tertiò vacuantibus.] *Si natura rectè humorem ex ventre euacuet, nil oportet nos mouere. Si euacuet, sed aliquantulùm diminutè (quod ex molestia colliges) tũc vomitoriis ab auctore paulò superiùs descriptis vtere: poteris tamen vti eo, quod paratur ex aqua tepida decoctionis hordei cum cortice, aceto, & pauco saccharo, hoc enim vomitum mouet, & simul extergit, & retundit acrimoniam humoris. Quòd si natura ita diminutè irritantem humorem expellat, vt ex eius copia anxietas, & excrementorum frigiditas sequantur, tunc cum hoc medicamento educemus: ℞, cassiæ præparatæ ʒ. vj. pulueris hieræ picræ ʒ. iiij. decocti hordei cum cortice, q. s. misce, & fiat potio: quam qualibet hora diei assumere poterit. Qua in parte errat auctor, & cum eo Vallesius, purgantes humorem, & simul corroborantes ventrem: cùm solùm intendamus illum tam molestum educere humorem, post cuius purgationem, si euacuatio remittat, opportunè roborantibus vtemur.*

Quæ roborent ventrẽ.

Quintò roborantibus ventrem.] *Hoc in loco remedia tantùm sunt ea quæ frigida cùm sint, constringendo roborant ventrem. Id, quod auctor dicit de medicamentis calidis choleram ex cruditate curantibus, falsum est, cùm ex humore semicocto non fiat cholera. Conditum etiam auro coopertum omittatur, quia præter expensam, non est gratum. Præterea ea omnia, quæ docet facienda, vt vomitum compescamus, inutilia sunt: quia si vomitus multus inest, & nos humorem ita prauum violenter detineamus, certãm inducemus mortem.*

Authoris lapsus.

De diarrhæa. Cap. XXXVI.

Descriptio. *Diuisio.*

Diarrhæam Barbari corrupto vocabulo diarriam appellant. Est autē ac si diceres simpliciter alui profluuium, cùm sine exulceratione & inflammatione fit. Cuius variæ sunt species ac differentiæ, quas sigillatim recensebimus causas simul ac notas cuiusque breui perstringentes. Alui ergo profluuium, seu à toto corpore, seu ab aliqua eius parte oriatur, aliquando quidem fit natura per indicationes (quas crises appellant) humores inutiles expellente : aliquando verò vi symptomatum. Magnoperè tamen diiudicare oportet, an hoc vel illo modo alui fluor contingat. Si enim crisis naturæ fiat, curatione non indiget iuxta Hippocratis præceptum aphorismo vigesimo sectionis primæ, quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque nouare aliquid siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere oportet. Porrò num per naturæ crises sequutus sit alui fluor, consulere oportet ea, quæ ab Hippocr. dicta sunt libr. 2. prognosticorum prognostico 14. & à Galen. ibidem in cōmentario, & libr. 3. de crisibus: maximū tamen signū est, si confert, & ægri tolerant. Quod si symptomaticū fuerit, & non à natura vincente factū, curationē requirit, & de huiusmodi alui profluuio hoc loco agitur : cuius vna differentia est, quoties ab hepate nascitur ob multitudinē bilis ad aluum defluentis, quæ irritat ad excretionē, vnde ventriculus & intestina, non expectata in totū concoctione, chylosā substantiam expellunt, & huius alui profluuij meminit Galen. aphor. 20. sectionis secundæ. Deprehenditur, quia in deiectionibus cōmixtus bilioso humori chylus apparet, & quia iuuenibus temperamēto biliosis accidit & æstiuo tēpore, & noctu magis, & citissimè in dyssenteriā degenerat. Prouenit etiam nonnunquam obturatis mesenterij uenis, quibus hepar velut manibus vtitur, dū alimentū ad se trahit. Notæ sunt, quòd in deiectionibus nihil præter chylū cernitur, & in dextro hypochōdrio grauitas quædā sentitur, & anteacta vita, quæ humores crassos generaret, extitit: verùm animaduertere oportet, sæpè prædictas venas obturari propter abcessum aliquem in ipsis existentem : quod cognoscitur, quia febris adest, calor, ac dolor dextri hypochondrij : lienis quoque vitio accidit, quod sic dignoscitur, egestiones nigræ sunt, sinistrum hypochodrium dolet, id est in eo grauitas & cætera melancholiæ signa cernuntur, iam & ventriculus huius mali origo est, vel quia eius expultrix facultas fortior est, vel quia retentrix imbecillior, vel quia intempe

Criticū quod nō est cohibendum.

Chylosū & biliosum simul.

Nota.

Chylosū tantùm.

Lyenosū.

Ex vitiato ventriculo.

temperie aliqua laborat, & concoquere cibos non potest. Considerandа verò sunt ad id deprehendendum, quæ supra de ventriculi affectionibus sunt dicta, & quod cibus semicoctus protruditur, & in ventriculo dolor, & grauitas sentiuntur. Multis à capite alui profluuium prouenit: cognoscitur verò, quia distillatione aliqua laborant, & dolor, & grauitas capitis præcesserũt: quòd ea quæ deiiciuntur, spumosa sunt iuxta Hippocr. septima sectione, aphor. 29. sunt & aliæ differentiæ, quæ à nobis prætermittuntur, quod illorum in aliis capitibus mentio fiat.

Ex capite.

Diarrhæa curatur, primò: victu refrigerante, & astringente, vt aëre arte parato, aceto, aqua rosarum, & similibus, quem, si epidemalis fuerit (vt anno 1450. Ferrariæ omnibus fermè hominibus accidit) omninò oportet relinquere, & saluberrimum quærere, si fieri tamen non possit, considera quæ dicentur cap. 9. secundi libri, semper tamen necessaria sunt, quæ simul restringunt, & veneno resistunt.

Curatio Victus.

Cibus, sit paucus, & parum nutriens, præsertim initio, & facilis concoctu, vt reliquæ corporis partes quasi auaræ reddantur, propriúmque retineant alimentum. Tunc enim pyra, & cydonea tosta satis nutrirent, aut ius pulli gallinacei aqua calybeata factum, & eius caro tosta. Vbi diuturna fuerit diarrhæa, aut facultas imbecilla, nutriatur hepate gallinæ, ouis sorbilibus, testibus pullorum gallinaceorum, succo carnis gallinæ, aut perdicis, aut arietis, iure pedum arietinorum, suillorum, & similium, amido, aut oriza assata, aut pane bis cocto, & cum iure optimi nutrimenti & aqua calybeata facto: perdix tam assata, qàm elixa restringit. Si facultas fuerit admodum imbecilla, nutriatur aqua carnium gallinæ, perdicis, & arietis quæ sit per distillationem, vase vitreo apposito suppra aliud vas semiplenum aqua efferuescente, miscendo ante illius distillationem aquam malorum cydoneorum, aut myrtillorum, semper tamen ante cibum comedat offam panum assatam immersam miua cydoneorum, aut rob cydoneorum, aut de agresta. Acria omnia nocent, quemadmodum glutinosa, & astringentia iuuant. Toties & tantùm cibi sumendum, quoties, & quantùm consueuerat capere, licèt parum & sæpè sint alendi, qui facultatem habent imbecillam.

Cibus.

In diuturna.

Perdix sẽper restringit.

Noxia & vtilia.

Admonitio.

Potus sit aqua chalybeata, aut pluuialis, si tamen fuerit ventriculo imbecillo, aut si solitus vinum bibere, sit rubrum & astringens, quale est Saguntinũ, benè aqua chalybeata dilutum. Tandem quiete animi & corporis vtatur, & somno magis, quàm vigilia. Quandò ventris profluuium fit à medicamento immodicè purgante, acrimonia obtunditur quatuor aut sex

Potus.

Si sit ab hypercatharsi.

sex vnciis aquæ calidæ, aut decocti hordei cum ℥. j. sacchari, vel hoc potu. ℞. mucaginis seminis psyllij, & cydoneorum an. ʒ. ij. decocti hordei ℥. iij. misce. Hæc tamen immodica purgatio multis curatur modis, causis eius abscissis, primo per ea, quæ vim medicamenti purgantis frangunt, incrassant, & à corpore expellunt compingendo, vt sunt mucagines supradictæ, aut per ea quæ canales, & partes seruientes expulsioni roborant, & constringunt, vt est mastix, & similia: aut per ea, quæ ad contrarium vacuant, & trahunt, qualia sunt vomitus, balneum, frictiones & cucurbitulæ: aut per ea, quæ laboriosum motum sedant per quietem scilicet, & somnum, & per ea, quæ cor corroborant, & animum oblectant. Si quis tamen hanc rem perfectè cognoscere cupit, legat caput Mesuæ de medicamento immodicè vacuante Theoremate tertio, Canone primo. Sanguinea diarrhæa, si sit ab hæmorrhoidibus, curabitur cap. 52. huius libri. Si à mensibus suppressis nascatur, cap. 56. Si citrica, vt in synocha, nulla eget curatione, nisi modum excedat: tunc curatur sanguinis missione, per sectionem venæ cubiti internæ, extracto pauco sanguine: maior tamen copia sanguinis est educenda, cùm diarrhæa sanguinea est à mutilatione membri. In vtraque tamen præcedenti sanguinis missione vtile, & necessarium est hoc, aut simile medicamentum: ℞. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ij. micletæ ℥. j. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati, Karabæ, mastichis, boli Armenici præparati an. ʒ. ij. syrupi myrtillorum, quod satis est misce, fiat confectio. Dosis manè, & omni hora cochlearium vnum cum aqua caudæ equinæ, aut sanguinariæ. Diarrhæa biliosa, præcedenti victu prædicto initio huius capitis, curatur vacuatione bilis per medicamenta stiptica: vt ℞. rhabarbari parum assati & corticum myrobalanorum parum assatorum an. ʒ. j. syrupi rosarum ex infusione siccarum ℥. j. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potus. Aliquando initio, vbi materia fuerit multa, ante purgationem necessarius est, vsus syruporum de agresta, cydoneorum, rosarum ey infusione siccarum, & similium, cum dupla quantitate aquarum, aut decocti portulacæ, plantaginis & similium: tunc fiet vacuatio per rhabarbarum non tostum, & per mirobalanos non tostos. Diarrhæa pituitosa curatur. si materia fuerit multa, per vacuationem factam myrobalanis chebulis eodem modo paratis, & aliquando addendo scrupulum vnum agarici trochiscati, præcedenti concoctione facta per rhodomel, per decoctum, & syrupum de absinthio. Diarrhæa melancholico curatur per vacuationem factam myro

Si ab hæmorrhoidibus. *Si à suppressis mēsibus.* *Curatio critica.* *Cōfectio* *Curatio biliosæ.* *Obserua* *Curatio pituitosæ* *Melācho*

myrobalanis indis, & epithymo, præcedenti concoctione per syrupos, & medicamenta dicta capite primo: quamuis aliquando si fuerit ob obstructionem lienis, hæc diarrhæa egeat propria curatione, de qua capite 45. huius libri loquemur copiosè. Deinde auertentibus curatur. vt vomitu, autore Hip. lib. de locis in homine, quo libro docet vomitum curari vomitu, & ventris profluuium ventris profluuio. Sanguinis missione, si sint signa sanguinis & robur virium. Mouentibus sudorem & vrinam cientibus, præsertim si simul ventrem restringant, & vrinam prouocent: vt cydonea, frictione externa totius corporis, demptis infernis partibus. Posteà curatur per ea, quæ intestina lauant, & simul corroborant, doloremque sedant, ac defendunt illæ ab vlcere, vt clystere hoc paucæ quantitatatis. ℞. decocti hordei ℥. vj. sacchari ℥. ij. misce, adde lutea duo ouorum. Ex solis vnciis octo lactis (in quo lapides marini extincti fuerint, aut chalybs ignitus) clyster est optimus, & vltissimus huic profluuio ventris: in dysenteria tamen sunt maioris momenti clysteres, & magis ad multa necessarij. Deinde curatur incrassantibus, meatus constipantibus & corroborantibus retentricem facultatem, vt thure, cymino assato, & aceto infuso, aniso tosto, semine nasturtij assato: hæc tamen calida magis prosunt, si sit profectus morbus à causa frigida, quamuis in calida sint vtilia, præcipuè si misceantur his syrupi aut aquæ astringentes frigidæ, vt syrupus myrtillorum, rosarum ex infusione siccarum, syrupus de agresta, cydoneorum & similium. Simplicia tamen & composita medicamenta huic profluuio necessaria sunt, omnia fermè frigida, quamuis mastix calida obtineat principatum in omni profluuio, quare ea perpetuò vtendum est etiam loco salis in cibis. Oriza etiam assata est optima, adeps quoque caprinus, quo multi diarrhæa laborantes, etiam inueterata sanati sunt, mixta cum pane facto in modum dictum ab Hispanis migas. Drachma vna casei antiqui in aqua calybeata per diem infusi, deinde decies, eadem aut simili aqua loti, si sæpè cum cibis, aut syrupo, aut liquore aliquo astringente comedatur, curat omne ventris profluuium. Similiter ʒ. j. virgæ cerui in puluerem redactæ. Coagulum hædi ab scrupulo vno vsque ad ʒ. j. cum ℥ ij. aut iij. aquæ plantaginis, aut portulacæ, aut alia simili adstringente, potissimè curatur hoc profluuium, incrassantur eo humores, ac coalescunt. Sed hoc auxilio & antiquo caseo non est vtendum, nisi post alia remedia clementiora, vt sunt omnia simplicia astringentia, vt balaustiæ, spodium, hypocystis, sanguinis dra-

lica curatio.
Præparatio & euacuatio.
Reuulsio.
Sectio venæ.
Sudoris & vrinæ prouocatio.
Clyster lauans.
Constipatio, & corroboratio.
Aduerte
Mastiches cõmendatio.
Adeps caprinus.
i. capræ, aut capri castrati.
Virga cerui, coagulum hædi.
Tempus vtendi.
Simplicia.

Composita astringẽtia. conis, thus. sandaraca Arabum, nux cupressi, myrtillorum baccæ, & similia. Composita etiam vtilia sunt multa huic profluuio, vt syrupus rosarum ex infusione siccarum, syrupus cydoneorum, syrupus myrtillorum, syrupus de Ribes, syrupus de agresta, miua cydoneorum, rob de agresta, aut cydoneorum, conserua rosarum vetus, conserua cydoneorum, caro cydoneorum saccharo condita. Hæc composita summe mane sumpta sola, vel cum aqua calybeata conferunt, & etiam tempore sitis. In prandio tamen, & cœna semper in fine nocent, quia impellunt cibum, ideóque initio mensæ offa tosta & madefacta aliquo ex supradictis syrupis, aut rob sumenda est. Micleta omne ventris profluuium curat, siue per os, siue per clysterem iniecta, est ab omnibus, & à me probata diligenter. Sunt multa alia medicamenta composita à variis doctoribus scripta, & longa experientia probata, lege Antidotarium Mesuæ, Nicolai, & Arnaldi de Vilanoua, in quibus medicamenta omnia composita inuenire licet: quamuis nostris temporibus extet opus diuinum Nicolai Mirepsij, à Leonardo Fuchsio Latinitate donatum. Hoc medicamentum est à me, & à multis expertum in hoc profluuio, præcipuè à causa calida: ℞. granorum myrti, spodij, sumach, santalorum omnium, gummi Arabici an. ʒ. j. ß. ossium myrobalanorum omnium assatorum ʒ. vij. coriandri præparati tosti ʒ. iiij. seminis acetosæ, seminis plantaginis, seminis rosarum an. ʒ. omnia in puluerem reducta infunduntur cum succis plantaginis, agrestæ, & acetosæ, per diem, deinde exsiccata, & cum sufficienti quantitate miuæ cydoneorum fiat confectio ad modum opiatæ. Dosis ʒ. iij. cum aqua, aut succo aliquo astringente.

Ante cibum sumenda esse Micleta.

Qui autores legendi in hoc.

Cõfectio causæ calida probatissima.

Causa frigida. In causa frigida hoc medicamenrum est expertum: ℞. ligni aloës, spicæ, galliæ muscatæ. cyperi, calami aromatici an. ʒ. j. cymini infusi per diem in aceto, deinde tosti seminis porri tosti an. ℈. ij. ß. seminis nasturtij tosti ʒ. iij granorum myrti ʒ. viij. balaustiæ, conchularum tostarum, thuris, fructus lẽtisci an. ʒ. j. ameos. ʒ. j. ß. omnia benè puluerizata infundantur in vinum rubrum Saguntinum, aut simile per diem, deinde exsiccentur, & iterum infundantur in aquam cydoneorum, aut aliam similem, & cùm siccata fuerint omnia cum sufficienti quantitate miuæ aromaticæ fiat confectio. Dosis ʒ. iij. cùm ℥. ij aquæ, aut succi, aut syrupi ex superiùs dictis alicuius. Quando laborans ventris profluuio afficitur animi deliquio à materia venenosa, hoc remedium est optimum: ℞. censuræ rosarum antiquæ, & micletæ ana. ℥. j. confectionis

Deliquij curatio quad sym-

nis de hiacintho, & confectionis Gentilis cordialis contra melancoliam ana. ℥. ß. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, seminis portulacæ an. ʒ. ij. lapidis smaragdi ℈. j. syrupi cydoneorum, quod satis est, misce, & fiat confectio cordialis. Dosis cochlearium vnum omni hora cum aqua cydoneorum. Lapis smaragdus curat profluuium ventris venenosum auctore sene Auenzoar. Nostris enim temporibus curatus fuit hoc lapide illustris Ioannes de Mendoça post multa alia auxilia. Quare hac in re non est audiendus Aloisius Mundella, qui sua prima epistola damnat vsum lapidis smaragdi contra Arabes, à quibus certè aliqua scripta sunt partim à Græcia prætermissa, partim ignorata, vt docet Andreas Turinus nostræ ætatis doctissimus medicus. Posteà, imò semper vacuata causa ventri sunt admouenda vnguenta, emplastra, cataplasmata astringentia, præcipuè si præcedat fotus hoc, aut simili liquore factus: ℞. aceti calybeati partem vnam, aquæ calybeatæ (præsertim si fuerit in qua extinguantur enses, pugiones, & gladij igniti) partes duas, foliorum & fructuum myrti, cydoneorum, mespillorum, sorborum an. m. ij. nucum cupressi num. x. fiat ex his decoctum ad medietatem, & reseruetur ad fotum. Bis in die admoueatur ventri hæc mixtura: ℞. mastichis, & emplastri stomatichonis ana. æquas partes, extendatur super alutam ad formam scuti, & magnitudinem ventris. Hoc quoque vnguentum, si bis, aut ter, in die admoueatur, est optimum: ℞. olei mastichis, cydoneorum, & myrtillorum an. ℥. j. pulueris sanguinis draconis, thuris, & gummi draganti ana. ʒ. j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum. Hoc cataplasma, aut simile, si quolibet die semel ventri admoueatur, ventris hoc profluuium curabit: ℞. micæ panis tostæ & infusæ in acetum calybeatum, carnis cydoneorum cum melle condita ana. partes æquas, decoquantur cum oleo mastichino, & vino rubro addendo pulueris mastichis, thuris, sanguinis draconis an. ʒ. ij. misce, & fiat cataplasma. Emplastrum diaphænicon Mesuæ ex Alexandro Tralliano, & est secundæ descriptionis (Syluius non credit esse Alexandri) omne ventris profluuium sine dubio curat, ventriculúmque corroborat, est à me sæpè probatum. Fotus rerum astringentium (vt sunt folia & fructus dicta) per annum confert non parum huic morbo. Similis est & expertus fotus pini habentis nodos igniti, & posteà extincti vino rubro.

Postremò curatur hoc profluuium quemadmodum alia omnia immodica profluuia narcoticis medicametis: quia

promta est. Confectio. Aqua smaragdi facultas. Historia Arabum, defensio contra Aloisiũ Mundellam. Turinus Arabũ Topica. Fotus. Emplastrum. Vnguentum. Cataplasma optimũ. Emplastrum diaphænicon. Fotus. Narcotica.

quia somnus omnes vacuationes detinet præter sudorem, iis tamen non est vtendum, nisi cùm alia non contulerint, & præsenti aliqua constantia virium: multi namque his medicamentis perierunt extincto calore natiuo. Quare doctus & prudens medicus primò iis externis adnotis vtatur, minùs enim hæc nocent, & à medico, & ab astantibus amoueri possunt & debent somno iam incepto: ne nobis contingat quod multis medicis eruditis Italis, præcipientibus famulis, vt statim ab incepto somno amouerent narcotica fronti, aut ægrorum capiti admota, quibus præceptis oblitis, multi perierunt perpetuò dormientes. Secundò, si hæc externa non suffecerint, parti inferiori sunt admouenda narcotica in forma suppositorij, aut clysteris. Tertiò, & in maxima fermè necessitate opiatis interiùs deuoratis vtendum est.

Somni vis. *Quid cauendum sit docto medico.* *Suppositoria, aut clysteres.*

Topica efficacissima ad somnum inducendum.

Primò igitur fronti & naribus admoueatur parū huius mixturæ: ℞. vnguenti populeonis, & olei papaueris an. ℥.j. Thebaici grana v. misce, solum tamen vnguentum populeon aliquando somnum inducit. Hoc etiam medicamentum laudatur in hoc genere: ℞. lactis fœminei. ℥.ij. Thebaici g̃.v. misce, vel ℞. olei violarum & papaueris an. ℥.j. Thebaici g̃.v. misce.

Clyster ad somnum.

Secundò, si externa non suffecerint, hic clyster, aut similis somnum affert: ℞. lactis caprini, aut ouini ℥.viij. olei papaueris ℥.ij. philonij Romani ʒ.ß. misce, & fiat clyster: vel ℞. philonij Romani, & micletæ an. ʒ.j. pinguedinis caprinæ, aut ceræ. q.s. misce, & fiant duo suppositoria cum philo magno bombicis, aut lini.

Narcotica sumenda.

Tertiò, & vltimò, laudantur interna narcotica, quoque atanasia, & requies magna sunt tutiora. Dosis horum duorum à drachma semis vsque ad ʒ.j.

Potentiora. *Pilulæ Nicolai.* *Narcotica vetustiora laudantur.*

Posteà potentiora, vt sunt trochisci de Karabe, de spodio, de terra sigillata, Dosis est ab scrupulo vno vsque ad ℈. ij. aut drachmam vnam. Pilulæ Nicolai contra fluxum sunt probatæ in hoc numero. Dosis est quarta pars vnius drachmæ, fiant ad magnitudinem grani Orobi. Valentiora sunt philonium Romanum, Tarsense, & Persicum ad scrupulos semis vsque ad drachmam semis, vel drachmam vnam. His tamen narcoticis non est vtendum, nisi post sex menses, & quantò vetustiora sunt, tantò tutiora, vt sæpè diximus cum Gal. 12. method. Theriaca recens à drachma semis vsque ad drachmam vnam inter narcotica adnumeratur. Hoc quoque medicamentum in genere remediorum narcoticorum recensetur: ℞. micletæ ℥.j. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ß. trochiscorum de karabe, de spodio, & de terra sigillata an. ʒ.ij. pilularum. Nicolai contra fluxum.

xum.ʒ.j. requiei magnæ.ʒ.ij.ß. syrup. myttillorum. q.s. misce, & fiat confectio, Dosis semel in die drachmæ duæ cum aqua, aut syrupo astringente ventriculo vacuo. Pilula hæc sumpta hora vndecima noctis omne ventris profluuium curat, experta à me,& à multis medicis. Valentinis, eius author, fuit doctor Tortella: ℞.opij ℥.j.parci ponderis,cinnamomi,cassiæ ligneæ, croci an. ℥.iiij.cum glutine,dragagãti fiat pilula vna. Composita tamen narcotica post sex menses, & post annum sunt tutiora, vt diximus cum Gal. quia vis opij, & forma corrupta est saltem maiori ex parte, quod in theriaca fermentata demonstratur,quæ calida est in fine secundi ordinis.

Pilulæ doctoris Tortellæ

Quando sunt tutiora narcotica.

Scholium.

Diarrhæam barbari.] *Diarrhæa,quam Latini alui profluuiũ appellant,est immodica per aluum excretio alicuius humoris, siue hic sit pituita,siue bilis,siue melancholia,siue corruptus humor in ventriculo, cuius excretionem diarrhæam ventralem appellare solent, siue etiam fiat cum crisi,siue sine crisi, siue cum febre,siue sine febre: quamuis diarrhæa rarò fiat ex toto corpore sine febre. Humor hic,qui in diarrhæa euacuatur,aut generatur in ventriculo,aut aliunde fluit. Si in ventriculo,aut generatur culpa ventriculi, quando intemperatus est, aut prauum humorem in cauitate continet,aut culpa alimenti cùm peccat quantitate, aut qualitate. Si humor aliunde ad ventriculum confluat,aut id contingit ex toto corpore,vt in febribus, cholera, morbo, & super purgationibus: aut ex vnica tantùm parte,hepate,liene, capite aut alia, quam ex signis eius partis affectæ cognosces.*

Diarrhæa.

Si diarrhæa ventriculi culpa contingat, curabitur eius intemperiem corrigendo: si sit humor in eius cauitate, ipsum euacuando. Si verò alimentum eius sit causa,diminuemus eius quantitatem,aut aliud mutabimus.

Error auctoris.

Diarrhæa curatur primò.] *Diarrhæa benè potest esse epydemialis,& sine veneno,& proinde non est,quòd semper cum adstringentibus censeamus,quæ veneno resistunt.*

Alius error.

Sanguinea diarrhæa.] *Excretio sanguinis per aluum non dicitur diarrhæa,sed dysenteria, & ideò non erat,quod hoc in loco eius faceret mentionem.*

Diarrhæa biliosa.] *Biliosa diarrhæa,quæ frequenter molestare solet,aut est critica,aut symptomatica. Critica in febribus post coctionem apparet, quæ non est sistenda, quia in ea solus humor peccans excernitur,sed solùm intestinorum habenda est ratio,ne exulcerentur ex acrimonia humoris,lac tepidum infundentes. Symptomatica*

Curatio diarrhææ.

Diarrhaa symptomatica. Contra Vallesium.

matica verò, qua in principiis febrium accidit, fit à natura irritata ab acrimonia humoris, aut à calore, quod idem est, qua, velit nolit Vallesius, semper est mala, quia cùm vtilis humor cum inutili mixtus in ea euacuetur, fit cũ incõmodo animalis. Neque ratio eius aliquid probat, quia etiamsi videamus aliquos homines robustos ferre hanc euacuationem, non proinde colligemus eam esse bonam, reuerà enim debilitauit agrum, qui ob robur eam potuit ferre noxã, & ex accidenti iuuari multo humore inutili euacuato. Hãc ergo euacuationẽ in principiis morborum factã sistemus, nõ sanguinis missione,

Diarrhaa symptomatica qua ratione sistenda. Purgatio.

quia ex Hipp. fluente aluo sanguinem non detrahes, sed temperabimus bilis acrimoniam syrupo rosarũ, acetositatis, citri, & similibus, cum decocto endiuia & borraginis: deinde purgabimus bilẽ ea ratione, qua purgat auctor. Vbi aduerte nos parũ torrefacere mirobalanos, & rhabarbarum, vt minuatur in eis vis purgans, & augeatur vis corroborans, vt ea ventriculus roboratus non ita facilè recipiat humorem. Cibus & potus debet refrigerare, & adstringere: & ita ante assumptionem alimenti miua cidoniorum cũ pauco pane torrefacto vtilis erit. Quòd si perseueret affectus, manè per aliquot dies cochlearium vnum micleta conueniet, vel pilulas ex ea construemus hoc modo, ℞. specierum confectionis micleta ʒ.j. cum syrupo rosarũ

Qua assumẽda medicamenta.

siccarũ, fiant pilula nouem, quas vna vice accipiat ager. Qua si non prosint, ad pilulas Nicolai contra fluxum deueniendum est. Ex ʒ.j. facientes pilulas xxx. & assumentes ix. hora decima, aut vndecima noctis, quam quantitatem, poteris pro robore, & imbecillitate agrotantis augere, aut minuere. Ha enim pilula ratione medicamentorũ adstringentium roborant ventrem, & incrassant humorem, propter opium verò somnum conciliant, & sic sistere faciunt diarrhaã, quia

Per aluũ qua infundenda. Iecoris vnctio. Animi deliquiũ in accessione febris.

somnus omnes euacuationes cohibet, qua egent ope facultatis animalis. Infernè per aluũ infundes lac, in quo lapides ingniti extincti sint. Regionẽ hepatis illines vnguento refrigerante, quale est rosatũ, sandalatum, mixtum (vt penetret) cũ pauco aceto aut cerato refrigerante Gal. ex 10. meth. Quamuis enim ex vniuerso corpore bilis fluat, in iecore tamen focus est putredinis, & per ipsum transit bilis, antequam ad intestina proueniat. Si in febrium accessionibus bile descendente ad ventriculũ fiat cardialgia, tunc propina vinũ aquã dilutum, aqua enim refrigerat vẽtrem, & vinũ etiam facit humoris distributionem. Pracauebis autem in sequẽti accessione animi deliquium, si antequàm prahendat, panem vino madefactum, aut syrupum adstringentem assumat. Si biliosa hac diarrhaa citra febrem

Ventriculi roboratio.

accidat, pradicta curatione aluum firmato: si ex toto corpore fluit bilis, eam purgabis: si ex vna parte, eam corroborabis, & causã generationis bilis submouebis. Roborabimus etiam ventriculũ, qui est pars recipiens, medicamentis exteriùs applicatis qua adstringentia

fiat

sint, quale est emplastrum factum ex malo cotoneo, in vino austero decocto, puluerizato cum cinnamomo, mastiche, & myrtillis. Quod si biliosa hæc alui fluxio ex acri medicamento euenerit, curabitur medicamentis acrimoniã temperantibus, succo aggrestæ, aut granatorũ, sorbitione ex alica (pro qua nostra similagine vtemur.) Enematis etiã emplasticis ex lacte calybeato, & amylo paratis vt c. 1. diximus.

Diarrhæa ex acri medicamento.

Diarrhęa pituitosa curatur.] *Si in hac diarrhæa pituitosa in vẽtriculo generatur copiosa, aut vẽtriculus multas generet cruditates inedia, & abstinentia, potu (vt coquatur humor) vtemur, purgabimus & roborabimus ventrẽ, & optima imperabimus alimenta. Si à capite descendat pituita, ipsi prospiciemus ea ratione, qua capite de distillatione diximus. Purgabimus pituitã ex ventre, & vltimo corroborãtibus vtemur, capite de imbecillitate vẽtriculi descriptis.*

Curatio diarræa pituitosæ.

Diarrhæa melancholica. *Si diarrhæa sit ab humore melancholico, & critica, sinenda erit, si symptomatica, sistenda, purgãtes humorẽ corticibus myrobalanorum indorum parum torrefactis & deinde adstringentibus, & aliis superiùs propositis vtentes. Si sit ex atrabile, & critica præcedentibus signis coctionis, optima erit. Si symptomatica, lethalis, nihilominùs tamen in ea idem præstabimus, ac in superiori ex melancholico humore orta.*

Melancholicæ curatio.

De lyenteria, id est, læuitate intestinorum.

CAP. XXXVII.

Descriptio.

LYenteriam, quam Latini læuitatem intestinorum nominant, Galen. aphor. sect. 6. tum carentiam concoctionis dicit esse, cùm scilicet neque secundùm consistentiam, neque colorem, vel odorem in ventriculo facta fuerit mutatio ciborum; tum velocem exitum eorum, quæ comeduntur, & bibuntur, quæ talia deiiciuntur, qualia fuerant deuorata. Veteres medici, qui primi lyenteriæ nomen huic affectioni indiderunt, id voluere significare, tale quippiam per hanc affectionem intestinis euenire, quale extrinsecus in corporis cuticula ex cicatricibus contingere solet: existimarunt enim fieri ipsam propter internæ superficiei intestinorum læuitatem, ob quam cibos in eis contentos non ampliùs retinent, vt cùm suam, & sibi à natura inditam asperitatem seruarent, retinebant. Si quidem graui aliqua dysenteria præcedente, intestina ab erodentibus humoribus altè exulcerantur, deinde cicatricibus densis & læuibus succedentibus ipsa tum densa, tum lęuia redduntur: vnde propter densitatem ciborum per corpus distributio fieri non potest, cùm ora vasorum sint velut obturata, vasorum inquam, quæ alimen

mentum ex intestinis ad se attrahunt: propter læuitatem verò, cibus antequam plenè concoquatur, nullo retinente delabitur, atque sic de lyenteria sentiunt: quos Galenus non probat. Quam rem (vt puto) animaduertens Paulus Ægineta lib. 3. cap. 40. duplex lyenteriæ genus facit, alterum quidem quod ex intestinorum exulcerationibus, & eorum cicatricibus oritur, quod mali genus intestinorum tormina plerumque sequitur. Aut ex aliis distillationibus rheumatísque inducitur. Alterum verò, quod ex infirmitate languoréque facultatis, quæ alimentum in stomacho retinet, prouenit: hac enim languente ac imbicilla, cibi neque concoquuntur, concoctíve distribuuntur, sed crudi, humidi, & nihil immutati excernuntur continuo fluxu tentata aluo. Ex his quæ dicta sunt, constare potest à quibus causis hoc malum proueniat: fit enim vel ab exulcerationibus, & cicacitribus intestinorum, vel à facultatis imbecillitate. Interdum & post voluulosa tormina, & post alui ingens profluuium sequitur. Aliquando etiam & aqua inter cutem per ventrem euacuata contingit. Signa sic ab Aëtio adnotantur libr. 6. cap. 51. Ex quacunque igitur causa lyenteria orta sit ægri cibum non sentiunt, & malum corporis habitum acquirunt, quod vtrumque malum inemendabile est: succedit enim ægri assidua excretio cruda, colore subalbida, inæqualis, & aquosissima citra sanguinis ac bilis complexum. Adest autem simul & ardor per tota præcordia se dilatans, quem cibi fastidium comitatur. Videtur autem bonum & amicum signum in eis ructus acidus esse, indicat enim iucundi quippiam factum esse, & ventrem ac intestina non velut inania cibum sinere pertransire: hactenus Aëtius. Verùm hoc vltimum confirmat etiam aphorismus suprà citatus primus sectionis sectæ in longis læuitatibus intestinorum, si acidus ructus fiat, qui priùs non erat, signum bonum, & quæ à Galeno in commento dicuntur. Præcedenti cap. multa scripsimus non solùm diarrhææ vtilia, & necessaria, sed lyenteriæ & omni ventris profluuio: ideóque paucis curationem hanc expediemus.

Diuisio ex Paulo.

Causa.

Signa.

Curatio lyenteriæ ex acrimonia.

Victus.

Derogatio.

Corroboratio.

Curatio ex vlceribus.

Si intestinorum & ventriculi læuitas fuerit à re acri irritante expultricem facultatem, & retentricem imbecillam efficiente, curatur primò ratione victus conueniente, de qua superiori capite. Secundò, vacuatione materiæ calidæ per rhabarbarum tostum facta, & per myrobalanos, citrinas similiter tostas. Deinde per frigida stipica corroborantia, vt sunt electuarium diarhodon Abbatis, syrupus de agresta, syrupus rosarum ex infusione siccarum, & similia. Si fuerit ab vlceribus

bus ventriculi & intestionrum (quod per excrementa cognosces, & per dolorem, quo tempore sumendus est cibus, præsertim acer, & expellenda excrementa)curatur per abstergentia, mundificantia, & consolidantia, de quibus cap. de pleuritide & suppuratione dictum est. Si fiat à materia multa ventriculo affixa (à qua sæpiùs fit.) curatur. Primò, victu tenuante, incidente, tergente, vt rebus salsis parum amaris, & parum acribus. Secundò paretur pituita rhodomelle, syrupo de absinthio & oxymellite. Si, cum decocto, aut aquis absinthij, fœniculi, mentæ, & similium. Tertiò vacuetur vomitu aut deiectione facta per vnciam seminis diaphænicon, aut per ʒ. j. pilularum elephanginarum, aut stomachicarum, aut per ʒ. j. agarici trochiscati. Postremò corroboratione facultatis concoctricis, & retentricis medicari poterimus per ea, quæ diximus cap. 31. de curatione imbecillitatis ventriculi. Hoc cataplasma est in hoc genere bonum. ℞ mentæ siccæ, balaustiæ, myrti, corticis mali granati, anteræ, florum roris marini an. ʒ. j. myrrhæ, masticis, gummi Arabici an. ʒ. ij. vini rubri & succi cydoneorum an. æquas partes & sufficientes pro cataplasmate. Hoc medicamentum est in hoc expertum. ℞. pulueris caudæ equinæ, balaustiæ, mentæ, mastichis an. ℥. ß. foliorum myrti, seminis lini tosti an. ℥. iij. syrupi myrtillorum. q.s. misce, & fiat confectio, Dosis drachmæ duæ sunt manè & vespere cum syrupo, & aqua aliqua adstringente. Hoc cataplasma ventriculo & ventri sæpè admotum est optimum in hoc genere ℞. acaciæ, psidiæ, gypsi, granorum vuarum, boli Armenici, hypocistidos, balaustiæ, galbani, myrti, mastichis an. ℥. ß. cariophyllorum, cincamomi an. ʒ. ij. vini rubri optimi, & succi cydoneorum an. æquas partes, & sufficientes pro cataplasmate. Semper ante cibum comedat æger duo, vel tria cochlearia miuæ aromaticæ, aut duas offas tostas & madefactas prædicta miua, desuper addendo parum coriandri præparati, & cinnamomi. vel parum pulueris scripti capite 31. Ius carnis perdicis elixæ aqua calybeata, & priùs plenæ cera noua, pinguedine hirci castrati & cydoneis, mespilique curat hoc, & quodcunque aliud ventris profluuium.

Curatio lyenteria materia affixa vẽtriculo

Victus.

Præparatio.

Vacuatio.

Corroboratio.

Topica.

Cataplasma.

Confectio sumenda.

Cataplasma optimũ.

Ius perdicis.

Scholium.

LYenteriam, quam Latini.] *Lyenteria est affectus præter naturam, in quo celeriter ea, quæ comeduntur talia deijciuntur, qualia deuorata fuerunt. 4. aph. com. 12. vel ex 6. aph. com. 10. breuius, est coctionis carẽtia. Qua in parte errat Hieremias existimans*

Lyenteria quid

mans in ea tenuem alimenti partem concoqui, si enim non retinetur, quomodò cōcoquitur? Hic affectus est symptoma in his quæ immodicè exernuntur, sequens etiā aliquando aliud symotoma, nēpe debilē actionem facultatis retentricis. Præterea hic affectus solet sequi morbos instrumentorum omnium, quæ ad aluum pertinent, qualia sunt ventriculus & intestina. 4. aph. com. 12. sic Hippocr. prædicti commentarij sententia sic habet. Quorum alui læuitate intestinorum laborant, &c. Vnde cùm Galenus lib. 6. aph. com. 1. agens de Lyenteria solius ventriculi meminit, adde intestina, aut ea nomine ventriculi intellige. Dicet quis, si ventriculus est instrumentum concoctionis, & in lyenteria alimentum crudum manet, qua ratione lyenteriam etiam in intestinis collocamus? Respōdeo intestina etiam cōcoquere, etsi leuiter, cùm habeant cōmunē tunicā cum ventriculo, ac proinde si alimentū in ipsis morā faceret, concoqueretur: in lyenteria verò cùm crudū omnino excernatur signum est ipsum neque in ventriculo, neque in intestinis detineri, & lyenteriā esse affectionem ventriculi & intestinorum. Morbi ad quos sequitur lyenteria, duo sunt. Vnus est intemperies qualibet imbecillam reddens retentricem facultatem, & potissimū frigida, & humida, quia hæc molles reddit fibras, quæ robur postulant ad retentionem. Rursus hæc intemperies frigida & humida aut est nuda, aut (quod vt in plurimū contingit ortū habet ab humore pituitoso in ventriculo generato, aut aliunde fluente. Atque hæc est lyenteria, quæ non sequitur immediatè morbum, sed aliud symptoma, quod est actio abolita facultatis retentricis. Secundus morbus lyenteriā efficiens est soluta continuitas partis internæ vētriculi, & intestinorum, quæ fit ab acri humore: in hac enim parte aliquā do contingunt exulcerationes multæ proportionem habentes cum aphtis, qua ratione, existimo in variolis, & morbillis lyenteriā fieri: & ideò esse lethalē, & postulare eā curationem, qua roboratis partibus internis humores ad externas expelluntur, vt libro secūdo videbimus. Fit ergo in hoc secundo morbo lyenteria, eò quòd alimentū in vlcusculis dolorē excitās expellitur à facultate, & sic noxa refertur ad irritatā expultricē. Practici sequuti Paulum & Corneliū Celsū tertiū morbū in lyenteria addunt, quod est læuitas ventriculi à magna cicatrice inducta. Quorū sententiā non probo, non enim potest tanta viuēte animali soluta continuitas in vētriculo incidere, vt eā cicatricē inducat, ex qua sequatur lynteria, ab exigua enim non fiet. Lyenteria acutissimus est affectus, cùm enim partes non nutriantur, atrophiā patientur. Neque pugnat, quod Hippocr. dicit 6. aphor. In longis læuitatibus intestinorum, quia cùm hæ sequantur diarrhæas, potissimum ventrales, si tempus deiectionis consideremus longæ erunt.

Obiectio.

Lyenteria duos morbos sequitur Primus.

Secundus.

Reprehēduntur practici tertium morbum addētes.

Si

Si intestinorum & ventriculi.] *Si causas lyenteriæ, hoc est morbos ad quos sequitur, consideres, intelliges malè auctorem curare lyenteriam à re acri irritante factam, cum talis non detur: sicut neque illa, quam à multo alimento oriri scribit. Curabitur ergo hac ratione: si ortum habeat ab intemperie nuda, contraria alterantia conuenient: si cum affluxu pituitæ, si affluxus multus est, corticibus myrobalanorum chebulorum torrefactis cum hiera, aut decocto eorum cum hiera & agarico, vt ventriculus purgetur simul, & roboretur. Si autem humor contentus in ventriculi cauitate multus sit, fluxúsque non sit magnus, tunc abstergentem intendemus facultatem, miscentes aloëm cum hiera, ídque non vnica vice præstabimus, hac enim neque totum humorem euacuabit, neque ventriculi facultatem (quæ multùm læsa est) corroborare poterit. Possumus etiam his peractis exteriùs applicatis ventriculo robur addere. Hoc vnguentum id commodè præstabit. ℞. olei cotoneorum, mastichini, & myrtillorum an. ℥. j. pul. sanguinis draconis, mastichis, gummi dragaganti an. ʒ. j. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Vtemur etiam emplastro stomaticho confortatiuo, per os: syrupus de absinthio roborabit ventrem. Si post euacuationem ventriculi & eius corroborationem, ructus acidus apparuerit, bonum est, quia melius est coctionem esse immunitam.*

Error auctoris.

Curatio lyenteriæ.

De Dysenteria. CAP. XXXVIII.

CVm quatuor sint disenteriæ differentiæ, vt apud Galenum videre est sexto de morbo & symptomate cap. 2. ad finem, de vltima nobis agendum est, quam describentes, & solam dysenteriæ nomine dignantes dicimus, esse vlcus intestinorum: Galenus verò citato loco suprà eius notas simul enumerans de hac, hunc in modum loquitur. Per quartam verò, scilicet dysenteriæ differentiam, paulatim, & breuibus interuallis deiectio fieri solet, nonnunquam grumosi, cum quo interdum puris quoque nonnihil excerni conspicitur, itidem & ramenta (Græci vocant ephelcidas) & partes quædam intestinorum membranis similes, sæpenumerò densum quoque stercus excernitur cruentis guttis respersum. Porrò Latini hanc affectionem tormina appellant, ob id coniicere licet, quòd intestina vlcerationis dolore admodum torqueantur: vnde hoc malo affecti torminosi perinde ac Græcè dysenterici dicuntur. Prouenit autore Aëtio capit. 43. lib. 9. ab externis causis veluti frigiditate, ardore, perniciosorum medicamentorum potu, vt scammonij & colocynthidis. Item à cruditatibus, & ciborum acrium sumptione: Galenus verò libr. 1. de loc. affect. mordax humor

Descriptio.

Notæ.

Causæ.

dysenteriæ causa statuitur, vt qui ab initio & abstergat, & abradat: deinde temporis interuallo vlceret intestinum. Nonnunquam à tenesmo incipit hoc malum, sæpè etiam per se. Si à causis exterioribus accidat, interrogandus æger erit, sin minùs per traditas sæpè methodos internæ causæ sunt inuestigandæ, Signa verò quibus morbus cognoscitur, iam suprà à Gal. tacta sunt, quibus alia quoque addit Aëtius, sed dicta satis sunt. At cùm aliquando contingat tenuia, aliquando verò crassa intestina in hoc morbo vlcerari, breuiter Paulus in hunc modum docet distinguere, Si cum stercore mixta exulcerationis signa cum labore, & circa vmbilicum torminibus excernantur, in gracilibus intestinis exulcerationem esse cognosces. Si verò absque vllius rei communione immixtum stercus egeratur, in crassioribus, Hæc multò fusiùs ab Aëtio, & à Gal. 5. de loc. affec. c. 5. tractantur. Cæterùm tam grauis est hæc ægritudo, & curatu difficilis, vt quamuis eius curatio nunnunquam sit expectãda, maiori tamen ex parte desperatur, maximè in iis, de quibus Aphor. 3. sect. 6, scriptum est in longis difficultatibus intestinorum, cibi fastidium malum est, & cum febre peius: & 23. sect. 7. à deiectione syncera difficultas intestinorũ malum: & Aphorismo 24. sect. 4. difficultas intestinorum si ab atra bile inceperit, lethalis est, cui aphorismo consonare videntur, quæ dicũtur sectionis 6. aph. 43. Quicunque lienosi à difficultate intestinorum capiuntur, iis superuenientem longam difficultatem intestinorum aqua inter cutem, aut læuitas intestinorum excipit, & moriuntur.

Nota præsertim intestinorum affectorũ,

Dysenteria curatu difficilis,

Curatio. Victus,

Quatuor itaque remediorum generibus mederi dysenteriæ possumus: Primò, victu refrigerante, & astringente, si sit causa calida (à qua sæpiùs fit.) Vt cibis parum acidis ad excitandam appetentiam, paucis & facilibus concoctu, & bonum sanguinem gignentibus, quales sunt testes gallorum gallinaceorum, oua sorbilia, hepata gallinarum, succus, aut aqua gallinæ, vel perdicis cum succo agrestæ, aut acetosæ. Vitentur acetum, salsa, acria, quia vlceribus nocent, mordacia. In hoc genere, quæ scripta sunt cap. 36. de curatione diarrhææ, conueniunt.

Quæ noceant.

Vacuatio.

Secundò, materiam vacuantibus biliosam (à qua fit crebrius) vt myrobalanis citrinis parum tostis, rhabarbaro etiam tosto: vt ℞. corticum myrobalanorum citrinorum, parum assatorum, rhabarbari parum tosti an. ℈. ij. syrupi rosarum ℥. j. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potio. Si à pituita salsa sit dissenteria, hac potione, vel huic alia simili vacuabitur. ℞. corticum myrobalanorum citrinorum, & chebulorum parum tostorum an. ʒ. ß. agarici trochiscati ℈. j. syrupi rosarum ℥. j. aquæ plantaginis ʒ. ij. misce,

Potio biliosa.

Pituitosa.

ij. misce, & fiat potio. Si fuerit ab atra bile, myrobalanis indis parum tostis vacuabitur.

Melancholica.

In fine 3. generis capit. 35. docuimus purgationem in omni ventris profluuio esse faciendam per medicamenta astringentia, & quæ omni carent acrimonia, & facultate ignea, quale rhabarbarum parum assatum, & myrobalani modicè assati. Quare dicitur Amatus Lusitanus Centuria 2. curatione 44. credens lotionem & infusionem solam in aqua plantaginis, aut alia simili posse acrimoniam, & vim purgatoriam tollere, cùm substantia horum sit terrestris, & densa, à qua sola decoctio, aut assatio potest rectè acrem, & purgantem facultatem separare, remanente sola astringente, & parum purgante, & vlcera curante, qua indigemus in ventris profluuiis, præsertim in dysenteria, cui maximè nocet mel, cum autore Gal. 5. de facultatibus alimentorum cap. 39. mel sit tenuium partium habens acrimoniæ quippiam, quæ præterquàm quòd aluum ad excretionem excitat, vlceribus multùm nocet. Est quoque calidum, & siccum secundo ordine, vertitúrque in bilem in iuuenibus & biliosis, & non potest materiam huius, & alterius profluuij purgare. Neque contrarium sentit Galen. 2. de facultatibus simplicium medicamentorum cap. 12. & 14. docens priùs esse educendos humores facientes morsiones, & posteà, quæ morsiones acrimoniam tollunt datæ per os, & per inferiora in aluum infundere. Purgat Galenus humores facientes morsiones melle, quo nunquam Galenus in dysenteria vsus fuit, nisi iniecto per clysterem ad lauanda, & tergenda vlcera, vel per os sumpto ad purgationem mixto cum aqua plantaginis, aut alia, & pauco decocto. Pari modo lac siue asininum, siue caprinum iniectum per inferna vtilissimum est, præsertim si in eo lapides igniti extincti fuerint: per os verò sumptum nocet huic morbo, maximè, si æger fuerit biliosus laborátque febre putrida.

Detergentia vlcus.

Tertiò, sanantibus vlcera, primò lotis intestinis à muco, & à materia mordaci hoc, aut simili clystere. ℞. decocti hordei ℔. j. sacchari rubri ℥. ij. misce. Si vlcera sint in superioribus intestinis, bibat vncias quatuor, aut sex superioris liquoris. Cùm maiori egent lotione intestina, hoc aut simili clystere vtere. ℞. decocti hordei cicerum nigrorum, & furfuris ℥. x. oxymellis simp. & rhodomellis an. ℥. j. misce: aut bibat ℥. v. si vlcera sint in intestinis superioribus. Si vlcera fuerint sordida, maiori egent lotione, decocto scilicet lupinorum, myrrhæ & absinthij, & oxymelle simp. & compos. Sed hæc & similia vlcera rarò curantur, etiam si sit in intestinis inferioribus, Lac calybeatum, vel in quo extincti fuerint lapides marini igniti, siue

Lactis calybeati laus.

per os, siue per clysterem infundatur, lauat, moderatè refrigerat, & dolorem sedat, quare eo sæpè vtendum est: præcipuè iniectio per clysterem, quando intestina inferiora affecta sunt vlceribus. Lotis intestinis, & eorum vlceribus mũdificatis, necessaria est incarnatio, glutinatio, & consolidatio addendo quæ internam superficiem tegant & muniant, vt sunt pinguedines, cera, & similia, quod his clysteribus perfectè fiet: ℞. succi plantaginis, & portulacæ an. iiij. albuminis duorum ouorum, pulueris mastichis, sanguinis draconis, gummi draganti an. ʒ j.ß. ceræ, pinguedinis caprinæ an. ʒ.ij. misce, & fiat clyster, vel ℞. iuris pedum, in quo sint decocta folia sanguinariæ, plantaginis portulacæ, & caudæ equinæ ℥.viij. pulueris mastichis, sanguinis draconis, & boli Armenici an. ʒ.ij. ceræ, pinguedinis caprinæ an. ℥.ß. misce, & fiat clyster: vel ℞. lentium tostarum, orizæ assatæ, rosarum, balaustiarum, sanguinariæ, caudæ equinæ an. m. j. fiat decoctum, de quo accipe vncias octo, micletæ ℥.ß. trochiscorum de karabe ʒ. j. vitella ouorum aceto elixorum numero duo, misce & fiat clyster. In hoc profluuio ventris, & in quocunque alio quantitas clysteris sit minor vna libra, ne suo pondere noceat. Aliquando in antiqua dysenteria, vbi alia non sufficiunt, necessaria sunt narcotica, primò externa secundò iniecta per inferiorem partem, tertiò per os sumpta, obseruando semper, quæ diximus cap. 36. præsertim virium robur, cùm in hoc morbo semper ferè sit facultas imbecilla.

Sarcotica.

Clyster sit minor ℔. j.

Antiqua curatio.

Scholium.

Dysenteria. *Dysenteria cõditiones.* *Vnde orta fuit varia dysenteria significatio.*

CVm quatuor sint.] *Dysenteria propriè à veteribus appellatur sanguinis euacuatio per sedem cum torminibus ex vlcere intestinorum procedens. Vnde tres habet conditiones, prima, vt in ea sanguis profluat, secunda, vt profluat cum torminibus, tertia verò, vt ex vlcere intestinorum. Inde factum est, vt nomen dysenteria variè accipiatur: nam aliquando euacuatio qualibet per aluum, dummodò sanguinis sit, dicitur dysenteria, vt in hepatica, & cruenta videre est. Aliquãdo etiam qualibet euacuatio per aluum cuiuscunque humoris, dummodò dolorem & mordicationem excitet, dysenteria gaudet nomine. Hac ratione 3. de causis symptomatum c. 2. sanguinis nigri ex iecore excretio dicitur dysenteria: de hac etiam loquitur Hippocrates 7. Aphor. sent 5. cùm scribit: à furore dysenteriam bonum esse, vbi dysenteria significat mordicationem in intestinis ab humoris translatione factam. Eadem ratione 6. aph. sent. 43. & 48. intelligendũ est, cũ in lienosis*

dysen

disenteriam, euenientē bonum esse docet, in his enim ab humore melācholico, qui exulcerare non potest, per intestina transeunt, flatus excitantur, à quibus fit dolor. Neque enim est, quod cum Hieremia hūc dolorē à parte humoris putrefacta fieri concedamus: nam hac ratione lienosi habuissent febrē. Dysenteria illa, in qua sanguis excernitur, quā sanguineā appellamus, quatuor habet differentias lib. 3. de caus. sympt. cap. 2. à Gal. explicatas nomine cruenti excrementi. Prima est cùm optimus sanguis ex toto excernitur corpore, ob mutilatum insigne membrum, aut amissum validum aliquod exercitium, aut supressam consuetā euacuationē, seruato eodem victu, neque sanguine arte euacuato sanguinis missione, aut alia ratione. Secunda, cùm excernitur aquosus sanguis, ex imbecilla coctione iecoris proueniens. Tertia, cùm per aluum deiicitur sanguis niger, & splendens, quæ dicitur, disenteria hepatica. Vltima est deiectio cruenta ex vlcere intestinorum nata, quæ propriè dicitur disenteria, in qua sanguis paulatim, & breuibus interuallis excernitur: paulatim, quia fluit ex vlcere, & non ex cauitate venæ per breuia interualla, ob irritationem. Hæc aut est fiens, aut facta. Fiēs (in qua iā est dolor) tunc dicitur, cùm pinguia (hoc est muccosus humor tunicis intestinorum hærens, & pinguedo) excernuntur. Facta verò, cum ramenta, aut caruunculis similia. Hanc disenteriam à frigiditate etiam posse fieri scribit Vallesius, adductus ex Hipocrate de libr. 2. epy. sec. 3. cōmen. 4. vbi frigiditatem vlcerare sentit. Debuit tamen Vallesius considerasse ex placiti absurditate illum librū non esse Hippocratis, aut debuit legere vnà cum Petro Iacobo Steue ciue nostro medico Valentino, in doctissimis in eum librum cōmentariis, non vt frigus vlceraret, sed vt æger frigus attraheret. Quæ lectio contextui magis quadrat, vt ibi videre poteris. Errat etiam hac in parte Vallesius, existimans Hippocratem agere in prædicta sententia de disenteria, cùm de diarrhæa loquatur. In hac disenteria (de qua auctor agit in hoc capite) aut est vlcus in intestinis tenuibus, aut in crassis: quod distingues ea ratione, quæ contextus docet. Si dysenteria in tenuibus intestinis appareat, difficile curatur. Primò ob situm, quia eò alimenta iā mutata perueniunt. Secundò ex natura propria, quia sunt mēbranosiora, & sicciora, quā crassa. Causæ propriè dysenteriæ sunt res acres, siue sint humoris biliosi, atrabiliarii, aut pituitosi, dummodò pituita salsa sit, aut medicamentum acre. Vt in plurimum tamen ab humoribus biliosis oriri solet.

Secundò, materiā vacuantibus biliosā.] *Bilē purgacimus, vt prohibeamus, ne vlcus maius fiat. Exhibemus verò medicamenta torrefacta, vt roborentur intestina, ne recipiant fluxionem. Quod si considerassent Amatus, Hollerius, & Rōdoletius, non probhibuissent eorum vsum. præsertim cùm adducti sint leui ratione torrefactio. n.*

Cruentarum deiectionum 4. differentia.

Dysenteria diuiditur.

Vallesius taxatur.

Laudatur Petrus Iacobus Steue.

Vlcus in quo intestino sit distinguendū.

Causæ propriæ dysenteriæ.

Cur purgemus bilem, & medica-

mentis torrefactis. exigua non relinquit empirreumã, sed magna, ita vt mutet speciem res, vt in bile vitellina, porracea, atrabile, calce, videre poteris. His medicamentis purgantibus pluribus vicibus vti oportet, quia vna eorũ exhibitio nõ sufficit. Tantáq; est necessitas istius purgationis (quã fortasse veteres aloë, aut hiera adstringente exercebãt) vt, nisi timeremus phlegmonẽ, præcederet sanguinis missionem. Qua in parte mirandum est Valles. 2. epy. sec. 6. com. 27. tantũ purgare in maligna dysenteria, quæ non potuit adstringentibus & extergentibus curari. Si enim sit dysenteria ex bile acri, qua ratione adstringes non euacuata causa? tum cum adstringentibus vteris, aut perseuerat fluxio, aut non: si perseuerat, augetur vlcus, si nõ perseuerat, nónne humor ille sua acrimonia irritans detẽtus noxissimi mali, & peioris fortè erit occasio? Si ergo causæ agentis affectuũ ratio est habenda, in qualibet dysenteria euacuare oportebit.

Aliquorum reprehensio. Vallesij sententia non probatur. Sanguinis missio.

Tertiò, sanantibus vlcera.] *Ante curationẽ vlceris opus est sẽper in dysenteria, dũmodò vires constent; sanguinẽ mittere, ob affectũ postulantẽ euacuationẽ, qui est phlegmon: qui futurus timetur ob dolorẽ. Et ideò malè Rondolet. existimat, in dysenteria cũ molestia secari venã. Secta vena vlcus curabis, extergens prius, & deinde aglutinans, quod rectè præstabis, si distinguas locum affectũ, an scilicet vlcus sit in tenuibus, aut in crassis intestinis, nã si sit in tenuibus, quæ iuxta ventriculũ sita sunt, remediis per os assumptis vtemur, sicut in crassis per clysterẽ immissis. Et ideò nescio, qua ductus ratone Valles. 2. epi. sec. 3. com. 4. in dysenteria siue malũ sit in superioribus intestinis, siue in humilibus, in cibis, & potibus, & medicamentis ore assumptis curationis spẽ collocet, ea. n. quæ per os assumuntur, integris viribus ad intestina crassa nunquã peruenient, bene tamen per clysterẽ infusa. Si ergo vlcus tenuia occupet intestina, ipsũ exterges per os assumens decoctũ hordei, aut cicerũ cum saccharo, aut ℥. xx. aquæ mulsæ: quod si lenire etiã velis dolorẽ, lacte cũ amylo vteris. Expurgato vlcere ad astringentia descendes, quæ vim habent conglutinandi, qualia sunt bolus armenus cũ aqua plantaginis, syr. etiã de agresta, myrtillorũ, & rosarũ siccarũ, cum decocto rosarum siccarum, & hordei. Vlcus verò crassorũ intestinorũ extergemus sine acrimonia, clystere infuso ex mulsa, aut ex ℔. j. decocti hordei cũ cortice, & mellis rosati ℥. j. poteris etiã saccharũ, aut mel cũ prædicto decocto miscere: quòd si volueris addere oleũ rosaceũ, benè licebit ob dolorẽ. Si vlcus sordidũ fuerit, ad ea, quæ fortiùs abstergunt, deuenies ad decoctum hordei cũ melle centaurii aut cum prædicto decocto miscebis ʒ. j. vnguent. apostolorum, aut ʒ. ß. vnguenti ægyptiaci, aut ℈. j. pulu. Ioannis Vigonis. Quòd si vlcus sit in intestino recto, prædictis vnguentis intinges flammulam, & immittes. Si his non curetur, deueniendum erit*

Cur locus affectus distinguendus. Conglutinantia. Extersio vlceris crassorum intestinorum. In vlcere sordido extergentia.

cum

cùm vlcus est putridum, & serpens, ad caustica, quibus crustā inducemus. Assumentes pastillorū Andronis, aut Pasionis. ʒ. ij. cū succo plantaginis, aut decocto myrtillorū, ex quibus etiā possumus vnguentū construere ad iniungendam flammulam in vlcere intestini recti. Atramentariis etiam mysi, calcantho, sori, & aliis cum succo plantaginis vti poteris. Expurgato vlcere, quod cognosces ex paucitate saniei, & ex sanguine puro egrediente, cicatricem induces adstringantibus medicamentis, permiscens cum eis quæ acrimoniam bilis temperent. Prætereà cùm hæc affectio vigilias, & dolorem inducat, eis prospicere oportet, quia vires deijciunt. Vigiliis medebimur ea ratione qua cap. de phrenitide diximus: hæc autem potio in hoc affectu est vtilis quæ bilem temperat, adstringit, & somnum conciliat: ℞. syrupi de papauere ℥. j. ß. syrupi myrtillorum ℥. j. diamargaritonis frigidi ʒ. ß. boli ℈. ß. aquarum plantaginis, & caudæ equinæ an. ℥. ij. capiat dormiturus aut poteris exhibere pilulas Nicolai contra fluxum. Dolorem sedabis anodinis propriè, sauo anserino cum rosaceo, aut decocto capitis arietis, vel gallinæ cum rosaceo. Quibus si non sedatur, narcotica proderunt, aut supra partem dolentem vnguentū comitissæ applicabis: in quo grana tria opij sint dissoluta.

Si sit putridū & serpens.

Cicatricem inducentia in dysēteria.

Ad vigilias, ad dolorem.

De Tenesino. Cap. XXXIX.

Tenesinus vehemens, & inanis est deiiciendi appetitus cum pauco sanguine, lenta, & muccosa eiectione. Quæ definitio placuit Paulo libr. 3. cap. 41. & Aëtio libr. 9. cap. 43. Hic affectus quamuis Celso autore lib. 4. ca. 18. neque acutus neque longus sit, cùm facilè tollatur, vt ipse inquit, & nunquā per se iugulet (molestus tamen est omnibus, & vterū gerentibus molestior. Nam (sene & sapientissimo Hip. autore 7. libr. aph. 27.) mulieri, vterùm gerenti si tēsio superuenerit, facit abortum: qui aphoris. licèt quinquagesimus in antiqua Constantini translatione cum commen. Galeni reperiatur 5. lib. in quo Philotheus exponit sic aphorismum. Tenesmus, inquit, est continuus, & violentus motus, & secretio pituitosarum, atque pinguium materiarum, cum pauco stercore, & breui sanguine astricto, in antiquo tamen, & Aldino contexu hic aphorismus non reperitur in 5. libr. & propterea Theodorus, Leonicenus, Musa, Hieremias, Fuchsius, & alij docti scriptores tantùm in 7. lib. collocant hunc aphorismum, qui siue semel in aphorismis ab Hippocrate scribatur, siue bis, vt multi alij, nimirum si qualia oportet purgare, &c. & ille vterum gerentes, si conuenit purgare à quarto vsque ad septimum, &c.

Molestus vtero gerentibus hic affectus.

Verus est vt Galenus in commentario demonstrat, dicens, ob talem igitur tensionem atque molestiam, & totum aliud corpus laborat, sed præ cæteris, matris, quæ cognata est recto intestino: nihil enim mirum, si propter vehementes, atque crebras exurrectiones fœtus abortitur, quando ex aliis omnibus fortibus motibus, atque doloribus mulieres grauidę solent abortire. Fit hoc malũ aliquando ab vlcere intestini recti, quamuis Gal. initio commentarij dicti, 27. visus sit sentire, ab hac causa sẽper fieri Tenesmum, vt in difficultate intestinorũ sit vlcus, in intestinis, quæ superiùs sunt. Neque audiendus est Erasistratus qui (vt ait Gal. com. 16. lib. aph.) tres esse species læuitatis intestinorum voluit, difficultatem videlicet intestinorum, læuitatem propriè dictã, & tenesmum. Nonnunquam fit à frigiditate externa aut ab inflatione recti intestini, aut à salsa pituita, aut ab humoribus serosis, acribus, & biliosis. Aliquando (vt scribit Aëtius loco superiùs annotato) obstructio stercoris coacti in tinestino cæco efficere potest Tenesmum. Frigidã causam externam ex ægro deprehendes. Humores & excrementa ex iis, quę cernuntur, dignosces. Vlcus ex pure, & sanàuine minimo stercori immixto inflammationem ex dolore grauante, & ex febre significat. Stercoris multitudinem cognosces ex graui sensu, & distentione circa ventrem imum, & ex priuata deiectione. Pro varia causarum ratione variè etiam medicinam facere consueuimus: curatur tamen. Primò, victu iam dicto tribus superioribus capitibus, vel saltem contrario causæ. Deinde si ab vlcere fiat, curabitur, vt diximus cap. præcedenti de dysenteria. Si ab aliis causis per ordinem curabis. Si ab inflammatione fit, sequẽti capite curationem demonstrabo. Si corpus bile redundet, vacuabitur per drachmam vnam rhabarbari, aut per drachmam semis corticum myrobalanorum citrinorum, deinde per clysterem lauantem: vt ℞ decocti hordei ℥. v. succi siclæ ℥. ij. sacchari rubri ℥. j. misce, & fiat clyster, adde vitella ouorum numero duo, olei rosati ℥. ij. ß. Si causa sit pituita salsa. ℞. decocti furfuris, & cicerum ℥. v, succi siclæ, & rodomellis an ℥. ij. misce, & fiat clyster. Si à fæcibus induratis fiat ℞. foliorum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. furfuris, passularum sine granis, prunorum damascenorum an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. vij. diacatholicon, & butyri recentis ana. ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei sesamini ℥. iij. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster. Si à causa sit frigida, lignum nucis, aut cupressi benè calidum, & ignitum sedi admotum curabit. Saccus ex camomilla anthos, calendula, vino optimo decoctus sedi admotus est remedium salutare huic tenesmo.

Causa. *Nota.* *Curatio.* *Victus.* *Vacuatio bilis, si redundet.* *Clyster lauans.* *Pituita.* *Fæcibus induratis.*

Tapsus barbatus diuisus in partes paruas: in vino optimo decoctus, sedi admotus sæpè est non mediocriter remedium, & à me feliciter expertum. Si dolor & appetitus deiiciendi fuerit magnus, & superioribus remediis non curatur, necessaria sunt suppositoria ex athanasia, aut philonio cum pinguedine, aut cera noua, & filo magno: præsertim si ægra fuerit vterum gerens, ne abortum patiatur, vt Hipocrates timuit.

Tapsus.

Scholium.

TEnesmus vehemens & inanis.] *Non rectè meo iudicio Altomarius, & alii semper in tenesmo vlceratum esse intestinum rectum sentire videntur: sed vt ex 7. aph. com. 27. colligemus, tenesmus nil aliud est, quàm vehemens & inanis conatus ad egerendum. Vbi aduerte nos pro tensione legere conatum, reuerà enim in tenesmo nulla est in intestino tensio, sed conatus magnus, ob quem frequentissimè exurgunt: & ideò tenesmus est molestissimus affectus, ex quo aborsus solet sequi ob dolorem, quando fit ab vlcere, ob compressionem vteri à musculis abdominis factã & ob frequentẽ motum, ex quo etiam febris diaria oriri solet. Causa tenesmi sunt ea omnia, quæ facultatẽ expultricẽ intestini recti excitant ad vehementem & continuum motum, qualia sunt quæ irritant, & quæ grauant: irritant, pituita ibi impacta & vlceris dolor: grauant faces immodica. Frigiditatem externam existimo nunquam facere tenesmum, bene musculi resolutionem. Curatur tenesmus ea ratione, qua dysenteria ex intestinis crassis depẽdens.*

Altomarius & alii reprehenduntur in essentia tenesmi. Locus corrigitur. Causa tenesmi. Curatio.

De Colico dolore, & ileo. CAP. XL.

DOlor, qui in intestino laxiore, quòd colõ Græcè vocatur, accidit, colica à nostris medicis dicitur, & aliorum etiam duorum intestinorum crassorum dolor de quo Paul. lib. 3. c. 43. dicit. Colon cùm pars sit intestini crassi à dextra illorum regione procedens ad sinistram, cincturæ modo pertinet. Et Ætius lib. 6. cap. 29. & Gal. variis locis, præsertim lib. 2. de loc. affec. c. 1. vbi ponẽs discrimen inter dolorẽ, qui fit ab humore acri, & eũ, qui fit à multitudine: porrò, inquit, mihi ipsi accidisse dolorẽ vehementissimũ, vt mihi videtur in initio ventrẽ terebro perforari in eo potissimùm spatio, quod à renibus ad vesicam per vreteres scimus extendi. Quo loco docet Gal. hunc dolorem sæpè præcedere dysenteriam, & aliquas scribit huius doloris notas, quamuis lib. 6. cap. 2. quomodò medicus hunc affectum

Descriptio.

Colica.

Galeni.

Causa. affectum à nephritide discernere possit, docet. A variis fit causis hoc symptoma, vt videre est apud Galen. Paulum, & Ætium locis suprà notatis. Sed à quatuor potissimùm nascitur, interdum à crassis ac pituitosis humoribus oritur, vt Galen. contingit, qui laborans hoc symptomate excreuit simul cum dolore grauissimo pituitam vitream. Interdum fit à flatulentis spiritibus, aut propter inflammationem molestantem, ac distendentem crassum intestinum, aut ob acres, & erodentes humores prædictum intestinum vehementer affligentes, fieri solet ab stercore indurato, & aliis. Quando crassus & pituitosus humor est causa, per totum abdomen in alto, præsertim vbi est coli situs, sentitur dolor perinde, ac si intestinum tunderetur, & perforaretur. Adest nausea, ructus, vomitus pituitæ, maximè si natura ægri, & victus pituitam ament. Qui dolent ex flatulento spiritu, tensionem experiuntur, flatum quoque sentiunt, & emittunt. Qui inflammationis causa dolent, febrium sentiunt feruorem, sitiunt, circa ventrem pulsationem sentiunt, laboriosè vrinam & stercora depellunt, bilem etiam aliquando euomunt, & hæc colica tanquam grauissima in ileum transire solet. Similes fermè sunt notæ, quando ab acribus fit humoribus: quamuis vrina & deiectiones biliosæ apparent, & earum suppressio sit maior.

Nota crassi humoris. *Spiritus flatulenti.* *Inflammationis.* *Acrium humorum.*

Descriptio Ilei. Ileum malum est tenuium intestinorum, grauissimos & lethales dolores inferens. De quo symptomate Paul. lib. 3. c. 44. dicit ileos cum affectus sit maximus, acutus, & dolorificus, symptoma quoddam habet periculo grauius: & Aëtius lib. 6. cap. 28. dicit, voluulus est affectio intestinorum lethalem dolorem inferens, & Gal. com. 10. lib. septimi aph. in quo innuit, in illis nihil descendere ad inferiora, quod est proprium illis, & inseparabile. Sed vomitus iis non semper adest, sed quando exitiales sunt, etsi vehementiùs distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt, & alia multa scribit de desipientia, & conuulsione, quæ in hoc morbo exitialia fiunt. An reperiatur ileum sine vomitu, vt vult Galen. Musa dubitat, cum longa satis experientia semper vomere iliosos omnes ipse viderit. Huius symptomatis duæ differentiæ ponuntur à Celso lib. 4. c. 14. Prima est, cum obstructio est in parte superiori gracilioris intestini, in qua cibus per vomitum exit: altera, quando obstructio est in parte inferiori, in qua exit stercus per os. Causæ & notæ similes sunt colicæ causis, quamuis Gal. com. 40. lib. 6. aph. huius, quibus dolor ilium fit absque inflammatione, his febris superueniēs morbum soluit, causas omnes fermè huius symptom. scribat,

Dubitatio. *Differentia.*

præter illas tamen est illa de veneno sumpto. Nonnunquam verò intestinum vnà cum stercore descendit in scrotum, quos fermè semper mori vidi sine voce.

Curatio colici doloris. *Victus in fœcibus desiccatis.* *In causa frigida.* *In phlegmone.* *In calida.*

Curatur primò, victu contrario causis huius symptomatis, semper tamen molliente, præsertim si ex fœcibus, desiccatis fiat, vt iure pingui, beta, prunis damascenis, passulis sine granis: butyro recenti, oleo sesamino, & oleo amygdalarum dulcium. Cibi bonum sanguinem generent, sint faciles concoctu ob dissolutionem facultatis, qualia sunt ius gallinæ, oua sorbilia recentia, testes gallorum gallinaceorum, hepata gallinarum. In frigida causa misceri oportet parum cinnamomi, gariophyllorum, croci, & zingiberis. Alia sunt optima, laudantúrque à Gal. 12. methodi, neque sitim efficiunt, vt cæpe. Aliquando indiget æger inedia, vt si fiat ab inflammatione ex cruditate, & flatu, præcipuè in principio. In calida causa nutriatur iure pullorum gallinaceorum, ptisana hordeacea, spinachiis, prunis damascenis, & similibus. Potus in frigida sit vinum potens moderatè aqua dilutum, vel aqua cinnamomi, vel seminis fœniculi, vel anisi, vel mulsa. In calida, aqua hordei, aut liquiritiæ, aut aqua sacchari. Deinde curatur abscisione causarum. Sed priùs oportet regulas quasdam generales satis obseruare, & eas maximè memoriæ mandare. Prima est quamuis propria cuiusque morbi, & symptomatis curatio fiat per causæ abscisionem: in vehementi tamen dolore, breui tempore facultatem vitalem, & omnem dissoluente, priùs, & subitò curandus est dolor, per narcotica medicamenta, quæ sensum partis dolentis potiùs semouent, quàm causam amoueant. De his nos abundè cap. 4. de cephalalgia, & 36. de diarrhæa, cum Gal. duodecimo methodi diximus, quo lib. Gal. multa satis necessaria in vsu narcoticorum scripsit: vbi etiam docuit narcoticorum vsum esse vtiliorem in colico dolore à bile: nam præterquàm quòd magna refrigeratio minùs illi nocet, narcotica etiam incrassant, & concoquunt bilem, ipsámque immobilem faciunt. Hæc regula desumpta est ex Galen. 12. methodi, quam posteà confirmauit Auicennas 4. sen. primi libr. cap. penult. his verbis semibarbaris. Et quandoque est res, in qua fiducia est, quòd dolor ea remoueatur, sed est tardè operans, ita quòd dolor ille vsque ad horam illam tolerari non potest, sicut euacuatio materiæ dolorem facientis colicæ retentæ in villis intestinorum: aut citò operans, sed ex ea timetur finis vehementer malus, sicut stupefactio membri dolentis in colica, cum medicinis, quæ hoc operari solent, & fit medicus in hoc non raró ambiguus. Oportet ergo vt apud ipsum sit æstimatiua

Regulæ 1. dolorem esse sedandum. *Appendix de vsu narcoticorum.* *Auicennæ opinio.*

matiua fortis, vt sciat, quod duorum temporum sit longius, aut tempus fixionis virtutis, aut tempus doloris: & etiam quæ duarum rerum deterior, aut dolor, an malus finis, qui ex stupefactione timetur, vel eligat prætermittere illud, quod magis est conueniens: fortasse enim si dolor remanserit, fortitudine sua & magnitudine interficiet: & stupefactio forsan non interficiet, licèt ex alia parte impediat, cuius nocumentum fortasse corrigere poteris, & redibit forsan dolor, & tu curabis medicinà conuenienti. Secunda regula, colica, quæ fit à materia pituitosa, & flatu, curatur medicamentis mediocriter calidis, incidentibus, tenuantibus, coquentibus, & per os aperientibus, externis & internis: nam si initio non vacuato humore nimis calidis vteremur, fieret maior attractio ad partem dolentem, dolórque augeretur, & pars dolens posset facillimè laborare inflammatione, aut alio tumore præter naturam. Perpetuò ergo à clementioribus ad valentiora est procedendum, & vltimis vtendum post vacuationem. Tertia regula, vacuatio in dolore intestinorum facienda est per medicamenta clementer purgantia, quæ non attrahant ab aliis partibus, & longinquis, præsertim si humor tantùm in intestinis fuerit, qualis est hiera simplex, pilulæ elephanginæ, & de hiera simplici, agaricus trochiscatus & diaphænicon: hæc tamen, & similia per clysterem in colico dolore, & per os in ileo magis conferunt. Quarta regula, in hoc dolore, semper præcedat vacuatio per clysterem mollientem, & clementem, vacuationem aliam, siue facienda sit per acres clysteres, siue per potum, aut pilulas aut alia medicamenta, vt per hoc, aut simile. ℞. decocti maluarum, bismaluæ, seminis lini, fœnugræci, & furfuris ℔. j. butyri recentis, dialthææ, & benedictæ, an. ℥. j. olei sesaminis, de semine lini. ana. ℥. ij. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster, quo sumpto decumbat æger in partem dolentem. Si flatus impediat ingressum clysteris, instrumentum, quo infunditur liquor clysteris, habeat fistulam biforem, vt vna via materiam clysteris iniicias, altera flatus foras erumpat, sit ita conformatum. His benè consideratis citò procurandus est dolor colicus, quia ob vehementiam vires prosternit. Primùm ergo clysteri superiori, aut hoc vacua, vt viam aperias, per quam vacuatio facienda est: ℞. foliorum, maluarum, betæ, bismaluæ, an. m. j. seminis lini, fœnugræci, ficuum siccarum, furfuris an. p. j, fiat decoctum, de quo percolato accipe vncias decem, cui adde benedictæ, butyri recentis an. ℥. j. olei camomillæ, & de semine lini an. ℥. ij. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster. Si verò ob stercora exsiccata, aut aliam causam non fiat

Regula 2. de mediocriter calidis initio in flatu.

Regula 3. de purgantibus.

Discrimen sumendi.

Regula 4. Clyster molliens.

Clyster aperiēs.

Clyster acrior.

fiat vacuatio, vt sæpè contingit, necessarius erit alter clyster acrior,& aliquando tertius, addendo, cùm sit decoctum, drachmas duas carthami, drachmam vnam hellebori, & drachmam semis colocynthidæ in ligatura, ne substantia colocynthidæ intestinis noceret. Aliquando ad facultatem expultricem irritandam, atque mouendam indiget æger his aut similibus suppositoriis. ℞. pulueris benedictæ,& pulueris hieræ longodionis an. ℥. salis gemmæ ʒ. j. ß. mellis q. s. misce, & fiant duo aut tria suppositoria filo appensa. Deinde vacuis intestinis, si materia est in aliis partibus pituitosa (à qua sæpiùs fit) concoquatur rhodomelle, sir. de absynthio, de duabus radicibus, & similibus, & decocto aut aquis fœniculi, petroselini, melissæ & aliis eiusdem naturæ. Posteà vacuetur drachma vna pilularum de Agarico, aut drachma vna pilularum cochiarum, aut hoc simili potu. ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. j. electuarii indi ma. ʒ. iij. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi, q. s. misce, & fiat potus. Si materia fuerit in intestinis fixa, & in partibus propinquis, sola hiera simp. & agarico aut diaphænicon fiat vacuatio. Die sequenti post euacuationem bibat æger hunc, aut similem potum. ℞. decocti camomillæ ℥. iij. theriacæ magnæ aut mithridati ʒ. j. rhodomellis ℥. j. misce. Aut hic clyster aut similis iniiciatur: ℞. decocti hordei, & radicis altheæ ℔. j. rhodomellis ℥. olei de semine lini, & camomillæ an. ℥. ij. misce,& fiat clyster. Deinde curatur dolor clysteribus ex oleo camomillæ, vino primò, & aqua naphæ, aut ex solo oleo rutæ, & camomillæ, aut ex iure intestinorum, & pedum arietinorum (quod dicitur malcozinado) cum oleis camomillæ, de semine lini, & sisamino. Si intestina sunt lupi, maiorem habebunt facultatem, & vim ad corroboranda humana intestina, & eorum dolorem curandum: stercus tamen lupi per superiorem partem sumptum, & per inferiorem iniectum omnem dolorem colicum a proprietate curat, quamuis magis à causa frigida. De quo, & aliis, quæ à proprietate iuuant, in fine huius capitis copiosiùs dicemus. Si cum colico dolore renalis coniungatur, curatio mixta erit ex hac, quæ nunc traditur, & alia, quæ dicetur capite quadragesimo septimo huius libri, vt est hic clyster: ℞. parietariæ, maluæ, bismaluæ, rutæ, an. m. j. camomillæ, seminis lini, fœnugræci, anisi, carui, cymini an. p. ß. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔. j. cui adde benedictæ, diacatholicon. an. vnciam semis, butyri recentis,& dialthææ. an. vnciam vnam, olei camomillæ, & de semine lini. an vnciam vnam semis, olei scorpionum vnciam semis, salis drach

Substãtia colocynthidis nocet intestinis.

Suppositoria.

Praparatio.

Purgatio.

Decoctũ.

Clyster.

Sublata causa curatio doloris sequitur.

Intestina lupi qualia sint.

Stercus lupi.

Curatio mista doloris coli & renũ.

Clyster cõmunis

drachmam, misce, & fiat clyster. Ex prædictis, & similibus decoctis in duabus partibus aquæ, & vna vini fotus frequens, parti dolenti est optimus, vel liquor hic ex clepsydra ab alto ventri affusus, vel potiùs admotus ex magna spongia expressa, aut in vesica. Aut ex hoc. ℞. foliorum lauri, origani, calamenti, pulegij, saluiæ, rutæ, an. m. j. vtriusque stæchadis. camomillæ, meliloti. an. p. j. seminis anisi, anethi, carui, dauci. an. ℨ. ß. vini, & aquæ, an. æquas partes. Fotus etiam ex solis oleis benè calidis camomillæ, de semine lini, rutæ, & scorpionum curat hunc dolorem à flatu, & causa frigida factum. Filum ex lixiuio cum cineribus coctum, admotum & benè calidum curat hunc dolorem. Insessus ventris inferioris per semihoram in balneo ex superiorbus medicamentis decocto aliquo apparato adiumento est: mora tamen in hoc balneo vires fractas dolore, vigiliis & inedia nimis affligit: quare bono odore, vino & aliis huiusmodi opus est. Stercus vaccarum, præsertim mense Maio collectum, siue recens, siue antiquum sit, est in hoc optimum solum, & cum aliis. Cucurbitula magna ventri admota curat dolorem ex flatu. Clyster hic ex iure galli gallinacei veteris, & aliis obtinet in curando dolore principatum: ℞. seminis anisi, fœniculi, fœnugræci, an. ʒ. ij. thymi, epithymi an. ʒ. j. agarici, colocynthidæ, salis indi an. ʒ. ß. sticados, camomillæ an. m. ß. carthami. ʒ. ij. his omnibus semipuluerizatis farciatur, & consuatur gallus gallinaceus vetustissimus, ante mortem verberatus, & post decoquatur, donec ossa separentur à carnibus: deinde ex ℔. vna huius iuris fiat clyster. Cui iuri percolato si adderes benedictæ vnciam vnam, olei camomillæ vncias tres, esset clysteri maior, & acrior vis. Huic etiam clysteri magna vis inest in hoc dolore curãdo: ℞. vrinę pueri ℔. j olei de lilio, & de semine lini. an. ℨ. ij. theriacæ magnæ ʒ. ij. misce, & fiat clyster. Si dolor colicus fit ab inflãmatione, curatur primò victu tenui, & refrigerante.

Secundò, auertentibus perfectionem iecorariæ. Tertiò, repellentibus internis per os, cùm est in superioribus intestinis, & si in inferioribus sit, per clysterem, vt decocto hordei, & oleo rosato, aut solo lacte caprino, aut ouino, aut solo oleo violaceo, aut de papauere, aut succis plantaginis, portulacæ, solani, & similibus. Quartò, & vltimò, dissipantibus, & resoluentibus, vt decocto camomillæ, fœnugræci, radicis altheæ, seminis lini & similium. Si à bile fiat colicus dolor: primò vacuata bile, secundò, moderatè frigidis, vt est lac, & oleum rosarum, & similia, curabitur. Si à veneno fiat hic dolor curatur statim vomitu per totum, syrupi acetosi simplicis

Fotus. *Filũ ex lixiuio.* *Balneũ.* *Stercus vaccarũ* *Cucurbitula in flatu.* *Clyster præcipuus ex iure galli gallinacei veterrimi.* *Clyster vtilissimus.* *Curatio ex phlegmone.* *Victus.* *Reuulsio.* *Repellẽtia sumenda.* *Resolutio.* *Si à bile* *Si à veneno.*

cis, cum decocto seminis raphani, aut per infusionem hellebori cũ raphano, & posteà cum oxymelle simp. Secundo, oleo sesamino, & de semine lini in quantitate vnciarum quatuor. Non dormiat veneno sumpto, quia somnus reuocat venenum ad interiora. Tertiò, curatur iis, quæ à tota substantia, seu proprietate veneno sumpto repugnant. Theriaca magna, & mytridatum omnia fermè venena curant. Si vis scire perfectè naturam cuiusque veneni, & facultatem medicamentorum contrariorum venenis, lege sextum librum Dioscoridis, & libros de facultatibus simplicium medicamentorum Galeni, & libros de alexipharmacis, & de theriaca antiquissimi medici, & poëtæ Nicandri: lege etiam opus de venenis doctoris Santes de Ordonyes. Quæ curant omnem dolorem colicum, & iliacum à tota substantia, seu proprietate, omni tempore, sunt stercus lupi per os cum rhodomelle, aut aliquo liquore. Dosis est drachma vna per clysterem cum conuenientium aliorum medicamentorum drachmis duabus, aut tribus. Si recens fuerit, ventri admotum ad modum cataplasmatis, curabit hunc dolorem. Ossa etiam, quæ reperiuntur in stercore lupi parua quantitate sumpta curant dubio procul eum, & ne iterum fiat, prohibent. Idem os collo suspensum à multis in hoc laudatur. Lupi intestina, si comedantur, curabunt ipsum dolorem. Radix iusquiami ventri admota colicum dolorem curat, & qui fieri potest, prohibet. Ventriculus anseris assatus, si comedatur, curat hunc dolorem. Drachma vna semis cornu cerui tosti liberat ab hoc symptomate. Vena vmbilisci masculi infantis curat colicum dolorem masculi, & fœminæ fœminam sanat Deo auspice. Virga cerui puluis laudatur à quibusdam in hac curatione. Pes lupi collo suspensus ab aliis laudatur, ius cancrorum hunc dolorem leuat. In vehementi dolore deueniendum est ad narcotica medicamẽta, sẽper tamen sunt maximè considerada quæ de horum vsu diximus c. 36. de diarrhæa: primò parti dolenti admoueatur hoc cataplasma: ℞. parietariæ, foliorum iusquiami an. m. ij. farinæ fœnugræci, seminis lini, & camomillæ an. p. fiat decoctum, & ex his benè pistis fiat cataplasma, addendo olei de papauere, & de camomilla an. ℥. ij. croci pulverizati drachmam vnam, thebaici scrupulum vnum, vitellos ouorum numero iij, aut si fortiori egeat auxilio narcotico, & simul purgante: ℞. benedictæ ℥. ß. diaphænicon ʒ. iij. philonij, Romani ʒ. j. olei camomillæ, & de semine lini an. ʒ. ij. misce, & fiat clyster. Rhazes miscet narcotica cũ purgantibus. Aliquãdo cogimur in vehementissimo dolore exhibere drachmam vnam athanasiæ, aut requiei magnæ,

Vomitus

Somnus vitãdus.

Alexipharmaca.

Qui libri legendi.

Vtrumque dolorem curantia tota substantia.

De narcoticis.

Topica.

Cataplasma.

Narcoticum purgans.

aut Philonij Romani cum vnciis tribus decocti camomillæ, vncia vna syrupi papaueris. Ileus dolor curatur iisdem fermè auxiliis, quanquam valentioribus, iisque magis per os sumptis quam per clysterem iniectis: semper tamen vti oportet clysteribus non tantùm mollientibus, sed acribus, vt per loca apta stercora depellantur.

Ilei curatio an eadē sit.

De colico dolore, & ileo. Cap. XXXIX.

Scholium.

Dolor, qui in intestino.] *Dolor colicus ex symptomate & parte affecta nomen sumpsit, afficitur enim in eo colon secundū ex crassis intestinis, quod incipiens à sede dextri renis, & conscendens ad iecoris cauum, hinc secundum ventriculi fundum ad lienis sedem, & dextrum renem complicatur. Vnde cùm dolor secūdùm ventris longitudinē extenditur, aut ex parte dextra in sinistram locum mutat, vt in eo, qui à flatu fit, sine dubio ex situ partis dolorē colicū esse colligimus: cùm autem in aliqua parte intestini fixus manet, tunc opus est alia addere signa, aliter enim decipiemur. Cùm enim intestinū hoc attingat duos renes, quando dolet in parte reni coniuncta, non est mirū existimare nos dolorē nephriticū esse, videmus enim hac in re Galen. in seipso deceptum. Neque hic error est periculosus, cùm in principio siue dolor sit nephriticus siue colicus, eadem remedia applicari oporteat, ea scilicet, quæ sedare possiunt dolorē. Hic dolor colicus distinguitur ab ileo ratione doloris, & ratione situs: ob dolorē, quia dolor ilei maior est. Primò, quia fit à crassiore substantia magis distendēte, nempe stercore indurato: quod non euenit in colico dolore, quia cùm hoc intestinum sit medium capax, non potest obstrui, ita vt prohibeatur stercoris descensus. Secundò, dolor est maior, quia membranosius est ileon intestinum, quā colon. Ex situ doloris etiā distinguntur ij affectus, quia dolor ilij manet semper in regione vmbilici, hoc enim intestinum suis anfractibus ilia & sedem vndique vmbilico subiectam atque conterminam implet. Dolor colicus distat à nephritico, quia etsi in vtroque vomitus sequatur (ob debilitatem ventriculi ex defectu spirituum, qui à dolore attrahuntur) maior tamen sequitur in colico, ob viciniam & continuitatem maiorem cum ventriculo. Tum quia in colico dolore excrementa retinentur aliquando, ita vt neque flatum, neque ructum emittere possint. Tertiò quia à sūpto cibo exacerbatur dolor colicus, non autem nephriticus, cum renes longè à ventriculo absint. Quartò in nephritide dolor est semper fixus, at in dolore colico aliquando mutat locum. Quintò in nephritide antecedunt vrina alba,*

Colicus dolor.

Aliquādo nephriticū dolorem pro colico assumimus.

Discrimen doloris colici ab ileo.

Discrimen doloris colici & nephritici.

albæ, & perlucida, in quibus deinceps sabulosa subsident, quod in colico dolore non euenit. Dolor colicus aut fit à causis, externis aut internis. Externa sunt, alimenta, aër, aut veneni potio, intemperiẽ frigidam generantes. Interna, intemperies frigida ex vitrea pituita orta, intemperies calida ex acri humore flatus distendens, libro de multitudine capite. 10. aut inflammatio. Si dolor fiat à pituita, cùm hæc sit glutinosa, infixus erit, ita vt perforari videatur intestinum, neque in eo est sitis. Si fiat à bile, erit dolor acutus, sitis, oris amaritudo, & præcessit bilis rententio. Si ab inflammatione, febris ostendet. Sicut loci mutatio, distentio eum, qui à flatu ortum habet. Aliqui, imò omnes dolorem colicum ex stercore indurato fieri scribunt: quorum sententia aliquibus non placet considerantibus intestini amplitudinem.

Causæ colici doloris.

Ileos affectus est ilei intestini, à quo eorum, quæ per aluum excernuntur, euacuatio omninò supprimitur. Hæc suppressio in aliis duobus intestinis tenuibus non contingit propter bilem (quæ in his expurgatur) maximè ea intestina irritãtem. In intestino verò ileo, cùm ita conformatum sit, vt in suis anfractibus excrementa crassa possint immorari, hanc videmus affectionem contingere, non autem in aliquo ex crassis intestinis, vt ex com. 44. libri sexti aph. colligimus. Quòd si Gal. 3. epy. par. 2. com. 6. hunc affectum aliquando ad crassa referat intestina, intelligendum, id est de crassiori parte intestini tenuis, quæ crasso intestino adhæret. Ex hac varia partium in intestino consideratione Celsus lib. 4. cap. 14. Ilei duas differentias scribit. Huius symptomatis causa sunt omnia illa, quæ excrementorum descensum impedire possunt, qualia sunt magna inflammatio, stercus induratum, & mutatus situs intestini, qui herniam intestinalẽ efficit. Aliqui addunt quartam causam, crassum scilicet & viscidum humorem, ab eo enim etiam porest fieri obstructio. Horum sententia non placet Gal. 6. aph. com. 44. eò quòd (vt existimo) bilis flaua per ipsum descendens humorem exterget. Quæ etiam est causa, ob quam ileos etsi fiat ab stercore indurato, rarò tamen, & cùm contingit, id fit ex esu rerum adstringentium, vt mespilorum, aut ex febre adurente, aut ex venenoso pharmaco exsiccante stercus, vt ex auri pigmento in socru mea vidit Ludouicus Collado præceptor. Si obiicias, Hippocratem in prædicti comentarij sententia sentire, ileon posse fieri ab humore crasso & glutinoso. Respondet Gal. in com. dictum aphor esse suspectum. Signum ileos proprium est, nil per inferna excerni, quòd si exitialis sit, stercus per os educentur. Ex dolore etiã, & tumore in regione tenuiũ intestinorũ ipsũ deprehẽdes.

Ileos quid.

Ex facibus retẽtis nen fit dolor in crasso intestino ex Galeno.

Ilej doloris causa

Ileos nõ fit à crasso humore.

Obiectio

Curatur primò, victu contrario.] *Dolor colicus à causis externis ortus facilè curatur: non ita ab internis, & ideò breuiter eius curationem*

Curatio colici doloris.

Curatio si fiat à pituita & flatu.

curationẽ proponimus. Si dolor hic fiat à pituita vitrea, & non vrgeat, statim non est, quòd discutientibus vtamur: quia etsi illa pituita sit materia flatus, & hi ex ea eleuati dolorem inducant, nihilominus tamen, cùm discutientia medicamenta humorem inflatum mutent, augebunt dolorem, ac proinde ab illis abstinendũ erit, & vtendũ priùs illis, quæ pituitam euacuãt: quale est clyster factus ex fœniculo, anetho, camemelo, thymo, pulegio, semine lini, cum rhodomellis ℥.ij. benedicta & hiera picra ana. ℥. ß. & olei rutacei ℥. iij. Pituita euacuata, sacculos parabimus discutientes flatus, ex furfure, sale & milio. Fomentabimus etiã locum panno imbuto in aqua & vino, in quibus fœniculũ, polium, aut anethũ bullierint. Clystere etiã vtemur ex oleo cum prædictis herbis decocto addita pinguedine gallinæ, aut anseris. Allia, nisi adsit febris, si edãtur, flatum discutiunt sicut & cucurbitula supra partẽ affectã admota, quæ ob vtilitatis celeritatem incantamenti ritu id videtur præstare. Debemus tamen post cucurbitulam clystere acri euacuare humorem, si aliquis continetur in intestinis, aliter enim calfaciẽtes partẽ, aut malo victu statim redibit dolor.

Si à bile.

Si dolor à bile procedat, & non vrgeat, curabitur alimentis frigidis & humidis. Clysteribus etiam, dummodò non sint acres, ne humoris acrimoniã intendant, facultas eorum debet esse abstergens, & refrigerans, cui rei decoctum hordei, cum rhodomelle permixtum conueniet. Et cum bilis duplicem præstet indicationẽ, in quantũ in colo præter naturã detinetur, euacuationem, & in quantũ acris, contẽperationẽ, vnum enim diuersis modis cõsideratũ variè indicat: proinde syrupis granatorum, cydoniorum, & similibus temperata bile, eam purgabimus, ita, vt si multã voluerimus educere, vtamur hiera parata ex aloë non lota si paucã, ex aloë lota. Ex his intelliges malè auctorẽ, & alios lupinum stercus, & alia medicamenta toto temperamento aut proprietate (vt ipsi dicunt) colicum dolorẽ curantia, describere: talia enim non reperiri ostendit affectus ipse habens manifestam causam. Si obiicias Galenum libro 11. simplicium Respondeo multoties eum tanquam superstitiosum omittendũ in his remediis.

Si dolor colicus fit ab inflammatione.] *In dolore colico ab inflammatione secanda est vena, vt reuellamus, & euacuemus.*

Si ab inflãmatione.

Vena autem potest esse ea, quæ est in pede, aut brachij basilica, quia colon. (sicut & renes) in medio corporis pendet positum intra testes & iecur. Deinde supra locum affectum repellentia imposita sunt ex vsu, sicut & alia omnia, quæ ad curationem inflammationis applicari solent. Atque hæc est colici doloris, quando non vrget, curatio.

Curatio doloris vrgentis

Quòd si vrgeat, & ab humore acri oriatur, eum sedabimus narcoticis medicamentis, quæ impropriè anodina appellantur à Galeno. Clyster ex decocto hordei, & capitibus papaueris

paueris parabitur. Per os aſſumemus philonÿ maioris ℥.j. *cum decocto lactucæ, & fœniculi: hæc enim medicamenta in hoc affectu ex calida cauſa orto triplici ratione proſunt: Primò, quia partis ſenſum auferunt, & ideo dolorem, dolor enim non fit ſine ſenſu: Secundò, quia retundunt acrimoniam humoris: Tertiò, quia incraſſant tenuẽ humorẽ, ne intra mẽbranas inteſtinorũ ſe inſinuet. Si obiicias incõmodum (quod eſt intẽperies frigida) ex ſtupefacientibus medicamẽtis ſequi ſolitũ, tibi ſatisfaciet Gal.* 12. *method. melius eſſe intẽperiem ex illis relictam longo tẽpore curare, quã breui viriliter mori. Si dolor vrgeat, & fiat à pituita vitrea, cauendum à narcoticis eſt, quia duplicem inducunt noxam prima eſt, denſando tunicã inteſtinorum viã præcludere ſpiritui: Secunda eſt humorẽ incraſſare. His ergo ſi vtaris medicamentis, ſtatim ſedabis dolorẽ, attamen ſi deinceps calefacientibus cures, ex ſpiritu aucto dolorem de nouo excitabis, ita vt ad narcotica deuenire cogaris, quod tertiò & quartò efficiẽs inſanabilis affectus auctor eris. Quæ omnia docẽt hũc dolorẽ medicũ poſtulare peritũ, qui ſenſim extenuet, & cõcoquat humorẽ.*

Narcotica in dolore à pituita vitrea vitanda.

Ileus dolor curatur eiſdem fermè.] *Ileos ſi fit ab inflãmatione) quod cognoſcemus ex febre, tumore apparẽte in regione inteſtinorũ, & pulſu) curatur ſanguinis miſſione propter cauſam ſæpiùs dictam. Exteriùs repellentia, oxirrodinum, & alia, quæ applicantur permiſcẽda ſunt cũ digerentibus, decocto camemeli fœnugræci, & ſimilibus, quoniã in hoc affectu principiũ breuiſſimum eſt. Clyſtere nil infundatur, ſed per os ob inteſtini ilei viciniã cũ ventriculo, & vt iuuent deſcenſum excrementorum aſſumi debent remedia, quæ ideò repellere debent, & non adſtringere, imò lubricã reddere aluũ. Huiuſmodi ſunt decoctũ maluarũ, lactucæ, ſcariolæ, ſolani ſẽperuiui ſyrupus roſarum, & violarũ. Ptiſana in cibo aſſumpta aluum lubricat, ſedat ſitim, repellit, humectat, & ſtatim nutrit. Ileos ex ſtercore indurato emollientia poſtulat. Partem exteriorẽ fouebimus decocto lini, maluauiſci, althææ, fœnugræci cũ butyro, & axungiis, aut oleo ſolo dulci, aut oleo, in quo ſemen lini, fœnugræcũ, aut aliud ſimile efferuerit: Vngemus etiam eandem partẽ vnguentis de althæa, de agrippa, & aliis emolliendi vim habentibus, ex ferueſacto etiam ſemine lini cum radice althææ, & oleo, & pauca cera vnguentũ conſtruere poteris. Emollito ſtercore (quod tactu deprehẽdes) ad eccoprotica medicamenta accedes, quorũ vis non tranſcendit iecur, vt ad caſſiam per euaporationẽ extractã cũ decocto maluarũ, lini, & fœnugræci. Si hæc non proſit, ad maiora deuenies, diacatholicon, caſſiam, diaphænicon, diacarthamũ, & diaprunis laxatiuum. Quod ſi neque ex his vtilitatẽ animaduertas, colocinthide vti poteris:* ℞. *colocinthidis* ℈.iÿ. *caſſiæ* ℥.j. *cũ decocto ſuperiori. In ſtercore verò indurato à veneno, præter ea, quæ diximus, vomitoria medicamenta,*

Curatio iliÿ ab inflammatoine Exterius Clyſter.

Curatio iliÿ doloris ex ſtercore indurato

Eccoprotica, Vehementer purgantia.

Si fiat à veneno stercus indurante. *camenta, & quæ toto tēperamento veneno aduersantur, conducent.* *Si à mutato situ intestini.* *Quando mutatus situs intestini à casu, aut flatu ileos generat quod sensu deprehendes) periculosus est affectus, quoniā statim solet inflāmari intestinū. Hoc restituetur supino collocato homine, & digitis comprimentes intestinū. Aër etiam per folles fabrorum per anum immissus sua violentia intestinuū in suū locū reponit, quod remediū etiā vtile est in ileo à fœcibus induratis orto.* *Nota remedium.* *In ileo à quacunque causa procedat, semper opus est, faces deponere ab intestino recto, ne reliquorum excrementorum euacuatio impediatur.*

De inflammatione hepatis. CAP. XLI.

Inflammatio. hæc & causa ab aliis petenda. INflammatio in hepate perinde fit, atque in aliis visceribus & ab iisdem causis. Quare quæ diximus capitibus de phrenitide, de peripneumonia, & de pleuritide iterum inspice, similiter quæ à Paul. libr. 3. cap. 46. in quo multi alij iecoris affectus demonstrantur. Aetius quoque de hoc morbo agit lib. 10. c. 3. & Gal. lib. 5. de locis affect. cap. 6. quo cap. omnes fermè huius affectus notas describit, *Nota.* dolorem scilicet dextri hypochondrij, grauitatémque peruenientem sursum ad iugulum vsque, deorsum verò ad costas spuras: Tumor in eodem dextro hypochondrio est, præsertim si gibba pars fuerit inflammata: Acuta febris adest, tussis sicca, difficultas, spiritus, sitis inexhausta, cibi fastidium. Aliquando hepati inflammato singultus aduenit, vt docet vetustissimus Hippoc. aph. 58. lib. 5. non semper, vt inquit in commentario Gal. sed quando ad maximam attollitur inflammationem. Propter neruorum communicationē singultus hic est per consensū vaporis acris, & etiā compressio ventriculi ore: *Error Oribasij* errat ergo Oribasius dicens, hūc singultū esse ex inanitione. Aphorismum hunc confirmat Celsus Latinus, Hippocr. lib. 2. capite 7. dicens frequens singultus & præter consuetudinem continuus iecur esse inflammatum significat. Philotheus exponens finem huius aphor. quod iecore, inquit inflammato fit, non talis, sed singultus, & maximè si simam partem inflammari contingat, cùm in inflammatione caliditas ad se ipsam humiditates, quæ in stomacho sunt, trahit, & consumit, & hinc stomachus exsiccatur, & ex siccitate consumitur, ad quam conuulsoriam dispositionem singultus fit. Quo in loco Philotheus visus est sequi Oribasium, sed ipsis repugnat Gal. comm. quoque 17. libr. 7. aph. dicens, per consensum os ventriculi ab hepatis magna inflammatione laborare, atque morderi, & singultire certum est. Scire quando pars sima inflammata est, quando gibba, & quando

musculi,

musculi, Gal. apertè, & longo sermone cap. 6. lib. 5. de locis affectis demonstrat.

Curatio inflāmationis in parte caua iecoris. Curatur septem remediorum generibus: primò, victu refrigerante, tenui, reddente sanguinem ineptum motui, vt aëre natura frigido, vel arte parato, aquis, herbis, & floribus frigidis, lacte amygdalarum, cremore hordei, succo malorum granatorum, cichorea, & lactuca coctis, pane bene loto, & iure pulli gallinacei, si fuerit imbecilla facultas, abstinentia vini, carnium & ouorum, & cæterarum rerum, quæ sanguinem augent, & calfaciunt.

Reuulsio Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem iecorariæ dextræ, extrahatúrque sanguinis quantitas, & numerus respondens plenitudini, & naturæ infirmi, & magnitudini morbi. Vbi ætas & vires prohibent venæ sectionem, fiat sanguinis missio per cucurbitulas admotas natibus, aut scapulis cum scarificatione. Ligaturæ, frictiones, & fotus extremorum satis auertunt.

Repellētia. Tertiò, repellentibus frigidis, & stipticis, internis, & externis mitioribus, & semper admixto aliquo corroborante parum calido, ne conuersa phlegmone in scirrhum, aut facta obstructione inter iecur & vesicam fellis, hydrops, aut mors sequatur, vt sumpto hoc medicamento, aut simili, tertia quaque hora, quātitate duarum vnciarum: ℞. syrupi rosarum ex infusione siccarum ℥. iij. syrupi endiuiæ compos. ℥. ij aquæ endiuiæ, & *Interna* cichoreæ, an. ℥. iiij. aquæ eupatorij, aut absinthij. ℥. ij. misce. Hepati sæpè admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum tepidum: aut liquor hic remissè calidus, ℞. aquæ ro- *Externa* sarum, & endiuiæ an. ℥. iiij. aquæ absinthij, & olei rosati an. ℥. ij. aceti sambucini ʒ. ß. misce, & fiat epithema, quod sæpè hepati admoueatur. Hoc vnguentum repellit satis benè: ℞. olei rosarum ℥. ij. olei myrtillorum ℥. j. olei de spica, & de absinthio an. ℥. ß santalorum omnium, & trochiscorū de camphora an. ʒ. j. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum.

Praeparatio humoris mysti. Quartò, concoquentibus materiam mixtam ex pituita, & bile additis semper astringentibus, partem principem roborantibus: vt ℞. rhodomellis vncias iiij. syrupi rosarum ℥. ij. misce: & decocti hordei sine cortice, endiuiæ, & absinthij ℥. v. si magna fuerit copia pituitæ, syrupo de duabus radicibus, & rhodomelle concoquenda est. Si verò atrabilis mixta fuerit, syrupo de fumoterræ, de buglossa, & similibus.

Purgatio. Quintò, vacuantibus materiam mixtam medicamentis, habentibus mixtam facultatem purgandi bilem, & pituitam vt ℞. diacatholicon. ʒ. v. agarici trochiscati, & rhabarbari electi

electi infusi per noctem in aqua endiuiæ an. ℨ. j. diaprunis solutiui ℨ. iiij. syrupi endiuiæ simplicis ℥. j. aquæ borraginis q. s. misce, & fiat potus: aut ℞. pilularũ agregatiuarũ ℨ. j. fiant pilulæ septẽ. Ex medicamentis, quæ pituitam, & bilẽ purgant poteris cõponere augendo, vel minuendo, habita ratione humoris dominantis. Si verò atra bilis sit mixta cũ pituita, aut flaua bile, quæ purgant ipsam, sunt miscenda: semper tamen, quæ iecur corroborant, adde, vt sunt omnis endiuia, absinthium & spica. Sed si materia fuerit in gibba hepatis parte, mouentibus vrinam vti oportet, vt syrupo capillorum veneris, de liquiritia, de duabus radicibus, & decocto quatuor seminum frigidorum maiorum, & radicum diureticarum in parua quantitate, quia tam purgantia, quàm vrinatoria medicamenta clementi, & benigna egent vi, & natura.

Obserua

Curatio gibbæ partis.

Sextò, resoluentibus, & digerentibus reliquias materiæ sensim, & mixtis stipticis: vt ℞. florum camomillæ, meliloti, anethi, althææ an. p. j. absinthij, m. ß. rosarum p. ß. spicæ, squinãti, & mastichis an. ℨ. iij. fiat decoctum in ℔. iij. aquæ ad medietatem: quo percolato vtere ad formam foti. Ex his etiam fiat sacculus hepati admouendus, vel oleum camomillæ, rosarum & de spica simul calida hepati admoueantur, vel hoc vnguentum: ℞. olei camomillæ ℥. ij. olei de lilio, de absinthio, & nardini an. ℥. ß. pulueris squinãti, rosatæ nouellæ & absinthij an. ℨ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentũ, quo iniũgatur hepar.

Resolutio cũ astrictione.

Fotus.

Sacculus

Olea.

Vnguentum

Alteratio.

Septimò, intemperiem calidam à sanguine, & bile relictam corrigentibus internis, vt electuario diatrium santalorũ, diarthodon abbatis, conserua rosata, syrupo rosarum, endiuiæ simplici composito, & similibus. Et externis dictis tertio genere remediorũ. Si phlegmone suppuratur (quod scies autore Hippocrate aph. 47. lib. 2. ex febris, & doloris intensione) coctio & suppuratio iuuari debent cataplasmate ex decoctis ficubus, maluis, bismalua, semine lini, fænugræco, vuis passis, oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti, vitellis ouorum, & pauco croco. Deinde abcessũ motu violẽto rũpes, saltu videlicet, tussi, vocibus, sternutamento. Postea tergebis, hoc, aut simili medicamento, si est in gibba parte vlcus: ℞. furfuris cicerum nigrorum, hordei an. p. j. liquiritiæ, radicis petroselini an. ℨ. ß. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔. ij. cui adde mellis, & sacchari, an. ℔. ß. aceti. ℥. j. misce, & fiat ad modum oxymellis. Si verò fuerit in sima, tergebis cassia, manna, sero caprino, & succo rosarum in parua quantitate, & aliis aluum deiicientibus. Postremò vlcus est glutinandum bolo armeno, terra sigillata, sanguine draconis, thure, & simlibus. Si hepar obduruit, emplastro de meliloto, aut filij Zachariæ molliatur, aut hoc vnguento:

Interna corrigentia.

Externa.

Suppurantia.

Ruptio.

Tertio in parte gibba.

In parte sima.

Glutinantia.

guento: ℞. olei sesamini, amygdalarum dulcium, & de semine lini. an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci, & de semine lini, aquæ bis maluæ extractæ, an. ℥. iij. axungiæ gallinæ, & medullæ cruris vituli an. ℥. ij. emplastri de meliloto loco ceræ, quod sufficit, misce, & fiat vnguentum: vel ℞. emplastri filij Zachariæ, & de meliloto, an. æquas partes extendantur super alutam ad formam mediæ lunæ, & hepati admoueatur.

Vnguentum ad duritiē.

De inflammatione iecoris. Cap. XLI.

Scholium.

INflammatione in hepate. [*Per iecoris inflammationem intelligimus tumorem præter naturam, siue fiat à sanguine, siue à bile, siue à melancholia, nam à pituita non potest fieri, vt docet Galen. lib. 4. de præs. ex pul. cap. 3. eo quod hæc à iecore concoquitur, & compactam habet viscus substantiam. Qua ratione fiat inflammatio, ex libro de inæq. intemperie c. 3. & ex 2. de diff. feb. c. de fluxione intelliges. In huius visceris inflammatione, primò distingue, an sit in parte gibba, an in caua, hoc enim maximè conducit ad curationem. Hæ variæ hepatis partes inflammatæ aliquid habent commune, & aliquid proprium commune, habent grauitatem in iugulo inducere, ipsum enim deorsum ferunt quasi pressum: quod ex Gal. 2. de loc. affect. cap. 7. ob venæ cauæ tensionem, magis quàm ob membranas contingit. Vbi si dictionem illam magis, consideremus, intellectum simul habebimus, Gal. non negare ob membranas etiam fieri. Secundò habent communem pulsum durum, qui proprius est inflammationum, à quibus solent arteriæ distendi: communis etiam ipsis est febris acuta, linguæ nigredo, & sitis, sicut & ichores semper ex ipsis resudare. Oportet etiam in his inflammationibus propter victum distinguere tempora fluxionis à temporibus concoctionis. Proprium, quod habet inflammatio gibbæ partis, est tussicula sicca ob septi compressionem orta, si etiam comprimimus iecoris regionem, dolorem excitatum sentiemus. Distingues autem, an inflammatio sit in musculis néc ne, ex figura partis. Si inflammatio cauam occupet partem, dolor ad intestina verget, ventriculus vomitu bilioso, & multis ichoribus referto tentabitur, deiectiones erunt cruentæ, & singultus aliquando apparebit, quod malum signum est ex Hippocrate, quia inflammationis magnitudinem sequitur.*

Per inflammationem iecoris quid intelligendum.

Locus inflammationis considerandus.

Quid habeant commune variæ hepatis partes inflammatæ.

Quid propriū.

Curatur septem remediorum generibus.] *Victus in hoc affectu debet esse tenuis, & abstergens, ex cichorea, asparagis, ptisanæ cremore, & oxymelite, omittentes mulsam, quæ detenta bilescit. Tum alimenta adstringentia, pirum, malum cydonium, & malum punicum, cùm in caua parte mutentur in sanguinem in inflammatione*

Victus.

gibbæ partis conceduntur: quæ in simæ partis inflammatione lædunt constringendo meatus.

Sanguinis missio. Secundò, auertentibus.] *Sanguinis missio non est exercenda propter plenitudinem, vt auctor voluit, quia bene potest esse iecur inflammatum non existente in corpore plenitudine. Cùm ergo in inflammatione sit aliquid fiens, & aliquid factum, sanguinem mittimus, vt reuellamus humorem fluentem ad locum affectum, & euacuemus contentum in ipso. Et quamuis vtraque basilica secari possit, si solam venarum rectitudinem consideremus: consulo tamen semper secare basilicam dextram, quia hæc præter dictam rectitudinem, alteram habet, quæ naturæ dicitur.*

Error auctoris.

Quæ vena secanda.

Repellentia. Tertiò, repellentibus frigidis.] *Si inflammatio sit in parte gibba iecoris, repellentibus in parte exteriori vtemur, dummodo non sint actu frigida, ne lædant iecur: vtemur ergo absinthio cum oleo rosaceo, aut cum aceto. Si inflammatio sit in caua parte, ab his repellentibus abstinendum erit, quia eorum vis eò non penetrat: & apparente concoctione (quod in incremento contingit) per aluũ oportebit purgare ichores resudantes, ex inflammatione, vt mercuriali: in declinatione verò diacatholicone, & electuario de succo rosarum. In inflammatione verò gibbæ partis, in incremento per vrinam benigna purgantia vtilia sunt, eupatorium scilicet, vrtica, & fœniculum: In declinatione verò vehementissima, inter quæ est asarum.*

Purgatio.

Error auctoris. Quartò, concoquentibus.] *Hoc loco errat crassissimè auctor purgans in inflammatione iecoris bilem, & pituitam indiscriminatim quasi inflammatio semper ab his humoribus fiat. Quæ autem ratione sit purgandum, paulò superiùs explicaui, non enim humorem à toto corpore educere intendimus in hoc affectu, sed ichores ex inflammatione resudantes in cauitates venarum iecoris.*

De obstructione hepatis. Cap. XLII.

Quæ partes laborent. IEcoris venæ tam simæ partis, quàm gibbæ obstructionem patiuntur: tametsi priores frequenter: quod ansam (vt reor) Aetio dedit, illas tantùm memorandi: reuera tamen vtræque in id vitium incidunt, vt obstruantur. Fit autem, vt prioribus id magis contingat, quòd alimentum ad cauam iecoris partem crassum adhuc, atque illaboratum perueniat: quam iniuriam gibba non sentit, & si aliquando sentiat, obturatur similiter: nec ob hanc solùm causam, sed propter alias quoque, quas tam gibba, quàm caua iecoris pars habent communes. Hæ sunt procatarcticum nonnunquam, vt ictus, casus, aut duræ alicuius rei ad dextrum hypochondrium collisio. Præterea singuli, aut alterius cuiuspiam rei arcta constrictio, frigus exterius, & quicquid suo compressu hepatis venas potuit arctare, ita vt quasi

Causa externa.

quasi conniueant, aut saltem doloris sensu per compressionem excitato eam sanguinis molem attrahant, qua venæ vltra modũ repletæ in obstructionem incidant. Sæpè verò internæ, quas Gal. lib. de loc. affect. 5. c. 6. binario numero comprehendit. Obstructiones inquiens, iecineris fieri vel propter crassos, & viscidos humores, qui à crasso & pituitoso alimento generantur, vel à flatuoso spiritu, cui exitus non patet. Causæ procatarcticæ ab ægrotante sunt petendæ. Internæ sic deprehenduntur, si à crassis, & viscidis humoribus obstructio fiat, grauitas in hypochondrio dextro sentitur, si à flatuoso spiritu præter grauitatẽ, tensionis quoque sensus adest: obstructos pallor totius corporis sequitur, tussis & difficultas anhelitus, maximè si exercuerint seipsos, vel in altiorem locum ascendere tentauerint: trahitur enim ad inferiora propter hepatis grauitatem septum transuersum, vnde difficulter anhelat. Porrò cùm multa sint signa tam obstructioni hepatis, quàm inflammationi communia, febris inter alia solius inflammationis proprium signum est.

Interna

Nota.

Curatio

Hepatis obstructio, quæ fit à frigidis, & crassis humoribus, curatur quinque remediorum generibus: primò, victu tenuante, calido, & aperiente, non immodico, præsertim ante purgationem: cùm in quarto generé valentioribus sit vtendum, vt asparagis, iure cicerum nigrorum, radicum petroselini, foliorum raphani, senationum, vel nasturtij aquatici, Hispanis berros, de quo Dioscorides lib. quarto cap. 82. & similium cum carne, & sine carne. Potus sit vinum album aquâ dilutum, vel decoctum capilli Veneris, aut ceterac. Vitanda sunt omnia alimenta crassioris succi, balnea, coitus, & exercitationes à cibo.

Victus.

Vitãda.

Secundò, celerrimè quia inueterata obstructio non solùm in iecinore, sed in omni corporis parte putrefactionem parit, febrímque accendit, attenuantibus, & incidẽtibus materia cõcoquatur, vt ℞. rhodomellis ℥. vj. oxymellis simplicis, & syrupi de absinthio an. ℥. ij. Item ℞. decocti aut aquarum capillorum Veneris, fœniculi, & absinthij an. ℥. vj. misce, parato humore pituitoso his vel aliis similibus medicamentis.

Præparatio celerrima.

Tertiò, vacuantibus materiam crassam: vt ℞. diacatholicon. ℥. ß. diaphœnicon, & electuarij indi maioris an. ʒ. ij, ß. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi q. s. misce, & fiat potus: vel ℞. pilularum de agarico ʒ. j. fiant pilulæ septem. Vacuata pituita, hoc aut alio medicamento phlegmagogo, de quibus cap. 1. aliqui laudant sectionem basilicæ dextræ, vt per eam partẽ humores moti faciliùs educantur, & viæ meliùs aperiantur, obstructióque bene curetur. Hoc non damno, sed aliquando laudo, præsertim si æger sit sanguineus.

Vacuatio.

Sectio venæ confert si ægrotus sit sãguineus.

Quartò,

Obstructionem curantia. Quartò, curantibus obstructionem hanc internis & externis, vt iecore lupi, fumoterræ, absinthio, eupatorio, nostris agrimonia, camomilla, asaro, radice acori, quinque radicibus diureticis, cassia lignea, spica, capparibus, amygdalis amaris, lupinis. Ex his simplicibus, & aliis similibus fieri solent multa composita. Inter quæ leuant ab hac obstructione præclarè citra omnem molestiam syr. de byzantiis, de endiuia, comp. de duabus radicibus, & de quinque radicibus, oxymel, comp. diacurcuma, dialaca, trochiscus de eupatorio, de rhabarbaro, de absinthio. His ergo multis diebus sumptis curatur obstructio iecoris, præsertim partis gibbæ hoc medicamento vel simili: ℞. diacurcumæ, & dialaccæ an. ℥. j. trochiscorum de rhabarbaro, & de absinthio an. ℥. ß. pulueris diarhodon abbatis ʒ. ij. hepatis lupi præp. ʒ. iij. quatuor seminum frig. maiorum mundatorum, an. ʒ. ß. syr. de scolopendria. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis quolibet die cochlearium vnum cum ℥. ij. aquæ capillorum Ven. Curat hanc obstructionem ex multorum experientia syrupus hic: ℞. ceterac, capilli Veneris, lapathij, lentisci, & rutæ an. m. ß. quinque radicum diureticarum, radicis acori gladioli, an. ʒ. j. quatuor seminum frigidorum maiorum ℥. ij. seminis apij, fœniculi, petroselini Macedonici, an. ʒ. ij. camædreos, camæpyteos, vallerianæ, an. m. j. hordei mundi, p. j. infundantur radices, & semina per noctem in aceto, & posteà fiat decoctum in vino albo, & aqua sufficienti, cui percolato adde mellis. q. s. m. & fiat syrup. Dosis quolibet die ℥. iij. Bis in die post duas primas concoctiones vngatur hoc vnguento: ℞. succorum apij, petroselini, fœniculi, senationum, endiuiæ & cichoreæ, an. ℥. j. aceti ℥. ß. olei. ℥. iij. bulliant omnia ad consumptionem vsque succorum & aceti: deinde adde santalorum omnium & spicæ, an. ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum.

Interna simplicia. *Composita.* *Confectio.* *Syrupus laudatissimus.* *Topica.*

Corroborantia. Quintò, corroborantibus iecur: vt theriaca magna, mithridato, & trochiscis de rhabarbaro, puluere diarhodon Abbatis ℥. j. alicuius medicamenti ex his cum aqua absinthij, & endiuiæ multis diebus sumpta corroborat iecur. Hepar lupi, auellanæ, passulæ, & cichorea, & endiuia corroborant iecur. Hæc confectio est optima in hepate corroborando: ℞. trociscorum de eupatorio ʒ. j. trochiscorum de spondio cum semine acetosæ ʒ. ß. seminis endiuiæ, cassiæ ligneæ, spicæ, cinnamomi, ameos, hepatis lupi, an. ℈. j. seminis lentisci ℈. iiij. rhabarbari electi pulverizati ℈. ij. ß. sacchari ℔. ß. misce, & fiat confectio. Dosis ʒ. ij. cum aqua absinthij, & endiuiæ. Et hoc vnguentum est maximo auxilio: ℞. ceroti santalini ℥. j. olei de spica ℥. ß. pulueris absinthij, & rosarum, an. ʒ. j. misce.

Confectio optima. *Vnguentum vtilissimũ.*

De obstructione hepatis. Cap. XLII.

Scholium.

Cur in iecore frequenter fiat obstructio.

IEcoris venæ tam simæ partis.] *Iecur pars est instrumentaria exercens propriam affectionem nempè sanguificationem ex chylo, tanquam ex materia. Chylus autem non continetur in aliqua insigni cauitate, quoniam eâ destituitur iecur: sed in venis multis, à quibus tanquam ex radicibus ortum habet vena portæ. Orificia harum venarum in iecoris extremitate adhærent orificiis venarum gibbæ partis iecoris, vt sanguis in cauæ partis venis generatus, & ab excrementis repurgatus, ad gibbam ascendat partem, & inde ad venam cauam. Cum ergo anostomosis illa venarum angusta sit, non est mirum, si inter omnes corporis partes iecur magis sit obstructionibus oportunum. Obstructio iecoris, morbus est in via, habens vnicam, tantùm causam, nempe humorem crassum fluentem, vt constat ex 8. de comp. secundùm locos cap. 6. & lib. 5. de loc. affec. cap. 6. vnde mirandum est de his, qui practicas ediderunt, alteram causam iecoris obstructionis ad flatum referentibus, & quod magis est, Altomarius id probat ex Gal. supradicto loco, cum nec id somniauerit, & repugnet rei naturæ. Quòd autem hæc non sit sententia Gal. manifestè patebit eum locum legenti, in quo postquam scripsit iecur pati morbos in intemperie nuda, & cum fluxione, vt in erysipelate, schirro, & flatuosa distentione, pati etiam obstructionem à crassis humoribus addit. Signum obstructionis est grauitas in dextro hipocondrio, quòd si in eo præter grauitatem sit tensio, vnà cum humore erit ibi inclusus flatulentus spiritus. Hæc Gal. Ex quo loco, si animum aduertis, nunquam colliges ipsum existimare spiritus esse causam obstructionis, sed si cùm obstructione sit flatulentus spiritus tensionem sentiri. Dices, cur in obstructione iecoris non est semper febris coniuncta, cum obstructio sit causa putredinis? Respondeo in iecore esse multas venas, & ideò humores difflari, quod si aliqua est putredo exigua tamen, ita, vt vapores ex ea eleuati non sufficiant ad generationem febris. Curationem huius affectus lege apud auctorem, solùm animaduertas velim, ictum, casum, duræ alicuius rei ad dextrum hypochondrium collisionem, & cinguli constrictionem, quæ inter causas externas connumerantur ab auctore, non esse causas: quia ictus casus, & constrictio, si violenter fiant, & constringant iecur, sanguinem exprimet, non autem obstruent, cum non habeant vim generandi crassos humores, sicut nec cingulum. Præterea iecur Lupinum permiscet in compositionibus de obstruentibus iecur, existimans toto temperamento operari. Quod non probatur à Gal. lib. 11. simpl. c. de iecore lupino. Fortasse adductus fuit ex eodem Galen. qui lib. 8. de comp. secun. locos cap. 7.*

Quis affectus sit.

Error Altom. auctoris, & aliorum.

Obiectio.

Curatio.

Auctor reprehenditur.

De iecore lupino aduerte.

iecur

iecur lupinum toto temperamẽto hepaticis conuenire scribit, non animaduertens Galenum eo in loco non proponere medicamẽta toto temperamento hepaticos iuuantia, sed postquàm scripsit multa medicamenta ex Asclepiade ad hepaticos, addit ipsum scripsisse pharmacũ ex cochleis tritis cũ vino, quod toto temperamento iuuat sicut & lupinum hepar non vna aut altera qualitate. Vbi Galenus hæc toto temperamento iuuare scribit, quia sunt alimenta, quæ eadem ratione paulò supra vuas passas visceri secundùm totam substantiam familiares esse docuit.

De Ictero. Cap. XLIII.

Quid icterus.

QVotiescunque vniuersi corporis color propter bilis, aut flauæ, aut porraceæ, aut nigræ effusionem immutatur, malum fit, quod Græci icterum appellant, Latini regium, & arquatum, & originem ab iis, quæ tum in morbo, tum in eius curatione accidunt, appellatione sumpta, quod longum esset referre. Porrò errant, quicunque vitreo tantùm hepatis hanc affectionem putant prouenire: sæpè enim nihil patiente iecinore, saltem primaria affectione, icterus oboritur, nonnunquam ex indicio naturæ, quoties in febribus bilis vniuersa ad cutem defertur. Qui si ante septimum appareat, malum est signum iuxta aph. 62. sect, 6. Si verò post septimum, non perpetuò bonum, præsertim si dextrum hypochondrium obdurescit, vt ex aph. 64. sect. 4. colligitur. Interdum ex venenatorum animalium morsu, vt Imperatoris cuiusdam seruo contigit, qui ex viperæ ictu, quarum viperarum venatio ipsi commissa erat, ictericus est effectus, nimirum colore totius corporis prasinã, aut si mauis porraceam bilem referente: vt fusius Gal. ait 5. de locis affect. cap. 7. sæpè tamen hepatis occasione fit, vel quia inflammatum sit, aut intemperie calida laboret, aut obstructione. Accidit quandoque ob imbecillitatem (vt ait Aëtius) vesicæ bilem excipientis, quæ biliosum humorem, veluti consueuit, in sese ex hepate non attrahit, ideóque impurũ sanguinem relinquit. Fieri etiam potest, vt ipsa nimium repleatur, & propter repletionem multam non euacuetur. Magna tamen ex parte contingit hic morbus ex obturatione, aut debilitatione venarum, quarum ora ex ipsa ad hepar feruntur, aut illius meatus, qui bilem ad intestina effundit. Sed neque illud tacendum erit, quod lien quoque ictericam affectionem parit, illam inquam, in qua tota cutis nigro colore inficitur, quod accidit: aut quia ab ipso liene hepar non benè purgatur, aut seipsum purgare per solitos canales non potest: vtrunque verò, vel propter imbecillitatem aliquam, aut obstructionem fit.

Error quorundam.

Causæ internæ.

Icteri nigri causa.

fit Pręter iam dictas causas à procatarcticis quoque generatur, vt ab immoderata exercitatione, rerum calidarum vsu, & aëris ambientis calida intemperie. Vnde in Sardinia ex aëris corruptione scribunt quidã, ineunte æstate, aut in autumno in hanc affectionem incidere indigenas ferè omnes exceptis iis, qui propter robur tẽperamenti, aut alia de causa resistere malò possunt. Cæterum si à causis procatarcticis icterus contingat, aut, ex veneuatę ferę morsu, interrogare ęgrũ tantùm conuenit, aut aeris naturã considerare. Aliarum causarum signa nunc docuimus. Si igitur ex indicio naturæ factus sit arquatus morbus, tam vrina, quàm alui excrementa à naturali modo non recedunt si ab inflammatione hepatis, febris adest, & dextri hypochondrij, grauitas, & deiectiones sunt biliosæ. Si ab intempęrie, citra grauitatem furor in est. Si ab obstructione citra grauitatem vnà cum grauitatis alicuius sensu circa dextrum hypochondrion alui excrementa alba deiiciuntur. Si ab imbecillitate facultatis, vel attractricis, quæ bilem ab hepate trahit: vel expultricis, quæ ipsam ad intestina expellit citra grauitatem, & stercora alba sunt, & vrina biliosissima. Denique si à vitio splenis contingat, quod genus icteri atrum appellant: fit enim ab atra bile vnà cũ sanguine ad cutem delata, grauiùs multò afficiuntur, consequitur enim eos (vt inquit Aetius li. x.c. xvij. cuius placet verba referre) tristitia præter rationem, & mordacitas eorum, quæ circa ventrem sunt, difficultásque spirandi. Cibos auersantur, & nigrum lotium excernunt: Aliquando autem & per interualla quædam corpora ipsorum tepescũt, stercora verò chalcanti colorem referunt, & aluus magis his exsiccatur. Cæterùm eos, qui ex pallida bile arquatum contrahunt, nulla mordacitas eorum, quæ circa ventrem sunt, consequitur: neque etiam tantùm auersantur cibos, sed obtusior aliquando fit in iis ciborum appetitus. Et stercora quidem albida egeruntur: vrinæ autem crocei coloris, turbatæ tamen, & tenebras referentes permanent. Signa præterea omnibus ictericis communia sic Aetius scribit. Communiter autem omnibus ictericis pigritia ad motum corporis accidit, & à dulcibus cibis sunt animo alieno: amaros verò non admodum auersantur: & variis imaginationibus vexantur: Pruritus etiam vniuersi corporis comitatur, & difficulter exudant, porrò alba oculorum, & partes faciei temporibus propinquæ, itémque malæ pallorem ostendunt. Venæ etiam sub lingua repletæ reperiuntur, & abundantem humorem significant.

Externà — *Nota.* — *Signa communia.*

Curatur icterus criticus quatuor generibus auxiliorum: quamuis si perfecta fuerit crisis permutationis, nihilque bilis interiùs ręmaneat, sola cutis infectio, & intemperies eget curatione.

Curatio icteri critici.

curatione. Sed aliquid intus fit, & hepatis & venarum intemperies calida fuerit. Primò, curatur victu refrigerante, & humectante, vt cremore hordei, endiuia, cichorea, lactuca, & similibus. Et aqua hordei, aut vino albo benè aqua diluto.

Præparatio. Secundò, apparantibus bilem: vt syrupis endiuiæ simp. & compos. granatorum, violarum, nenupharis, acetositatis limonum, & citri, cum duplo aquarum, vel decocti cichoreæ, endiuiæ, lactucæ, portulacæ.

Vacuatio. Tertiò, vacuantibus bilem: vt cassia fistula, manna, tamarindis, rhabarbaro, & aliis cholagogis: vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factę. ℈. iiij. cum gr. iiij. squinanti diaprunis solutiui ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. aquæ borraginis q. s. misce, & fiat potus, vel, si malit pilulas: ℞. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. fiant cum aqua endiuiæ vij. pilulæ. Si toti corpori est communis intemperies, aut æger iuuenis, & carnosus venæ iecorariæ dextræ sectio est necessaria, extrahatúrque sanguinis copia respondens naturæ ægri & morbi.

De sectione vena.

Alteratio. Quartò, tollentibus intemperiem calidam hepatis internis, & externis medicamentis, dictis tertio, & septimo genere remediorum cap. 41. de curatione inflammationis hepatis.

Curatio icteri ab obstructione crassi humoris. Si verò icterus est ab obstructione per crassam bilem, aut, pituitam, quatuor remediorum generibus curatur. Primò, victu tenuante, aperiente, & calfaciente: minùs si à bile est quàm à pituita, vt alimentis, & aliis iam dictis cap. præced. de hepatis obstructione.

Præparatio. Secundò, apparantibus materiam, vt syrupis, & aquis, incidentibus, tenuantibus, & aperientibus, primò mitioribus, vt dictũ est cap. præced. secundo auxiliorum genere.

Vacuatio. Tertiò, vacuantibus bilem crassam, & pituitam ei admixtam: vt medicamentis dictis cap. præced. tertio auxiliorum genere.

Sectio vena. Vena secatur quoque basilica, vel salua tella media inter anularem, & minimum dextræ manus digitum, si fuerit iuuenis aut bilis, vel pituita sanguini mixta per eam humores hepati fixi agitantur, faciliúsque obediunt medicamentis leuantibus obstructionem.

Aperientia. Quartò, aperientibus meatus, vt medicamentis dictis secundo, & quarto genere remediorum capit. præcedent. 42. ℥. iiij. aquæ, vel decocti foliorum raphani, aut eupatorij, aut

Simplicia. prasij, aut matris syluæ matutinis quinque, vel septem sumptæ sanant icterum. ʒ. j. pulueris lumbricorum terrestrium tribus matutinis sumpta, vel pluribus cum vino albo, & saccharo saporis boni gratia sanat icterum, vel fiant, pilulæ auro

ro intectæ ex eodem puluere lumbricorum cum syrupo de byzantiis. Idem præstat stercus canis ossibus tantùm nutriti, serum capræ nutritæ herbis aperientibus vt fœniculo, apio, petroselino, senationibus & similibus factum cum semine carthami, quantitas carthami ℥. ß. ad ℔. iij. lactis. Sanant quoque icterum aperientia hæc, dialacca scilicet diacurcuma à ℥. ij. ad iiij. & trochisci de rhabarbaro, de eupatorio, & de absinthio ad ℥. j. cum aquis prædictis aperientibus, sæpè mutata remedij forma, & specie, vt in asthmate, & cæteris affectibus diuturnis: ne natura vni assuescat. Decoctum caprifolij, scolopendriæ, hepaticæ, capil. Veneris, & quatuor seminũ frigidorum maiorum septem matutinis sumptum curat icterum, præsertim si postea sumatur hic potus tribus matutinis. ℞. seri caprini ℔. j. rhabarbari electi ʒ. ij. pulpæ coloquintidæ, spicæ nardi ana. ʒ. j. sacchari rosati, & violati ana. ʒ. ß. misce, & fiat potus. Quidam tempore Arnaldi de Villanoua multos laborantes ictero sanauit hoc medicamento, vacuatione per sudorem & vrinam. ℞. stercoris asini recentis pugillum semis, vini albi odoriferi ʒ. iiij. misce. Color flauus cutis, & oculorum tollitur mouentibus vrinam prædictis medicamentis aperientibus, & balneo ex decocto camomillæ, meliloti, althææ, & similium aut sulphureo aëre calido, & aliis omnibus aperientibus poros. Conferũt oculis sternutamenta, fotus camomillæ & parum croci in aceto, quamuis antequàm appareat icterus, oculis aqua rosacea sit admouenda, vt in variolis & morbillis fieri solet. Si alia remedia & omnia fermè scripta à grauissimis doctoribus scire cupis, lege c. 5. serm. 5. tract. 6. Nicolai Florentini. Si icterus niger est, vt præcedens curatur. sed remediis valentioribus, & melancholiæ debitis, de quibus in affectibus lienis dicemus, c. scilicet 45.

Composita.

Historia.

Color flauus quibus tollatur.

Aqua rosacea oculis admouenda.

Icteri nigri curatio.

Scholium.

QVotiescunque vniuersi corporis.] *Morbus regius (qui plura habet nomina, & vulgò dicitur aliacra) nil aliud est quã effusio biliosi humoris per vniuersum corpus. Vbi per bilem non solùm flauam intelligas, sed & eam, quæ præter naturam est: ex morsu enim animalis solet fieri icteros, bile porracea per corpus effusa, sicut in iudiciis morborum bile vitellina. Morbus regius, icteros à Græcis dictus, symptoma est in affectu corporis, est enim color vitiatus, seq. alterum symptoma, nempe vitium excrementi: quod etiam ex altero symptomate dependet, nempè ex actione læsa*

Icteros quid.

Quis affectus sit.

 qua

Morbus. Variæ icteri causæ.

quæ malè separat, aut non separat bilem: vel ex actione corporis deprauata, cùm in toto eo multa bilis generatur. Aliquando tamen icteros non sequitur morbum, sed naturæ robur, quando in crisibus apparet. Morbus ad quem hæc actio læsa sequitur, varius est: nam aliquando est instrumentarius, aliquando similaris. Hoc intelligemus, si varias icteri causas ex Gal. lib. 5. de loc. affec. cap. 7. in hunc locum transferamus. Prima est natura, quæ in crisibus ad cutem humorem peccantem expellit. Secunda sanguis ita corruptus, vt mutetur in bilem porraceam: quod contingere solet ex veneno in corpore genito, aut exteriùs inflicto, vt Imperatoris seruo ex viperæ morsu accidisse scribit Gal. Tertia intemperies calida iecoris multam bilem generans, quæ tota, cùm non possit expurgari à vesica bilis, vnà cum sangine ad partes delata eas colorat. Quarta est intemperies calida totius corporis bilem ex tenui parte generans. Quinta obstructio iecoris in meatu, qui ex iecore defert bilem ad vesicam, aut illius, qui ex vesica eam ad duodenum intestinum expurgat. Sexta inflammatio iecoris. Septima scirrhus iecoris: quæ duæ causæ media obstructione impediunt, quominùs vesica bilis attrahat bilem. Sunt autem hæ causæ distinctæ ab obstructione, quia sine his obstructio sola potest morbum regiū efficere. Octaua imbecillitas vesicæ bilis orta ex aliqua forti intemperie, ob quam non rectè attrahit bilem. Vltima verò causa est immodica quantitas bilis in vesica coaceruata, impediens quominus (à magna distentione vesica impedita) possit contrahi: quod in vesica lotij lib. 3. de caus. symp. aliquando accidere scribit Gal. Ex his facilè intelliges hoc symptoma ictereos appellatum, sequi varios morbos. Quorum vnus est intemperies manifesta, à qua icteros ex imbecillitate vesicæ, aut iecoris & totius corporis calore contingit. Alter est intemperies occulta à qua icteros ex veneno fit. Tertius est morbus in via, qui icterum ex obstructione, inflammatione, & scirrho generat. Inter hos morbos obstructio, inflammatio & scirrhus mali sunt, non ita intemperies: ac proinde cum ante septimum diem in febribus icteros apparet 4. aph. com. 62. malum significat, hoc est aliquem ex illis tribus affectibus. Quod si post septimum diem ex aliquo prædictorum affectuum appareat, etiam malum est. Si verò sine affectu aliquo in febribus post septimū diem in die decretorio eueniat, bonum est, ex 4. aph. sent. 64. Si criticè fiat morbus regius, tunc solam euacuare oportet bilem, quæ est in habitu corporis, & intēperiem calidam (etsi morbosa non sit) in ipso corrigere, quod balneo cōmodè præstabit. Si venenū causa sit, alexipharmacū exhibebis illi veneno contrarium. In ictero ab intēperie calida aut obstructione orto sanguinē mittes, nam reuelles, & vnà

Curatio.

cùm

cùm sanguine prauo partem humoris euacuabis, & deinde efficies ea, quæ auctor docet. Si icteros ab inflammatione ortum habeat, lege caput de iecoris inflammatione. Si ab scirrho eueniat (quem tactu cognosces) sanguinem mittes, vt sanguinem educas prauum, vteris syrupis inscindentibus, & emollientibus inunctionibus, miscens semper ea quæ robur seruent visceris: quod perpetuò faciendum est in affectibus partium, quæ actionem habent toti corpori necessariam, quales sunt iecur, ventriculus, & lien.

DeHydtope. Cap. XLIV.

HYdrops omnis vitiato hepate, & in frigidam intemperiem perducto oritur. Neque enim quod dudum de ictero dictum est: nempe non semper vitiato hepate fieri, id quoque de hydrope dici poterit. Quicunque enim hydrops hepatis vitium causam habet, siue illud per primariam affectionem, siue per consensum aliarum partium nascatur. Negari enim non potest aliarum quoque partium occasione, cùm scilicet vehementer fuerint debilitatæ, hydropem oriri: non tamen ob id fateri cogimur intacto hepate tale quippiam contigisse, cùm eam affectionem, nisi ipsum in sui consensum illæ vocassent, nunquam potuissent inducere. Sunt autem in vniuersum hydropis, seu aquæ inter cutem tres species, quarum primam Græci Ascitem, secundam Tympanitem, tertiam Anasarcam, hyposarcam, & leucoplegmaticam appellant. Ascites, quam Barbari corrupto vocabulo asclitem nominant, fit ab humore aquoso cum perexiguo spiritu inter peritonæum, & partes sibi subiectas coaceruato: sic dicitur Græcis, quod vtrem aqua plenum ea pellicula referre videatur, ascos enim Latinè vtrem sonat. Tympanites accidit, quoties in prædictis locis multus spiritus flatulentus modico humori commixtus includitur. Sic affectis venter tympani instar sonitum, si percutiatur, edit, vnde malo nomen inditum est. Hyposarca contingit, cùm vniuersa corporis moles prætumida est, & spongiæ instar laxa, & madefacta propter frigidum & pituitosum sanguinem per vniuersum quidem corpus diffusum, non tamen vnitum. Omnis hydrops, vt suprà dictum est, vitio contingit hepatis, aut per primariam affectionem, aut per societatem affecti: per primariam affectionem, vel quia inflammatione, scirrho, aut obstructione laboret, quando per has, aut similes affectiones impensè refrigeratur: per societatem autem aliarum partium, vt lie-

Quid hydrops

Species hydropis

Ascites vnde.

Tympanites.

Anasarca.

nis, ventriculi intestinorum maximè gracilium, pulmonis, renũ, & septi transuersi. Ex immodica præterea hæmorrhoidum euacuatione, aut menstruorum, & eorundem retentione, & ex quocunque alio vteri affectu, si ingens fuerit, hydrops contingit: in omnibus enim his affectionibus ex sola hepatis frigiditate hydrops nascitur non secus, ac solet oriri, quoties ob intempestiuam refrigerationem iecur valde refrigeratur: tunc enim antequam in tumorem scirrhosum attollatur, aqua intercutem sequitur: magna tamen ex parte euenit iis, qui cibum non sentiunt, & malo corporis habitu præditi sunt, & ictero infestantur, aut dysenteria, aut colica affectione. Generaliter omnibus hydropicis spirandi difficultas adest, & tumor, & grauitas, & vitiatus color ex virore, vt inquit Aëtius, albicantibus ægris. Fastidiunt ad hoc cibum, qui sic affecti sunt, potu autem impleri quàm maximè appetunt, præsertim qui ex ascite laborant. Humor enim, qui intra peritonæum includitur cùm & salsus sit, & putris inextinctam sitim excitat, quam febris, vt plurimùm sequitur: traditis generibus, his notis distinguere inuicem hydropis species conuenit. Anasarca ab ascite, & tympanite in hoc differt, quod in anasarca tam supernæ, quàm infernæ omnes partes tumidæ apparent. Et si digito comprimantur, cauæ remanent, in tympanite verò, & ascite superiora omnia gracilia sunt, inferiora autem inflata, & vmbilicus eminens. Ascites à tympanite in hoc distinguitur: quòd in ascite venter agitatus non alium reddit sonum, quam solet vter, vbi aqua semiplenus agitatur, in tympanite verò, qualem suprà diximus.

Communia signa.

Differentia.

Curatio anasarca.

Anasarca curatur quatuor remediorum generibus. Primò victu calido, & sicco: vt aëre æstiuo natura vel arte parato, fuga frigidi, & humidi, qualis est pluuialis, & nebulosus: pauco cibo, & raro, facili concoctu ob facultatis naturalis imbecillitatem: & tenui potiùs quàm crasso, vt pane biscoto, carnibus auium montanarum, & herbis diureticis: vt fœniculo, asparagis, & senationibus, cinnamomo, zingibere, caryophyllis, pipere, aniso, vino albo, & pauco. Si vires valent, exercitatio, quæ sudorem excitet, est saluberrima. Quare semper tergendum, aut vice eius frictio multa, mollis, & mediocris, vigiliæ, & affectus animi exsiccantes vtiles sunt, nisi deficiant vires.

Præparatio.

Secundò, apparantibus pituitam per totum corpus sparsam: vt rhodomelle simp. syrupo de hyssopo, de duabus radicibus, oxymelle composito, & syrupo de quinque radicibus cum aquis aut decocto herbarum calidarum, & quæ pitui-

tam

tam parent. Tertiò, vacuantibus pituitam per medicamenta phlegmagoga, aliquando tamen, vtilis est sanguinis missio, si ex mensibus, aut hæmorrhoidibus suppressis fiat, nunquam aliàs nisi æger esset maximè sanguineus, & iuuenis, sanguísque pituitæ esset permixtus, sed semper parcè extrahatur sanguis; ne iecur imbecillus reddatur, & cuius imbecillitate fit. In primis duobus affectibus venæ tibiarum, aut pedum sunt secandæ in tertio vena hepatis: sed in hoc affectu cautè sanguis est mittendus. Sint medicamenta purgantia in hac, & omni specie hydropis; benigna, & quæ hepar non lædant: vt agaricus, hiera simp. diaphænicon: vt ℞. diaphænicon. ʒ. iij. agarici trochiscati ʒ. j. ß. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi quod s. misce, & fiat potus: vel ℞. pilularum de hiera simplici ℈, ij. agarici trochiscati. ℈. j. fiant cum aqua absinthij pilulæ vij. vel ℞. hieræ simplicis ℥. j. frequens vsus & longus simplicis est vtilis & necessarius huic, & omni speciei hydropis. Vacuatur quoque materia hæc diureticis, vt syrupo de duabus, radicibus, de quinque radicibus, aqua vel decocto quinque radicum diureticarum, vel prasij. Cantharides à quibusdam laudantur in hac, & ascite, sed vitandæ sunt, quia potenter vesicam vlcerant, & hepati multùm nocent. Materiam hanc resoluunt, sol æstiuus incidens in nudum corpus, aut arenæ calefactæ sole, aut igne, fotus ex vino, & rebus calidis, suffitus per lapides ignitos ex decoctis in vino, foliis lauri, camomillæ, ruta, rore marino, origano, saluia, pulegio, & similibus. Balneum salsum, aluminosum, aut sulphureum, naturale & artificiale mirificè prodest.

Vacuatio. *Sectio venæ.* *Quare vena secunda.* *Purgatio.* *Laus hieræ simp.* *Cantharides improbantur.*

Quartò, tollentibus dispositionem hepatis, & causam anasarcæ, vt obstructionem hepatis, aut duritiem remediis dictis cap. 24. de obstructione hepatis, & contrariis sanantibus intemperiem frigidam simul, & obstructionem, & corroborantibus: vt dialaccâ, diacurcumâ, trochiscis de absinthio, de rhabarbaro, de eupatorio cum puluere rosatæ nouellæ, aut diarrhodon Abbatis, si calida intemperies timeatur. Tympanites curatur quatuor remediorum generibus. Primò, victu calido, & sicco flatus resoluente, & fame, siti, exercitatione, pane biscocto, & cum aniso, & fuga eorum omnium, quæ flatus gignunt: vt sunt legumina herbæ frigidæ, & crudæ, pisces, & similia.

Alteratio. *Curatio Tympanitæ.* *Victus.*

Secundò, apparantibus pituitam, vt rhodomelle, & aliis dictis superiùs hoc cap. de curatione anasarcæ, quamuis in hac specie sit minùs necessaria euacuatio, quàm in anasarca, & ascite, in quibus multa est copia humoris, & pauca flatus, in

Præparatio. *Obseruа discrimē*

in Tympanite verò plùs flatus est, & minùs humoris.

Tertiò, vacuantibus materiam frigidam, vt agarico trochiscato, hiera simp. benedicta, & similibus tam per os sumptis quàm per clysterem iniectio. Quidam medicus doctus & senex curauit pilulis mezereon sacerdotem quendam senem tympanite laborantem. Flatum resoluunt balneum sulphureum, salsum, arena calfacta sole, aut igne fotus, & suffitus per lapides ignitos, & alia dicta tertio genere remediorum superiùs hoc capite. Puluis hic optimè resoluit flatum, vt ℞. anisi, anethi, seminis fœniculi, carui, cymini, origani, cinnamomi, gariophyllorum an. ℈. iij. sacchari ℥. 3. misce, & fiat puluis. Dosis cochlearium vnum ante cibum cum vino, & summo mane. Diagalanga, diamoscus, theriaca magna, mithridatum, diatriumpiperon, diacyminum, & similia resoluunt & euacuant flatum. Sacculi quoque ex sulphure, sale, milio, camomilla, kalendula, origano, pulegio, anthos & similibus ventri actu calidi admoti dissipant. Cucurbitula magna flammâ multâ vmbilico affixa valenter resoluit. Hoc cataplasma potentissimè discutit flatum multis diebus ventri admotum: ℞. stercoris vaccini, columbini, & caprini an. p. j. pulueris cymini, carui, ameos, baccarum lauri, origani, rutæ syluestris, & anthos, an. ℥. ß. sapæ, q. s. misce, & fiat cataplasma, adde aquæ vitæ vncias duas.

Vacuatio. *Historia mira.* *Resolutio.* *Puluis.* *Sacculi.* *Cucurbitula.* *Cataplasma.*

Quartò, & vltimò, tollentibus hepatis affectionem, mali causam per contraria, & corroborantibus hepati, de quibus dictum est superiùs quarto genere in curatione anasarcæ, & de his dicemus in curatione ascitæ.

Alteratio & corroboatio.

Ascites curatur quatuor auxiliorum generibus. Primò, victu calido & sicco dicto initio huius capitis. Carnes semper sint faciles coctu, & boni sanguinis, & magis tostæ, quam elixæ.

Curatio ascitæ. *Victus.*

Secundò, apparantibus humorem aquosum & corruptum. vt ℞. syrupi endiuiæ compositi, & de scolopendria an. ℥. ij. rhodomellis ℥. iiij. misce. Item ℞. decocti, vel aquarum absinthij, fœniculi, & capillorum veneris an. ℥. iiij. misce parato humore hoc, vel simili medicamento. Tertiò, vacuantibus aquas excitantes hydropem, primò purgatoriis non valentibus, & nocentibus iecori, vt sero lactis caprini, aut ouini, agarico, myrobalanis citrinis, & Kebulis simul, puluere hieræ simplicis, vel hiera simplici, succo, aut puluere brasicæ marinæ (quam vulgus sedanellam, Arabes cachitam vocant) citra molestiam purgante aquam, & hepar roborante: quæ duo sunt summè necessaria ad curandum hydropem. Dosis est à ʒ. ij. vsque ad ʒ. quatuor, & ego exhibui drachmas septem frequenter

Praeparatio. *Purgatio.* *Duo necessaria.*

manè laboranti hoc genere hydropis, & fœliciter successit. Aliquando hic morbus ob sui vehementiam eget valentioribus purgantibus, etiamsi ab iis iecur lædatur: inter quæ succus radicis ireos: dempto sedimento ab omnibus laudatur. Dosis à drachmis duabus vsque ad drachmas tres semel in hebdomada, dummodò inter has vacuationes valenter iecur corroboretur puluere diarrhodon Abbatis, vel trochiscis de rhabarbaro, vel syrupo de absinthio, vel puluere hepatis lupi, vel alimento ex vuis passis, ex auellanis, & ex limacibus. Hoc succo ireos multi hydropici deplorati fermè sanati sunt.

Pilulæ de serapino, de euphorbio, & mezereon potenter purgant aquam, sed molestè & violenter, quare iis non nisi rarò, & coactè vtendum est. Dosis est ab scrupulis duobus vsque ad drachmam vnam. Succus quoque cucumeris agrestis siccatus, quem elaterium vocant, potentissimè purgat: & omnium maximè durat, autore Plinio, seruatur enim centum annis integer. Sauonarola medicus sua ætate celeberrimus dabat scrupulum semis huius succi siccati mense Augusti, & mixti cum speciebus elephanginis redactis in pilulas cum succo absinthij, & multos curauit hoc medicamento. Syrupus hic ex decocto radicis cucumeris agrestis est efficax in curatione hydropis & ascitæ, & eruditissimus doctor meus Iacobus de Leon Compluti Architiclinum illustris Comitis de Salinas hydropicum confirmatum curauit. ℞. radicis cucumeris syluestris ℥. iiij. decoquatur in libris duabus aquæ, da dimidium, deinde accipe mellis libras duas, aquæ libras octo, bulliant per se ad dimidij vsque consũmationem, cui percolato adde ℔. j. decocti radicis cucumeris syluestris percolati quoque, & fiat syrupus, addendo in fine pulueris dragraganti vnciam vnam, cinnamomi electi drachmam vnam: Dosis quolibet mane cochlearium vnum. Medicamentum benè paratum ex cantharidibus in maxima hydrope, tam ascite, quàm anasarca, ex Galeno purgat per vrinam valenter aquosum hunc humorem, sed iis non vtendum, nisi cùm alia non contulerint.

Valescus tamen de Taranta vir doctissimus & magnæ experientiæ hoc medicamento multos laborantes, & Anasarca, & Ascite sanitati restituit. Castigantur cantharides abcissis capitibus, & pedibus, non alis (vt quidam malè docent contra Hippocratem & Plinium, & veritatem) accipe ergo vnam cantharidem absque capite & pedibus, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum an. ℥. seminis sacchari candi violati ℥. ij. gummi crassi, vel dragaganti ʒ. vj. misce, & fiat ad modum pulueris. Dosis est vncia vna summo mane: sed

Laus sedanella. *Valenter purgantia.* *Hepar corroborantia.* *Laus pulueris ireos.* *Molestè purgantia.* *Elaterium.* *Sauonarola experiẽtia.* *Doctoris de Leon syrupus eximius.* *Galeni medicamẽtum.* *Valesci curatio.* *Error quorundam.*

sed defende vesicam admouendo ei lac caprinum, vel doleum rosatum tepidum : autore enim Aëtio cap. de dolore capitis, sexto sermone, cantharides capiti admotæ nocent vesicæ, & quod magis incredibile videtur, quidam chirurgus Mediolanensis bis sanguinis profluuio correptus fuit per vrinam solùm, portando cauterium ex cantharidibus in Bursa. Tria grana alkekengi in puluerem redacta cum vino albo curant hydropem, vacuãdo per vrinam. Quæ per vrinam clementer purgant, & corroborant iecur, sunt diacurcuma, dialacca, & trochisci de rhabarbaro, hi enim obtinent principatum in hoc curando morbo, quibus curatus fuit excellentissimus Dux Mediolanensis Franciscus: Dosis à drachma vna vsque ad drachmas duas. Propter illorum amaritudinem fiant pilulæ cum aqua absinthij. Iisdem trochiscis curaui ego magnificam vxorem magnifici Francisci Marci, quæ laborauit principio ascite cum febre fermè habitudinali: cui dedi præter hos trochiscos multis diebus lac asinæ, quæ pasceretur herbis diureticis, lac enim non nocet hydropi, vt multis grauissimis medicis placet, præsertim, si ab ea animante emulgeatur, quæ pascatur herbis diureticis. Ideóque à quibusdam laudatur lac caprarum arabicarum propter pastum. Clysteres acres purgant hanc aquositatem, & flatum. Vacuatio hæc tutior est aliis purgationibus: quare frequens illorum vsus est vtilis, & necessarius. Hic clyster, vel huic similis est optimus : ℞. furfuris, camomillæ, stichados an. p. j, rutæ, & saluiæ an. m. j. hellebori, agarici, & turbit an. ℥. ij. carthami ℥. ß. roris marini, cyclaminis an. m. j. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔. j. olei de ruta, & de lilio an. vncias duas, salis drachmam vnam ß. misce, & fiat clyster. Pilulæ hæ purgant materiam hydropis: ℞. cinnamomi, squinanti, cuscutæ, croci, calami aromatici, seminis apij, fu, prasij, nardi asati, mastichis, mirrhæ an. ℥. ß. serapini, agarici, an ʒ. iij. euphorbij, turbit, colocinthidis an. ʒ. j. rhabarbari ʒ. iij. aloës ad pondus omnium, misce, & cum succo absinthij, fiant pilulæ. Dosis qualibet hebdomada drachma vna. Sex vnciæ seri caprini cum drachma vna semis pulueris pulueris spicæ nardi manè sæpè sumptæ purgant clementissimè hãc aquositatẽ. Succus maioranæ cũ oxymelle, si manè frequenter sumatur, hydropẽ hanc curat, purgãdo aquositatẽ. Idem facit succus prasij desiccatus, & mistus cũ vino albo. Idẽ præstat sanguis coturnicis; resoluunt vẽtris aquositatẽ omnia superiùs dicta in resoluẽdo flatu in tympanite: quamuis valẽtioribus egeat ascites cũ difficiliùs vacuetur humor, quàm flatus posita parilitate. Hoc, aut simile cataplasma est optimum

Vesicæ defensio. Vis cantharidũ quanta sit. Purgantia per vrinam, & iecur corroborantia. Historia Altera non minus insignis. Lac an noceat hydropicis. Clysteres laudantur. Clyster optimus. Pilulæ. Serũ caprinum, Maiorana. Prasium Coturnix. De tympanite. Topica.

in resoluendo: ℞. foliorum althææ m. ij. radicum cucumeris syluestris, & ireos an. ℥. j. ficus siccas numero 20. omnia decoquantur in vino albo, & fiat cataplasma: vel ℞. fellis tauri, nitri, an. partem vnam, piperis puluerizati, partem semis, cum melle, fiat ad modum cataplasmatis, quod per dimidiæ horæ spatium admoueatur ventri, ne vesica, aut vlcera intumescant: vel ℞. stercoris bubuli, & caprini an. p. j. cineris quercini, & vitis an. p. ß. salis, sulphuris an. ℥. ß. baccharum lauri, staphilagriæ an. ℥. j. ex his decoctis cum vino fiat cataplasma, cui adde vnguenti Aragon, & marciaton an. vncias duas. Cauteria multa ventri sæpè admota non profunda purgant hanc materiam & his curauit quidam Agarenus duos Valentinos nobiles. Idem præstant cauteria tibiis infixa, vt per ea materia vacuetur, quia illarum vlcera in hydrope difficulter curantur, nisi priùs hydrops tollatur. Aliqui scroto setanum immittunt, vt eo multis diebus, & sensim vacuetur materia. Postremò, si æger fuerit iuuenis, & satis robustus, incisione ei extrahatur hæc aquositas, non vna eductione, sed multis & sensim ad vires conseruandas præcedente tamen mortis præsagio, ne nobis ascribatur: nam præsente Sauanarola, & aliis doctissimis medicis Patauij, Ioannes Ludouicus vtriusque iuris doctor eximius, sexagenarius, subita facta incisione in manibus chirurgorum interiit. Eodem tempore quædam mulier quinquaginta annos nata laborauit ascite sex annis, & ex casu in lapidem fuit vulneratus venter eius, per quod vulnus subitò omnis aquositas euacuata fuit, incidit illa quidem in animi deliquium, sed post in xenodochio Patauino bonis alimentis pristinam recuperauit sanitatem: quæ res digna est admiratione: fiat igitur incisio musculi obliqui dextri ascendentis, si primò fuerit hepar affectum, & sinistri si lien, priùs cute deorsum reuulsa, vt post incisionem, & aliquam aquæ extractionem locum naturalem repetens foramen obturet, ne aqua affluat largior, vel immisso syphone in hiatum. Aqua autem quotidie bis, aut ter syphonis operculo ablato mittatur, tunc æger roboretur cibis optimis.

Cataplasmata resoluentia. *Cauteria.* *Historia.* *Incisio prudenter facta.* *Exemplum.* *Alterum exemplum admirãdum.*

Quartò, affectionem hepatis causam mali tollentibus per contraria & corroborantia hepar, vt puluere diarrhodon Abbatis, hepate lupi, & aliis iam dictis superiùs.

Alteratio & corroboratio.

Scholium.

HYdrops omnis.] *Hydrops nomen ex aqua assumpsit: in omnibus enim hydropis speciebus, aquosus generatur humor.*

Hydropis nomen.

Hydrops symptoma est. *Morbus.*

Quod in tympanite, in quo id difficile videtur, etiam verum est, quia in eo humor etsi paucus in abdominis regione coaceruatus apparet. Hydrops symptoma est, tumor scilicet præter naturam ventris, aut totius corporis sequens aliud symptoma, quod est actio iecoris deprauata. Morbus, ad quem sequitur, est intemperies frigida iecoris. Hæc vel primam in eo generationem habet, quando à iecoris scirrho, aut obstructione fit, aut per consensum ei aduenit, ex affectu lienis, ventriculi, intestinorum, & pulmonis. Hæ enim partes refrigeratæ, per venas frigiditatem transmittunt, venis cauæ aut gibbæ partis iecoris, & inde eius carni. Iecur etiam frigiditatem concipit, ex immodica sanguinis per hæmorrhoidas euacuatione, aut suppressione, sicut ex suppressione mensium, quorum immoderata euacuatio, nec hydropem, nec cachexiam efficit, ex Galeni sententia, lib. de curand. per sang. missionem, cap. 19. eò quòd menstrua euacuatio secundùm naturam fieri solet. Frigida iecoris intemperies in Hydrope, aliquando à causa calida ortum habet: in febribus enim ardentibus (etsi raro) etiam in principio visus est Hydrops, Qui malum signum est, ex eo enim colligimus adeò esse intensum calorem, vt vitiata coctione iecoris, aquosa humiditas in eo, pro sanguine generetur. Quòd si Lupeius, & alij, sequuti Alexandrum, frigida (quibus hunc Hydropem curari aiunt) post febrem concedant, grauiter errabunt: non autem si eis vtantur, vt febrem curent. A causis externis etiam potest hydrops nasci, potu aquæ frigidæ, aut natatione in ea. Existimo autem aërem frigidum, hydropem nunquam effecisse, eius enim vis non potest integris viribus ad iecur vsque penetrare, præsertim cùm eius tenuitas non sinat ipsum magnam, & perdurantem actionem exercere. Iam cùm hydrops, refrigerato iecore fiat, inde pro maiori aut minori refrigeratione, tres hydropis differentiæ ortum habent. Prima dicitur hydrops tympanites, in qua in iecore exigua est imbecillitas, ita vt chyli maiorem partem, in optimum sanguinem mutet, & alteram, quæ minor est, in aquam: ex qua in cauitate naturali multum flatum eleuant partes, adeò vt in ea multus flatus, & paucus humor collectus sit. Secunda nominatur Ascites, in qua iecur maiorem habens frigiditatem, & imbecillitatem, quàm in prima, ex chylo paucum sanguinem, etsi optimum generat, & simul multam aquam: quæ cum sanguine non est multùm permixta, eò quòd iecur, vt eam separet, aliquod seruat robur. Hæc aqua per iecoris carnem in cauitatem à peritoneo circumscriptam permeans, eam replet: quod non contingit aquæ ex obstructione renum in venis coaceruata, non quia est pauca, vt sentit Valles. lib. 5. de loc. affect. cap. 6. sed quia non generatur in iecore, neque ideò moram facit. Tertia differentia hydropis ea est, quam anasarcam, & leucoplegmaticam appellant, in qua maiorem

Immodica euacuatio mẽstrua non facit hydropem. *Hydrops à causa calida.* *Causæ externæ hydropis.* *Prima hydropis differentia.* *Secunda.* *Tertia.*

maiorem habet iecur frigiditatem, quàm in supradictis: vt sanguis non optimus, sicut in duabus primis: sed totus vitiosus generatur, est enim aquosus aut pituitosus potiùs, quia pituitosa humiditas in iecore præter naturam generata, ob imbecillitatem partis non potuit à sanguine separari. Atque hæc est causa, ob quam omnes partes corporis, malè nutriantur, & humiditate madeant. Quæ in parte maximè mirandum est Valles. lib. 4. acutorum, & lib. 4. epyd. com. 42. anasarcam minorem habere frigiditatem, quàm alias hydropis differentias, scripsisse. Ex his tribus differentiis, etsi in tympanite minor sit intemperies, est tamen in ea maius periculum, quàm in reliquis non ratione affectus, sed curationis: quia flatum discutientia (quibus curatur) calida cùm sint, de nouo flatum generant.

Vallesij error.

Secundò apparantibus pituitam.] *In hac sola hydropis specie, quæ dicitur anasarca, licet nobis ante purgationem præparare humorem: quia pituitosus & crassus est. Non autem licet in aliis differentiis (nisi propter obstructionem id efficiamus) cùm ex humore aqueo tenui fiant.*

In quo hydrope præparamus humorem.

Tertiò, vacuantibus pituitam.] *Multi sequuti Galen. lib. 4. de rat. vic. in acutis comm. 1 ; 3. in hydrope anasarca ex suppressione mensium, ex hæmorrhoidibus, aut alia plethorica affectione orto, quando incipit venam secant. Quod difficillimum nobis videtur, imò falsum, quia in eo iecur maximè refrigeratum est, & sanguinis missio ex accidenti refrigerat. Dices sequitur ex sanguinis missione alia maior vtilitas, quæ est mouere suppressam euacuationem, aut minuere plethoricum humorem à quo refrigeratum fuit iecur. Respondeo, non posse tunc opportunè, eo vti remedio, si consideremus massam sanguinariam adeò deprauatam, & validam iecoris intemperiem. Hoc quamuis ita sit, possumus tamen Galenum (vt par est) excusare, si dixerimus ipsum per principium anasarcæ cachexiam intellexisse. Cùm ergo in anasarca, pituitosus humor in omnibus partibus contineatur, omne vacuationis genus in eo tentandum est. Infernè per aluum, per vrinam radice petroselini, asparagi, & aliis, diureticis medicamentis. Per cutem etiam frictionibus cum melle, balneis sulphureis, vel sponte nascentibus aliis, arena calida, frictione cum oleo trino sub sole, tecto capite, & similibus. Iecur roborabis, & simul humorem discuties vnguento in hac forma parato: ℞. olei absinthij, & irini an. ℥. ij. vtriusque dialthææ ℥. ß. ceræ parum, fiat vnguentum. Canthrides non probat auctor, timent earum vehementiam quasi eam quantitate, & mixtione, non possimus minuere & corrigere. Proinde in eo omisso res sic distinguenda est. In hydrope ascite & tympanite, fugiendus est vsus cantharidum, quia humor in cauitate naturali inclusus, non poterit per vrinam purgari. Si verò sit anasarca, in qua humor in venis continetur,*

An sit secanda vena in anasarca.

In anasarca omne vacuationis genus tentandum.

Taxatur auctor.

Canthar idum exhibitio.

earum

earum vſus commodus erit, expurgabitur enim per vrinam. Non quòd cantharides id præſtent (vt malè ſentit auctor) ſed medicamenta vrinam mouentia, cum quibus cantharides miſcentur, tantùm vt ſint vehiculum. Neque eſt quòd timeamus, totas eas integras aſſumere, cùm Galenum libris ſimpl. c. de cantharidibus ſubſcriptorem habeamus.

Medicamenta ad hydropicos.

Quartò, tollentibus diſpoſitionem.] *Hydrops vt in plurimum ſolet fieri ex obſtructione iecoris & lienis: quem poſt purgationem cum agarico, in eo qui fit ex obſtructione iecoris: & cum confectione hamec in altero, vtere vnguentis, capitibus de obſtructione iecoris, & lienis deſcriptis, & hac confectione: ℞. diacurcumæ, & dialacca Iſac. an. ℥. j. trochiſcorum de abſinthio, & de rhabarbaro an. ʒ. ij. conſerua capillorum veneris ℥. j. cum ſyrupo de bizantiis fiat confectio.*

In aſcite aqua non eſt præparanda.

Secundò, apparantibus humorem aquoſum.] *Ex Galen. 4. acutorum comment. 113. humor in aſcite aquoſus eſt, & tenuis, non ergo egebit præparatione: ſi memor es eorum, quæ primo Scholio docuimus.*

Varia aquæ purgatio. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Tertiò, vacuantibus aqua.] *Nonnulli, vt educant aquam in hydropicis vtuntur braſica marina, quam vulgo ſoldanellam appellant, eam exſiccantes, & ex puluere aſſumentes, ſingulis diebus ʒ. j. vſque ad ʒ. ij. ß. (ſi vires conſtent) cum mulſa & decocto eupatorij. Alij ex eius ſucco expreſſo & percolato, ob eius tenacitatem cum melle aut ſaccharo ſyrupum parant, cuius ℥. j. ſingulis diebus propinare ſolent. Alij tithimalum marinum (quem Dioſcorides tithimalum paralyon nominat) exſiccant, & eius pulueris ʒ. j. ß. vno quoque die, cum mulſa, aut decocto eupatorij exhibent. Alij vtroſque dictos permiſcent, addentes propter ſuauitatem, ſemen aniſi, carui, & fœniculi. Quæ omnia etſi euacuent humorem aquoſum, nihilominus tamen ſuccus radicis iridis principatum hac in parte habet, cui vni debetur, deſiderata aquæ euacuatio: potenter enim eam educit, minúſque prædictis omnibus moleſtus eſt ventriculo. Præcedentibus ergo ſyrupis (ſi opus fuerit) purgare poterit ſucco iridis, agarico trochiſcato, diaphænicone & aliis. Portionem in hunc modum parare poteris: ℞. ſucci radicis ireos ʒ. ij. aquæ mulſæ ℥. ij. miſce. Aut ex eodem ſucco iridis conſeruam efficere poteris hoc modo: ℞. radicis iridis rectè excorticatæ lib. 1. mellis ℥. xiv. fiat conſerua ea ratione, qua fit caro cydoneorum, quæ in vaſe vitreo ponatur, commiſcendo ſemen aniſi, fœniculi & carui: cuius vnum cochlearium ſingulo mane aſſumet. Quamuis verum ſit in hydrope, humorem eſſe euacuandum, magis tamen intentos eſſe oportet ad roborandum iecur & lienem: quia ea medicamenta, quæ humorem euacuant, vehementia cùm ſint imbecillitatem viſcerum*

Nota hanc hydropis curationem.

viscerum augent, atque hæc est causa, ob quam culpa medicorum, plùs ad humorem quàm ad iecur respicientium, ægroti in peius semper abeant, & miserè moriantur. Curabitur ergo rectè hydrops, sensim euacuantes humorem medicamentis benignis, & simul viscera roborantes: cúmque sit morbus longus, longo tempore oportet assumere medicamenta, potissimùm ea, quæ à nobis modò describentur. Tria enim sunt, in quibus tota hydropis curatio reposita est, primum manè sumendum est, secundum noctu, & tertium est vnguentum, quo regionem ventris inungemus. Medicamentum, quod manè assumi debet parabitur hac ratione. Noctu ex lacte asinæ, aut in eius defectu, ouis, & in huius defectu, capræ extrahe ℥.vj. seri, ita vt in eo clauos numero duos, trochiscorum de eupatorio, & de capparibus an. ʒ.ß. cum pauco cinnamomo apponas. Hoc serum manè assumatur, ita vt æger neque ad prandij horam abstineat à cibo. Est hoc medicamentum clementer purgans, obstruens, & viscera roborans. Aduerte tamen prædictos trochiscos de tertio in tertium diem, recenter esse construendos. Medicamentum noctu assumendum, quatuor horis post cœnam in hora, qua æger dormire vult vtile erit: quo tempore (si iecur schirro careat) assumat tria cochlearia, confectionis ab Andromaco descriptæ, quæ dicitur cypoides, superbibens ℥.vj. vini albi veteris, vt medicamentum ad hepar permeet. Istius compositionis laudes lege apud Galenum lib. 8. de compos. medi. sec. locos. Vnguentum hoc est: ♃. vnguenti de Althæa ℥.ij. olei nardini & absinthij ana. ℥. iij. olei laurini ℥.j.ß. vnguenti Aragon. ℥.iij. vnguenti marciaton. ℥.iv. misceantur omnia, & cum pauca cera fiat vnguentum, quo calida regio ventris inungatur. Atque de curatione istius affectus. Solùm superest, ne cum auctore decipiaris, fugere vsum lactis in tympanite propter flatum: in aliis verò, quia non poterit rectè concoqui, & sic acescens intemperiem frigidam augebit.

Medicamentum manè assumendum.

Medicamentum noctu assumendum.

Vnguentum.

Taxatur auctor in lactis exhibitione.

De lienis obstructione. CAP. XLV.

LIen perinde, ac hepar obstructione quoque laborat, quod bifariam contingit, aut obturato eo meatu, per quem humoris melancholici, qui sanguinis velut limus est, ad splenem fit deriuatio, vt hepar purgetur, & sanguis purior reddatur: aut eo, qui eundem humorem ad ventriculum eructat. Causæ cap. de hepatis obstructione dictæ iam sunt. Notæ hæ sunt. In primis Gal. 5. de loc. affect. cap. 7. solo colore cognoscebat hepatis, & splenis affectum nulla audita præteritorum accidentium enarratione: imò (quod grauius est) non inuestigato viscerum affectu per tactum: hoc tamen intellige cùm ab hepatis, vel splenis vitio

Descriptio.

Causæ.

Notæ.

Galeni peritia.

splenis vitio fit icterus. Si obstructio in eo meatu fiat, qui crassum, atrúmque sanguinem ad splenem mittit, nullus in splene tumor, aut grauitas sentitur: cutis tamen color, præsertim faciei nigrior euadit adeò, vt ater icterus sæpe oriatur impuro scilicet sanguine per corpus fuso. Quòd si non huius, sed alterius meatus, qui ad ventriculum atram bilem defert, obstructio infestet, & tumor, & grauitas sinistri hypochondrij adsunt, & ventriculus ea commoda non sentit, quæ cùm humorem in ipsum delatum sequuntur: hæc sunt constrictio eius atque corroboratio: cuiuscunque tamen meatus obstructio sit, qui sic afficiuntur, timorem, atque tristitiam patiuntur, spiritus præterea difficultatem, & somnos turbulentos habent, & hepar per consensum iis quamprimùm læditur, vnde in aquam intercutem sæpè incidunt, præsertim si lien induratus fuerit consentiẽte iecore, vt docet Gal. 6. de loc. affect. cap. 1.

Vtilitas succi melancholici in ventriculũ delati.

Lienis obstructio curatur quinque remediorum generibus, quemadmodum hepatis obstructio, sed valentioribus, propter maiorem distantiam, & partis ignobilitatem. Considerandá sunt ergo, quæ diximus cap. 42. in 4. tamen genere remediorum præcedenti fotu ex aceto, tamarisco, & ceterac simul decoctis bis in die ventriculo vacuo vngatur lien hoc vnguento, aut huic simili: ℞. oleorum amygdalarum amararum, & de capparibus an. ʒ. ij armoniaci dissoluti in aceto ʒ. iij. vnguenti Aragon, & dialthææ compositæ ℥. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentũ. Scirrhus lienis curatur quinque remediorũ generibus. Primò, victu tenuante, & mediocriter calido, ne parte tenuiori resoluta augeatur durities. Sint ergo cibi boni succi, & faciles cõcoctu, & tenuis substãtiæ, & humidi, vt iura pinguia cũ radice petroselini vel fœniculi, vel foliis raphani, & similibus.

Curatio obstructionis. Indicatio ex natura partis. Topica. Vnguentum. Scirrhi curatio. Victus.

Secundò, apparantibus materiã terrestrẽ, hac aut simili mixtura: ℞. syrupi de scolopendria ℥. iiij. syrupi buglossæ, & rhodomellis an. ℥. ij. misce. Item ℞. aquarum aut decoctionis buglossæ, capilli Veneris, cetarac, & tamarisci an. ℥. iiij. misce.

Præparatio.

Tertiò, vacuantibus hanc materiam melancholicam, hoc aut simili potu, ℞. confectionis diasenæ ℥. ß. confectionis medicaminis hamec. ʒ. iij. agarisci trochiscati ʒ. j. syrupi buglossæ ℥. j. aquæ borraginis, q. s. misce, vel si magis amat pilulas. ℞. pilularum indarum, & de fumoterræ. ʒ. ß. diagridij. g. iiij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem.

Purgatio. Potus. Pilulæ.

Quartò, curantibus duritiem internis, & externis mollientibus: vt ℞. caricas numero xx. vuaruum passarum sine granis p. j. foliorum maluarũ, & althææ an. m. j. seminis lini, & fœnugræci an. p. fiat decoctũ in libris sex aquæ ad dimidium, de quo

Molliẽtia. Sumenda.

quo percolato accipe ℔. ij. ß. & cum ℔. j. mellis fiat ad modũ syrupi non perfectè decocti. Adde syrupi de scolopendria ℥. vj. Dosis quolibet mane vnciæ quinque. Lien bis ter in die vngatur hoc, vel simili vnguento: ℞. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥. j. olei de capparibus ℥. ß. axungiæ gallinæ, & anatis, medullæ crurum vituli, an. ʒ. ij. ß. dialthææ simplicis & hissopi humidæ an. ℥. iiij. armoniaci dissoluti in aceto ʒ. ij. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum: ante tamen vnctionem semper lien hoc vel simili fotu præmuniatur. ℞. caricarum vuarum passarum sine granis, seminis lini, & fœnugræci an. p. j. radicis althææ, & tamarisci an. ℥. j. ß. aceti albi ℔. iiij. fiat decoctum ad medietatem. Lieni hoc aut simile emplastrum imponatur. ℞. emplastri de meliloto, & filij Zachariæ loco ceræ quod sufficit, extendatur super alutam ad formam linguæ bubulæ, adde armoniaci dissoluti in aceto ʒ. ʒ. pulueris radicis ireos ʒ. j.

Curatio

Fomentum.

Emplastrum

Quintò, corroborantibus lienem, vt trochiscis de rhabarbaro, & de capparibus simul. & puluere diarrhodon Abbatis cum syrupo de scolopendria, & hoc aut simili fotu. ℞. radicis scolopendriæ. m. j. radicis capparis. p. j. rosarum. m. j. aceti calybeati ℔. ij. decoctum ad medietatem.

Corroborãtur.

Fotus.

Scholium.

LIen perinde.] *In toto hoc capite solum est quod addas sanguinis missionem (cuius auctor nullam fecit mentionem) vt reuellas ab obstructione sanguinem prauum, nempe melancholicũ. Quod si non fuerit melancholicus, à sanguinis missione abstinebis.*

De suppressione vrinæ: Cap. XLVI.

SVppressionem vrinæ Græci Ischuriam nominant, ea fit, quoties lotium in totum supprimitur, ita vt eo ægrotantes nihil reddant. Hæc fit nonnunquam propter vesicæ imbecillitatem, cùm id, quod in ipsa continetur comprehendere nõ potest, ita, vt exprimat. Interdum etiam obstructio inferiori meatu à crassis humoribus, aut ab impacto lapide, aut à pure, aut à caruncula, vel callo ibi genito, aut à sanguinis grumo. Aliquando accidit ab inflammatione, aut aliquo alio huiusmodi tumore præter naturã. Quorum occasione vel angustior redditur meatus aut, totum obstruitur. Propter obtusũ quoque vesicæ sensun suppressam vrinam aliquando vidimus, & Gal. de quodam scribit, cui torpente vesicæ sensu ob malè affectos neruos vrina fuerat cohibita. Accidit & sanis sæpè, vt ait. Ætius, vrinam ipsorum cohiberi, aut ob negotiorum importu

Descriptio.

Causæ.

portunitatem, aut in concionibus, aut foro iudiciario, aut somnis, si diutiùs continuetur lotium. Hactenus de causis, nunc de notis agamus.

Notæ ex imbecillitate.

Si ab imbecillitate vesicæ vrina supprimatur, frigidam eius intemperiem considerare oportet, & num ipsa manu compressa vrinam reddat: si enim hoc contigerit, & insuper eam intemperie frigida laborare ex propriis notis coniicimus, argumentum certissimum habebimus suppressionis vrinæ causam vesicæ imbecillitatem extitisse.

Ex obstructione.

Si obstructus inferior meatus sit à glutinosis humoribus, anteactam vitam disquiremus, num in otio educatus sit, (vt inquit Galenus) qui sic affectus est, multis cibis crassis, viscosósque humores generare valentibus fuerit vsus.

Ex calculo.

Si à lapide, notas ex sequenti capite desumemus.

Ex pure.

Si à pure, inuestigabimus per proprias notas num in renibus, vel in parte aliqua renibus superiori abscessus aliquis fuerit, quo abrupto pus in renes, & vesicam fuerit transmissum. Præterea num vesica malo aliquo laborauerit, ex quo ea puris generatio potuerit prouenire.

Ex caruncula.

Si à caruncula, aut callo genito, ex præcedentibus vlceris notis colligitur.

Ex sanguine.

Si à sanguine in grumum concreto, præcessit sanguinis per eam partem excretio.

Æneæ fistulæ vsus.

Atque in huiusmodi coniecturis maximus est æneæ fistulæ vsus, siue lapidis interpositio, siue glutinosorum humorum, siue carunculæ, aut grumosi sanguinis obstructus meatus fuerit, ex eo quod traiecto cathetere (sic enim ænea fistula Græcis appellatur) mingitur sæpè obstruentis rei vestigia apparent. Si oborta inflammatio, aut tumor aliquis meatum vrinæ angustiorem reddat, aut omninò obstruat, vt in eo accidit, qui vulneratus in ea parte, quæ semen appellatur, (est autem spatium anum, & penem intercedens, Græci perineon, dicunt) vrinæ passus est suppressionem, vt refert Gal. 1. de loc. affect. cap. 1. notæ facilè patent. Reliquas causas ex ægrotantis sermone disces.

Curatio suppressæ vrinæ ex inflammatione.

Si ab inflammatione renum, vel viarum vrinæ fiat, curatur. Primò, victu tenui, & simili victui dicto cap. 41. de curatione inflammationis hepatis.

Reuulsio.

Secundò, auertentibus per sanguinis missionem ex venis tibiarum, aut pedum autore Hippocrate aph. 36. sexti libri, & 48. septimi. Confirmat id Galenus comment. 36. sexti libri aphor. quamuis in libello de curandi ratione per sanguinis missionem doceat, posse in morbis renum tam venas brachiorum, quàm tibiarum secari,

Arabum opinio.

licèt Arabes, & plerique alij non contemnendi medici tam in initio inflammationis renum, quàm vesicæ primò secant venas brachiorum, deinde tibiarum, si æger sit multo sanguine repletus: ne priùs sectis venis pedum trahatur ad infernas partes à toto, augeatúrque inflammatio.

Ter

Tertiò, vacuantibus bilem, vt rhabarbaro, cassia fistula, manna, tamarindis, & similibus: vt ℞. medullæ cassiæ recens extractæ ʒ. vj. infusionis ℈.iiij. rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem bene factæ, syrupi violarum ℥.j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus.

Purgatio.

Quartò, parti affectæ sunt sæpè admouenda non repellentia stipica, ne claudantur meatus, sed temperatè frigida, vt sunt lac caprinum, ouinum, oleum rosatum, & similia.

Topica mediocriter frigida.

Vltimò, digerentibus, & resoluentibus, vt oleo camomillæ, de semine lini, & decocto radicis althææ, & similium, de quibus actum est cap. 41.

Resolutio,

Si sola intemperie fiat, curatur contrariis alterantibus. Si à vesicæ imbecillitate, corroborantibus, vt fotu vini rubri, & similium. Si à lapide renum, aut vesicæ, per illorum abcissionem, de qua capite sequenti loquemur. Si à callo genito in viis vrinaris, curatur per recisionem calli, per medicamenta temperatè corrodentia imposita callo, seu carni additæ, candelâ cereâ, vel tenui ligno petroselini: hæc tamen à prudenti chirurgo sunt experta, eligendáque ne vlcus fiat in viis vrinatiis. Quidam Lusitanus Romæ nostris temporibus multos curauit laborantes hac vrinæ difficultate: & inter alios Valentię curati sunt perfectè nobilis Gaspar Aguilar, & filius magnifici Ximen Peres de Pertusa. Si fiat à grumis sanguinis, vel à pure implente vias vrinarias, curatur. Primò sanguinis missione, si fuerit æger sanguineus, per sectionem basilicæ dextræ, deinde, si opus fuerit, purgatione. Postea mollientibus, & aperientibus vias vrinarias, vt balneis, fotibus, vnguentis, & cataplasmatis, quæ dicemus capite sequenti.

Sublatio aliarum causarũ.

Historia Valentina.

Curatio si fiat à grumis, aut à pure.

Vltimò verò, curatur dissoluentibus, & vacuantibus grumos sanguinis medicamentis necessariis, vt theriaca magna, aut mithridato à drachma semis, vsque ad ʒ. j. cum ℥. ij. aquæ rubeæ tinctorum, vel milij solis, vel ℞. coaguli hœdi ʒ. ß. aquæ quinque radicum ℥. v. syrupi capillorum veneris ℥. j. misce, & fiat potus. Si fiat à pituita crassa obruente vias vrinarias, curatur. Primò, victu calido attenuante, & aperiente, de quo sequenti capite loquemur.

Si à pituita.

Victus.

Secundò, apparantibus materiam frigidam breui tempore propter necessitatem, quamuis pituita egeat per se longa, & magna concoctione, vt ℞. rhodomellis ℥. vj. decocti capillorum veneris, vel fœniculi ℥. ix. misce hoc, vel simili medicamento, sũpto primo die sũmo mane, meridie, & duodecima hora noctis.

Præparatio breuis.

Tertiò, vacuantibus medicamentis phlegmagogis, vt ℥. j.

Purgatio.

hieræ simplicis, vel drachma vna semis agarici trochiscati, vel saltem vacuetur hoc, aut simili clystere. ℞. foliorum vtriusque maluæ, & parietariæ an. m. j. furfuris, camomillæ, seminis lini, fœnugræci an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. ix. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥. j. ß. butyri recentis, & benedictæ an. ℥. j. salis ʒ. misce, & fiat clyster. Vacuatio, quæ fit per clysteres, est tutior in his, & similibus affectionibus præter naturam: tutissima autem, quæ fit per suppositoria, quæ minorem extensionem in intestinis efficiunt, minúsque comprimunt vias vrinarias.

Clyster.

Quæ vacuatio sit tutissima & suauissima.

Quartò, prouocantibus vrinam, primùm mitioribus, vt compressione imi ventris, glande acri ex sale, aut felle, aut frictione peritonæi, & pudendi prope ignem, pediculo immisso in primam virilis membri partem qui motu titillet, & irritet expultricem facultatem sopitam, aut ægri iacentis supra dorsum tibiæ, & pedes in altum sæpè, & validè moueantur: quæ si non sufficiant, pecten illinatur oleo scorpionum, & lilij cum pinguedine cuniculi, vel imponantur parietaria frixa, vel apium, vel hoc vnguentum. ℞. olei scorpionum. ℥. ij. olei sesamini & axungiæ cuniculi an. ℥. j. croci puluerizati ʒ. j. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. Valentior est fotus imi ventris ex spongia cum camomilla, radice althææ semine lini fœnugræco origano, pulegio abrotano, mentastro & similibus: & insessus ex decocto prædictorum, & similium. Spuma saponis vmbilico admota vrinam prouocat: sed valentiùs galerus vetus (quo vtuntur fullones genibus imposito ad lanam oleo imbutam apparandam) cum aceto acri, calido, vmbilico admotus. Oleum amygdalatum dulcium, vel sesaminum cum saccharo vrinam prouocat, meatúsque reddit molliores, & ideò prius his vtendum, vel hoc ℞. decocti maluæ syluestris ℥. iiij. butyri recentis, & mellis an. ℥. j. misce, & fiat potus: vel ℞ pulueris seminis dauci ʒ. ß. aquæ millij solis ℥. ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. misce & fiat potus: vel ℞. pulueris corticum ouorum, è quibus pulli egressi sunt ʒ. j. sacchari candi ʒ. ij. vini albi optimi ʒ. ij. misce, & fiat potus, vel valentius. ℞. duo capita alliorum vini albi optimi ʒ. vj decoquantur ad medietatem: cui percolato adde theriacæ magnæ ʒ. j. In hyeme & sene tutior est hic potus, vel ℞. corticum limacum parum adustarum ʒ. ij. decocti capillorũ Veneris ℥. iij. vini albi ℥. j. misce, & fiat potus. Hoc potu multi ex suppressione vrinæ morti propinqui sunt ad pristinã sanitatẽ restituti. Vinum alkekengi valenter, & certissimè vrinam prouocat. Vide historiam ab Arnaldo de Villanoua traditã, qua demonstrat Cardinalem quendam affectum: suppressione

Vrinæ prouocatio.

Vnguentum.

Fotus.

Spuma saponis.

Galerus fullonũ.

Quæ priora esse debeant.

Potus varij.

A tempore & ætate coindicatio.

Laus potus.

Historia eximia.

pressione vrinæ quatuor diebus hoc vino fuisse curatum à medico quodam indocto, & nullius ferè nominis, qui ex paupere diues factus est hac sola curatione. Fiat vinum alkekengi hoc modo, accipe poma rubra (quæ ab antiquis dicuntur solanum rubeum) quo tempore vinum fit, quum hæc poma rubescunt, vt cerasa, & sunt plena granis paruis similibus granis ficuum, habéntque tum saporem bonum cum amaritudine quadam, conseruantúrque per annum filo appensa, & vbi hoc caremus vino, accipe quinque, vel septem poma in puluerem redacta, & vino albo parum decoquantur, quod percolatum bibat æger. Vrinam quoque prouocat calamus gallinæ oleo tinctus, si meatui penis imponatur, vel candela cerea, vel algalia argentea à viro experto (quam catheterem appellant. Græci) vt si à vesica ad penis extremitatem sit aliquid impediens exitum vrinæ faciliùs in vesicam redeat, sed hoc non est faciendum nisi à viro docto, & in hoc multùm exercitato, ne viæ vrinariæ exulcerentur, vt sæpè fit.

Admonitio.

Scholium.

SVppressionem vrinæ.] *Vesica pars est instrumentaria, quæ vrinam seruat, quoad molestiam sentiat ab eius multitudine, aut acrimonia, tunc enim eam excernit. Vrinæ excretio propria actio est vesicæ, in qua tria symptomata solent accidere, cùm non fit actio, cùm malè fit, & cum deprauatè. Quando non fit actio, dicitur à Græcis hoc symptoma ischuria, à Latinis verò vrinæ suppressio, de qua disputat auctor præsenti capite. Ischuria sumitur impropriè, aut propriè. Impropriè pro vrinæ retentione in qualibet parte sit affectus: hac ratione, obstructio in renibus à lapide arenulis, pure, aut humore crasso facta, vrinæ transitum impediens, ischuria dicetur. Eam cognosces ex eo, quod in regione pubis nullus in vesica apparet tumor, quia vacua est: tum quia nullum est irritamentum ad vrinam excernendam. De hac ischuria non agimus modò, sed de illa, quæ propriè sumitur, in qua vrina in vesica contenta non potest excerni. Causæ illius ischuriæ ex Gal. lib. 3. de caus. symp. c. 2. duæ sunt, imbicillitas vesicæ ab intemperie potissimùm frigida ortū habet. Angustiæ meatus duæ sūt causæ, præclusio, & obstructio. Præclusio etiā duas habet causas. Prima est tumor præter naturā, qui in ceruice vesicæ ortus, ipsam cogit cōcidere. Secūda est siccitas. Obstructionis quinque sunt causæ. Prima est grumus sanguinis. Secūda pus. Tertia lapis, ad quā reuocari possunt arenulæ, & crassa excrementa, quæ communem habent*

Ischuria duobus modis sumitur.

Ischuriæ propriæ causæ.

 materiam.

materiam. Quarta corpulentum tuberculum ceruicis vesicæ, aut meatus vrinarij, ex vlcere non rectè curato ortum; quod nostris tẽporibus ex morbo gallico, frequenter accidere videmus. Quinta, callus in eisdem partibus. Qua ratione hæc distinguantur, & curentur, & quod præter dictas ischuriæ causæ, soleant esse aliæ duæ, nempe sensus exiguus vesicæ, & immodica quantitas vrinæ in præsenti capite habes ab auctore rectè tradita. Dysuria, id est, vrinæ difficultas ab eisdẽ causis fit, à quibus ischuria, sed remissioribus.

Sanguinis missio in renibus inflammatis.

Secundò, auertentibus.] *In sanguinis missione, quæ in renibus inflammatis exercetur, hac ratione distinguens, habebis cõciliatos Galeni locos. Si inflammatio (hoc est tumor præter naturam) sit recens, cùm in parte paucus sanguis sit collectus, & multus fluat, sanguinem mitte ex basilica, maiorem enim ex ea facies reuulsionem. Si verò sit inflammatio inueterata, cùm in parte multus sit iam coaceruatus humor, & paucus fluat: tunc ex pede sanguis missus iuuabit, multo humore ex parte affecta euacuato. Quod quamuis ita sit, Galenus tamen in methodo semper, ex pede secat venam.*

Curatio ischuriæ ab humore crasso facta.

Tertiò, vacuantibus bilem.] *Consueuit auctor semper in qualibet inflãmatione purgare bilem: nescio certè qua ratione ductus.*

Si fiat à pituita crassa.]. *Si ischuria ab humore crasso originem ducat: primò sanguinem mittes propter venarum affectum, hac enim ratione minuemus humorem obstruentem, ne fluat ad renes. Deinde si occasio locum det præparabimus humorem, cum oximelle rhodomelle, & aliis. Posteà eum purgabimus cum pilulis paratis ex ʒ. benedicta cum aqua fœniculi. Dices, nónne purgabis helleboro ea ratione, qua docet Galenus lib. 6. epyd. par. 1. sent. 6. Respondeo, non licet, quia ex eodem Galeno in hellebori assumptione debet fieri magna corporis præparatio, qualis non poterit exerceri in ischuria ob vrgentiam symptomatis: bene tamen in eo, quem dolorem grauem in renibus per multos dies perdurantem, pati videamus. Post purgationem balnea, in sequenti capite descripta, vtilia erunt. Quæ si non prosint, in balneo medicamentum ex cantharidibus constitutum exhibebis. ℞. cantharidum præparatum g. vij (quantitatem pro virtutis robore, aut imbecillitate augens, aut minuens) cùm aqua pastinacæ fiat potio.*

An sit purgandum helleboro.

Balnea.

Medicamentum cantharidibus paratũ.

Quartò, prouocantibus vrinam.] *Optima aliqua medicamenta hoc in loco proponuntur, solùm aduerte, nullum ex his imponendum vmbilico, sed pubi, aut perineo. Medicamentum etiam ex alliorum capitibus, tanquam ingratum omittatur, sicut illud, quod ex corticibus ouorum, tanquam inutile.*

De renum calculo, & vesicæ.

CAPVT. XLVII.

Renum & vesicæ calculi duplex est causa, altera, vt materia: altera vt efficiens: Materia, est humor viscidus, & pituitosus in ventriculo ob assiduas cruditates genitus. Efficiens tũ renum, tum vesicæ calor materiam adassans, & in lapidem indurans: Differunt inuicem hi lapides: nam renum minores sunt friabiliores, asperiores, & rubri: vesicæ contra: & quantũ ad colorem attinet, albi sunt, aut paulum ad cineris colorẽ declinant. Præterea illis prouectæ ætatis homines sæpius quàm pueri, quã ætate prouecti frequentius corripiuntur. Voraces enim sunt pueri, cibisque largius vtuntur, nulla temporis, ordinis & nulla sumendi habita ratione: quiescere à cibo ingesto non possunt, perpetuóque mouentur: vnde crudum alimentum per venas & vniuersum corpus distribuitur. Mollia verò cùm sint illorum corpuscula, & facilè cedẽtia obturari renes non patiuntur. Crassissimæ igitur vrinæ in vesicæ amplitudinem nullo impediente recipiuntur, ibique velut in vino fæx, & in aqua limus, crassum illarum sedimentum subsistit, & à caliditate, quæ multa in pueris est, cogitur desiccatum, & lapidescit: quo fit, vt frequentius in vesicæ lapidem pueri incidant, quem cùm patiuntur, vrinas habent aquæ similes, in quibus subsident sabulosa quædam: ipsi insuper assiduè pudendum scalpunt, idque vel axum, vel intentum præter rationem, vrina repentè aut in totum supprimitur, aut non nisi guttatim redditur. Sæpè etiam comitatur ani procidentia: certius tamen nullum signum est, quàm digitus immissus in rectum intestinum: sic enim num lapis vesicam infestet, & quantus ille sit, detegitur. Renum calculus sic deprehenditur: renẽ grauis dolor, & infixi aculei instar, nullo foris tumore apparente infestat. Spina ægrè inflecti potest, crus stupet: quod è directo laboranti reni respondet. Vomitus præterea, & cibi fastidium adest. Vrina inchoante obturatione pauca, & aquosa mingitur, post in totum supprimitur. Aluus cùm iam nihil excernat, ad egerendum subinde mouetur. Calculo è renibus emoto vrina subsidentiam arenosam habet, & sanguis plerunque excernitur, ob violentiam videlicet asperioris calculi excussi. Porrò cùm dolores coli sæpè cum nephritide confundãtur, non ab re fuerit signa quibus inuicem distinguantur, proponere: sunt autem, quæ sequuntur. Renum dolor, breue occupans spatium, vno loco innititur immobilis, aut saltẽ per vreteres decliuis ad vesicã protenditur: colicus verò magna apprehendit

Causa. *Materia.* *Efficiens.* *Discrimen.* *Puerorũ natura.* *Nota.* *Sabulũ.* *Scalptio.* *Suppressio.* *Procidẽtia ani.* *Nota calculorum renum.* *Distinctio doloris colici & renũ.* *Differẽtia loco.*

hendit sedem, hac illac reuoluitur, & ab vno latere incipiens in alterum fertur, dolore interim ventriculo per transitum infestato. Præterea colicus affectus à cibo intenditur, nephritis remittitur. Denique in cholico dolore vehementior est, ac magis frequẽs & vomitus, & nausea: per vomitũ verò excreta tũ biliosa, tũ pituitosa sunt, quibus asſũpti cibi aliquid admixtũ videtur. Sunt & alia signa, sed breuitati studentibus hæc sufficiant.

Curatio Victus.

Lapis in renibus, & vesica gigni prohibetur. Primò fuga eorum, quæ augent pituitam in corpore, calculi scilicet materiam: qualia sunt, alimenta frigida, crassa, lenta, & difficilia concoctu, vt caseus, præsertim antiquus, salsus, panis azimus, animalium partes pingues, & neruosæ: vt sunt intestina, ventriculus, cor, & similes partes, aues aquaticæ, sus, bos, lepus, hircus, pisces, præsertim grandiores, legumina demptis ciceribus: herbæ frigidæ, crudæ, & cibus largior, & à cibo somnus, venus, labor, & balneum, & animi perturbationes, vt ira, tristitia, timor, & similes, quæ omni tempore nocent: sumendi ergo sunt cibi parciùs, quàm pro appetentia, boníque sint succi, & faciles concoctu, quales sunt pullus gallinaceus, gallina, motacilla, quæ dicitur à quibusdam cauda tremula, coturnix, perdix, hœdus, carnes arietinæ, præsertim in Hispania, & similes. Potus sit vinum album, aquâ liquiritiæ benè dilutum, vel aqua cinnamomi, vel aqua sola optimi fluuij, aut fontis, vel pluuialis percolata lapide Baleatico, vel saltem sine arenosa, & terrestri residentia.

Quæ noceant.

Reuulsio

Secundò, pituitam genitam nobis praua victus ratione vtentibus (ne ad renes ruat) retrahentibus, & auertentibus, vt iniecto bis in hebdomada clystere hoc leniente, vel simili. ℞. decocti maluarum, radicis althææ, seminis lini, & fœnugræci ℔. j. butyri recentis, & benedictæ an. ℥. j. olei sesamini, & camomillæ an. ℥. ij. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster, vel ℥. j. medullæ cassiæ fistularis sumpta in hebdomada, vel ℥. j. diacatholicon, semel in hebdomada sumpta, vel terebinthina benè lota aquâ capilli veneris, vel maluæ & posteà cum saccharo mixta, hæc enim ventriculum, intestina, renes, & vesicam purgat sine alicuius partis detrimento. Vel pilula vna elephangina, aut ex hiera simp. singulis diebus, vel alternis sumpta.

Clyster leniens.
Cassia.
Catholicon.
Terebinthina.
Pilulæ.

Diuretica, pituitosam materiã expellentia.

Tertiò, pituitosam materiam, si viis vrinariis hæsit, ne in renibus, aut vesica lapidescat, expellemus vreticis vt ʒ. vj. decocti maluæ syluestris cum ℥. j. sacchari candi, vel ℥. v. decocti cicerum & liquiritiæ, aut ℥. vij. seri caprini, decoctionis liquiritiæ cum ℥. j. ß. sacchari candi, vel ℥. viij. iuris galli gallinacei decrepiti decoctionis liquiritiæ, maluarum & capilli veneris, seminis lini, & fœnugræci.

Quar

Quartò, temperamus calorem harum partium, calculi causam effectricem emulsione quatuor seminum frigidorum maiorum, syrupis violato. nenupharino summo mane sumptis, oleo violato tepido renibus, & vesicæ sæpè admoto, lacte caprino, vnguento santalato, & similibus: vitamus tamen astringentia, ne materia calculi retineatur, sæpè, præsertim æstate lumbos aëri aperimus pelles, plumas, cæteráque calorifica contingere lumbos prohibemus.

Alteratio.

Expede.

Calculus concretus in renibus, si dolorem efficiat vbicunque fuerit, sed potissimùm in vreteribus expellentibus curatur, frangentibus scilicet lapidem lubricantibus, aperientibus, dilatantibus, & vrinam prouocantibus: priùs tamen obseruare oportet necessariam esse corporis euacuationem ante vretica, & lapidem frangentia medicamenta, siue per sanguinis missionem si dolor fuerit magnus, æger carnosus, ne partes dolennes inflammentur, siue per vomitum si ventriculus abundauerit cruditatibus, siue per clysteres, si intestina, & meatus propinqui, siue per alia medicamenta purgantia, si fuerit his opus, ne trahantur excrementa à ventriculo, vel aliis partibus ad vias vrinarias, & ibi augeatur dolor, vel vrina omninò supprimatur.

De curatione calculi renum

Sanguinis missio.

Vomitus

Clyster.

Secundò, considerandum satis est tutiorem esse purgationem, quæ fit per clysterem lenientem, & parum acrem, ea quæ fit per potionem purgantem, seu pilulas, præsertim si sit paucus clyster, ne suo pondere extendens comprimat vias vrinarias, dolorémque in ipsis augeat: quia medicamentis purgantibus, præsertim valentibus moti humores per corpus à partibus dolentibus attraherentur. Nonnulli hanc euacuationem per suppositoria, seu glandes faciendam esse tutius censent, quos ego non omni ex parte laudo.

Clyster potioni anteponendus.

Cur potio non probetur.

Opinio non nullorum.

Tertiò, sciendum est, necessariam esse ante lapidis fractionem doloris curationem omni auxiliorum genere, potionibus videlicet, clysteribus exiguæ quantitatis, fotibus, vnguentis, cataplasmatibus, & balneis, vt hoc, aut simili potu. ℞. decocti radicis althææ, foliorum maluæ, & seminis lini ℥. j. sacchari ℥. j. misce, & fiat potus: vel ℞. olei amygdalarum dulcium recentis ℥. iiij. sacchari ℥. j. misce: vel ℞. decocti camomillæ, & radicis althææ ℥. vj. sacchari ℥. ij. misce, & fiat potus. Hic vel similis clyster dolorem harum partium curat, intestina purgat, ac vtramque viam lenit: ℞ parietariæ, foliorum maluarum, bismaluæ ana. manip. j. seminis lini, fœnugræci, & camomillæ ana. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. vj. olei sesamini, & de semine lini an.

Dolor in primis sedandus.

Potus.

Clyster.

an. ℥. ij. benedictæ, & butyri recentis an. ℥. j. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster. Dolor quoque curatur hoc, aut simili fotu ex decocto, seminis lini, fœnugræci, camomillæ, meliloti, radicis althææ, maluæ, parietariæ & similium. Inde facit hoc, aut simile vnguentum sæpè renibus & vesicæ, & viis vrinariis admotum: ℞. olei scorpionum sesamini, & camomillæ an. ℥. j. axungiæ cuniculi ʒ. ij. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci: & pulueris croci an. ʒ. j. ceræ quod sat est, misce, & fiat vnguentum. Vel admoueatur hoc, aut simile cataplasma bis in die renibus, & vesicæ: ℞. foliorum parietariæ, senationum apij, & herbæ medicæ, hoc est alfalfa an. m. j. decoquantur omnia, deinde cum oleis scorpionum, de semine lini sufficientibus fiat cataplasma, addendo farinæ camomillæ, fœnugræci, & de semine lini, an. ʒ. ß. axungiæ cuniculi, vituli, & gallinæ an. ʒ. iij. croci puluerizati ʒ. ij. Optimum quoque est in hoc genere remediorum sæpè admouere renibus, aut vesicæ parietariam, vel herbam medicam diuisam in partes paruas, & parum cum vino albo decoctam, vel rorem marinum cum cineribus calidis, & pauco vino, quod à nostris fœminis dicitur Tabalet. Tortella ex ouis v. aut vj. cum aqua nafæ benè permixtis, & posteà frixa cum cepæ albo diuiso in partes minimas, & cum pinguedine porci, & oleo scorpionum iuuat multùm. Insessus vsque ad vmbilicum in balneo per semihoram ex decocto radicis altheæ, seminis lini, fœnugræci, parietariæ, camomillæ, ficuum v. radicum diureticarum, foliorum alliorum & cæparum, capilli veneris, liquiritiæ, & similium. Et dum æger sedet in balneo, bibat potum aliquem lapidem frangentem, de quo posteà dicemus: his peractis si dolor augeatur, aut si vehemens, nec spem vllam frangendi lapidem det sine periculo vitæ, tunc narcotica sunt necessaria mixta medicamentis externis, vel clysteribus, vel potionibus, semper attentè considerando, quæ diximus in vsu narcoticorum capitibus superioribus, præsertim capite. 40. de curatione colici doloris: in hoc tamen dolore ʒ. j. theriacæ magnæ femè recentis sex vel octo mensium est tutior aliis narcoticis, quia simul sensum morbi eripit, vrinam prouocat, & lapidem frangit, vt ℞. theriacæ magnæ sex vel octo mensium vsque ad annum ʒ. j. aquæ capilli veneris ℥. ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. misce, & fiat potus. His sic adnotatis accedamus ad medicamenta, quæ lapidem frangunt, & vrinam prouocant, quorum quædam à qualitate manifesta id faciunt, alia tantùm à substantia, seu proprietate, alia sunt, quæ à proprietate, & qualitate simul

Potus. *Vnguentum.* *Cataplasma.* *Tabalet.* *Tortella* *Insessus in balneo.* *Narcotica.* *Theriaca tutior.* *Potus.*

mani

manifesta. Quæ à manifesta qualitate agunt, amara, nonvehementis caloris: quia vehemens caliditas exiccando, & resoluendo lapidem duriorem faceret: incisio enim in his maior solet esse caliditate: quæ tamen lapidem renum frangunt (præter pauca) possunt vesicæ lapidem frangere, quamuis maiori vi egeat lapis vesicæ ob magnitudinem, duritiem, & distantiam maiorem. Medicamenta, quæ rectè lapidem renum, aut vesicæ frangunt, multis facultatibus, ac naturis egent, quæ rarò vel nunquam in simplicibus reperiuntur. Primò, vrinam prouocant, ac humores secum ad vias vrinarias trahunt. Secundò in renibus, aut vesica ipsa, vel facultates earum tempore debito detinentur, vt possint lapidem frangere. Tertiò, renes, & vesica ab ipsis corroborantur, vt posteà lapidem fractum expellere possint: hoc Galenus docet 10. de compsitione medicamentorum secundùm locos. Simplicia quæ lapidem renum, & vesicæ frangunt, grauissimis & antiquis medicis, & à me sæpè experta hæc sunt, vinum scilicet, præsertim album, radix graminis, semen maluæ syluestris, ceterac, capillus veneris, pentaphyllon, radices cannarum, blitis, crocus, cinnamomum, polium maius, cicera nigra, radices v. diureticæ, asparagi scilicet, petroselini, fœniculi, brusci, & apij, raphanus, bdellium, cortex ciperi Ægyptij, cortex radicis capparis, armoniacum, ameos, saxifragia, vrtica, chamæpitys, millium solis, amygdalæ amaræ, nuclei cerasorum, grana hederæ, nucleì persicorum, siliqua fabarum, eryngium, cuius vim in hoc morbo vide apud Ætium. Aqua seu decoctum ex his, & similibus quantitate ℥. iiij. vsque ad ℥. vj. cum melle in hyeme, & saccharo in æstate ventriculo vacuo est exhibendum: semper tamen præcedat lenitio, & mollificatio viarum vrinæ per oleum sesaminum recens, vel amygdalarum dulcium cum saccharo cando, vel per decoctum maluæ syluestris cum butyro, & melle, vel per terebinthinam benè lotam.

Frangẽtia lapidem à qualitate manifesta.

Discrimen renum & vesica.

Simplicia lapides frãgentia.

Lenitio præcedat

Sunt etiam & multa alia valentiora medicamenta lapidem frangentia, vt lapis Iudaicus (de quo Dioscorides libr. 5. capite. 93.) quantitate ciceris, præparatus in lapide marmoreo, ad modum siephi, lapidem vesicæ frangit cum ℥. iiij. semis decocti diuretici, vt capilli venoris: aliqui tamen, vt Galenus nono, de facultatibus simplicium medicamentorum lapidem solum renum frangere existimant. Quidam huius lapidis præparati drachmam semis præbent cum pauco vino albo.

Valentiora.

Lapis Iudaicus.

Cinis scorpionum assatorum validè, & violenter calculum

Cinis scorpionum.

lum

lum vesicæ frangit pondere granorum quatuor hordei cum vino maluatico. Ego non auderem eo vti: oleum tamen scorpionum pectini admotum sæpè confert, & eius iniectio per penem.

Lapis spongiæ. Lapis spongiæ renum tantùm calculos frangit, vt quibusdam medicis grauissimis placet. Dioscorides tamen scribit frangere etiam vesicæ lapidem. Cuius dosis est è drachma ß. ad drachmam vnam cum pauco vino, vel decocto aliquo vretico.

Lapis lyncis. Lapis lyncis calculos renum, & vesicæ frangit. Dosis est drachma vna cum pauco vino albo, aut liquore aliquo vretico.

Cinis leporis combusti. Cinis leporis combusti valenter frangit lapides renum & vesicę. Dosis cochlearium vnum, vel drachma vna vsque ad drachmam vnam semis. Forma comburendi leporem tradita est à multis, & à Matthæo de Gradi capit. de lapide renum, & vesicæ, & ab omnibus fermè pharmacopolis cognita est: Plinius tamen lib. 28. scribit renes leporis exsiccatos lapides renum & vesicæ frangere.

Cinis corticũ ouorum gallinaceorum. Cinis corticum ouorum adustorum, à quibus pulli sunt egressi, valenter frangit lapides renum, & vesicæ, à me sæpè est expertum hoc medicamentum. Dosis à drachma semis, vsque ad drachmam vnam cum vino albo, vel aliquo alio liquore vretico.

Sanguis hirci. Sanguis hirci præparatus valenter frangit lapidem renum & vesicæ, est expertus à multis, & à me faciléque obtinet principatum in curando hoc morbo. Eius dosis est à ʒ. ß. vsque ad ʒ. j.

Cinis motacillæ. Cinis motacillæ, quam caudatremulam vocant, valenter frangit lapides renum, & vesicæ, & caro huius auiculæ tam elixa, quàm tosta habet eandem facultatem.

Lapis hominis, vel porci. Lapis hominis, vel porci lapides renum frangit, autore Galeno, sed aliorum sententia renalis lapis frangit renum lapides, & vesicæ calculus comminuit vesicæ calculum. A me non est expertum medicamentum, neque à meis præceptoribus.

Puluis cimicis. Puluis cimicis lapides quoque frangit. Dosis ʒ. ß. cum vino albo, vel aliquo alio liquore vretico. Non sum expertus: viuæ tamen per penem immissæ vrinam prouocant, quemadmodum pediculi.

Ossa mespilorũ. Puluis ossium mespilorum lapillos renum, & vesicæ frangit. Dosis à ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. Est à multis, & à me hic puluis sæpè expertus.

Puluis corticũ auellanarum. Puluis corticum auellanarum frangit lapidem: Dosis ʒ. j. decoctum etiam earum eadem vi pollet. Est expertum medicamentum.

Puluis

Puluis anseris combusti cum pauco vino albo frangit lapidem, vt aliquibus autoribus placet.

Puluis pullorum hirundinum combustorum frangit lapidem. Dosis drachma vna. Carnes eadem facultate præditæ sunt.

Lapides inuenti in capitibus gallorum, & columborum veterum frangunt lapidem cum pauco vino albo: Dosis à drachma semis vsque ad drachmam vnam autore Plinio libro 30. Crista galli gallinacei habet eandem vim, vt quidam arbitrantur.

Puluis vesicæ mustellæ frangit lapidem. Dosis drachmæ duæ.

Puluis vesicæ apri cum vrina exiccatæ (Plinio autore lib. 15.) frangit lapidem. Multi alij volunt solam vrinam apri hac eadem vi præditam esse.

Puluis cornu cerui assati frangit lapidem. Dosis ʒ.j.

Puluis foliorum mori valenter frangit lapidem. Dosis drachma vna.

Pellicula interior ventriculorum pullorum gallinaceorum frangit lapidem, vt docet Plin. lib. 30.

Lapides inuenti in vesica fellis bouis frangunt lapidem.

Puluis renum asinorum frangit lapidem, vt scribit Plinius lib. 18.

Cinis glandium frangit quoque lapidem, vt docet Plinius lib. 24.

Lumbrici terrestres frangunt lapidem, autore Plinio, lib. 30.

Lapides reperti in hepate apri lapidem quoque frangunt, vt vult Plin. lib. 28.

Cinis Erinacei combusti rumpit lapidem, præsertim si reperiatur iuxta rubum, quia rubi fructus habet hanc vim, vt ego sum expertus. Dosis à drachma semis vsque ad drachmam vnam.

Stercus columbinum mistum cinnamomo, & theriacæ magnæ frangit lapidem: vt ℞. pulueris stercoris columbini, cinnamomi, & theriacæ magnæ an. ʒ. ß. aquæ capilli veneris ℥.ij. syrupi de duabus radicibus ℥.j. misce, & fiat potus.

Puluis scarabei combusti, & apis fortiter comminuit calculum. Dosis ab ℈. ß. vsque ad ʒ. semis.

Cinis leporis, & præsertim capitis valenter frangit lapidem, & carnes eiusdem habent eandem, vim, si comedantur.

Puluis cantharidum præparatarum, cicadarum, & noctilucarum valentissimè frangit lapides, & eo non est vtendum, nisi cùm

Puluis anseris. Pulloru hirundinum. Puluis lapidis galloru gallinaceorum, & columborum. Puluis vesicæ mustellæ. Puluis vesicæ apri. Cornu cerui. Puluis foliorũ mori. Pellicula interior. Lapides vesicæ fellis bouis. Renes asinorũ. Cinis glãdiũ. Lũbrici. Lapides hepatis apri. Cinis Erinacij. Stercus columbinum. Puluis scarabei. Cinis leporis. Puluis cantharidum, & noctilucarum.

Forma praparandi cantharides.

cùm alia non suffecerint. Præparandi forma scripta est capite 44. de curatione hydropis: quam etiam hic decreui indicare. Accipe duas, aut tres cantharides demptis capitibus, & pedibus tantùm, vt Hippocrates, & Dioscorides docent, & non alis, vt Arabes volunt, benè pistas: quibus adde dragaganti, & gūmi Arabici in aqua maluarum dissoluti. an, ʒ. ij. posteà in vmbra exiccentur, & eodem modo bis, vel ter infundantur omnia in decoctum maluarum, & tandem fiant trochisci. Quorum dosis est ab scrupulo vno cum pauco oleo sesamino, vel amygdalarum dulcium, vel decocto maluarum.

Composita lapidesfrangentia.

Confectio saluberrima.

Composita medicamenta, quæ lapides renum & vesicæ frangunt, parari possunt omnia necessaria, & vtilia huic morbo meliùs quàm simplicia, vt superiùs diximus. Et quamuis sint multa à doctoribus tradita, in præsentia nobiliora, & magis experta trademus: vt ℞. cineris vitri, cineris scorpionum, cineris cauli nabati, cineris leporis, spongiæ, sanguinis hirci præparati, cineris corticum ouorum, à quibus pulli egressi sunt, lapidis Iudaici, gummi, nucis, macis, acori. an. partes æquales, seminis petroselini, dauci, pulegij, gummi Arabici, seminis althææ, & piperis. an. partem vnam, & semis, mellis. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis, drachmę tres cū aqua, vel aliquo decocto vretico, est medicamentum expertū, & saluberrimum. Hoc quoque medicamentum est optimum, & ab eruditissimis medicis probatū. ℞. lapidis Iudaici, gummi cerasi, lapidis spongiæ, corticis melonis, liquiritiæ, an. ʒ. iiij. seminis dauci, vitri combusti, abrotani. an. ʒ. medullæ granorum pini, & amygdalarum dulcium. an. ʒ. iiij. mellis, q. s. misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ tres.

Altera cōfectio.

Hoc etiam medicamentum est vtilissimum, & valenter frangit lapides renum, & vesicæ: ℞. sanguinis hirci præparati, lapidis

Tertia.

Iudaici, lapidis inuenti in vesica fellis vaccæ aut tauri: anisi asari, amygdalarum amararum, seminis cucumeris, bdellij, co-

Quarta.

sti. an. æquales partes, mellis quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ duæ cum decocto rubeæ, vel asari, vel camomillæ. Hoc medicamentum Gal. 10. de compositione medicamentorum secundùm locos valenter frangit lapides & purgat renes, & vesicam, & dolores curat. ℞. cassiæ ligneæ ʒ. ij. seminis apij. ʒ. iij. myrrhæ ʒ. x. piperis ʒ. ij. olibani ʒ. iij. lapidis de syria masculi, vel fœminæ ʒ. j. seminis pastinacæ, anisi an. ʒ. ij. spicæ nardi ʒ. ij. amygdalarū amararum, asari. an. ʒ. iij. storacis, ireos. an. ʒ. iij. seminis papaueris albi ʒ. ij. seminis cyperi. ʒ. ij. mellis quod sufficit, misce, & fiat confectio. Quidam medicus eruditus laudat non parum ad lapides frangendos cibum, qui fit ex hepate, pulmone,

Medici cuiusdā cibus, aut bolus.

rem

renibus & testiculis cum priapo hirci, cum croco, cinnamomo, & melle, & posteà imple intestina hirci hac mixtura. Dosis sunt duæ, aut tres bucellæ. Habet tantam vim hoc medicamentum ad lapides expellendos, vt non solùm à renibus, & vesica, sed ab annulo comedentis fracti omnes excutiantur. Res est monstruosa, si vera est. Præter supradicta quatuor medicamenta composita, sunt multa alia à doctoribus laudata, & probata, inter quæ litrontipon à ʒ. j. vsque ad ʒ. ij. theriaca magna, & mithrydatum, electuarium ducis, dialacca, & diacurcuma sunt magis in vsu, & magis experta: quamuis multa alia scripta sint, & etiam componi possint ex simplicibus superiùs dictis, & similibus: semper tamen, vt superiùs admonuimus, præcedant hæc vretica, & quæ lapidem frangunt mollientia, & anodina externa, & interna: de quibus iam satis diximus. Sed præter illa vtilis erit hic, aut similiter clyster semel, vt minimum in die, ℞ florum camomillæ, p. iij. meliloti, fœnugræci, seminis lini. an. p. ii. ß. seminis fœniculi ℥. ß. olei libr. vj. vini libr. j. decoquantur omnia ad vini consumptionem, posteà conseruetur oleum percolatum. Dosis cuiuslibet clysteris vnciæ sex. Sæpè in die, vel saltem ter vngatur pecten, femur, & tota regio vesicæ, & renes, si opus fuerit, hoc vnguento: ℞. axungiæ cap. ℥. j. axungiæ anatis, gallinæ, & cuniculi an, ℥. ß. axungiæ vrsi, medullæ crurum vrsi, vel vituli, & theriacæ magnæ. an. ʒ. iij. emplastri filij Zachariæ ʒ. vi. olei scorpionum, lumbricorum, camomillæ, & anethi, an. ℥. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. Sæpè quoque admoueatur parti dolenti vesica porci, vel hirci, plena sequenti oleo. ℞. olei ℔. j. florum camomillæ. p. j. ß. vini optimi ℔. ß. decoquantur omnia donec vinum cosumatur, cui percolato adde olei lumbricorum, de lilio, & sesamini. an. ℥. iij. olei scorpionum ℥. ij. misce, his impletur prima vesica. Ad implendas alias vesicas: ℞. florum camomillæ, melliloti, vtriusque stichados, suæ arteticæ an. p. j. foliorum vrticæ. m. ij. parietariæ m. iiij. radicum althææ ℥. ij. maluarum. m. ij. ß. seminis lini, fœnugræci, & milij solis an. ℥, j. seminis fœniculi, & carui. an. ℥. iij. liquiritiæ ℥. j. fiat decoctum in libris duodecim aquæ donec tertia pars consumatur. Inter ea, quæ maximè vtilia, & necessaria sunt ante vsum, & in vsu vreticorum, sunt balnea vsque ad vmbilicum ex decocto rerum dictarum superiùs, quæ vias vrinarias aperiunt, molliunt, & dolores sedant: hæc tamen temperatè, & non in frequentissimo vsu conferunt, ne pars dolens, & ægra fiat nimis apta ad recipienda excrementa totius corporis, & humores, & iterum generentur lapides.

Obseruatio.

Vnguentum.

Vesica admouenda.

Balneorum vsus moderatus.

lapides: semper tamen ventriculo, & intestinis vacuis oportet ingredi balneum. Præter hæc balnea, quæ fiunt ex rebus vreticis, & lenientibus, sunt alia multa naturalia balnea calida, sulphurea, vel salsa, quæ habent vim manifestam, & occultam prouocandi vrinam, & lapidem frangendi: quæ quotidie experimur apud Italos, Gallos, Hispanos, & præcipuè inter Vasconiam & montes Perinæos sunt optima balnea dicta de Cauteres. De his Philosophus 24. particula problem. vltimo.

Proble. vlt. 24. part.

In exhibendis vreticis medicamentis debet esse prudens medicus & non audax: sed semper, si fieri potest, ab iis abstineat, præsertim valentibus, nisi vrgente dolore, & præsente calculo, & necessitate; quia sæpè ex vsu eorum immodico fiunt vlcera, vel ardor vrinæ, profluuium, & tandem alij morbi perniciosi.

Cautè diuretica esse exhibenda.

Cucurbitula renibus admota mouet lapidem, & posteà admota per vreteres versus vesicam ducit ipsum ad eam.

Cucurbitula.

Aliquando lapis inter vesicam, & penem infixus vrinam supprimit, & instrumento argenteo dicto cathetere, seu algalia impellenda est ad vesicam, vel scapo petroselini, vel calamo gallinæ, vel candela cerea. Si verò appareat, ferreo instrumento extrahatur. Aliquando necessaria est incisio in pene. Si fuerit prædurus, & magnus lapis in vesica, sola incisione extrahi potest: hæc tamen facienda est à viro perito, & docto: incisio verò pro magnitudine lapidis erit facienda, quæ cognoscentur immisso digito per anum: & posteà curetur vlcus per consolidantia, & glutinosa, & per cibi, & potus abstinentiam. Si sanguis in vesicam descenderit, ibique coalescat, antequàm putrefiat, theriaca magna, vel coagulo hœdi cum decocto liquiritiæ euacuabitur per vrinam.

Si vrina supprimatur.

Incisio, & eius curatio.

Scholium.

REnum & vesicæ calculi.] *Vrina frequenter supprimitur à renum calculo, aut vesica. Proinde breuiter, qua ratione huic malo occurrendum sit, explicabo. Priùs autem scias velim me consultò omittere multa, quæ in calculi disputatione proponuntur (ea enim habeo diffusè scripta, in lib. de simpl. med. fac. quem imprimendum stâtim, domi seruo) solúmque supponere, materiam, causam efficientem, & generationem calculi, vt inde colligamus essentiam medicamentorum, quæ ipsum comminuere nata sunt. Calculi materia est humor crassus, siue sit pituita, aut melancholia. 3. de alim. fac. cap. 6. siue purulenta substantia epy. 6 par. 1. comment. 15.*

Calculi materia.

Causa

Causa, qua calculum efficit, est calor immodicus quantitate aut tempore, non autem frigiditas, vt malè voluit Vallesius, lib. 6. epy. non considerans ex Galeno, ac proinde ex veritate, viuente animali non posse, tantam frigiditatem intendi, vt ex ea aliquid concrescat in duritiem. Generatur calculus, calore euaporante humidam partem crassi humoris, & reliquam concrescente, ita vt si ille concretus humor in renibus moram faciat ab altero augeatur, quoad lapidis magnitudinem ex arenula acquirat. Lapis in renibus generatus & detentus, dolorem grauem efficit 6. epy. par. 1. sent. 6. quia renes non sentiunt nisi per membranam. Vallesius eodem loco existimat, magnum lapidem, quando exciditur ex carne renis, acutum dolorem inducere. Id colligit ex eo, quod hunc dolorem, difficilè distinguere possumus, à colico dolore. Quæ sententia facilè refutabitur, ab eo qui considerat, carnem renis esse intensilem, ac proinde neque à magno lapide posse acutè dolere, quod exemplo inflammationis docet Galen. 6. aphor. com. 5. Adde in carne renis, non posse generari lapidem, quia deficit locus, nempe cauitas: & ita Gal. 6. epy. agens de lapidis generatione, semper eius meminit. Accidit quòd si in carne renis lapis generaretur, non posset ad vreterem permeare. Probatio etiam infirma est, quia cùm principium vreteris, sit iuxta colon, dolor à lapide in eo contento excitatus, bene poterit à nobis colicus iudicari, præcipuè acutissimus cùm sit, vreteres enim multùm sensiles ex natura sunt. Hunc renum dolorem nephritim appellamus. Quem vomitus primò pituita, & deinde bilis æruginosa comitatur. Ratio hæc est. Hic dolor ad se attrahit sanguinem, & spiritum magis, quibus destitutus ventriculus debilitatur, & cùm sit pituitæ naturalis officina eam euomit: in venis autem quæ sunt iuxta renem, à caliditate bilis aduritur & fit æruginosa quæ ad ventriculum languidum expulsa vomitu euacuatur. Franciscus Vallesius 7. epy. com. 59. dubitat, qua ratione lapide existente in vno rene, aquosa fiat vrina, aut supprimatur: si verum est ex Galeni sententia, partes geminas affectas esse, vt vna læsa, altera ageret. Respondet venas emulgentes, simul oriri ex vna caua, ac proinde, rarò vnum renem, lapidem congerere, quin alter, à crassis succis & arenis obstruatur: & ideò vrinam supprimi, aut colatam per ambos renes puriorem excerni. Hoc autem intelligendum est in affectibus dolorem generantibus, quia in indolentibus benè potest esse affectio in vno rene, altero non cessante ab actione. Quod confirmat in homine, quem totum renem corruptũ habuisse, & per vrinã excretum, se vidisse testatur, qui vrinã altero rene solo reddebat. Quid si in vreterẽ prodiit lapis, & supprimatur vrina? id inquit fieri, quia ob dolorẽ perit nixus musculorum abdominis, qui ad reddẽdam vrinam necessarius maximè est. Hæc Vallesius. Quæ omnia falsa sunt, imprimis

Causa efficiens.

Vallesius errat.

Modus generationis calculi.

Dolor grauis.

Vallesius errat.

Nephritis.

Vomitus in nephritide.

Dubitatio à Vallesio proposita.

Solutio eiusdem.

Refutatur Vallesius.

primis cùm respondet, emulgentes venas à caua oriri, ac proinde affecto vno rene, alterum affici, rem falsam supponit: nempe simul debere affici duos renes, hoc enim est contra experientiam, quia in dies experimur lapidem in vno rene existente, alterum renem rectè operari, ea ratione qua abiecto vno oculo sæpè, alter illæsus seruatur. Neque distinguit rectè, quia siue sit affectus dolorificus, siue indolens, affecta vna parte, reliqua optimè aget. Præterea si duo sunt renes, & duo vreteres, quis sibi poterit persuadere, lapidem vnum vreterem obstruentem supprimere vrinam? Ratio ex nixu musculorum desumpta nil persuadet, quia musculi abdominis non habent vesicam subiectam, quæ intra ossa pubis latitat, & sic potest comprimi solùm, quando repleta est, à musculis rectis, ea parte qua ossibus pubis adhærent. Adde, vrinam excerni à facultate naturali, quæ expultrix dicitur. Tum si propter dolorem cessat musculorũ nixus: debuit etiam in colico dolore cessare, & eadem ratione vrinam supprimere. Experimentum etiam illud quod adducit, corrupti renis & per vrinam excreti tanquam impossibile omittendũ est: si enim vreteres tensi seruantur à renibus, non corruptus per quam partem ingredi poterit vreterem laxatum? tum si ren corruptus vrinam non attrahebat, qua ratione renis frustula deducebãtur ad vesicam? omisso ergo hac in parte Vallesio, qui controuersiam ponit vbi non est: dico naturam duos fabricasse renes, vt impeditam vnius actionem, alter suppleret (non vt voluit Vallesius, ne facilè obstruerentur) & inde sequi esse impossibile (rectè se habente collo vesicæ) à lapide in vino rene contento, posse vrinam supprimi. Quòd si vrinæ suppressio contingat, necessariò in duobus renibus erit obstructio; aut si in vno tantùm rene sit lapis (quod ex dolore colliges) excrementa crassa in vesicam delapsa obstruerẽt eius collũ, & impedirẽt, vrinæ transitum. Qua ratione distinguatur dolor nephriticus, à colico capite de dolore colico explicatum habes.

Dubitantis solutio.

Calculus concretus in renibus.] Quando aliquis solitus est lapidem in renibus generare, eo tempore quo arenulas emittit, neque dolore cruciatur, potest habere vsitata aliqua medicamenta renes expurgantia: qualia sunt mel cum vino albo, mel cum puluere ossium mespilorum, decoctum pastinacæ cum melle, aqua distillatitia florum fabarum cum melle, & similia. Si lapis existat in vretere acutum excitans dolorem, dilatantibus viam indigemus, simul etiam possumus frangentia lapidẽ assumere. In dolore hoc nephritico auctor sanguinem mittit, si æger sit carnosus: quasi solùm oporteat secare venam in plethoricis affectibus. Secabimus ergo venam in magno dolore, non propter dolorem, quia hic cùm deiiciat vires, potiùs eam impedit: neque propter morbum, quia lapis sui ablationem indicat, quæ sanguinis missione, excerni non potest,

Medicamenta renes expurgantia.

Sectio venæ.

sed

sed propter morbum magnum, qui futurus timetur, nempe inflammationem.

Secundò considerandum.] *Non rectè hoc in loco rem explicat auctor, quia si multus humor continetur in venis, potiùs medicamẽto purgãti per os assumpto euacuabitur, quàm clysteribus lenibus.*

Taxatur auctor.

Tertiò sciendum est.] *Dolor nephriticus aut vrget, aut non. si vrget, cùm deijciat vires, ad se trahit curationẽ, & ideò sedandus est. Quod cõmodè præstabit hoc vnguentũ, exteriùs positũ in ilibus supra locũ dolentem. ℞. olei scorpionũ, & camomillæ an. ℥. ij. vnguenti aragon, & axungiæ gallinæ an. ℥. Philonij maioris. ʒ. iij. ceræ parũ, fiat vnguentũ. Hoc dilatat partẽ emollientibus, & stupefacit narcotico medicamento. Possumus etiam vti aliquo ex dictis oleis, cum g̃. iij. opij permixto. Per os assumere potest æger theriacã magnam, quando fermentationem patitur, quo tempore stuporem inducet, quia opium adhuc seruat vim: aut ʒ. j. Philonij maioris (quod post duos annos totius est) cum aqua pastinacæ, aut fœniculum, vt permeet. Quòd si neque remediis dictis sedatur dolor, in balneo (quod statim describetur) bibat medicamentum narcoticum: si hoc non possit, assumat, quæ vim habent calculũ cõminuendi, oleũ amygdalarum dulcium, cum melle, aut saccharo candi appellato, quod etiam habet lubricandi vim: puluis etiam ossium mespillorũ, vulgò azeroles vtilis est, sicut & hæc potio. ℞. litontripon ʒ. j. ß. pul. elec. ducis. ʒ. ß. cum ℥. iij. aquæ pastinacæ, fiat potus.*

Curatio doloris vrgentis

Si dolor non vrget, curatio à causæ ablatione inchoabitur propellentes lapidem à renibus ad vesicam, medicamentis, quæ calore & humiditate laxando, vreteres dilatabunt. His exteriùs applicatis, & clysteribus præstabis, exteriùs multis poteris vti vnguentis, illud, quod paulo suprà descripsimus, ab eo auferentes Philonium, accommodatum est. Sicut & hoc alterum. ℞. vnguenti aggrippæ. ℥. j. olei scorpionum. ℥. ij olei rutacei. ß. ceræ parum, fiat vnguentum, cui adde axungiæ cuniculi. ʒ. ij. His inungatur ilij regio, & superponantur herbæ medicæ folia, à caliditate moderatè madentia, vulgò alfasa absasuor. Clysteres parare poteris ex ruta, anetho, fœniculo, maluis, furfure, semine lini, & fœnugræci: decoctioni addens, benedicta confectionẽ cassiam, saccharũ rubrũ, oleum rutaceũ, aut butyrum. Quod si his remediis dolor non remittitur, ad balneum vniuersale deueniendum erit, paratum ex aqua in qua lauer seu sion vulgò erexena, parietaria, althæa, malua, & semen lini bullierint: ita vt ex eisdem herbis meatus vrinarij fricentur, vt dilatentur. Quòd si æger noluerit ingredi balneum, prædictas partes eadẽ aqua fouebit, spongia vel lana. Si his omnibus peractis lapis sẽper resistat, neque externatur, imò suppressionẽ vrinæ efficiat, paucos ab ea liberari videbis. Quòd si descendat ad vesicã lapis, & ibi

Curatio nephritidis, cum non vrget dolor

Exterius applicãda.

Clisteres

Balneũ.

Si lapis in vesica vrinam supprimat.

vrinam supprimat (quod ex pubis tumore intelliges) veteres solebant ænea fistula, lapidem à meatu amouere. Sed quoniam nimiũ est dolorificum instrumentum hoc, præstabit id cerea candela, oleo amygdalarum dulcium, (ob dolorem) inuncta efficere. Si verò per vrinæ meatum excernatur lapis, eisdem medicamentis vtere. Quæ si non prosint, & lapis in medio via quiescat, extrahendus erit sectione per meatum facta, cauendo semper, ne fistulosa vulnerentur corpora, quia non poterit vlcus ad cicatricem venire.

Si sit vrinæ meatu.

His sic adnotatis accedamus ad medicamenta.] *Nullum datur medicamentum à toto substantia lapidem frangens: quia lapis non est morbus totâ substantiâ nobis contrarius, ac proinde pellis leporis cremata, lepus decollatus, aut viuus in fictili vase crematus: leporis renes cremati, cinis vngula equi, pluma palumborum, testa cochlearum, stercus murium, cinis cancrorum, vermium terrestrium, & passerculi: calculus, quem quis priùs reiecerit lotium capræ montanæ, cicadæ aridæ, hepar asini, & similia à practicis descripta somnia sunt. Erunt ergo solùm ea medicamenta lapidem frangentia, quæ calida modicè sunt, & tenuium partium; hæc enim penetrando per lapidis substantiam, eam diuidere possunt. Calculi vesicæ difficulter aut nulla ratione possunt frangi, propter loci distantiam, ob quam in transitu exoluitu r medicamẽtorum vis: ac proinde ad chirurgiam veniendum erit, aperientes vesicæ collum, & calculum extrahentes. Quam sectionem multi nostris temporibu, fœlici successu exercent.*

Non datur medicamẽtum tota substantia, frangẽs lapidẽ. Medicamenta lapidem frangentia. Calculi vesicæ non possunt frãgi.

De Ardore vrinæ. Cap. XLVIII.

ARdor vrinæ, quem medici & stranguriam, & stillicidium vrinæ nominant, tum fit cùm ægri assiduè ad meiendum irritantur, vrináque paulatim, & guttatim redditur. Prouenit propter vrinæ acrimoniam, quam ipsa acquisiuit vel ob caliditatem hepatis, aut rerum acrium vsum, maiori tamen ex parte ob bilem commixtam, quam natura sæpè per eam partem expellit: à quacunque tamen causa proueniat, ea qualitate prædita est vrina vt & ad meiendum continuò stimulet, & renes sæpè, atque vesicam exulceret. Nonnunquam etiam accidit hæc passio ex vlceratione vesicæ, aut ex abcessu rupto, vel in renibus, vel in vesica. Puris enim acrimonia idem, quod de vrina dictum est, præstare potest. Cæterùm si ex acri vrinæ qualitate hoc contingat, vrinæ sunt biliosissimæ, & vniuersus corporis habitus, & reliquæ etiam notæ bilem testantur. Si vel ex vlcere, aut abscessu, ex propriis tum vlceris, tum abcessus notis hoc ipsum dignoscitur. Mouendi in hoc morbo tyrones in me

Descriptio. Causa. Nota. Vitanda esse medicamenta lapi-

in medica arte sunt, ne conniuentibus, quod aiunt oculis, causas huius mali inspiciant: decipiuntur enim passim credentes ex vesicæ calculo oriri, vnde medicinas comminuendis calculis accõmodatas miseris ægrotantibus ministrant, quod in eorum perniciem vertitur: augetur enim per ea medicamenta, quæ calidâ facultate sunt prædita, vrinæ acrimonia: vnde vlcus aut in renibus, aut in vesica generari necessum est, ideóque iugi cruciatu torqueri, qui in tam impias carnificum manus inciderunt, quemadmodum cuidam meo tempore contigit, qui initio remedia necessaria fugiens, pòst empiricorum omnia remedia amplectens in vrinæ multitudinem lapsus est, & eos morbos, à quibus deinde periti medici leuare minimè potuerunt.

dem frãgentia.

Historia obseruanda.

Stranguria, si à calculo fiat, curatur iis, quæ diximus superiori capite. Si ab vlcere, abstergentibus, mundificantibus, & incarnantibus (vt ita dicam) vlcus: de quibus cap. 28. de curatione sputi sanguinei diximus: quanquam hîc miscenda sunt, quæ clemẽter ad vias vrinarias alia medicamẽta deferant. Si ab acrimonia, auferentibus causam. Primò, si bilis est vrinæ mixta, victu frigido, & humido, vt vsu lactucæ, portulacæ, cichoreæ, vtriusque maluæ, cremoris hordei, & similium: quatuor tamen semina frigida maiora sola nocent prouocando vrinam. Prodest fugere acria, salsa, acetum, coitum, labores animi, & corporis. Secundò, sanguinis missione per sectionem venæ hepaticæ dextræ, euacuando sanguinem pleaitudini & robori respondentem. Hæc refrigerat hepar, bilem vacuat, & à viis vrinariis auertit.

Curatio

Si ab acrimonia curatio.

Quæ fugienda.

Sectio venæ.

Tertiò, purgantibus bilem priùs sumpto syrupo rosarum ex infusione siccarum cũ aqua portulacæ per tres, aut quatuor dies ad tollendam bilis acrimoniam, & caliditatem, medicamentis clementibus, vt cassia fistulari, manna, tamarindis, myrobalanis citrinis, & rhabarbaro, vt hoc aut simili potu ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ℥. j. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. syrupi violarum ℥. j. aquæ borraginis. q. s. misce, & fiat potus. Et quia morbus est diuturnus, hac confectione fiat vacuatio frequens ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ℥. j. medullæ tamarindorum, & diaprunis solutiui, & conseruæ rosarum recentis, an. ℥. ß. mucilaginis seminis psyllij in aqua maluarum extractæ ʒ. iiij. pulueris diarhodon. Abbatis ʒ. ij. sacchari dissoluti in aqua rosarum ℥: iiij. misce, & fiat confectio. Dosis qualibet hebdomada cochlearia duo. Hoc etiam, vel simili clystere purgatio frequens est vtilis. ℞. foliorum maluarum, lactucæ, violarũ, & portulacæ an. m. j. hordei excorticati.

Præparatio.

Purgatio.

Potio.

Confectio ad vsum.

Dosis.

Clyster.

ticati. p. j. seminis psyllij,& cydoniorum,an. ℥.ij. fiat decoctũ; de quo percolato accipe vncias decem, cui adde olei violarum vncias tres,cassiæ fistularis præparatæ ℥.j.vitellos ouorũ numero duos,misce,& fiat clyster. Ex solo lacte ouino, vel caprino clyster est optimus,& eius freques vsus vtilissimus huic morbo.

Alteratio. Balnea. Electuaria. Cõserua Aqua. Vnguẽta

Quartò, refrigerantibns hepar, renes, & totum corpus internis & acrimoniam vrinæ tollentibus, & externis auxiliis, vt balneo solius aquæ tepidæ, electuario diatrium santalorum, diarrhodonis Abbatis, conseruis violarum, rosarum, nenupharis,& acetosæ: aquis, vel decocto portulacæ, endiuiæ, cichoreæ,acetosæ, & similium. Vnguento santalato hepati,& renibus bis in die admoto, vel hoc,& simili vnguento. ℞. oleorum rosarum, nenupharis, & violarum aqua rosata lotorum an. ℥. j. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum aqua rosata extractæ an. ℨ. ij. santalorum omniũ, & trochiscorum de cãphora an ℨ. j. ceræ. q. s. misce,& fiat vuguentum. Vsus longus vitellorum ouorum recentium cum syrupo violato tollit vrinæ acrimoniam, & stranguriam. Puluis hic curat quoque eam. ℞. seminis papaueris ℨ. j. seminis lactucæ, & portulacæ parum tosti an. ℨ. iij. pulueris liquiritiæ, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum an. ℨ. j. sacchari candi violati ℥. iiij. misce, & fiat puluis, qui cum ouo recenti summo manè, vel cum iure ante cibum quantitate vnius cochlearij sumatur. Syrupus de mucilaginibus ex Matthæo de Gradi, curat hanc vrinæ acrimoniam, & prohibet vlcus fieri in viis vrinariis:éstque medicamentum singulare, optimum, & expertum, cuius est hæc descriptio. ℞. seminis althææ, maluarum, cydoniorum. an. ℥. j. dragaganti. ℨ. iiij. infundantur in aqua tepida decoctis maluarum, seminis papaueris albi, & granorum alkekengi an. quantum sufficit: posteà fiant expressiones dictorum seminum, & dragaganti,de quorum mucilaginibus fiat syrupus, vt ℞. prædictorum mucilaginum ℥. j. ß. decoctum prædictæ ℥. iij. sacchari optimi ℥. ij. misce ad vnam dosim, quæ per sex, vel octo dies exhibenda est: & si fuerit vehemens caliditas, adde parum mucilaginis seminis psyllij. Aliquando in maxima acrimonia, & caliditate vrinæ oportet syringe argenteo per penem lac ouinum sæpè iniicere, vel aquam plantaginis vel hordei decoctum cum mucilagine seminis psyllij, vel cydoniorum vel collyrio albo Rhasæ sine opio, & in maximo dolore cum opio.

Vsus vitellorum ouorum laudatur. Puluis. Syrupus eximius. Iniicienda per syringem.

Scholium.

ARdor vrinæ quem medici.] *Stranguria, à Latinis vrinæ stillicidium dicitur, in quo vrinā parum, & frequenter reddimus, lib. 5. aph. com. 53. Quod symptoma proprium est vesicæ deprauatè expellentis vrinam. Neque enim loquimur de stranguria critica. Cuius meminit Hipp. epy. part. 1. sent. 41. in qua humores acres per renes ex toto corpore expurgantur. Causæ symptomaticæ stranguriæ, ex Galeni sent. lib. 3. de caus. symp. c. 2. duæ sunt, imbecillitas facultatis retentricis vesicæ, & vrinæ acrimonia. Imbecillitas vesicæ fit ab octo intemperiebus, quatuor nudis ex lib. 3. aph. com. 16 & potissimùm à frigida 7. aph. com. 48. aut à quatuor cum fluxione humoris 3. aphor. com. 16. Acrimonia vrinæ varias habet causas. Prima est abcessus ruptus in renibus, aut aliis partibus, & per vrinam expurgatus. Ad hanc causam reducenda est bilis acris, quæ permixta cum vrina stranguriā efficere solet: de qua intelligendus est Gal. 3. aph. com. supradicto, cū scribit intemperiē primò calidā, secundò calidā & siccam, tertiò humidam acrem reddere vrinā. Quo loco, vbi Gal. habet humidā, lege siccam, quia humida intemperies impedit humoris acris generationem, quam ipsam generare possit. Secunda causa est pituitosum simúlque salsum excrementum. Hoc autem salsum redditum est, non à putredine, sed ex permixtione salsæ serosæ humiditatis, hoc est vrinæ, quæ salsa est: pituita enim crassa & glutinosa cùm sit, habénsque permixtam salsam serosam substantiam detineatur in vesica, magis irritat, quàm faciat vrina sola. Tertiam causam stranguriæ addit Gal. 6. de loc. aff. c. 4. vlcus in vesica, aut meatu pudendi. Vbi per meatum pudendi intellige vesicæ principium, quod ceruicem vesicæ appellant. Potest tamen aliquis hoc in loco Gal. tanquam diminutum accusare, quia omittit lapidē, & arenulas, à quibus stranguria excitari solet. Cui satisfacimus ea ad acrimoniam reuocantes, quia reuera arenulæ, & lapis caliditatem, & ardorem habent, aut ad vlcus, quia hæc in transitu per corpora sentientia (saltem lapis) sua asperitate molestiam inducunt. Quod si lapis in ceruice vesicæ contineatur, stranguriæ etiam causa est, quia obstruens, & si non omninò liberum vrinæ transitum impedit. Si acrimonia vrinæ quæ stranguriā facit, à pure abcessus rupti ortum habeat, abstergemus vlcus renis, mulsa permixta cum decocto pastinacæ, & maluarū: pastinacæ, vt sit vehiculum, maluarū verò propter acrimoniā. Mundato vlcere (quod ex pauco pure, minori fœtore vrinæ & pauco sanguine excreto colliges) cicatricem inducemus cum decocto capitū glandium, aut malicorij, addito pauco melle, aut sacchare cando-*

Causæ stranguriæ duæ.

Imbecillitatis vesicæ causæ.

Variæ causæ acrimoniæ vrinæ.

Prima.

Secunda

Tertia.

Excusatur Galenus.

Curatio stranguriæ ab acrimonia vrinæ factæ.

 vi

vt penetret. Exteriùs ad conglutinandum illines, vnguento comistissa cum pauco aceto, vt penetrare possit. Alia etiam vnguenta ex oleis myrtillorum, rosarum, & cydoniorum cum pulueribus myrtillorum, corticis maligranati, & similium, quæ adstringere nata sunt construere poteris cum pauca ceras. In acrimonia vrinæ à pituita salsa, aut bile, sanguinem mittes propter venarũ affectũ, tum etiã, quia sanguinis missio, ex accidenti rfrigerabit euacuato humore calido. Secundò præparabis humorem, si sit pituita, oxymelle, rhodomelle, & aliis cum decocto maluarum, & liquiritiæ propter acrimoniam. Si sit bilis, non eget præparatione, quia tenuis est. Tertiò purgabimus bilem, cassia simul cum electuario de succo rosarum, & syrupo rosarum Alexand. ex 9. infusionibus: pituitam verò diacatholicone, diaphœnicone, & agarico cum prædicto decocto. Aduerte tamen, in ardore vrinæ ex pituita salsa maximæ vtilitatis esse, vsũ therebintinæ abietinæ: si eam à ʒ. ij. vsque ad ℥. ß. cum syrupo violaceo assumamus. Renes & iecur in stranguria vnguento refrigerante illines, ceroto santalino, aut ceroto refrigerante Gal cùm pauco aceto. Hoc etiam. ℞. ceroti sandarini ℥. iij. olei nenupharini ℥. ij. aceti ℥. ß. ceræ parum, fiat vnguentum, Neque omittendũ erit balneum aquæ tepidæ, quod excrementa renum refrigerat, & dilatat vias, vt ipsa euacuari possint. Syrupus de mucilaginibus à Matthæo de Gradi, compositus maximè ardorem extinguit: si tamen non sint in renibus crassa excrementa: Tunc enim permiscebimus cum eo oximel, aut paucum oximel scillitici. Syrupus hoc modo parari poterit: ℞. seminis althææ maluarum, & cydoniorum an. ℥. j. dragaganti ʒ. iij. infundantur in aqua decoctionis maluarum, seminis papaueris, & granorum Alkekengi, an. q. s. deinde fient expressiones dictorum seminum, & dragaganti: de quorum mucilaginibus, & decocto prædicto q. s. cum sacchara albissimo conficiatur syrupus benè coctus. Huius assumet manè ℥. ij. cum hoc decocto: ℞. decoctionis maluarum, liquiritiæ, seminis papaueris & granorum. Alkekengi ℔. j. Si stranguria à lapide aut arenulis oriatur, curabitur ea ratione qua diximus c. superiori.

Catether construẽdus Aliquando in maxima acrimonia.] *Si instrumento argenteo ab auctore posito, liquorem immittas, non perueniet ad vesicam, sed poteris construere catether, quod habeat longitudinem quindecim digitorum, ita vt in parte superiori sit latius.*

De mictu sanguinis. Cap. XLIX.

Causæ Externæ SAnguinis mictus sæpè à causis exterioribus fit, nonnunquam etiam ab interioribus. Exteriores sunt casus, & ictus maximè cum partibus, quæ iuxta vrinæ instrumenta sunt, inferun

inferuntur: rumpitur enim ex hac occasione vena aliqua in illis locis vnde sanguinis mixtio contingit. Præterea rerum calidarum vsus, & immoderata corporis agitatio, & ea omnia; quæ sanguinem attenuare, & ad renes; & vesicam propellere possunt, hoc malum pariunt. Internæ sunt corporis plenitudo, hepatis imbecillitas, renum in attrahendo valida facultas, eorūdem, atque vesicæ exulceratio. Calculus porrò in renibus, aut abscessus aliquis, & naturæ indicium, quam Crisim appellant, causæ sunt. Si à causis externis proueniat hoc malum, ægrotum, quod millies dictum est, interrogabimus. Si ab internis, in causarum cognitionem sic deueniemus: si corporis plenitudo causa fuerit per methodos superiùs traditas, maximè cap. de cephalalgia, signa patebunt. Si hepatis imbecillitas, vrina emittitur cruenta, carnium recens cæsarum lotioni non absimilis. Si renū in attrahendo robur, vrina pari ratione cruenta, sed aliquando albidior. Si exulceratio renum aut vesicæ, sanguinis puri commixtus & modicus excernitur ad hæc dolor sentitur circa locū, cui vlcus inest. Si calculus renum aut abscessus, signa ex propriis capitibus mutuari oportet. Si naturæ indicium, iuuari ab ea re laborantem cernimus.

Interna.

Curatio

Mictus sanguinis, qui à redundantia fit, vel criticus, nisi vires deiiciat, non est supprimendus. Si fiat ab vlcere corrodente, curetur priùs vlcus: si ab immodico coitu, instauratione & glutinatione succurrendum est. Si à recenti solutione, victu frigido astringente, sanguinis missione, & astringentibus medicamentis externis, & internis curabitur: de quibus dictum est c. de sanguinis profluuio è naribus, & hîc quoque de iis agemus. Si ab imbecillitate retentricis facultatis renum, curabitur primò, victu frigido astringente, de quo capitibus de curatione profluuij sanguinis è naribus, & de curatione sputi sanguinei. Secundò, sanguinis missione, à quacunque fiat causa, dempto coitu, per sectionem venæ iecorariæ.

Si ab imbecillitate curatio.

Sectio venæ.

Tertiò, concoquentibus bilem, vel pituitam, vel atram bilem, si alius humor fuerit sanguini mixtus, quem cognosces colore, & multis aliis argumentis.

Præparatio.

Quartò, vacuantibus per medicamenta dicta cap. 1. &. 21. de profluuio sanguinis è naribus.

Vacuatio.

Quintò, astringentibus, & glutinantibus internis, & externis, vt syrupo rosarum ex infusione siccarum, myrtillorum, cydoniorum cum aqua, vel decocto plantaginis, portulacæ, & similium, lacte ouino calybeato cum pauco bolo armeno, conserua rosarum antiqua vel hac mixtura: ♃. micletæ, conseruæ rosarum antiquæ, ana. ℥. j. pulueris corallij rubri præparati,

Astrictio & conglutinatio.

Astringentia.

Confectio. Karabæ, lapidis hæmatitis præparati, spodij, dragaganti, corticum glandium, boli Armenici, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum an. ʒ. j. syrupi rosarum quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis cochlearium vnum cum aqua portulacæ, vel plantaginis summo manè, & omni hora, præsertim vacuo ventriculo. Renibus & vesicæ admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum, & panni linei perfusi hoc, vel simili liquore: ℞. succi plantaginis & portulacæ, an. ℥. iiij. aceti rosati ℥. j. misce. Aliquando necessaria sunt narcotica simul & astringentia, vt sunt trochisci de spodio, de terra sigillata, & de Karabe, quorum dosis est à ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. Et in maximo sanguinis mictu sequens potus est necessarius: ℞. philonij Romani ℈. ij. syrupi papaueris ℥. j. ß. aquæ portulacæ ℥. j. misce, & fiat potus. Si sanguis in vesica coalescat, curatur per medicamenta dicta c. 28. de sputo sanginis, qualia sunt theriaca magna, coagulum hœdi, & similia.

Vnguentum.

Potus.

Scholium.

SAnguinis mictus.] *Omnes causæ mictus sanguinis reducendæ sunt ad tres illas, quas capite de sanguinis è naribus profluuio ex Galeni sententia proposuimus.*

De Diabete. CAP. L.

Descriptio. DIabetes à quibusdam fluor vrinæ dicitur, ab aliis hydrops matulæ, & diapsacon à nonnullis nominatur: differt non parum ab vrinæ multitudine, nam in syncera diabete potus non mutatur, vt in lyenteria cibus, expellitur. In non vera, quamuis aliquando vrina potum superet, mutatur tamen, & non sunt omnia signa veræ diabetis. Puella olim Mediolanensis per sexaginta dies singulos sexdecim matulas vrinæ mictu impleuit, cùm biberet circiter tres ampullas, corpus tamen per sanatæ puellæ parum conciderat, magno exempli miraculo medici illius temporis credebant aërem in vrinam conuerti. Hæc igitur spuria diabetes si non curatur, in synceram transit, quæ à Galeno tantùm bis visa est, & à me quater, ab Ægyptiis tamen sæpè, siue propter cælum, siue propter aquam Nili. Est autore Gal. 6. de locis affect. cap. 3. affectus renum proprius, in quo tantus inest vrinæ fluor, vt totum corpus exhauriatur, quo quicquid bibitur, quale sumptum est, tale per vrinam redditur, qua parte similis est hæc affectio ventriculi, intestinorúmque læuitati, illi proportione respondens.

Historia inaudita.

Proue

Prouenit ex imbecillitate retentricis facultatis renum, attractricis verò magno robore: attrahunt enim ad se renes vehementer aquosum id excrementum, quod in sanguinem est, quod cùm retinere ipsi præ imbecillitate non possint, ad vesicam demittunt, quæ res cùm continuò fiat, continuus quoque adest vrinæ fluor, adeò vt poculenta omnia nulla sui qualitate mutata per vrinam continuò excernantur. Comitatur sic affectos sitis vehemens, & quæ satiari alicuius liquoris haustu non possit, vnde etiam assiduè bibere cupiunt, aut bibunt, nec ab re: cùm id quod fuerit iniectum continuò ad renes, & vesicam delabatur. Viscera præ nimia caliditate exuri videntur: tumor autem magnus lumbos, testes, ac coxas infestat. Quod si amplius viscerum calor increuerit, superior venter corrugatur, & venæ, quæ in ipso sunt, attolluntur. Vniuersus habitus corporis gracilescit, & tabe quadam generali afficitur.

Causa

Signa.

Multitudo vrinæ, quæ propriè non est diabetes, si à potu largiori fiat, curatur abstinentia potus. Si à qualitate salsa, & acri, cibi & potus vt largo esu alliorum, cæparum, & porrorum abstineat ab iis. Si à frigore externo, calidis internis, & externis, de quibus dictum est cap. 31. de imbecillitate, vt ascites curabitur. Si à paralysi, per ea quæ diximus cap. 13. Si à musculo rupto, vel dilacerato, curatio est difficilis, & fermè impossibilis, vt in quibusdam à partu laborioso vidimus. Si autem inuitis vrina excidat, vt pueris, & aliis quãdoque dormientibus causæ auferentur per euacuationem, si sit humor calidus medicamentis cholagogis, de quibus cap. 1. & aliis multis locis dictum est: deinde per refrigerantia dicta superiori cap. & in hoc in curanda diabete. Si sit humor frigidus pituitosus post illius concoctionem, & vacuationem per ea, quæ dicta sunt c. 1. & etiam c. 13. de paralysi, curabitur his pilulis. ℞, castorei, myrrhæ, mastichis, thuris, pyrethri, copularum, glandium, an. partes æquales, cum syrupo myrtillorum, fiant pilulæ septem pro drachma. Dosis drachma vna. Hi trochisci, autore Arnaldo de Villanoua, sũt optimi in hoc affectu, quibus curatus fuit iuuenis affectus diabete, & vrinæ profluuio in lecto: ℞. rosarũ, spodij ana. ℥. v. seminis portulacæ, liquiritiæ, boli armenici, sumac an. ℥. j. seminis lactucæ, coriandri, santalorum, berberis an. ℥. ß. dragaganti, gummi Arabici, balaustiæ an. ℨ. j. cum succo malorum granatorum acidorum fiant trochisci. Dosis ℨ. j. in die cum syrupo rosarum, & aqua calybeata.

Curatio

Ex pituitoso humore curatio.

Pilula.

Trochisci meiẽtibus in lecto.

Diabetes, seu transitus vrinæ non mutatæ curatur sex remediorum generibus: Primò, victu refrigerante, & astringente, déptis cydoneis, quæ vretica sunt, & ex eorũ esu serenissimus,

Curati vena diabet

Victus. Historia. Rex Neapolitanus Alfonsus incidit in diabetem: vehementer enim nocent huic morbo calida vretica,& etiam animi,& corporis labores,& coitus. Potus sit aqua calybeata non frequens, neque magnus,quamuis caliditas immodica ipsum semper appetat,& eo egeat, quare si potus multæ frigidæ aquæ euomatur,est vtilis:refrigerat enim, humectat ventriculum, iecur, & renes,à quorũ immodico calore attrahitur potus non mutatus.

Reuulsio & refrigeratio. Secundò,auertentibus,& refrigerantibus simul,vt sanguinis missione per sectionem basilicæ in initio cùm vires adsunt, & frequenti vsu clysteris huius, vel similis: ℞. foliorum lactucæ, violarum, maluarum,& portulacæ an.m.j.hordei præparati p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. cui adde *Clyster sapè iniiciẽdus.* olei rosarum, & papaueris an. ℥. ij. cassiæ fistularis præparatæ, & diacatholiconis ana.℥.j.sacchari rubri ℥.j.ß. misce, & fiat clyster.

Concoctio. Tertiò,concoquentibus bilem,vt syrupo rosarum,violarum, myrtillorum,& papaueris,& aquis vel decocto portulacæ, lactucæ,bursæ pastoris,& similium.

Purgatio. Quartò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, manna,rhabarbaro,myrobalanis citrinis,& aliis, si opus fuerit, valentioribus:vt ℞.medullæ cassiæ fistularis,& tamarindorum an.℥.ß.rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℥. j.diaprunis solutiui ʒ.iij.syrupi rosarum ℥.j.aquæ buglossæ, q. s.misce,& fiat potus.

Alteratio. Quintò,refrigerantibus hepar, renes & totum corpus internis,& externis,vt electuario diatrion santalorum, diarthodonis Abbatis,diamargaritonis frigidi,conseruis rosarum, violarum nenupharis,& acetosæ,& trochiscis de camphora, & aliis multis,vt hac mixtura: ℞.mucilaginis, seminis psyllij, aquæ *Confectio.* rosarum extractæ ℥.j.conseruæ rosarum ℥.ij.conseruæ acetosæ,violarum, & nenupharis an.℥.ß. trochiscorum de camphora,pulueris diatrium santalorum,& diamargaritonis frigidi,an. ʒ.ij.syrupi myrtillorum,quod satis est,misce,& fiat confectio. Dosis duo cochlearia quolibet die summo manè cum aqua,aut decocto refrigerante.Balneum aquæ tepidæ est in hoc genere optimum auxilium bis in hebdomada ventriculo vacuo.Multi etiam viri prudentes balneum aquæ actu frigidæ ab vmbilico ad partes infernas laudant:ego tamen nisi in iuuene, & assueto,& æstate non auderem eo vti.Hepati,& renibus admoueantur epithemata, & vnguenta refrigerantia:vt ℞. aquarum endiuiæ rosarum,& portulacæ an.℥.iiij. aceti rosati ℥.j. sandalorum omnium,& trochiscorum de camphora an.ʒ.j. misce, & fiat epithema ad hepar,& renes, quod post hoc,aut simile vnguentum

Balneũ laudatur, sed nõ aqua frigida. Epithema.

guentum sæpè admoueatur æstate frigidum actu: ℞.olei rosarum,& myrtillorum ana.ʒ.j.ß. vnguenti populeonis ℥.ß. pulueris mastichis, thuris, sanguinis draconis an. ʒ.j. ceræ, quòd sufficit,misce,& fiat vnguentum.

Sextò,corroborãtibus renes,vt lacte ouino,vel caprino epoto,& per clysteres sæpè iniecto cũ succo renũ arietis,& lamina plumbi tenuissima, & perforata supra renes , & lumbos posita curat,non solùm hoc vrinæ profluuiũ, sed etiam gonorrhæam.

Corroborantia.

Vis lamina plumbea.

Scholium.

Diabetes à quibusdam.] *Diabetes variè nominatur,Diabetes à celeri vrina transitu:hydrops ad matulam,ob vrina quantitatem. Sicut enim in hydrope naturalis cauitas aqua impletur, ita in hoc affectu matula : vnde malè Vallesius existimat hydropem ad matulam dici ob sitim, cùm propter hanc dypsacos appelletur. Diabetes est velox exitus per vrinam eius , quod potatum est,eodem à sua qualitate non mutato. Vbi per qualitatem , speciem intellige : quia aqua epota suam seruans integram naturam excernitur,nec tantillùm in colore,odore,aut consistentia mutata. Diabetes est symptoma in actione renum læsa:deprauatè enim attrahunt, si immodicum eorum motum consideremus. Inde sequitur imbecilla retentio & alteratio , tantam enim vrina quantitatem non possunt continere renes,& ideò nec alterare,quia res, qua alteratur,quieta sit oportet. Morbus,ad quem sequitur hoc symptoma,est intemperies calida renum,qua vim habet attrahendi. Modus generationis is est. Renes multùm appetentes , ex venis trahunt secum,ha ex iecore,hoc ex intestinis & ventriculo. Orificium autem ventriculi inanitum , & suctionis sensum sentiens, sic immouet,hoc est appetitum potus: quo assumpto,statim à venis,iecore & renibus rapitur, suáque mole irritat renum expultricem. Hic affectus rarò contingit,ita vt bis tantùm eum viderit Gal. & ferè lethalis est,quia cùm cognoscitur , iam agri in magnam imbecillitatem deuenerunt : quia in principio agrè cognoscitur,cùm sensim fiat,in augmento , quando iam cognoscitur , extenuatos videmus agrotos,non enim possunt rectè nutriri,cùm ob defectum vehiculi, alimentum non rectè distribuatur.*

Varia diabetes nomina.

Vallesius errat.

Diabetes est symptoma.

Morbus.

Modus quo generatur hic affectus.

Hic affectus est ferè lethalis.

Multitudo vrinæ.] *Auctor & alij quandam diabetem non veram finxerunt,& quod peius est, curant multam vrinam ex alimentis & aliis causis generatam: qua,cùm non sequatur affectum morbosum , non eget curatione. Neque paralysis musculi vesica multam efficiet vrinam,cùm non excernatur vna vice multa.*

Error practicorum.

Diabetes , seu transitus vrinæ.] *Alimenta non solùm frigida*

Alimẽta in diabete.

da sed crassa sint ex Alexandro, ne facilè vrinam mutentur, aut à renum calore attrahantur. Concedantur ergo caro suilla, pedes arietini, poma, pyra, & similia.

Sanguinis missio. Secundò, auertentibus.] *Sanguinem mittes, quando renum calida intemperies, ex calido humore orta erit.*

Balneũ. Quintò, refrigerantibus.] *Balneum sit ex aqua, in qua malua, lactuca, oxalis, viola & aliæ herbæ frigidæ sint decoctæ. Quibus regionem renis fricabis, quam posteà cerato refrigerante Galeni innunges. Assumet æger per os ℥. j. sacchari rosacei cum ℔. j. aquæ hordei.*

De Lumbricis. Cap. LI.

Differentiæ. Rotundi. LVmbricorum) vt autor est Galen. 3. aphor. comm. 26.) tres sunt differentiæ, quidam enim rotundi, seu teretes sunt, alij lati, alij, quos Græci Ascarides appellant, rotundi seu teretes, in superioribus intestinis magis generantur magnitudine palmari, & aliquando maiori, & ad ventriculum ipsum nonnunquam ascendunt, ibique pessima excitant symptomata: in ipso tamen ventriculo vermes gigni non possunt, vt docent *Ab Aristot. dissentit Amatus Lusitanus centuria 1. curatione 6.* Aristoteles, & Hieronymus Gabucinus libro suo de Lumbricis: quamuis in auribus, dentibus, renibus, & matrice aliquando fiant: intestinis tamen magis, & plures generantur. Ego enim anno 1545. vidi puellam nobilem expulisse mille fermè vermes paucis diebus, & spatio quatuor horarum quadringentos, quorum aliqui etiam viui, & alij mortui, & vixit, viuítque nunc incolumis, Deo fauente. Sæpè etiam per os & nares eiiciuntur. *Historia. Ascarides.* Ascarides tenues sunt lumbrici, qui in parte inferiori crassi intestini magis gignuntur, & plurimi manifestè apparent in iumentis malè cibum concoquentibus, quorum malam concoctionem fœtor indicat excrementorum. *Lati.* Latus lumbricus rarò accidit, longissimus tamen est, & sæpè per tota extenditur intestina. Paulus verò Ægineta lib. 4. capit. 57. & Ætius lib. 9. cap. 40. affirmant, lati lumbrici generationem permutationem esse membranæ intrinsecus tenuia intestina ambientis in corpus quoddam viuum, quod continuos stomachi morsus infert. *Causa.* Generantur in humano corpore huiusmodi animalcula ex frigidis, & pituitosis humoribus putredini tamen accommodis, & vi caloris animatis, perinde ac externis cætera *Nota.* animalia videmus gigni, quæ non ex semine, sed ex putredine ortum habent. Signa, quibus singulas lumbricorum differentias cognoscas, ex Paulo, & Aëtio in hunc modum desumpsimus. Teretes lumbricos habentes morsu tum ventriculi, tum

etiam intestinorum corripiuntur, & tussi item arida, & non magna: verùm frequenter irritanti. Quidam etiam singultiunt, & dormientes tremunt, & præter rationem expergesiunt, quod nonnulli vociferantes faciunt, atque prosilientes, sed rursum in soporem conuersi prosternuntur. Pulsum inordinatum habent, febrésque citra ordinem errantes, refrigeratis extremis partibus, augentur tertia, interim quarta die, vel nocte, sine ratione accessionem habentes. Pueri verò, & grandiores natu linguam exerunt, atque oculis clausis silentium, & taciturnitatem amant, ideóque excitantibus irascuntur ob imbecillitatem vigilare nequeuntes. Quibusdam, dum dormiunt linguæ accidit manducatio, & conformatio oris in modum lactentium, aut accipientium cibos: qui aliquando etiam dentibus strident, & conniuent oculis, qui aliquando sanguine suffusi sunt, & habent faciem maximè iuxta malas rubicundam, quæ rursum mutato colore liuescit: breui verò hæc, & ex interuallis fiunt. Quibusdam in ventriculum ex intestinis ascendunt nauseatum cibi, atque vellicationum causæ futuræ: vnde laborantes cibum auersantur, quòd si comedendum impuleris, nauseabundi, quod dentibus terunt, aut non deglutiunt, aut illicò euomunt. Venter nonnunquam corruptos cibos excernit, & tympani modo intumescit: reliquum verò corpus tabe citra rationem consumitur, neque inedia, neque immodica vacuatione aliqua exinanitum. Multi quasi dilirantes absurda in somno loquuntur, alij decubitum huc illuc mutantes, ex loco ad locum sese vicissim proiiciunt. Qui ab ascaridibus infestantur, vehementem habent ani pruritum, subindeque ad egerendum irritantur, & post excretionem, vt plurimùm meliùs habent. Quibus verò lati lumbrici fiunt, ij morsus in ventriculo vellicantes sentiunt, & ad cibos potentem, & qui corrigi non possit, appetitum habent: rapiunt enim, atque consumunt huiusmodi animalia quicquid alimenti oblatum fuerit: vnde denuò cibos assumi expedit, alioqui erodentur intestina: & ideò quædam puella (vt diximus cap. 33.) ob vermem duodecim cubitorum incidit in famem caninam. Consequitur sic affectos corporis gracilitas, & imbecillitas cum tarditate: minimè verò fallax signum erit, si cum recrementis quædam cucurbitæ semini similia excernantur.

Historia.

Duplex est lumbricorum curatio, prima eorum generationem prohibet, secunda eos genitos enecat, & expellit de quorum omnium speciebus, & generationis locis multi multa scripserunt: inter quos edidit librum Hieronymus Gabucinus Fanensis de lumbricis. Præcautio itaque fit per ea, quæ pituitam gigni

Curatio. *Præcautio.* *Victus.*

gigni prohibent, à qua cruditatibus putrescentibus fiunt vermes. Necessaria est tunc alimentorum pituitam generantium priuatio, nocétque immodicus cibus, & deprauata victus ratio, vt si cibus crassior præcedat tenuem, si à cibo animi & corporis labores absint, vt coitus, præsertim si sit immodicus, & si manus, & pedes à cibo lauentur aqua calida. Frequens quoque vacuatio per picram simp. non solùm enecat vermes, sed ipsos fieri prohibet, vacuando materiam pituitosam, & crudam.

Vacuatio.

Lumbrici iam geniti curantur primò, victu tenui calido & sicco, acri & amaro. Aliquando eorum morsus, si fame sæuiant, rebus dulcibus est placandus.

Vera curatio. *Victus.* *Enecantia vermes.* *Qua tutiora.*

Secundò, medicamentis enecantibus à tota substantia, seu proprietate, vel à qualitate manifesta calida in tertio gradu, & amara, quæ sua vi natura eos enecat. Et horum quædam sunt simplicia, de quibus Hieronymus Gabucinus c. 22. sui operis, & quædam composita, de quibus idem autor cap. 25. loquitur: in præsentia aliqua meliora, & probata scribam. Quæ ventri admouentur, sunt tutiora, & infantibus, & pueris magis admouenda. Sed interna per os aliquando exhibentur, pręsertim cùm in superioribus intestinis reperiuntur: aliquando per clysteres, si locus vermium sint intestina inferiora.

Calida simplicia. *Seminis Alexandrini excellentia.*

Calida medicamenta simplicia, quæ vermes enecant, sunt mentastruum fluuiale, cordumeni, semen porri, nigella, nuclei, & folia persicorum, cortex arboris celsi, & succus eius, radix silicis, myrrha, aqua rutæ, semen apij cum lacte aut syrupo acetoso, nasturtium, semen erucæ, semen Alexandrinum obtinet inter omnia principatum, quæ vermes enecant. Dosis eius cum aceto infusi ʒ.j. Absinthium vtrumque, abrotanum, allium præcipuè cum aceto, amygdalæ amaræ, amonium, aristologia, præsertim longa, calamentum, radix camaleontis, eupatorium, gith, succus lapathij, breui tempore, centaurea, costus, enula, lupini, puluis martubij statim, origani succus, polium, scabiosa valenter, semen vrticæ, hyssopus, zedoaria, granum milij indum. Succus chelidoniæ, raphani, succus cardam omi, puluis dictami, santonicum valenter, gentiana, semen brasicæ valenter, omnis matricaria, herba, quæ à nostris Valentinis dicitur cuquera, seu lumbrigera, quæ in littoribus inuenitur, & sub aqua maris iuxta saxa nascitur, vt in oppido de Xabea regni Valentini, & aliis multis locis: hæc enim vermes hominis non solùm interficit, sed terrestres, si imposita ipsis fuerit, vt à pharmacopola fide digno accepi, & nos sæpè experti sumus hoc. Dosis in infantibus est scrupulus semis vsque ad scrupulum vnum cum melle & aqua portulacæ, seu graminis. Errant nostræ

Laus herba contra vermes, qua

nostræ fœminæ Valentinæ, quæ opinantur huius herbæ vsum vermes efficere, cùm sit falsum, & rationi contrarium; vulgò dicitur à quibusdam corallina, & à Dioscoride lib. 4. c. 84. marinus moschus. vide quid de ea sentiat Anton. Musa lib. de examine simplicium.

moschu marinu. à Dioscoride dicitur.

Frigida medicamenta, quæ vermes interficiunt, sunt, granum coriandri, si sæpè comedatur, sumac, acacia, hypoquistis, portulacæ semen, & aqua, & succus, malum granatum acidum, cortex mali granati, flos, & radix ipsius, plantago minor, endiuia, cichorea, lactuca, acetosa, rubus, lac asinæ, succus citrangulòrum, acetositas citri, & omnia acida, quæ pituitosam materiam materiam incidunt.

Error fœminarum. Frigida simplicia.

Composita medicamenta, quæ vermes interficiunt, multa sunt, vt theriaca magna, mytridatum, syrupus de absinthio, syrupus de menta, syrupus de prasio, syrupus de calamento. Et hic syrupus valenter ipsos enecat: ℞. succi mentastri, succi radicis enulæ, succi absinthij, succi rutæ, ana. ℥. iiij. succi lactucæ asinæ, succi cichoreæ, succi graminis ana. ℥. vj. sumac, cornu cerui vsti, seminis portulacæ, & corticis granatorum an. ℥. iiij. fiat decoctum ad medietatem de quo percolato, & sufficiente quantitate mellis, vel sacchari in æstate, & ægro bilioso fiat syrupus, cuius dosis ab ℥. j. vsque ad ℥. ij. Hoc medicamentum potenter vermes interficit, & est vtile omnibus: ℞. theriacæ de citro ℥. j. rasuræ cornu cerui adusti, seminis Alexandrini ana. ʒ. ij. ß. seminis portulacæ, corticis mali granati, ana. ʒ. ij. nigellæ, myrrhæ, an. ʒ. j. theriacæ magnæ ʒ. j. ß. rasuræ eboris, corticis mori celsi, an. ʒ. iij. syrupi de absinthio q. s. misce, & fiat confectio. Dosis est cochlearium vnum cum aqua portulacæ, vel graminis Hiera sump. à Gal. drachmis tribus vsque ad vnciam vnam vermes enecat, & expellit. Agaricus trochiscatus habet eandem vim, & rhabarbarum quoque vt ego expertus sum. Et si prius bibat lac, vel per clysterem mittatur, citiùs peribunt vermes. Si infans habuerit vermes, & noluerit bibere potum ex hiera simplici, vel ex aliis medicamentis vermes enecantibus, ventri & vmbilico admoueatur fel arietis, vel bouis, cum pauco puluere aloës, lupinorum, centaureæ, coloquintidæ & similium. Hoc cataplasma ventri sæpè admotum vermes interficit: ℞. centaureæ vtriusque absinthij, polipodij quercini an. ℥. ij. centonicæ, ℥. ß. decoquantur omnia cum aceto, & posteà cum felle arietis, vel bouis fiat cataplasma. Hoc vnguentum valenter eos interficit: ℞. absinthij, costi, amati, calamenti, origani, pulegij, persicariæ, foliorum persici, an. m. j. decoquantur omnia in aceto, & pòst pinsantur, & percolentur ad modum carnis

Composita. Syrupus. Confectio. Hiera. Agaricus. Rhabarbarum. Topica. Cataplasma. Vnguentum.

cydoniorum, cui adde aloës, agarici, an. vnciam vnam, coloquintidæ vnciam semis, olei amygdalarum amararum, & pellis bubuli, quod sufficit, misce, & fiat ad formam vnguenti.

Scholium.

Lumbricorum vt autor est.] *Non est quòd in hoc loco immoremur, inquirentes, an elminthes vox significet omnes lumbricos: an verò duo tantùm eorum genera. Neque an lumbrici in omnibus possint generari partibus. Sufficit enim ei qui rectè curare volet, scire ex Gal. lumbricorum esse tria genera. Tum lumbricos posse generari in ventriculo, renibus, vesica, vtero & aliis partibus. Quod quamuis ita sit, cùm in intestinis frequentissimè, & in aliis partibus raro generentur, proinde Galen. lumbricos in intestinis generari in lib. de locis affectis scripsit. Practici in radice dentium, vermem generari existimant, decepti ex neruo ibi implantato. Lumbricorum ex 3. aph. comm. 26. tria sunt genera: Primum continet eos lumbricos quos teretes, aut rotundos ex figura nominamus: qui in tenuibus generati intestinis, aliquando ad ventriculum ascendunt, vbi humores agitantes varia pariunt symptomata. Hos per nares & os aliquando excerni videmus, quos melius esset infernè egredi ex 2. prog. sent. 17. quia gula non est fabricata propter expulsionem. Secundum genus est lumbricorũ latorum. Hi in duplici sunt differentia, quidam adeò magni sunt, vt eandem intestinorum figuram habeant, & appellantur tenia, hoc est fascia. Vidi ego à Ludouico Collado præceptore accersitus fasciam adeò magnam vt ferè vlnæ longitudinem attingeret, & adeò caua, vt totam manum includeret. Alij appellãtur cucurbitini lumbrici, ob figuram, quam habent semini cucurbitulæ similem. Generantur lumbrici lati, vt practici scribunt sequuti Paulũ ex interna membrana intestinorum animata, & mutata in vermem. Cucurbitini verò, ex eadẽ mẽbrana in latas, sed minores partes animata. Quorũ sententia falsa est, quia si interna intestinorũ tunica animari debet, ex putredine id fiet. Qua autem ratione poterit tam magnũ vlcus viuẽte animali in intestinis excitari, & quod magis est sine febre. Hi lati lũbrici cùm raro generentur, proinde Gal. 3. l. aph. com. 26. eorũ non meminit. Tertij lũbrici ascarides appellantur, in intestino recto generari soliti. Qui similes sunt vermibus in stercore iumentorũ & caseo ortis, vehemẽtissimos inducentes pruritus. Hi omnes lumbrici tribus differentiis inclusi, cõueniunt in materia, & in causa efficiente. Materiã habent pituitosum humorem putrefactũ, cuius efflatu digna quantitas (generatur enim in vẽtriculo) in inteste*

Practici errant. Primum genus lumbricorum. Secundum genus. Fascia. Cucurbitini lumbrici. Generatio latorum ex prædictorum sententia. Refutãtur practici. Tertium genus. Materia lumbricorũ.

testinis coaceruari solet. Causa efficiens calor est præter naturam excitatus in pituita putrescente, ac proinde Gal.lib. 3. de loc.affect.com 26. à magno calore eos fieri scribit. Si dicis, non videri, ratione consonum, calorem præter naturam (cuius proprium est omnia corrumpere) rei viuentis esse causam. Respondeo, illum calorem respectu nostri, esse præter naturam, at respectu materiæ prædictæ esse naturalem, & in ea certo modo permiscere elementa, & ideo posse rem viuam efficere.

Causa efficiens. Obiectio

Secundò medicamentis enecantibus.] *Lumbricus pars est in corpore addita toto genere præter naturam, ac proinde auferenda. Aufertur à duobus generibus medicamentorum. Primum toto temperamento operatur, cùm enim lumbrici animalia sint, habent sua venena, corallum, cornu ceruinum, lumbricos terrestres & similia, solo experimento cognita. Secundum genus medicamentorum, qualitate manifesta lumbricos interficit amaritudine videlicet, 14. method. ca. vltimo, vel quia amarũ non est esculentum, ac ideò assumpto ex defectu nutrimenti moriuntur vermes: vel quia amara eis infesta sunt. Aliqui ab acribus etiã, lumbricos interfici sentiunt. Quorum sententia nobis non placet: quia si loquantur de acribus non esculentis, squamma æris, & aliis decipiuntur, cùm hæc per os non assumantur: side esculentis, alimenta sunt, poterunt ergo vermes nutrire. Sentio ergo acria medicamenta non interficere lumbricos, sed mediis ipsis expelli, cùm acria irritent. Lumbrici teretes & lati medicamentis per os assumptis oppugnantur, at Ascarides per clysterem infusis, decocto hordei cum lupinis, & aliis amaris (dummodò non adstringant) addita hiera picra.*

Quomodo auferuntur lumbrici.

Acria non interficiũt lumbricos.

De hæmorrhoidibus. CAP. LII.

HÆmorrhoides, vt ex Ætio lib. 14. cap. 5. aliísque grauissimis autoribus colligere possumus, venarum in sede sunt explicationes, dilatationésque à crebro sanguinis defluxu sic appellatæ, qui nos à multis morbis lethalibus liberat, autore Hippocrate libr. 6. Aphor. quamuis Gal. lib. 6. de symptomatum causis, capit. 2. velit omnem sanguinis fluorem præter naturam toto genere esse, excepto eo, qui mulieribus ab vtero defluit: hæmorrhoidum tamen fluor, si ordinem seruet, & non sit immodicus, melancholicum morbum, affectionésque renũ curat, & ipsæ longo tempore suppressæ hydropem, tabem faciant, autore Hippocrate aph. 12. lib. 6. Quare idem pater, & magister noster Hippocrates lib. 4. Aphor. 26. sanguinẽ suprà emissum, malum esse, & infrà bonum vult: & Gal. in comment.

Descriptio.

confirmans sententiam, dicit: si ab hæmorrhoidibus, & mensibus fluat. Quidam putant aliquos ex genere Hebræorum hoc sanguinis fluore esse singulis mensibus affectos diuina vltione, alij credunt ob perpetuum timorem ipsos sanguine atro abundare, & ideò hoc sanguinis defluxu indigere. Harum quædam sunt cæcæ, quædam apertæ: cæcæ à Græcis condylomata dicũtur. Manardus tamen lib. 7. epist. dicit, condylomata esse tubercula in ambitu matricis sanguinem fundẽtia à similitudine extremorum in pugno clauso in quatuor digitis nodorum. Nihil ex his sanguinis euacuatur, aut parum: perpetuò tamẽ intumescunt, & illarum variæ sunt differentiæ & species, si Arabibus barbaris, & experienriæ credimus, verrucalles videlicet, vueæ, morales, & vesicales propter variam earum figuram, & naturam sanguinis. Apertæ verò sunt, à quibus certis temporibus defluit sanguis, aliquando seruato, vt diximus, ordine sæpè non seruato, nec debita quantitate. Et omnes, præsertim cæcæ, reperiuntur cum dolore, & aliquando sine ipso. Proueniunt vtræque ex copia, & malitia sanguinis melãcholici, cuius causæ externæ, & internæ solẽt esse variæ, vt ex c. 9. huius libri cognoscere possumus. Signa quibus hoc malũ deprehenditur, sũt satis nota: cęcus tamẽ sępè comitatur dolor ani, cũ stercus excernitur.

Differentia. *Manardi opinio* *Causa.* *Signa.*

Curatio *Victus.*

Hic fluxus immodicus curatur quatuor auxiliorum generibus. Primò, victu frigido astringente, & incrassante sanguinẽ, sensim tamen, & cautè: nam si fuerit antiquus, non omninò est astringendus, cùm ex doctrina Hippocratis Aph. 12. lib. 6. si vna earum non fuerit relicta, periculum est, ne fiat hydrops, vel tabes: neque enim Aëtius 14. sermone, c. 5. est audiendus, qui contra Hippocratẽ, rationẽ, & experientiam docet omnes has venas esse claudendas, post antiquum sanguinis profluuiũ, si ægri vtantur debita victus ratione. Sit ergo victus similis victui illi, qui præscribitur in profluuio sanguinis è naribus, & sputo sanguinis, de quo c. 21. & 28. dictum est: quamuis hîc sit aluus lenienda vuis passis sine granis, prunis damascenis, iure mercurialis, & blitis, ne stercus sua duritie noceat.

Aëtius. reprehẽditur. *Aduerte.*

Reuulsio

Secundò, auertentibus, vt secta vena iecoria dextra vacuatione larga, & quæ respondeat plenitudini, & naturæ ægri, & cucurbitulis hepati, & partibus superioribus affixis: & vinculis, & frictionibus earundem & fotibus, post sanguinis tamen missionem, vel sine ipsa, si ob virium defectum vena rumpenda non sit.

Obturatio. *Sumẽda*

Tertiò, contrahentibus, & glutinantibus ora illarum venarum, & refrigerantibus, & incrassantibus sanguinem sumptis, & admotis, vt syrupo rosarum, malorum granatorum, myrtillorum

tillorum. cydoniorum aquis, vel decocto portulacæ, plantaginis, acetosæ, solani, & similium. Conserua rosarum antiqua, conserua cydoneorum, bolo Armeno, terra sigillata. Karabe, hæmatite lapide, sanguine draconis, spodio, & similibus. Hæc mixtura est vtilis, & necessaria huic profluuio. ℞. micletæ, conseruæ rosarum antiquæ an. ℥. j. ß. corallij rubri præparati, lapidis hæmatitis, Karabæ, gummi tragaganti an. ʒ. ij. sanguinis draconis, thuris, mastichis an. ʒ. j. syrupi cydoniorum q. s. misce, & fiat confectio. Dosis coohlearium vnum summo manè, & omni hora cum aqua sanguinariæ, vel portulacæ, vel plantaginis. Aliquando necessaria sunt narcotica, si fuerit immodicus fluxus hic. Si supradictis, & similibus non curatur, inter quæ trochisci de Karabe, vel spodio, vel de terra sigillata à drachma semis vsque ad drachmam vnam sunt optimi, & athanasia, & requies magna ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam cum aqua, aut syrupo astringente aliquando seruatis legibus, & ordine capite 36. descripto de curatione scilicet diarrhææ est necessarium philonium maius, vel Persicum, vel Romanum ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam. Sistit hoc profluuium albumen oui mixtum aqua rosata, & puluere mastichis, sanguinis draconis, thuris & aliorum medicamentorum astringentium ipsis venis actu frigidum admotum, de his tamen abundè diximus capite 21. de curatione profluuij sanguinis è naribus. Aliquando in hoc sanguinis profluuio, quemadmodum in aliis, sunt necessaria cauteria, vel medicamenta narcotica, vt suppositorium ex rebus astringentibus, cũ pauco opio, seruata tamen vna si antiquus fuerit fluxus, vt diximus cum Hippocrate. Si verò summa esset imbecillitas virium, totus est sistendus fluxus hic, & posteà facultate per alimenta optima corroborata iterum posset scindi aliqua vena ex iis, ne hydrops, vel tabes, vel mania fieri possint.

Cõfectio

Narcotica.

Admouenda.

Cauteria.

Si fluxus sit cum imbecillitate coniunctus.

Quartò, emendantibus sanguinem victu, & aliis: nam si sanguis largior sit in corpore, victu tenui curatur, & sanguinis missione. Si biliosus, victu frigido, & purgatione per myrobalanos citrinos, rhabarbarum, tamarindos, & cassiam fistularem. Si pituitosus, victu sicco cũ temperata caliditate, & astrictione, & purgatione per myrobalanos Kebulos, agaricum, & alia medicamenta phlegmagoga, dummodò ipsis misceantur astringentia. Emendant sanguinem, posteà electuarium diatrion santalorum, diarhodonis Abbatis, conserua buglossæ, rosarum, & cydoniorum. Squamma ferri debitè præparata, sæpè videlicet in aceto infusa, & decocta, & exsiccata prodest. Eius drachma vna, vel duæ bis in hebdomada sũptæ

Emendatio sanguinis copiosi.

Biliosi.

Pituitosi.

Emendantia sanguinem post euacuationem

ventriculum & hepar roborant, & humorum malignitatem leniunt, & castigant.

Curatio doloris.

Dolor hæmorrhoidum curatur per causæ abscissionem, quādo non est vehemens, nec facultatem nimis resoluit: nam si vehemens dolor est, amouendus etiam erit per narcotica, vt sæpe dictum est, non habita ratione causæ.

Doloris ab inflammatione curatio.

Dolor, si ab inflāmatione fiat, primò curatur, victu tenui, & refrigerante. Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem basilicæ, & vinculis, frictionibus, & fotibus partium superiorum.

Reuellētia.

Repellētia.

Tertiò, repellentibus, vt aquâ rosarum, portulacæ, plantaginis, & candido oui cum oleo rosato, mucilagine seminis psyllij, & cydoniorum.

Repellētia & resoluētia.

Quartò, in augmento, & vigore, repellentibus, & resoluentibus, vt oleo camomillæ, & rosarum misto, vel hoc vnguento. ℞. olei rosarum, & camomillæ, an. ℥. j. mucilaginis seminis psyllij, & fœnugræci, & seminis althææ an. ʒ. ij. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum. In declinatione resoluentibus tantùm curatur.

Suppurationis curatio.

Si inflammatio in suppurationem transeat ab arte est natura corroboranda, & iuuanda: quæ tamen post primam dictam tutior est duabus aliis, nempe quæ in lapidificationem, vel corruptionem finiantur: pessimi enim sunt hi duo vltimi modi omnium tumorum præter naturam, præsertim huius partis, cuius affectus, autore Gal 9. de compositione medicamentorum secundùm locos, difficulter curātur quatuor de causis.

Causæ difficilis curationis.

Prima, ob eius sensum. Secunda, propter vsum partis, excrementa enim sua vi acri mouent facultatem expultricem. Tertia, medicamenta vtilia non detinentur tempore necessario in ea parte. Quarta, ob caliditatē, & humiditatem partis huius, ideóque amat hic locus siccantia, & refrigerantia medicamenta, vt sunt metalla, præsertim tuthiam. Suppurata ergo inflammata parte à natura & ab arte per medicamenta suppurantia, de quibus fermè omnibus Iacobus Hollerius lib. 1. c. 5. de materia chirurgica abundè scripsit:

Mixtura suppurans.

mixtura tamen ex farina tritici sine furfure, aqua decoctionis maluarum, & oleo satis suppurationem efficit, est triapharmacū Galeni, & si addas parum croci & vitellos ouorum, erit efficacior: deprehendes pus genitum esse per febris, & doloris remissionē.

Extractio puris.

Post, necessaria est puris extractio apperto suppurato loco ferro, aut igne.

Abstersio & consolidatio.

Tandem curatur abstergentibus & vltimò consolidantibus: sed in hoc consule doctū chirurgū, & sequere Iacobi Hollerij librū secundum de materia chirurgica.

Quando dolor hic à sanguine implente has venas absque inflammatione, & fluxu fit, quod per tumorem, & colorem deprehendes, sanguis ab illis est mittendus, præcipuè si ægroti

soliti

soliti sint habere hunc fluxum, quod fiet. Primò magnis frictionibus partium infernarum, pudendorum. Secundò, cucurbitulis admotis partibus internis coxarum, & parti, quæ est inter anum, & testes. Tertiò, secta vena saphena, vel poplitis. Quartò, apertione harum venarum lanceola, vel ferro tenuissimo. Et si ipsæ non appareant exteriùs, magna compressione versus inferiora, & magna cucurbitula fient manifestæ. Ex ipsis vna, vel plures rumpantur, & secundùm tumorem vnius, vel plurium extrahatur sanguinis copia respondens plenitudini, id fieri potest per hirudines. Quintò, acubus argenteis, vel aureis, præsertim si fuerit sanguis tenuis, vel fœminarum. Sextò, frictionibus per medicamenta acria, qualia sunt calamentum, origanum, cyclaminus, piper, nitrum, & fel, quod est aliis potentius. Septimò, per medicamenta excoriantia, qualia sunt folia ficus, scylla, & alia lacticinia, & puluis cantharidum, qui est aliis valentior in hoc morbo. Octaua, per ignem, seu cauterium actuale: hæc tamen apertio non fit, nisi cùm est initium corruptionis, & gangrenæ. Tutius ab eis mittitur sanguis quarto & quinto auxiliis sanguinem mittentibus. Emisso sanguine sufficienti, locus affectus curandus est mundificantibus, & abstergentibus, clementibus, & consolidantibus hoc, aut simili vnguento: ℞. vnguenti basiliconis ℥.ij. olei de chrysomellis, terebinthinæ abietis, benè lotæ. an. ℥.j. camphoræ & tuthiæ præparatæ an. ʒ.j. ceræ albæ ʒ. iij. misce, & fiat vnguentum. Quando dolor est ob earum magnitudinem, & fluxum immodicum, & antiquum, curantur exsiccantibus. & resoluentibus post debitas vacuationes, & auersiones. Ligatura earum in radice filo tenui serico sensim arctiùs astringendo, donec in totum abscindantur, est probata, & satis tuta apertio earum secundùm longitudinem per cauteria parua admouendo porci pinguedinem non salitam, donec eschara, seu crusta decidat: & posteà secundo, & tertiò, & quartò eisdem paruis cauteriis eodem modo apponendo pinguedinem, donec crusta, & tota substantia earum putrida consumatur. Aliqui in hoc morbo laudant medicamenta corrodentia, sed ego non laudo ea, neque ignem actualem. Hæc sunt experta & tutiora ad hæmorrhoidas has exiccandas, & ad curanda earum, & ani vlcera, & incisuras, drachmæ scilicet dimidium pulueris radicis, vel floris lilij cum pauco vino rubro multis diebus sumptum. Eandem vim dimidium drachmæ vnius pulueris radicis pentaphilonis cum pauca aqua frigida in æstate, & calida in hyeme sæpè manè sumptum. Idem fit squinantij puluere. Drachmæ duæ galbani ter sumptæ cum aqua frigida potenter exiccant

Aperientia orificia venarum.

Vnguentum detergens & consolidans.

Doloris à fluxu immodico & antiquo curatio.

Quorundam opinio improbatur.

Vsu nostro probata.

exiccant has hæmorrhoidas. Ego hoc ſum expertus. Puluis capitis piſcis ſaliti,&caſei antiqui æquis ponderibus:idem facit electuarium de ſcoria ferri, & pilulæ de bdellio valenter exiccant has hæmorrhoidas, ſi interiùs ſumantur. Multa quoque ſunt,quæ admota ano valenter exiccant, & ſanant has hæmorrhoidas,quorum aliqua meliora, & experta in præſentia adducam:vt ℞. mellis ℥. j. ß. aceti ℥. j. vitreoli viridis,floris æris, tuthiæ præparatæ, lithargirij,plumbi vſti, an. ℈, ij. mel, & acetum prius ferueſiant, deinde extra ignem miſce pulueres, & fiat vnguentum: vel ℞. radicis hyari ſine cortice. ℥. ij. radicum liliorum alborum ℥.j.ß.pulueris panis porcini,& pulueris panis furfuracei an. ℥.j.ß. pulueris nucum cupreſſi ℥. j.granorũ myrti, ſeminis plantaginis, thuris, ſandaracæ Arabum an. ℥. ß. farinæ fabarum ʒ. ij. olei laurini, & de chryſomellis an. ℥. ij. miſce,& fiat ad modum cataplaſmatis,addendo parum decocti radicum præcedentium. antequàm admoueatur ano, fiat fotus cum vino rubro, exiccat, & reſoluit has hæmorrhoidas, & repellit humores fluentes ad eas. Balnea naturalia, quæ habent vim deſiccandi ſunt optima in hoc, vt ſulphurea,ſalſa, aluminoſa. Balneum, vel fotus ex decocto cannarum, filipendulæ, granorum myrti,radicum hyari,& ſimilium valenter exſiccat. Suppoſitoria,ſeu glandes ex radice peucedani, vel gentianæ, vel hyari, vel ireos valdè has hæmorrhoidas exiccant. Suffitus etiam ſtercoris vaccæ, vel ſpolij ſerpentis eſt in hoc optimus,& ſuffitus huius pulueris. ℞. anacardi ℥. ij. galbani ℥. j. ſtercoris columbini, & ſtercoris vaccini, an ℥. j. ß, miſce & fiat puluis. Hoc vnguentum hæmorrhoidas has curat exiccando, reſoluendo, & aliquando aperiendo. ℞. melongenarum in partes paruas diuiſarum ℥. iiij. radicum iridis in partes paruas diuiſarum ℥. ij. olei lib. j. fiat decoctum ad vini conſumptionem, cui percolato adde axungiæ anatis, & gallinæ an. ℥. j. olei ſcorpionum ℥. j. ß.ceræ q.ſ.miſce & fiat vnguentum. Ego expertus ſum quendam nobilem affectum his antiquis hæmorrhoidibus cum dolore vehementi & rhagadibus,ſeu ſciſſuris poſt multas vacuationes, & auerſiones incidiſſe ex craſſa natura, & conſtitutione corporis in ſatis macram: curatum tamen fuiſſe fotu frequenti ex decocto rubi, & additione poſt fotum pulueris eiuſdem rubi, & vnguenti pompholygos. Sed quia dolor in hoc morbo eſt grauiſſimum ſymptoma, & ad ſe omnem curationem trahit, nulla habita ratione cauſæ eius, omni ſtudio oportet ipſum curare. Quare conſidera benè, quæ Iacobus Hollerius ſcripſit c. 5. tertij libri: in præſentia tamen aliqua probata adducemus. Primò, curatur dolor hic & quicun

Vnguentum. *Cataplaſma.* *Balnea.* *Suppoſitoria, Suffitus.* *Vnguentum.* *Hiſtoria.*

quicunque alius fotu, & lotione frequenti ex decocto croci. Secundò, ex fotu, & vnctione sæpè. Tertiò, ℞. pulueris camomillæ ℥. ij. pulueris anethi ʒ. ij. croci puluerizati ʒ. j. vitellos ouorum numero ij. sæpè q. s. misce, & fiat cataplasma: quod valentiùs dolorem curat duobus prioribus auxiliis. Quartò, ℞. olei rosati ℥. iiij. vitellos ouorun numero iiij. croci pulterizati ʒ. j. misce, & fiat ad modum vnguenti, quod est præstantissimum remediū. Quintò, ℞. olei nenupharis, & camomillæ an. ℥. j. succi lactucæ ℥. ij. farinæ hordei ℥. j. simul parum ferueſiant, & in fine adde croci puluerizati ʒ. j. vitellos ouorum numero iij. misce, & fiat ad modum cataplasmatis. Si dolor fuerit maximus, adde iusquiamini, vel mandragoræ, vel opij ʒ. j. Maximum hunc dolorem curabit etiam suppositoriū ex solo philonio. Hoc vnguentum est in hoc symptomate optimum: ℞. olei de nenuphare, & olei de papauere an. ℥. j. olei mandragoræ ℥. j. ß. croci puluerizati ʒ. j. tuthiæ, cerusæ lithargirij. an. ʒ. ß. amydi, terræ sigillatæ an ʒ. ij. opij. ʒ. ß. vitellos ouorum numero iij. misce, & fiat ad modum vnguenti in instrumento plumbeo. Hoc cataplasma est valentissimum in dolore curando: ℞. radicū althææ ℔. ß. radicum liliorū ℥. ij. foliorū maluarū, & iusquiami an. m. j. camomillæ ℥. j. meliloti, seminis anethi an. ℥. ß. farinæ fœnugræci, seminis lini, & hordei an. ℥. j. ß. olei sesamini ℥. iij. opij. ʒ. j. misce, & fiat cataplasma cum decocto herbarum & radicum præcedentium.

Vnguentum.

Cataplasma.

Scholium.

HÆmorrhoides vt ex Aëtio.] *Hæmorrhois nil aliud significat, quā sanguinis euacuationem: ac proinde, per quālibet partē contingat sanguinis euacuationes, si vim nominis consideremus, hæmorrhoides dici poterunt. Consueuerunt tamen veteres medici, fluores sanguinis per venas ani tantum hæmorrhoides appellare, quia per has venas solet frequenter sanguis præter naturam excerni: & ideò existimo Gal. lib. 6. epyd. par. 5. comm. 25. hæmorrhoides appellare sanguifluas venas. Et quamuis hæmorrhoides quædam sint cæcæ, & quædam reclusæ, cum frequentiùs soleant esse reclusæ, proinde huic effectui, nomen impositum est euacuationē significans: sunt enim hæmorrhoides euacuationes per venas ani. Inde videbis malè aliquos, hæmorrhoides appellare distētiones venarū ani. Hæmorrhoides reclusæ symptoma sunt, in iis quæ excernūtur toto genere præter naturā. Morbus est instrumētarius, in via, aut cauitate. Hæmorrhoides cæcæ dolorē inferunt: qui sympto*

Nomen explicatur.

Hæmorrhoides reclusæ

ptoma sunt. symptoma est, orium, ex inflammatione illarum venarum, & continentium partium, vt ex nimia earum mole colligimus. Causa supradicti morbi in via humor est, varius tamen, & vario modo ad eam perueniens partem. Quia aliquando melancholia, aut sanguis abundans, à natura expulsa per dictas venas euacuatur: ailquando verò ex Galeno 6. epyd. par. 5. com. 25. siue naturæ prouidentia, aut conatu, sanguis dilatans impetu orificium venæ excernitur. Hinc varias intelligemus Hippocratis sententias. Quarum vna est 33. lib. 6. Epyd. par. 3. altera verò 11. libri 6. aphorismorum: si enim per ani venas sanguis fluens, optimus sit, & solùm quantitate peccans, liberabitur æger à pleuritide & peripneumonia. Si sit cacochimia melancholica, aut sanguis melancholicus, non patietur phagedenica vlcera, id est, corrodentia, neque furunculos, neque exanthemata in cruribus oriri solita: quæ similia sunt cum terebinti fructu. neque melancholiã, nec nephritim à lapide (cuius melancolicus humor est materia) ortã. Solet quæri à medicis exortus venarum ani, quas hæmorrhoides appellare solent. Rondoletius, Altomarius & alij existimant, per partem exteriorẽ intestini recti, disseminari exiguas venas à caua ortas: at per internam partem venas maiores, ex vena portæ procedentes. Vnde colligunt hæmorrhoides venas, esse ramos venæ cauæ, & venæ portæ: & ita euacuatione humoris in toto corpore iecore, & renibus contenti, per venas exteriores intestini, qui à caua procedunt, excerni: at euacuationem melancholiæ ex liene per venas internas. Curtius in hæmorrhoidibus, per vtrasque venas sanguinẽ excerni persuadet, raro tamen per ramos venæ portæ, quia hi non propter expulsionem, sed propter attractionem fabricati sunt à natura. Certè si exactè rem cõsideramus, videbimus omnes hos errare: quia venæ sanguifluæ se aperiunt in cauitatem intestini, aliter non possent sanguinem profundere. Et ideò solùm venæ à porta enatæ, hæmorrhoides dicentur, quia habent ora in cauitatẽ intestini patentia. Adde per hæmorrhoides venas copiosum excerni sanguinem aliquando, quem per propagines venæ cauæ per musculũ disseminatas, & intestini partẽ exteriorẽ euacuari nõ posse ostẽdit earũ paruitas. Id quod Altomarius scribit de euacuatione totius corporis per hæmorrhoidas, fieri scilicet per venas à caua ortas, falsum est. Nam præterquàm quòd per illas non potest fieri (vt diximus) copiosa euacuatio, nil impedit, quominùs per alias fiat, habentes cum vena portæ communicationem, ob quã frequẽter natura solet totũ expurgare corpus. Neque Curtij ratio conconcludit, si aduertas Gal. in lib. de natu. fac. ex professo probabare, per easdem venas, per quas distribuitur alimẽtum per corpus fieri etiam humoris, aut excrementorum euacuationem.

Morbus cæca.

Causa morbi supra dicti

Controuersia de venis hæmorrhoidibus.

Sententia Rondoletij & aliorum

Sentẽtia Curtij.

Omnes supradicti errãt

Altomarij lapsus.

Curtij ratio nulla.

Hic

Hic fluxus immodicus curatur.] *Si in hæmorrhoidibus euacuetur plethora, aut peccans humor, cùm liberentur homines à supradictis malis, nihil efficiendum erit, quia euacuatio cum commodo animalis exercetur. Si sit excedens, solet cachexiam, & hydropem efficere refrigerato iecore. Si sit deficiens, & diminuta euacuatio, si supprimatur humor melancholicus: fit melancholia, & iecoris refrigeratio: si verò sanguis, hydrops, & cachexia suffocato calore contingunt: sicut pleuritis, peripneumonia, aut in alia parte inflammatio sanguine ad pleuram, pulmonem, aut aliquam aliam partem decumbente. Cùm ergo immoderata hæmorrhoidum euacuatione, aut suppressione, tot eueniant mala, oportebit diligenter occurrere. Si immodica euacuatio sit, simul & recens, tota supprimenda erit. Dubium autem est de inueterata. Hippocrates 6. aphorismorum sent. 12. in antiquis hæmorrhoidibus, venam apertam relinquit: at Aëtius purgato corpore omnes claudit. Verior tamen est Hippocrates, quia in antiquis hæmorrhoidibus natura per anum consueuit sarcinam deponere: quam consuetudinem si repentè mutemus, supradicta mala excitabimus. Quod exemplo confirmauit 4. epy. sentent. 132. vbi Alippum (qui hæmorrhoidibus affectus erat) curatum, insanum redditum scribit. Dices, nónne si vna vna aperta relinquitur, totum corpus refrigerabitur? Respondeo, maius malum, & citiorem mortem sequi, si eam statim supprimamus. Si hæmorrhoides non fluant, aut nunquam fluxerunt, aut aliquando fluxerunt. Si nunquam fluxerunt, aperiendæ à nobis sunt videntes hominem lienosum, aut melancholicum. Si fluxerunt aliquando, multò meliùs eas mouebimus, potissimùm si videamus ex earum suppressione aliqua mala iam sequi. In fluxu immodico hæmorrhoidum, victum frigidum & adstringentem imperat auctor, & alij cum ipso. Male tamen, quia ea quæ frigida sunt, & adstringentia, stercus indurant: quod magno egens conatu, & forti expressione ad hoc vt expellatur, sanguinum fluxus augebitur. Sint ergo alimenta temperata, aut lenientia aluum propter dictam causam.*

Quæ sequãtur, suppressis hæmorrhoidibus.

Curatio.

Dubium de inueterata fluxione.

Iacotius reprehẽditur.

Secundò auertenribus.] *Distinctione opus erit, si noluerimus errare cum auctore. In immodica euacuatione humoris melancholici ex liene, basilicam sinistram seca, quæ vasorum & naturæ habet rectitudinem: in ea verò quæ ex toto corpore, aut iecore fit, basilicam dextram. Idem seruandum est in cucurbitularum applicatione.*

Vnde sanguinis missio exercenda.

Tertiò, contrahentibus.] *Omnia medicamenta, quæ ab auctore hoc in loco per os assumenda describuntur, omitte: quia sua adstrictione stercus indurant. Adde ab his non posse obstrui venam reclusam, quæ in ano posita multùm distat ab ore: vti tamen poterit*

Lapsus auctoris.

illis medicamentis, quæ ab auctore ano applicantur.

Medicamentum ex squãma ferri, vbi vtile.

Quartò, emendantibus.] *Medicamento ex squamma ferri præparato, non est quod vtaris per os: benè exterius applicando sequutus Galenum lib. 5. metho. c. 10. qui eo exsiccat vlcera auris & ani.*

Septimò per medicamenta excoriantia.] *Fel taurinum conuenientissimum anostomicum est.*

Ligatura quãdo prodest.

Ligatura earum in radicem.] *Si tenues sunt, ligatura vtilis est: secus si crassæ.*

Aliqui in hoc morbo laudant.] *Abstinendum à corrodentibus medicamentis, quia fluxionem mouent: Et ab igne actuali propter vicinas partes.*

Vt ℞. mellis ℥. j. &c.] *Omittatur hoc medicamentum, quia vitriolum, & flos æris caustica sunt.*

Error auctoris.

Vel ℞. radicis hiari.] *Si radix hiari, & liliorum, & puluis panis porcini aperiendi habent vim, cur ea miscet auctor in hac compositione, in qua vlcera ani exsiccare instituitur? Suppositoria deme ab his acria.*

Hoc vnguentum est in hoc symptomate optimum.] *Optimũ est, sed nónne breuiùs oleo rosaceo, oui luteo, & opio id præstabis?*

De procidentia ani. CAP. LIII.

Descriptio.

CVm anus aut propter musculorum obliquorum sedem sursum reuellentium imbecillitatem, & resolutionem, aut propter ingentem in egerendo conatum procidit, aliquando ab inflammatione, vel alio tumore præter naturam, cuius curatio necessariò præcedere debet, reductionem intestini, malum sit nulli non notissimum, quam procidentiam ani nominamus, barbari exitum ani, aut langaonis dicunt.

Curatio.

Si ani procidentia sit à sola intemperie, contrariis curatur sedi admotis in forma vnguenti, vel cataplasmatis, vel fotus: in omni tamen quiescat altis clunibus, & iunctis præcipuè ano reducto in suum locum. Si sit ob imbecillitatem, vel resolutionem, seu paralysim muscorum, curabitur. Primò victu exiccante, & calfaciente, de quo c. 13. Secundò, pituitam apparantibus. Tertiò vacuantibus medicamentis conuenientibus, de quibus eodem 13. capite egimus. Quartò & vltimò, dissipantibus, & resoluentibus, vt hoc, vel simili vnguento: ℞. olei costini, & castorei. an. ℥. j. olei rutæ. ℥. j. ß. pulueris castorei, & anthos. an. ʒ. j. pulueris mastichis ℥. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Ante cuius appositionem pars affecta fotu huius decoctionis præparetur: ℞. camomillæ, anthos, saluiæ, balaustiarum, foliorum lauri an. p. j. nucum cupressi, & gallarum an. paria. vj. fiat deco-

Vnguentum.

ctum

ctum in libris sex aquæ, donec tertia pars consumatur.

Si infans, aut puer laboret ani procidentia, humidis, & frigidis corporibus humoribus purgatis per hieram simp. vel agaricum trochiscatum, insideat decocto saluiæ, absinthij, stæchados, abrotani, rutæ, origani, roris marini, facto ex vino calybeato, & aqua aluminosa, vel sulphurea, & vngatur anus vnguento superiori, vel simili, & quiescat multis diebus clunibus elatis, & clausis. Pix comesta curat ani procidentiam, & eius suffitus parti affectæ immissus. Folia porri, vel thasi barbari decocta cum vino, & ano admota valenter curant ani procidentiam. Suffitus ex corio anguillæ salito est optimus in hac ani procidentia curanda. Idem fit suffitu plumbi vsti. Cuius cancri fluuiatilis admotus ano curat eius procidentiam, & scissuras Pilulæ de bdellio sumptæ idem faciunt.

Curantia procidentiæ ani.

Scholium.

CVm anus aut propter.] *Anus extremitas est intestini recti, vbi tres musculi reperiuntur. Vnus transuersus, ipsi ano circumuolutus, dictus sphynter ab actione: quia constringendo anum in voluntarium fluxum excrementorum impedit. Duo alij sunt obliqui, non magni, sed membranosi, & lati: vtraque ani parte supra prædictum rotundum musculum siti. Horum vsus est in magnis contentionibus, euersam sedem sursum retrahere. Est etiam in ano membrana, qua alligatur ossi sacro, & lumbis. Ex his facilè est intelligere, quæ hoc capite à doctoribus proponuntur. Procidentia ani tunc dicitur, cùm extremitas intestini recti, foras delabitur: ita vt non lateat visum. Morbus est in situ vitiato. Causa eius erunt omnia, quæ laxare possunt musculos, & ligamentum ani, qualia sunt humida: & quæ paralysim in musculis inducere possunt, vt frigida: & tertiò magnus ad egerendum conatus, qualis tenesmum comitari solet. Practici aliam addunt causam, nempe inflammationem: decipiuntur tamen, quia inflammatio non laxat, sed musculos tendit. Quòd si in procidentia ani, intestinum inflammetur: non poterit reponi, quin priùs inflammatio sedata sit.*

Anus quid. Vnde dicatur sphynter.

Quid procidentia ani. Causa.

Practicorum deceptio.

Si ani procidentia sit à sola intemperie.] *Procidentia ani neque à calida, neque à sicca intemperie fit, quod debuit auctor distinguere.*

In hoc morbo non per os applicanda.

Si infans aut puer.] *Cùm anus sit pars affecta, ei applicanda sunt medicamenta. Vnde ea, quæ ab auctore per os exhibentur, cum eorum vis non perueniat ad anum, omittantur.*

De procidentia vteri. Cap. LIV.

Descriptio. QVando vterus ita euertitur, vt exteriùs emineat, autore Ætio libr. 16. capit. 78. malum fit, quod ipse procidentiam veteri nominat. Arabes autem præcipitationem matricis & exitum appellant. *Causæ.* Cuius causæ quamplurimæ sunt, nonnunquam enim accidit ob casum ab alto decidente, scilicet muliere in coxarum vertebras: rumpuntur enim tunc membranæ quædam, quibus vulua propinquis partibus annectitur vnde procidere ipsam necesse est, sæpè ob ingentem conatum, quo premitur mulier, in laborioso & difficili partu, maximè verò in abortu, vt secundam exppellat. *Laboriosus partus, Labor corporis & animi.* Aliquando propter inconsideratam partus extractionem, aut nimiam spiritus detensionem, aut immensi ponderis eleuationem, aut percussionem vteri, aut animi vehementes affectiones hoc ipsum accidit: & ob humoris plurimi, ac tenacis defluxum, partúmque frequentiam: laxantur siquidem atque soluuntur appendices profundo vtero superiùs inhærentes. Iam & sine vlla causa istarum hic morbus contingere solet, cùm debilitato corpore membranæ, musculique vuluam sustinentes exoluuntur, *Nota.* quod ingrauescente ætate fieri consueuit. Morbus satis per se patet, cùm vterus ipse procidens oculis cerni possit. Procidit autem secundum os eius, & quod pendet struthio cameli ouum similitudine refert, maioris tantùm, & minoris ratione differens, Causarum porrò notæ tum ex ægrotantis sermonibus, tum ex corporis constitutione notatæ intelligentur.

Curatio Dissipãtia flatum. Suffitus rerũ graue olentium. Similis est hæc curatio præcedenti, causa enim in illa & in hac est auferenda, si possit, & vterus loco natiuo est restituendus, nisi impediat tumor vteri magnus, quem dissipabis fotu, & lotione ex decocto cymini, anisi, baccarum lauri, camomillæ, & similium facto vino rubro. Post insperges pulueribus stipticis, ne recidat, de quibus superiori capite dictum est. Suffitus rerum graue olentium, vt pennarum perdicis, assæ fœtidæ, castorei, soleæ combustæ, capillorum, sulphuris, & similium exceptus per vuluam infundibulo, vel cathedra perforata est necessarius. *Vterus maximè amat redolentia.* Ouum sub gallina factum, agitatum, lanis inuolutum, & vuluæ admotum, vterum reducit ad proprium locum: quia vterus maximè abhortet fœtida, & ab iis fugit. Amat non parum redolentia, quare naribus admouenda sunt, *Quæ vterum ad suũ locum trahunt, Medicamentum* vt moschus, ambra, vel alia minoris pretij, vt galia, & flores citranguli, rosæ. violæ, & similia. Cucurbitula magna fixa vmbilico vterum ad proprium locum trahit, & conseruat. Reducto vtero ad propriũ locum cubet clunibus sublatis in sublime

aliquot

aliquot diebus, & vmbilico imponatur hæc mixtura: conseruat enim vterum in propria sede, confert etiam suffocationi, & omni inordinato motui: ℞. alitæ muscatæ, galiæ muscatæ, an. ʒ. iij. ambræ, musci, an. g. v. vtriusque storacis an. ʒ. ij. ß. resinæ electæ, ʒ. ij. omnia cum oleo ex storace, misceantur, & extendantur super pannum coccineum forma rotunda ad præsidium vmbilici.

conseruãs vterum in suo loco.

Scholium.

QVando vterus.] *Vterus situs est inter intestinum rectum & vesicam loti; qui locus maximè accommodatus est ad recipiendum semen, ad fœtum vsque ad iustam magnitdinem seruãdum, & cùm vsus postulat, excernendum. Habet vterus varia ligamenta. Recto intestino, & vesicæ fibrosis quibusdam & tenuibus ansulis alligatur, sacro ossi (vt multi sentiunt) quibusdam neruosis, & musculosis vinculis lumborum etiam vertebris ex Galeno quod medio peritoneo intelligendum est. Prædictis ligamentis suo loco seruatur vterus, quæ si laxentur, mutabit situm ad vnum, aut alterum latus declinans, aut prominens exterriùs, nunquam tamen, vteri prolapsus contingit eius fundo per os egrediente, vt multis placuit: hoc enim ab oris vteri angustia impeditur. Si obiicis fœtum maiorem per hanc egredi partem. Respondeo non esse parem rationem, quia fœtus ponderosus est, & à natura expellitur. Curationem pete ab autore, solùm adde, modum, quo vterus debet restitutus seruari, ne procidat. Seruabitur ergo vterus repositus armilla, aut circulo ex ære facto, in vuluam immisso, ita vt cerea candela per ipsum circumuoluatur, ne, æscarnem cõtingat. Aduerte etiam auctorem, non rectè animi vehementes affectiones & imbecillitatem corporis prolapsus vteri causas statuere, quia ab his non possunt vetri vincula laxari.*

Vteri situs.

Annexus

Quomodo fiat vteri procidentia.

Obiectio soluitur.

Quomodo vterus restitutus seruetur.

De immodicis mensibus. CAP. LV.

IMmodicè fluere menses in fœminis tunc dicimus, autore Aëtio, quando conferta sanguinis menstrui copia pluribus diebus effluxerit, quod multis de causis accidit. Prima: quia iusto tenuior redditus sit sanguis, quæ res ab externis vt plurimũ causis euenire solet, tametsi ab internis etiam contingat. Etenim & legimus ipsi & vidimus aliquando in muliere, quæ se piùs æquo exercuisset, huiusmodi mensiũ defluxũ contigisse, qui multis medicorũ presidiis sisti non potuit & in mulieribus

Quid mensiũ immodicum profluuium

Causa.

tempe

temperamento biliosо hoc ipsum accidere quotidie experimur. Porrò quæ sint causæ tum externæ, tum internæ, quæ sanguinem possint attenuare, superfluum esset recensere, cùm sæpiùs dictæ sint, & per se lector facilè inuenire possit. Accidit præterea symptoma propter vasa aliqua aut aperta, aut fracta, aut etiam erosa, siue magna ea sint, siue parua. Nonnunquam etiam ob partus grandiores, & post abortus, quos vt plurimùm mensium immoderatæ purgationes solent consequi. Cæterùm si à sanguinis tenuitate oriatur hæc affectio, considerare oportet anteactam vitam, & eas omnes causas tam exteriores, quàm interiores, quæ sanguinem tenuiorem solent reddere. Si verò vasorum accidat vitio, vel quia fracta, aut erosa sunt, erumpentis sanguinis multitudinem (vt inquit Aëtius) conuenit considerare: cuius verba hæc sunt. Amplioribus vasis fractis, aut apertis, magna & conferta sanguinis copia defluit: ab angustioribus verò oppositum accidit, sicut ab erosione paulatim, & cum maximo dolore delabitur. Ab aliis causis si accidat, facilè ex ægroti sermonibus deprehendetur. Consequitur sic affectos cutis decoloratio, appetitus imbecillitas, concoctionis difficultas, nonnunquam pedum, & totius corporis tumores quidam laxi, & generatim ea omnia, quæ excedentem hæmorrhoidum defluxum consequuntur.

Nota.

Curatio quando est à sanguinis copia.

Si immodicus fluor mensium est à sanguinis copia, curatur victu tenui, & astringente, vt cydoniis, pyris, agresta acetosa, amygdo, & oriza cum lacte amygdalarum, vel caprarum calybeato, fuga carnium, ouorum, & sanguinem augentium. Secetur vena interna dextra, extrahatúrque sanguis respondens plenitudini, & viribus ægri. Si ob bilem mixtam sanguini, præcedenti victu frigido, & astringente, de quo capitibus vigesimo primo, & vigesimo octauo, de sanguinis profluuio è naribus, & de sputo. Vacuetur bilis cholagogis, vt myrobalanis citrinis, rhabarbaro, tamarindis, cassia fistulari, & similibus: vt ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ an. ℥. ß. pulueris corticum myrobalanorum citrinorum, & rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, an. ʒ. j. syrupi rosarum ℥. j. aquæ portulacæ quod satis est, misce, & fiat potus.

*Victus. *Sectio venæ. Si à bile victus. Purgatio.*

Deinde sanguis refrigeretur, & sistatur syrupo rosarum, granatorum, myrtillorum, cydoniorum, de agresta, & de ribes, & aquis portulacæ, plantaginis, sanguinariæ, & similium. Dosis quolibet die summo mane syruporum vnciæ duæ, & aquarum vnciæ quatuor. Si ob mixtam pituitam (quod color sanguinis albus ostendit, quemadmodum flauus bilem) phlegmagogis vacuetur, vt myrobalanis chebulis, agarico, & aliis: vt ℞. diacatholiconis

Quæ sistũt sanguinem. Purgantia pituitam.

liconis ℥.ß.corticum myrobalanorum chebulorum, & agarici trochiscati an.ʒ.j.diaphæniconis. ʒ. ij. rhodomellis ʒ. j. aquæ fœniculi q.s.misce, & fiat potus:præcedenti tamẽ pituitæ aquosæ concoctione per syrupos de absinthio, & rhodomel cum aqua fœniculi,& absinthij.Si ob atram bilem mistam,quod niger color indicat, vacuetur epythimo,myrobalanis indis,sero,& aliis: vt ℞.confectionis diasenæ ʒ. iiij. pulueris epithymi, & corticum myrobalanorum indorum an.ʒ.j.syrupi buglossæ ℥.j. aquæ borraginis q. s. misce, & fiat potus, priùs tamen appa- retur bene atra bilis per medicamenta dicta cap. 1. & cap.9. de curatione melancholiæ. Facta iam corporis euacuatione, & factis etiam auersionibus omnibus, tum per sanguinis missionem, tum per purgationes, per frictiones partium superiorum, & ligaturas dolorificas, & fotum earundem; & per frequentes cucurbitulas scapulis, & potiùs mammis affixas. Sanguis omni studio refrigerandus, & incrassandus est, vt quiete animi, & corporis. Scimus enim Vicecomitem ipsam Castri boni perisse menstruorum immodico fluore, cuius causa fuit magnus motus: confecit enim pedibus iter trium leucarum, vt vocant, ad visendam imaginem virginis Mariæ de Sarrança. Et aliis etiam omnibus internis, & externis stipticis, & refrigerantibus est incrassandus, vt drachma vna pulueris karabæ, & corallij rubri multis diebus sumpta cum pauco syrupo, vel aqua frigida, & astringente, vel iure arietis, vel pedum suis, vel vituli, vel amydo prædictio iure decocto, vel lacte calybeato. Dimidium vnciæ conseruæ rosarum vetustæ cum syrupo, vel aqua astringente per aliquot dies sumptum sistit hunc fluxum sanguinis. Idem fit drachmis tribus micletæ: vel ℞. micletæ, conseruæ rosarum antiquæ, ana. ℥.j. ß.pulueris spodij, sanguinis draconis, Karabæ, lapidis hæmatitæ præparati,balaustiarum,rosarum,corallij rubri præparati,mastichis, cornu cerui vsti,thuris,acaciæ, gummi dragaganti, & gummi Arabici ana. drachmas duas syrupi myrtillorum, quantum sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis est cochlearium vnum cum aqua plantaginis, portulacæ, vel sanguinariæ. Vteri loco anteriori, vt & posteriori medicamenta adstringentia, & frigida actu potentia admota sistunt hunc sanguinis fluorem: vt sunt succi, vel aquæ plantaginis, portulacæ, solani, & similium cum aceto, & bolo armeno, & aliis pulueribus astringentibus. Stercus asininum non solùm interiùs sumptum cum syrupo aliquo, & aqua astringente:sed exteriùs admotum cum aqua calybeata, & pauco aceto sistit hunc sanguinis, & quemcunque alium fluorem, vt ego expertus sum. Hoc

Atram bilem purgantia.

Auertentia.

Refrigeratio, & quies.

Historia.

Stiptica sanguinem incrassantia.

Mixtura maximè astringẽs.

Vtero admouenda.

Asini stercus.

Vnguẽtum. vnguentum est in hoc genere probatum: ℞. olei myrtillorũ, cydoniorum, & mastichis an. ℥. j. pulueris boli Armeni præparati sanguinis draconis, & trochiscorum de Karabe an. ʒ. j. aceti cochlearium vnum, ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. In vteri cauitatem necessariæ, & vtilissimæ sunt iniectiones medicamentorum astringentiũ, glutinantiũ, & ora venarum ruptarum consolidantium, quales sunt aquæ, vel succi portulacæ, plãtaginis, solani, sanguinariæ, & similium. Galenus enim diebus quatuor solo succo plantaginis infuso per metrenchitas curaui antiquũ mensiũ fluorẽ, qui nullo alio auxilio curari potuit. Si his liquoribus addas pulueres astringentes, erit auxiliũ efficacius. Pessalus, seu pessarium longũ ex supradictis succis, & pulueribus astringentibus cum terebinthina, vel pice & lana pudendo mulieris affixus valenter sistit hunc fluorem. Suffitus stercoris ouini, vel asinini per vuluã susceptus inhibet hoc sanguinis profluuium. Suffitus ranarũ combustarũ egregiè retinet hunc defluxũ sanguinis, vt ego expertus sum in excellẽtissima domina mea duce Cardonæ & Sugurbi anno 1544. hoc fluore affecta septem fermè mensibus, quæ diuino fauore ad pristinã restituta est valetudinẽ. Suffitum vngulæ mulæ sistere mirificè hunc sanguinem expertus snm: quamuis ab eo fiat per mensem sterilis fœmina, vt quibusdam placet: Hoc medicamentum multas nobiles Cottalanas laborantes hoc affectu satis antiquo curauit: ℞. corticum duorum ouorum recẽtium adultorũ, thuris, mastichis, an. ℥. ß. margaritarũ electarum, corallij rubri præparati, Karabæ, ana. ʒ. ij. lapidis hæmatitæ, & smaragdi præparati an. ℈. ß. farinæ hordei sine furfure. p. ij. albumina quatuor ouorũ, & si opus fuerit adde parũ aquæ calybeatæ, & fiant duo panes, seu placentæ, & coquantur in furno, vt possint in puluerẽ redigi: dosis huius pulueris est à drachma semis vsque ad drachmã vnã cum iure pedum arietinorum sũmo mane. Vltimò curatur hic fluor, vt cæteri narcoticis seruatis omnibus, quæ sæpè diximus præcipuè cap. 40. de curatione colici doloris: quia periculosiora sunt narcotica interiùs sumpta iis quæ inniiciuntur, vel admouentur parti inferiori, & omnibus minùs periculosa sunt exteriùs admota, inter ea quæ sumuntur, requies magna vt clementiùs narcoticum, deinde athanasia, postea trochisci de Karabe, de spodio, & de terra sigillata, postea Philonium maius, vel Romanum, vel Persicum, vel Tharsense: hæc tamen nullo modo sunt admouenda, neque exhibenda, quando facultas est imbecilla, ne paucus natiuus calor extinguatur à medicamentis tam frigidis, sed potiùs facultas est roboranda succo

Quæ in vterum intus admouenda.

Galeni medicamẽtum.

Pessalus

Suffitus

Historia

Vngula mulæ.

Narcotica vltima auxilia & externa minùs periculosa.

Ordo internorum.

Monitio

carnium

carnium & iure optimò cum succis cydoniorum, acetosæ, & agrestæ. Sed quia hoc sanguinis fluore, & aliis omnibus ventriculus imbecillior redditur, prudenter alimentis frigidis est nutriendus æger, ne magis debilitetur, & externis dictis cap. 31. est corroborandus, & nullo modo internis, ne sanguis calefactus aptior sit motui.

Ventriculi corroboratio.

Scholium.

IMmodicè fluere menses.] *In ea sanguinis euacuatione, quam singulis mensibus vtiliter in mulieribus experimur, hæc omnia considerare opus est. Primò substantiam, quæ euacuatur. Secundò locum, per quem euacuatur. Tertiò tempus, in quo incipit & desinit euacuatio. Quartò quantitatẽ sanguinis euacuati. Vltimò an possint concipere mulieres illæ, in quibus non fluunt menses. Quanã sit substantia, quæ in menstrua purgatione excernitur, ex Galeno facilè colligimus: fœmina enim ex lib. 14 de vsu part. cap. 6. ratione sexus mare est frigidior, eò vsque, vt alimentum, quod conficit, totum discutere non possit: domi etiam agit, neque vehementibus motibus exercetur, aut sub claro sole viuit, lib. de vena sec. aduer. Erasi. c. 7. ac proinde in venis copiosum sanguinem coaceruat: qui, tẽpore quo non concipit, à natura (multitudine eius grauata) per vterum (qui pars languida est) salubriter expellitur, at tempore, quo vtero gestat, idonea est ipsi fœtui materia. Vnde colliges duo. Primum sanguinem menstruum optimum esse, & ex quatuor humoribus constitutum: quem natura consultò per vterum expellit, quia est alterum principium nostræ generationis, & alimentũ seminis & fœtus. Secundum, ridicula esse, quæ Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 15. de sanguine menstruo scribit, cùm nititur probare, nil mulierum profluuio magis monstrificum esse: locus per quem sanguis mẽstruus excernitur, vterus est: ad ipsum enim perueniunt venæ magnæ, & arteriæ ex vasis, quæ sunt iuxta os sacrum. Ex quibus quædam inseruntur in vterum, per quarũ orificia in eius cauitatẽ patentia (cotylidonas Græci, & Latini acetabula appellant, quibus venæ & arteriæ vmbilicales dictæ adhærescunt) sanguis excerni solet in virginibus & mulieribus quæ non conceperunt. Quædam verò in collum vteri, & pudendum disseminantur, per quas tempore conceptus, solet fieri in aliquibus grauidis menstrua euacuatio. Non ab interioribus, quæ sunt in cauitate vteri, quia ab his secũdæ pendent, & ideo nil possunt in vteri sinum immittere, vt auctor ex Gal. lib. 5. aph. com. 60. Ex his intelligemus, an, quæ Iacotius in suo scholio scribit vera sint: duo enim persuadere conatur. Primum est, in grauidis fluere aliquando sanguinem menstruum non per collũ vteri, sed per eius cauitatem:*

Consideräda in mensiũ fluxu.

Quis sãguis profluat.

Plinij lapsus.

Venarũ vterivarius locus.

In grauidis per quas venas fit hæc euacuatio.

Sentẽtia Iacotij.

uitatem: in primo tamē mense, in quo os vteri multum non est constrictū, vt ostendit superfœtatio, quæ eo tempore fieri solet. Secūdum est euacuationem sanguinis factam per venas, quæ sunt in collo vteri, nō esse menstruam, sed hæmorrhoidalem, quia sanguis ille crassus est, & venæ sunt iuxta anum, & habent orificia in cauitatem patentia. Ex curatione hoc ipsum probat, quia si hæc euacuatio per vteri collum facta supprimatur, curatur sanguine misso nō ex pede, vt in suppressis mensibus: sed ex brachio, ea ratione, qua in hæmorrhoidibus suppressis facere solemus. Hæc Iacotius, qui maximè & crassè decipitur. Primò, quia si orificia venarum in cauitatē vteri patentia, tempore conceptus, adhærent orificiis vasorum, quæ per chorion disseminantur, non poterit, vt rectè docuit Galenus, sanguis per illas in cauitatem vteri excerni. Neque id rectè ex superfœtatione probat, quia hæc nō solùm in primo mēse, sed & in quarto, & quinto contingit: vt enim multa taceam exempla, vxor cuiusdam doctoris, qui hic Valētiæ regiæ cancellariæ præsidebat Gallart appellati, post quatuor menses ab obitu viri filiū peperit, & deinde nono mēse alterū. Neque enim causa superfœtationis consistit, in eo quod orificium vteri sit apertū aliquantulū (vt simul etiam voluit Vallesius lib. 5. epy. comm. 11.) quæ semper euenit orificio ita clauso, vt ne specilli cuspidē admittat: sed in vteri attractione, quæ tunc contingit, quia dilatatur in coitu à fricatione, & calore orificiū vteri, & ita semen attractū potest vteri cauitatem subire. Altera Iacotij sententia manifestā habet redargutionem, quia si sanguis per collū vteri euacuatur, semper ex vena caua fluit, & euacuatur nō per venas in eam cauitatē patētes, quomodo erit hæmorrhoidalis. Præsertim cùm non sit sanguis crassus (vt ipse sentit, sed optimus venas quantitate grauans. Ratio ex curatione desūpta nil cōcludit, quia si supprimatur illa euacuatio, quæ in grauidis per collū vteri cōtingit, si lædit, non mouemus eam, secantes venam pedis, ne multo sanguine euacuato, qui infernè habet impetum, fœtus moriatur, sed ex brachio, vt euacuemus redundantiam. De tempore quo incipit, & desinit hæc euacuatio, nil certi diffinire possumus, quia pro quantitate sanguinis, & eius consistentia maximè euacuat. In quibus enim mulieribus, multus est sanguis, aut tenuis, citiùs incipit, & tardiùs desinit menstrua euacuatio: contrà verò in quibus crassus est aut paucus.

Iacotius reprehēditur.

Historia.

Causa superfœtationis.

Secundò reprehēditur Iacotius.

Non omnibus incipit eodē tempore hæc euacuatio.

Quod quāuis ita sit, maiori tamen ex parte incipiunt menses 13. aut 14. anno, eo quòd tunc iam non absunt fœminæ tantū sanguinem in corporis augmentū: desinunt autem 45, aut 50. quo tēpore iam sanguis ea copia non generatur, qua possit abundare singulis mēsibus. Quantitas sanguinis, qui solet euacuari singulis mēsibus, non est certo diffiniēda: quia pro natura & victus ratione mutatur.

Quantitas sanguinis euacuādi incerta.

Ad vltimum (quod in hac disputatione inquirendū diximus) respondet

ſpondet Ariſtoteles, bene poſſe concipere mulieres, antequam menſes fluant. Aliqui experientiam ad id confirmandũ addunt. Cæterum Galenum habet contrarium Ariſtoteles, qui libro de vteri diſ. capite 10. ante menſium eruptionem non poſſe fieri conceptũ ſcribit, quia ſemen caret vero alimẽto, ſanguine videlicet. Tum quia leuis vterus eſt, ob vaſorum occluſionem, & ſic decidit ſemen: aptius enim eſt ad concretionem aſperũ quàm leue: quod in lignis & lapidibus videre eſt, quæ ſi volumus vnire, priùs (vt rectè dixit Diocles) *ſcalpello exaſperamus. Neque experientia poteſt dicere contrarium, quia in fœminis, quæ ſine præcedentibus menſibus conceperunt, tẽpore coitus motum habuerunt. Prædicta ergo euacuatio menſtrua ſi tempeſtiuè fiat vtilis eſt: ſi verò immodica (quam ex noxa colliges) mala, vt docuit* Hippocrates *5. aphoriſmorũ ſent. 57. menſtruis enim largiùs fluentibus morbi fiunt, refrigeratio totius corporis habitus, fœdus color, tumor pedum, omnium virium imbecillitas, animi etiam deliquium, & conuulſio libro quinto aphoriſmorũ, ſentent. 56. Quòd ſi immoderatus hic fluor in grauidis contingat, fœtus afficitur iuxta* Hippocratem, *eodem libro ſent. 60. Hæc immoderata ſanguinis per vterum euacuatio, ſymptoma eſt in his, quæ excernuntur, quãtitate peccantia. Eius cauſa ex libro quinto aphoriſmorum, commenta. 53. tres ſunt. Apertio orificiorum eorum vaſorum, quæ in vteri cauitatẽ deſinunt, ſanguis calidus, & tenuis, & totum corpus (propter malũ habitũm, hoc eſt, imbecillitatem à ſanguine etiam moderato aggrauatum) expellens ad venas vteri. Prima cauſa eſt morbus inſtrumentarius in via. Secunda intemperies calida iecoris, multam bilẽ generans. Tertia intemperies eſt totius habitus corporis, valida tamen, aliter ipſius vires nõ deiecerit. Præter hos morbos, nullus alius prædictum efficit ſymptoma, & ideò auctor,* Rondoletius, Altomarius, *& alij Aëtium ſequuti decipiuntur, exiſtimantes eroſionem, & venarum rupturam menſes immodicos efficere: quia immodica mẽſium eruptio, conſueto naturæ tempore fit, ea verò quæ ex eroſione, aut ruptura procedit, quolibet tempore contingere poteſt. Vnde hæc ſanguinis euacuatio per vterum nominabitur, non menſium immodica euacuatio. Ea autem ſanguinis præter modum euacuatio, quæ poſt partum aut aborſum, aliquando euenit, vt ex Galeno libro tertio epyd. parte 3. comment. 35. colligimus, menſtrua euacuatio appellatur, quia quod expellitur eſt ſanguis menſtruus propter fœtum in vterum immoratus: quamuis ille ſanguis diſtinguatur ab eo qui ſingulis menſibus euacuatur, vt libro de atra bile cap. 8. docet* Galenus: *ille enim qui poſt partum expurgatur, portio eſt deterrima: (nam optimum ſanguinem fœtus attraxit, non ſolùm peccans quantitate, ſed & qualitate, & ita in epydimiis ſupradicto loco, hunc ſanguinem melancholicum eſſe ſcribit.*

Gal. Ariſtoteli contrarius.

Immodicus fluxus ſymptoma eſt.

Cauſæ immodici fluxus tres.

Prima cauſa.

Secũda.

Tertia.

Error multorum.

Vena sectio quã do est exercenda.

Si immodicus fluor mensium] *Si ex imbecillo corporis habitu partes grauata expellant ad vterum sanguinem, & hac ratione fiat immodicus mensium fluxus, secabimus venam basilicam dextri, aut sinistri brachij, nihil enim refert. Cucurbitulam etiam magnam sub mammis infigemus, iuxta Hipp. 5. apho. sent. sunt enim communes vtero & mammis venæ: hac enim ratione reuellemus sanguinem à parte affecta. Alimenti quantitatem minuemus, & corporis habitum roborabimus.*

Si ob bilem mixtam sanguini.] *Bilis sanguini mixta ipsum tenuem reddet, & fluxioni aptum. Sanguinem ergo mutemus & vtemur cucurbitulis, vt reuellamus. Alimenta frigida sint, aut temperata, frigidis tamen alterata.*

Melancholia & pituita non sunt causa.

Si ob mixtam pituitam] *Si melancholia & pituita sanguinem crassum reddunt, quomodo immodicos menses efficient.*

Ratio tota curandi hoc symptoma.

Facta iam corporis euacuatione] *Tota ratio curandi hoc symptoma hac ratione procedat. Symptoma hoc aut vrget, aut non vrget. Si vrget, ei prospiciendum est alimentis & medicamentis incrssantibus sanguinem, auxiliis etiam repulsoriis. Si vero non vrget, causæ remedia applicabimus, habitum corporis roborantes, sanguinem tenuem incrassantes, & intemperiem, à qua procedit, corrigentes. Vltimò etiam meatuum laxitatem constringentes.*

De suppressis mensibus. Cap. LVI.

Descriptio.

Quibus fœminis menses non fluunt.

QVemadmodum menstruæ purgationes cùm modum excedunt multarum ægritudinum causæ, ita quoque cùm in totum supprimuntur, multos pariunt morbos, vt ex aphoris. 57. sectionis quintæ colligitur: de suppressis igitur mensibus pauca dicamus. Suppressos autem menses tunc dicimus esse, quoties cùm secundùm naturam fluere deberent, non fluunt: debent autem secundum naturam fluere in iis, quæ neque grauidæ sunt, neque infra decimum quartum annum, aut supra quinquagesimum constituuntur & præter has etiam illæ, quæ aut cantatrices sunt, aut saltatrices, aut immodicè se exercent, menstruis purgationibus naturaliter carent. Atque vt summatim dicam iuxta sententiam Ætij, mulieres calidioris temperaturæ, validisque exercitationibus addictæ, & agrestes parum admodum purgantur. Præter has quæcunque suppressos habent menses ægrotare necesse est: supprimuntur autem menses, vel quia summa adest sanguinis plenitudo venas replentis, atque obturantis, vel quia sanguis sit crassus, viscidus, ac lentus, à quo etiam venas obstrui necesse est. Non purgantur

Causæ.

etiam mulieres, quæ longa aliqua ægritudine, aut acuta laborant,

borant, vt phtisi, quartana, hectica febri, ardenti, atque aliis id genus. Præterea quæ insigni aliqua vacuatione sunt exinanitæ, vt sanguinis missione, vomitu, sudore, sanguinis è naribus profluuio, alui fluore. Ad hæc & quibus puris copia alicunde emanat, & pustulæ in cute effloruerunt. Ob peculiare vteri vitium menses quoque interdum retinentur, verbi gratia ob pinguedinis copiam, aut carnis excrescentiam, aut callum, aut cicatricem ex vlcere, quod in vtero antecessit. Hæc enim vasorum vteri ora obstruere possunt. Causæ facilè patere possunt: generaliter verò quibus menses præter naturam retinentur, dolores circa lumbos, femora, collum, sinciput, & oculorum radices accidere solent. Corporis præterea grauitatem, quæ sic laborant, patiuntur, nauseant cibum, auersantúrque, fastidiunt, & horridos quosdam per vniuersum corpus discursus habent, quales iis, quæ conceperunt, accidere solent: vrina interdum in nonnullis difficulter redditur, interdum planè supprimitur. Cæterùm mensium suppressio si à pituita copiosa, & venarum ora obstruente contingat, videre est laborantem somnolentam ad omnem motum segnem, colore candidam: plumbi quoque interdum colori similem pituitam assiduè excreantem, & aliquando euomentem. Vrina quoque aquosa esse solet.

Nota.

Menses si ob sanguinis inopiam ex inedia, aut victu parco, aut longo morbo, aut alia vacuatione per se constiterint, propriè non sunt suppressi, cieri possunt antequam mulier redierit ad propriam naturam. Si verò alia de causa suppressi sint, per abscissionem causæ euocantur, vt si à siccitate fiat, rebus humidis curatur, non calidis, & exiccantibus, ne augeatur morbus. Si ab obstructione, à qua ferè semper fit, curatur primò victu tenui attenuante, & aperiente, de quo capitibus 42. & 45. de obstructione hepatis, & lienis.

Curatio quando ex sanguinis defectu fit.

A siccitate.

Ab obstructione victus.

Secundò abigentibus causam suppressionis, & obstructionis, quæ si sanguis fuerit per sectionem saphenæ, aut venarum pedum abigetur: quamuis Matthæo de Gradi videatur primam sanguinis missionem esse faciendam ex basilica, quando corpus est multo sanguine plenum, ne attracto sanguine multo ad infernas partes augeatur obstructio. Deinde euocandi sunt menses frictionibus, ligaturis & cucurbitulis partium internarum, & coxarum, lotionibus, & fotibus earundem. Vltimò, per medicamenta aperientia, & diuretica, de quibus statim dicemus: clementiora tamen in hac conueniunt, quàm in facta ab humoribus pituitosis, & crassis, quæ primò curatur victu tenuante, & aperiente, vt diximus.

Sanguinis missio.

Matth. de Grad.

Euacuatio mensium.

A pituita. Victus cōcoctio. Purgatio. Quæ menses euocant.

Secundò apparantibus pituitam rhodomelle, oxymelle simp. syrupo de duabus radicibus, & aliis dictis 1. cap. cum decocto, vel aquis eodem cap. dictis ad concoquendam pituitam. Tertiò vacuantibus phlegmagogis eodem 1. cap. dictis, vt agarico, turbit, diaphænicone, electuario, indo maiori, & aliis similibus: vt ℞. pilularum de agarico, & cochiarum an. ʒ. ß. cum aqua fœniculi fiant pilulæ septem. Quartò menses omni arte sunt euocandi, cucurbitulis videlicet coxis affixis, frictionibus, ligaturis, & fotibus partium infernarum, vt syrupo capilli Veneris, de artemisia, de duabus, & de quinque radicibus quantitate duarum vnciarum quolibet mane sumpto per multos dies cum aquis duplis, vel decocto radicum diureticarum, croci, cinnamomi, calamenti, artemisiæ, sauinæ, & similium. Fotus, & insessus ex decocto medicamentorum supradictorum aperientium in tempore consuetæ purgationis valenter ciet menses, præcipuè, si sumatur tunc potus, hic aut huic similis: ℞. hæmagogi ʒ. j. aquæ capilli veneris, & sauinæ, ana. ℥. ij. syrupi de artemisia vnciam vnam, misce.

Fotus, & insessus. Potus valenter menses educens. Suffitus.

Et si menses inceperint, sanguinis missio ex poplite, vel pede valenter euocat menses. Suffitu per vuluam excepto rerum aperientium, & redolentium cum Hippocrate quinto aphorismorum 28. aphorismo menses euocantur. A fotu, & insessu, vngatur locus anterior, & posterior vteri hoc vnguento: ℞. olei de lilio, sesamini, & scorpionum, an. ℥. j. axungiæ cuniculi, & gallinæ an. ʒ. ij. pulueris croci, spicæ, & sauinæ, an. ʒ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. Hoc medicamentum valenter menses euocat: ℞. diacurcumæ, & dialaceæ, an. ℥. j. trochischorum de myrrha, de capparibus an. ʒ. iij. pulueris spicæ, croci & cinnamoni an. ʒ. j. ʒ. ß. syrupi de artemisia quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis cohlearium vnum quolibet die mane cum vnciis tribus decocti, vel aquæ capilli veneris, vel artemisiæ, vel sauinæ, drachma vna, vel duæ theriacæ diatessaron cum decocto: vel aqua prædictarum rerum menses prouocat, valentiùs tamen theriaca magna, & mithridatus id efficiunt cum electuario hæmagogo.

Vnguentum. Mixtura optima in hoc genere.

Alia mixtura in hoc potentissima.

Hoc medicamentum optimè menses excitat etiam suppressos septem annis: ℞. myrrhæ, calamenti montani, ana. ʒ. iij. medullæ passularum ℥. ij. rutæ recentis ℥. iiij. sauinæ ʒ. vj. Ex omnibus contusis bene, & sufficienti quantitate mellis fiat confectio. Dosis drachmæ duæ cum decocto rubeæ tinctorum. Pessi longi ex superiori confectione, & felle tauri cum lana in vuluam & vterum affixi aperiendo venarum

ora

ora menses prouocant. Pessus ex radice rubeæ tinctorum cum felle tauri, vel alicuius animalis rapacis clementer menses euocat. Idem facit hic. ℞. pulueris castorei ʒ.j. ß. musci grana iij. olei sambucini, & terebinthinæ, an. quod sufficit, misce, & cum lana fiat pessus longus: vel ℞. medullæ caricarum ℥. ß. succi mercurialis ℥.j. pulueris radicis gentianæ, & pulegij an. ʒ. ij. pulueris nigellæ ʒ. j. cum pauca terebinthina, & lana vel gossypio fiant pessi, seu pessarij duo, vel tres longi. Pessi facti ex armoniaco, opopanace, galbano, sagapeno, & euphorbio sunt valentiores ad menses euocandos aliis dictis superiùs, præcipuè si addas cyclaminum, cuius radix valentissimè menses ciet, & vt quibusdam videtur, si super eam fœmina transeat, etiam menses euocat. Si vulua, & vterus ab his, & similibus pessis, & aliis medicamentis calidis aperientibus afficiantur calida intemperie, initio vlcerùm nessecarium erit consilium docti chirurgi. Interim fotus & lotio ex decocto plantaginis, & maluarum iuuat multum hoc affectu vexatos, & vnguentum album camphoratum. Pilulæ hæ valenter menses ouocant: ℞. musci, myrrhæ an. ℈.ij. stechados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, piperis longi, corticis cassiæ ligneæ, granorum pœoniæ, calami aromatici an. ʒ.iij. spicæ nardi ℈.j. cum aqua artemisiæ fiant pilulæ septem pro drachma: dosis drachma vna: syrupus hic egregiè menstrua mouet ℞. rubeæ tinctorum, arthemisiæ, sauinæ ana.man. ß. mentæ, absinthij, radicem fœniculi, radicum acori squinantij, anisi, origani, nepitæ, matris syluæ ana.℥.ß. gariophyllorum, melissæ, linguæ bouis an. ʒ.iij. cyperi, galangæ, calami aromatici, fœniculi, ameos, cymini rustici an. ʒ.ij. cinnamomi, medullæ passularum an. ʒ.v. fiat decoctum secundum artem, cum quo percolato, & melle sufficienti fiat syrupus. Dosis vnciæ tres.

Pessi.]

Radix cyclamini.]

Caliditatem & vlcus curantia.

Pilulæ.

Syrupus.

Scholium.

QVemadmodum menstruæ.] *Ex Hippocr. lib. 5. aphor. sent. 57. Si menstrua non fiunt, ex vtero morbi cõtingunt, quia ex sanguine detento processu temporis vterus patitur affectionẽ similem aut inflammationi, aut erisypelati, aut schiros aut cancro, ex quibus lege consortij afficitur totum corpus. Et quamuis mensium suppressio noxia sit, magis tamen noxia est ea, quæ à partu contingit, eò quòd hæc non solam abundantiam, sed insignẽ etiã humorum pariat prauitatem 3. epy. part. 3. comm. 73. quia post partũ, vt auctor est Galenus lib. de atra bile, euacuatur portio sanguinis*

Sanguinis menstrui suppressio. Causa. De qua suppressione hic sit sermo. Prima causa ratione vteri. Secunda causa. Tertia causa. Quarta causa. Quinta causa. Sexta causa. Quid per robur vteri intelligat Gal. Alia causa à practicis tradita nulla.

guinis deterrima. Solet menstrua euacuatio, in quibus coassueta erat cessare, ob defectum materiæ, nempe sanguinis: in his quæ morbo aliquo laborant mulieribus, quæ multùm se exercuerunt, & in quibus copiosa sanguinis euacuatio præcessit. De hac mensium suppressione non loquimur modò, quia suppressionem menstruam illam appellamus, in qua sanguine in venis non deficiente, eius per vterum fluor, ab aliqua affectione impeditur. Affectio hæc aut est in vtero, aut in sanguinem in vtero varia esse solet: Prima est, angustia venarum vteri, à prima conformatione contracta: quam affectionem morbosam non licet appellare, cùm à natura indita sit, & morbus innatus non detur: erit autem morbus simpliciter, qui est intra limites sanitatis. Secunda est vteri densitas, quæ à frigiditate contrahente corpus vteri, & vase in eo contenta ortum habet, & ideo non fluit sanguis, vel si fluit, tenuis & aquosus. Quod considerans Hippocrat. lib. 5. aphor. sent. 62. mulieres vteros densos habentes, non concipere scripsit. Tertia est cōpressio vasorum vteri. Quæ fit aut à tumore præter naturam circumiacentium partium, aut ab omenti multa pinguedine, vt in obesis mulieribus in quibus descēdit omentum vsque ad os vteri: non curantes hac in parte Vesaliū, qui omentum non posse vsque ad os vteri descendere sentit. Quarta est obstructio. quæ fit à crasso, glutinoso, aut multo humore. Quinta intemperies vteri frigida densans vterum: aut sicca eum indurās. Sexta affectio supprimens menses, traditur à Galeno lib. 5. apho. comm. 57. est autem robur vasorum vteri, adeò vt quod influit, non admittāt. Quod certè difficile mihi videtur, consideranti vterum à natura esse fabricatum languidum, vt sarcinā per ipsum deponeret: ac proinde per robur non natiuum, sed factum à medicamentis adstringentibus intelligo. Alia causæ (quæ sunt callus, oris vteri distorsio, aut inflammatio, carnis excrescentia, & pellicula supra os vteri generata in his, quas vulgò closes appellamus) à practicis adducta nobis non placet, quia non possunt impedire mensium euacuationem, quæ etsi per os vteri non fiat, potest tamen fieri per venas ad eius collū peruenientes. Tum quia non possum mihi persuadere, tam magnum collum in vtero posse generari, vt omnium venarum orificia occludat. Affectus sanguinis est, cùm est crassus aut glutinosus. Quæ causa non est distincta ab obstructione, quia si nullum sit in venis impedimētum, sanguis etsi crassus & glutinosus, fluet, & excernetur. Dices, Cur ergo Gal. obstructionem causam distinctam, à sanguine crasso & glutinoso statuit? Respondeo, quia aliquando est obstructio, sine tali sanguine. Quamuis variæ sint istius suppressionis sanguinis causæ, vt in plurimum tamen fit ab obstructione à sanguine crasso orta: ac proinde lib. 5. aphor. com. 36. ad excitandū menstruas suppressiones, duos scopos describit Galenus, apertionem

orificio

orificiorum vasorum ad vterum peruenientium, & sanguinis extenuationem. De hac ergo suppressione est præsens caput.

Secundò, abigentibus causam.] *Vt sanguinem menstruum retentum moueas, non euacues ex brachio, quia cum reuelles, & contrarium motum ab eo, quem molitur natura, induces: sed ex pede, cùm sanguis per vterum faciat impetum. Vnde malè multi ex medicis sequuti Aëtium, priùs secant venam brachij, vt euacuent venas, & deinde pedis, vt moueant menses. Quasi euacuatio ex pede, plenitudinem ex vena caua non euacuet? Vbi nomine pedis intellige totum illud, quod est ab articulatione coxæ vsque ad digitos. Euacuatio ergo (quam, vt moueamus menses, exercemus) potest fieri scarificatione, aut sanguinis missione. Scarificatione fiet, quando mulier candida est, aut simul candida & obesa. Ratio hæc est: Mulier candida habet tenuem, & aquosum sanguinem (& ideo Hippocrat. 6. epyd. part. 1. sent. 6. has mulieres appellat aqua laborantes) & ita poterit per locum sacrificatum rectè egredi. Dices, nónne meliùs egredietur secta vena? Respondeo verum esse, sed ex ea sequi aliud malum, quod est multos spiritus euacuari: at scarificantes præterquàm quod commodè fluit sanguis, exigua spirituum fit iactura. In muliere obesa, cùm habeat exiguas venas in cruribus, etiam si eas probè inscindamus, non poterit sanguis nec mediocriter fluere: ac proinde eam scarificare oportet. Sanguinis missione euacuabimus ex pede, si mulier sit nigra, & magis, si magnas habuerit venas. Nigræ enim mulieres, sanguinem habent crassum, qui per scarificatum locum, commodè non euacuabitur. Hæc Gal. in lib. de curat. per sanguinis misionem cap. 11. videant ergo qui in hoc affectu semper venam secant, & nunquam ex poplite euacuant, an secundum artis præcepta operentur. Euacuatio autem sanguinis missione siue scarificatione ex pede facta, non debet exerceri: quando iam fluunt mẽses, sed duobus aut tribus diebus antea, quo tempore futura expectatur euacuatio, vt libro de curan. ra. per san. miss. c. 17. docet Galenus, & hoc fecisse medicos Romæ medentes in libro de vena sec. aduersus Erasistrateos c. 7. scribit. Rationem huius rei hanc esse existimo, Cùm in missione sanguinis soleat sequi animi deliquium (in quo sanguis recurrit ad cor) si quo tempore fluunt iam menses, ex missione sanguinis, animũ linqueret mulier, euacuatio supprimeretur: quod cùm non timeamus antequàm fluant, ideò tunc euacuare oportet. Hoc verum est cùm deficientem euacuationem curamus. Ratio victus sit extenuans.*

Vbi exercenda sanguinis missio.

In muliere cãdida scarificatione mouẽdi mẽses.

Nigræ cur non scarificentur.

Victus ratio.

Deinde euocandi sunt menses frictionibus.] *Amara calida cùm sint, & tenuium partium, menses mouent, quamuis etiam habeant partes adstringentes (vt in absinthio videre est) quia hæc adstrictio poros internos, qui magni sunt, nõ occludet. Omnia etiam*

Quæ eucẽt menses.

ſperſa puluere nepitæ, aut pulegij. Poſſumus manè hac vti potione: ℞. mithridati ʒ. j. ſyrupi capillorum veneris ℥. j. miſce cum aqua cap. veneris, & fiat potio. Hæc ſonfectio accommodatiſſima eſt: ℞. diacurcumæ ℥. ij. trochiſcorum de abſinthio, de rhabarbaro, & de myrrha, aut de capparibus an. ʒ. j. ß. quatuor ſem. frig. an. ʒ. j puluerıs diarhodon. Abbatis ℈. iiij. puluis foliorum ſabinæ ß. ij. cum ſyrupo capillorum veneris, fiat confectio. Cuius ſingulo manè aſſumet æger cochlearium vnum, cum aqua ſabinæ & borraginis, & deinde ſe exercebit quoad incipiat ſudor, aut difficilis reſpiratio. Solemus in hac Valentina ciuitate, in hoc affectu exhibere medicamentum ex ſcobe ferri paratum, cum fœliciſſimo ſucceſſu. Debet autem hac ratione parari. ℞. trochiſcorum de abſinthio, & de rhabarbaro an. ʒ. j. antidoti hæmagogi ʒ. j. ß. artemiſiæ, cinnamomi, an. ʒ. j. limaturæ ferri præparati ℥. j. cum ſyrupo capillorum veneris fiat confectio. In hac compoſitione, quamuis limatura ferri videatur baſis, ei tamen non debetur medicamenti totius actio, ſed aliis, quæ propter hanc limaturam meliùs agunt, cùm enim ſit craſſarum partium, in cauſa eſt, vt immorentur, & ita tota compoſitio, propter limaturam redditur anoſtomoticum medicamentum. Aduerte vltimò ex Gal. 4. method. cap. 7. opportunum tempus exhibendi medicamenta menſes mouentia eſſe, ſtatim poſt balneum adhuc linteo inuolutis.

Medicamentum Valentinis vſitatum.

De vteri ſuffocatione. Cap. LVII.

Varia nomina.

Vteri ſuffocationem, alij ſtrangulatum vteri, alij hyſtericam ſuffocationem, alij ſpirationis ob vterum ablationem, alij vterinam apnæam vocant (quam animi defectio præcedit, vt docet Gal. 1. de arte curatiua ad Glauconem) quamuis Stephanus Athenienſis diſcrimen eſſe inter apnæam, & vterinam ſtrangulationem velit, fit enim ipſo dicente, apnæa ex ſuperfluitate ſe minis putreſcentis, prauáſque quaſdam exhalationes, ac præſertim frigidas ad cor mittentis ipſum, atque ita ſpirationem intercipientis. Contingit verò quandoque melancholicas exhalationes, quæ ex ipſo ſemine feruntur ſurſum ad cerebrum recurrere, ſympromáque melancholica facere. Strangulatio apud eum fit ex ſpaſmo matricis ſurſum tractæ, & per continuitatem inteſtina, ventriculum, ſeptum tranſuerſum, ac reſpiratoria alia membra comprimentis. Sed quia frequenter ab vteri ſtrangulatione fit morbus comitialis, & ſyncope per conſenſum, propria, & vera huius affectus diffinitio erit hæc: malum tunc accidens, cùm vterus vaporis copia ita intenditur, vt modò ſurſum modò in latus retrahi videatur. Eius duæ in

Apnæa.

Definitio.

Cauſa.

in vniuersum causæ sunt, retentum scilicet semen genitale, & menstruæ purgationes cessantes. Et licet nunquam hæc affectio accidat, quin alterutri horum accepta referenda sit, frequentiùs tamen euenire solet seminis detenti causa, & quæ ob hanc causam fiunt vteri suffocationes, vehementiùs solent affligere, & symptomata multò sæuiora inducere, vt copiosè Gal. disp. 6. de locis affectis cap. 5. Quem locum si quis optimè consulat, multa quæ ad hanc affectionem pertinere videntur, & de speculatione digna sunt, dilucidè à Galeno tractata comperies: eos igitur ad eum librum remittimus, quicunque diligentes naturæ inquisitores magna interdum admiratione tenentur, quærentes quî fiat, vt cùm in hac affectione intercepta nonnunquam respiratio in totum sit, & arteriarum pulsatio intermissa: ægrotans tamen viuat, & paulò post ad solitas operationes, perinde ac si tale quippiam non esset passa, reuertatur. Cur prætereà tanta varietas accidat symptomatum pro intentionis remissionísque modo differentium, & quomodo detentum semen, cum mole quam minimum sit, tam grauium symptomatum sit causa. Quarum omnium quæstionum causas ibi leges: non enim breuitati studentes maluimus his omnibus prætermissis ad signorum enarrationem conuerti, quàm in iis, quæ ad artis opera non sunt necessaria, diutiùs immorari. Ex signis igitur alia sunt, quæ ipsam accessionem solent præire, alia quæ comitari. Præire solent, & maximè cùm accessio proxima est, mentis torpor, pigritia, crurum imbecillitas, faciei pallor, aspectus mœstus. Comitantur hæc, quæ sequuntur laborantes. Interdum iacent sine sensu immobiles cum obscuro paruóque pulsu, vel omnino sine vllo. Interdum sentiunt quidem, & mouentur, integráque sunt ratione: cæterùm animi defectione & difficili spiratione laborant. Interdum verò, & crura, & brachia contrahuntur. Adest præterea inclinatio ad somnum, desipientia, detentio instrumentorum sensus, vox obmutescit, & conuelluntur nonnunquam. Cùm iam inclinat accessio, rubore suffundi malæ incipiunt, & oculi attolli, atque aperiri. Humiditas præterea quædam perceptibilis è mulieribus locellis excurrit: Intestina immurmurant, atque vterus ipse paulatim laxatur, mente, scilicet, sensu, ac motu iam redeuntibus. Per circuitus malum hoc solet corripere infirmas, præcipuè eas, quæ viduæ sunt, aut alias viri concubitu sunt vsæ, & cum omni tempore poscit, maximè inuadit hyeme, & autumno. Reliqua ex Gal. Paulo & Ætio sunt petenda. In accessione oportet vniuersum corpus perfricare, & extremas præcipuè partes infernas ligare, ægrotámque collocare, ceruice, & scapulis

A semine sæpe eius symptomata.

Nota.

Curatio in accessione.

pulis accliuioribus, & femoribus, & inguinibus decliuioribus. Naribus eius sunt admouenda fœtida, vt funiculus lucernæ nuper extinctus, plumæ maximè perdicum, laneæ soleæ combustæ, capilli, cornu capræ vstum, pix eliquata super carbones, galbanum, castoreum, asa fœtida, vrina multorum dierum, & sulphur, quòd valentissimè excitat ad accessionem in qua raro facienda est vacuatio, nisi timeatur suffocatio & mors repentina: nam ad prohibendam eam necessaria esset sanguinis missio ex saphena, vel vena pedis, præsertim si ex suppressis mensibus sit morbus. Quæ etiam sternutamentum faciunt, naribus sunt admouenda, & vacuatio per acres clysteres non est negligenda, de quibus c.12. de curat. apoplexiæ. Si à detento semine sit, curabit maritus, vel si non habet, nec possit, obstetrix suis digitis, & rebus aromaticis ad inferiora euocet vterum, & per vuluam frictionibus purget semen, si citra peccatum fieri possit hoc. Hæc mixtura est optima huic rei: ℞. olei de lilio, nardici, & cheyrini, an. ℥. j galiæ muscatæ, & alitæ muscatæ an. ℥. j. musci, & ambræ an. ℈. vij. zibeti ʒ. ß. misce. In omni tamen causa in ipsa accessione pili pectinis radicitus, & vi magna sunt auellendi ad excitandum. Idem præstant cucurbitulæ coxis & tibiis affixæ, quæ si magna fuerit vmbilico affixa, vterum reducit ad propriam sedem, vaporésque à capite, & partibus superioribus auertit, trahítque ad inferiora: sed reducto vtero ad suum locum ad illius conseruationem debitam vmbilico sunt admouenda, quæ diximus cap. 54. de curatione procidentiæ vteri. Vel hoc: ℞. emplastri stomaticonis quod s. galbani ʒ. ij. galiæ muscatæ ʒ. j. musci & ambræ an. ℈. vij. misceantur omnia cum oleo sambucino, & extendantur super pannum coccineum ad formam rotundam pro vmbilico. Morbus comitialis, & syncope, si cum hac vteri suffocatione coniungantur, vt sæpe fit, curantur eo modo, quem diximus cap.8. & 30. semper tamen habenda est prima curandi ratio partis eius, quæ priùs affecta est, post aliarum quæ per consensum laborant.

In accessione est vacuandum aliquando. *Si causa est semē.* *Optima mixtura.* *Medicamentum odorum, valenter trahens ad proprium locum vterum conseruans.*

Extra accessionem ipsam curatur per causæ abscissionem, vt si ex suppressis mensibus nascatur, adhibeantur, quæ diximus capite superiori. Si verò ex semine detento & corrupto, vocetur maritus. Si non possit viro vti, precibus, & ieiunio curabitur. Nutriatur ergo pane, & aqua: menta tamen & ruta, & agnus castus semen minuunt. Ad purgationem vteri iniectus hic liquor ad modum clysteris instrumento argenteo est efficax remedium: ℞ aquæ naphæ, seu florum aranciorum, ℔. j. aquæ oxymi ℥. iiij. galiæ muscatæ ʒ. ij. galbani ʒ. iiſ. musci, & ambræ an. ℈.

Extra accessionem curatio.

v. syrupi de artemisia ℥. iiij. croci pulverizati, cinnamomi & gariophyllorum an. ʒ. ß. misce.

Scholium.

VTeri suffocationem.] *Per vterũ singulis mensibus excerni solet sanguis, vt superius docuimus: solet etiam, & ex testibus fœminæ semen in eius cauitatẽ immitti, & ex his duobus principiis (quæ vicẽ habent causæ efficiẽtis & materiæ) generatio omnis fieret. Inde in corpore solent consortij lege ex vtero tanquã ex radice varij morbi prodire, cùm aliqua ex dictis substantiis in vtero abũdat. Si substantia quæ abundat, sit sanguis menstruus ob aliquẽ affectũ retentus cũ vteri venæ, quæ multæ sunt, & magnæ repleantur, vteri sequetur retractio, recta, si ex æquo venæ sanguine abũdent, si verò non ex æquo, sed solùm vnius partis venæ, versus illam partem vterus retrahetur, ita vt semper vterus sursum aliquantulũ recurrat. Addo aliquantulum, quia eius ligamenta nõ patiuntur ipsum multum eleuari. Hic sanguis detentus, si putrefiat, febrem synochũ accendit, quæ ex hac sola parte accidit, ob venas quæ multæ & magnæ sunt, vt docet Gal. lib. 6. epyd. part. 1. com, 2. Si sine putredine corrumpatur sanguis, si sit biliosus & acris, solet ad principium neruorum mittere vapores, & eo nomine motus conuulsiuos efficere: aut ad cerebrum eos mittens, conuulsionem vniuersalem, quæ dicitur epilepsia. Quod si aliquando vera eueniat conuulsio, id proueniet, quia in corpore disposito, agitatione humor motus & fluens replebit neruosa corpora. Si sanguis sit melancholicus, ex vaporibus eius cerebrum petentibus melancholica deliria excitantur, sicut ex pituitoso sanguine sopores. Quòd si multi vapores septum comprimant, efficient (sicut in grauidis, & his qui ob alimenti copiã distentum habent ventriculum) difficilem respirationem, non autẽ suffocationem, quam à vaporibus gutturis musculos replentibus, fieri existimo. Quod colligo, quia quæ hanc affectionem patiuntur mulieres eas partes habent eleuatas, & manus ipsis adhibent, indicantes molestiam & suffocationem. Refrigerationem totius corporis, quam comitatur respirationis (quoad sensum) priuatio, sanguis detentus nunquã efficiet, neque Galenus lib. 6. affectorum loc. vbi ex professo de hac materia disputat, id significauit, nisi dixerimus sanguinẽ aliquando venenatam induere naturã, & eius vapores cordis caliditatem celeriter extinguere. Nã si alter sanguis mẽstruus detentus refrigerare posset cor, cùm freqũẽter supprimatur, freqũẽter etiam cor refrigeraret. At rarissimè, aut nunquam cõtingit vni medico etiam multis annis exercenti medicinã eam videre, & tunc in vidua, aut virgine. Si substantia, quæ in vtero abundat, semẽ sit, tunc nõ contingit retractio, quia vasorum spermaticorũ sola distentio*

Vteri retractio quomodo fiat.

Sanguis mẽstruus putrefactus & detentus feb. synochũ parit.

Symptomata quæ sequantur ex isto sanguine bilioso.

Quomodo suffocatio vteri contingat.

tio id non poterit præstare, ut ex affec.6. colliges, quod non rectè cõsiderauit Rondoletius, Neque retrahetur vterus (ut sentit Vallesius) eo quod ob appetitum veneris extendatur, sicut pene in viris: quia ob talem appetitum non retrahitur, imò descendit versus collum vteri, ut cum virili mẽbro iungatur. Quod similitudine ostendit Galenus libro 1. de semine c. 5. ex ventriculo desumpta: hic enim quando appetit cum fundo suo ad stomachum recurrit. Si ergo semen retentum putrefiat venenata putredine, vapores ex eo ascendentes cum toto temperamento contrarij sint, & corruptrices, calidum innatum cordis extinguentes, totum corpus refrigerant, ita ut sequatur respirationis (quoad sensum) abolitio, quæ omnino viuẽte animali non potest cessare. Quòd si semen non ita prauè corrumpatur, prout fuerint vapores ex eo ascendentes, aut acres, aut aliã habentes qualitatem, sequẽtur animi deliquium & alia symptomata peiora, quàm sint illa, quæ ex sanguine retento afficiunt: quia corruptio seminis peior est sanguinis corruptione, ut experientia docet in symptomatis, quæ viduis euenire solent. Ex his, quæ diximus, intelliges, quàm malè Altomarius, Rondoletius, & alij sequuti Paulũ suffocationem vteri appellant vteri retractionem: cum neque ex retractione suffocatio sequatur, neque in ea suffocatione, quæ ex semine retento fit, retractio contingat. Nec minus errant existimantes symptomata in suffocatione vteri euenientia fieri, ex eo quod semẽ aut sanguis menstruus ex retẽtione, & mora refrigerantur, refrigeréntque vterum, & simul alteratione, aut vapore medio cor, & cerebrũ. Non enim est necesse, ut semen, aut sanguis refrigerẽtur, quia hac ratione semper in suffocatione vteri sequeretur corporis refrigeratio, quod falsum esse supra vidisti. Adde ex prædictarum substãtiarum frigiditate, non posse sequi tãtam corporis refrigerationem, quæ ad pituitam vitream, quam frigidiorem esse certum est, nunquam sequitur. Et ita tam magna in corpore frigiditas maiorem causam arguit. Posset quis per contrarium dicere, semen vteri suffocationem efficit, vbi immoratur. Respondet Rondoletius, non retineri semen in vasis spermaticis, quia ibi conseruatur, aut in eorum alimentum absumitur: sed in cauitate vteri, vbi quando grauat quantitate sua, inter somniandũ expellitur. Hæc sententia mihi videtur falsa, quia in viris ex retento semine in vasis spermaticis, videmus sequi capitis grauitatem, corporis pigritiam, inappetentiam, & alia symptomata. Secundò, si semen in cauitate vteri cõtinetur, ergo per eius os effluet, neque enim retinebitur ab vtero, cùm solùm non possit conceptum efficere, sine maris semine. Tertiò etiam si non somniet mulier, si semen peccat quantitate poterit expelli. Dicendum ergo erit semen retineri in vasis spermaticis & glandulis illis, quarum meminit Fallopius, quæ ad seruandum semen videntur facta.

Rõdoletij error.
Vallesius reprehẽditur.
Semen putrefactũ quæ sequantur.
Error Pauli & aliorum de vteri suffocatione.
Rõdoletij sententia.
Rõdoletij sententia falsa.

facta. Symptomata varia, quæ in vteri suffocatione apparent, quem morbum vteri sequuntur. Altomarius vteri suffocationẽ dicit esse morbum in situ. Qui maximè decipitur, quia ea vteri retractio non lædit actionem, neque ex ea symptomata prædicta lege consortij sequuntur. Alij eam, intemperiem frigidam esse fatentur. Qui etiam errant, quia vt iam probauimus, vterus non refrigeratur in vteri suffocatione. Obiicies, nonne in suffocatione vteri eleuantur flatus, qui à diminuto calore ortum habent. Respondeo, vteri calorem, comparatum ad multam substantiam ibi detentam, dici languidum, non quòd talis sit in sua essentia. Ego in vteri suffocatione, in vtero non vnum morbum, sed multos esse existimo. Si vteri suffocatio, à sanguine retento eueniat, varios poterit habere morbos, quos capite de menstrua retentione videbis. Si à semine oriatur, distinguere oportet. Non enim semen retentum & corruptum (etsi ex eo sequantur aliqua accidentia) semper est morbus, sicut neque cibus corruptus in ventre, etsi ex eo vertigo, dolor capitis, & alia sequantur: Quia quando accidentia sunt exigua, videntur esse intra limites sanitatis: & tunc semen, & cibus afficiunt nos ea ratione, qua causa externa. Quomodo verò symptomata magna sunt, molestéque afficiunt, sequuntur tunc morbum in numero addito, semen enim est pars addita præter naturam ea ratione, qua cibus corruptus in ventre, & humor in atheromate, steatheomate, & meliceride.

Altomarij error

Alij taxantur.

Auctori sentẽtias de vteri suffocatione.

In accessione oportet vniuersum corpus perfricare.] *Ante accessionem proposuit auctor aliqua signa ex Aëtio desumpta: quæ non sunt inseparabilia, nam aliquando ridentibus, & ludentibus fœminis, repentè prehendit accessio. In accessione si sit corporis frigiditas, non licet sanguinem mittere, quia illa non est sine animi deliquio. Ea non existente ex pede sanguinem educes.*

Si à detento semine sit.] *Si suffocatio proueniat à detento semine, non mittes sanguinem, quia sanguinis missio non euacuat semen. An verò liceat fricatione facta in pudendo, irritare naturam, ad expellendum semen, Theologis discutiendum relinquo. Solùm illis aduertendum propono (vt meliùs iudicare possint) semen quod eo tempore irritatione excernitur, fœminis inuitis, aut saltem non consentientibus excerni.*

In suffocatione à semine sanguis non mittendus.

Et secundò illud semen, iam non esse prolificum, imò venenum, & corporis excrementum inutile, & multorum malorum, imò sæpe certè mortis occasionem.

De Mola in vtero. Cap. LVIII.

Mola, Authore Galeno, informis quædam caro est, aut si mauis cum Ætio, & Paulo, affectus quidam vteri ad scyrrhi

Descriptio

Causa. scyrrhi naturam tendens nunc in vteri ostiolo, nunc in toto ipso ad tactum lapidosus apparens, à motus autem difficultate, & grauitate molæ nomen assumpsit. Fit hoc mali genus interdum post inflammationem præcedentem eueniens, interdum post locale vlcus, cui rarò supercreuerit. Nascitur etiam à semine muliebri, & sanguine menstruo ad vterum vtroque fluente, atque retento ibique caloris immodici vi tum coacto, tum in carnis formam transmutato. *Nota.* Signa ab Ætio sic ponuntur. Affectũ tumor immitis consequitur cum hypochondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendique deiectione, ac primo conceptionis opinio suboritur: nam & menses supprimuntur, mammæ intumescunt, stomachus euertitur, lumbi grauantur, venter attollitur: temporis verò progressu discernitur: molam enim dolor punctionis sensum inferens, subsequitur, nec in ea motus vllus, sicut in vero conceptu percipitur, pòst toto corpore diminuto, & ventre ampliato certa hydropis imago deprehenditur, à qua tamen distinguitur: neque enim hic vt in hydrope magnus impulsu tumor recedit, aut excauatur, aut tympani sonum reddit, neque eiusdem manus concursu vlla fluctuatio percipitur: interdum tamen tempore præcedente iecur refrigeratur, & hydrops superuenit: animaduertere tamen oportet, hæc omnia signa, ne cum sene 135. annos nato Auenzoar, *Historia.* & doctissimo Matthæo de Gradi, decipiamur: ille vxorem vterum gerentem purgauit sexto mense: hic verò vxoris partum ad decimum tertium mensem expectauit: quæ post mola laborare inuenta, optimè ab eodem curata fuit.

Curatio. Curator vteri mola victu earum, quæ mensibus detentis laborant, de quibus cap. 56. diximus, post remediis euocantibus menses, de quibus eodem cap. Si ob flatum fiat mola (vt *Historia stupẽda.* contingit cuidam fœminæ Iudææ Olysiponensi, quæ arbitrata se fœtum in vtero habere, ventum tantùm peperit) curatur primo frequenti vacuatione per elephantaginas pilulas, *Pilulæ elephantaginæ.* quæ in hac & omni ferme causa obtinet principatum. Euacuato corpore flatus dissipandus est diacymino, diagalanga, diantho cum decocto camomillæ, seminis fœniculi, capilli veneris, & artemisiæ. *Clyster flatum potenter dissipãs.* Clyster hic valenter dissipat flatum. ℞. camomillæ p. j. baccarum lauri, anethi, cymini, seminis fœniculi, & anisi an. ℥. j. anthos, stichados calendulæ an. p. j fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. x. cui adde diapmusci dulcis, & diagalangæ an. ℥. ß. misce, & fiat clyster. Si in vterum iniiciatur aliquid prædictæ mixturæ purgabit flatum vteri. *Pessi.* Pessi ex rebus dictis cap. 56. sunt optimi huic quoque morbo: vt ℞. pulue. seminis melanthij cardamomi ana.

ʒ. j.

ʒ. j. pulueris euphorbij, & castorei an. ʒ. ß. succi mercurialis, & terebinthinæ, an. quod sufficit, misce, & fiant cum lana, vel gossypio duo pessi longi.

Scholium.

MOla auctore Gal.] *Nomine molæ non intelligimus cũ Paulo tumorẽ vteri, sed cũ Gal. 14. de vsu. par. cap. 7. carnem inutilem, atque informem. Quæ inutilis dicitur, quia nec est pars corporis, nec ex ea animal fit: informis verò, quia nec alicuius animalis figurã seruat. Hæc mola ex Syluij sentẽtia (in lib. de hem. natura, in Scholio illius sententiæ, quæ sic habet. Primùm igitur necesse est, &c.) Fit à sola fœmina, sine masculi semine, ea ratione, qua oua hypenemia, hoc est subuentanea appellata, ex gallina sine galli coitu. Errat tamen Syluius vt ex prædicto Galeni loco intelliges, in eo enim probat bene posse in volucribus animalibus, solam fœminam formam artificiosam induere, ob eorum caliditatem & siccitatem: non autem in gressilibus, in quibus, ob humiditatem fœminæ corpus omninò est imbecillum. Mola morbus est in numero, est enim pars addtta in corpore toto genere præter naturam ex 14. method. cap. 13. Quod videtur falsum, quia si mola est caro, erit ergo pars addita toto genere secundùm naturam ea ratione qua sextus digitus. Respondeo, molam non esse veram carnem, aut si concedamus esse carnem, Galenum eam appellare toto genere præter naturam, quia non habet formationem, quam sextum digitum habere videmus. Mola non fit sine coitu, ita tamen, vt viri semen sit modicum, & morbosum, quod incipiat motum conceptui tribuere, & non perficiat. Ab hoc semine fit membrana chorion, quæ multis vasis adhæret vtero, quibus molã viuens attrahit sanguinem, quo nutritur, & augetur, ita vt vteri conceptus spem non adimat: proinde non rectè Vega existimat, molã augeri non nutritione, sed appositione, & agglutinatione. Solet tamen mola, ex venis multùm attrahere (potissimũ in principio) & hac ratione iecore refrigerato (sicut in copiosa euacuatione) hydrops sequi. Ex hac etiam valida molæ attractione fit, vt in principio suæ generationis in mammis non coaceruetur lac, quamuis deinceps copiosũ generetur. Ex his colliges difficile esse cognoscere, an mulier conceperit nécne: videmus enim in molæ generatione, & suppressione menstruorum, s. qui generationẽ lactis. augmẽtum mãmillarum, tumorem in ventre, & flatum in eo motum. Ac proinde non est mirum, si libro 4. epyd. vxor Antigenis ignoraret, an prægnans esset: & similiter Himene soror, quæ ex suppressis mẽsibus intenta habebat hypocondria. Altomarius & alij molæ causam materialem, semen & sanguinem efficientem modicum calorem*

Quid nomine molæ intelligendum.

Mola quis morbus.

Molæ magna attractio.

lorem statuunt. Errant tamen, quia calor est instrumentum molæ, quæ à temperamento seminis, & sanguinis ea ratione, qua verus conceptus generatur, aliter non viueret, quia quæ à calore concrescunt, non viuunt. Curabitur mola, si auferatur, cùm sit res inutilis addita. Auferetur verò medicamentis, eisdem, quibus secundas retentas expellimus.

Mola non à calore fit, vt vult Altomarius, sed à temperamento seminis.

De partu laborioso, & secundis detentis.

Cap. LIX.

Causas & notas pete à Rhodione.

HVius rei copiosam, & necessariam doctrinam scriptam reliquit Eucharius Rhodio suo lib. de hominis partu, in quo cuiuslibet partus naturalis, & non naturalis formas depinxit, nos tamen omissis causis, & signis breuitati studentes, & suo ordine curationem tantùm indicabimus. Quando tempus pariendi accedit, vterum gerens vtatur exercitatione moderata, nutriatúrque alimentis facilibus concoctu, & mollientibus, quales sunt vuæ passæ sine granis, caricæ, pruna, vuæ, butyrum, malua, ius pingue. Balneum quoque ex decocto rerum mollientium est optimum, & necessarium, & fotus partis inferioris vtero proximæ, cuiusmodi sunt malua, bismalua, semen lini, fœnugræcum, vuæ passæ sine granis, caricæ, melilotum, & similia. Amet ea quæ partũ facilè faciunt, cuiusmodi sunt lapis smaragdus, iaspis, corallus, storax, radix cyclamini, & radix artemisiæ sinistræ coxæ alligata. Abstineat ab iis, quæ partum impediunt, vt est aër frigidus comprimendo, & intensè calidus vires matris, & fœtus dissoluendo. Pyra à toto substantia impediunt partum, etiam si non comedantur. Cùm tempus pariendi appropinquat prægnans ambulet pedetentium per loca decliuia, & initio partus bibat ius pinguis gallinæ cum facultate seminis lini, vel fœnugræci, addendo parum croci, vel cinnamomi, & parum vini albi generosi, vel rubri mediocris substantiæ. Partes etiam ventris inferioris, pudenda hoc vnguento bene calido vngantur ℞. olei sisamini, amygdalarum dulcium, & de semine lini an. ℥. j. vtriusque dialthææ, hyssopi humidæ an. ℥. ß. mucilaginis fœnugræci, & seminis lini an. ʒ. ij. axungiæ gallinæ, & anatis an. ʒ. j. ß. croci puluerizati ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. Comprimere anhelitum versus inferiora facilem partum reddit. Lapis aquilæ suspensus de coxa parturientis valenter trahit fœtum non solùm viuum, sed mortuum, & secundas ipsas: oportet tamen post partum statim lapidem amouere à coxa, ne attrahat ad se vterum. Difficilis partus fit vel ob defectum

Curatio Ante partum Victus. Balneũ. Fotus. Quæ facilè partum faciant. Impediẽtia partum. Iuxta partum victus. Vnguentum. Lapis aquilæ. Causa laboriosi partus.

ctum matris, vel vitium fœtus, vel secundarum. Si vitio parientis, quia nimis crassa sit, vel animo pusillo, aut inexperta dolorem, aut suapte natura imbecilla, aut habeat vterum exiguum ob ætatem, aut propter errorem in compositione, aut quia laborat vteri inflammatione, vel aliarum partium vtero proximarum. Si ob primam causam, ante partum est emacianda ciborum paucitate, & multo labore, multis vigiliis, & curis. Si sit timida, animus addendus est. Si doloribus non assuefacta, validissimè spiritum comprimat, & locus vteri superiori vnguento, vel huic simili benè vngatur. Si imbecilla sit, optimo iure caponum, vel gallinarum, & aqua carnium, vino bono, & odoribus nutriatur. Si ob paruitatem vteri, superiori vnguento, vel oleo communi, vel iure pingui, & similibus mollientibus partes pudendæ vngantur sæpè, benè humectatæ, & mollitæ extendantur satis, & aperiantur in partu. Si ab inflammatione, vel alio vteri morbo propriam pete curationem. Si vitio fœtus difficilis reddatur partus, quia magnus sit vterus, & pudendum fotu, balneo, vnguento vterum mollientium egent, vt diximus, in exiguo vtero. Si ob figuram naturæ aduersam, educatur ad naturalem figuram: est enim naturalis figura partus, quando caput fœtus à principio, deinde reliqua membra manibus super fœmoribus porrectis, & capite in neutram partem declinante egrediuntur. Proxima huic figura est, quando pedes ambo priores apparent, & manus non suprà fœmora, sed in sublime erectæ fuerint. Aliæ omnes figuræ præter has duas à natura abhorrent, quas omnes Eucharius Rhodio exactissimè suo libro demonstrauit. Quando igitur est figura naturæ contraria, à docta obstetrice habente manus, & digitos longos, & graciles, vel à pastore prudenti, & sene reducatur in primam figuram naturalem & omnium optimam, vel in secundam ei proximam, si figura non naturalis sit ei propinquior. Deinde expectabis partum naturalem, & verbis blandis bonam spem fœlicis partus, & masculi, quo omnes ferè mulieres gaudent, dabis: & si opus fuerit, vterum & vias omni arte aperies, partúmque facilem reddes. Inter alia tamen excitanda est sternutatio parienti. Multa sunt prætereà, quæ partum facilem reddunt præter superiùs dicta, quorum aliqua à multis experta, & laudata in præsentia adducam. Si ob fœtus imbecillitatem fiat difficilis partus, corroborandus est per restaurationem matris, de qua superiùs dictum est, & præter illa pariens hoc puluere cum optimo iure corroboranda est.

Curatio per causarum abscissionem.

Figura naturalis partus.

Admonitio.

℞. cinnamomi electi, cassiæ ligneæ, croci an. ℨ. j. ossium de corde cerui, & spicæ an. ℨ. ß. ambræ & musci an. g̃. x. sacchari

Puluis. Fœtus

 optimi

mortui signa. optimi ad pondus omnium, misce, & fiat puluis. Dosis scrupulus vnus. Si fœtus fuerit mortuus, quod cognosces frigiditate ventris inferioris, motu rei grauis ad motum matris, & fœtore narium, & oris matris, hoc potu expelletur. ℞. pulueris assæ fœtidæ, & castorei an. ℈. j. aquæ sauinæ. ℥. ij. syrupi capilli veneris ℥. j. ß. misce, & fiat potus. Hoc quoque medicamentum valenter educit fœtum viuum, & mortuum: in viuo tamen educendo mitiora sunt necessaria. ℞. myrrhæ, castorei storacis an. ʒ j. ß. cinnamomi, seminis, vel foliorum sauinæ an. ʒ. j. mellis q. s. misce, & fiat confectio. Dosis ʒ. iij. cum vino albo, vel aqua quinque radicum diureticarum, vel alia simili. Hoc medicamentum fœtum expellit clementius tamen quàm duo superiora. ℞. assæ fœtidæ ʒ. ß. rutæ siccæ ʒ. iij. myrrhæ ʒ. ij. misce. Dosis ʒ. j. ß. cum generoso vino. Lac humanum, si bibatur, expellit fœtum autore Arnaldo de Villanoua: est enim tutissimum auxilium; & clementissimum. Drachmæ duæ succi dictami, vel pulueris eius cum vino vel aqua calida expellit fœtum sine violentia. Drachma vna euphorbij abortum inducit, & fœtum violenter extrahit. Suffitus huius medicamenti frequens, & instrumento conueniente immissus educit fœtum viuum, & mortuum. ℞. timiamat, ameos, opopanacis, galbani, sulphuris viui an. ʒ. iij. cum felle vaccæ fiant formulæ cicerales, vel ad formam lupinorum. Suffitus vngulæ asini, vel stercoris eiusdem fœtum educit. Suffitus spolij serpentis similiter fœtum educit. Hi pessi molam vteri dissipant, & expellunt valenter, & fœtum quoque. ℞. armoniaci, opopanacis, hellebori nigri, saxifragiæ, aristolochiæ longæ, & rotundæ, pulpæ coloquintidæ an. ʒ. j. succi rutæ, cucumeris syluestris, & fellis vaccini an. partes æquales, terebinthinæ parum misce, & cum lana, vel gossypio fiant pessi longi. Pessus ex succo rutæ & scammonio educit fœtum, sed minùs valenter quàm superiores. Succus gallitrici iniectus in vterum sanguinis profluuium illius prohibet, quod partum laboriosum præcipuè post acria medicamenta, sequi sæpè solet. Si ob secundarum crassitiem partus sit difficilis, quia non auelluntur, neque abrumpuntur, obstetrix prudens digitis propriis, vel forcipibus eas scindat, vt fœtus egredi possit. Si verò ob earum tenuitatem ante debitum tempus rumpantur, & humor collectus in vtero fluat, & tandem vulua, & viæ sicciores factæ partum difficilem efficiant, oportebit pudendum, & partes iuxta vterum vnguentis, fotibus, incessibus, & balneis iam dictis humectare, & vias aperire.

Expellētia mortuum fœtum. Lac humanum. Dictamus. Euphorbium. Suffitus. Vngula, & stercus asini, spolium serpentis. Pessi. Succus. callitrici Obstetrix.

Ad secundinā Si à partu in vtero secundina detenta sit, summo studio

educenda

educenda est, non tamen subitò & violenter, vt multi imperiti faciunt: enixa enim fatigata labore partus benignè tractanda est, ne simul anima, & secundina educantur, vel priùs anima agatur, multis enim diebus viuunt enixæ non expulsis secundis, quas potest natura sensim, & multò tempore expellere. Quiescat ergo enixa; & mente confirmetur, & statim à partu bibat libram seminis olei communis, cum drachma vna croci puluerizati, post, vomitu, tussi, sternutatione, & anhelitus compressione excitetur expultrix facultas ad expellendam secundinam. Si tamen his non educatur, enixa nutriatur iure optimo caponum, vel gallinarum, aqua carnis, ouis recentibus, vino optimo, & auibus montanis. Vteri locus insessibus, vnctionibus, & fotibus rerum mollientium est parandus, vt dictum est superiùs in partu difficili. Post quæ fœtum mortuum expellunt, conferunt, qualia sunt superiùs dicta, & præter illa, insessus ex decocto foliorum, & granorum, aliorum foliorum vsnem (est herba similis vermiculati sapore salso, ex qua fit sal) camomillæ, & foliorum ebuli educit secundinam. Pessus, & vnguentum ex leporis coagulo, & croco pudendo admotum secundinam educit. Suffitus spolij serpentis, idem præstat, & cataplasma ex eodem spolio serpentis cum ruta, artemisia, & absynthio coxæ admotum, & vuluæ secundinam educit. Suffitus vngulæ asinæ, & capræ, stercoris bubulli, columbini, seminis porri, allij corticis, minoris pini, hellebori, aristolochiæ longæ, nigellæ, & similium educit valenter secundinam. Insessus, vel suffitus, seu euaporatio ex decocto rutæ, prassij, abrotani cum oleo de lilio extrahit secundinam. Pessi, & clysteres ex allio: aspalto, assa fœtida, balsamo, stercore accipitris, galbano, gentiana, serapino, scammonio, vite alba ireos, & succo dictami: omnibus simul vel aliquo ex his secundinam educunt. Vnciæ duæ succi ex aliquo horum medicamentorum valenter educunt secundinam dictam scilicet, artemisiæ, pollitrichi, petroselini, prasij, mercurialis, verbenæ, porri, rutæ, pulegij, hypericonis, & similium. Drachma vna pulueris huius cum vino optimo, vel aqua diuretica valenter educit secundinam. ℞. myrrhæ, castorei, seminis dauci, dictami, seminis porri, pulueris lumbricorum terrestrium ãn. ʒ.ij. misce, & fiat puluis, qui obtinet principatum in hoc morbo. Balsamum sumptum secundinam expellit, & efficit fœminam sterilem, vt quorundam fert opinio.

Oleum. *Vomitus, tussis, sternutatio, anhelitus detẽtio.* *Insessus.* *Pessus.* *Vnguentum.* *Spolium serpentis.* *Suffitus.* *Insessus & suffitus.* *Pessi.* *Clysteres.* *Puluis potentissimus.* *Balsamum.*

Scholium.

HVius rei copiosam.] *Ex Gal. 3. de nat. fac. cap. nouem mensibus plerisque mulieribus perficitur in vtero fœtus. Vbi nomine perfectionis fœtus, non generationem, sed eius augmentũ intelligit, quod est finis retentionis vteri. Fœtus absolutus, cùm iam per os nutriri possit 15. de vsurp. c. 7. moléque sua molestus sit vtero, manibus & pedibus motu membranam primò internam (quæ ei contigua est) rumpit, & deinde aliàs: quo tempore postulante vsu, os vteri dilatatur, à vinculisque absolutus, foras procedit suo põdere, & nixu, expulsus etiam ab vtero, & matre adiuuante contrahendo musculos abdominis. Vnde ad optimũ & facilem partũ hæc omnia concurrant opus est. Primò orificium vteri expeditũ. Secundò motus fœtus, quo rumpat mẽbranas: figura eius accõmodata, ita vt priùs caput, & deinde totũ corpus, manibus ad latera adhærentibus egrediatur, aut priùs pedes, manibus sursum eleuatis: numerus etiã fœtus si vnus egrediatur: & vltimò magnitudo mediocris, vt possit per os vteri egredi. Tertiò necessum est vt membranæ fœtum obuoluentes, nec sint nimis duræ, nec molles. Quartò vteri robur. Vltimò robur matris ad tolerandos dolores, & comprimendum abdominis musculos. Hinc partus difficilis varias causas colliges. Prima in vteri ore consistit, quando angustum est, distortum, tumore affectum, aut aliquã contraxit duritiem. Secũda, in fœtus praua figura, qualis est omnis alia à supradictis: in amisso, aut languido eius motu, cùm mortuus est aut imbecillus: in magnitudine modũ excedente: & in numero cùm multi fœtus in vtero continentur: viuit enim adhuc hoc anno quæ est 1579. mulier Salustra nomine, obesa, & statura humilis, quæ nouem vno partu enixa est quod nonnullis semel, sed bis ei euenisse certissimè scio. Tertia causa est, membranarum durities, quæ difficulter rumpuntur, aut mollities ob quam eis ante tempus ruptis egressáque vrina tempore partus via non lubrica, simúlque deficit vtero humor ipsum ad expulsionem etiam irritans. Quarta imbecilltias expultricis vteri, quæ ab intemperie oriri solet. Vltima verò causa in fœmina pariente consistit, cùm languida est, aut malè tolerat labores.*

Quomodo fiat partus.

Partus facilis causa.

Difficilis partus variæ causæ.

Historia mira.

Si à partu in vtero secundina detenta sit.] *Tribus membranis tenuibus obuoluitur fœtus, dum est in vtero.*

Prima quæ eius adhæret cuti Annion appellatur, à mollitie. Hæc veluti sudorẽ fœtus excipit, in quo veluti innatans vehitur, ita vt minùs grauis vtero sit. Altera subsequitur tenuissima, quã allãtoidem nuncupant, à similitudine farciminis quod allas dicitur. Hæc ad vesicam est peruia, & ideò facta vt vrinã pueri coaceruet. Tertia & externa tenuis, sed fortis reliquas duas & fœtum ambit.

Amnios mẽbrana.

Allãcoides mẽbrana.

Chorion mẽbrana.

Hanc

Hanc Græci chorion (quod est radicatio) appellãt, quia in ipsã innumeræ venæ radicantur: Latini secundã, aut secũdas quia videntur esse secundũ domicilium fœtus ab vtero. Hæc fulcrum est venarum & arteriarum, quæ tandem in venam vmbilici degenerant, & respondent venis, & arteriis vteri, ita vt ora oris adhæreant, quibus fœtus vtero alligatur. In huius membranæ historia, Vesalius duplici nomine reprehendit Gal. Primò quòd putarit Galenus hanc membranam ex semine fieri, cum fiat potiùs ex sanguine, & eius substantia non sit membranosa, sed carnosa, carni lienis simillima. Secundò, quòd dixerit hanc membranam totum fœtum obuoluere, cùm tantùm à mucronata cartilagine, vsque ad os pubis fœtus obducatur. Malè tamen reprehenditur Galenus à vesalio, quia chorion membrana ex semine ortum habet, & totum obuoluit fœtũ. Deceptus autem fuit Vesalius, existimans membranam hanc non esse rem distinctam à substantia carnosa ei adhærente, quam distinctam esse ex primo de semine, & 4. de vsu pa. colliges. Hæc est mẽbrana quæ fœtu vterum iam egresso, aliquando interiùs remanet. quam oportet extrahere ea ratione, qua docet autor.

Vesalius reprehẽdit Gal. Defenditur Gal.

De ramice, seu hernia Cap. LX.

Descriptio.

QVum peritonæum (quam Arabes membranam sifach nominant) qua parte vasis seminariis peruium est, aut laxatur, aut etiam rumpitur, ita vt aliquid vel in inguina, vel in scrotum descendat, ægritudo fit, quæ Græcis cele, Latinis tum ramex, tum hernia dicitur, barbaris ruptura. Porrò cùm variè hæc affectio contingat: plures enim eius numerantur differentiæ pro corporum, & substantiarum ad scrotum, aut ad inguina deuolutarum natura, iis omnibus nomina imponuntur: nam si intestinum descendit, enterocele, hoc est intestini ramex: si omentum, epiplocele. i. omenti ramex: si aqua, hydrocele, hoc est aquosus ramex: si melancholicus sanguis in vasorũ anfractibus colligitur, circosele, id est, varicosus ramex: si spiritus, pneumatocele, hoc est flatuosus ramex, denique si caro dura intra testium tunicas increscit, sarcocele, hoc est, ramex carnosus dicitur.

Differentia varia.

Causa.

Fit hoc morbi genus multis de causis: nam quod in inguina, aut in scrotum, tum intestina, tum etiam omentum descendant, perinde ac in enterocele, & bubonocele contingit, occasionem præbere solẽt multa: cuiusmodi sũt ictus, saltus, clamor, immẽsæ alicuius molis sublatio, & quicquid huiusmodi corpori, aut extrinsecus, aut intrinsecus potest accidere: ab his enim causis facilè peritonæum aut extẽditur, aut laceratur. Cõmunes autem notę vtriq; intestinorũ inquã, & inguinis ramici hęc sũt. Tumor in inguine, vel scroto cõspicuus cernitur, & in exercitationibus, itine-

Nota.

re spiritus retentione, & aliis occasionibus maior quàm ante apparens, qui sic comprimatur, tardè quidem recurrit, celeriter autem rursus deuoluitur. Cæterùm quò diiudices, num propter peritonæi extensionem ramex sit factus, an propter eiusdem ruptionem, animaduertere oportebit, quoties ob extensionem peritonæi ramex obortus sit, intestinum non vniuersim, sed particulatim temporis spatio, & ob causas quaslibet deuolui, tumorémque æquabilem, ac profundum apparere intestino, quod deuolutum est, peritonæo costricto: secus fit, quum vniuersim deuoluitur, ídque ob causas violentas duntaxat. Tumor præterea immensæ magnitudinis, inæqualisque in cute protinus eminet, quod scilicet intestina extra peritonæum elabuntur. Aquosi ramicis causæ simul ac notæ, & differentiæ apud Aëtium libr. 14. & 22. hunc in modum leguntur. Hernia aquosa quandoque ex oculta, quandoque ex manifesta causa contingit, ex occulta quidem quum aquosus humor circa partes corpusculorum, quæ scrotum contexunt, ac implicant sanguini admixtus collectus fuerit. Ex manifesta verò, quum ex plaga collisis, aut fractis vasis sanguis affluens ad aquosam substantiam transmutatur. Vbi igitur sponte constiterit aquosus humor collectus, subflauus, aut suppallidus is inuenitur. Vbi verò ex plaga, cruentam, ac fæculentam materiam reperies. Humor autem vel intra rubicundam testiculi pelliculam consistit, vel extra ipsam inter eam & pelliculas adiacentes, vel in propria pellicula velut vesica quædam continetur, atque hoc genus herniam in tunica superagnatam vocamus. Aliquando verò duplex hernia oboritur, cùm collectio & in rubicunda tunica, & in superagnata cōsistit: siquidem igitur in pellicula rubicunda humor collectus fuerit, tumor vnius coloris apparet sine dolore, in principio dum adhuc parua est collectio ad contactum cedens: posteà verò aucta collectione testiculus humore vndique circundatus occultatur: at tumor in ambitu extentus ac renitens ad tactum herniæ carnosæ suspicionem imperitis exhibet, possunt tamen tactu discerni: nam hernia carnosa omninò renititur, sed aquosa digitis cedit. Si verò in superagnata tunica humor colligatur, tumor ipse siue magnus, siue paruus fuerit omnino circumscribetur: at si simul quoque in rubicunda tunica collectus fuerit, duo tumores deprehenduntur, alter in superagnata, alter in rubicunda pellicula.

Quòd si extra rubicundam pelliculam collectio fiat, testiculus tactui occurrit. Cæterùm ab hernia aquosa differt

her

hernia intestinorum, quoniam in aquosa tumor eiusdem penitus magnitudinis semper, & quolibet corporis situ persistit: neque enim humores velut intestina transferuntur. Inguen præterea in hernia aquosa secundùm naturam se habet, qua nota vel maximè aquosa ab omenti hernia distinguitur: nam in hernia omenti semper in scroto omentum persistit: neque vnquam transfertur, id quod etiam in aquosa contingit. Verùm in omenti hernia inguen rarefactum deprehenditur. Atque hæc de ramice sunt satis: nam quæ de aliis speciebus dici poterant, cùm vel ex iis, quæ supradicta sunt patere possint, supervacaneum esset hîc scribere: qui pleniorem tamen disputationem desiderant, adeant Aëtij librum 14. & Galeni medendi methodum.

Curatio flatuosa

Flatuosa hernia curatur primò, victu calfaciente ægri, & nutricis si fuerit infans: secundò dissipantibus flatum internis, & externis, qualia sunt rosata nouella, armoniacum, rosarum, diacyminum, diagalanga, dianthos, electuarium de baccis lauri. Infans qui non potest omnia medicamenta necessaria sumere, cum lacte sumat semen fœniculi, vel anisum māsum, vel parum aquæ nafæ, & parti affectæ admoueatur carica assata cum puluere cymini, vel carui, vel arancium a ssarum cum eodem puluere, vel mel parum decoctum cum stercore bubulo. Si æger fuerit puer, iuuenis, vel senex valentioribus eget, de quibus capite 31. de curatione imbecillitatis ventriculi.

Aquosa.

Aquosa hernia curatur, primò victu calido & exiccante, de quo diximus cap. 44. de curatione hydropis.

Secundò, apparantibus humorem aquosum, vt rhodomelle, oxymelle simp. syrupo de duabus radicibus, & aliis dictis cap. 1. & multis aliis locis.

Tertiò, phlegmagogis: vt agarico puluere hieræ simp. turbit, diaphænicon, & aliis, de quibus eodem 1. capit. sed frequēter oportet purgare pilulis elephanginis. & de hiera simp. & agarico trochiscato: quia euacuant sine molestia.

Quartò, dissipantibus flatum medicamentis internis & externis dictis capit. 44. de curatione ascitæ. Vltimò verò omnis aqua euacuanda est filo transixo in scroto, qua emissa vlcera exiccantibus, & glutinantibus sunt curanda, adhibendo tamen medicamenta partibus primò affectis, vt hepati, lieni, & aliis.

Carnosa

Carnosa hernia, si antiqua non fuerit & minùs dura, curatur rebus emollientibus, & dissipantibus carnem, vt hoc præcedenti tamen debita victus ratione & corporis purga-

tione: ℞. igitur oleorum camomillæ, anethi, sesamini, & amygdalarum dulcium, an. ℥. j. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci, an. ℥. ß. pulueris rosatæ nouellæ, camomillæ, & croci an. ʒ. j. ß. emplastri de meliloto, quod sufficit misce, & fiat vnguentum. Vtrumque diachylon cum armoniaco hanc herniam longo tamen tempore dissoluit.

Varicosa

Varicosa hernia non sine magna difficultate curatur. Primò, victu dicto cap. 9. de melancholia. Secundò, apparantibus atrũ humorem conuenientibus medicamentis, de quibus eodem c. 9. Tertiò, vacuantibus, vt confectione diasenæ, confectione medicaminis hamec, sero caprino, epithymo, pilulis de fumnoterræ, Indis, & de lapide lazuli. Quartò, mollificantibus, & dissipantibus, vt medicamentis dictis superiùs in curatione carnosæ herniæ.

Vltimò verò varices eximantur more cancrorum ferro candenti, quamuis hoc opus non ab omnibus ferri possit. Alij omnes modi, & differentiæ earum, quæ ex laxato dydimo, aut rupto peritonæo, siue omentum decidat, siue intestinum in Infantibus, & pueris, sunt faciliores curatu, præsertim si recentes fuerint: antiquæ enim sine opere manuum non possunt curari.

Aliarũ specierũ curatio difficilis.

Intestinalis.

Hernia, quæ curatur primò victu adstringente, & glutinoso, de quo cap. 28. de curatione sputi sanguinis, & somno, & quiete, fugáque cibi flatuosi, vehementis, saltus, & clamoris. Posteà si intestinum fuerit extra peritonæum ægro resupinato, sublatis cruribus sensim reducatur intestinum ad locum proprium, nisi stercus, vel flatus hoc impediat, quo tempore flatus est dissipandus iam dictis, & stercus mollius factum fotibus, vnguentis, suppositoriis, & balneis ex butyro, mucilagine fœnugræci, seminis lini oleo sisamino, & amygdalarum dulcium est euacuandum: intestino tamen in scrotum lapso, vel extra peritonæum iniectio clysteris est suspecta, & maximè timenda: quum multi nostris temporibus sine voce subitò perierint, excepto clystere post motum intestinum à proprio loco, ad quem reduci non potest plenum postea substantia clysteris.

Clyster periculosus habẽtibus intestinum extra.

Intestino ad locum suum reducto à chirurgo docto, & prudenti, conserua ipsum idoneis instrumentis, & ligaturis. Scissuram quoque astringe, id tamen fiet à viris in hoc in lapidibus à vesica extrahendis exercitatis, & probatis. Et incisioni impone medicamenta glutinantia, & constringentia, vt emplastrum contra rupturam in omni regione satis cognitum, & ab omnibus pharmacopolis confectum. Hoc quoque est

est

est optimum: ℞. picis naualis. ℥.j. lithargyrij, ceræ albæ, & citrinæ colophoniæ, armoniaci, galbani an. ʒ. v. ß. visci quærcini, thuris, myrrhæ, gypsi an. ℥.ij. & ʒ.iij. boli armenici, nucis cupressi an. ℥.j. & ʒ.iij, aloës caballini, consolidæ maioris, & minoris, mastichis an. ʒ. v. ß. aristologiæ longæ, & rotundæ an. ℥.j. & ʒ.ij. & ℈.ij. gallarum ℥.ij. & ℈.ij. terebinthinæ lotæ forti aceto ℥.ij. & ℈. iiij. acaciæ, sanguinis draconis, mumiæ an. ʒ. ß. his omnibus puluerizatis accipe ilia pellis arietinæ sine pilis diuisa in partes paruas, decoquantur in aqua donec liquefiant: quibus adde glutinis ligni fabrorum & scriptorum, & piscium ana. ℥.j. His omnibus liquefactis adde pulueres, & fac secundùm artem emplastrum in magdaleonibus, cuius quantitas, quæ satis sit, extensa super alutam ad magnitudinem rupturæ semper ei adhæreat. Lactens quoque his externis facillimè curabitur, præsertim si nutrix debita ratione victus vtatur. Puer vel iuuenis præter iam dicta si per xx. dies, vel xxx. resupinus quiescat, & quolibet die manè accipiat ʒ.j. pulueris consolidæ maioris, vel minoris cum iure pedùm arietis, vel alio liquore astringente, vel pauco vino rubro astringente, vt est Saguntinum, mihi crede, curabitur hernia, maximè si non fuerit antiqua. Eandem habet vim puluis seminis, vel dactylorum palmæ syluestris, si multis diebus, & in eodem pondere sumatur. Dimidia drachma pulueris radicis. Valerianæ cum pauco vino rubro decem, vel quindecim diebus sumpta curat herniam, vt fide doctissimorum virorum habeo compertum. Vnciæ duæ succi scabiosæ sumptæ manè quolibet die curant herniam. Hoc medicamentum paucis diebus curat herniam: ℞. mastichis, olibani, colophoniæ, boli armenici, sanguinis draconis an. ʒ.j. pilorum leporis incisorum in partes minimas ʒ. iij. mellis, & farinæ orobiam. q.s. misce, & fiat mixtura. Dosis ʒ.iij. vel iiij. Puluis radicis pentaphyllonis curat herniam. Guido de Cauliaco doctissimus medicus & chirurgus aliorum, & sua ipsius experientia curauit herniam scrupulo vno limaturæ chalybis sumpto singulis diebus manè per 30. dies, cum pauco vino rubro, & aqua decoctionis hepaticæ, dummodò per aliquot dies ante & ponè emplastrum ex magnete, & apostolicone, & contra rupturam parti affectæ adhærens portet, permutatione eius facta tertio quoque die. Hoc emplastrum est optimum, quamuis sit paucorum simplicium, quod per mensem curauit herniam: ℞. aloës, thuris, mastichis, dragaganti, gummi Arabici, sanguinis draconis, boli armenici, mumiæ an. partes æquales cum albuminibus ouorum, fiat emplastrum.

Emplastrũ optimum.

Infans facillimè curatur.

Cõsolida vtraque.

Dactylus palma syluestris.

Valeriana.

Succus scabiosa

medicamentum probatũ.

Radix pentaphyllonis.

Chalybs

Emplastrum bonum paucorũ simplicium.

Opus per instrumenta.

Quando supradictis auxiliis hernia non curatur, oportet ad opus chirurgicum aggredi. Aliqui partem, per quam descendit intestinum, contrahunt ferro candenti: alij caustica potentia admouent: ab aliis acu perforatur, & meatus astringitur, ne intestinum vel omentum descendat. Sed quia admodum difficile est laxationem, vel peritonei incisionem antiquam curare sine testis extractione, ab erudito, & in hoc exercitato diu viro testis, vel testes cum dyndimo abscindantur, & extrahantur, cuius modum & formam Paulus libro 6. cap. 62. & Albubumasis scripserunt.

Scholium.

Varia herniarum species connumerãtur.

QVum peritonæum.] *Ramicis differentiæ quædam à loco, & quædam à materia tumorem efficiente desumuntur. A loco cũ humor est in inguine, qui dicitur bubunocele, aut scorto, & appellatur ocheocele. A materia, si sit aqua, dicitur hydrocele. Qui sua tentione carnosam herniam repræsentat, quòd ex testis pelluciditate (quæ in aquosa apparet) in loco obscuro accensa cerea candela distingues. Si sit flatus, appellatur pneumatocele, in quo ramice etsi testis lumine apposito sit perlucidus, est tamen testis leuior, quàm in supradicto. Si sit caro, sarcocele nominatur, qui tumor est durus, & longus formam habens testiculi, & qui longo tempore sensim increuit. Fit à carne duriori, in aliqua scroti parte nata, aut vt voluit Gal. ab scirrho, per scirrhum non eum, qui ab humore, sed carnem duram intelligens. Si sit varix, cirsocele nominatur, qui ramex à tumore venarum nutrientium testiculum fit. Quem cognoscimus ex inæqualitate, quã tactu sentiunt in multis exiguis extuberantiis apparentibus. Si intestinum enterocele dicitur. Vbi per intestinum non intelligimus rectum, quod cùm relaxatur, in anum delabitur, neque colon, quia hoc renibus adhæret, neque ieiunũ aut duodenum, quia hæc sublimiora sunt, sed ileon, vt rectè docuit Paulus. Hic ramex cognoscetur ex tumore molli repentè nato, augetur clamore, & multo cibo, & in eo tactu sæpè deprehenduntur indurata excrementa. Si tandem ramex fiat ab omento tanquã ex materia, appellatur epiplocele. Quem cognosces ex tumore paruo eodem modo semper apparente tactúque molliusculam senties substantiam. Hunc ramicem non admittit Vallesius 2. epy. sec. 1. comm. 19. deceptus à Vessallio, qui omentum vsque ad pubem non posse descendere scribit. Iacotius duas hernias, quæ veræ non sunt, sed apparentes tantùm describit. Quarum vna est, cùm trãslatus est testis ad inguen: Altera cũ ex vehementi imaginatione in libidinosis colligitur semen inter tunicas testiculi. Difficile tamen videtur,*

Enterocele ab ileo solo fit.

imò

mò est impossibile, testem posse in regione inguinis sibi cauitatem parare: sicut & alterum quod de semine scribit, cùm nulla pateat semini via, per quam intra membranas possit colligi. In ramice intestinali, & omentali, morbus est in situ. In aliis morbus est intemperies cum affluxu humoris, hoc est tumor præter naturam. Reliqua ex auctore pete.

De Arthritide. Cap. LXI.

Arthritis tunc fit, cùm in vniuersum omnes corporis articuli propter alienum à natura humorem confluentem dolor occupat. Latini hunc morbum articularem appellant, Barbari arthreticam passionem: verùm animaduertere oportet arthritidem, podagram, & ischiadem affectiones esse genere easdem loco tantùm differre, cùm alioqui vna sit communis omnium origo: est enim arthritis, cum in omnibus articulis dolor insidet, podagra cùm in pedibus tantùm, quemadmodum chiragra cùm manus obsederit dolor. Ischias autem cùm eam iuncturam, quam Græci ischiam, Latini coxam nominant. Quare non ab re fuerit, nobis præsertim, qui breuitati studemus, harum omnium affectionum curationem hoc cap. comprehendere: tametsi de arthritide caput tantùm inscribatur. Fit autem arthritis multis de causis, quarum quædam internę sunt, quædam externæ. Externæ sunt casus, percussio, corporis immodica exercitatio, vt lucta, cursus, aliáque id genus, præsertim si statim à cibo fiant, articulorum prætereà luxationes, & quicquid extra incidens articulos ita potest debilitare, vt ad recipiendos deriuatos aliunde humores idonei sint: inter quæ veneris immoderatus vsus, & solitæ exercitationis intermissio numerantur. Mœrores præterea, curæ & vigiliæ, cæteræque animi perturbationes ex eorum genere sunt, quæ arthritidem, podagram, & cæteras articulares affectiones possunt efficere, non modò quod corpus imbecillius reddant, sed quòd noxios quoque humores procreent. Inter alia quoque, quæ maximè hanc affectionem inducunt, sunt assiduæ cruditates, crapulæ, & eorum alimentorum vsus, quæ & difficilia coctu sunt, & pituitosos insuper humores generant. Docet hoc Galen. com. 28. lib. 6. aphor. dicens, ætate quidem Hippo. pauci podagra laborant propter vitæ moderantiam, nostris verò temporibus vsque adeò auctis eduliis, vt nihil addi posse videatur, infinita est podagrarum copia, cùm nonnulli sint, qui non exercentur, & cruditatibus atque ebrietate obruuntur, & ante cibum assumptum bibunt

Descriptio.

Species.

Causa.

Quare tempore Hippocratis pauci laborabant arthritide.

bunt vina generosa, ac venere vtuntur immoderata: nonnulli verò etsi non in his omnibus, in aliquibus saltem eorum, quæ dicta sunt, delinquunt, sed cum peccatum fuerit magnum, sæpiùs in vno eorum, quæ diximus deliquisse satis erit. Ob hanc igitur causam etiam eunuchi podagra corripiuntur, quamuis non vtantur venere, talis enim est eorum desidia, insatiabilitas ebrietásque, vt etiam sine venereorum vsu podagra possint corripi. Confirmans hanc sententiam Gal. comm. 30. eiusdem libri, eunuchos, inquit, itaque videmus quosdam podagra laborantes, pueros verò non vidimus: quia illis Venus non nocet, nec vitæ immoderantia in cibis ob caloris copiam: sed ego vidi, quod Hippoc. & Galen. non viderunt, nobilem videlicet puerum septem, aut octo annos natum Vallesium laborantem non tantùm podagra, sed arthritide vere & autumno, cui non fuit hæreditarius morbus articularis, & satis ille biliosus erat. Vsus etiam vreticorum præsertim à cibo multo, difficili concoctu hanc generat affectionem. Compertum quoque est vini meracioris præsertim vetusti, assiduum vsum huius affectionis causam quam maximam esse: ac proinde medicorum omnium decreto huic malo obnoxius vini vsus, quamprimùm interdicitur. Sed neque silendum erit, quòd sæpè à parentibus hoc vitium in posteros dimanarit, vnde hæreditarij morbi esse consueuerunt arthritis, & podagra, quod nec diffitetur Galen. 6. apho. comm. iam dicto 28. multos dicens laborare podagra, quòd auos & patres podagricos habuerint. Porrò internæ causæ sunt humorum multitudo, aliquando sanguineorum, biliosorum nonnunquam, atque melancholicorum: frequentiùs tamen crudorum, atque pituitosorum: quia articulorum cauitates replentes tumores & dolores, quales in inflammationibus reperiuntur, excitant: quam rem plurimùm iuuat tum articulorum ad recipiendum propter imbecillitatem aptitudo, tum cæterorum membrorum ad expellendum fortitudo, quò fit, vt qui in vniuersum causas colligere vellet, in tria genera partiretur, humorum, inquam, copiam, articulorum imbecillitatem, & cæterorum membrorum robur: hoc tamẽ admonere vellem priusquàm ad signorum enarrationem, & curationem deueniatur, frigidos, crassos, & pituitosos humores ad ipsos articulos facilè deferri non posse, & neruorum compactæ substantiæ insinuari, ni ab aliquo humore, cuiusmodi est bilis, deducantur. cuius beneficio fit, vt tametsi crassi consistentia sint, angustissimos tamen meatus permeent, tenuissimo scilicet humore

Galen. vidit eunuchos laborantes podagra & non pueros: nostro tẽpore visus est puer podagra laborãs.

Morbus hæreditarius.

Causa interna.

Tria sũt tantum causarũ genera huius morbi.

Bilis vis.

uiam aperiente. Vnde veræ curandi methodi preceptum est medicamentis, quæ ad hos humores vacuandos propinantur, aliquid misceri debere, quod bilem educat. Signis, quibus morbus cognoscitur, non est opus, cùm vel dolor ipse articulis innitens morbi speciem statim exprimat. Causæ verò, humores scilicet abundantes, quicunque sint, siue biliosi, sanguinei, melancholici, aut pituitosi: nam procatacticæ causæ ex ægrotantis sermonibus sunt petendę, & per traditas superiùs methodos, maximè cap. de cephalalgia dignoscentur. Cum Paulo verò Ægineta hunc in modum inuestigabis, habet autem verba eius hic subscribere. Variæ itaque sunt affectionis huius, ceu dictum est causæ: humorum tamen negotium facientium differentiæ haud difficulter locis quibus impacti sunt pespicuæ redduntur, tum coloribus, tum cæteris accidentibus proditæ. Biliosus namque fluxus colore sublurido, & rufo deprehenditur. Idem caloris insuper sensum ingerit, cruciatúmque acerbiorem efficit, & protinus ad supremam cutem circa amplum tumorem erumpit, calidarum rerum impositu magis exacerbatur, quemadmodum è diuerso dolorificis placatur: quod quidem cæteris ferè omnibus magna ex parte, peculiariter verò aliis biliosis euenit. Febris item sæpenumerò in accessionum summis vigoribus accedit, valdéque sitibundi redduntur. Consimili modo, & in melancholicis atrioris coloris corpus deprehendas, sicut in pituitosis album, & aquosum corpus cernitur, vnde minùs cruciatur, & seriùs tument particulæ: perinde atque si sanguineus humor in corpore abundat, cruentum colorem membra præferunnt. Sed ad exactiorem iudicationem iuuabit te superior victus ratio, &c.

Nota.

Paulus Ægineta.

Dolor iuncturarũ à causa calida cum humore curatur sex remediorum generibus. Primò, victu tenui, & refrigerante, & calidorum abstinentia, præsertim vini & veneris: hæc enim in causa etiam frigida nocent.

Curatio calida.

Secundò, phlebotomia partis appositæ: vt in arthritide dextræ manus, venam cubiti sinistri secamus, & in podagra dextri pedis venam cubiti dextri incidimus: quamuis aliqui cum Galeno venam poplitis dextri secandam esse volunt. In dolore tamen iuncturæ dextræ coxæ (à Græcis dicitur ischias) vena poplitis dextri est secanda, vt Galen. ostendit in libello de curandi ratione per sanguinis missionem, & in plerisque aliis locis. Multi initio, & corpore pleno existente venam cubiti eiusdem partis secant, quod Galenus visus est docere 10. de compositione medicamentorum secundo loco.

Tertiò

Quando vacuandus est humor absque concoctione in hoc symptomate.

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem frigidis, & astringentibus, vt syrupis rosarum, granatorum, myrtillorum, cydoniorum cum dupla aqua portulacæ, plantaginis, acetosæ, & solatri per tres, aut quatuor dies: in dolore tamen magno absque syrupis, & concoctione euacuanda est bilis: quamuis non sit turgida propriè: nam quemadmodum in vehementissimo dolore narcotica sunt necessaria, quæ dolorem non auferendo causam curant, ita coactè vacuandus est humor dolorem pariens vehementem sine concoctione, quia maius est auxilium nocumento.

Quartò vacuantibus bilem, vt pilulis hermodactylorum minorum à drachma vna ad scrupulos quatuor, vel drachmis quatuor electuarij de succo rosarum, aut diaprunis solutiui.

Anodyna.

Quintò, anodynis, à quibus incipiendum aliquando est & repellentibus, vt cassia fistulari dissoluta in oleo rosato, farina hordei, mucilagine psyllij, vel cydoniorum extracta aqua rosarum, & pauco aceto ad penetrandum magis, vel succo, aut aqua solani, plantaginis, vel portulacæ. Prodest quoque panis medulla, lacte macerata, & parum cocta addendo vitellos duos ouorum, & oleum rosatum, cum quo vermes terreni sint cocti, frigidum applicetur. Hæc omnia dum calescunt, sunt mutanda, & sæpè. Si dolor est intolerabilis, prædictis addes opij drachmam vnam, croci ad penetrationem parum. Hoc cataplasma est optimum in doloribus iuncturarum intolerabilibus à causa calida: ℞. farinæ hordei sine furfure, & medullæ panis. an. p. ij. foliorum iusquiami, maluarum, & violarum an. m. j. florum camomillæ & corticis papaueris albi. an. p. j. Ex his decoctis fiat cataplasma addendo oleorum lumbricorum, & papaueris an. ℥. j. opij, & croci an. ʒ. ß.

Admonitio.

Cataplasma ad magnum dolorem.

Dissipãtia decoctum.

Sextò, dissipantibus id, quod fluxum est, & vt oleo camomillæ, de lilio, anethi, decocto camomillæ, radicis althææ, fœnugræci, & meliloti, vino austero facto, vel aqua marina, stercore vaccino, vel hoc, aut simili vnguento. ℞. olei camomillæ ℥. ij olei de lilio & de semine lini an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci, & seminis althææ an. ʒ. ij. pul. rosatæ nouellæ, & stercoris bubuli an. ʒ. j. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. Arthritis à causa frigida pituitosa curatur, primò victu parum calido cum astrictione, quare vinum in ea nocet, quia crudos humores ad iuncturas trahit, in quibus, vt & in neruis facilè in acetum conuertitur. Bibat ergo laborans ex hoc dolore aquam cinnamomi, vel decoctum seminis fœniculi, vel

Vnguentum.

Frigida. Vinum.

vel anisi. Quòd si vinum valenter appetat, sit rubrum, & astringens, vt Saguntinum, & aqua multa dilutum.

Secundò, apparantibus pituitam vt rhodomelle cum aquis, aut decocto fœniculi, melissæ, & similium, dummodò valentia diuretica non sumantur, præcipuè ante purgationem, quia humores ad iuncturas ducerentur, & ideo calculo renum, aut vesicæ affecti ex vsu longo diureticorum in arthritidem incidunt.

Admonitio.

Tertiò, vacuantibus pituitam à iuncturis, vt drachma vna pilularum hermodactylorum maiorum ad scrupulos quatuor, vel drachmis quinque diacarthami ad drachmas sex. In hac causa, quia est diuturnus dolor, bis, vel ter in mense fiat vacuatio per has pipulas. ℞. pilularum artheticarum maiorum, & agarici trochiscati an. ʒ. j. turbit electi ℈. ij. diagridij optimi ℈. j. cum aqua vuæ artheticæ, fiant pilulæ triginta. Pro dosi tres. Vel si non potest transglutire pilulas, hæc mixtura fiet. ℞. diacatholiconis ℥. j. ß. diacarthami ℥. j. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ij. conseruæ buglossæ ʒ. iij. pulueris rosatæ nouellæ ʒ. j. ß. rhodomellis q. s. misce, & fiat confectio. Dosis, cochlearium vnum qualibet hebdomada. In hac, & omni materia arthritidis vtilis, & necessaria est vacuatio in vere per sanguinis missionem & per medicamenta purgantia, etiamsi non actu dolore afficiantur, vt docet Hippocrates aphoris. quadragesimoseptimo lib. 6. & Galenus in comment.

Frequēs Purgatio.

Pilulæ.

Admonitio in præseruatione.

Quartò, dolorem sedantibus statim principio adhibendis, vt oleo camomillæ, oleo lumbricorum, de therebinthina, de semine lini, de lilio, de vulpe, & similibus. Cataplasma ex farina camomillæ, meliloti, fœnugræco, semine lini, & puluere stercoris vaccini cum oleis supradictis valdè sedat dolorem. Cataplasma ex mucilagine seminis fœnugræci extracta cum aceto, & aqua cum melle est probatum, & efficax auxilium, si per tres dies hæreat loco dolenti.

Quæ hūc tollunt dolorem.

Quintò, dissipantibus, corroborantibus, & resoluentibus moderatè, ne tenui dissoluto crassum duritiem lapideam suscipiat. Hæc omnia quoque dolorem mitigant, qualia sunt dicta in quarto genere auxiliorum, & hoc vnguentum. ℞. oleorum camomillæ, vulpini, & de lilio an. ℥. j. vnguenti Aragon, & marciaton an. ℥. ß. mucilaginis seminis fœnugræci, & seminis ligni, an. ʒ. iij pulueris mastichis, & rosarum an. ʒ. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Præstantissimum quoque est partes dolentes ab hac frigida materia oblinire sæpè adipe anseris pinguis exenterati & farti lumbricis terrestribus fœnugræco,

Dissipātia.

Præstantissimū auxiliū

græco, croco, terebinthina, consuti & tosti. Secundus adeps, qui defluit in vas aceto albo plenum est melior fotus, & balneum ex decocto camomillæ, meliloti, fœnugræci, vuæ arthericæ, roris marini seminis lini cum aqua salsa, vel à qua chalybs, aut ferrum candens extinguitur, est efficax remedium. Longus vsus pilularum terebinthinæ abietis decies lotæ cum aqua vuæ artheticæ curat hanc arthritidem antiquam, si curabilis est, quia soluere nodosam nescit medicina prodagram. Dosis tertio quoque die tres magnitudine ciceris. Potus aquæ ligni guaiaci per tringinta, vel quadraginta dies euacuato corpore solet curare hanc antiquam arthritidem: muta tamen eius facultatem secundum variam naturam ægri & morbi. Dolor iuncturæ coxæ, quæ à Græcis dicitur ischias, & à barbaris sciatica, valentioribus indiget remediis propter huius iuncturæ magnitudinem, qualia sunt pyrethrum, costum, nasturtium, sinapis, nitrum, stercus bubulum, ciconiæ, & leporis. Cataplasma ex his omnibus, vel aliquibus cum oleo scorpionum, vulpino, & foliis lauri, rutæ, cyclamini, & squillæ est optimum, vel vnguentum. Cataplasma ex pice, sulphure admotum huic magnæ iuncturæ antiquam ischiadem curat. Aliquando sunt necessaria maximè attrahentia, & quæ vesicas afficiunt & adurunt, vt est cataplasma ex foliis vrticæ bis in die loco dolenti admotum, post lauetur locus decocto saluiæ: & roris marini cum aqua salsa.

Terebinthina laus. *Lignum guaiacum.* *Ischias valentioribus curator.* *Vrtica.*

Cataplasma ex ruta viridi, & scordeon cum pinguedine porci & aceto valet multum sua facultate in hoc morbo. Maioris vis est cataplasma ex radice cucumeris syluestris cum pinguedine suilla, vel ex alio. Hoc etiam est optimum & expertum. ℞. absinthij, radicis ebuli, furfuris ana. p. j. stercoris columbini ℔. j. & ß. salis communis ℔. j. omnia in aceto decoquantur, & fiat cataplasma, vel fiat ex sinapi, & ficis. Omnium quæ diximus est potentissimum cataplasma ex cantharidibus & fermento, & staphisagria factum, à quo fiant vesicæ, quæ apertæ per dies aliquot conseruentur foliis brassicæ, vel fermento, & pinguedine porci. Cataplasma ex melle anacardonum est valens causticum in hoc probatum à quodam doctissimo medico, fit hoc modo. Anacardi pisti infundantur in aceto per septem dies, postea sensim, & igne pauco decoquantur, donec tertia pars consumatur. Post caloris absentiam, quod supernatat, collige, quia illud est mel anacardonum antiquorum.

Cataplasma. *Cucumer syluestris.* *Aliud valentius.* *Canthandes.* *Mel anacardonum.*

Sapientissimus quidam medicus multos suo tempore laborantes coxendico dolore curauit, & vnum affectum eo per annos decem & octo caustico facto ex capitello viuæ calcis, &

Expertum & potens auxilium.

alum

aluminis, cuius crusta butyro, vel axungia porci non salita est, est amouenda: deinde locus apertus à docto chirurgo est conseruandus salsa carne, vel ligno busti per sex menses, vt possit materia per vlcus euacuari.

Aliqui medici satis eruditi igne actu aperiunt locum supra iuncturam, primò, & secundò supra coxam, & tertiò sub genu: semper tamen particularia auxilia sequantur vacuationes totius corporis: quamuis tutius esset, si sex digitos infra iuncturam dolentem aperiretur locus igne, & apertus per aliquot menses conseruaretur. Sed si de his auxiliis omnibus pyroticis perfectam, & integram, doctrinam accipere cupis, lege caput quintum libri tertij Iacobi Hollerij de materia chirurgica.

Ignis.

Admonitio.

Hollerius.

Scholium.

ARthritis tunc fit.] *Vt quæ in hoc scholio dicenda sunt, rectè intelligantur, supponere oportet. Primò articulum esse naturalem ossium compositionem, ad motum voluntarium factam. Secundò, in articulis cùm caput vnius ossis, ingrediatur cauitatem alterius, maximam esse in hac re varietatem, quia aliquando caput ossis magnum est, & cauitas profunda vt in coxæ articulatione videmus: aliquando verò caput in superficiariam cauitatem recipitur, vt in articulationibus digitorum. Tertiò, ex articulis, aliquos habere multas partes suprapositas, vt est supradictus coxæ articulus, qui habet musculos tibiæ, fœmoris, membranam carnosam, cutem, neruos, & tendones, aliquos nudos esse, quales sunt illi, qui in manibus & pedibus sunt. His suppositis ad arthritim descendamus, quæ nomen assumpsit à symptomate, & loco affecto. Est enim dolor articulorum, non quilibet, sed factus à fluxione humoris. Cùm diximus arthritim esse articulorum dolorem, intelligimus aut omnium, aut multorum. Quare si in vno articulo est dolor, etsi à fluxione humoris fiat, non arthritim, sed articuli dolorem appellamus: nisi in manu, pede, & ischio, vbi dolor hic, proprio nomine dicitur chiragra, podagra & ischias. Arthritis est symptoma sensus tactus, actio scilicet eius deprauata. Morbus ad quem sequitur, est tumor præter naturam articulorum, distendens partes in eis contentas. Aduerte tamen hunc tumorem factum à fluxione humoris, esse distinctum à veris tumoribus: non enim tumor continetur in poris partium similiarium (nam sequeretur ad arthritim conuulsio neruo aut tendone distento) sed in cauitate articuli, aut iuxta articulum, à quo supra posita corpora,*

Quid articulus.

Quid arthritis.

quæ vim habent sentiendi, distenduntur, & ita dolent. Vnde morbus hic erit referendus ad tumorem præter naturam, vt ex 6. aph. comment. 49. colliges. Hic autem tumor fit à duabus causis. Prima est imbecillitas articuli, quam etsi à natura habeat, imbecillior tamen se ipso reddi potest, aut in prima conformatione, cùm à semine languido formatur: & ideo aliquando anthritis videtur morbus hæreditarius: aut secundò, extra vterum, cùm intemperiem aliquam validam contraxit. Secunda causa est fluxio humoris ad articulos. Fluxio duas habet causas. Vna est plethora, siue sit ad vires, siue ad vasa: altera est cacochima: ab his enim solet natura aggrauari, & irritari. Neque Iacotius rectè sentit, cùm scribit, arthrim fieri sensim in articulo congesto humore ob malam partis nutritionem: hæc enim non erit arthritis, cùm neque à sanguine, neque ab alio humore naturali fiat. Humor enim, qui sensim coaceruatur, sensim etiam mutat naturam, vt in atheromate & meliceride videmus. Neque in morbo gallico fit arthritis ex congestione sine tumore, vt voluit Rondoletius. Quia si humor in articulo inclusus non facit tumorem, neque distensionem efficiet, ac proinde non erit arthritis, in qua ob distensionem excitatur dolor in articulo. Dices, in arthritide cuius partis distentio excitat dolorem? Rondoleticus respondet, ligamentum esse duplex, vnum quod ab esse ortam habet, & hoc non sentire, alterum à periostio, & hoc sensum habere, & ideò huius ligamenti distentionem in arthritide doloris esse causam. Decipitur tamen, quia ligamentum ex periostio ortum in nulla corporis parte reperitur. Verum quidem est, aliquando tendonem vicem habere ligamenti, vt in lato tendone in genu apparet.

Causa prima arthritidis. *Secunda causa.* *Iacotius labitur.*

Dicendum ergo est supra articulos transire neruos & tendones musculorum, qui dolent à tumore distenti, vt constat ex 6. aphor. com. 49. hæ enim partes acutè sentiunt, neruus, quia defert vim sentiendi, tendo verò, quia fit ex febris neruorum. Humorem facientem arthritim ex multis cognoscet, ex natura ægri, ex colore articuli, doloris sensu, iuuantibus & nocentibus. Arthritis à melancholia rarò fit, & ideo non describimus eius notas, vt plurimum tamen fit à pituita, quia articuli pituitoso sanguine nutriuntur, quæ etsi non fluat, & dolorem non efficiat sua frigiditate sensum auferens articuli tamen mixtam cum sanguine aut bile fluere ad articulos experimur, frigiditatéque eius retusa tensione dolorem efficere. Cognoscemus arthritidem ortum habere ex pituita ex natura pituitosa, colore articuli albicante, dolore obtuso & perseuerante, & quòd lædatur à frigidis, & quòd talem habuerit victus rationem quæ multam pituitam generauit, & vltimò quia singulis diebus habet accessionem. Cognoscemus arthritim fieri ex sanguine, ex natura ægri, si sanguinea sit, ex rubore articuli simul cum graui dolore,

Quæ pars doleat in arthritide. *A melancholia raro fit arthritis.* *Quibus signis arthritidis causæ cognoscantur.*

lore, addo simul, quia signum ex rubore articuli in principio arthritidis non habet magnam vim: ex ante acta vita si multum sanguinem generauit. Si arthritis fiat ex bile, cognoscetur ex natura ægri biliosa, ex colore articuli ad flauum tendente, ex dolore acuto rei pungenti simili præcessit ratio victus bilem generans, & exacerbationes doloris fiunt de tertio in tertium. Arthritis quo plures afficiet articulos, aut maiores, maiorem arguet causam, quò pauciores, minorem.

Dolor iunctutarum à causa calida.] *Etiamsi à bilioso humore oriatur arthritis, non tamen solus est, sed permixtus cum pituita, & ideò vide, ne nimius sis in frigidis alimentis.*

In arthritide semper sanguis mittendus.

Secundò, phlebotomia.] *In dolore arthritico semper secanda est vena, idque non semel, nec bis solùm, sed aliquando ter, quater, & decies, & ampliùs, si opus fuerit, inspecto virium robore, quod consentit: & fluxione, quæ est affectus postulans euacuationem omnium humorum, quoniam hi fluunt ad locum tumore affectum, ac proinde reuellendi sunt. Ex loco autem affecto collige vtendi modum in sanguinis missione. Si enim omnes articuli afficiantur, secabis basilicam dextram, aut sinistram. Si articuli dextri brachij affecti sint, ex sinistro euacuabis, & contrà. Si sit podagra dextri pedis, seca venam brachij dextri, aut pedis sinistri, quia hæ partes, eandem habent vasorum rectitudinem cum loco affecto. Si dolor sit in coxendice, distinguendum est: nam in principio, quia scopus reuulsionis magis vrget, ex brachio eodem secabimus venam, aut ex altero crure, potissimum in mulieribus, in quibus suppressi sunt menses: tunc enim reuellemus, & euacuabimus ex parte, magis tamen reuellemus. Quòd si in principio, ex eodem pede venam secare ausi fuerimus, magis attrahemus humorem (deorsum impetum habentem) ad partem affectam. Facta reuulsione quando iam humor ex parte euacuandus est, quod indicat affectus factus, tum ex eodem pede secanda est vena.*

Locus affectus locum sanguinis mittendi demōstrat.

Victus qualis.

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem.] *Non est quod his frigidis & adstringentibus vtaris, quia hæc neque fluxionem sistent, & causam arthritidis augebunt, quoniam plures humores crudos generabunt, qui semper solent esse arthritidis causa.*

Purgantia.

Quartò, euacuantibus bilem.] *Non est euacuanda sola bilis, sed opus est permiscere Agaricum, aut diaphaniconem ob pituitam.*

Quando anodynis vtēdum.

Quintò, anodynis.] *Dolor aliquando vrget, quando scilicet deijcit vires, aut auget affectum, & tunc trahit ad se curationem 12. method. c. 1. Quòd si aliquando Gal. dicit symptoma indicare curationem, cum affectui officit, per affectum tunc non morbum, sed sanitatem intelligit, quæ continetur etiam in genere affectus, vt patet ex Galeno. 1. de diff. morb. Si ergo in arthritide ex dolore sequatus*

tur noxa in viribus, cum ſedabimus anodynis medicamentis, quæ nec multum calida ſunt, quoniam hæc reddunt humorem coctu difficilem. Vteris ergo cataplaſmate ex lacte cum croco & pane conſtructo, aut ex furfure & ſapa addito roſaceo, aut oleo de lateribus aut alio tenuium partium: quod viam ſternat anodinæ facultati. Quòd ſi vehementiſſimus ſit dolor, ſolent medici ad philonium perſicum, & alia narcotica, quæ anodina impropriè dicuntur, deſcendere. Exiſtimo autem ego melius eſſe abſtinere ab his, quia ſi ingentiſſimus eſt dolor, ſignum eſt fieri à ſanguine bilioſo, is autem, cùm tenuis ſit, citò feretur ad cutem, tendones & neruos ſine tenſione relinquens. At opium, & alia narcotica bilem impengendo, & impediendo eius motum ad externa longiorem dolorem efficient, etſi ad tempus ipſum ſedent.

Narcoticis non vtendū.

Arthritis à cauſa frigida.] *Et ſi pituita ſit arthritidis cauſa, ſemper tamen cum ea permixta eſt aliqua portio humoris bilioſi, vt ſuprà docuimus. Hoc loco autor exhibet alimenta aliquantum adſtringentia, alij non ſolùm alimenta adſtringentia perſcribunt, ſed cùm medicamentis attenuantibus adſtringentia miſcent, ne attenuantia humorem ducant ad locum affectum, qui videntur ignorare occaſionem exhibendi attenuantia: nam non eſt vtendum eis, niſi ſedata fluxione.*

Tertiò, euacuantibus pituitam.] *Cùm medicamentis pituitam purgantibus miſce quæ euacuent bilem hoc modo. ℞. ſyrupi roſarum Alexandrinarum ex nouem infuſionibus ℥. iiij. Electuarij de ſucco roſarum, & diaphœniconis an. ʒ. iij. cum decocto communi, fiat potio. Poſſumus purgare pilulis de fumoterra, aggregatiuis, & artheticis: neque in hoc affectu ſufficit ſemel purgare, & ſic per interualla poſſumus purgare pilulis, aut confectione aliqua, aut ſumentes ℥. ß. terebintinæ prout purgauerit aucta aut diminuta quantitate.*

Purgans medicamētum.

Quintò, diſſipantibus.] *Cùm arthritis ad tumorem præter naturam referatur, eadem ratione curabitur, qua tumor in principio: vtentes repellentibus medicamentis, quod potiſſimùm præſtabimus in arthritide à bilioſo humore facta perfundentes articulum aqua frigida 5. aphoriſm. ſen. 25. vbi Gal. in commentario duplici nomine aquam dolorem ſedare ſcribit. Primò, quia doloris cauſam remouet repellendo. Secundò, quia ſua frigiditate ſenſum torpidum efficit, quod idem ſcribit Galenus decimo de comp. ſecundùm locos. Neque exiſtimes in arthritide ſemper repellendum eſſe, quia ſi dolor ſit in iſchiade, non licet repellentibus vti, quia cùm hic articulus tegatur à multis muſculis repellentium medicamentorum vis ad articulum non perueniet, & augebimus affectum, quia ex venis per partes ſuprapoſitas diſſeminatis repellemus humorem ad articulum.*

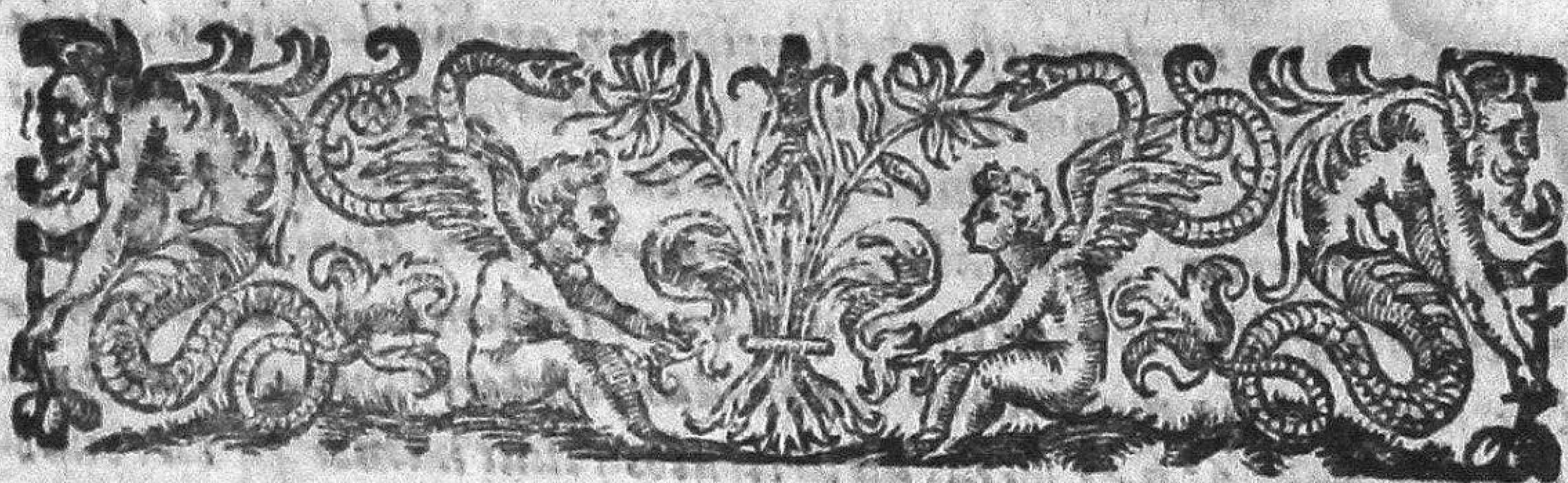
Curatio arthritidis, qualis tumorum præter naturā. In iſchia de cur non vtēdum repellentibus.

culum. Neque vtendum est repellentibus in arthitide critica, quia in febri melius est humorem ad articulum fluere, quàm ad partem principem. Neque repellendum est cùm ex parte principe fit fluxio, nisi fiat ad partem, quæ habeat insignem vsum qualis est oculis, tunc enim repellentibus vtemur: quod non faciemus, si fluat humor ad articulos, quia magnum incommodum est ferri humores ad partem principem. At si ex venis ad articulos fluat humor, facta reuulsione repellentibus vtemur, nullum enim sequetur incommodum, imò humor ad venas repulsus concoquetur. Hoc loco Galenus sibi *videtur contrarius, quia vt diximus ex* 10. *de comp. secundum locos, &* 5. *aph. in arthritide repellere licet: at libro secundo de hominis natura commentario* 11. *in fine contrarium videtur sentire. Iam (inquit) non raro cùm in morbo articulari & podagra artus humores peterent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuasissent, morte conspeximus hominem affectum esse, vnámque restare spem salutis si ad artus retrahere eos valeamus:* Hæc Galenus. *Vbi videtur sentire ex articulis non esse repellendos humores.* Respon*deo repellere & corroborare esse res distinctas: corroboramus enim in sanitate, robur addentes parti, ne recipiat: repellimus verò in morbis humorem fluentem ad partem, & eum, qui iam fluxit. Iam nobis non licet articulos roborare, ne recipiant quoniam sunt partes languidæ, ad quas melius est humorem fluere, quàm ad aliquam, quæ necessaria est: possumus tamen repellere ex articulis facta priùs reuulsione, eo modo quò supra diximus, quod idem in cute etiam efficimus.* Ex his facilè liberatur Galenus à contradictione, *quia in libro de hominis natura de repulsione, quæ medicamentis roborantibus articulos fit, loquitur.*

In critica arthritide, & in ea in qua pars princeps humorē transmittit ne repellas.

Galenus ab iniuria vindicatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

PETRI PAVLI, PEREDÆ SETABENSIS, IN LIB. II. MICH. IOANN. PASCHALII, de curatione Febrium, SCHOLIA.

De febre sanguinea, seu continenti, quam synochum cum putredine appellant.

CAPVT. I.

Definitio.

Diuisio.

SYNOCHOS Græcis, continens Latinis est febris, in qua vna accessio ab initio ad finem perpetuò manens in multos dies porrigitur. Hæc duplex est, altera sine putredine, quæ similis est diariæ, de qua in præsenti non agimus, cùm rarò medicus ad curandas diarias vocetur: quomodo autem solus sanguis non putris febrim efficere possit, quando calidus, & humidus existens putredini magis expositus videtur, non est hoc loco & tempore explicandum. Altera est synochus cum putredine, de qua nunc agimus, cuius tres sunt differentiæ. Nam quædam à principio ad finem æquali magnitudine perdurant, has Græci omotonas vocant, in eodem vigore permanentes: alia enim tria tempora occulta sunt: quædam verò semper augentur, eas Græci acmasticas, id est, incrementum suscipientes, aut inualescentes nominant, principium, vigor, & declinatio in his occulta sunt, quemadmodum in vltimis tria tempora priora. Aliæ paulatim diminuuntur, & decrescunt, paracmasticas, hoc

est

est decrescentes appellant: de his fusiùs Galen. 9. method. & lib. 2. de differentiis febrium, cap. 2. lib. 2. de crisibus cap. 7. agit. Quare fallitur Auicenna, credens Galenum negasse dari febrem sanguineam putridam. Fit synochus ex putredine ciborum multorum, & sanguineorum, multa exercitatione, præsertim à cibo & vere, & iuuene carnoso: otium immodicum auget sanguinem, & humores omnes, à quibus in vasis maximis potissimum (quæ circa alas & inguina existunt) putrescentibus synochus hæc fieri solet, præcipuè si obstructiones adsint, quas Venus gignit à cibo, & ebrietas. Signa huius febris ponuntur à Galeno 9. methodi, quæ multa sunt, rubor scilicet faciei magnus, & totius corporis somnus immodicus, calor magnus, qui acrior est eo, qui sequitur synochum sine putredine, minùs tamen mordax, quàm in ardenti. Pulsus iis maximus, vehemens, celer, creber, & inæqualis tamen, si cum aliis febribus putridis comparetur, vrina rubra & crassa.

Error Auicennæ. Causa. Nota.

Curatur hæc sex remediorum generibus. Primò, victu frigido, & humido, (minùs tamen humido, quàm biliosæ febres) & tenui, vt succo malorum granatorum, cremore hordei, lacte amygdalarum dulcium, cichorea, lactuca cocta, si ventriculus est imbecillus, vel cruda, cum aceto & saccharo, si est validus, carne cydoniorum saccharo condita, radice buglossæ saccharo condita, pyris, & malis cotoneis assatis, pane loto. Si facultas sit imbecilla, vel post sanguinis missionem, & alias vacuationes, nutriatur iure, & carne pulli gallinacei refrigeratis, agresta, acetosa, hordeo decorticato, semper tamen consideranda est natura ægri, ætas, regio, consuetudo, & anni tempus in quantitate, qualitate, numero cibi sumendi, vt Hippocrates docet 17. aphorismo primi libri. Potus sit aqua hordei, & in declinatione vinum album bene dilutum, præsertim si ventriculus fuerit imbecillus.

Curatio. Victus.

Secundò, secta basilica dextra, & misso sanguine vsque ad animi deliquium, si vires adsint: ego semper nostris temporibus extraho sanguinem non semel, sed bis aut ter, & quandoque quater vno, vel duobus diebus: numerus tamen dierum non est semper inspiciendus. In hac tamen febre à principio oportet mittere sanguinem, ita tamen vt respondeat plenitudini, & robori virium. Ante tamen sanguinis missionem si non times subitam suffocationem, & semel in ipso quoque febris die hoc aut simili clystere aluus lenienda est, & intestina purganda: ℞. foliorum maluarum violarum, & mercurialis an m. j. furfuris, & hordei sine cortice an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. & ℥. iij. cui adde cassiæ fistulæ præparatæ, & diacatholiconis an ℥. ij. misce, & fiat clyster.

Sectio venæ. Obseruatio. Clyster.

Potus aquæ frigidæ.

Tertiò, potu magno aquæ frigidæ, qui Galeno autore 9. method. post sanguinis missionem in hac febre maximum est præsidium, nisi quæ illum impediant, æger habeat, vt sunt tumor, partis principis obstructio, magna inflammatio, vel imbecillitas alicuius visceris, defectus caloris innati, & natura contraria potui aquæ frigidæ: solet enim potus multus aquæ frigidæ hanc febrem præsertim non putrem, & putrem quoque post sanguinis missionem, & humoris biliosi concoctionem curare sudore, vel ventris profluuio, vel aliquando febrem hanc & ardentem in pituitosam mutare: quo autem modo id fiat, non est præsentis instituti, nec sanguis, nec bilis possunt in pituitam verti, cùm coctum non possit fieri crudum.

Impedientia potum aquæ frigidæ.

Aduerte.

Concoctio.

Quartò, concoquentibus, refrigerantibus, & bilis, quæ fit ex sanguine tenuiori, acrimoniam remittentibus, vt syrupus granatorum, acetosæ S. violarum, rosarum, & endiuiæ S. & comp. & similium cum aquis, vel decocto duplo endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, & similium sumptis per duos vel tres dies.

Purgatio.

Quintò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, manna, diaprunis solut. & electuario de succo rosarum, vt ℞. medullæ cassis fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbaro in aqua endiuiæ per noctem factæ ʒ.j. squinanti gr. iij. diaprunis solut. ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus: vel si est diues, ℞. mannæ electæ ℥. j. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, deinde eiecta substantia ℈. iiij. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Si tamen abhorret liquida medicamenta purgantia: ℞. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. cum aqua cichoreæ, fiant pilulæ septem, & aurentur. Sed ego in hac, & in aliis biliosis, non laudo pilulas: quia præterquam quòd omne medicamentum purgans (autore Galeno comm. 24. primi aphoris.) per se calfacit vehementer, forma pilularum magis calfaciet propter siccitatem coniunctam, quæ simul cum caliditate non potest minui, quemadmodum in mixta cum syrupo, & decocto, & cassia, & tamarindis in potibus fieri solet. Quare post potionem magis laudo bolos, seu bucellas: vt ℞. rhabarbari electi puluerizati, & pauca aqua endiuiæ madefacti ʒ. vj. sacchari, q. s. misce, & fiant boli quinque vel septem: & ideo in his & biliosis febribus medicamenta purgantia valenter, & insalubria etiam castigata nocent, vt est scammonium, colocynthis, helleborus, & similia: solebat dicere eruditissimus Tornamira, medicos eis in his febribus vtentes non esse curatores, sed interfectores

Præscriptio diuiti accommodata.

Pilulæ.

Vsus pilularum damnatur in morbis biliosis.

Boli laudantur.

Quæ noceant.

Dictum Tornamiræ.

Sextò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt electuario diatrium santalorum, diarhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi conserua rosarum, conserua violarum: vel hoc electuario: ℞. pulueris diatrium santalorum ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ. j. conseruæ acetosæ ʒ. iij. sacchari dissoluti in aqua rosarum q. s. misce, & fiat electuarium in tabellis pondere ʒ. ij. Dosis quolibet mane ʒ. iiij. cum ℥. iiij. aquæ cichoreæ, vel acetosæ, vel endiuiæ, vel decocti hordei sine cortice, vel cum vino albo bene aqua diluto, cordi sæpe, admoueatur hoc epithema tepidum, vel actu frigidum in æstate, & ægro iuuene. ℞. aquæ rosarum ℥. iiij. aquæ acetosæ, & buglossæ an. ℥. iij. aquæ melissæ ℥. ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora an. ℥. j. misce, & fiat epithema cordi admouendum omni tempore ante & post vacuationes, quia cor non potest obstructione affici. Hoc vnguentum bis admoueatur cordi, quod in omnibus febribus biliosis, & pestilentibus est optimum, eóque Carpetani medici vtuntur, & est Gainerij. ℞. olei nenupharis ℥. iij. pulueris nenupharis ʒ. ij. santalorum rubrorum, seminis acetosæ, coralli rubri præparati an. ℈. j. margaritarum electarum, ossis ex corde cerui an. ℈. ß. camphoræ g̃. iij. misce, & fiat vnguentum. Hepati bis in die ventriculo vacuo admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum & hoc epithema tepidum. ℞. aquæ endiuiæ, & cichoreæ, an. ℥. iij. aquæ rosarum, & absinthij, an. ℥. ij. santalorum rubrorum ʒ. ij. spodij ʒ. j. aceti rosati cochlearium vnum, misce, & fiat epithema. Balneum aquæ tepidæ in hoc genere auxiliorum est optimum huic, & aliis febribus, præsertim hecticæ, vt dicemus capite octauo huius libri. Totum enim corpus refrigerat, & reliquias materiæ resoluit.

Alteratio & corroboratio. *Sumendum electuariũ cũ aquis.* *Admouenda cordi.* *Epithema.* *Vnguentum biliosis, & pestilentibus febribus.* *Hepati epithema.* *Balneũ.*

Scholium.

SYnochos Græcis, continens Latinis.] *Febris est intemperies calida, in toto corpore, aut saltem pluribus, aut præcipuis partibus existens, & actionem lædens. In hac definitione, intemperies est genus, quo communicat febris cum aliis intemperiebus. Reliqua, quæ in definitione continentur, differentia sunt. Cùm dicimus hanc intemperiem esse calidam, separamus eam ab aliis tribus intemperiebus frigida, sicca & humida, cùm eam collocamus in toto corpore, separamus febrem ab intemperie calida vnius partis. Vltimò definitionis membro, febris distinguitur*

Quid febris.

ab aliis intemperiebus, quæ includuntur intra limites sanitatis. Singulæ partes istius definitionis breuiter explicandæ veniunt. In primis febris est intemperies calida, vt Gal. lib. de causis morborum & 6. aphor. com. 16. & aliis locis docet. Qua in re videtur contrarius sibi, & Hippocrati. Sibi contrarius est, quia 2. acutorum com. 24. calorem febrilem siccum, & 1. aphor. com. 16 febrem passionem calidam siccam nominat, Vnde febris non in solo calore, sed simul cum siccitate consistet. Hippocrati contrariatur, quia hic supradicto aphorismo victum humidum febricitantibus consulit sentiens febrem esse affectum siccum. Respondeo febrem solùm esse positam in calore præter naturam, neque coniunctam habere siccitatem. Quod vltimum confirmat Vallesius, quia si aliquis vtatur victu humido, ita vt factus sit humidior quàm pro natura, & febricitet, tunc febris sine siccitate erit. Non tamen est, quod his & similibus vtamur argumentis, cùm facillimum habeamus, & quod multùm vrget. Argumentum huiusmodi est, si febris essentia in siccitate etiam est posita, ergo omnis febris coniunctum habebit marasmum, sed hoc est falsum, ergo & primum. Maior nota est, quia marasmus nihil aliud est, quàm intemperies sicca morbosa totius. Assumptionem falsam esse, experientia docet. Ad argumenta facile erit satisfacere. Ad Gal. qui febrem appellat passionem siccam, & calorem siccum: Respondeo, in febre semper esse siccitatem, quia immoderata caliditas ex accidenti consumendo humidum eam sibi adsciscit, hæc tamen non est morbosa, sicut neque ea quæ est in homine bilioso. Quid ad Hippocratem? Vallesius sentit Hippocratem in febribus victum humidum imperare, præcautionis gratia: Quod nobis non placet, quia in febribus solent phrenitis, lethargus, & alia symptomata frequenter euenire, quæ à nobis non præuidentur, quia non contingunt necessariò: cur ergo marasmum, qui rarissimè in febribus euenit, præcauebit Hippocrates? Dicendum ergo est Hippocr. victum humidum imperare febricitantibus, propter calorem, quia humiditas eum obtundit, sicut siccitas acuit. Secundò febrem dicimus esse in toto corpore, quia quum intemperies calida sit in corde quod fons est caloris, & à quo calidum partium fouetur, non est mirum, si affecto principio omnes partes afficiantur. Hoc autem intelligendum est, si nihil impediat, quod propter lypiriam & epialam dicimus. Hoc considerans Gal. 6. epyd. part. 1. com. 29. in febribus calorem in toto corpore, aut saltem præcipuis, aut pluribus partibus collocat. Vltima definitionis pars calorem febrilem morbosum & præter naturam esse demonstrat. Huius enim caloris proprium est omnia corrũpere, & naturalium actionum ordinem perturbare. Vbi per actiones naturales, eas quæ secundum naturam fiunt, intelligimus, quæ animales & naturales comprehendunt, ita tamen, vt in

An febris sit intemperies sicca.

Controuersiæ solutio.

Vallesius taxatur.

Cur Hip. febricitantibus imperat victum humidum.

Febris in toto corpore.

Calor febrilis morbosus.

Quæ actiones lædãtur in febribus.

febribus

febribus actiones naturales potissimum lædantur, & inter eas illa, quæ concoctrix appellatur. Dices, nónne in febribus saltem diariis, imaginatio, ratio, & memoria sæpe illæsa seruantur? Respondeo semper lædi, quia non ita rectè, neque tanto tempore exercentur actiones prædictæ, ac in sanitate. Neque hoc mirandum est, quia in febribus instrumentum commune læsum est, nempe calidum innatum. Tum etiam, quia febris morbus est omnium partium

His positis, differentiæ febrium tradendæ sunt: quarum quædam sunt essentiales, quædam accidentales. Essentiales illæ sunt, quæ ex essentia febris (qui calor est) desumuntur. Quæ tres sunt: Prima desumitur ex qualitate caloris: Secunda ex motu: Tertia ex eius subiecto. Ex qualitate caloris, febres appellantur magnæ, aut paruæ: si propriè loquentes intensæ, & remissæ. De his loquitur Hipp. 6. epyd. sent. 29. cùm scribit febres quasdam esse statim ardentes, & quasdam debiles. Ex motu pendent illæ febres, quas Hipp. eodem loco primò mites, deinde increscentes, & alias è conuerso statuit. Ex materia diuiditur febris, in diariam, putridam, & hecticam. Diaria dicitur illa, in qua calor factus est in spiritibus. Putrida, in qua in humoribus, ita vt ex eorum putredine ortus sit. Hectica verò in qua in partibus solidis (hoc est, quæ consistentiam habent) calor factus est, at in humoribus & spiritibus in fieri. Differentiæ febrium ex qualitate & motu caloris desumptæ à materia pendent, quia calor in materia sicca intensus apparet, at in humida remissus: in materia tenui celeriter mouetur, in crassa tardè. Et ideo has omittimus differentias, & eas, quæ ex materia sumuntur, appellamus essentiales, quia variam postulant curationem, & cùm finis sit ratio formalis artis, variant finem istius partis curatiuæ in medicina, qui est curare morbos. Differentiæ febrium, quæ accidentales appellari solent, sumuntur ex accidenti proximo, aut remoto. Ex accidenti proximo, cùm ex colore febrem diuidimus, quia talis in cute efflorescit color, qualis est humor, qui redundat. Hac ratione Hippoc. supradicto loco. 6. epyd. febris prærubræ, præpallidæ, & liuidæ meminit, vbi in rubris & pallidis vtimur dictione præ, quia illi colores, nisi sint valde intensi, non sunt mali, contra quam accidat in liuido colore, qui malus semper est, etsi non sit valde intensus. Ex accidenti remotè variæ etiam febrium differentiæ sumi solent. Quæ sunt, febris longa, & breuis, nocturna, & diurna: continua, & intermittens & aliæ similes. Ex his omnibus febrium differentiis, eas quæ ex accidenti ortum habent, omittimus, tum etiam quæ ex motu, & qualitate caloris desumuntur, solúmque disputare instituimus de his differentiis febris, quæ à materia pendent, de putridis, scilicet & hectica propriis capitibus, præsenti autem loco de diaria, de qua autor non disputauit, agere non instituimus.

Obiectio. Differētia febrium. Essentiales febrium differentia tres. Prima. Secūda. Tertia. Ex qualitate caloris differentia ex motu. Differ. ex materia. Diaria. Putrida. Hectica. Omnes febrium differentia reuocātur ad differ. ex mater. cur differ. ex mat. dicuntur essentiales. Differ. accidentales. Diffe-

Febris

tia febriũ ex accidenti remoto.

Febris diaria exquisita.

Non exquisita diaria.

Febris diaria aut est exquisita, aut non exquisita. Febris diaria exquisita illa est, quæ ex calefactis spiritibus ortum habens, per spatium unius diei (hoc est viginti quatuor horarum) perdurat, siue ortum habeat à causa externa affectum in corpore relinquente, siue non relinquente affectum. Quod dico propter Menam & alios, qui eam febrem diariam, quæ ex causa externa, affectum aliquem in corpore relinquente ortum habet, diariam minùs exactam appellant. Non exquisitè diaria est illa, quæ ex vaporibus ab humoribus calidis eleuatis fit. Quæ media est inter diariam, & putridam: communicat enim cum diaria, quia non fit ex putredine humorum, neque ex caliditate facta in partibus solidis: cum putrida verò communicat, quia ex calefactis humoribus ortum habet. Ex his diariis, quædam appellantur Synochi non putres, in quibus feruet sanguis in vasis ab ira exercitatione, aut alia causa, à cuius vaporibus cor calefit. De his febribus agit Galenus nono method. capite 1. & 2. Aliæ sunt diariæ ortæ ex leui obstructione cutis in his hominibus, in quibus acres sunt humores 9. method. capite 4. In eis enim calidi vapores eleuati cor calefaciunt, & inde fit febris diaria. Hæ febres facilè mutantur in putridas, aucta obstructione, nisi præcautione vtamur, sanguinis missione reuellentes humores. Solent medici hoc in loco quærere. An detur febris diaria ex putredine spiritus.

An detur diaria ex putredine spirituum.

Vallesij sententia.

Pri. Vallesij.

Propria sententia contra Vallesium.

Hæc controuersia ex hac altera pendet: An possint spiritus putrefieri Vallesius constanter affirmat spiritus posse putrefieri. Quod probat primò auctoritate Aristotelis 4. lib. meteo. cap. 1. vbi scribit omnia putrefieri præter ignem. At spiritus non est ignis, ergo putrefiet. Secundò, aër potest putrefieri, ergo & spiritus. Antecedens experientia docet, in pestilenti constitutione. Consequentiam probat ex Galeno, qui in libro, An sang. in art. contineatur, spiritum esse aëre crassiorem scribit, ac proinde oculis videri. Quòd autem crassior sit ostendit quia fit concoctione ex ipso aëre, at coctio incrassat. Ego tamen constantissimè assero, spiritum non posse putrefieri. Quod confirmo ex natura rei, quia ad putredinem obstructio requiritur, quam nunquam faciet spiritus, tenuissimus cum sit, & facilè diffletur. Quod considerans Gal. 1. de diff. feb. cap. 7. febrem diariam exemplo lapidum, & aliorum, quæ alterari possunt, & non putrefieri, demonstrauit. Præterea ad putredinem requiritur quies, quam spiritus non habet. Adde materiam putredinis esse humiditatem excrementitiam, quæ in spiritibus non reperitur, cùm ad igneam accedant naturam. Rationes Vallesij nil concludunt. Prima enim

Solutio primæ rationis Vallesij.

ostendit, ipsum non rectè adaertisse ea, quæ docet Arist. 4. meteo. c. 1. Eo enim in loco non sentit omnia alia corpora ab igne putrefieri: non ignorat Arist. ferrum, lapidem, elementum terreum, quod summè siccum est, non putrefieri, sicut nec alia similia corpora, quæ multum

tum sicca sunt. Non ergo erit hæc bona consequentia, ex Aristotele omnia putrefieri possunt præter ignem, ergo spiritus putrefient. Ad Aristotelem ex serie contextus respondendum est, in eo enim cap. 1. agit de generatione, quam dicit fieri à calido & frigido, quia calidum frigido temperatum (quod est calidum innatum) generationem efficit, permiscendo humidum cum sicco. Et ita igneum elementum est agens, quod permiscet: at alia elementa sunt materia ignis, quia cum miscentur, ab eo patiuntur: & ideo possunt putrefieri, cùm ignis victus non potest gubernare mixtionem: cùm autem vincit, non fit putredo: vnde ignis non potest putrefieri, quia est agens, bene alia, quæ sunt materia ipsius. Videat ergo Vallesius, quàm longè à mente Aristotelis proponat propositionem, quæ simpliciter prolata falsa est, nisi contextus antecedentia, & consequentia aduertamus. Ad secundam rationem respondeo, negando consequentiam. In cuius confirmatione duo affirmat Vallesius. Primum est, ex Galeno spiritum esse crassiorem aëre. Secundum, spiritum videri. Quæ duo falsa sunt. Primum, quia spiritus est crassior, non aëre, vt vult Vallesius, sed æthere (vt eo loco ait Galenus) hoc est aëre purissimo, ex quo fit: nam ex tenuissima aëris parte, & vaporis sanguinis etiam tenui parte, spiritus generationem obtinet in corde, concoctione: quæ, etiamsi incrasset, non proinde dicendum est spiritum esse crassiorem aëre, sed tenuissima aëris parte, ex qua generatur. Vnde hæc consequentia non valet, aër putrefit, ergo & spiritus. Quia aër quietus potest esse in vno loco, habétque continuitatem, & humiditatem, & sic potest putrefieri: quæ omnia deficiunt spiritui, vt diximus. Secundum, quòd Vallesius scribit, nempe ex Galeno spiritum videri, quòd & omnes affirmare video: ostendit ipsos per transennem legisse illum libellum, cui titulus est. An sanguis in arteriis contineatur, in quo Galenus contra Erasistratum disputans probat, spiritum solum, non contineri in arteriis hac prima ratione. Si spiritus solus in arteriis contineretur, videremus eum exire, ergo solus non continetur. Propositionem confirmamus, quia si videremus eum exire, id colligeremus ex concidentia arteriarum. Quod similitudine possumus ostendere in vtre, in cuius compressione solemus dicere, nos videre aërem ex eo egredi. Respondebant sectatores Erasistrati Galeno, non est necessarium nos videre exire spiritum ex arteriis quia tenuis, & leuis est spiritus, & sic facilè expirat. Contra hos disputat, ea ratione, qua diximus ex compressione desumpta. Videant ergo, qui spiritum videri ex Galeno affirmant, quantum à veritate aberrent: aliud enim est dicere videri spiritum, & aliud videre spiritum exire, hoc enim vltimum signo prædicto possumus intelligere. Iam si tam acutè vident, vt eis non lateat

Solutio secundæ rationis.

Spiritus non est crassior aëre.

Spiritus non videtur.

spiritus,

spiritus, dicant mihi eius colorem, aut ipsum ostendant mihi, hoc enim sensu, non ratione debet probari.

Febrem diariam aliqui in varias differentias diuidunt, pro varietate spirituum, qui aut sunt vitales, aut animales. Non considerantes spiritum vitalem solum in corde calefactum efficere diariam. Dicendum ergo est, febrem diariam vnicam esse, neque posse in varias differentias partiri, cùm spiritus vitalis vnicus tantùm sit: at cùm pro causarum varietate, curatio diariæ varietur, differentiæ diariæ ex causis variis desumendæ erunt. Diaria semper fit à causis externis, in quibus opus est considerare, an sint præsentes, an non, tum an febrem efficiant, affectum aliquem in corpore generando, vel sine affectu. Si causæ præsentes sunt curationem indicant, non autem si sunt absentes. Si causæ affectum aliquem efficiunt, vt frigus, & balneum aluminosum densitatem cutis, ablatis causis non ad febrem, sed ad curationem affectus veniendum erit. Si verò nullus sit affectus, diariam curabimus, vt manifestum est in illa quæ fit ex ira, & exercitatione. Et ita cum Galen. 8. method. in fine, diariam conuenire cum hectica scribit, intelligit de diaria, cuius causa nullum affectum in corpore generauit, hæc enim curatur alteratione, sicut & hectica.

Differentiæ diariarum.

Causæ præsentes indicant.

Signa febrium diariarum quædam sunt communia, quædam verò propria. Communia omnibus diariis conueniunt, quæ traduntur à Galeno primo de differ. febr. cap. 8. Propria signa sunt illa, quæ causas particulares febrium diariarum vstionem, refrigerationem, cruditatem, iram, tristitiam, bubonem, vini potum, & alias similes demonstrant: de quibus agit Galen. 1. de arte curat. ad Glauconem, & 2. Criseon cap. vltimo. Ex quibus locis hæc omnia pete, neque enim animus est transcribendi ea, quæ rectè à Galeno sunt explicata, vt multi facere solent, eo solùm nomine, vt chartas impleant, & aucti voluminis auctores videantur.

Signa communia diariarum.

Signa propria.

De febribus putridis iam cum auctore agendum est, sed antequàm particularem earum curationem aggrediamur, æquum erit breuiter methodum generalem proponere, qua id præstare possimus. Primò ergo aduertendum est, in omnibus febribus putridis, hos septem affectus reperiri. Primus est febris, 2. putredo, 3. prohibita transpiratio, 4. obstructio, 5. humoris multitudo, 6. humoris crassities, 7. humoris glutinositas. Vnde febris varias habet causas antecedentes, quarum quædam solùm sunt causæ, vt putredo, & fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Prohibita transpiratio est symptoma, & causa putredinis. Obstructio est morbus, & causa putredinis. Hæ febrium causæ aliquando omnes sunt præsentes, aliquando non omnes. Præsentes sunt omnes, cùm febris est in principio, tunc enim est fluxio humoris, obstructio,

Methodus ad curandas febres putres.

7. affectus febris putridæ.

pro

probibita transpiratio & putredo. Non autem sunt omnes causæ præsentes, cum febris est in aliis temporibus: nam in augmento febrium tam deficit fluxio, sicut in statu fluxio & obstructio non sunt, in declinatione verò sola est putredo (sicut in statu) sed iam euacuatur. Secundò aduertendum est, omnes febres putres conuenire in putredine, differre autem pro varia putredinis differentia ex loco, seu foco putredinis desumpta. Putredo enim vel est in toto corpore, aut maximis vasis, vt in febre synocho, vel est in vna tantùm parte. Rursus hæc putredo, quæ in vna consistit parte, vel est cum phlegmone, vel citra phlegmonem: si est sine plegmone, pars illa, quæ obstructionem habet in qua putrescit humor, dicitur focus putredinis. Si humor putret in toto corpore, febris ex eo orta caret accessionibus. Si verò in vna tantùm parte putreat, particulares circuitus efficit: simulque febrem continuam, aut intermittentem: continuam, si humor putrefactus in foco, ob eius multitudinem, aut facultatis expultricis imbecillitatem, intra vasa contin:tur: intermittentem verò si propter causas contrarias, per habitum corporis expellatur. Hæc omnia consideramus, propter curationem, quia cùm in synocho non sint circuitus, hora consueta cibabimus ægrotum, non sic in aliis febribus, quæ circuitum habent in quibus in hora acccessionis abstinendum est ab alimento, nisi vrgeat aliqua occasio: vt si vires concidant, qua ratione 8. metho. biliosi aliquando in hora accessionis cibantur. Tum in synocho, & continuis, dummodò adsint vires, quocunque tempore licet sanguinem mittere, at in intermittentibus solùm in hora intermissionis. His positis methodo rationali ex indicationibus desumpta, febrem putrem hac ratione curabis. Febris putris est morbus fiens, hoc est, qui habet causam ipsum fouentem. Habet ergo aliquid factum, & aliquid quod fit. Id quod factum est, debet curari, quia est morbus: id quod fit, debet prohiberi, ne fiat, quod præstabimus auferentes causam, quæ est putredo. Hæc etiam habet quid factum, quod curationem etiam postulat, & quid fiens, quod prohibebitur auferentes prohibitam transpirationem, quæ est eius causa. Probibita transpiratio non habet quod factum, & quid fiens, vt malè voluit Altomarius, quia hæc suam essentiam habet in fieri, & perpetuò ab alio dependentem. Debet ergo auferri quod præstabimus, prospicientes obstructioni, quæ est eius causa continens. Obstructio etiam habet aliquid factum, indicans curationem: & aliquid quod fit preuisione egens, quam præstabimus, auferentes eius causam, quæ est fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Vnde in hac resolutione principium à febre sumimus, & tandem ad fluxionem gradatim descendimus, ita vt id quod in resolutione vltimum est, sit primum in curatione: quia affectus non potest tolli manente causa, vnde ortus est. His si addamus indicationes, quæ à viribus, & natura sumuntur, integram habebimus

Differentia putredinis consideranda in curatione.

Methodus curandi febres putres.

methodum. Indicationem à natura tunc addemus, cùm in quotidiana rationem habuerimus ventriculi, in tertiana iecoris, in quartana verò lienis. Aduertendum præterea est, nos in hoc libro non agere de febribus, quæ inflammationes sequuntur, quoniam hæ sunt symptomata, & curata inflammatione cessent: sed de aliis febribus putridis, quæ citra inflammationem fiunt, & in quibus septem illos affectus consideramus. Quid autem vnusquisque ex illis indicet, propriis capitibus explicabimus incipientes à synocho.

Non agimus de febre symptomata.

Febres quotidiana, tertiana, & quartana dicuntur, non quia habeant accessionem, singulis diebus, tertio, aut quarto euenientem, quia hac ratione duplex tertiana diceretur quotidiana: sed quia tali fiunt humore, quotidiana, quia fit à pituita, tertiana à bile, quartana ab humore melancholico. Ex his manifestè patebit, febrem synochon (hoc est continentem) appellari eam quæ ex sanguine ortum habet: quæ caret circuitibus, & vna continua clauditur accessione, quia non habet vnum certum locum affectum, sed multos. Hæc duplex est non putris, & putris. Synochum non putrem ex vaporibus sanguinis calefactis generari, & ad diariam referri suprà, cùm de diariis erat sermo, explicauimus. De qua in præsentia non disputamus, sed de altera synocho putri, quæ habet ortum ex putredine succorum, vel sanguinis (quod idem est) in omnibus vasis, vel maximis, & calidis, qualia sunt illa, quæ inter alas, & inguina clauduntur: ibi enim caudices venæ, & arteriæ existere anatomes docet. Hanc autem putredinem in omnibus vasis, aut magnis inclusam solus sanguis (hoc est massa sanguinaria) efficere potest. Quia eius putredinis causa est plenitudo (vt ex 9. metho. cap. 5. & prima historia cap. 4. colligimus) non ea quæ est ad vires, sed ad vasa. Vtraque autem à solo sanguine fit, nullus enim humor solus tantum augeri potest, vt venas distendat, quod in morbo regio experieris, & aliis similibus affectibus. Dices, nonne dantur plethora biliosa, melancholica, atque etiam pituitosa, quam nos plethoram secundum quid appellamus? Poterit ergo ex hac fieri etiam synochos. Respondeo concedendo consequentiam, cum enim in hac plethora humor non sit separatus à sanguine, si in eo breue habuerit augmentum, poterit facere synochon: sin verò magnum, cum iam tunc sanguis sit multum pituitosus, melancholicus, aut biliosus, neque poterit facere plethoram ad vasa, & febris quæ sequetur habebit circuitus illius humoris aucti. Quod synochos febris fiat ex solo sanguine per præpollentiam dicto, (quia sanguis humor quartus solus nunquam extat) præter rationem dictam, aliis etiam conformabimus, ita vt hæc sit secunda ratio, desumpta ex 9. method. cap. 3. vbi scribit Gal. febrem synochon fieri, cum humor æqualiter, & citò, in omnibus vasis, aut magnis putrescit. Vbi illa duo verba æqualiter, & citò consideranda sunt: æqualiter enim in omnibus

Nomina febrium putridarum, de synocho.

Duplex synochus.

Synochō ex sanguine oriri probat ex eius causa primò.

Obiectio.

Solutio.

Secunda ratio.

omnibus vasis solus sanguis, qui in eis potest redundare, putrefieri poterit, sicut & citò, cùm non difflatur, quia est calidus, & sic facilè intemperiem calidam concipiet, & humidus: & ideò multi calidi & humidi vapores ab eo eleuati neque rectè gubernati citò putredinis erunt auctores: sicut & ipsemet sanguinis citò etiam facilè putredinem concipiet. Tertia ratio ex eodem loco Galeni, synochos febris neque in frigida ætate, vt senectute, neque in frigido corporis temperamento, quale est hominis melancholici & pituitosi, quia melancholia, & pituita citò non possunt putrefieri, neque in hominibus gracilibus, hoc est biliosis, quia multum difflantur, fieri potest. Ergo fiet in solis sanguineis. Quarta ratio ex eodem capite Galeni, synochos carnosos & multo sanguine affluẽtes afficit, ergo solùm fiet ex sanguine. Quinta in synocho pulsus est maximus ex eodem loco Galeni, ergo ex solo sanguine, fiet, quia homines sanguinei & carnosi, cùm habeant maximum pulsum, & aliæ naturæ vsque ad magnum tantùm possunt peruenire. Sexta ex curatione colligit institutum, quia solùm in synochis mittimus sanguinem vsque ad animi deliquium, vt inferiùs videbimus, propter plethoram, quæ à solo sanguine fit. Septima ex 9. method. cap. 5. desumpta apertè id monstrat, eo enim in loco Gal. plenitudinem ad vires synochon non efficere scribit, quia ea nec obstruit venarum ora, ita vt prohibeat refrigerationem, nec tunicas earum distendit, nec ruborem, nec tumorem inuehit. Iam à contrario sola illa causa, illa causa faciet synochon, quæ distendit venas, ita vt in eis tumorem efficiat, qui est signum non plenitudinis, sed magnæ plenitudinis, quæ ruborem inducit in cute. Certissimum ergo erit homini vel mediocris iudicij, hæc omnia à solo sanguine summè aucto fieri, & ita hunc solùm synochon generare posse. Ex his colliges malè Altomarium à bile, pituita & melancholia syncera synochon etiam fieri scripsisse. Probat autem etiam à bile fieri his rationibus. Prima desumitur ex Gal. lib. 2. diff. febrium c. 7. vbi continuam ex bile febrem diuidit in synochon, & continuam. Secunda etiam vim habet ex lib. 2. Criseon cap. 6. vbi Gal. postquàm synochon febrem continuam esse, & acutam scripsit, consequenter de ipsa loquens hæc addit, sufficit enim genus agnoscere, quod biliosa sit, atque deürens, hæc Gal. si synochos est biliosa, ergo bilis synochon efficiet. Tertia ratio Hippocr. 4. de ratione victus sic habet. Cùm venæ totius corporis exiccatæ, attraxerint acres, ac biliosas humiditates ex carnibus, febres ardentes fiunt. Iam si hoc ita est, si bilis à venis omnibus attrahatur, ex carnosis partibus faciet synochon. Quarta ratio, si synochos febris fit ex sanguine putrescente, ergo & ex bile, consequentiam probat, quia sanguis cùm admodum putrescit, eius tenuior portio in bilem mutatur.

Tertia ratio. Quarta ratio. Quinta ratio. Sexta ratio. Septima ratio. Altomarij sententia. Prima ratio Altomarij probans synochon fieri ex bile. Secũda. Tertia ratio. Quarta ratio.

Quòd ex pituita etiam generare possit, probat ex lib. 4. acutorum,

genera- re synochon. vbi Hippocrates fatetur, pituitam salsam à totius corporis venis attractam, aliud causæ genus efficere: ergo cùm hæc pituita erit putrefacta in omnibus venis, vena habebit accessionem, & sic erit synochos. Hæc Altomarius. Cuius rationes soluendæ sunt, cùm iam paulò suprà probauerim solum sanguinem ex quatuor humoribus constitutum, synochon generare posse. Prima ratio desumpta ex Galeni loco

Solutio primæ rationis. Altomarij. non rectè considerato: ibi enim hoc est 2. de diffe. feb. totum quæ ex flaua bile fiunt additum est, & superfluum imò repugnans Galeni doctrinæ, vt disputationis series persuadet. Postquam enim Gal. egit de intermittentibus febribus, illo cap. 7. incipit agere de continuis, eas diuidens hoc modo, Continuæ febres, aut sunt continentes, aut nomen generis seruantes, continuæ dicuntur. Rursus continentes, tres habent

Solutio secundæ rationis. differentias, sicut & continuæ, quæ eo loco enumerantur. Et ita explicatio huius loci, ostendet etiam locum, qui habetur 2. criseon, ex quo secunda ratio habet vim, corruptum esse: ibi enim totum illud, quòd biliosa fit, delendum est, vt ex contextu colligo. In eo enim incipiens agere Galenus de continentibus febribus, eas ait esse continuas, & ardentes. nullam faciens mentionem, quòd sint biliosæ, ac proinde cùm concludit, sic legendum est, Sufficit enim genus agnoscere, quòd continua sit, & adurens. Tertia ratio ridiculam habet conse-

Solutio tertiæ rationis. quentiam. Inprimis cùm Hippo. dicit venas exiccatas attrahere bilem ex carnibus, intelligendum est, venas eo modo affectas attrahere ex carnibus ichores sanguinis. Non tamen intelligendum est, hos semper vbi attrahuntur, facere febrem: hoc enim falsum est, sed tantùm, quando in aliqua vena à crasso humore obstructio incepta est, tunc enim ichores ibi detenti augent obstructionem, & sic fit putredo tanta, quæ potest generare febrem. Secundò, etsi venæ attrahant bilem ex carnibus, & hæc perficiendo obstructionem febrem generet, habebit circuitus tertianos. Tum bilis flaua non potest obstruere, quomodo ergo efficiet synochon? Quartæ facillimum erit satisfacere, si enim

Quartæ rationis solutio. sanguis iam habet tenuem portionem in bilem mutatam, febrem efficiet habentem tertianos circuitus, & tunc Galenus eam appellat febrem biliosam, nos autem non loquimur, nisi de sanguine non mutato adhuc in bilem, aut melancholiam, & putrefacto, hic enim est, qui facit synochon. Vltima ratio quæ probat pi-

Differẽtiæ synochæ febris tres sunt. tuitam salsam generare synochon duo habet absurda, quæ sunt, pituitam salsam posse in toto corpore putrere, & secundò posse facere vnam accessionem. De differentiis synochæ febris disputemus, quæ tres sunt. Prima appellatur à Græcis acmastica, à La-

Prima. tinis augescens: quia à principio suæ generationis semper ha-

Secunda differentia. bet accessionem increscentem: causa huius rei est, quia in ea plus putrescit sanguinis, quàm dissipetur de putrefacto. Secunda dicitur à Græcis omotonos, cuius accessio semper eundẽ seruat tenorem: hoc est,

quæ

quæ neque diminuitur, ſaltim ſenſibiliter: quod prouenit ex eo quod tantum diſſipatur humoris putrefacti, quantum de nouo putreſit. Tertia differentia ſynochos, à Græcis paracmaſtica, à Latinis decreſcens dicitur, in qua acceſsio ſemper decreſcit, quia plus diſsipatur ex putrefacto ſanguine, quàm putreſcat de nouo. Dices ſi vnaquaque ſynochos vnam habet acceſsionem, ergo habebit etiam vnum tempus ſolùm. Reſpondent omnes medici, verum eſſe ſynochon ſolùm habere vnum tempus morbi ſenſibile, & tria inſenſibilia. Quia quantum errent, hac ratione probamus. Sanguinis miſsio non eſt exercenda in ſtatu, aut morbi declinatione; ſed ſi ſynochæ febres habent vnum tantùm tempus, tunc in eis ſanguinem mittimus in ſtatu, & declinatione: Ergo hæ febres non habent vnum tantùm tempus, ſed multa. Maiorem probamus, quia tempore ſtatus non eſt fluxio humoris, & eſt coctio perfecta. At in declinatione, cùm humor peccans iam à natura euacuetur, non eſt quòd eius motum perturbemus ſanguinis miſsione. Aſſumptio nota eſt, quia in omotono (ſi tantùm habet ſtatum) cùm ſanguinem mittimus in ſtatu exercemus euacuationem ſicut in paracmaſtica in declinatione. Ego autem (vnà cum Ludouico Collado præceptore doctiſsimo) ſentio, has tres ſynochæ febris differentias, habere quatuor tempora vniuerſalia ſenſibilia. Cognoſcuntur autem ex cruditate & coctione: principium enim eſt quando eſt ſignum cruditatis in calore, pulſu, & vrina. Augmentum, quando incipit coctio. Status, quando perfecta eſt, declinatio verò cùm febris iam miteſcit. Dices, ſi hoc ita eſt, qua ratione vnam appellamus augeſcentem, aliam in eodem ſtatu permanentem, & aliã decreſcentem? Reſpondeo, quia hæc eſt propria conſtitutio huius febris, vt in declinante erit manifeſtum, in hac enim in principio humor multus facit obſtructionem, ita tamen fluit ad eam vt minus fluat quàm diſsipetur, hoc tamen, non tollit febrem eſſe in principio, idem dicendum in aliis temporibus. Quòd autem hoc ſit verum, colliges ex 9. method. cap. 4. in ſecunda hiſtoria ſerui cuiuſdam, qui ſynochon putrem patiebatur. Quem Gal. poſt ſecundam noctem vidit putreſcentium humorum præbentem notas, vnde quæſo Gal. deſumit notas humorum putreſcentium, niſi, vt iam diximus, ex calore, pulſu, & vrinis? Tum nonne quando humor putreſcit, eſt cruditas? Adde in eadem hiſtoria inferiùs hæc ſcribere Galenum, itaque ad portionem minuentis ſe febris, vrinæ quoque concoctio præceſſerat, erátque haud obſcurum ſeptimo finiendam. *Senſim ergo procedebat concoctio, in hac ſynocho poſt cruditatem, & ideò, quando in ſynochis ſanguinem mittimus, in principio ſenſibili id præſtamus.*

Tertia differentia. Obiectio. Solutio medicorum. Refutatio ſolutionis. Propria ſolutio & vera. Obiectio. Solutio. Sectio venæ.

Secundò ſecta baſilica dextra.] *Synochos febris non poteſt curari, niſi priùs cauſæ eam generantes auferantur, quæ ſunt putre o, prohibita tranſpiratio, obſtructio, & multitudo humoris. Ex his cauſis cùm*

ſit prima multitudo, ab hac incipienda eſt curatio. Hæc indicat ſui ablationem, quæ fit per contrarium nempe euacuationem lib. 2. aph. ſent. 22. Cùm autem euacuatio poſſit fieri inedia, balneo, frictione, exercitatione, purgatione & ſanguinis miſſione, de remedio euacuante in hoc effectu, hoc modo deliberabis. Plethora in ſynocho eſt magnus affectus: poſtulat ergo magnũ remedium, qualia ſunt inedia exercitatio, balneum, frictio, & ſimilia, quæ ideo omittuntur. Remanent ergo duo remedia magna, purgatio, & ſanguinis miſſio. Purgatio caret occaſione, quia non eſt affectus eum indicans, remanet ergo ſola ſanguinis miſſio, quæ citò, & multùm omnes humores poteſt ex toto corpore euacuare. Hæc autẽ exercetur à Galeno aliquando, vſque ad animi deliquium 9. meto. c. 4. ſic & 6. epy. par. 1. com. 29. & aliis locis deliberans de ipſa ex affectu poſtulante talem euacuationem & præſentia virtutis. Affectus poſtulans eſt maxima plenitudo, quæ maximam poſtulat euacuationem. Vires autem ſummæ ſunt: quia homo eſt carnoſus, & iuuenis, & ideò habet maximum pulſum: inde colliges, in his febribus ſynochis (cum ratione maioris & minoris differant) non eſſe neceſſariò mittendum ſanguinem, vſque ad animi deliquium, ſed animi deliquium eſſe terminũ illius euacuationis, ita vt in ſumma plenitudine, non liceat vlteriùs euacuare, niſi voluerimus ægrum interficere. Vnde videat Valleſius, qua ratione poſſit conſtare ſua ſententia, quæ lib. 7. controuerſiarum nititur probare, in febribus bilioſis continuis, etiam ſanguinem mittendum eſſe, vſque ad animi deliquiũ. Prima ratio, Gal. 1. aphor. com. 29. in ardentiſſimis febribus ſanguinem mittit vſque ad animi deliquiũ: ſed febris tertiana cõtinua eſt febris ardentiſſima, ergo in ea licebit talẽ euacuationem exercere. Secunda Gal. ſanguinem mittit in hac febre, vt refrigeret, ergo & id licebit in tertiana continua, in qua intẽſior eſt caliditas, quàm in ſynocho. Tertia ratio, in ſynochis Gal. copioſè euacuat, ne humor propter feruorem in partem principẽ feratur: ſed in tertiana continua magis feruet calor quàm in ſynocho, ergo licebit in ea propter eandem cauſam euacuare copioſè, hoc eſt vſque ad animi deliquium. Et cùm poſſit aliqais ei obiicere, in tertiana cõtinua deficere virium robur. Reſpondet ſe loqui non de ea tertiana, quæ exquiſita eſt, ſed de notha, in qua vires poſſunt conſtare. Certè ego multum miror virum doctiſſimũ nunquam aduertiſſe, has rationes nil concludere, neque ex quo affectu deliberemus in ſynocho, de ſanguinis miſſione. Nos enim vt Gal. & rei natura docent, in ea vſque ad animi deliquiũ euacuamus, indicatione ſumpta ex cauſa obſtructionis, quæ plethora eſt, nõ ergo mittimus ſanguinẽ, vt refrigeremus, vt ſecunda ratio docet. Quòd ſi ex tali euacuatione ſequatur corporis refrigeratio, & inde delectatio, id ex accidenti prouenit, non quòd nos id inſtituamus efficere. Neque etiam ſanguinem mittimus, ne ſanguis decumbat ad partem principem, vt tertia

Sanguinis miſſio vſque ad animi deliquium.

In bilioſis febribus probat Valleſius ſanguinem eſſe mittendum vſque ad animi deliquium.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Contra Valleſiũ.

Secundæ & tertiæ rationes ſoluuntur.

tia ratio docet, verum est, ex hac sanguinis missione id aliquando prohiberi. Prima ratio nil concludit, quia etsi Gar. scribat lib. 2. aph. in ardentissimis febribus, sanguinem esse mittendum vsque ad animi deliquium. Quid intelligat per febres ardentissimas ipsemet explicat lib. 6. epy. & lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 11. & 9. methodi: in quibus locis agit de hac copiosa euacuatione, & solùm meminit ardentissimarum, quæ ex sanguine fiunt, & quamuis id non scripsisset, nos ex natura rei debemus id colligere. Si enim hæc tam copiosa & summa euacuatio, postulat magnam plethoram & summum virium robur, quæ desiderantur in tertiana qualibet, quomodo licebit in ea summè euacuare? Quòd si in tertiana notha sunt vires, vt vult Vallesius, non tamen summæ, sed tales, quæ poterunt ferre euacuationem, propter reuulsionem factam.

Tertiò, potu magno.] *Post sufficientem sanguinis missionem, quã cognosces ex coctione, quæ in vrina apparere incipit, cùm iam curata sit causa obstructionis ad hanc veniendum est. Curabitur obstructio suo contrario, quod est aperiens. Hoc varium est, decoctum capillorum veneris, cithoreæ, aut alterius similis cum oxymelle. Eligenda enim sunt aperientia minùs calida, quia quæ calidiora sunt, augendo calorem humorum putrium, augebunt & putredinem. Aduerte tamen aperientia medicamenta obstructionem curare, sanguinem fluxilem efficiendo, & motum ei tribuendo. Iam obstructione curata, vt possit putredo per conuenientes regiones expelli, vtiliter exhibetur aquæ frigidæ potus. Qui refrigerans partes ab intemperie calida languidas, eis robur addit, temperiem generando: hæ autem roboratæ, putredinẽ expellere solent, per sudorem, vrinam, vomitum aut deiectionem: aut simul multis ex his euacuationibus. Quòd si æger iuuenis fuerit, & carnosus, æstate media, natatio in aqua frigida commoda erit, quæ corrigendo partium intemperiem, sudorem mouebit. Neque frigiditas densando poros cutis eam prohibebit, quia potius ab ea, ad mediocritatem reducentur, nimis dilatati à calore febrili, & æstatis. Quòd si Hippocr. lib. 3. acutorum natationem in aqua frigida vitet in ægrotis, intellige cum Galen. in illis ægrotis, qui virium habent imbecillitatem. Dices, cur putredinem nos non euacuamus? Respondeo ad auferendam putredinem in viuentibus, nos expectare actiones facultatum naturalium, qua ratione in synocho separata parte putri à non putri, eam quæ putris est, facultas expultrix euacuat, quæ sollicita est de animalium salute, & proinde rectè dicebat Hippocr. natura medicus, nos enim ministri tantum sumus. Iterum objicies, diminutè tradidisti curationem, quia prohibitam transpirationem, quæ etiam debet auferri, omisisti. Respondeo, consultò, id esse factum, quia, vt iam supradixi, prohibita transpiratio habet essentiam in fieri, & ideo curata obstructione cessare.*

Quartò concoquenti bilem.] *Neque bilis eget præparatione, neque hic affectus pendet ex bile, cur ergo præparet bilem, nescio.*

Auctor taxatur. Quintò, vacuantibus bilem. [*Febris synochos, ex sanguine ortum habet, & non ex bile, proinde non est quòd ea euacuemus. Vera est, si hac febris perseueret, sanguinis tenuiorem portionem mutari in bilem. & hanc febrem iam esse biliosam, quæ curabitur ea ratione, qua inferius videbis.*

De febre ardente. CAP. II.

Descriptio. ARdens febris Latinis, causos Græcis, est febris biliosa de genere continuarum: errant igitur qui cùm Arabibus volunt à salsa pituita posse procreari: errant quoque qui cum iisdem ponunt discrimen inter ardentem febrem & tertianam continuã: quia neque à bile flaua putrescente in venis, quæ a corde distant, fit, neque illa ab eadem bile putrescente in venis cordi propinquis tantùm, sed (Galen. authore in variis locis, præsertim comm. 69. li. 4. aphoris. febris ardens eiusdem est generis cum tertiana exquisita intermittente, eò quòd ab eodem humore bilioso ambæ procreentur. Differt tamen ardens à tertiana exquisita, quòd in hac flaua bilis per totum corpus fertur, in ardente autem febre ipsa bilis in venis vnà cum sanguine continetur. *Causa.* Omnia quæ bilem flauam procreant, efficere possunt febrem hanc, aër scilicet nimis calidus, alimenta acria & admodum calida, vt piper, sinapi, cæpe, allia, vinum vetus, & similia, & animi & corporis labores. *Nota.* Ex his enim flaua bilis gignitur omni tempore, & ætate, præsertim æstate, & iuuentute: à qua in venis putrescente fit ardens febris. His notis cognoscitur, lingua eorum qui hac febre laborant, arida fit, aspera & nigra venrriculi erosio, sitis intolerabilis, vigiliæ, capitis dolor, nonnunquam etiam delirium, mouentur fermè semper ab vna parte in aliam, vt animalia turgida & venere capta, & tumores turgidi, à quibus sæpè fit hæc febris. Quare deiectiones alui eis liquidæ, & pallidæ sunt, quamuis sæpe aluus dura sit. Pulsus celerrimus, vrina flaua, & aliquando alba, quæ delirium futurum significat: fiunt aliquando surdi hi, & nonnunquam muti. Septem remediorum generibus curatur. *Curatio. Victus* Primò victu tenui refrigerante satis & humectante, vt aëre in æstate parato, aqua rosata inspersa sæpe *Loci refrigeratio.* per totam habitationem, foliis etiam lactucæ, myrti, salicis floribus violarum, nenupharis, & rosarum, fuga anhelitus multorum, iræ, & aliorum, quæ calefaciunt. *Cibus.* Nutriatur cremore hordei, succo granatorum, lactuca, præcipuè cum aceto & saccharo, cichorea, cucurbita, lacte amygdalarum dulcium, & quatuor seminum frigidorum, cucurbita saccharo condita, radice bulgossæ sacharo condita,

condita, scapo lactucæ condito saccharo, dicitur à Valentinis gorga daniel. Si sit æger imbecillus, nutriatur iure pulli cum lactuca in eo elixa, vel hordeo sine cortice: semper tamen habenda ratio eorum, quæ diximus capite præcedenti cum Hippocrate 17 aphorismo primi, & etiam eorum, quæ 8. & 10. Aphorismo eiusdem lib. docuit Hippocrates, in quibus habetur, in vigore morborum, & iuxta vigorem non esse cibum exhibendum, neque in his, in quibus vigor est omnis morbus, vt in apoplexia, vel maxima febre. At in aliis plus cibi esse dandam in initiis, & semper versus vigorem minuendum, cuius contrarium consilium nostræ fœminæ quotidie sequuntur, dant semper in morborũ initiis parum cibi, & augent ipsum continuò vsque ad vigorem, & ipsum sæpè augent, vel multum saltem præbent, quo errore non pauci ægri pereunt. Potus sit aqua hordei sine cortice solùm. In prandio & cœna, & cum julep violarum, & rosarum, & syrupo acetositatis citri quacunque alia hora.

Error fœminarũ in victu.

Potus.

Secundò secta basilica dextra, si fuerint signa sanguinis, rubedo scilicet totius, venæ magnæ & plenæ, vrina rubra & ætas florida, & robur virium. Cùm verò in hac febre non apparent signa sanguinis, non est necessaria sanguinis missio: sed purgatio bilis, neque in omni putrida febre est secanda vena, vt multi recentiores medici cum Gal. 11. meth. volunt. Nam non deprauato sanguine, primo vel secundo loco permixtionem vel corruptionem potiùs noceret, & ideo ipse Galenus libro primo de arte curatiua ad Glauconem cap. de curatione tertianæ exquisitæ, nihil de sanguine mittendo dicit: & post eodem lib. capite de tertiana notha: quòd si inquit, sangninem mittere oporteat, neque hoc quoque omittendum, sed ab initio statim adhibita earum rerum quas scis distinctione tantum mittendum, quantum præsens exigit status: & capite de curatione quartanæ eodem libro, deinceps de quartanis dicemus, quas etiam ab initio mediocriter ac leniter tractare oportet, nullum acre medicamentum, aut euacuationem exhibentes, nisi sanguis fortè vehementer superabundans appareat, & si vena incisa is qui fluit niger videatur ac crassus, præcipuè verò in iis, qui liene laborant, huiusmodi cernitur. audaciùs mittendus est: quòd si tenuis, aut flauus extiterit, statim supprimendus: & postremo eodem libro cap. de curatione continuarum. Sanguinem verò, inquit, mittere oppotter, & ob morbi magnitudinem, & quibus multò plus ruboris insit, quàm naturæ conueniat, & maior quam pro consuetudine corporis tumor, & venæ eminentiores atque magis extensæ, his omnibus est auferendus, nisi vires,

Sectio venæ.

An secanda sit vena in omni febre putrida.

aut ætas, aut aliquid eorum, quæ supra commemorauimus, prohibuerit. Concludamus cum Gal. his in locis, sanguinem non esse mittendum in omni febre, quæ dependet ex putredine humorum. Huic libro est maxima fides adhibenda, quia scripsit in eo de febribus ex professo, & propriam disputationem de his tantùm instituit, in methodo verò generaliùs omnia persequitur. Deinde librum hunc ad Glauconem scripsit, qui in philosophia & medicina diu multúmque versatus erat.

Cur magna fides adhibẽda lib. de arte curandi ad Glauconem.

Neque Galeni authoritas vndecimo methodi repugnat (vt diximus) huic nostræ, vel potiùs Galeni sententiæ & veritati, neque etiam commentarius 23. primi libri aphorismorum, vt aliqui recentiores medici censent, est contrarius nobis, in quo non docet Galenus omnem febrem ardentem indigere sanguinis missione vsque ad animi deliquium, nam non verum id est, nisi quando sanguis peccat cum bile. Cùm enim sola bilis putrescit, sanguis nullo modo mittendus est: quia eius vacuatio simul cum spiritu & natiuo calore vel mortem, vel maximum periculum induceret.

Si bilis turgeat.

Bilis ergo putrescens in hac febre ardenti si sit turgida absque concoctione, & sine sanguinis missione vacuanda est hac, aut simili potione: ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ. an. ℥. ß. infusionis, ℈. iiij. rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ, diaprunis solutiui ʒ. ij. ß. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus.

Potio.
Potio diuiti.

Vel si est diues: ℞. mannæ electæ ℥. j. ß. infusionis ʒ. ij. rhabarbari in aqua endiuiæ factæ, iuris pulli gallinacei, decoctionis flo. cordialium, quod satis est, misce, & fiat potus. Si fuerit pauper, fiat vacuatio per priorem portionem sine rhabarbaro, die sequenti, & omnibus diebus, dempto die euacuationis per medicamenta purgantia hoc, vel simili clystere aluus lubricetur, ℞. foliorum maluarum, violarum, lactucæ, cichoreæ, & mercurialis an. m. j. furfuris, hordei sine cortice, quatuor seminum. f. m. conquassatorum an. p. ß. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. olei violarum ℥. iij. sacchari rubri, & cassiæ fistulæ præparatæ. an. ℥. j. misce, & fiat clyster. Si maxima fuerit caliditas febrilis, adde trochiscorum be camphora ʒ. j. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum. an. ʒ. iij. olei papaueris ℥. ij. Cordi à primo die omni hora admoueatur epithema aut simile: ℞. aquarum rosarum, & acetosæ. an. ℥. iiij. aquæ buglossæ ℥. ij. aquæ melissæ, & aceti rosati. an. ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora. an. ʒ. ß. misce, & fiat epithema pro corde. Vnguentum cardiacum Gainerij, cuius descriptio continetur cap. præcedenti, sæpe cordi admoueatur tepidum.

Potio. pauperi.
Clyster.
Epithema cordi admonuendum
Præparatio bilis non turgentis.

Tertiò,

Tertiò, si materia biliosa non turgeat, apparatur syrupo endiuiæ S. violarum, granatorum, endiuiæ compos. acetositatis citri, acetositatis limonum, nenupharis, de papauere cum duplo aquæ, vel decocti endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, lactucæ & similium concocta hac bile.

Quartò, vacuantibus bilem, vt cassia fistularis, tamarindis, rhabarbaro, & aliis dictis primo cap. lib. 1. ex quibus simplicibus & compositis variæ & multæ sunt formulæ, vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis ʒ. j. rhabarbari electi in aqua endiuiæ per noctem factæ, diaprunis solutiui ʒ. iij. ß. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Die sequenti aluus leniatur, & lauentur intestina clystere descripto cap. præcedenti, aut simili, vel bibat ℥. iiij. decocti hordei cum cortice cum vncia vna sacchari. Si omnino æger non possit bibere potum purgantem, vel eius ventriculus statim ipsum expellat, fiant boli, aut buccellæ, vt diximus capite superiori.

Purgatio. *Potio.* *Decoctū hordei loco clysteris.*

Quintò, refrigerantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt potu aquæ frigidæ in magna quantitate, obseruatis omnibus, quæ diximus cap. præcedenti, tertio genere remediorum. Nam in hac febri ardenti vtilior est & magis necessarius, & hac mixtura: ℞. conseruæ violarum, nenupharis, acetosæ & rosarum an ℥. j. conseruæ borraginis ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & diarrhodonis Abbatis an. ʒ. j. sacchari q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum, quo sæpe vtatur, præcipuè tempore sitis cum aqua hordei: vel ℞. julep rosati, & violati. an. ℥. iiij. syrupi acetositatis citri ℥. ij misce, & vtetur cum eadem, vel simili aqua tempore sitis. Summo mane per aliquot dies accipiat drachmas quatuor electuarij diatrion santalorum, vel diarrhodonis Abbatis, vel diamargaritonis frigidi, cum pauca aqua acetosæ, vel cichoreæ, vel hordei, vel pauco vino albo benè diluto. Syrupus ex aqua, vel succo cucurbitæ valenter extinguit sitim & calorem febrilem. Hoc electuarium corroborat, refrigerat, & est suaue gustanti: ℞. sacchari dissoluti in aqua rosata ℥. iiij. fiat electuarium in tabulis ponderantibus ʒ. iij. si adderes pulueris margaritarum electuarum, & ossis de corde cerui an. ʒ. j. esset magis cardiacum, quod omni tempore est vtile. Hæc enim confectio est bona, præsertim si cor afficiatur palpitatione, vel alio affectu, animi scilicet deliquio & simili: ℞. theriacæ de citro ℥. j. conseruæ acetosæ, & nenupharis ana. ℥. ß. confectionis de Hiacyntho

Alteratio. *Sumenda.* *Potus aqua frigida his vtilissimus.* *Mixtura ad bibendum.* *Electuaria, &c.* *Electuarium suaue.* *Confectio cardiaca.*

ʒ. ij.

ʒ.ij.pulueris diamargaritonis frigidi, & coralli rubri præparati ana.ʒ.j.foliorum auri numero iij.ſyrupi acetoſitatis citri,q.ſ. miſce, & fiat confectio. Doſis omni hora cochlearium vnum cum pauca aqua acetoſæ, vel bugloſſæ. Admoueatur ſæpe in die & omni tempore cordi epithema deſcriptum in fine ſecundi generis remediorum huius capitis, in æſtate actu frigidum, & in hyeme tepidum: & bis in die admoueatur vnguentum cardiacum Gainerij, de quo capite præcedenti, aut ſimile. Hepati quoque bis in die admoueatur cerotum ſantalatum, vel vnguentum tepidum,& ſæpe in die hoc,aut ſimile epithema: ℞.aquarum endiuiæ cichoreæ,& ſchariolæ an. ℥. iiij. aquæ abſintij ℥.ij.aceti albi cochlearium vnum, pulueris ſantalorum omnium,& pulueris diarrhodon Abbatis an. ʒ. j. miſce,& fiat epithema pro hepate. Hæc non ſunt admouenda hepati, niſi poſt vacuationes. Renibus, & ſpinæ admoueatur bis in die vnguentum, vel cerotum ſantalatum, quod habet vim refrigerandi.

Aqua cordi admouenda. *Hepati.* *Obſeruatio.*

Sextò corrigentibus ſymptomata videlicet oris, & linguæ ſiccitatem, & nigrorem, capitis dolorem, & vigilias immodicas. Siccitas linguæ & oris,& nigror curantur continua ablutione facta aqua roſata cum pauco aceto roſato,vino albo,bene aqua diluto, lacte amygdalarum non decocto, & ſine ſaccharo: humectantibus quoque, vt mucagine ſeminis pſyllij & cydoniorum aqua roſarum extracta: & hac mixtura ſeu loch, quæ ſitim quoque extinguit, ſæpe & parum ex ea transglutiendo: ℞. mucilaginis ſeminis pſyllij,& cydoniorum an. ℥. ß. ſacchari candri violati pulverizati ℥.j.ſyrupi violarum q.ſ.miſce,& fiat concoctio. Capitis doloris curatio tradita eſt cap.3.primi libri, quamuis curata febre,illius cauſa curetur. Symptoma hoc,dolor ſcilicet, aliquando trahit ad ſe curationem ob ſui magnitudinem. Vigiliæ immodicæ curantur, vt diximus cap.quarto prioris libri, emulſione ſcilicet ſeminis papaueris, ſyrupo papaueris, vnguento populeonis fronti admoto,& fotu ſeu lotione tibiarum ex decocto foliorum arundinis,lactucæ,ſalicis, myrtillorum, corticum papaueris albi, & ſimilium: & hoc potu ſumpto hora nona, vel decima poſt ſolis occaſum: ℞.confectionis AlKermes ʒ. ß. ſyrupi papaueris ʒ.j.ß.aquæ nenupharis ℥.j.miſce,& fiat potus.

Correctio ſymptomatum ſiccitatis & nigroris. *Confectio.* *Doloris capitis.* *Vigiliarum.*

Scholium.

ARdens febris.Latinis.] *Febris cauſans,aut ardens,non eſt differentia febris,ſed conditio.Illa enim febris dicitur ardens,quæ habet magnum ardorem,& inexhauſtam ſitim,4.acut.ſent.17.& 1. epyd.*

Febris ardens conditio eſt febr.

epid.com.1. Et ideò synochos, tertiana continua, tertiana intermittens, & quartana continua, ardentes sunt. Dices nónne Hippocr. 4. acut. quandam causam ex pituita salsa describit? Respondeo verum esse, illum tamen ad eum, qui ex bile fit reuocari: quia ex lib. de morbo & symp. omnis humor calidus biliosus est. Hoc cap. auctor de tertiana continua disputat. Quæ sicut & omnes aliæ continuæ, cum synocho conuenit in hoc, quod continua est tum in calore, putredine, & obstructione. Differt verò ab ea, quia in synocho, obstructio fit à plethora, ac tertiana continua ab humore crasso, aut glutinoso. Tum synochos caret accessionibus, non autem continua. Febres ardentes curantur, ea ratione, qua synochos: primò mittentes sanguinem: secundo auferendo obstructionem: tertiò putredinem: & quartò febrem refrigerantes. Curationem tertianæ continuæ, de qua hic agit auctor, ex sequenti capite (vbi agit de tertiana exquisita) etiam intelliges: quoniam ambæ sunt eiusdem generis, fiunt enim à bile, cum hoc tamen discrimine, quòd in febre ardente humor faciens febrem intra vasa manet, at in intermittente fertur per carnes, aut habitum corporis. Solùm duo hoc in loco explicare volo breuiter: Primum, An in febribus continuis, sanguinis missio, in sola declinatione exerceri possit. Secundum, An febris lenticularis appellata, propter symptoma, postulet particularem curationem. Vt ergo à primo exordiar, respondeo, in febribus continuis quocunque tempore accessionis, posse nos vtiliter sanguinem mittere, dummodo sit in principio morbi. Id confirmo hac ratione. De sanguinis missione deliberamus, ex affectu postulante euacuationem omnium humorum, & absentia impedientium. Sed in febrium continuarum accessionibus, quocunque tempore illa duo reperiuntur, ergo licebit in quocunque tempore sanguinem mittere. Assumptionem probo, quia in quocunque tempore accessionis prædicta, est fluxio humorum ad focum, & robur virium. Imò melius est tempore quo viget accessio, sanguinem mittere: quia tunc solent fluere humores ad focum, in quo viget magis calor 11. method. Neque est par ratio in intermittentibus, quia cùm in his tempore accessionis, humor à natura expulsus extra venas, si in habitu corporis, sanguinis missione poterit remigrare ad venas, & ita ex intermittenti fieri continua. Vnde cùm in his habeamus prohibens, nempe motum naturæ contrarium, sanguinem mittimus tempore intermissionis. Dices, Galenus lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 20. scribit, in ipso die, in quo sanguinem mittimus, obseruandam esse inclinationem febris (vt statim addit) particularium circuituum declinationem. Respondeo, loqui Galenum de illis febribus, in quibus sanguinis missio in hora circuitus propriam habet indicationem. Secundum explicemus, de febre lenticulari (quam Tauardillo castellani, & Valentini vulgò appellamus, ob maculas in cute apparentes

Omnes cõtinuæ ardẽtes.

Curantur ardentes sicut synochos.

An in cõtinuis sit mittendus in accessione.

An febris lenticularis habeat propriã curationem.

similes pulicum mensibus) aliqui integros libros scripserunt, & ita postulabat integrum librum hæc disputatio, in quo nil aliud faciendum erat, nisi errores in illis contentos refutare. Quidam enim hanc febrem semipestelentem efficiunt, hoc est ortam ex putredine, & venenato humore: & ideò esse contagiosam, & habentem periculosa accidentia. Alij hanc febrem non pestilentem, sed quæ induxit naturam pestis appellant: & quod fiat à putredine, habente prauam qualitatem. Vnde omnes hi concedunt habere propriam curationem, tum propter maculas, tum quia sine alexipharmacis non cessat. Et ita quidam sanguinem mittunt ob plethoram, alij non ob virium imbecillitatem. Quidam purgant in principio, & alij non purgant. Quidam vtuntur cucurbitulis, frictionibus, & sudorem mouentibus: alij bene vtuntur cucurbitulis cum scarificatione, quia attrahunt ad cutem, & euacuant, non tamen sudorem mouentibus, neque vrinam, quia hæc cùm sint calida, augent feruorem humorum. Omnes in principio vtuntur alimentis frigidis & adstringentibus, quidam ob putredinem, quidam ob venenum, & alij ob seminarium, hoc est prauam qualitatem. Multi etiam in principio vtuntur alexipharmacis ex margaritis, & aliis adstringentibus constructis. Non vtuntur alimento tenui, quoniam inquiunt à prauitate humoris statim vires debilitantur. Hanc & multam aliam varietatem videbis, quæ ostendit eos ignorare morbum, & verem eius curationem. Breuiter ergo veritatem sic accipe. Hæc febris continua est, quia à principio vsque ad finem nunquam cessat: & putrida, vt ex calore, pulsu & vrina conspicimus. In eius principio solent apparere maculæ in cute, quæ symptoma sunt in excretis. Non sunt autem exanthemata, quia non sunt tumores: vnde reuocare eas poterit ad vitiliginem. Hæ maculæ non fiunt ob feruorem, vt Vallesius & alij sentiunt, nescio enim vnde in hac febre feruor contingat, potissimum cùm ipsimet ab humore crasso pendere scribant, sed fiunt ab humore vi facultatis expultricis ad cutem delato, quia cùm putredo fit in humore crasso, sua acrimonia irritat. Præterea hoc symptoma, cùm non deiiciat vires, neque augeat affectum, non trahit ad se curationem ac proinde contemnendum. Solum enim ex eo colligimus, morbum esse mali molis, hoc est qui fit ex inæquali humore, qui non ita facilè coquitur. Non autem est signum putredinis venenatæ, quia tunc hæc febris multos interficeret: & excretionem veneni in cute videremus, quod non contingit, imò nulla sunt veneni signa. Dices, non est pestilens sed semipestilens. Quid mea, dicere febrem esse semipestilentem, est somnium & res ad libitum scripta: si enim putredo, quæ facit febrem, habet venenum, nónne erit pestilens? huius febris putredinem appellat Mercado putredinem sordidam, quasi putredo sit vlcus. Neque in cute apparentes maculæ, significant prauam qualitatem humoris nobis

Variæ sententiæ in essentia.

Variæ sententiæ in curatione.

Propria sententia.

Non est morbus venenatus.

nobis incognitam, quia hac febris sine alexipharmacis vllis cessat. Iam si lenticula sunt symptoma, quod ad se non trahit curationem, cucurbitula, sudorifica medicamenta, frictiones, & alia nónne erunt inutilia? In principio enim morbi si applicentur, aut adhibeantur augendo obstructionem putredinem etiam augebunt 8. method. Si in principio, quando apparet, his non vtantur, quid proderunt? Curanda ergo erit febris hac lenticularis, sicut alia febres continua. Primò victum in ea instituentes habita ratione virtutis, & status morbi, absurdúmque est, & prater experientiam affirmare, vires in hac febre statim in principio, à prauitate humoris debilitari, cùm nos innumeros quos curauimus, decies aliquando, & plus in principio sanguinis missione euacuauerimus. Alimenta etiam adstringentia, qua exhibent, inspersa pulueribus ex magaritis & aliis lapidibus, & medicamentis adstringentibus maximè ladunt, obstructionem augendo. Iam statim in principio sanguis mittendus est, non ob plenitudinem, vt hi sentiunt, sed vt reuellamus humores fluentes ad focum. Sanguine misso, & curata fluxione, ad obstructionem veniendũ est, eam aperientes attenuantibus medicamentis, constructis ex decocto borraginis, cicorei cum radicibus; capillorum veneris, cum syrupis capillorum veneris, borraginis, oximelle, & similibus. Aperta obstructione, si natura rectè euacuat, nil est efficiendum: si verò non euacuat, aut diminutiuè euacuat, tunc oportet purgare. Et tandem potu aqua frigida febris curanda. Vsus Alexipharmacorum nullus est, imò hac quocunque tempore nocent, quia sunt crassa, & obstruentia, neque habent in hac febre qualitatem contrariam. Hac ratione curamus in hac Valentina ciuitate contemnentes lenticulas, ac si non essent, cum fœlici successu: quia exercemus ea, qua rei natura docet, & experientia (qua in ciuitate multa est) confirmat. Neque mirandum est multos in Bethica regione mori, cùm prauè curetur, imò tota medicorum curatio ex instituto videtur excogitata ad hominum perniciem. Quid de symptomatis in hac febre apparentibus? Hac febris cùm sit continua pro varia corporis dispositione, modò phrenitim, modò lethargum, modò alia symptomata inducit, qua non solùm in hac, sed & in aliis continuis febribus etiam euenire solent.

Curatio huius febris.

De Tertiana exquisita. CAP. III.

EXquisita Tertiana, febris intermittens est, à sola bile flaua proueniens extra venas putrefacta, quare periculo caret, vt docent Hippocrates & Galenus Aphorismo 43. libri quarti, etiam si sit acutus morbus authore Galeno comment. 20. libr. 3. cuius contrarium tradere videtur comment. 30. libr. 5. Aphor. in initio. Duplex est Tertiana syncera, prima

Definitio Tertiana exquisita.

ma vnica, altera duplex: vnica verò est, cùm tertio quoque die semel accesio fit. Altera duplex, scilicet ea cùm bis accessio exquisitæ bilis fit, vel quolibet de solius bilis accessio apparet.

Causa exquisita tertiana. Signa tertiana exquisita.

Externæ causæ sunt similes causis febris ardentis, quamuis minores, Galeno autore commen. 59. libr. 4. aph. Vtraque à flaua bile fit, interna est bilis flaua mota per corpus totum, & extra venas putrescens, autore Galeno eodem commentario. Hæc tertiana exquisita statim ab initio in singulis accessionibus affert rigorem vehementem pungentem, ac vulnerantem: quia mouetur acris humor per partes sentientes, & in hoc differt ab ardenti febre, in qua non accidit rigor, nisi ante crisim bonam, vel malam: bilis quoque vomitu expellitur: Est in hac tertiana syncera ordo exactus, & æqualitas pulsuum, qui in augmento accessionum ad vehementiam, ac magnitudinem, atque frequentiam excitantur. In vigore sitim inuehit magnam, post calor æqualiter per totum corpus diffunditur, & primo contractu sentitur plurimus, ac mordax, & statim à manu tangente vincitur. Et fermè semper desinit cum sudore accessio, quæ intra duodecim horas terminatur: si verò diuturnior ac longior fuerit accessio, non est exquisita tertiana. Vrina eius similis, est vrinæ eius, qui febre ardente corripitur.

Curatio. Victus. Aduerte quando in accessione cibandus sit æger.

Curatur quatuor remediorum generibus. Primò, victu simili ardentis febris, per omnia ferè: quamuis hæc tertiana remissioribus egeat, & in ipsa accessione æger nullo modo sit nutriendus, Hippocr. autore aphor. 11. primi libri, nisi facultas esset imbecilla, aut natura ægri biliosissima parata ad hecticam, qua in re non solùm est cibus dandus in ipsa accessione, sed in eius tempore deteriori, in statu scilicet. Præter hæc ante ipsam accessionem, saltem per septem horas est nutriendus, & post ipsam: semper tamen sequi oportet, quod docet Hippocr. aphor. 17. lib. in vigore tamen accessionis æger bibat copiosè aquam frigidam hordei cum syrupo violato, vel saccharo, præsertim si bilis sit concocta: sudore enim superueniente statim finietur accessio, & etiam totus morbus. Somnus maximè nocet in principio accesionum, & in augmento minùs, & in vigore forsan nocebit, in declinatione maximè iuuat, in qua si noceat, est signum lethale, cum Galeno com. 1. lib. 2. aphor.

Signum lethale.

Secundò, apparantibus bilem, de quibus dictum est cap. superiori tertio remediorum & 1. c. primi libri.

Præparatio, Purgatio.

Tertiò, vacuantibus bilem in die post accesionem quartam, quæ solet esse status huius morbi, præsertim quando finitur in septem circuitibus, aliquando vnico, vel duobus circui

euitibus terminatur: intellige de vacuatione, quæ fit per inferiora. Nam in ipsa accessione non est facienda vacuatio ab arte, ne addamus laborem labori: per vomitum verò initio, & per sudorem in fine accessionum sæpe natura, & ars ipsam sequens solent euacuare. De medicamentis, quæ bilem purgant, simplicibus, & compositis dictum est cap. superiori quarto genere remediorum, & primo cap. 1. libr. & in multis aliis locis, præcipuè 1. 3. & 4. cap. primi libri.

Aduerte.

Quartò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, renes, & totum corpus, internis, & externis dictis quinto genere auxiliorum, cap. præcedenti: quamuis hîc paulò mitiora conueniant.

Alteratio & corroboratio.

Scholium.

EXquisita.] *Tertiana intermittens, ex bile putrescente in loco obstructionis fit. Dico in loco obstructionis, quia bilis flaua tenuis cùm sit, obstruere non potest: omnis enim obstructio ex Gal. fit à tribus causis, ab humore multo, crasso, aut lento. At bilis non potest esse multa, quia per multum Gal. 10. method. c. plethoram intelligit, quam bilis sola efficere non potest. Bilis etiam neque crassa est, neque glutinosa. Fit autem febris ex bile hac ratione, quando ab humore crasso aut lento obstructio est in aliqua vena, bilis adueniens perficit obstructionem, & cum ipsa abundet, putrefit non diflata, & hac ratione generat febrem. Est autem hæc intermittens quia quando incipit putrefieri bilis in foco putredinis, expellitur extra vasa per sentientia membra: vbi putrefit omninò, & facit accessionem, quæ vtplurimum sudore finitur. Dices, nónne bilis vitellina, & porracea possunt obstruere? Respondeo id concedendo, quia crassa sunt. Neque cùm Gal. 1. de arte curatiua ad Glauc. scribit hanc febrem fieri ex concitata bile flaua, per concitatam bilem intelligit turgentem, sed bilem per habitum corporis motum. Signa febrium putrium in genere habes lib. 1. de diff. feb. cap. 7. Signa verò Tertianæ exquisitæ, lib. 2. cap. 3. & 1. de arte curatiua ad Glauconem.*

Bilis flaua non obstruit.

Obiectio Solutio.

Curatur quatuor remediorum generibus.] *Si vires constent vsque ad statum, tenui victu vtere, vt ptisana. Quòd si vires languidiores fuerint, victum augentes exhibebimus gallinæ pullum, aut gallinam. Post concoctionem crassiori victu vtemur, (cerebellis suum, pedibus, carne porcelli & aliis,) vt probè hominis substantia, (quæ multum dissipata est) resartiatur. Tū quia hæc alimenta facilè corrumpi non possunt, imò qualitatem bilis retundunt. Quòd si vires sint languidæ, misce cum eis quæ obstructiones aperiunt, malua vtitur etiam Galenus lactuca, & atriplice, quæ frigida sunt. Ouis vtemur etiam*

Victus.

ante coctionem decoctis cũ pauco petroselino. Ex fructibus piræ coctæ cum pauco cinnamomo & saccharo optima sunt: pira enim refrigerant, cinnamomũ adstrictionem corrigit, & saccharum aperit. Pruna etiam, & cerasa conceduntur, ex piscibus saxatiles: turdus, vilis, phichis, sparus. Vinum ante coctionem ob consuetudinem, aut vt sit aquæ vehiculum concedatur, ac proinde debet esse paucum. Post coctionem liberaliùs dandum, quia vrinam & sudorem mouet.

Secundò, apparantibus bilem.] *In Tertiana hi sunt affectus, calor, putredo, prohibita transpiratio, obstructio ab humore crasso, & fluxio humoris ad obstructionem: vnde curatio debet incipere à sanguinis missione. Multi imò omnes affirmant, Galenum in libro artis curatiuæ omisisse sanguinis missionem, & incepisse à refrigerantibus, propter febrem, quæ magna est. Decipiuntur tamen, quia ibi etiam consulti sanguinis missionem, vt qui indicationes intelligit, videre poterit. Ibi enim postquàm scripsit contrariorum contraria esse remedia, quæ quod superat reprimant, quod autem deest sarciant. Flauæ autem bilis humor, omnium qui in corpore sunt humorum calidissimus ac siccissimus est, itaque exinaniendus est: hæc Galenus. Si bilis est exinanienda, quæ alia ratione quæso, nisi in principio sanguinis missione: & post coctionem purgatione? Dices in hac febre non sunt vires. Respondeo verum esse vires deficere ad euacuandum, non autem ad reuellendum. Quòd si adeò imbecilles sint, vt sanguinis missionem non ferant, multum refrigerantibus vtemur. Quæ acrimoniam bilis temperabunt, & sic retardabunt eius impetum. Ex Galeno enim 3. de san. tu. bilis cum impetu fluens perficere potest obstructionem, quæ si sensim moueatur, eã exterget.*

In tertiana Galenus sanguinem mittit.

Secundò, apparantibus bilem.] *Sedata fluxione humoris biliosi ad focum putredinis, quod ex coctione incipiente deprehendes: quo tempore iam incipit augmentum. Tunc non ad præparandam bilem, vt dicit auctor, sed ad curandam obstructionem veniendum est. Quæ curabitur syrupis refrigerantibus ob febrem, & aperientibus propter obstructionem, qualia sunt syrupus endiuiæ, borraginis, acetositatis citri cum decocto hordei, cichorei, borraginis & endiuiæ. Dices, in augmento non licet sanguinem mittere. Respondeo bene licere, quia tunc adhuc est fluxio, neque multum diuertimus naturam.*

Obstructio curatur. Obiectio. Solutio.

Tertiò, euacuantibus bilem.] *Aperta obstructione si natura non expurgat bilẽ, tunc eam purgabimus extra accessionem tamen, ne impediamus naturæ motũ, qui ad externa fit. Considerare autem oportet motum humoris, qui si lateat, quia natura nullam tentauit euacuationem, tunc per intestina, per quæ solet communiter natura euacuare bilem, purgabimus. Per deiectionẽ purgat Galenus absinthio, quod deiectione, & per vrinas optimè euacuat, obstructiones aperit, vẽtriculique os roborat. Per vrinas purgat decoctum apij. Per*

Purgatio.

sudorem

sudorem autem balneum dulcis aquæ, quod humectat corpus, & excrementa, per habitum corporis euacuat; refrigerat etiam ex accidenti, euacuatis calidis excrementis.

Quartò refrigerantibus.] *Si putredine euacuata intemperies aliqua calida remaneat in iecore, corrigenda est ea ratione, quã docet auctor in fine capitis superioris: omitte tamen descriptionem cardiacam ibi descriptam, quia continet aurum & alia inutilia.*

Refrigeratio iecoris.

De Tertiana notha, seu spuria.

CAPVT IV.

Tertiana notha, seu spuria, est febris intermittens, quæ fit ex flaua bile vincente, & pituita pauciore: & hæc dicitur à barbaris maioris famæ: quia sæpius accidit: vel à bile flaua dominante, & atra bile pauciori, putridis extra venas, & per totum corpus: & hæc dicitur à barbaris minoris famæ, quia rarò accidit. Externæ causæ sunt omnes, quæ bilem simul, & pituitam gignunt, vt de ipsa agamus, quæ magis accidit. Sed vincentibus causis bilem generantibus vide, quæ diximus capite 2. huius libri, & capite sequenti de quotidiana, & ex iis compara tecum causas: notæ enim mixtæ sunt, non simplices, vt in syncera, & exquisita tertiana, aut in quotidiana pura, & ideò incipit accessio cum rigore mitiori, & leuiori, quàm in exquisita tertiana: licet sit longior horror, sentiatúrque frigus actu, à frigidis enim humoribus humor syncerus, & vehemens fieri nequit. Longius etiam principium est accessionis, quemadmodum omnia tempora accessionis & etiam totius morbi: nam excedit duodecim horas, & quantùm maior est accessio, tantò magis ex pituita gignitur: & quantò longior accessio, tantò totus morbus longior: aliquando enim incipit tertiana notha initio autumni, & finitur vere: exquisita verò longissima septem circuitibus iudicatur. Sitis in hac est minor, & sudor: quamuis aliquando ægroti sudent copiosè, quòd si frigidus sudor fuerit, maximam indicabit longitudinem. In ventre apparent obstructiones, aliquando in hepate, & aliquando in splene. Quòd si in membris durities aliqua fiat, hydropem indicat imminentem. Curatur sex remediorum generibus. Primò, victu refrigerante, & humectante magis, quàm calefaciente & exiccante, habita ratione multitudinis vtriusque humoris, quæ per signa cognosci potest, ideóque Galen. primo artis curatiuæ ad Glauconem optimè miscet parum piperis cum cremore hordei non nimis tenui, quia morbus hic diuturnus est, durátque multos

Descriptio.

Causa.

Notæ.

Curatio.
Victus.

mense, aliquando sex: semper tamen nutriendus est æger extra ipsam accessionem vel in declinatione ipsius, nisi æger fuerit imbecillus, vt diximus capite præcedenti. Nutriatur ergo iure gallinæ teneræ,& carnibus arietinis cum hordeo excorticato,& paucis ciceribus nigris, vel radice petroselini. Nutriatur quoque carnibus ipsius gallinæ non solùm elixæ, sed etiam assatæ, & pullo gallinaceo, coturnice, perdice, & hædo, & frusto aliquo cuniculi. In initio cœnæ comedat cappares sine sale, & cum sacchato, vel senationes cum melle, & aceto, vel folia raphani, & similia. In fine verò cortices citri saccharo conditos, vel nucleos pini conditos etiam saccharo, & similia. Potus sit aqua cinnamomi, vel aqua ceterach, seu scolopendriæ Græcorum, non officinarum, quia est lingua ceruina, & phillitis Dioscoridis, quæ astringit. Quod si appetentior vini sit, debet album parari, vel rubrum tenuis substantiæ. Somnus in primis tribus temporibus accessionis magis nocet,quàm in exquisita tertiana. Motus & exercitatio extra ipsam accessionem moderata est vtilis, & necessaria, saltem frictio totius corporis.

Cibus. *Potus.* *De scolopendria.*

Secundò, tollentibus horrorem, & rigorem, qui sua longitudine, & vehementia solet ægrum cruciare: vt pannis lini actu calidis partibus extremis admotis, & parti ei, quæ inter testes, & anum interiacet. Oleo ex camomilla, vel lilio, vel rutæ bene calido illis partibus admoto mederi possumus. Paucum vinum, si bibatur, curat hunc rigorem cum horrore: & si sit cum infusione trium radicum plantaginis erit efficacius remedium. Aliqui in hoc genere remediorum laudant tria hepata ranarum cum pauco vino.Quæ si in initiis trium accessionum sumantur, solent curare hos vehemrntes horrores, & rigores.

Horroris & frigoris ablatio. *Potus vini sedat rigorem.* *Hepata ranarũ.*

Tertiò, secta vena cubiti dextra, si fuerint signa sanguinis (de quibus cap. 2. huius libri de febre ardenti diximus) sanguinísque copia extrahatur respondens plenitudini, naturæque ægri, inanito tamen ventriculo, & intestinis per hunc vel similem clysterem. ℞. foliorum maluarum, & folio. violarum nigrarum an. m. j. furfuris & camomillæ an. p. j. seminis carthami ℥. ij. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. in quo dissolue diacatholiconis ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei violarum ℥. iij. olei camomillæ ℥. j. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster.

Sectio venæ. *Clyster ante sectionem venæ.*

Quartò, apparantibus bilem cum pituita, quamuis habita ratione pituitæ quantitatis, vel qualitatis sint vel augenda, vel multis diebus sumenda calida hac, vel simili forma, vt ℞. syrupi de bizantiis, & endiuiæ composita an. ℥. iiß. rhodomellis

Præparatio humorum.

domellis ℥.vj. misce. Item ♃. aquarum capilli veneris, cichoreæ fœniculi, & endiuiæ an ℥. vj. misce, vel earundem rerum ℔. ij. Hæc sumantur per sex dies, vel si opus fuerit plures his, donec paratus sit humor: quamuis ob sui diuersitatem non vnica sed pluribus vacuationibus indigeat, semper præcedentibus concoctionibus multis.

Purgatio. *Potio.* *Pilulæ.* *Alia pilulæ.* *Vomitus excitatio.*

Quintò, vacuantibus materiam mixtam ea bile vincente, & pituita pauciori, vt ♃. diacatholiconis ʒ. vj. diaprunis solutiui ʒ. iij. diaphænicis ʒ. ij. rhodomellis ℥. j. decoctionis communis q. s. misce, & fiat potus. Vel ♃. pilularum aggregatiuarum ʒj. optimi diagridij g̃. iij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem, & aurentur. Vel ♃. pilularum de rhabarbaro ℈. ij. agarici trochiscati ℈. j. optimi diagridij g̃. iiij. cum aqua borraginis fiant pilulæ septem, & aurentur. Aliqui hac notha tertiana affecti solo vomitu sunt liberati, vt vult Gal. primò de arte curatiua ad Glauconem, qui si sponte satis non excitatur, potest arte moueri, syrup. acetoso simp. cum decocto seminis raphani, & aliis similibus. Si tamen prior & vnica euacuatio non suffecerit, quemadmodum raro in his nothis tertianis sufficit, iterum corroboratis ventriculo, hepate, & corde, & refrigeratis per ea, quæ dicemus sexto sequenti genere remediorum, est humor concoquendus syrupis, & mendicamentis iam dictis genere quarto præcedenti, vel hoc, aut simili medicamento: ♃. quinque radicum diureticarum, liquiritiæ an ℥. j. capilli veneris, ceterac. cichoreæ, endiuiæ, scabiosæ, absinthij, borraginis an. m. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔. iij. sacchari ℔. j. syrupi de bizantiis, & endiuiæ compositi an. ℥. iiij. trochiscorum de rhabarbaro ℥. ß. pulueris diarrhodonis Abbatis ʒ. ij. pulueris, cinnamoni ʒ. j. misce, & fiat syrupus non perfectè decoctus. Dosis vnciæ sex quolibet die. Et qualibet hebdomada semel, vel bis fiat vacuatio per has pilulas: ♃. pilularum de rhabarbaro, & aggregatiuarum an. ʒ. j. fiant pilulæ xv. & aurentur, si non est pauper. Dosis tres. Si opus fuerit, adde cuilibet earum g̃. j. optimi diagridij, vel si non amat pilulas, vel non potest ipsas transglutire, ♃. diacatholiconis ℥. ij. diaprunis solutiui ℥. j. diaphœniconis ℥. ß. agarici trochiscati, & conseruæ borraginis an. ʒ. ij. rhomellis quod sufficit, misce, & fiat confectio. Dosis cochlearium vnum cum aqua absinthij, vel buglossæ.

Iteranda euacuatio. *Preparatio secunda.* *Pilulæ.* *Confectio.*

Refrigerantia & aperientia.

Sextò, refrigerantibus iecur, & totum corpus internis, & externis, & aperientibus obstructiones venarum meseraicarum, hepatis, & lienis, si fuerint quæ in hac notha tertiana sæpè reperiuntur, præsertim quando est longa: quamuis obstructio

Obstructio prius curanda, quã vacuanda materia.

curanda priùs sit, quàm vacuanda materia, imò sine eius curatione nunquam curabitur febris: apparente ergo obstructione fiat fotus in ipsa & toto ventre inferiori ex decocto quinque radicum diureticarum, camomillæ, seminis lini, fœnugræci, absinthij, præcedenti fotu hoc, vel irrigatione facta spongia bis in die vacuo ventriculo vngatur venter versus splenem hoc vnguento: ℞. olei de capparibus, & amygdalarum amararum an. ℥. j. ß. vtriusque dialthææ, vnguenti Aragon ana. ℥. ß. armoniaci dissoluti in aceto ʒ. iij. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum: adde pulueris trochiscorum de myrrha ʒ. j.

Vnguentũ spleni admouẽdum.

Hepati.

Hepati laboranti obstructione admoueatur hoc, aut simile vnguentum: ℞. olei amygdalarum amararum vnciam j. olei nardini ℥. ß. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. Et si opus fuerit vti non solùm externis dictis, sed aliis, & internis ad has obstructiones necessariis, vide quæ diximus capitibus 42. & 45. primi libri. Curatis his obstructionibus, atque euacuata iam materia, refrigeratio, & corroboratio per electuarium diarrhodon Abbatis facto per aliquot dies erit vtilis, & necessaria, sumptis quolibet die drachmis quatuor cum pauco vino albo aqua diluto. Et hepati admoueatur hoc, vel simile vnguentum, ℞. vnguenti santalati ℥. j. ß. olei nardini ℥. ß. pulueris diarrhodonis ℈. j. misce. Si ventriculus laborauit aliqua imbecillitate, ei admoueatur hoc, aut simile vnguentum: ℞. olei de absinthio ℥. j. olei laurini ℥. ß. pulueris gariophyllorum, cinnamoni, & rosatæ nouellæ an. ʒ. ß. ceræ, q. s. misce, & fiat vnguentum. Et si opus fuerit, vide alia scripta c. 31. de imbecillitate ventriculi libri primi.

Refrigeratio & corroboratio.

Hepati.

Ventriculo.

Scholium.

Quæ sit tertiana notha.

TErtiana nota.] *Tertiana notha, aut spuria, potest fieri à bile vitellina, quæ crassa est, & hæc raro contingit: aut à permixtione humorum crassorum cum bile. Frequenter autem solet accidere ex permixtione pituitæ cum bile. Et ideò symptomata habet non bilis sinceræ, sed confusa & mixta, vt rectè docet auctor.*

Victus in morbis.

Primò, victu refrigerante.] *Galenus in lib. 1. de art. cur. in morbis, inquit, victus ex morbi longitudine, & virium robore, virium robur expulsu cognoscimus: Morbi verò longitudinem, & breuitatem, ex humoris morbum facientis natura, & aliis symptomatis. Nam si humor sit pituitosus, longior erit morbus, quàm si sit biliosus. Tum si singulis accessionibus nulla fiat vacuatio, rigor sit exiguus, accessióque perduret, signum est morbum esse longum: si contra res eueniat,*

niat, breuiorem. Si ergo vires sunt robustæ, & morbus coctu difficilis, inedia conducet. Quia hoc victu nec morbus augebitur, nec vires concident, quæ ob robur sufficient, vsque ad morbi coctionem quem vincent cùm non impediantur ab alimento. Quòd si vires sint languidæ, & morbus facilis coctionis, vtendum erit victu crassiori, quia etsi alimentum humorem augeat, cùm facilè coquatur, à viribus robustis vincetur. Hos duos modos solùm adducit Galenus, quia ex his facilè est tertium inuenire victum, qui in morbo contumaci, & viribus languidis imperandus est. Hic victus tertius mediocris esse debet: nec tam tenuis, ac in virtute robusta, nec tam crassus, vt iñ his, qui vires habent languidas, cum morbo facili coctu coniunctas. Corroborabimus ergo vires: sed non adeò vt malum augeamus, quod contumax est. Hinc colligemus quo victu sit vtendum in hac tertiana, quem ex longitudine morbi, & viribus debemus instituere. Quod difficile est, posse exactè præstare, cùm sint contrariæ indicationes, quæ ex morbo, & virtute sumuntur. Consulentes enim vni, alteri officimus. Quantum enim inedia morbo est vtilis, tantùm deiicit vires, quas in hoc morbo oportet seruare, cùm debeant longiori tempore laborare.

Victus in tertiana.

Secundò, tollentibus horrorem, & rigorem.] *Radicem plantaginis proprietate valere contra rigorem, & horrorem, sentiunt multi: Quod ridiculum est, magis autem quod scribit auctor, de tribus hepatibus ranarum, quasi duo, aut quatuor non possent prodesse, si verã esset facultate occulta agere, ita vt ex ipsis vtilitas sequeretur.*

Aliqua medicamenta contra horrorẽ irridentur.

Tertiò, secta vena.] *In hac febre sicut in aliis putridis, supradicti affectus sunt considerandi. Et cùm indicatio à febre non vrgeat: sicut in supradicta, proinde Galenus nullam mentionem fecit refrigerantium, & humectantium, incipienda ergo erit curatio ab obstructione fiente, siue ab humore, qui eius est causa. Hunc reuellemus mittentes sanguinem (etsi non sint signa sanguinis) si tamen vires constent. Dices, hæc febris non est magnus morbus, ergo non licebit in ea sanguinem mittere, cùm ex morbi magnitudine, & virium robore de hoc remedio deliberemus: Respondeo, verum esse, nos non mittere sanguinem propter magnum morbum præsentem, sed propter alios morbos graues imminentes.*

Sectio vena.

Obiectio.

Solutio.

Quartò, apparantibus bilem.] *Sanguine misso diuretica medicamenta propinabimus. Non quòd velimus vrinam ante coctionem mouere, hoc enim nõ est faciendũ: sed quia diuretica aperientia sunt. Et ita propter obstructiones ea propinamus, dummodo non sint multum calida & sicca, ne febrem augeamus. Vtemur ergo syrupis his oxymelle simplici, syrupo endiuiæ cõposito, borraginis, fumiterræ, & aliis cum aquis quinque radicũ, cichorei, borraginis. Si hæc non sufficiunt potissimum hyeme & aliis temporibus, in quibus humor contumax*

Diuretica medicamẽta.

Apozemata. *tumax est, uti poteris Apozematis: quæ sunt syrupi longi ex syrupis, aquis trochiscis & aliis compositi. Licet etiam uti syrupo de absinthio, aut decocto, nõ ante septimum diem. Quia ante septimum diem cruditates multæ sunt in ventriculo, quæ ab absinthio impingentur ex 6. de sanita. At cùm post septimum diem tenui victus ratione, humores sint cocti, utiliter tunc absinthio utemur, quod roborat interna viscera, & deobstruit. Coctionem humoris iuuabimus quiete, quia in hac calor non mouetur ad externa, ut in exercitio. Fomentis etiam externis, vngentes iecur, ventriculum & lienem oleo de absinthio ut calefiant, & roborentur. Balnea ante coctionem inutilia sunt, tum quia in hac febre non est necessaria corporis humectatio: tum quia augent obstructiones: tum quia humores crassi à balneo non poterunt euacuari. Post coctionem non adeò audacter eo utemur ac in tertiana exquisita, propter dictas causas: semel tamen & bis ipsum concedemus, ut melius humores coquantur. Clysteribus fortioribus uti oportet ex chamemelo, ruta & aliis cum agarico, aut diaphœnicone, & hiera.*

Absinthium. *Balnea.*

Purgatio. *Vomitus.* Quintò, euacuantibus.) *Rectè purgat auctor. Aduerte tamen, quòd si materia impetum fecerit ad vrinæ meatus, tunc utendum esse diureticis. Vomitus utilissimus est, hic tamen non est ciendus, nisi nausea præcedat. Faciliùs autem est post cibum vomere, quia permiscentur excrementa cum alimentis.*

De Quotidiana. CAP. V.

Diuisio. *Causa.* QVotidiana febris duplex est, altera intermittens, quæ fit à pituita extra venas, & per totum corpus putrida, singulis diebus aaccidens: altera sine intermissione, quæ fit à pituita putrida in venis. Vtriusque febris causæ sunt alimenta pituitosa, ut pisces herbæ frigidæ, legumina, & otium. Quotidiana intermittens haud quaquam cum rigore primo statim die inuadit, sed temporis progressu, refrigeratio potiùs, quàm rigor occupat: & quantò pituita est frigidior, tantò maior est refrigeratio. Quare in ea, quæ ex acida, vel vitrea contingit pituita, erit maior, quàm in ea, quæ ex dulci generatur. Pulsus, cùm primùm accessio fit, inordinatus est, & inæqualis, tardus, paruus, ac debilis. Neque in augmento magnitudo, velocitas motus, & frequentia quotidianæ accidunt: Calor illi non tam acris, ac in tertiana, neque multum, ac crebro spirare compellit, sed anhelitus expirationes humidæ, fumosæ, & multùm vaporosæ sunt. Tardè ac ægrè accenditur, ac tempus longum consumit, dum ad summum inualescendo peruenit. Non sitiunt ij, vrinæ albæ, aquosæ, tenues, vel crassæ, aut turbulentæ. Nullus sudor

Signa. *Pulsus.* *Calor.* *Vrina.*

in primis diebus erumpit, neque exacta quies apparet donec ad finem totius morbi deuentum sit. Spatium accessionum est decem & octo horarum, & quietis falsæ fæx. Has omnes notas, & plures alias scribit Galen. primo de arte curatiua ad Glauconem, & secundo de differentiis febrium, & secundo de crisibus. Sed quia Hispani, & qui habitant calidas regiones rarissimè his febribus exquisitis laborant, his prætermissis ad curationem ipsam accedo.

Spatiũ. Febris quotidiana rarissima apud nos.

Curatur quinque remediorum generibus. Primò, victu incidente, & extenuante, de quo capitibus septimo, & octauo, & aliis locis prioris libri dictum est, dummodò non nutriatur nisi in fine accessionis, & extra ipsam, nisi deficerent vires. Victus quoque non sit tenuis propter morbi longitudinem: nutriatur ergo iure columbi cum ciceribus, & radice petroselini, vel iure gallinæ cum eadem radice, & foliis raphani, vel perdice, vel turture & similibus cum pipere, cinnamomo, croco, & aliis aromatis.

Curatio. Victus. Cibus.

Potus sit aqua cinnamomi, vel radicis petroselini.

Potus.

Secundò, corrigentibus rigorem, vel potius frigus oleis calidis spinæ toti admotis, vt rutæ, lauri, de lilio, de castoreo, & extremis apponantur panni bene calidi. Drachma vna theriacæ magnæ, vel mithridati, vel rubeæ trochiscatæ cum pauco vino, decoctionis rutæ, saluiæ, & abrotani est optimum remedium, in hoc præcipuè post 14. diem, & parum purgato corpore.

Frigoris correctio.

Tertiò, concoquentibus pituitam medicamentis dictis primo cap. & aliis de morbis pituitosis prioris lib. per 8. vel 10. dies.

Concoctio.

Quartò, vacuantibus pituitam exhibitis tempore falsæ quietis: de quibus dictum est cap. 1. & aliis prioris libri. Aliquando est vtilis vomitus in hac febre, præcipuè si natura indicauerit, quem decocto seminis raphani, & anethi cum oxymelle simp. poterimus prouocare.

Purgatio.

Quintò, corroborantibus ventriculum, & hepar: vt electuario rosatæ nouellæ, aromatico rosato Gabrielis, theriaca magna, mithridato, conserua acori, sticados. Dosis horum est ʒ. vna vsque ad ʒ. ij. cum vnciis duabus, vel tribus aquæ vel decocti fœniculi, anisi, petroselini, melissæ, & similium.

Vomitorium. Corroboratio.

Scholium.

QVotidiana febris duplex est.) *Quotidiana febris à pituita putrescente ortum habet. Cuius signa lege apud Galen. libro secundo de diff. feb. cap. 4. In hac febre (putrida cùm sit) affectus*

Quotidiana.

Signa. *superius cap. 1. explicatos, considerare oportet, vt rectè curetur.* *Curatio.* *Debemus enim incipere à causa obstructionis, quæ est humoris fluxio.* *An in quotidiana sit sanguis mittendus.* *An autem eam debeamus sanguinis missione auferre, nec ne, distinctione est opus. Si enim succi crudi in hac febre abundant, multi sint, & paucus sanguis cum ipsis permixtus, tunc non licet sanguinem mittere, quia non constant vires. Quòd si sanguis plurimus sit, & humores crudi plurimum non excedant sanguinem mittemus: quia est robur virium.* *Curatio obstructionũ.* *Sanguine misso, cum obstructio fiat ab humore crasso, & glutinoso, inscindentibus, & vrinam mouentibus: (quæ vim habent aperiendi) vtendum erit in primis diebus (vt ait Gal. arcu. ad Glauc.) aut vt vertit Leonicenus, post primos dies.* *Interpretatio loci Galeni.* *Acachia, Mena & alij primam lectionem sequuntur: nos secundam. Quamuis enim vtraque lectio tolerari possit, secundam tamen elegimus, quia meliùs est primis diebus vti inedia, sic enim coquuntur humores in ventriculo contenti, & hac ratione post primos dies meliùs attenuabuntur. Extenuantia quibus vtendum est sunt oxymel, syrupus de stechade, rhodomel melioratum cum decocto fœniculi cichorei & similium.* *Ventriculi ratio habenda.* *Circa statum opus est ventriculi (vbi pituita generatur) rationem habere, ita vt in ipso rectè humores coquantur.* *Quies.* *Quietem ergo imperabimus,* *Vnctio.* *& exteriùs vngemus ventriculum corroborantibus, oleo irino, mastichino, de absinthio, nardino, & similibus: quæ calorem ventriculi augent, & ipsum constringunt: quod post coctionem faciendum est, sicut & vomitus post coctionem mouendus, decoquentes semen radiculæ, & oxymel permiscentes. Post humoris coctionem, eum purgabimus diaphœnicone, hiera & aliis. Victum ex cap. superiori institues. Aduerte tamen in hac febre non esse multum calidis medicamentis vtendum, quia ex 4. de san. tu. in his, qui cruditatibus laborant, eas ad venas deducant maiores.*

De Quartana. Cap. VI.

Diuisio. Qvartana duplex est, quædam continua, quæ fit, ex atra bile putrescente in venis: altera intermittens, quæ fit ex atra bile extra venas, & per totum corpus putrescente. Et hæc duplex est, vna intermittens, quartana, cuius accessio accidit quarto quoque die, vel duplex, cuius duo circuitus fiunt in quinque diebus. Accessio primi respondet quarti diei accessioni, & secundi accessio quinti diei accessioni, tertius verò est dies quietis tantum. *Causa.* Cuius causæ sunt alimenta melancholica vt salsa omnia, carnes hircinæ, bubulæ, leporinæ, ceruinæ, cochleæ, legumina, animi & corporis labores immodici, & aliarum febrium longitudo, præcipuè si fuerint sine ordine, & autũno. *Nota.* Hæc febris

non

non statim, & primo die cum rigore vehementi, inuadit sed talis est, qualis iis, qui frigescunt gelu vehementi, Progrediente & adaucta febre vnà cum rigore augetur, inualescítque quotidie vsque ad totius morbi augmentum. Sensus rigoris non est pungentis, & stimulantis cutem, sicut in exquisita terțiana, sed inducentis algorem vehementem, & tanquam ossa frangentis. De differentia rigoris, tertianæ, & quartanæ vide Galenum 2. de differentiis febrium capit. 5. & 2. & de crisibus capit. 3. Et si vis scire, an frigidi humores rigorem efficere valeant, vide commentarium doctissimi Valleriolæ capit. 5. libro de symptomatum causis. Pulsus in ea sunt satis tardi, ac in principio accessionum rari, & duri, in augmento, & vigore fiunt veloces, & frequentes: quamuis sic conferantur cum pulsibus febrium biliosarum, & sanguinearum, sint tardiores & rariores: in hac enim paulatim humor veluti lapis, aut testa, aut os succenditur, & semel incensus diu conseruatur. Quare longiores sunt accessiones, & morbus longissimus est, ferè semper durat vnum annum, aliquando duos, & quandoque duodecim annos scimus durauisse: atra enim bilis, vehementer resistit, & tardè mouetur: ægri cutis dura est, & densa, & tempus, in quo fit frequentiùs est inæquale, autumnus videlicet, vrinæ ægrotantium sunt tenues, albæ, & aquosæ.

Curatio Curatur sex remediorum generibus. Primò, victu humido, & *Victus.* parum calfaciente, vt iure arietis & gallinæ cum buglossa, & *Qui cibi vitandi.* borragine, & aliis omnibus dictis capite nono prioris libri, dummodò æger sumat alimentum extra accessionem, nisi vires deficerent. Cauendum est, ne sint alimenta flatuosa, & melancholica, vt legumina salsa, & alia similia his. *Potus.* Potus sit vinum rubrum mediocris substantiæ, & ætatis mediæ, dilutum aquà decoctionis radicis buglossæ. Vtatur quiete corporis, & animi, & somno. *Clyster.* Bis saltem in hebdomade venter hoc, aut simili clystere leniatur, & lubricetur: ℞. foliorum maluarum, mercurialis, borraginis & buglossæ an. m. j. epytimi ℥. ß. furfuris p. prunorum damascenorum paria sex, fiat decoctum, de quo percolato accipe libram vnam semis, cui adde diacatholiconis ℥. j. confectionis medicaminis hamec, ℥. ß. oleorum sesamini, & camomillæ, an. ℥. ij. butyri recentis ℥. j. misce, & fiat clyster.

Sectio venæ. Secundò, si omnia fermè sanguinis signa adsint secta vena interna cubiti, dextri, & misso sanguine, qui plenitudini & viribus respondeat autore Galeno primo de arte curatiua ad Glauconem: quamuis in hac longissima febre sanguis parcè est mittendus. Aliqui lienis venam secant in

hac

An ſecanda ſit vena iecoraria ſiniſtra.

hac febre. Sauanarola vir doctiſſimus in ipſa coniunctione ſecat iecorariam ſiniſtram, & ſe multos laborantes quartana priſtinæ ſaluti reſtituiſſe dicit.

Concoctio ſyrupi.

Tertiò, poſt tres menſes ab initio febris concoquentibus, & apparantibus atram bilem, de quibus cap. 1. & 9. prioris libri dictum eſt. Sed propter tyrones: ℞. ſyrupi borraginis, & buglosſæ, an. ℥. vij. (ſyrupi de fumo terræ ſimp. & de epithymo. an. ℥. iiij. ſyrupi de ſcolopendria, ℥. iij. miſce: & ℞. aquarum buglosſæ, borraginis, ſcolopendriæ, & capilli veneris an. vncias decem, vel decocti horum libras tres ſemiſſem.

Aqua vel decoctum.

Purgatio.

Potio.

Quartò, materia aliquo modo apparata vacuanda eſt hoc, vel ſimili medicamento: ℞. diaſenæ, & medullæ caſſiæ fiſtularis recens extractæ. an. ℥. ß. pulueris epythimi, ʒ. ij. ß. decocti florum cordialium quod ſ. miſce, & fiat potus, quem in ſecundo die quietis accipiat, ſi vnica ſit quartana: ſi duplex, in die quietis, ſi verò continua, in die minoris laboris. Qui non poſſunt purgans liquidum bibere, vel ſtatim ipſum euomunt, has aut ſimiles pilulas hora conſueta ſumant: ℞. pilularum Indarum, & de fumo terræ an. ʒ. ß. optimi piagridij grana quinque, cum aqua buglosſæ fiant pilulæ ſeptem, & aurentur. Poſt debitam vacuationem propter ſiccitatem à pilulis relictam loco iuris ſine ſale, bibat vncias ſex decocti fructuum & florum cordialium vnciis duabus ſacchari.

Pilulæ.

Admonitio.

Sed quia hæc materia eſt heterogenea, & terreſtris, non ſatis eſt vna præparatio, & purgatio, ſed pluribus eget, dummodò inter eas corpus, & partes corroborentur medicamentis, quæ dicemus in quinto remediorum genere: hic tamen ſyrupus eſt optimus, & probatus in huius materiæ præparatione: ℞. pimpinellæ, buglosſæ, borraginis, lupulorum, ana m. ij. capilli veneris, ſcolopendriæ, abſynthij, an. m. j. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔. ij. cui adde ſuccorum ſine reſidentia borraginis, endiuiæ, & fœniculi, an. ℔. j. ſucci pomorum redolentium ℔. iiij. ſacchari, quod ſ. miſce, & fiat ſyrupus. Doſis vnciæ tres cum aqua, vel decocto ſcolopendriæ, & borraginis. Poſt cuius vſum fiat vacuatio hoc, aut ſimili medicamento, ℞. caſſiæ fiſtularis recens extractæ ʒ. vj. diaſenæ, & confectionis medicaminis Hamec, an. ʒ. iij. decocti florum cordialium facti in ſero caprino addendo parum epithymi quod ſ. miſce, & fiat potus. In hebdomada ſemel fiat vacuatio per hanc mixturam: ℞. diacatholiconis, diaſenæ, an. ʒ. j. ß. confectionis medicaminis Hamec, ℥. j. pulueris epithymi ʒ. iij. conſeruæ buglosſæ. ʒ. vj. ſyrupi borraginis quod

Syrupus præparãs materiam ſecundo loco.

quod ſ. miſce, & fiat confectio. Doſis cochlearia duo. Aliquando tamen initiis acceſſionum eſt conueniens vomitus ab arte factus, & à natura, quamuis hæc materia ſuo pondere aptiùs per inferiora expellatur, vt autor eſt Hippocr. 4.aphor. propter cauſas nobis occultas graue aſcendit, & leue deſcendit. Priùs natura tentante bibat in initio acceſſionis vncias quatuor decocti ſeminis raphani, & anethi cum vncia vna oxymellis, vel infuſionem, vel decoctum raphani cum virtute hellebori in oxymelle ſimpl. factum.

Confectio.
Vomitus laudatur.

Quintò, corroborantibus ventriculum, hepar, ſplenem, & totum corpus, vt conſerua bugloſſæ, borraginis, cortice citri condito electuario roſatæ nouellæ, electuario diamargaritonis frigido. Doſis drachmæ duæ cum aqua aut decocto, vel ſyrupo abſinthij, vel de ſcolopendria. Hæc confectio eſt in hoc genere optima, ℞. confectionis Gentilis contra melancholiam, & conſeruæ bugloſſæ an. ℥.j. conſeruæ borraginis & corticis citri cum ſaccharo conditæ an. ℥. ß. pulueris lætitiæ Gal. & lætificantis Rhaſis, & roſatis nouellæ an. ʒ. ij. ſyrupi de pomis q. ſ. miſce, & fiat confectio. Doſis eſt omni hora cochlearium vnum cum aquis meliſſæ, & bugloſſæ. Si ſplen laborat obſtructione, vel menſes, vel hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, conſidera, quæ diximus cap. 45. 52. & 56.

Corroboratio.
Confectio.
Corroboratio.

Sextò, rigorem & frigus curantibus, quamuis hoc ſymptoma ob ſui vehementiam aliquando poſt ſecundum genus auxiliorum ſit admouendum, præcipuè mitioribus remediis, vt pannis benè calidis in initiis acceſſionum partibus extremis ſæpe admotis, & ſpinæ ſimiliter, madefactis oleis de lilio, de ruta, laurino, & de caſtoreo. Drachma vna theriacæ magnæ, vel mithridati cum pauco vino optimo curat rigorem, & frigus, & quandoque ipſam quartanam, maximè poſt debitam purgationem. Curat ſimiliter hoc ſymptoma, & ipſam quartanam drachma vna pulueris ſeminis hypericonis, vel puleris mille folij cum pauco vino optimo. Eandem vim habet drachma vna aſſæ fœtidæ. Hæc mixtura eſt optima in hoc: ℞. pulueris aſſæ fœtidæ, piperis longi, rutæ ſiccæ an. ℥.ij. mellis quod ſ. miſce, & fiat confectio. Doſis drachmæ duæ cum vino optimo, vel aqua roris marini, vel ſaluiæ. Hic puluis eſt in hoc genere optimus. ℞. baccarum lauri ʒ.j. zinziberis, & radicis gentianæ an. ℈. ij. miſce, & fiat puluis. Doſis ſcrupulus vnus cum vino albo optimo. Rigor, frigus, & alia cum quartana curantur, præſertim ſi extrema pannis, tegulis, & lateribus ignitis calefiant, & dorſum hoc vnguento benè calido vngatur: ℞. theriacæ magnæ

Curatio horroris.
Vis theriacæ magnæ & mithridati.
Confectio.
Puluis.
Vnguentum.

gnæ ℥.ij.gariophyllorum, spicæ nardi an.℥.j.ß. olei antiqui,& optimi vini an.℥. ij. ß. omnia prunis imposita vase aliquo ferueant. Vnguentum Aragon in hoc genere laudatur. Quidam in hoc genere laudant drachmam vnam pulueris cranei humani cum vino optimo. Alij experientia longa curabant simul rigores, & quartanas succo plantaginis, & aqua. Multi liberati sunt à rigore, frigore & quartana hoc medicamento: ℞. mithridati ℈. iiij. succi plantaginis ʒ. ij. misce. Hoc auxilium ter in principiis accessionis exhibitum curat rigorem, frigus, & quartanam: ℞. succi radicis thapsi barbati, & vini albi odoriferi an. ʒ. ij. misce. Expertum medicamentum in hoc genere est vnum os de corde cerui redactum in puluerem cum pauco decocto dictami, saluiæ, camedreos, & camepireos. Puluis ossis leonis curat rigorem, & frigus quartanæ, vt quibusdam placet. Granum vnum musci cum vino est in hoc genere optimum, præsertim si naribus & ori admoueatur oleum rutæ. Hoc vnguentum est valentissimum in hoc genere: ℞. pulueris castorei, theriacæ magnæ an. ℈. v. myrthæ, olei laurini an. ℈. iiij. mellis despumati ℔. ß. misce, & fiat ad modum vnguenti, quo initio accessionis vngantur plantæ pedum, volæ manuum, tempora, frons, & pulsus, & nares: sit bene calidum, bibat drachmam vnam rubeæ tinctorum cum vino optimo. Succus calamenti, si bibatur ante accessionem, curat quartanam: animaduerte tamen, ne hæc nimis calida ante euacuationem exhibeantur, ne ex vna fiat duplex, vel ex intermittente continua. Timor magnus ab inimicis incussus curauit quartanam vnius anni. Quidam initio accessionis in flumen deiectus curatus fuit: quidam etiam subitò, & præter spem audiens tonitru artificiale à quartana liberatus est, hoc tamen prudenter fieri debet: nam etiam si gaudium magis possit interficere, quàm timor, tamen ipse timor magis, quàm ira, quæ nullo modo potest occidere hominem, autore Galeno.

Curationes variæ. *Vnguentum.* *Admonitio.* *Vis timoris.*

Scholium.

QVartana duplex est.] *Cùm lien humore melancholico nutriatur, ipsum ex iecore attrahens, non est mirum, si quartana (quæ ex humore melancholico generatur) in venis lienis habeat focum, & principium. Signa quartanæ intermittentis, de qua hic agimus, pete ex lib. 2. de diff. feb. cap. 5.*

Focus in quartana.

Secundò si omnia fermè sanguinis.] *Ex Galen. lib. 1. de arte curatiua ad Glauc. quartanas ait per initia esse blandè tractandas.*

Nullum

Nullum enim medicamentum vehemens exhibendum est, quia hoc tenue humoris capit, & reliquum incrassat. Neque vacuandum est, nisi sanguis admodum exuperet. Vbi per exuperantiam sanguinis non est quod intelligamus plethoram, quæ in his, qui quartana laborant, non reperitur, sed in hominibus carnosis, & multo optimo sanguine abundantibus intelligimus: ergo per abundantiam sanguinis, multum sanguinem melancholicum in venis contentum. Quando enim talis extat, sanguinem mittimus in principio propter causam sæpius dictam, quæ est fluxio humorum ad focum putredinis. Quòd si sanguis secta vena egrediens flauus sit, tunc non est mittendus sanguis, imò sistendus: quia cùm is, qui in venis continetur, non sit melancholicus, signum est, ipsum non augere obstructionem, neque eius fuisse causam: imò ipsum oportet seruare, vt iuuet humoris frigidi, & crassi concoctionem. Sanguinis missio exercenda est ex brachio sinistro semper & ex basilica, si apparet propter rectitudinem venarum, & naturæ.

Interpretatur locus Galeni.

Sanguinis missio.

Sanguinis missio ex qua vena.

Tertiò post tres menses.] *Gal. in quartana vtitur medicamento, quod diatrion pipereon appellant, & diaspolitico appellato. Hæc ad extenuandos crassos humores exhibentur, compositiones eorum 4. de san. tu. scribit, vbi diaspolitici medicamenti duas, tradit compositiones: Vnam, quæ magis mouet aluum, in qua par est portio nitri & aliorum medicamentorum: Alteram verò ad magis attenuandum, quæ minorem habet nitri portionem. Nos non solemus his medicamentis attenuare melancholicum succum, sed syrupis de fumoterræ, borraginis, endiuiæ cõpositi, de bizantiis & aliis. Cum decocto fumi terræ, radicis capparis, borraginis, tamarisci & similibus.*

Medicamenta quibus Gal. attenuabat melancholiam.

Præparatio melancholiæ.

Quartò materia.] *Coctione absoluta quando iam non est obstructio, purgandum est ea ratione, qua docet auctor. Vomitu possumus etiam purgare post cibum, & sic si nil obstat vti possumus helleboro albo cum Gal. decoquentes ipsum cum raphano, & præbere raphanum: hac enim ratione ipsum propinabant antiqui, facta prius totius corporis præparatione, humectantes ipsum cibo, potu, quiete, & balneo. Nam qui ipsum aliter propinant, ex instituto interficiunt. Iam si vomitionibus non sit assuetus æger potius oportebit per inferna purgare quàm helleboro. Andromachi theriaca rectè purgat hunc humorem. Vtitur etiam Gal. medicamento ex succo cyrenaico. Cuius compositionem tradit libro de rigore, fit enim ex succo cyrenaico & castoreo. Quo medicamento vtemur perfecta coctione, & facta purgatione, quando aliquid humoris remanet, repetúntque paroxismi, neque liberatus est homo à febre. Ab hoc enim medicamento quod relinquitur humoris attenuatur & expurgatur.*

Purgatio.

Vomitus cum helleboro.

Theriaca Andromachi.

Medicamentum ex succo cyrenaico.

Quintò corroborantibus.] *Antè coctionem frictionibus, exercitationibus, & balneis vtitur Galen. Frictiones non debent esse fortes, sed pingues. Exercitationes non vehementes, balnea pauca*

Quibus vtitur Gal. ante coctionem.

aut quod melius erit, nulla. Salsamentis etiam vtitur, quæ sunt tres sale condita, multa enim sale condiebant veteres, vt asparagos, & alia arborum germina. His ergo vtendum ob tenuandi vim quam habent: nam aliter sal crassarum est partium, & ideo probatur in quantum condimentum est. In morbi vigore, quies imperanda, & viscera fouenda vngentes lienem oleo de absinthio, de capparibus radicum tamarisci, & similibus, vnguento etiam marciaton, & de agrippa, vel decocto radicis brioniæ, quæ maximè attenuat, vel oleo, in quo radices capparis, aut thamarisci sint decoctæ. His humor melancholicus maximè attenuabitur.

Medicamenta quædam damnantur.

Sextò rigorem.] *Hæc symptomata, si fluunt refrigerato corpore ab humore, & à retractione sanguinis & spiritus ad interna, quid faciet cranium humanum, succus plantaginis, os de corde cerui, aut os leonis?*

De Febribus compositis. Cap. VII.

Difficilis est descriptio febrium compositarum, difficilior earum tantùm cognitio, quod docet Galen. 1. de arte curatiua ad Glauconem, dicens: Paucæ febres sunt, quæ ad sui dignotionem exquisitam die quarta indigeant: difficillima curatio, sua enim contraria natura, & longitudine hydropem, vel hecticam efficere solent. Sed antequam de iis verba faciam, priùs oportet scire tertianam notham non esse adnumerandam inter has compsitas febres, quamuis ex bile, & pituita constet: quia seruat motum bilis vincentis, siue sit vnica forma simplex actu, & potentia duæ, siue non. In aliis autem compositis, vt in hæmitritæo sunt duæ, vel plures formæ humorum actu, vel saltem hæ non seruant motum vnius humoris proprium. Harum compositarum febrium infinitæ fermè sunt species, quàm in primis omnia earum genera possint componi, & omnes etiam ex humoribus genitæ cum aliis, vt hectica putrida, & biliosa cum pituitosa, & melancholica: sed quia omnium complicatio, confusio, & compositio in præsentia non est tradenda, ne noster sermo prolixior fiat, tantùm agam de febris tertianæ, & quotidianæ compositione, cuius quatuor sunt complicationes autore Galen. capit. 7. lib. 2. de differentiis februm & capit. 9. libr. 2. de crisibus. Vna, quum tertiana, & quotidiana commiscentur, altera, quando tertiana intermittens quotidianæ continuæ coniungitur, & hæc propriè semitertiana dicitur, & hæmitritæus: tertia, quando quotidiana intermittens tertianæ continuæ miscetur: quarta, vbi quotidiana tertiana tertianæ continuæ coniungitur: semitertiana (autore

Diuisio.

autore

tore Galeno commentario de typis)alia est exigua, alia media, alia magna:prima spatio 24. horarum vertitur, secunda 36. magna verò 48.quæ & continuæ febri propinqua est. Quidam volunt tres esse differentias, seu species hæmitritæi, maiorem scilicet, minorem & medium ponentes, apud quos maior est, quum continua biliosa, intermittenti melancholicæ coniungitur, minor quando biliosa continua quotidianæ intermittenti, medius, quando biliosa intermittens quotidianæ continuæ. Harum febrium causæ, & signa ex notitia simplicium febrium cognoscuntur, similiter & curatio. Considera itaque dicta capite de tertiana notha: nam eo ordine & ratione, qua cognoscitur & curatur illa, cognoscetur, & curabitur quæcunque alia febris composita: semper tamen formidandus est exitus harum febrium tanquam suspectus, & maximè periculosus, præcipuè quando febris melancholica aliis coniungitur. Multos tamen laborantes hæmitritæo siue semitertiana sanaui post vacuationes factas pilulis de rhabarbaro, pilulis aggregatiuis, vel confectione diaphœnicon, præcedenti longa concoctione, & post auxilia interna & externa obstructionibus hepatis & splenis vtilibus remediis, nimirum confectione ex testudine & syrupo, quorum hæ sunt descriptiones. ℞. carnem vnius testudinis benè coctam cum aqua hordei, pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. cinnamomi electi ʒ.j. medullæ passularum, granorum pini, in aqua rosarum calida priùs infusorum, & amygdalarum dulcium sine cortice an. ℥. ß. sacchari dissoluti in aqua buglossæ q.s. misce, & fiat electuarium ad formam manus Christi. Dosis quolibet die summo mane vncia semis cum vnciis quinque huius syrup. ℞. melissæ borraginis, cichoreæ absinthij ceterach. capilli vene. rostri porcini, scariolæ an. m. j. quinque radicum diureticarum, radicis buglossæ, liquiritiæ an ℥. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe libras octo, sacchari libras quatuor, trochiscorum de rhabarbaro vnciam semis, diarrhodon Abbatis ʒ. ij. misce, & fiat syrupus non perfectè decoctus.

Causæ, signa, & curatio vnde petenda.

Quibus remediis curauerit autor febres.

Scholium.

DIfficilis descriptio.] *Qui rectè cognoscit febres simplices, & methodum eas curandi, non ignorat, neque ignorabit compositarum febrium curationem.*

De Hectica. CAP. VIII.

Descriptio. HEctica febris est, quando calor præter naturam non solùm in spiritibus & humoribus, sed in partibus etiam solidis consistit, neque pendet ab humorum putredine, neque à calore spirituum, estque fixus ac confirmatus difficultérque soluitur, quemadmodum habitus. Fit ferme semper sensim, & longo tempore, ideóque non sentitur, vt inæqualis intemperies: raró tamen ob patientis affectionem, & agentis vehementiam, fit subitò, & rariùs non præcedentibus diaria & humerali febri, vt contingit in fulmine consumente ferrum intacto corio, & lana. Mœror ergo, ira, lassitudo, ieiunia, febres ardentes, & omnes diuturnæ febres hecticam generant. *Signa.* Initio difficulter cognoscitur, quæ in marasmum incidit, cognitu facillima est. Quare hectica quum cognoscitur, curari non potest. Quando verò est sanabilis, est incognita, ideóque non esse tres hecticæ species affirmo, vt Arabes & alij non pauci voluerunt: *Error Arabũ.* neque etiam quatuor humiditates cum Auicenna pono, nempe nomen non habentem, rorem, cambium, & gluten, ob quarum consumptionem tres species constituuntur. Gal. tamen 7. Methodi quatuor siccitatis differentias recenset, à quibus forsan Arabes, & alij multi iuniores occasionem arripuerunt diuidendi hecticam in tres species: nos tamen cum Gal. duplicem esse tantùm credimus, primam fixam inhærentem partibus solidis, quæ omnes corporis humores calfacit, alteram, quæ hectica marasmodes, aut simpliciter marasmus nominatur. Hæc omnes corporis partes colliquat, & consumit, omnémque curationem respuit, vt diximus, cuius signa notissima sunt: alterius verò notæ deprehenduntur, ex calore tantum percepto à cibo & potu per duas horas: nam quemadmodum aqua calci infusa calorem excitat, ita cibi & potus humiditas à partibus solidis calorem occultum mouet, & elicit. Totius corporis siccitas, & ariditas & sordes in ipsis aridæ apparent, pinguedo in excrementis quoque videtur, & totius corporis extenuatio: non illa maxima, quæ in marasmo spectatur. Pulsus tenuis, durus, debilis & frequens, & velocior est, qui augetur adhibito cibo, calórque, vt diximus, incenditur. Caliditas cum primum manus admouetur, debilis est, paulò post acris, & rodens erumpit: acriórque sentitur, quum diutius arteriam tetigeris. Si verò his præsentibus notis ventris profluuium superueniat, & pili defluant, mors propinqua est.

Curatio. Victus. Aër. ¶ Hectica febris priusquam ad tabem deueniat, omni conatu curatur refrigerantibus, & humectantibus. Primò aëre arte parato (si naturalis reperiri non possit) violis, nenuphare, rosis,

rosis, aqua rosata, foliis salicis, lactuca & similibus. Cibis boni succi & facilibus concoctu, & paucis, præcipuè glutinantibus, qui substantiam difficilem dissolutu generant, quales sunt pedes animantium, præcipuè suilli vnius anni, & ranæ, testudines, cancri fluuiatiles, & limaces: hi tamen egent præparatione: quamuis limaces inter alimenta, quæ atram bilem generant, à Galen. numerantur, ideóque à multis eorum aqua, & ius magis laudatur. Modus præparandi tradetur. Nutriatur ergo iure gallinæ, & cremore hordei, & iure arietis. Nutriatur etiam pullo gallinaceo, gallina tenera, perdice attagene, coturnice, turture, cuniculo paruo, vitulo assatis & elixis: ouis recentibus sorbilibus, piscibus paruis & saxatilibus, & anguilla, quæ in salubri aqua vixerit, si benè coquatur, eius tamen aqua est tutior. Lac laudatissimum & optimum alimentum est, nisi adsint, quæ eius vsum impediant, de quibus cap. 29. præcedentis libri de tabe: & hoc etiam cap. de his copiosius agetur. Et quia ob morbi longitudinem omnes fermè hectici carent appetitu cibi, oportet aliqua auxilia cap. 34. superioris libri in medium adducere, præsertim quæ huic febri non nocent, quales sunt succus malorum granorum acidulcium cum saccharo, & pauco cinnamomo, succus agrestæ, succus acetosæ. Alimenrum etiam, quod fit ex oriza, pectore gallinæ, lacte caprino, (dicitur *manjar bianco*) vtile est. Aliquando in iis, atque aliis grauissimis morbis cum Hippocrate libr. 2. aphorismorum cibi mali præponuntur bonis, & ideo senex Rhases 10. ad Almansorem cap. de hectica præbet infirmis huiusmodi cibum ex hepatibus auium, ouis, croco & aceto simul frixis: laudat etiam intestina quadrupedum plena carnibus, quæ lucanicæ dicuntur, à nostris *longanizas*. Fructus, qui huic febri conferunt, sunt pruna damascena, vuæ præsertim per aliquot dies suspensæ, acida cerasa, quæ dicuntur guindas, mora parum matura, mala punica acidulcia, & melones aliqui molliores, scilicet qui pepones dicuntur, & à barbaris bathecæ refrigerant, humectant, & prosunt satis, nisi humida cùm hectica coniungatur. Herbæ & olera bona sunt, vt lactuca, portulaca, cucurbita, borrago, spinachia & similia. Si æger sit multum imbecillus, nutriatur rebus liquidis, vt jure optimo gallinæ & testudinis cum cremore hordei, vel emulsione quatuor seminum frigidorum maiorum, vel succo acetosæ, vel agrestæ. Succus carnium refrigeratus aliqua ex rebus supradictis, & mixtus iuri optimus est, & maximè nutrit: aqua tamen carnium est concoctu facilior, maximè citissimé-

Cibus.

Leucophagū.

Leucanica.

Si æger sit multum imbecillus.

que nutrit: sed eget hæc aqua carnium refrigeratione, facta per ius, & alia superius dicta, ne calor febrilis augeatur.

Aqua carnium Eius præparatio.

Fit aqua carnium hac ratione. ℞. pectus vnius gallinæ iuuenis, & pectus vnius capi, diuide in partes minutas, deinde laua eas aqua rosata & buglossæ, vel malorum cydoniorum, si sit ventris profluuium, & filo suspende omnes has partes in vase vitreo patuo, cuius os bene occludatur massa, post imponatur prædictum vas vitreum ollæ semiplenæ aqua feruenti, donec aqua exprimatur à carnibus supradictis. Obseruandum tamen est, ne carnes admodum siccatæ (à quibus omnis aqua per resudationem extracta fuit) ad se ipsam trahant. Huius aquæ quinque vel septem cochlearia præbenda sunt cum iuris pari quantitate, sexta quaque hora. Aliqui Medici satis eruditi & probati in maxima virium resolutione laudant aquam distillatitiam ex sanguine hominis iuuenis. & perfectè sani, dummodo extrahatur, cumprimum fluit à vena secta & instrumento vitreo, & pauco igne. Quia superius diximus alimentum frigidum & humidum, glutinosum esse vtile, & necessarium hecticis, vt ex testudinibus, cancris fluuiatilibus, limacibus, & anguillis, de his omnibus, & horum præparatione verba facienda sunt. Nam anguilla genita ex putredine, vel per coniunctionem serpentis cum anguilla, est pessima, & si sequenti præparetur forma iuuabit multum.

Praparatio aqua ex anguilla.

Diuisa ergo anguilla priùs semota eius pelle, & bene lota aqua rosata salita imple eius carne præparata ventrem gallinæ iuuenis, & post cum sufficienti quantitate aquæ, & pauco hordeo excorticato concoquatur aqua, & anguilla, fiat aqua per distillationem instrumento vitreo, & igne pauco. Dosis vnciæ duæ cum pauco saccharo. Multi medici eruditi ex testudinibus, limacibus, & ranis parum decoctis cum herbis frigidis & humidis aquam per distillationem extractam non minùs, quàm factam ex anguilla, & anguillam laudant in hac febre.

Ex cancris fluuiatilibus.

Cancri fluuiatiles ex bona aqua electi vehementi lotione egent cum sale, furfure, & cineribus: deinde si aqua dulci lauentur & ex hordeo excorticato, sufficientíque aquæ parte decoquantur perfectè, sunt optimi alimenti hecticis, & faciles concoctu. Testudines nemorales pauca egent præparatione, quamuis earum ius est facilius concoctu: limaces montani sunt meliores, & optimè nutriunt, si per aliquot dies non pascantur: post tamen saccharo, & farina nutriantur duobus tribúsve diebus, dummodo prius decoquantur aqua & parco sale, postremò iure optimo gallinæ, vel arietis. Hae ratione præparati refrigerant,

rant, humectant, & bonum sanguinem generant, nec difficiles sunt concoctu: quamuis aqua ex ipsis solis per distillationem expressa sit concoctu facilior, & eandem facultatem habeat, qua curatus fuit illustrissimus Marchio Zeneranus ab egregio doctore medico Dolesa Valentino. Inter omnia, quæ hanc febrem solent & possunt perfectiùs, & citiùs curare est lac, quia valenter nutrit, humectat, parum refrigerat, & facillimè concoquitur, humanum tamen est omnibus perfectius, atque vtilius ob similitudinem, huic bonitati proximum est asininum, deinde verò caprinum, & mox vaccinum, à quo butyrum extractum sit. Eligatur ergo iuuenis perfectè sana, optima prædita natura, vel sanguinea, à partu distans per duos vel tres menses: si tamen abhorret à lacte humano, vel si haberi non possit, eligetur lac asinæ nigræ iuuenis à partu distantis per duos, aut tres vel quatuor menses nutritæ hordeo, & herbis frigidis & humidis, aut lactuca, endiuia, cichorea & similibus: ante tamen lactis vsum aliqua sunt obseruanda priùs, ea scilicet, quæ ipsum dari prohibent, vt sunt primum catarrhus, & distillatio, & capitis dolor, secundùm febris putrida, tertium quibus hypochondria suspensa murmurant, quartum ventris profluuium. Quod verò lac quodcunque prædictis morbis maximè aduersetur, docuit Hipp. lib. 5. aphor. aph. 64. lac inquit dare caput dolentibus malum, malum verò & febricitantibus, & quibus ilia suspensa murmurant, & siticulosis, malum autem & quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones, & quibus sanguinis effusio multa accidit. Conuenit autem & tabidis dare, qui non valdè febricitant, & in febribus longis, & paruis, si nullum ex supradictis signis affuerit, & præter rationem absumptis: quod confirmat Gal. variis locis, præsertim commentario huius aphor. in quo demonstrat lac ab omnibus causis calidis celerrimè in nidorem fuliginosum verti: quamuis per se probum gignat succum aliquid habens flatulentum: si tamen asininum sit lac, nullam habet acrimoniam, quum omnibus sit humidius, Gal. autore lib. 4. de ratione victus in morbis acutis aph. 7. ideoque ventrem solum magis soluit, etiam si inter purgantia omnia medicamenta mitissimum tranquilissimúmque existat, & omni lacte sit humidius, ac proinde magis ventrem subducat, vt idem Gal. censet aph. 109. eiusdem lib. 4. de ratione victus in morbis acutis. A quibus Galen. locis & aliis, sumpsit Iacobus Syluius ansam purgandi affectos vere causo lacte asinæ cocto, quod pace tanti viri, repugnat Hippocr. Gal. rationi, & experientiæ

Laus aqua ex limacibus.

Historia.

Lactis præstantia.

Lac humanum.

Lac asininum.

Quæ prohibeant, lac exhiberi.

Iacobi Syluij sententia non probatur.

quamuis lac sua humiditate, & facultate mitissima, & acrimoniæ experte minimè febribus ardentibus noceat, quia illius substantia facillimo negotio alteratur & corrumpitur, maximéque his & similibus morbis aduersatur, si per os sumitur, sed coctum minus: tempore namque Græcorum serum tutius aliis medicamentis acribus, & calidis purgabat: nostro tamen fælicissimo tempore manna, rhabarbarum, cassia fistularis, tamarindi, & myrobalani saluberrimè purgant, & his, aliísque, & siciis morbis minimè nocent. Quando igitur nihil est, quod lactis vsum impediat, sugat æger ipsum ab vberibus fœminæ nutritæ rebus frigidis, & humidis, vel ter in die ventriculo vacuo, vel bibat primò lac caprinum, vel asininum ab ℥. ij. vsque ad ℥. vj. dummodò ne alteretur ab aëre, quia facillimè corrumpitur, cui semper adde parum sacchari, ne coaguletur in ventriculo, quod etiam valentius prohibetur à sale, vel melle, si æger non possit sugere ab vberibus lac, extrahatur in vas actu calidum, vt conseruetur naturalis calor. Quod si sumpto lacte sentiat acidos ructus, vel putredinem aliquam, abstineat ab eius vsu & nutriatur cremore hordei, & iure pulli gallinacei, vel gallinæ, & confectione ex testudine, de qua statim loquemur. Quamuis cap. 29. de tabe descripta sit à nobis confectio ex testudine, tamen in præsentia maioris doctrinæ gratia, duas proponam conficiendi formas, quarum prima est minoris pretij: vel ℞. carnis testudinis aquaticæ optimæ aquæ decoctæ cum hordeo excorticato ℥. ij. medullæ vuarum passarum, & amygdalarum dulcium sine cortice. an. ℥. j. granorum pini aqua rosata calida priùs infusorum ℥. ß. pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. seminis papaueris & cinamomi electi an. ʒ. j. conseruæ borraginis ʒ. iij. sacchari dissoluti in aqua borraginis q. s. misce, & fiat electuarium ad formam manus Christi. Altera confectio est maioris pretij ad diuites: ℞. carnis testudinis nemoralis decoctæ cum iure hordei sine cortice ℥. ij. carnis pectoris gallinæ iuuenis, & capi. ana. ℥. j. pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. pulueris diarrhodon Abbatis, pulueris diamargaritonis frigidi an. ʒ. ij. gummi dragaganti, gummi Arabici, seminis papaueris albi, & seminis portulacæ, seminis lactucæ, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis bombacis an. ʒ. j. amygdalarum dulcium sine cortice, medullæ vuarum passarum an. ℥. j. nucleorum pini in aqua rosarum priùs calida infusorum ℥. ß interioris cinnamomi ʒ. j. ß. sacchari dissoluti in aqua bug·ossæ. q. s. misce & fiat electuarium, ad formam manus Christi deauratum. Dosis huius

Fœlicitas nostrorum temporum.

Quæ impediãt lactis coagulationem.

Prior forma cõficiẽdi electuariũ ex testudine.

Altera forma.

huius confectionis vncia semis cum vnciis sex cremoris hordei, & iure gallinæ, vel gallinacei cum testudine, & ranis. Solum electuarium resumptiuum recens est satis vtile hecticis. Dosis ℥. ß. cum iure prædicto, vel aliqua aqua ex superius dictis. Inter prandium, & cœnam vel quacunque hora ventriculo vacuo bibat aquam hordeaceam, qua semper in potu vtatur, nisi ventriculus admodum sit imbecillus, quia tunc vinum benè aqua dilutum, vel aqua cinnamomi esset potus conuenientior. Extra igitur mensam bibat aquam hordei cum hac mixtura: ℞. conseruæ violarum, rosarum, nenupharis & borraginis an. ℥. ij. corticis citri saccharo conditi. ℥. ß. quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis papaueris. an. ʒ. j. pulueris electuarij resumptiui. ℥. ß. sacchari q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum. Dosis, cochlearia duo, vel tria, Iulep violarum, vel rosarum, syrupus de nenuphare, & de cucurbita extinguit sitim & totum corpus humectat, & exiccat. Refrigerant, & humectant hepar, & totum corpus clysteres ex solo lacte caprino, vel ouino: aut ex oleis, violaceo, nenupharis, & papaueris, aut ex hordei cremore, & si opus fuerit adde cassiam fistularem, vel butyrum recens. Hic clyster, vel similis est optimus: ℞. iuris pulli gallinacei, decoctionis hordei sine cortice, foliorum violarum & lactucæ ℥. x. cassiæ fistulæ præparatæ ℥. iij. mucilaginis seminis cydoniorum ʒ. iij. vitellos ouorum ij. sacchari optimi ℥. ij. misce, & fiat clyster, si tamen adsit ventris profluuium, abstine ab iis. Vnguenta ex oleis, & rebus humectantibus & refrigerantibus spinæ, seu dorso, hepati, & pectori admota bis vt minimum in die ventriculo vacuo sunt vtilissima, & necessaria huic febri, inter quæ hoc vel simile est optimum: ℞. oleorum violarum nenupharis, rosarum & papaueris lotorum benè aqua rosata. an. ℥. j. mucilaginis seminis psilij, cidoniorum & althææ aqua rosata extractæ, ʒ. ij. butyri recentis, axungiæ gallinæ, medullæ crurum vituli. an. ʒ. iij. pulueris electuarij resumptiui, & pulueris diamargaritonis frigidi. an. ʒ. j. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Balneum est huic morbo præsentissimum auxilium, præsertim si non coniungatur hecticæ catarrhus, febris putrida, obstructio & similes affectus, quibus multum nocet balneum, siue sit ex sola aqua frigida, siue ex tepida. Primum quamuis à Gal. laudatur 10. methodi contra Herophilum est suspectum, & aptum ad extinguendum calorem imbecillum hecticorum. & præter hoc sua intensa, & actuali frigiditate per accidens calfacit, & exsiccat internas partes, ideóque pi-

Electuarium resũptinũ. Potus. Conditum. Extinguentia sitim. Clysterum vtilitas. Clyster. Vnguentorum vsus. Vnguentum. Balnei commoditas. Balneũ ex aqua frigida cur noceat.

tuitosos & crassos humores (à quibus fit retanus) resoluit, auctore Hipp. & Gal. 5. lib. aph. 21. aph. nam si laborans retano carnosus, iuuenis, in æstate, & regione calidi potest curari balneo aquæ frigidæ, hecticus cùm non possit esse carnosus non poterit sine periculo tolerare balneum aquæ frigidæ. Aliqui post balneum aquæ tepidæ, laudant balneum aquæ frigidæ, præcipuè si æger fuerit iuuenis: non multum imbecillus, & assuetus balneo aquæ frigidæ. Alij sensim hecticos à balneis parum calidis ad minus calida, & tandem ad frigida transferunt, ne ab vno extremo in aliud fiat transmutatio. Balneum aquæ tepidæ solius, vel ex decocto lactucæ, foliorum & florum violarum, salicis, nenupharis, capitum & pedum arietinorum, vel vitulinorum est tutius, & à me sæpè expertum, aliqua tamen prius oportet animaduertere ante balneum necessaria, & in balneo, & à balneo. Ante balneum per quatuor vel quinque horas nutriatur æger solo lacte asinino cum saccharo, vel optimo iure ex gallina, & testudine, & hordei cremotu, vel duobus recentibus ouis, & sorbilibus, & parum ante balneum sint vacua intestina. In vere hora balneum ingrediendi sit octaua ante meridiem, in æstate septima, in autumno & hyeme quinta, vel sexta à meridie. Habitatio sit moderatè calida, quemadmodum & aqua, ne sudore & fatigatione afficiatur æger: tempus ergo balnei respondeat voluntati, & delectationi ægroti. Numerus balnei sit pro ratione morbi, & ægri: quamuis semel in vnoquoque die sit satis aliquando bis, & ter in hebdomada. A balneo amisso actu humore externo per pannos lini non calidos, sed per frictionem moderatam & blandam vngatur dorsum, pectus, & hepar vnguento superius scripto, vel simili, aut lacte humano, & asinino, vel caprino vel bubulo tepidis, deinde quiescat in lecto, & nutriatur cremore hordei facto iure gallinæ, & ranis, & testudine, vel confectione ex testudine, & iure, vel aqua ex limacibus superius dictis.

Quod balneũ sit probãdum.

Ante balneũ seruanda.

Hora balnei.

Scholium.

HEctica febris est) *Hectica febris, est calor præter naturam habitum corporis occupans. In hac est æqualis intemperies in omnibus partibus corporis, quoniam in calore mutatæ sunt, quem habent ac si esset propria natura, & ideò ab ipso non dolent, nec molestantur, hoc autem quo ad sensum intelligere oportet. Non enim sunt omnino partes mutatæ à calore præter naturam, quia nec nutrirentur, nec tumores qui in hecticis oriuntur, vnquam ad suppurationem venirent, nec calorem febris putridæ (quæ hecticæ superuenit) sentiremus. Hectica duobus modis fit. Primò sequendo alios morbos.*

Hectica quid.

Inæqualis intemperies.

hos, febres scilicet ardentes diarias, & inflammationes internas. Secundo incipiendo, & statim à principio. Quæ similem habet cum diaria generationem, ex causa aliqua procatarctica, ira, tristitia, exercitatione, aut lassitudine cum vstione, hoc secundo modo rarò contingit: hectica homines calidissimos, & siccissimos tantum inuadens Hectica duplex est, vna simplex, & altera composita. Simplex illa dicitur, in qua calor factus est in partibus sine humiditatis alicuius consumptione. Composita verò, quæ siccitatem aliquam morbosam habet coniunctam, quam hecticam marasmodem nominamus. Absoluta harum hecticarum cognitio ex lib. 1. de diff. feb. habenda est, hoc in loco de curatione febris hecticæ simplicis agere instituimus vnà cum auctore, hæc enim febris difficilè cognoscitur, quamuis faciliùs curatur.

Duobus modis fit Hectica. Primus. Secundus. Hectica duplex.

Hectica febris priusquam ad tabem.] *Febris hectica cùm sit calor simplex, vnam habebit & simplicem curatoriam indicationem ab eo assumptam. Calor enim per contraria refrigerantia scilicet est auferendus. Debent autem refrigerantia, humectantia etiam esse, quia humiditas obtundit caloris vim. Tum quia, cùm calor sit in partibus solidis factus, oportebit præuidere, ne siccitas introducatur. Huius hecticæ curatio quamuis 10. method. à Galeno tradatur, breuiter tamen hoc in loco eam transferemus. Remedia ergo, quibus hectica curatur, aut foris applicantur, aut interiùs assumuntur. Foris applicanda sunt aër, medicamenta cuti admota & balneum. Interius verò assumuntur cibus, potus, & aer inspiramus. De quibus agendum est incipientes à cibo vnà cum auctore. Alimenti qualitas, huic febri accommodata, debet esse frigida & humida, quia affectus est calidus, & qui exiccat corpus. Vnde ptisana accommodata est, alimenta etiam temperata alterata tamen rebus frigidis, lactuca, succo aggresta, & similibus. Et cum in hac febre laborantibus magna fiat substantiæ dissipatio, & calor sit fixus in partibus, alimenta debent habere aliquam glutinositatẽ, ne dissipentur facilè à calore febrili, qua ratione vnà cum gallina testudinis partem coques, comedens ius & gallinam, non autem testudinem, quam nullus antiquorum commendauit, & difficilè coquitur. Inde colliges multo minus esse exibenda illa alimenta, quæ solebant exhiberi, appellata electuaria in forma manus Christi, quia in his carnes testudinis, & frigidæ corruptis iam sunt. Poteris etiam extremitates animalium, cũ carnibus facilis coctionis elixare, cum pauco petroselino: & hæc sufficiant de qualitate alimenti. Quantitatem ex robore facultatis concoctricis ventriculi habebis. ùm enim in hectica languida sit facultas, oportebit parum, & sæpè cibare. Inter alimenta lac commendatur. Quale autem esse debet & qua ratione assumendum rectè docet auctor. Quæ impediunt lactis assum*

Curatio alteratione fit. Refrigerantia. Sex remediis curatur hectica. Alimenta. Dãnantur aliqua alimenta. Quãtitas alimenti. Lactis. Impedientia assumptionem.

Primũ. assumptionem hæc sunt. Primò, corruptio eius in ventriculo, quã deprehẽdemus ex pulsu, & ructu. Ex pulsu, si inæqualis fiat, & paruus, à lactis assumptione, hic enim pulsus solet fieri affecto orificio ventriculi. Ex ructu hoc modo. Si ructus sit acidus, & à frigiditate vẽtriculi, corruptum erit lac, si nidorulentus & fumosus à calore. Secundò impedit lactis assumptionem febris putrida, quia ab eius calore corrũpitur, & in vapores mutatur. Tertiò dolor capitis, quia vapores multi, qui à lacte, dũ coquitur, in ventriculo eleuantur, caput implent, ac grauant. Quartò, hypochondria eleuata, ab aliqua inflãmatione: vapores enim multi, qui à lacte consurgunt, cõprimunt tumorẽ. Quintò murmurantia hypochondria, quia cùm murmur, seu rugitus fiat à flatu, augebitur à vaporibus lactis. Sextò, sitis, siticulosi enim calidũ habent ventriculũ, à quo lac corrumpetur. Septimò deiectiones biliosæ: quia hæ calorem arguunt, à quo similiter lac corrumpetur. Vltimò impeditur lactis exhibitio à profluuio aliquo sanguinis, qui præcessit. Hic enim refrigerauit corpus, vẽtriculus autem refrigeratus non poterit rectè cõcoquere lac. Potus sit cremor ptisanæ, aut decoctũ hordei. Aër inspiratus sit frigidus, dummodò cutem non attingat. Sãguinis missionis, aut purgationis, nullã fecimus mẽtionem: quia in hectica nullus est affectus euacuationem postulans.

Secundum. Tertiũ. Quartum. Quintum, Sextum. Septimum. Octauũ. Potus. Aër.

De remediis, quæ exterius applicantur, modò agendum est, incipientes ab aëre ambiente. Aër, etsi sit materia remedij, cum sit materia nobis connata, proinde indicat, aut sui conseruationem, quando qualitatem habet morbo contrariam, aut sui ablationem ob alterationem contrariam, quando eius qualitas morbum fouet. In hectica ergo aër aut est temperatus, aut calidus, aut frigidus. Si temperatus est, non lædit: si sit calidus fugiendus est, quia calorem auget febrilem, aut alterandus aqua cum aceto mixta irrigantes cubiculum, in quo decumbit ægrotus, aut aqua per euripes cadente, aut aspergendo frigidas herbas, & flores, vt folia salicis, arundines, rosas, myrtos, & similia: si aër frigidus sit pro gratia est habendus, habens naturam morbo contrariam. Quod si sit frigidissimus, inspiratus remedium est, quia per tracheam arteriam, & pulmones corpetit, at per cutem non poterit ingredi sibi ipsi viam præcludens, frigiditate condensans cutem, & prohibens calidorum vaporum exhalationem. Ac proinde permittendum est, vt inspiretur: corpus autem vestibus operiatur, ne aer hic cutem suo contactu alteret. Epithemata, aut medicamenta, quæ cuti applicantur, debent esse frigida & humida, non autem astringentia, qualia sunt, quæ crassas habẽt partes, hæc enim non possunt penetrare. Difficile autẽ erit inuenire medicamẽta refrigerantia sine adstrictione, pauca enim sunt. Inter omnia tamen vti debemus medicamento à Gal. 10. met. descripto, quod officinæ vnguentũ refrigerans Galeni appellare solent. Hoc si potest parari, vt ex eo loco colligimus: ℞. olei rosati omphacini

Epithemata. Vnguentũ refri-

ʒ.iiij.ceræ albæ & lotæ ʒ.j.liquentur in duplici vase, deinde refrigerentur. Et vltimo loco agitando illa in vase addatur tantum aquæ fontanæ, quantũ imbibi possit: sed si tibi placet, inde parum aceti. Hoc medicamento vtitur Gal. ad Erysipelata, & ad vlcera pudendorũ, maximè enim refrigerat, vt simplicia, quæ ipsum componunt, ostendunt. In primis oleum rosarum omphacinũ duplici nomine est frigidum, & quia habet rosas permixtas, & quia factũ est ex oliuis immaturis. Et quamuis cera solùm adhibeatur tanquã materia, lauatur tamen vt amittat acrimoniam, & calorem, quem ex melle contraxit. Liquatur autẽ cera cum oleo in duplici vase, ne ab igne aliquem concipiat calorem. Tandem additur aqua, vt magis refrigeret, & humectet. Dixi te posse addere parum aceti, propter penetrationẽ. Aduerte tamen, in officinis seruari medicamentum refrigerans Galeni à Mesue traditum: quod, vt distinguas à primo, opus erit, vt hoc modo schedulam perscribas: ℞. vnguenti refrigerãtis Galeni ex 10 method. &c. Hoc vnguento debemus inungere regionẽ eam pectoris, quæ est supra cor, iecur, & totam spinã: ita tamen, vt cùm manifestè iam calefactum est: à corpore abstergamus ipsum, & de nouo fiat inunctio. Tertiò huic febri solet applicari balneum: hoc quatuor habet partes, prima solũ continet aërem calidum, in quo vestes deponimus, in quo æger parum immorari debet, ne calore fiat substantiæ dissipatio: secunda est vbi lauatur æger, vt meatus aperiantur: tertia est lauacrum aquæ frigidæ: debet autem hectica laborans aqua tepida lauari vt caliditas balnei simul cum calore ægrotantis sit nutrimentũ partibus solidis, quæ carnis tegumento distituũtur: ad hoc, vt cùm lauantur frigida non lædãtur consumpto pauco calore, qui in eis est. Lotio autẽ frigida est febris remediũ. Sic dicebat Galen. hectici nihil balneo iuuantur, nisi in frigida immergantur. Nec mirum, nam in lauacro tepido calor augetur, & vapor humidus, qui in corpore paucus est, multum augetur, qui mala frigida corrigit, fluxum coërcens, & calorem extinguens. Dices, Hippo. 3. de rat. vic. in acut. sent. 59. balneũ, inquit, non conuenire his, quibus vires languẽt, non ergo hectici sunt lauandi, languidi cùm sint. Respondeo, Hippocratẽ loqui de balneo euacuatorio, quod multos sudores mouet, quale hecticis non conuenit: bene tamen illud, quod ad refrigerandum calorem excedentem exhibetur. Iterum obiicies, hectici exiguum habent calorem, poterit ergo facilè extingui ab aqua frigiditate.

Respondeo, verum hoc esse, sed propter metũ non est omittendum remediũ, melius enim est cũ periculo aliquid agere, quàm sincere certò hominẽ mori. Et quamuis Gal. lib. 3. acut. scribit lãguidos nõ posse ad frigidam peruenire sine læsione: non proinde eã omittent hectici, quia ibi loquitur de morbis acutis, exercétque methodũ in pleuritide. Quarta pars balnei est, in qua sudores abstergũtur, hæc hecticis inuti

Refrigerans Galeni.

Balneũ partes quatuor.

Prima.

Secũda.

Tertia.

Lotio in frigida.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Explicatur Galenus.

Quarta pars.

Nostra lotio. *inutilis est. Nos hecticos adhuc balnea non ducimus, sed eos in propriis cubiculis lauamus. Primum aqua tepida, & secundo perfundimus eos aqua frigida non actu, sed mixtione aquæ calidæ temperata, quæ comparatione alterius aqua frigida est. Sic Hipp. lib. 3. acutorum sent. 49. multas aquæ mixturas paratas habet. Præterea oportet maxime considerare, balneum multis causis omitti. Prima est interna inflammatio, quia humores à balneo liquati ad ipsam confluent. Quòd si Hippocr. lib. 3. de ratione victus in fine, balneum concedat pleuriticis, & peripneumonicis, id intelligendum est, post totius corporis euacuationem, quo tempore iam nil fluit ad partem affectam: imò tunc spiritus facilitatur, imminuitur inflammatio, & dolor mitescit. Secunda est alicuius partis principis imbecillitas, propter quam facilè recipiet humores fluentes in balneo. Quòd si pars languida non sit princeps, tunc bene poterimus balneo vti, quia ad articulos & cutem solet natura cum cõmodo animalis expellere. Tertia est plenitudo ad vires, vel ad vasa. Quia in plenitudine ad vires humores fusi, magis grauabunt, in plenitudine verò ad vasa rumpent aliquam venam. Quarta est febris putrida. Quia hæc obstructionem habet, quæ augebitur fusis humoribus. Quinta cruditas, hæc enim à calore balnei ad venas attrahitur. Sexta est alui fluor. Quæ duabus de causis balneum impedit. Prima est: quia cùm balneum ad cutem attrahat, impedit motum naturæ per aluum expellentis. Secunda est, quia balneum cùm humectandi vim habeat, fluxiliorem reddet aluum, & ideò hecticis diarrhea laborantibus interdicitur. Septima est alui densitas & constructio: Quia à calore balnei, tenuiores fæcum portiones sursum ad hepar & alias partes ascendent. Vltima causa vsum balnei impediens, est cibus & potus si parum ante assumpta sint, balneum enim ea cruda ad venas rapiet. Et ideò statim à balneo nil est sorbendum, priusquàm balnei perturbatio sit sedata.*

Prima causa balneũ impediens. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima. Octaua.

De febre pestilenti. CAP. IX.

Descriptio. PEstilens febris est febris epidemialis perniciosa, & venenosa, qua multi afficiuntur & pereunt vno tempore & vna regione, vel ciuitate aëris ratione, vel (vt autor est Gal. lib. de theriaca ad Pisonem) pestis quædam bellua existit non paucos interimens, ciuitates quoque tutas depascens malè conficit: quippe praua quædam aëris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines cum respirationis necessitate periculum euitare nequeant, ipsum aërem veluti venenum quoddam ad se per os attrahunt. Discrimen inter pestem epidemiam, & eudemum, siue endemium demonstrat Gal. cõ. 9. lib. 1. de ra. victus in morbis

bis acutis,in quo docet Hippocratem in lib.de aëre, aqua, & locis egisse de endomio morbo, & de epidemio in lib.epide. sed de peste nullum peculiarem librum confecit, quia vnum morbum ex epidemiis esse pestem, per libros epidemiorum monstrauit, & hac de causa 3. epidemiorum lib. pestilentes quasdam tempestates descripsit, vnde infert ex genere esse vulgarem morbum. Quamquam sunt multæ causæ pestis, tamen eas tantùm, quæ medico sunt necessariæ, recensebo. Fit itaque omnis pestilentia à putredine aëris autore Gal. 2. de differentiis febrium capit. 5. In pestilenti aëris constitutione inspiratio potissimum est causa, cur homines corripiantur peste: aër enim nos circunstans à putrescente euaporatione vitiatur, ab aquis videlicet putribus in lacubus, paludibus: à multitudine cadauerum. A vi etiam cœlesti sæpe fieri solet aliquando, aliquando ira Dei mittitur nostris peccatis infensi. Semper tamen dispositio humorum, qui sunt in nostro corpore est interna causa satis potens, & ideo in eadem ciuitate, vel domo aliqui afficiuntur peste, aliqui non, & affecti non omnes ab æquali causa moriuntur. Hinc etiam accidit,rarò tamen, vnum aëre nondum infesto peste laborare, quamuis pestis propriè non sit, sed peculiaris morbus venenatus & perniciosus. Lapsus magnus aëris ad calidum, & humidum est causa satis magna pestis & ideò Gal. 1. de temperamentis capit. 4. scribit, temperamentum aëris pessimum esse calidum & humidum. Qui etiam pleni sunt malis succis, & praua victus ratione vtuntur facilè in febres pestilentes incidunt. Inter omnia anni tempora exitum æstatis & initium autumni videmus maximè febribus pestilentibus conuenire. Indicia futuræ pestis sunt aër minus calidus,& humidus,multitudo exanthematum,& papularum,quæ à nostris Barbaris variolæ & morbilli dicuntur,multitudo etiam phrenitidis venenosæ, copia carbunculorum, multitudo etiam murium, & animalium quæ fiunt ex putredine. Si verò volucria aërem proprium fugiant,& in ipso pereant, præsentem constitutionem pestilentem ostendunt,& quum pisces fugiunt aquam & in ipsa moriuntur, ab aqua esse ortam pestem dices. Notæ,quæ hominem pestilentia iam correptum demonstrant,plurimæ sunt, febris scilicet ab initio maxima,quamuis sæpe exteriora frigeant,& interiora ardeant,capitis grauitas,oris siccitas, vehemens sitis & vehemens angustia,difficultas spiritus, vomitus creber, oculorum aspectus toruus, ac varius, vigiliæ & deliria, aliquando propensio magna in somnum: inter ignotas est, si post aures, aut sub alis, aut circa inguina potissimum bubones cum febre parua,

Causa.

Externa.

Interna.

Signa.

& magna oriantur, in aliis etiam partibus internis ad externas: si enim in collo appareat tumor præter naturam, cerebrum potissimè malè affici ostendit, si in alis, cor: si verò in inguinibus, iecur, quod Hippocr. 6. epidemiorum parte 2. aphor. 4. voluit dicens, abscessus veluti bubones signa sunt earum partium, vnde exuberant. Sed quum non semper appareant bubones, alias notas bene considera. Priusquam curationem præsentis pestis demonstremus, quo modo præcauenda sit ostendere conabimur, quod certissimo fiet, si ad longinquas & salubres regiones fugiamus, neque reditum laudabo, nisi post perfectam & integram aëris alterationem, & commutationem: semper tamen ad Dei iram placandam cura animam tuam: sæpè enim corporis morbi ab animi morbis fieri solent, dicente Domino languido, quem sanauerat, vade, & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et alibi, Si oculus tuus, id est, anima tua simplex fuerit, totum corpus lucidum erit: nam propter peccata nostra iratus Deus pestem, & sua fulmina in nos mittit, vt in lege veteri scriptum est, & etiam in noua ante iudicij aduentum Seruatore nostro docente. Quare ieiuniis, precibus. & eleemosynis Dei iustitia placanda est. Anima igitur curata præcautio fiet victu conuenienti. Primò, aëre non montano, non propinquo aquis, aliisque rebus putridis, cadaueribus scilicet, stercoribus, coriis, brassicis euulsis, & aliis prauis arboribus. Eligatur ventus septentrionalis, vel orientalis, meridionalis enim est omnibus deterior, medius verò occidentalis. Habitatio quoque admodum propinqua centro, & cauernosa est passim radij solares optimi sunt, lunæ verò noxij, quia putredinem efficiunt auctore Galen. 3. de diebus decretoriis. Aëris alteratio & emendatio summè necessaria est, non solùm in curanda peste, sed præcauenda, quod maximè vi solius ignis fieri solet, præsertim ex quercu, & aliis arboribus salubribus: habemus enim exemplum luis illius, quæ ex Æthiopia ad Græcos peruasit, quam Hipp. multis modis admirandus curauit igne per totam ciuitatem incenso, vt Galenus eius fidissimus interpres lib. de theriaca ad Pisonem scribit. Quanquam igitur ignis maximam habeat facultatem in aëre alterando, & puriore reddendo, multa tamen sunt calida, & frigida & temperata cardiaca, quæ aërem efficiunt salubrem, & illius qualitates prauas & contrarias tollunt. Calida ambra, muschus, thus, mastix, sandaracha Arabum, lignum aloës, mirrha, aloe, resina pini, resina cupressi, laudanum, iuniperus, aristolochia, nux muscata, gariophylli, gummi iuniperi, eben

Præcautio pestis. *Fuga.* *Animæ curatio.* *Victus.* *Aër.* *Sol.* *Luna.* *Aër.* *Historia.* *Aërem salubrē efficientia.* *Calida simplicia.*

ebenus, acorus, enula campana, squinantum, bdellium, vinum aromaticum, cortex citri, storax liquida, laurus ocymum, been cinnamomum, crocus, calamentum, cassia lignea, zedoaria, lilium album, doronicum, melissa, menta, ros marinus & similia. Frigida, quæ aërem calidum alterant, & purgant sunt acetum, Karabe, rosa, labruscus, poma, pyra, cydonia, corallus, santalli, acetosa, viola, cichorea, endiuia, nenuphar, balaustiæ, coriandrum, bolus armenius, terra sigillata, argentum, myrtus, malum granatum, citrangulus, arancia, limones, agresta & similia. Temperata cardiaca, quæ aërem puriorem reddunt, & pestilentem discutiunt, numerantur borrago, buglossa, margarita, carbunculus, hyacinthus, zaphyrus, & similia. Ex his & aliis cardiacis medicamentis multa cardiaca componuntur, vt theriaca magna, mithridatum, confectio Gentilis cordialis contra melancholiam, confectio de hyacintho, confectio ex granis tinctorum, quam alkermes nominat, hæc efficacissima multorum regum ac reginarum testimonio est probata, & à Valentinis omnibus maximè cognita, & frequenter probata, præsertim in quibus natura languet ob longum, vel valde acutum morbum spiritum vitalem dissipantem: quamuis Valentini ob magnam corporum raritatem, & aptitudinem ad caloris & spiritus dissolutionem, & hoc simili cardiaco medicamento magis egeant, & ideò ægri omnes illa semper amant, & postulant. Quare non sunt taxandi Medici, qui in hac regione sæpè iis vtuntur, neque quorundam, & Manardi ratio demonstrat coccum baphicam solùm astringere, & suo rubro colore sanguinem & spiritum ratione similitudinis ad se magis distrahere & dissipare, quam cogendo firmare: quia rubra visa mouent sanguinem, & imaginatio per visum ad externas partes etiam sanguinem euocat, sed interiùs sumpta cardiaca sunt, corroborant cor, quod meliorem generabit spiritum. Neque multorum recentiorum ratio probat lapidem cyaneum, seu stellatum vomitu & delectione purgare, & naturam turbare, humorésque melancholicos exagitare, nullius enim momenti est ratio: nam etiam si rhabarbarum, & lapis cyaneus largiùs sumpta purgantia sunt, tamen si parciùs sumantur, alia substantia, astringente, & cardiaca corroborant, & purgatoria imbecilla non mouent corpus, præsertim si bene præparentur, vt in hac confectione alkermes lapis cyaneus sæpe lotus, & in electuario ex gemmis rhabarbarum paucæ quantitatis. Neque vera est multorum recentiorum etiam opinio dicentium, cardiaca omnia esse odora, licet quodcunque odorum sit cardiacum, ideo

Frigida.

Temperata.

Laus confectionis alkermes.

Manardus.

De lapide cyaneo.

Error recentiorum.

ideóque apud hos margarita non est cardiaca, neque lapides pretiosi, & sericum, aut similia: variæ enim sunt medicamentorum cardiacorum differentiæ & species. Prima eorum est, quæ temperatam obtinent naturam, quamuis Auerroes velit parum calida medicamenta temperatis magis corroborare. Secunda est illorum, quæ qualitates habent secundas corroborationis aptas, quales sunt stipricitas, odor bonus, vt in rosis, & muscho & similibus experimur. Tertia eorum, quæ à proprietate agunt, siue sint coniuncta qualitati manifestæ cardiacæ, vt in spica & croco reperitur proprietas cardiaca cum bono odore & stipricitate, siue per solam occultam vim agant, vt hyacinthus, margarita, & similes. Est tamen inter hæc cardiaca tertij modi discrimen: egent enim quæ à proprietate coniuncta manifestæ qualitati agunt, reductione de potentia ad actum, hoc est quod natiuus noster calor agat in ipsa, & cum in actum redacta sunt per euaporationem eorum vis, (quæ à quibusdam tertia vis dicitur) ad cor mouetur, ipsumque corroborat: quæ verò sola proprietate, & occulta vi agunt, non egent reductione de potentia ad actum, sed tantum eorum vis ad cor defertur, quæ à nonnullis medicis quarta facultas nominatur. Præter superiores modos medicamentorum, quæ per se primò corroborant, sunt etiam alij modi medicamentorum cardiacorum per accidens & secundario, quæ remouent nocumenta, & qualitates veneficas à corde vacuando, vt lapis stellatus, & mirobalani: quæ facultate propria tertia à corde magis euacuant, aut in contrarium alterando per primas qualitates, aut corroborando simul, & prohibendo vaporum elationem, vt terra sigillata, & bolus armenus: aut incidendo, vt facit aqua raphani contra fungos, & acrimonium auferendo vt butyro facimus. Sunt etiam alia medicamenta cardiaca non per se, sed mediatè, & magis per accidens, quàm superiùs dicta, nempè quæ aliorum medicamentorum vires ad cor deferunt, vt pulegium, stechas & similia: & quæ prohibent aliorum medicamentorum solutionem, vt opium. Ex his igitur & aliis cardiacis compone medicamentum ad formam spheræ, quod dicitur pomum, vel trochiscos, qui supra ignem positi, aut dissoluti in aqua & aceto aërem putridum & fœtidum salubrem efficiunt: gumosa tamen magis amant ignem, & alia humida, & liquida per habitationem inspersa conferunt. Hoc pomum est optimum in pestilenti constitutione, quæ sit frigida: nempe: ℞. belzoin ℥. ß. storacis calamitæ ℥. j. gariophyllorum, laudani optimi, ligni aloës, cinnamomi,

Species cardiacorum. Med. Prima. Secunda. Tertia.

Deferentia ad cor.

mi, rosarum an. ʒ. ij. santalorum citrinorum corticum citri, anthus an. ʒ. ß. thymiami, storacis liquidæ an. ℥. j. mentæ siccæ, calami aromatici, macis, nucis muscatæ an. ʒ. ß. musci, ambræ, an. g̃. x. si fuerit diues, adde quantitatem ambræ, & musci: omnia misceantur, & cum mucilagine gummi dragaganti pauca, fiat pomum, vel duo poma perforata positis musco & ambra in superficie. Hoc pomum aërem calidum pestilentem, reddet salubrem, vel saltem puriorem. ℞. florum violatorum, nenupharis, buglossæ, rosarum, citranguli, & spodij an. ʒ. iij. corticum citri, macis, nucis muscatæ, storacis calamitæ, cardamomi, masticis splendidi, ligni aloes, cubebarum ana. ʒ. j. laudani ℥. j. S. musci & ambræ an. g̃. x. cum mucilagine dragaganti dissoluta in aqua rosarum fiat pomum, vel duo poma perforata, ære bene alterato præsertim igne ex lauro, rore marino, calendula, iunipero, & similibus.

Pomum in causa frigida.

Pomum in causa calida.

Secundò, cibis facilibus concoctu, boni sanguinis, & paucorum excrementorum, semper tamen iis sunt miscenda, quæ resistunt putredini, cuiusmodi sunt acetum, succus limonum, succus citri, succus granatorum, succus aggrestæ & acetosæ, & fructus acidi. Alij omnes, præsertim humidi nocent. Nocet quoque lac, & quæ ex lacte fiunt, & magis si cibus comedatur. Nocent similiter alimenta, quæ pinguedine superabundant. Denique nocet ciborum multa quantitas, & varietas, & inordinatus sumendi modus, vt si cibus crassus præcedat tenuem, & prandio minimè concocto cœnet homo. Cibus igitur vtilis iis est, panis boni tritici, carnes arietinæ. Hispanæ hœdinæ, vitulinæ, aues montanæ, pullus gallinaceus, gallina tenera, cuniculus paruus, lepus paruus, oua recentia & sorbilia, pisces parui, & saxatiles, & alij boni succi, vt lucius. Potus sit aqua optima fluuialis, vel fontana, & vinum album, aut rubrum mediocris substantiæ, & ætatis mediæ bene dilutum aqua. Aliqui in hac præcautione, pro potu & cura laudant acetum, & succum granatorum acidulcium, sed ego his non pro potu, sed pro medicamento in parua quantitate ad futuram putredinem præcauendam vtor. Somnus diurnus nocet, & magis inassuetis, sit breuis in die, & per duas horas à cibo, & in loco obscuro. Nocturnus sit pro hominis natura sex aut septem horarum: nam ex aphorismo quarto libri secundi, somnus, & vigilia si modum excesserint, vtrunque malum. Inanitio & repletio immodica nocent, fames ergo & sitis magna mala sunt, & calidis natura pessima, quemadmodum plenitudo frigidis. Quare in hac præcautione & curatione quinque maximè nocent, fames, fatigatio, fructus, fœmina, flatus,

Cibi.

Putredini resistentia.

Quæ nocens.

Potus.

Somnus.

Quinque nocent, & totidem prosunt.

flatus, & alia quinque maximè iuuant phlebotomia, focus fuga, frixio, fluxus, ideóque singulis diebus saltem semel ab stercoribus intestina sunt purganda clystere, aut suppositorio, si natura hoc non faciat. Animi perturbationes, calefaciunt, & spiritus motu impetuoso mouent, ac resoluunt, multum nocent, vt ira, tristitia, odium, & coitus, præsertim immodicus, & magis à cibo. Præter hanc debitam victus rationem ad præcauendam pestem necessaria est sanguinis missio, si vitium sit in sanguine. Sæpe etiam purgatio est vtilis, & necessaria in hac præcautione, præcipuè si fiat per pilulas Ruffi, quas multi Rhazis appellant, constant enim duabus partibus aloes, vna myrrhæ, & medietate croci, & vino albo. Dosis est drachma semis ad drachmam vnam. Semel in hebdomada purgant sine violentia & putredinem impediunt. Aloes, & myrrha mortua corpora nulla putredine, & fœtore affecta conseruant, nedum viua. Hæ pilulæ sunt valentiores, & meliores multo, & à multis maximè probatæ, & expertæ. ℞. aloes hepaticæ ℥. iij. myrrhæ. ℥. ij. croci ℥. j. rhabarbari electi. ℥. j. ß. agarici ℥. ij. gariophyllorum. ℈. j. spicæ. ℈. j. ß. corticum citri ℥. j. seminis citri. ℈. ij. tormentillæ. ℥. ß. santalorum rubrorum, & granorum ribes, vel seminis acetosæ. ℥. ß. corallorum rubrorum ℥. ß. boli armenici præparati ℥. iij. priùs agarico inciso, & per sex horas in oximelle simp. infuso, & aliis omnibus in puluerem redactis cum syrupo acetoso simplici fiant pilulæ septem pro drachma. Dosis drachma semis ad drachmam vnam. Bolus armenus solus habet vim magnam in hac præcautione. Dosis est eius drachma semis ad drachmam vnam cum vino albo & aqua rosata. Hoc medicamento vsus fuit quidam Dux Mediolanensis, & omnes eius familiares, quorum nullus fuit peste affectus. Theriaca magna non solùm curat præsentem pestem, sed & generari prohibet. Dosis scrupulus vnus ad drachmam vnam cum aqua acetosæ, vel rosarum per horas quinque ante cibum, & per sex vel septem post cibum: nonnulli tamen credunt hanc theriacam afficere veneno sanos, & veneno affectos curare, quorum opinio mihi displicet: sed Gal. verba lib. de theriaca ad Pisonem, & auream de eius laudibus sententiam audi. In summa theriaca & extrinsecus apposita, & epota rabiosorum morsibus præsentanei medicaminis cuiusdam instar exactè opitulatur. Cæterùm nobis etiam in pestifera lue solùm hoc antidotum malo correptis prodesse adeò visum est, vt nullum aliud præsidium ad resistendum huic malo fuerit idoneum. Radix tormentillæ (quæ est species pentaphylli, dicitur vincens toxicum

Animi perturbationes.
Sectio venæ.
Purgatio per pilulas.
Pilulæ aliæ præstantiores.
Boli Armeni laus.
Historia.
Theriaca magna.
Refutatio quorũdam.
Theriacæ commendatio.
Tormentilla.

cum) est optima in hoc genere. Dosis cum vino, vel aqua rosarum, vel acetosæ est ʒ.j. Radix dictami est etiam optima. Eandem habet vim scabiosa sola, vel cum aceto & pimpinella. Hæ pilulæ conducunt in hoc genere. ℞. xyloaloes ʒ. ß. tormentillæ ℈.ij. dictami ℈.j. zedoariæ ʒ.ß. croci ʒ.j. ß. verbenæ ʒ. j. cornu cerui ℈. ij. santalorum rubrorum ℈.j. corallorum rubrorum, seminis acetosæ an ʒ.ß. margaritarum electarum ʒ.j. boli armenici ʒ.iij. gemmarum, electuarij de gemmis an. ʒ. ß. cornu vnicorni ʒ. j. cum syrup. de acetositate citri fiant pilulæ in æstate, vel in hyeme cum syrupo de mentha. Dosis drachma seminis vsque ad drachmam vnam bis vel ter in hebdomada. Ex his, & similibus fieri possunt sacculi ad cor apti ad præcautionem, & ad curationem aptiores. Sola tractatio hyacinthi, smaragdi, zaphyri & carbunculi habet non paruam vim ad præcauendam pestem.

Dictamum. *Pilulæ.* *Scabiosa.* *Sacculi.*

Ephimera pestilens periculosior est aliis, vt aliqui viri eruditi tradunt, quoniam venenum vitali spiritui aduersatur, vt hellebori succus sanguini, & cerebrum felis humano cerebro, & cantharides vesicæ: ideóque si spiritus animæ seruiens veneno afficiatur per se, & subitò peribit, neque hoc repugnat aphorismo 55. lib. 4. ex inguinum videlicet tumoribus febres omnes malæ, præter diarias. Hæc igitur febris curatur statim, & summa cum festinatione medicamentis cardiacis internis & externis, & iis quæ spirituum calorem præter naturam extinguunt, & qualitati venenosæ resistunt, & tandem spirituum dissolutionem prohibent, & ipsos gignunt, qualia sunt primo ius gallinæ, & arietis, vel succus eius, vel aqua carnis cum succo agrestæ, vel acetosæ, vel succo limonum, vel citri etiam, si morbus acutissimus sit, egeátque per se victu tenuissimo. Aliquando tamen in robustis & Castellanis solus succus granatorum cum saccharo, & pauco pane loto est satis idoneum alimentum, vel succus limonum, & citri cum saccharo, & pauco pane, vel pyra tosta, aut mala cydonia. Potus sit aqua hordei cum pauco vino albo optimo, vel aqua rosarum, vel acetosæ, vel buglossæ. Inter prandium & cœnam bibat aquam hordei cum julep rosato, & syrupo de citro, vel de limonibus, vel cum hoc condito. ℞. conseruæ acetosæ ℥. ij. conseruæ rosarum, & nenupharis an. ℥. j. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, pulueris radicis dictami, & boli armenici præparati. ana. ʒ. ß. sacchari, quod s. misce, & fiat conditum deauratum. Si diues sit, adde fragmentorum lapidum smaragdi, hyacinthi, Zaphiri. ℈. ß. Omni quoque hora iuuat multum hæc confectio. ℞. confectionis de

Curatio diaria. *Spiritibus utilia.* *Potus.* *Conditum.*

Confectio. hyacintho ℥. j. ß. confectionis Gentilis cordialis contra melancholiam, & conseruæ acetosæ, an. ʒ. vj. theriacæ magnæ. ʒ. ij. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, boli armenici præparati, pulueris radicis dictami, tormentillæ, & seminis acetosæ. an. ʒ. j. rasuræ cornu vnicornis, ossium de corde cerui. ana. ℈. j. ß. syrupi acetositatis citri, q. s. misce, & fiat confectio, adde lapidum pretiosorum ℈. ß. folia auri tria. Lapides hi, & alia multa vt sericum, os de corde cerui, & similia cardiaca corroborant, & spiritus puriores, & lucidiores reddunt à tota substantia, vel proprietate, vt nos contra quosdam iuniores superius docuimus, neque ratio quorundam valida est. *Defensio lapillorum.* Græci hæc, & similia inter cardiaca non scribunt, igitur non sunt cardiaca, quemadmodum neque hæc ratio valet, cassia fistula, manna, rhabarbarum, mirobalani non scribuntur inter medicamenta purgantia à Græcis, ergo non purgant: si magnes attrahit ferrum, & Karabe paleas, & pæonia collo appensa prohibet morbum comitialem fieri à tota substantia, & non à manifesta qualitate, poterunt quoque multa medicamenta non odora esse cardiaca. *Epithima cordi.* Admouenda sunt cordi sæpè, imò semper, quæ calorem febris extinguunt, veneno resistunt, & ipsum cor corroborant in forma sacculi, vel vnguenti, vel liquida: vt ℞. aquæ rosarum, acetosæ, & buglossæ. an. ℥. iij. aquæ melissæ, & ocymi. ana. ℥. j. aquæ florum aranciorum ℥. ß. pulueris diamargaritonis frigidi ʒ. ij. trochiscorum de camphora ʒ. j. misce, & fiat epithema ad cor. *Curatio putridæ. Victus.* Putrida pestis, quæ fermè semper fit, curatur primò, victu diariæ pestis. *Sectio venæ.* Secundò sanguinis missione, si virium robur adsit, per sectionem vtriusque basilicæ simul, ne sanguis venenosæ qualitatis particeps à parte dextra in sinistram fluat, extrahatúrque sanguinis copia plenitudini respondens. *Quæ vena secanda.* In aliis etiam morbis, vt in apoplexia sanguinea, in articulari, & in phlegmone, amborum testium fieri solet sanguinis missio ab vtroque brachio simul. Sed si tumor, vel carbunculus in hac febre sit post aurem, cephalica eiusdem partis est secanda: si verò sub ala, basilica eiusdem partis: si tumor sit in inguine, vena tibiæ, aut pedis interna eiusdem partis: si autem in ambabus auribus simul, vtraque cephalica est inscindenda, & si sub duabus quoque, vtraque basilica simul etiam scindenda: si verò in vnoquoque sit inguine, venæ vtriusque pedis, aut tibiæ. Pari modo faciendum est, si simul sit bubo sub ala dextra, & inguine dextro, simul secabis basilicam dextram, & venam tibiæ, aut pedis dextri. *Scarificatio.* Quando vires, & ætas prohibent in hac febre per venæ sectionem, sangui

sanguis est mittendus per cucurbitulas cum scarificatione, seruata semper rectitudine.

Tertiò, purgatione sine concoctione, quia materia venenosa semper est turgida propriè & per se, vel ob eius læsionem: statim enim subitò cor lædit, quod doctissimns Manardus vult lib. 13. epist. 1. Malè igitur contrarium contra veritatem docuit Aloisius Mundella epistola decimasexta; sed quia huius febris materia fermè semper est biliosa, hoc aut simili medicamento vacuari poterit: ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ana. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem, in aqua endiuiæ. ℈. iiij. electuarij de succo rosarum. ʒ. iij. syrupi acetositatis citri ℥. j. aquæ acetosæ quod sufficit misce, & fiat potus. Vel ℞. pilularum de rhabarbaro. ʒ. j. fiant pilulæ 7. Ab hac purgatione quotidie & ante ipsam excrementa sunt depellenda saltem clystere leniente.

Purgatio sine concoctione.
Aloisius Mundella.
Potio.
Pilula.
Clyster.

Quartò, corroborantibus & alterantibus, vt syrupis confectionibusque, ac conditis, & electuariis cardiacis, de quibus dictum superiùs in præcautione & curatione diariæ pestilentis. Drachma vna theriacæ magnæ vsque ad duas est nobilissimum medicamentum, si detur cum vino, aut liquore cardiaco, ægroto mox lecto imposito, vestibus & stragulis operto, quo sudor erumpens sanitatis nuntius fuit sæpissime. Multi quoque antidotum celebre ad eundem vsum experti sunt, cuius variæ sunt descriptiones: sed ego magis eam laudo, qua doctissimi medici Germani sunt vsi, præcipuè Simon Riquinus Treuir summus Philosophus, & medicus Coloniæ in stupenda illa febre sudatoria priùs Britannica, deinde Germanica dicta, quæ sic habet, ℞. ouum, & reiecto eius albumine per foramen angustum adimpleatur croco, & igne lentissimè torreatur, donec cortex croceum præbeat colorem, postea ouum in pila contundatur minutissimè, & corticis reliquiæ non appareant: huic pulueri adde medietatem oui, seminis crucæ, radicis tormentillæ, dictami albi ana. ʒ. ij. seminis cardui benedicti, seminis acetosæ ana. ʒ. j. ß. nucis vomicæ ʒ. j. rasuræ cornu monoceruini, vel cerui (si primùm comparari non possit) ʒ. ß. theriacæ magnæ ad pondus omnium, deinde in mortario simul misceantur, & confundantur, vt formari possint trochisci, quorum dosis est drachma vna semis cum pauco aceto. Omnes ferè, qui hoc antidoto diu vsi sunt, liberi à peste euaserunt. Hoc quoque medicamentum est præstantissimum in præcautione & curatione pestis, & expertum à multis principibus Germaniæ, consilio doctissimorum medicorum. ℞. rasuræ vnicornis, rasuræ eboris ana. ʒ. j. xyloaloes, myrrhæ an. ʒ. j. ß. been albi,

Corroboratio & alteratio.
Antidotum nobile.
Confectio laudatissima.

albi,& rubri,doronici Romani an. ʒ.ß. agarici optimi per octo horas in aqua buglossæ macerati ʒ. j. zinziberis ℈. j. gentianæ ʒ.j.ß.carpobalsami g.xxv.rhabarbari electi. ℥.j.ß. corticum citri ℥.j.santalorum alborum,& citrinorum,an.ʒ.j.ß. ossis de corde cerui ʒ.ß.seminis citri ℈.ij.fragmentorum quatuor lapidum pretiosorum an.ʒ.j. limaturæ auri optimi ʒ. ß. pulueris liquiritiæ.ʒ.ij.coriandri præparati ʒ.iiij.conseruæ enulæ,conseruæ rosarum an.℥.iiij.mellis.q.s. misce, & fiat confectio, adde syrupi acetositatis citri ℔.ß.conseruetur in vase argenteo, vel vitreo, & tanquam thesaurus habeatur:aduersatur enim non solùm pesti,sed vniuersis ferè venenis. Dosis in aurora drachma vna semis:hæc confectio est non minoris momenti,laudata & probata à multis sapientissimis medicis, eáque non pauci peste correpti,& ferè mortui ad sanitatem optimam sunt reuocati: in præcautione quoque est optima. ℞. sanguinis anatis maris & fœminæ,anseris,hœdi,rutæ syluestris, seminis fœniculi, cymini, anethi,rapæ syluestris an. ʒ.iij.piperis albi,& longi, costi, anisi, cinnamomi ana.℥.ij.radicis gentianæ, trifolij, squinantij, thuris, rosarum siccarum ana. ʒ. iiij. agarici maris ʒ. ij. myrrhæ, spicæ nardi,an.ʒ.vj.benzoi,azari,ammoniaci an. ʒ. j. carpobalsami grana xxx. ireos, croci, reupontici, zinziberis, masticis ana. ʒ.j. stichados ʒ. ß. fiat puluis ex his tenuissimus, & cum quadruplo melle fiat confectio, quæ conseruetur vase argenteo,vel vitreo tanquam res summa & ferè diuina ad pestem & venena alia, & præter hoc languentem ventriculum corroborat, flatúsque omnes valenter discutit. Dosis drachma vna vsque ad duas drachmas superioris medicamenti. Sed quia supradicta tria medicamenta calida satis sunt, ideóque febri nocent, necessaria præter illa erunt alia cardiaca frigida interna, & externa,de quibus superiùs dictum, & etiam cap.de febre ardenti, cap.30.superioris lib. de palpitatione, & syncope. Si carbunculus huic febri superuenerit, præter vacuationem per sectionem venæ eiusdem partis,purgationem debitam,cordis confirmationem, febris, & venenosæ qualitatis curationem iam dictam, chirurgus doctus omni arte trahat exteriùs venenum admouendo carbunculo animalia viua, gallum videlicet gallinaceum, vel gallinam, cucurbitulas, & sanguisugas, vt aliqui volunt, vel ignem actu, aut potentia, vt Angli faciunt. Mixtura ex luteo oui & sale præcedenti incisione, habet facultatem mitem attrahendi & abstergendi. Panis si actu calidus, dum à furno educitur, carbunculo admoueatur,attrahit exteriùs venenum. Mixtura ex ficis siccis, & pulueris salis, ireos, & aloes habet magnam in hoc facultatem fermentum cum oleo, & sale est

Confectio præclarissima.

Commoda.

Carbunculi curatio.

Admouenda.

Mixtura.

Panis.

Extrahentia venenū.

est eiusdem facultatis. Idem efficit mixtura ex opoponaco, fermento,& sale. Cataplasma ex scabiosa, fermento & sale laudatur in hoc. Aliquando oportet ad valentiora procedere: postea tamen crusta inducta sensim, & non violenter est euellenda solo butyro, aut pinguedine suilla, non salita adhuc, vel cataplasmate ex radice althææ, butiro & pinguedine suilla nondum salsa: post crustam euulsam necessaria est vlceris purgatio, & carnis instauratio per medicamenta probata, cuiusmodi est mixtio ex sarcocolla & melle, vel diachylon, siue gummis, vel foliis ocymi, vel consolida maiori. Si fuerit cum hac febre tumor post aures vel sub alis, vel in inguine, aut in alia parte, habita prius debita, & iam superiùs dicta victus ratione, factísque necessariis vacuationibus, corde corroborata per ea, quæ superiùs dicta sunt, tumori sunt admouenda, quæ venenum exteriùs attrahunt: vt cucurbitulæ, & theriaca magna, quæ (Gal. autore libello de theriaca ad Pisonem) non solum exteriùs sumpta, sed exteriùs admota est optimum remedium. Quidam medicus doctissimus & senex mixturam ex cantharidibus, butyro & fermento his venenosis tumoribus admouere solebat. Factæ post bullæ scindantur, extrahatúrque humor venenosus, & crusta, & tandem facta debita abstersione, & incarnatione vlcerum multos affectos pestilentibus bubonibus Deo auspice curauit.

Crusta euulsio.

Carnis instauratio.

Medici cuiusdam curandi ratio.

Scholium.

PEstilens febris.] *Morbi aut sunt epydemij, aut sporades: Epydemij à Latinis, populariter grassantes, vulgares, & communes appellari solent. Dicitur autem epydemius morbus ille, qui vnus existens multos efficit. Qui causam habet omnibus communem: Sporades morbi (à Latinis vacati sparsi) dicuntur, cùm multi morbi multos homines sparsim afficiunt, vt quando eodem tempore pleuritis, angina, dyssenteria, & simul alij distincti morbi infestare solent. Hi causam habent particularem, nempe victus rationem. Rursus morbus epydemius aut est eudemius, aut seruans nomen generis epydemius dicitur. Eudemus qui à Latinis dicitur patrius, regionalis, aut vernaculus, nil aliud est, quàm vnus morbus plures afficiens in vna regione: vt Ianuensibus sit tussis, & catarrhus: Neapolitanis podagra: & aliis tumores in collo. Epydemius morbus diuiditur in simpliciter epydemium & pestem. Morbus epydemius simpliciter est vnus morbus multos afficiens, sed non interficiēs multos: hac ratione pleuritis, dyssenteria, exanthemata, & alij huiusmodi populariter vagari solēt: pestis verò est epidimia perniciosa: epydimia, quia multos afficit, perniciosa verò,*

Epydemius morbus.

Sporades morbi.

Eudemus morbus.

Simpliciter epydemius.

Pestis.

quia multos e medio tollit. Hi morbi pestilentes varij esse solent, carbunculus, febris, & alij similes. De morbis simpliciter epydimiis egit Hippocr. in libris epydemion, in quibus etiam de peste egit, ac proinde ei particularem non dicauit librum. Cum pestis sit communis morbus, aliquando vnam solam regionem, aliquando plures inuadens: qualis fuit illa quæ tempore Marci Antonij totam Babyloniam, Græciam, & Romam inuasit. Habebit ergo causam communem ex lib. 2. de hominis natura sent. 3. & 1. epyd. in proœmio. Hæc causa communis est aër ambiens, quo omnes perpetuò vtimur. Proinde dicebat Galenus 1. de differen. febr. 5. pestilentem febrem inspiratione potius contrahi. Aër autem dicitur habere pestilentem conditionem duobus modis: primo, cùm habet prauam qualitatem, hoc est, putredinem, toto temperamento nobis contrariam, quam venenatam dicimus. Hanc putredinem aër vel à se ipso contraxit, vel aliunde. A seipso, quum ex vaporibus cum eo permixtis, & non putrefactis, aliqua eius pars ob prohibitam transpirationem putrescit praua putredine. Aliunde eam contrahit, quum vapores à terra, aqua lacustri, leguminibus, oleribus, fœtidis cloacis, aut à mortuis hominibus, putredinem habentibus venenatam, cum eo permiscentur. Aliqui, ex corporum cœlestium coniunctione hanc in aëre infectionem prouenire affirmant. Cùm scilicet Saturnus, Iupiter, & Mars: aut cùm Iupiter & Mars congreditur in humana domo & signo. Qui omittendi sunt tanquam architecti, in cœlo fabricantes domos sola intellectus operatione. Neque enim in cœli corporibus vis nobis contraria est, quæ creata sunt vt nobis seruirent, verum tamen est, hanc contagionem tam lethalem à cœlo prouenire, hoc est à Deo, vt peccata puniat. Quod temporibus Dauid regis euenisse in sacris bibliis legimus. Secundo modo dicitur aër habere pestilentem conditionem, quum calidus & humidus est: qua ratione 1. de tempe. Galen. calidam & humidam constitutionem aëris pestilentibus morbis obnoxiam scribit. & Hipp. 2. epyd. par. 1. sen. 1. in Cranone ex eadem constitutione carbunculos pestilentes factos testatur, erat enim æstas cum pluuiarum multitudine. Dices, Nónne pestis habet putredinem prauam? qua ergo ratione aër calidus & humidus dicitur pestilens? Respondeo, aërem calidum & humidum corpora nostra reddere calida & humida, in eisque humiditates augere, & hac ratione in plerisque corporibus prauam generari putredinem, ex qua vapores eleuatos, & cum aëre permixtos similem in eo generare perniciem, & tunc tam esse causam pestis. Si aër causa pestis est, errant ergo, qui triticum putrefactum, aut aquam, pestem efficere sentiunt. Nam etiam si in tritico, aut aqua possit esse putredo venenata, interficiet ea ratione, qua pestis, non tamen dicetur pestis, quia cum non sit causa communis, non inficiet multos. Quæres, si

Causa pestis. *Primus modus, quo aër dicitur habere pestilentem conditionẽ.* *Quorũdam refutatio.* *Secundus modus.* *Obiectio.* *Solutio.* *Triticum nec aqua faciunt pestem.*

aër est infectus, cur non afficit omnes, cùm omnes eum inspirent? Respondeo ad actionem non solùm requiri causæ efficientis præsentiam, sed passi dispositionem: & cùm non omnia corpora sint disposita ad pestem, non omnia eam concipient. Corpora disposita sunt illa, quæ habent aliquas obstructiones, aut excrementa ad putredinem parata, qualia corporibus calidis & humidis reperiri solent, quæ contactu aëris putris, facilè putrent.

Obiectio. Solutio. Corpora ad pestem disposita.

Priùs quàm curationem præsentis pestis.] *Præcautio corporis à peste in duobus consistit: primò in status aëris consideratione: secundò in corporis natura. Si aër caliditate, & humiditate pestem faciat, ipsum alterabimus refrigerantibus, & exiccantibus. Si aër iam habeat putredinem, in ciuitate, & domo, ignem accendes ex tymo, pulegio, iunipero, cupresso, & aliis odoratis: quæ caliditate rarefaciunt aërem, & siccitate humiditatem absumunt. Secundò considera corpus, nam si aër sit calidus, & humidus, & corpus similiter, hoc refrigerandum, & exsiccandum erit. Si corpus habeat dispositionem contrariam, frigidam scilicet & siccam, conserua ipsam. Si aër habeat prauam qualitatem, considera an corpus habeat firmam sanitatem, an lubricam: si habet firmam & integram sanitatem, tota præcautio consistet in expurgatione excrementorum, quæ secundum naturam colliguntur. Sic quotidie alui excrementa ducentur (si sponte non fluant) pilulis Rhasis, thamarindis, & cassia. Excrementa secundæ coctionis, bilis, & melancholia cum fæcibus expurgantur. Vrina reddenda est, quia detenta acres emittit vapores. Vt excrementa tertiæ coctionis liberè euacuentur, oportet ab aëre frigido, aquis, & aliis astringentibus cauere, ne ab his cutis densetur Si corpora habent suauitatem lubricam (est autem hæc in corporibus plethoricis, & cacochimis) oportebit plethoram ipsam euacuare atque cacochimiam expurgare. Quòd si plethora coniuncta reperiatur in corpore cum aliqua cocochimia, tunc temporis vtrunque erit præstandum, primò igitur secabimus venam basilicam, & deinde corpus purgabimus à cacochimia. Si praua in corpore excrementa reperiantur, per conuenientes, & ad id à natura destinatas corporis regiones sunt educenda. Si sit in aliqua vena obstructio, eam aperire curabis. Si corpus non transpiret, & diffletur, balneo aqua tepida cutis spiramenta rarefacies. Præter hæc omnia dicta opus etiam erit in rebus non naturalibus seruare mediocritatem. Cibi sint familiares, parum habentes excrementi, & extenuantes. Quòd si ex natura tales non sint, arte eos tales reddemus mixtis condimentis: Vinum sit tenue: Aqua pura: Animi pathemata fugienda. Exercitatio, & venus modum seruent. Tandem vtendum est rebus putredini contrariis, qualia sunt aromata. Quòd si aliquis consueuit vti theriaca, aut alio alexipharmaco, bene poterit eo vti præcautionis*

In duobus consistit præcautio à peste. Primò in aëre. Secundò in corpore.

Cibi.

Potus.

gratia: si verò non habuerit illud consuetum, omittendum erit. Quàm falsa sint, quæ hoc loco docet autor de cardiacis medicamentis, intelliges ex capite de syncope.

Non datur diaria pestilens.

Epimera pestilens.] *Omnis febris pestilens ex Gal. lib. 1. de diff. feb. cap. 7. ex putredine est orta: ac proinde diaria pestilens non reperitur, quia, vt cap. 1. huius lib. probauimus, spiritus non possunt putrefieri. Aliqui existimant, bene dari pestilentem diariam, & respondent rationi supra dictæ: non omnem pestilentem febrem esse putridam, quia ex Gal. lib. 3. de præsagio ex pulsibus c. 4. datur pestilens hectica, at hectica non fit ex putredine. Respondeo aliud esse febrem oriri ex putredine, & aliud esse putridam. Nam febris putrida est illa, quæ ortum habet ex putredine existente in humeribus cauitatis cordis. At febris ex putredine orta illa est, quæ ortum habet ex putredine, siue sit in cordis cauitate, siue in eius corpore. Et hac ratione hectica febris non est putrida, ortum tamen habet ex putredine, quàm ex fœtore anhelitus colligimus. Putret autem in ea substantia per corpus cordis dissipata, quæ ros dicitur, à cuius calore corpus cordis dispositum suscipit factam alterationem. Cùm autem hæc putredo sit venenata, & dispersa per corpus cordis, non est mirum, si hectica pestilens ita citò hominem interficiat corrumpendo temperamentum cordis, vt nullum medico aut remediis locum relinquat.*

Aliquorum ratio probãs non omnem pestilentem esse putrem.

Solutio.

Putrida pestis quæ.] *Febrem putridam pestilentem hac ratione curabis. Cùm sit putrida, habebit affectus, quos 1. scholio diximus putridas febres habere. Et ita curatio est incipienda ab humore, qui fluit ad locum affectum. Vnde in principio sanguinem mittemus ex cuiuslibet brachij basilica: neque enim ambæ basilicæ simul sunt inscindendæ, vt autor voluit: præsertim cum eius ratio friuola sit: sectio enim venæ, ex quacunque parte fiat, per ipsam euacuat sanguinem, non autem eo replet partes vicinas.*

Sanguinis missio.

Purgatio.

Tertiò, purgatione.] *Nunquam in principio licet purgare in febre pestilenti: quia ferè omnes, qui purgantur, moriuntur, & meritò: natura enim eo tempore aut expulsit humorem ad cutem, vel non, si expulsit, iam iuuanda est, neque impediendus est eius motus, qui ad externa fit, præsertim cum humor hic venenatus sit, & in motu ad interiora possit maximè lædere aliquid ex visceribus. Si natura non expulsit humorem, cum crudus sit, non poterit purgari: neque enim turget humor, cum sit firmatus in loco obstructionis. Dices, quando ergo erit purgandum? Facilis est responsio, cum purgatio post coctionem vtiliter fiat, si natura non euacuat. Dices, in hoc morbo, cùm humor sit venenatus, nunquam alterabitur à natura. Respondeo, verum esse non alterari ob nutritionem, sed vt ad excretionem aptus reddatur ea ratione, qua atrã bilem (quæ etiam non potest nutrire) vincit. Hoc ex Galen. lib. 5. metho. c. 12. possumus probare:*

Obiectio.

Solutio.

probare: vbi describit quandam constitutionem pestilentem, in qua expurgato corpore vomitionibus & alui deiectionibus: tandem omnibus, qui euadebant, apparebant nigra exanthemata, octauo, & nono die: quæ erant reliquiæ sanguinis, qui in febre putruerat: quas veluti cinerem natura ad cutem trusit, sicut solet alia etiam superuacua expellere. Iam expurgationem corporis vomitionibus, & alui deiectionibus factam, post coctionem sequutam fuisse, intelliges ex eo, quòd vtilis fuit. Si hoc ita est, poterit ergo humor venenatus coqui: & à natura vtiliter expelli.

Quartò, corroborantibus.] *Quando humor venenatus (obstructionis causa) in hac febre expellitur à natura ad cutem, & facit carbonem: tunc opus est vti medicamentis interiùs assumptis, quæ sudorem moueant, & exteriùs attrahentibus. Sudorifica sunt, primò hæc confectio: ℞. confectionis de hyacintho & theriacæ magnæ an ʒ. j. pului. scordij. ʒ. ß. decocti scordij, aut carlinæ, quæ est chamæleon albus, aut cori herba quantum sufficit, misce, & fiat potio. Hæc confectio habet compositionem ex hyacintho, quæ roborat interna, vt expellant ad cutem, habet theriacam & scordium, quæ venenis contrariantur, & tenues habent partes, quibus, cum decoctione dictarum herbarum mouetur humor ad exteriora: debet tamen æger vestibus & stragulis operiri. Aut possumus etiam vti confectione ad modum opiatæ. ℞. theriacæ magnæ. ʒ. iij. confectionis de hyacintho. ʒ. ij. antidoti de sanguinibus Gal. ℥. ß. pulueris scordij ʒ. iij. conseruæ capillorum veneris & acetositatis citri an. ℥. ß. cum syrupo acetositatis citri fiat confectio, ex qua accipiat vsque ad ʒ. iij. cum decocto scordij, & cooperiatur. Confectio scordei à Fracastoreo descripta optima etiam est cum dictis decoctis. Exteriùs supra carbonem, vt attrahant venenum animalia viua, luteum oui cum sale, panem actu calidum, & alia, quæ tanquam imbecilla omittantur, oportet ergo scarificare carbunculum: deinde ipsum lauare aqua salita: & tertiò apponendum causticũ medicamentum: siue tale sit actu, vt est ignis, siue potentia, vt argentũ, & vnguentum ægyptiacum. Vltimò crusta sensim amoueatur, & vlcus ad cicatricem perducatur. Et cùm in transitu humoris ad carbunculũ detineatur humor in glandulis ex sua natura lãguidis, proinde fiũt bubones. Quibus opus est applicare etiã medicamenta, quæ attrahunt, qualia sunt cucurbitulæ. Emplastrum ex quatuor gummis oppoponaco, serapino, ammoniaco, & euphorbio vtile est: debent enim hæc misceri, & subigi cũ oleo rutaceo, aut camemeli, aut irino, & fieri emplastrum buboni applicandum.*

Quando apparet carbo.

Sudorifica medicamẽta.

Opiata.

Applicanda supra carbonem.

De Exanthematis. CAP. X.

EXanthemata Græcis, Plinio, & Latinis papulæ, sunt tumores, & affectus cutis sponte florentes, vt Manardus

Descriptio.

de

de re medica optimè meritus libro septimo epistolarum suarum epistola secunda est autor, quia morborum omnium nomina à nostris recentioribus medicis recepta, & ab antiquis prodita explicantur, quem hac in parte Fuchsius de omnibus bonis disciplinis non secus meritus lib. 5. cap. 8. de curandis morbis sequutus est: quamuis eruditissimus Franciscus Valleriola lib. 1. enarrationum suarum enarratione octaua demonstret variolas & morbillos, qui in pestilentibus febribus sæpe (vt præsenti hoc anno, qui est 1555.) apparere per modum quendam iudicij solent, non dici à Gal. exanthemata, neque esse herpetes, idem Manardus loco superiùs citato vult: sed missa nominum quæstione cum Valleriola herpetes morbillos non esse (pace quod Manardi dixerim) affirmamus: quod optimè probat omnium bonorum autorum sententia. Sunt ergo duplicia hæc exanthemata, quædam sublimia, & cum tumore satis perspicuo, & apparente, præsertim circa augmentum & vigorem ipsorum, quæ dicuntur à barbaris medicis variolæ, & ab Hispanis vulgari nomine dicuntur viruelas. Alia exanthemata sunt lata & sine sensili tumore, quæ barbaris medicis sunt morbilli, & Hispanis sarampion. Qua in re fallitur Leonarthus Fuchsius loco superiùs citato, & sensibus omnino repugnat, dicens, variolas latas esse, & morbillos sublimes: neque enim illud docet Gal. comm. 9. libr. vj. aphor. dicens pustulas, & tubercula, quæ fiunt ab humoribus calidis in acumen tendere, & altum petere, quæ verò à frigidiori, latæ sunt, & non admodum pruriunt, quia fiunt ab humore non acri, aut minùs acri, ideóque variolæ sanguineæ magis pruriunt, & sublimiores sunt iis, quæ à sanguine pituitoso fiunt. Morbilli tamen à biliosissimo fiunt sanguine, & ob id minimè petunt altum, nullúmque habent sensibilem tumorem, quemadmodum erysipelas: sanguis enim maximè biliosus in hac cutis affectione maculas, & pustulas pulicum morsibus similes procreat lætas, & non sublimes, maiores tamen, latiores, & rubicundiores iis, quæ fiunt in pestilentibus, & maximis febribus ab Hispanis dicitur pulgon. Hi morbilli sponte in cute erumpentes breui tempore euanescunt, nulla relicta vlceratione. Quare nulla, postquam perfectè eruperunt, egent curatione.

Diuisio. *Lata.* *Error Fuchsij.*

Causa. Fiunt papulæ sanguineæ, seu variolæ à menstruo sanguine materno, saltem aliqua ex parte, si Arabibus credimus, qui (vt inquit Valleriola nostræ ætatis eruditissimus) pleniùs de his, & quantum ad substantiæ rationem, & curationem, quàm Græci tractauerunt. Auicenna præcipuè, qui Fen. prima quarti post febris pestilentis tractationem eximiam

egit

egit de variolis, & morbillis, indicans & à sanguinis, & humorum feruore hæc papularum genera nasci, & per modum cuiusdam crisis fieri, transmittente scilicet, quæ nostrum corpus regit, facultate in eximias corporis partes vitiatos succos: vbi etiam ostendit quibus temporibus, ætatibus, anni constitutionibus eueniant potissimum, & qua ratione personari possint, ídque profectò non minùs copiosè, quàm doctè. Atque hæc ipsa in præsentia de Auicenna, vt ostendam, non omnino, vt plerique nunc volunt, tanti viri dogma abiiciendum esse, sed sæpiùs amplectendum atque imitandum, vbi præsertim quid exacto iudicio illius methodum examinantibus rectè tractasse videatur, & vbi etiam apud Græcos & Latinos acuratam doctrinam non inueniamus. Morbilli verò à sanguine biliosissimo gignuntur, menstruo tamen aliqua ex parte & venenoso adiuuante in his, & variolis procreandis, aëre venenoso & praua victus ratione. Quare inter morbos epidemiales numerantur, & futuram pestem indicant, quando iis multi eodem tempore, eadem regione corripiuntur. Si quis dubitat, cur hoc papularum genere omnes, modò ad legitimam peruenerint ætatem, semel afficiantur, quamuis aliquando bis, vt ego vidi, & nonnunquam ter aliqui corripiantur, illi satisfaciet opinio quorundam Arabum, & aliorum, apud quos, vt diximus, menstruus sanguis est causa, saltem aliqua ex parte, huius mali: cùm omnes in vtero generentur ipso sanguine, ac nutriantur: nulla enim externa causa potest esse tam communis omnibus: sæpius tamen pueri, & aliquando iuuenes, rarissimè senes hoc morbo corripiuntur: natura enim corpus profundum expurgans senibus est imbecillior, pueris valentior, & illorum corpus magis rarum, paratúmque ad plures morbos ob intemperantiam victus, & natura non potest diu sanguinem prauum ferre. Deprehenditur hoc malum fiens, & factum vno ex viginti signis. Primum variolarum signum est dorsi dolor, ob sanguinis feruorem: vena enim magna ascendens admodum plena est, partésque ei proximas, & musculos compressione, pondere, & calore, dolore afficit, vt in plethora experimur. Secundum est nasi pruritus ascendunt, namque à sanguine efferuescente vapores acres. Tertium est timor in somno, hoc est insomnia illis sunt multa, & ipsos terrent, à toto enim corpore ascendunt vapores, & fumi imaginationem, cogitationem, memoriámque corrumpentes: quo fit vt dormientes sæpè clament. Quartum est partium sentientiam vehemens punctio, præsertim earum, quæ cuti subiacent: sanguis enim

Morbillorum origo.

Signa.

Dolor dorsi.

Pruritus nasi.

Timor in somno.

Punctio.

nsio. *Rubor.* enim ardens, eiúsque fuliginosi, & ignei vapores cutem distendunt, dolorémque pungentem efficiunt. Quintum totius corporis pondus, & tensio à toto sanguine feruescente partésque omnes corporis extendente. Sextum, faciei rubor, præsertim oculorum & maxillarum, quemadmodum in peripneumonia videmus. Septimum, lachrymæ ob vapores à sanguine ascendentes calidos, & acres, à quibus & humoribus aliis distillant lachrymæ. Octauum, sanguinis, & humorum

Feruor humorū. feruor, & calefactio per vniuersum corpus, qualis reperitur in synochis. Nonum, est frequens pandiculatio, quam hali-

Pandiculatio. cem medici barbari ex Græcis, qui halin & halicin vocant, nominarunt: de qua Hipp. aph. 57. lib. 7. & Gal. in com. ege-

Fuchsius. runt, quo in loco de pandiculatione & oscitatione fit sermo: quamuis Fuchsius dicat eos errare, qui pandiculationem vertunt halicin, cum anxietudinem significet, quam si habuerint sani, Gal. auctore, semper præsentibus molestantur, & ab vno negotio, & actione ad aliam transeunt: eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes iacendi figuram euariant, quia semper præsens aggrauat eos. Hoc verò præcipuè illis euenire consueuit, quibus in ore ventriculi, (quem nos abutentes vocabulo sæpe solemus stomachum nominare) certa quædam humoris qualitas continetur ventriculo molesta, quæ neque plurima est, neque in ventriculi fluitat cauitate, sed eam ipsæ imbibere tunicæ: sed meo quidem iudicio, licet illud sentiat Fuchsius, Gal. in com. non solum de oscitatione, quæ chasma dicitur græcè, sed etiam de pandiculatione, quæ Græcis est halici, agit dicens: sed & oscitari, sicut pandiculari contenta aliqua in musculi, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes & oscitationes nominamus, vel humiditate flatuosa, vel spiritu vaporoso fieri, est à nobis demonstratum, sed & pandiculationem vocat Theodorus, & Marius Nizolius vir doctissimus: & teste Sebastino Corrado in literis omnibus, sed maximè Tullianis versatus conuertens Gal. expositionem linguarum Hip. halysmon, & halicin hæsitationem, & agitationem vocauit. Quin & Petrus Iacobus Steue linguarum omnium & rei medicæ peritus lib. 2. epid. sect. 6. aph. 29. contra sententiam Fuchsij halicin pandiculationem interpretatus est, ac vt Fuchsium non impedimus, quo minus anxietudinem conuertat, ita nos auctoritate horum virorum pandiculationem verè appellabimus. Hic aphorismus secundi epidimion similis est aph. 57. lib. 7. aph. præterquam quod in calce aphorismi epidimion additur, aut lac, quod pandiculationi, seu

anxie

anxietudini, & oscitationi multum nocet, quum hæc symptomata à flatu, & frigidis humoribus fiant, & propterea vinum aqua temperatum ea cura, non lac. Quare adiectitiam esse illam partem fatemur: auctore enim Gal. comm. 34. lib. 6. aphor. quando in libris sapientis alicuius sermo inuenitur aliquis manifestò falsus, non sine ratione contingit legentes dubitare, & primo quidem sibi ipsis diffidere, quasi neque illa, quæ sint manifestè nocentia, deinde suspicari, quod mendum fuerit interiectum. Sed his prætermissis redeamus ad signum nonum papularum. Tam igitur pandiculatio, quæ est, vt diximus, symptoma omnium musculorum, quàm oscitatio, quæ est eorum tantùm, quæ sunt iuxta maxillas hæc symptomata à somno fiunt) quàm etiam anxietudinem ægrorum, de qua diximus, indicant exanthemata ob vapores calidos acres & multos à sanguine efferuescente musculos omnes acriter ferientes, imò etiam totum corpus. Decimum est palpitatio, seu concussio, quam barbari saltum appellant. Hæc differt maximè à conuulsione, tremore, & rigore, vt docet Gal. lib. 5. cap. 2. de symptomatum causis. Vndecimum est anhelitus compressio, à copia sanguinis & vaporis, & fumi crassi thoracem comprimentis. Duodecimum est vox rauca. Decimum tertium sputum crassum à nimio calore. Decimum quartum est capitis pondus, & grauitas. Decimum quintum dolor capitis non solùm cum grauitate, sed etiam pungens. Decimum sextum est cordis palpitatio, quem Arabes caphan, & barbari tremorem cordis nominant. Fit à febre ardenti & ferme pestilenti. Decimum septimum est oris exsiccatio, & ariditas, quæ semper solet febres ardentes consequi. Decimum octauum est animi perturbationes, conuulsio, & syncope ob materiam venenosam cerebrum, neruos & cor lædentem. Decimum nonum est dolor thoracis, & gutturis. Vigesimum est tremor pedum, præsertim si supra dorsum iaceat æger, nerui in tali accubitu sanguine & vaporibus impleti non liberè animalem spiritum suscipiunt: vnde tremor pedum fit, & non solum pedem sed & aliarum partium, & aliquando totius corporis, vt ego vidi. Vigesimum primum est febris synochus putrida, & ardens, præsertim in morbillis, cuius febris principium, & augmentum occulta sunt: vigor tamen statim apparet, cùm sit tempus iudicij Rhases tamen breuitati studens paucioribus notis demonstrat ortum variolarum, & morbillorum lib. 10. ad Almansorem; Cum, inquit, febris acuta & conclusa pueris præcipuè, & iuuenibus euenire cœperit, & cum ea costarum dolor, vasi pruritus, & in somno timor

Palpitatio. Anhelitus compressio. Raucedo. Crassities sputi. Capitis grauitas. Dolor capitis pungens simul. Palpitatio cordis. Oris siccitas. Animi perturbatio. Dolor thoracis & laryngis. Tremor pedum. Febris synochus.

mor, & capitis grauitas, & occulorum rubor, & in corpore sentitur punctio, argumentum est ægro vel variolas, vel morbillos citò superuenturos, & libro diuisionum, hoc est aphorismorum, signum, inquit, generationis variolarum est febris acuta, caliditas conclusa, & vehementia doloris dorsi, & pruritus nasi, & timor in somno. Differt morbillus à variola, vt superiùs diximus, quia non habet sensibilem tumorem, lachrymæ etiam in origine morbillorum, sunt plures, & maiores, maior calor, maior respirandi difficultas, & dolor dorsi minor. Salutaria maximè omnium signa sunt febris, omnium symptomatum remissio, facilis egressus, denique omnia boni iudicij signa: mala & sæpe lethalia signa sunt durities, color viridis, violaceus, difficilis & tarda eruptio: tarda suppuratio variolarum, frequens syncopa, & animi defectio, & si post illarum eruptionem subitò euanescant, malum indicant, & si contigua sibi sunt omnia variolarum tubercula, & fermè vnum efficiant, vel si vna variola supra aliam exoriatur, est signum noxium, & ostendit materiæ vitiosæ copiam. Peius etiam signum in hoc morbo erit, & lethalius, si colori viridi, violaceo, vel nigro tingantur, & si copiosius in thorace, & ventre, quam in cruribus & extremis partibus efflorescant, sunt noxiæ. Signum etiam in his lethale est vrina sanguinea, & deinde nigra, præsertim si facultatis defectus comitetur: omnes tamen, qui hoc laborant morbo, angina præfocati fermè semper pereunt, & aliquando ventris profluuio dysenterico, vt inferiùs de puero dicemus.

Reuocatio ad signa pauciora.

Discrimen.

Curatio.

Duplex est curatio exanthematum ante eruptionem, & ab eruptione, prior vtriusque est necessaria, altera verò tantùm variolis, quæ ex sanguine non bilioso fiunt. Ante eruptionem curatur quatuor remediorum generibus.

Ante eruptionem victus.

Cibus.

Potus.

Primò, victu tenui parum refrigerante, & humorum motum prohibente, vt aëre parum frigido natura, vel arte parato, floribus, herbis, & aquis frigidis. Cibis frigidis, & pauci sanguinis, vt hordei cremore, lacte amygdalarum dulcium, cucurbita saccharo condita, succo malorum granatorum acidulcium, lentibus, pyris, pomis, & cotoneis assatis, & abstinentia carnium ouorum & vini. Potus sit aqua lentium bis coctarum. Omnia calida nocent, quare alimenta multum dulcia, & salsa, vt cete salsum, & similia malè à nostris fœminis Valentinis exhibentur, quod demonstrat senex Auenzoar: ipse enim puer cùm esset, absente patre medico laborans exanthematis ob esos pisces salsos, & sumptum mel

con

consilio fœminarum in perniciosa symptomata incidit.

Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per venæ sectionem in ætate florentibus, & robore virium, vel per cucurbitulas cum scarificatione scapulis, aut natibus affixas, & per clementem & salubrem purgationem, quæ fiet cassia fistulari, tamarindis, manna, prunis damascenis, rhabarbaro, & mirobalanis, & non per vehementiora medicamenta, quæ dysenteriam concitare valeant. hoc enim symptoma perniciosum sæpe hunc morbum sequitur, quo multi pereunt, vt ego sæpe vidi, præsertim hoc anno 1555. inter alios Valentiæ obiit nobilis & magnificus Iacobus de Sylua puer, sex aut septem annos natus, qui cùm à variolis magnis & multis leuatus esset, & postea affectus morbillis ventris profluuio correptus periit, & patiebatur anhelitus, & respirandi difficultatem. Optimus quoque est hic clyster in hoc genere remediorum. ℞. foliorum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. hordei sine cortice: & furfuris an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. diacatholiconis ℥. j. olei rosarum ℥. iij. sacchari rubri ℥. ß. misce, & fiat clyster. Suppositoria, seu glandes ex melle, sale, & oleo auxilia sunt, & necessaria etiam infantibus ante primum annum, & si oportuerit, adde parum pulueris hieris simplicis. Clysterem quoque paucæ quantitatis, & vis exhibere pueris, & infantibus solemus: auertentia tamen per sanguinis missionem, & purgationem nutrici, & non infanti conueniunt.

Auersio per sectionem venæ. Purgatio sit clemens. Dysenteria timenda. Clyster. Suppositoria. Obseruat.

Tertiò, refrigerantibus cardiacis, vt syrupo granatorum, syrupo rosarum, de agresta, cydoniorum, myrtillorum, de acetositate limonum, de acetositate citri solis, vel cum decocto lentium bis decoctarum sæpe & omni hora exhibitis infantibus quantitate vnius cochlearij, grandioribus verò maiori: conserua etiam rosarum, violarum nenupharis, cydoniorum, & acetosæ, vel hac aut simili mixtura. ℞. theriacæ de citro, & limonatæ smaragdorum an. ℥. j. confectionis de hyacintho ʒ. iij. coralli rubri præparati ʒ. ij conseruæ acetosæ, & rosarum an. ʒ. iiij. syrupi acetositatis citri q. s. misce, & fiat confectio. Si æger fuerit pauper. ℞. theriacæ de citro & limonatæ smaragdorum an. ℥. j. succi citri angulorum & malorum granatorum acidulcium an. ℥. ß. misce igne pauco.

Refrigeratio per cardiaca. Conserua. Cõfectio. Pauperi.

Quartò, corroborantibus partes aliquibus, ne offendantur, affectásque curantibus, inter quas sæpius, & magis oculi, pulmones & intestina læduntur: statim ergo initio febris ante eruptionem exanthematum sæpe oculis instilletur hic aut similis liquor frigidus actu. ℞. aquæ rosatæ ℥. iiij. seminis cydoniorum, sumac. an. ʒ. j. misce. Zaphirus lapis oculos

Corroboratio. Initio feb.

Visum corroborans. suo tactu corroborat. Si incipiant eruptiones exanthematum, adde parum croci medicamentis repellentibus & parum aquæ fœniculi: si tamen oculi laborarint exanthematibus, summo studio prohibenda est eorum maturatio per exsiccationem factam mixtura ex sale, camomilla, & furfure actu calidis, aut ex semine fœniculi, milio & ruta. Oculorum albugo, & cicatrix, ne visio pereat, curatur aqua corticum fabarum, syrupo rosarum, rhodomelle, puluere sacchari candi, puluere ossis sæpiæ & aliis, de quibus capite 18. & 19. superioris lib.

Quando oculi laborant variolis.

Quibus curatur albugo.

Corroborantia thoracē.

Thorax, & pulmones corroborantur ab initio, & semper loch ex lentibus, cuius duæ sunt præcipuæ descriptiones, prior hæc. ℞. farinæ, vel pulueris lentium. ℥. iij. seminis papaueris ℥. j. conseruæ rosarum ℥. ij. iulep rosati ℥. ß. misce, & fiat loch: altera est in vsu apud Valentinos. ℞. lentium p. ij. vuarum passarum sine granis. p. j. seminis papaueris. ʒ. ij. rosarum ℥. ß. fiat decoctum ad pondus lib. 1. cui percolato adde sacchari candi lib. ß. Pulueris dragaganti frigidi ℥. ij. misce, & igne pauco fiat loch, de quo accipiat sensim transglutiendo, vt ab vna via in aliam permeent. Intestina corroborantur clystere ex solo lacte, in quo lapides igniti extincti sint, vel calybs. Si ventris profluuium adsit, adde pulueris dragaganti, masticis, sanguinis draconis. an. ʒ. j. & si hoc non satis fuerit, illa necessaria erunt, quæ cap. 36. 37. & 38. superioris libri diximus. Naribus quoque ne impediatur capitis purgatio, & refrigeratio, sunt admouenda oleum violaceum, amygdalarum dulcium, sesaminum, vnguentum rosatum, & ad maiorem purgationem succus betæ, vel maioranæ cum aqua rosarum est bonus. Vlcera narium curantur tersione per mulsam, rhodomel, oxymel simplex, & post per vnguentum lithargyrij cum pauco puluere tuthiæ præparatæ, vel consule doctum chirurgum. Apparantibus exanthematis, si natura probè illa excreuerit, nullam oportet facere medicinam iuxta aphorismum vigesimumprimum Hipocratis libri primi, quæ indicantur, aut indicata sunt integrè neque mouere, neque nouare siue medicamētis, siue aliter irritando, sed sinere oportet, victus tamen est permutandus: nam omnia, quæ non impediunt eruptionem, & ipsam facilem reddant, sunt necessaria, vt aër calidus, victus tenuis, aperiens, & mouens ad cutem humores, vt est ius ex ciceribus, foliis raphani, petroselini, & croco, & similibus. Potus sit aqua hordei, & caricarum. Inspicere res rubras, & puniceas summè necessarium, propter imaginationem enim feruntur ad cutem humores. Aliqui inuoluunt infantes pannis puniceis, quod non damno, sed primum magis laudo. Quòd

Loch lentium, cuius duæ sunt descriptiones.

Intestinorum corroboratio.

Narium auxilia.

Post eruptionem.

Victus.

Aër.

Cibus.

Potus.

Inspectio rerum rubrarū.

si natura in expellendis humoribus tardior, aut imbecillior sit, ipsáque exanthemata difficulter egrediantur, & modò emineant, modò aspectum fugiant, est signum perniciosum: si id ob magnam plenitudinem aduenit, sanguinis missio fiat secta vena iecoraria, vel ab scapulis sanguis mittatur per cucurbitulas cum scarificatione: hæc enim vacuatio non impedit opus naturæ, quemadmodum ea, quæ fit secta vena. Deinde, etiam si non præcesserit sanguinis missio, plenitudo non est, & robur virium, hoc, aut simili medicamento vtere, quod tollit obstructiones clementer, humoréfque ad summam cutem ducit. ♃. caricas xv. seminis fœniculi, apij, laccæ, an. ʒ. ij. lentium sine corticibus ℥. j. ß. gummi dragaganti, rosarum, santalorum, seminis cydoniorum an. ʒ. ij. decoquatur in libris viij. aquæ ad medietatem, cui percolato adde croci in puluerem redacti. ʒ. ij. Dosis bis in die vncia vna. Hoc medicamentum est etiam expertum, & optimum huic generi. ♃. laccæ ablutæ ʒ. vj. lentium sine cortice ʒ. viij. gummi dragaganti ʒ. iij. decoquantur in ℥. viij. aquæ ad medietatem. Dosis omni hora est cochlearium vnum præsertim ventriculo vacuo. Si ei adderes syrupi de duabus radicibus, & cap. Ve. an. ℥. ij. melius saperet, & valeret. Suffitus rerum redolentium calidarum trahit quoque humores ad cutem. Inuoluere etiam totum corpus pannis calidis suffitu rerum calidarum ducit ad cutem humores. Post integram exanthematum eruptionem, & maculationem est necessaria puris euacuatio, & exsiccatio: ruptis igitur exanthemantibus acu aurea, vel argentea perfectiùs, & citiùs exsiccabuntur, & in futurum paruæ remanebunt cicatrices: pus enim, si diutiùs permanserit, magnam efficiet cauitatem, maioréfque cicatrices apparebunt. Hoc medicamento desiccantur exanthemata. ♃. salis, farinæ fabarum, & lentium an. p. j. farinæ orobi, lithargitij, cerusæ an. p. ß. misce. Exsiccantur similiter fotu solius salis, quo auxilio vtuntur nostræ fœminæ in desiccandis exanthematibus, etiam non facta arte incisione: quamuis si, vt dixi, fiat, multò minores cicatrices, & vestigia apparebunt. Sed si cupis exanthematum vestigia tollere, & faciem pristino nitori restituere, lege, quæ diximus cap. 22. inter alia oleum roris marini (optimum fit in oppido de Octinent, & aliis Valentinæ ditionis oppidis) & balsamum in hoc sunt sæpè probata. Mixtura ex optimo melle, ex puluere ossis sæpiæ, & puluere sacchari candi sæpè admota locis affectis omnes cicatrices, & maculas tollit. Eandem vim habet spu-

Quando sanguis vacuandus.

Optimũ auxiliũ cùm natura tarda est in educendo ad cutem.

Suffitus.

Euacuatio, & exsiccatio.

Laudatur incisio.

Ad vestigia tollẽda.

Mixtura optima.

Spuma maris. ma maris. Post balneum frequens laua sæpe faciem, & alias partes affectas cicatricibus, & signis aqua calida cum farina orizæ, *Aqua præstantissima.* furfure, & amido, & curabis. Hæc aqua calida eundem præstabit vsum, si ea sæpe calida lauentur partes: & radicis serpentariæ lib. j. foliorum, florum, & corticum fabarum viridium m. iij. succi saponariæ ℥. iij. aquæ rosarum, & succi limonum an. ℥. iij. misce, & fiat ex his aqua per distillationem. Idem præstat hoc medicamentum. ℞. pinguedinis gallinæ ℥. j. gummi draganti, & arabici, florum fabarum an. ℥. ß. fiat decoctum in aqua decocti furfuris, quo reseruato in vitreo vase laua partes has saltem bis in die. Hoc quoque medicamentum est optimum in hoc *Medicamentum optimū quod dicitur.* genere remediorum. ℞. lithargirij bene loti, cineris radicum cannarum, ossium canis, vel leonis, farinæ cicerum, & orizæ, seminum melonum, cucurbitæ, been, costi an. ℥. ß. misceantur omnia, & cum muscilaginibus fœnugreci, seminis lini, & pauco melle fiat mixtura, quæ à nostris fœminis dicitur muda, qua sæpè faciem, & alias partes his maculis laborantes prima nocte & summo mane lotas aliqua ex supradictis aqua, vel solo decocto furfuris proculdubio curauit. Deóque auspice, cui laus & gloria sempiterna tribuenda est.

Scholium.

EXanthemata Græcis.] *Quamuis exanthema sit nomen generale, omnes cutis efflorescentias comprehendens speciatim, per exanthemata, variolas & morbillos intelligimus. Sunt ergo duæ febres, quarum vna synochos est, & altera tertiana continua: quæ eam habent naturam & constitutionem, vt celerem habeant motum, & statim crisi finiantur, ita vt synochos humorem expellat ad cutem, qui facit variolas, quæ sunt tumores à nostris appellati pigota, tertiana verò efficit morbillos, tumores latos & leuatos parum, qui à nostris pallola dicuntur. Humor autem in his febribus neque est permixtus cum sanguine menstruo, neque est venenatus: sed aut est sanguis, aut bilis: quæ talem putredinem conceperunt, quæ citò vincitur, & expellitur: ita vt illos tumores efficiat. Inter hos tumores est discrimen: morbilli enim sunt tumores sicci, & qui non veniunt ad suppurationem: bene tamen variolæ, in quibus statim humor mutatur in pus: & sic vlcera multa efficiet. Inde colliges, malum esse humorem, & recurrere ad interna, quia facit in ventriculo, intestinis, & aliis partibus multa vlcera quæ lethalissima sunt, quia ex ipsis lyenteria, & alia symptomata eueniunt. Quem metum non habemus in morbillis. Harum febrium curatio, cùm sint putres, ab obstructione fiente erit inchoanda, ac proinde in principio*

Febres in variolis & morbillis.

Discrimen inter hæc.

Curatio.

sanguinem

ſanguinem mittimus. Et cùm natura ſtatim vincens humorem in foco exiſtentem efflorеſcentias faciat, aut veriùs tumores: proinde his apparentibus oportebit ceſſare à miſſione ſanguinis, & motum naturæ iuuare. Quod præſtabimus potu, alimentis & medicamentis aſtringentibus, roborantes partes internas. Sic potus eſt ſecundum ius lentium quod adſtringit. Alimenta ſunt pyra, malum granatum & ſimilia. Nos ſolemus malum granatum totum contundere, ſuccúmque exprimere, cui permiſcemus croci parum & ſyrupum de agreſta, quod interdiu propinamus ſæpe. Medicamenta ſunt ſyrupi adſtringentes, & alia ſimilia. Vnde videmus errare Amatum, & qui illum ſequuntur in his exanthematis vtentes rebus ſudorem mouentibus: hæc enim aperiunt meatus internos, & ſic imminet periculum, ne humor ad interiora recurrat. Hoc autem timemus, non quia humor in tranſitu exulceret, vt omnes video ſentire, humor enim benignus eſt, & à natura victus: ſed ne fiant inſolitis partibus internis tumores, quos variolas appellamus. Atque hæc ſufficiant. Sitque laus, gloria, & honor omnipotenti Deo ſemper.

Quibus iuuetur motus naturæ.

Alimenta.

Medicamenta.

FINIS.

MEDICA DISPVTATIO.

An cannabis, & aqua, in qua mollitur, poſſint aërem inficere.

CVm febrium tam multarum, támque grauium, quæ proximo autumno Valentiam inuaſerunt, cauſam eruditiſſimi medici ſcrutarentur, in eam opinionem quidam inciderunt, vt hæc omnia detrimenta, quæ non ſolùm ad Valentiam, ſed etiam oppida finitima rediiſſent, ad congeries aquarum, in quibus cannabis emolliretur, referrent, qua ſententia intellecta meam vt proferrem, iuſſerunt grauiſſimi inquiſitores noſtri, quorum familiæ ego medicus præpoſitus ſum. Quibus vt libentiſſimè parerem, quid ſentirē, volui declarare. Cannabem igitur, & aquam in qua infunditur atque mollitur, aërem inficere atque corrumpere qui cenſent, ex ingrato odore demonſtrare conantur, qui effectus à putredine cùm ſit, maximam vim affert ad aërem alterandum, quo alterato neceſſe eſt morbos procreari. Quod argumentum videtur Galenus in libello de theriaca ad

Pisonem Hippocratis exemplo confirmare his verbis. Quamobrem inquit Hippocratem illum multis modis admirandum laudo qui luem illam ex Æthiopia Græcos inuadentem non aliter curauerit, quàm aëris mutatione, & alteratione, ne talis ampliùs inspiretur. Præterea Auicenna sententia prima, quarto libro, tractatu secundo, capite primo visus est, velle aërem infici posse ab aqua, in qua cannabis maceraretur his verbis: Putredo accidit aut propter cibum malum, quum est præparatus, vt putrefiat illud, quod generatur ab eo propter malitiam suæ substantiæ, aut propterea quod velociter recipit corruptionem, quamuis sit bonæ substantiæ, sicut lac: aut quia aquosus nutrimenti mali remouens sanguinem à substantia sua, sicut illud, quod generatur à fructibus humidis, valde tardis ad digerendum, aut quoniam ex illis est, qui non conuertuntur ad sanguinem bonum, imò remanet humor malus, frigidus, quem abhorret calor innatus, & putrefacit illum, sicut ille, qui generatur à cacumine, & citrulo, pyris & similibus, aut propter malitiam artificij eius, aut horæ ipsius, aut ordinis eius, secundùm quod scis: aut propter oppilationem prohibentem respirationem, & euacuationem propter complexionem corporis malam, cùm non potest digestionem facere bonam: aut propter dispositiones extrinsecus ex aëribus malis, sicut est aër pestilentiæ, & aër lacunarum & locorum infusorum, in quibus huiusmodi res madefiunt, vt linum, & spartum paulò post alias fermè putredinis causas scribit Auicenna, motum videlicet, & balneum à cibo, & solem in æstate, & alimenta calida in secunda mensa. Sed omnibus iis argumentis aduersatur experientia, cui magna fides habenda est auctore Galeno libris prioribus de simplicium medicamentorum facultate: sunt enim vrbes, & oppida multa in Hispania saluberrima, in quibus magna cannabis copia seritur, & emollitur, Setabis, videlicet, Tarraco, Alcagnicium, Requena, Vtielum, Vilanoua, Infantium, & de Alcarras (sunt hæc oppidorum nomina) in quibus & plerisque aliis homines, & sanitate, & senectute fruuntur. Contra verò plurima oppida vidimus febribus vexata, in quibus nullus cannabis cultus est. Imò Valentia anno 1523. & 1530. maxima peste fuit correpta, quo tempore ne serebatur quidem cannabis, nedum macerabatur: ab anno tamen 1530. ad hæc vsque tempora magna vis cannabis alitur, & mollitur, nec pestilens constitutio genita est. Verùm his experimentis multæ subiunguntur rationes, quarum prima est non solùm non alterare aërem, sed putredinem noxiam expellere, & superare quæ posset in aqua gigni. Atque vt hoc intelligentiùs expediatur, quid de cannabe scripserint physici,

Experientia docet aquam cãnabis non inficere aërem.

Ratio confirmans experientia.

sici,& medici veteres, videndum erit. Dioscorides ergo libr. 3. cap. 141. duplicem esse cannabem asseruit, vnam syluestrem, quæ inflammationes lenit, tumores discutit, tophos articulorum, lapidosásque durities dissipat, & funibus texendis est apta: alteram verò satiuam, cuius semen maiori copia sumptum genitale semen extinguit, eiúsque succus auribus instillatus earum dolores curat. Plinius verò libr. 19. capit. 9. dicit, eam integratum habere odorem, quando seritur, & quando vellitur, cuius semen Italorum est cibus, & post lib. 10. cap. 23. dicit cannabis in syluis nata est nigriore filo & asperiore, semen eius extinguere geniturам virorum dicitur, succus vermiculos aurium, & quodcunque intrauerit eiicit, sed cùm dolore capitis: tantáque vis ei est, vt aquæ infusus eam coagulare dicatur. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta, item podagras, & similes impetus. Galenus post Hippocratem medicorum facilè princeps 1. de alimentorum facultatibus cap. de semine cannabis, asserit quosdam ipsum contusum cum aliis tragematibus, id est, bellariis secundæ mensæ potus gratia comedere: & libro 7. de facultatibus simplicium medicamentorum eadem, quæ Dioscorides scribit, addítque, flatus eo dissipari. Cuius ergo tanta vis vt est, hæc omnia, quæ ab his autoribus scribuntur, efficiat, credi non facilè potest, aërem infici ab eo posse, sed nec inficere posse credendum est, cùm gramina omnia, & herbæ noxiæ ipsius vicinitate pereant. Quòd si hæ vires cannabi tribuuntur, non tantum putrefaciet aquam, quantum, quæ fit putredinem excutiet. Vires autem hæ cannabis, quæ calidissima & siccissima est, ac planè ignea, vt ab scriptoribus proditæ sunt, & eas experimur quotidie. Tam acri ergo facultate prædita cùm sit, agricolæ, vt ea vti possint, in aquis mergunt, vt humiditate & frigiditate contrariis qualitatibus ejus vis vinci possit, quæ in pugna tam remissæ sunt vires harum qualitatum, vt cùm neutra superet alteram, putredo noxia gigni non possit: quæ tamen caliditate & humiditate superante generatur. Ingratum verò odorem esse, & caput eo offendi ex Plinio scimus: non tamen valde putrem: nec enim id vllus autor affirmauit, nec ratione confirmari potest, sed cùm tanta sit eius acrimonia, támque ignea eius facultas, potest offendere non solum odoratum, sed caput etiam ipsum: at hoc ad gignendos morbos populares, quales isti volebant, satis esse non constitit, nec vlla ratione demonstrarunt. Neque locus ex Galeno indicat veram esse illorum sententiam, neque eo vti potuerunt, nisi ostensum fuisset, aërem cannabis aqua posse infici, nam alioqui infecto aëri sola eius mutatione, & alteratione mederi possumus. De Auicennæ autoritate

Dioscorid. quid de cannabe.

Plinius.

Galenus.

Enecat herbas.

Ratio validissima.

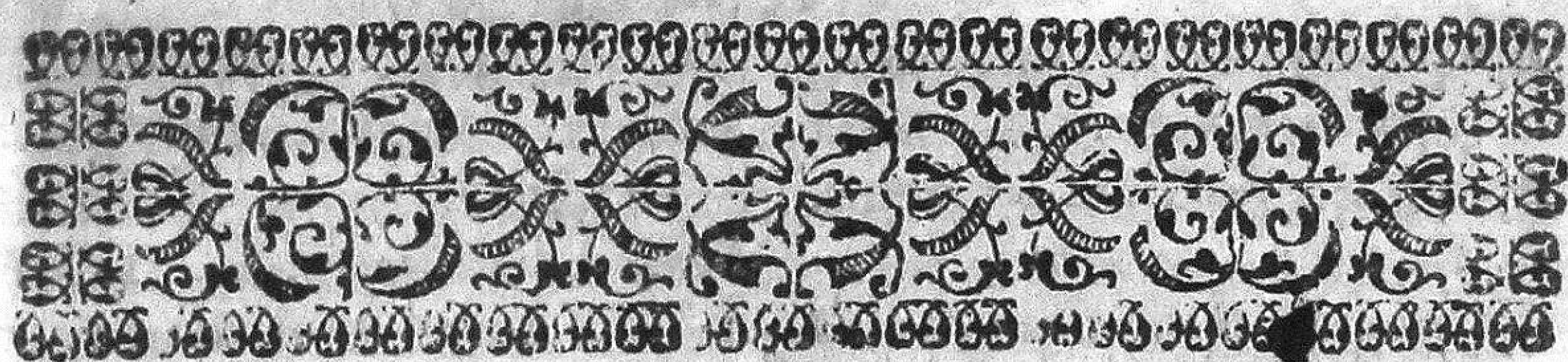
tate ita iudico, vt contra nihil faciat, cùm in ea nulla cannabis fiat mentio, & si vera esset, loca, in quibus spartum emollitur, essent insalubria, quod experientiæ aduersatur, cum oppidum del Villar regni Valentini sit saluberrimum: infunditur tamen semper spartum. Præterea si in his omnibus esset credendum Auicennæ, alimenta mali succi, vt fructus ab eo dicti, & etiam lac optimi succi, & alia multa vt exercitationes, balneum, calida alimenta à cibo essent omnino prohibenda. Scio ego temperatam regionem esse omnium saluberrimam, quam non possident Valentini, vt Ledesma eruditissimus credebat: scio & hanc paratam esse ad morbos humidos, & pituitosos, quamuis ferè omnes sint biliosi, & propterea multi apoplexia pereunt, plurimi morbo comitiali perimuntur: sed tamen hæc omnia non conuincunt ad cannabis lacunas causam morborum esse reiiciendam. Sed his omnibus omissis non esse hæc curanda vellem, sed dico regionem hanc non iis, sed aliis circumfusis aquis totam alterari, ideóque pars, quæ ad mare pertinet, est insalubrior, vt domus regia, & omnes domus, à via Saguntina vsque ad mare non salubri loco sunt: sunt enim humiliores, nam loca montana salubria sunt magis. Si ingratus censetur ab his odor cannabis, multò magis brutorum, & vermium, quibus nostra Valentia sæpissime est plena: si ingratus est odor cannabis, multò grauior est odor excrementorum corporis humani, quorum vacuatione carere non possumus, at multò magis iis abundant, quia cloacæ innumeræ sæuam exhalant graueolentiam, & semper apertæ sunt. Si principes ciuitates, & domus saluberrimas amant, & vaporum graueolentium expertes, eligant loca temperata, & alta, & à mari, & aliis aquis stagnantibus multùm distantia, in quibus nulla arbor, nulláque herba aërem aliquando inficiant, qualis sunt nux, ficus, sambucus, helleborus, eruca & brassica. Sed cùm ex his intelligi possit, pestilentium morborum aliò referendam fuisse causam, plures rationes non addam, cùm tamen adiungi possint & rationi, & experientiæ consentaneæ.

In Auicennam.

Temperata omnium saluberrima.

Valentia quibus morbis obnoxia.

INDEX

INDEX RERVM, AC VERBORVM.

A

B

Con

D

F.

Fœtum

S

Verri

FINIS INDICIS.